МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

А.П. ДИКИЙ

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ В СИСТЕМІ ГАРАНТУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Монографія

Видавничий дім “Бук-Друк”
Житомир 2023

УДК 351.9:338.24
Д45

Рекомендовано до друку Вченою радою
Державного університету "Житомирська політехніка"
(протокол № 15 від 19.12.2022 р.)

Рецензенти:

доктор економічних наук, професор І.М. Білецька,
завідувач кафедри міжнародної економіки, маркетингу і менеджменту
Івано-Франківського навчально-наукового інституту менеджменту
Західноукраїнського національного університету
доктор економічних наук Т.О. Власюк,
професор кафедри національної безпеки, публічного управління та
адміністрування Державного університету «Житомирська політехніка»
доктор економічних наук, професор В.П. Синчак,
професор кафедри менеджменту, фінансів, банківської справи та
страхування Хмельницького університету управління та права
імені Леоніда Юзькова

Д45 **Дикий А.П.**
Державна політика запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки України [Текст]: монографія / А.П. Дикий – Житомир: ТОВ «Видавничий дім "Бук-Друк"», 2023. – 428 с.
ISBN 978-617-8085-64-3

Монографія присвячена вирішенню актуального наукового завдання – обґрунтуванню теоретичних та методологічних положень формування та реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки України.

Видання призначене для докторантів, аспірантів, магістрантів, наукових співробітників, викладачів та студентів закладів вищої освіти, які досліджують проблеми розвитку теорії, методології та організації процесів формування і реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки України..

351.9:338.24

ISBN 978-617-8085-64-3 © Дикий А.П., 2023

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА …….. 5
РОЗДІЛ 1. Теоретичні положення розвитку державної політики запобігання та протидії економічній злочинності…… 9
1.1. Економічна злочинність як загроза економічній безпеці держави: понятійно-змістовні положення …….. 9
1.2. Публікаційна активність розвитку теоретичного уявлення та методологічних положень державної політики запобігання та протидії економічній злочинності ……... 27
1.3. Ідентифікація наслідків економічної злочинності для економічної безпеки держави …….. 78
Висновки до розділу 1 ……..……... 101
РОЗДІЛ 2. Методологічні положення формування та реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки ……. 104
2.1. Методологія формування та реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки держави …….. 104
2.2. Симптоми проблеми гарантування економічної безпеки держави в контексті запобігання та протидії економічній злочинності ……117
2.3. Системні проблеми державної політики запобігання та протидії економічній злочинності як складової гарантування економічної безпеки України ……... 133
Висновки до розділу 2 ……... 144
РОЗДІЛ 3. Аналітична діагностика системних проблем державної політики запобігання та протидії економічній злочинності …….. 147
3.1. Економічна злочинність як деструктивний фактор економічного розвитку держави ……..... 147
3.2. Діагностика політико-правових наслідків економічної злочинності, що визначають симптоми проблеми гарантування економічної безпеки …….. 168
3.3. Діагностика соціально-економічних наслідків економічної злочинності, що визначають симптоми проблеми гарантування економічної безпеки …… 189
Висновки до розділу 3 …….... 205

РОЗДІЛ 4. Суб'єкти реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки держави 207
4.1. Трансформація діяльності органів центральної виконавчої влади, що реалізують державну політику в сфері запобігання та протидії економічній злочинності …….. 207
4.2. Система правоохоронних органів в сфері запобігання та протидії економічній злочинності …….. 237
4.3. Місце суб'єктів державного фінансового контролю у системі запобігання та протидії економічній злочинності 256
Висновки до розділу 4 …..…… 267
РОЗДІЛ 5. Реалізація державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки держави 273
5.1. Формування інформаційно-комунікаційної системи запобігання та протидії економічній злочинності ……..... 273
5.2. Механізми забезпечення інформаційної безпеки реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності 287
5.3. Налагодження міжнародної співпраці в сфері запобігання та протидії економічній злочинності ……..... 306
Висновки до розділу 5 …..……. 318
ВИСНОВКИ …… 321
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ …… 329
ДОДАТКИ …… 362

ПЕРЕДМОВА

Питання гарантування економічної безпеки України є вкрай важливим вже впродовж 30-ти років та значно зросло в умовах повномасштабного воєнного вторгнення держави з авторитарним путінським режимом. Беззаперечно, що державна політика гарантування економічної безпеки має носити комплексний характер та враховувати сукупність внутрішніх та зовнішніх детермінант. Проте, важливою складовою гарантування економічної безпеки є система державної політики запобігання та протидії економічній злочинності, яка чинить вплив майже на усі змістовні та формальні складові економічної безпеки. Складність державної політики запобігання та протидії економічній злочинності зумовлена тим, що це не лише реалізація правоохоронної функції, але й регулятивна, соціальна, економічна та політична.

Економічна злочинність має безумовний вплив на систему економічної безпеки держави, адже є деструктивним фактором, що руйнує систему економічних відносин різних рівнів – як з середини так, і ззовні. Економічна злочинність є міждисциплінарною категорією, адже займає певне місце в об'єктно-предметному полі економічних, соціологічних, політичних, правових та державно-управлінських наук.

Важливе значення для розробки державної політики запобігання та протидії економічній злочинності як інструменту гарантування економічної безпеки держави є ідентифікація наслідків даних злочинів. Це дозволить в повній мірі сформувати комплексне бачення даної наукової проблеми та виробити нові підходи до запобігання та протидій економічній злочинності.

Методологія формування та реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності є складною проблемою. Дана проблема має динамічний характер, адже трансформація суспільних відносин водночас вимагає змін в методології формування та реалізації державної політики в досліджуваній сфері. Трансформація правоохоронної системи в Україні зумовлена сукупністю детермінант, до яких віднесено: недосконаліть нормативно-правової бази, бідність населення, високий рівень безробіття, корисливі мотиви щодо вчинення економічних злочинів.

Питання запобігання прояву економічної злочинності України та країн світу піднімалися в працях багатьох вчених. Це пояснюється тим,

що економічна злочинність напряму впливає на стан економічної безпеки, а отже і національної безпеки країни в цілому. Наукове дослідження за даним об'єктом передбачає науковий пошук та дослідження джерельної бази, яка стосується як власне економіки, державного управління, державної безпеки та інших сфер суспільного життя. Великий та різносторонній спектр джерел наукового дослідження пов'язаний із необхідністю врахування усіх властивостей економічної злочинності та її загрози економічній безпеці держави. Серед вітчизняних вчених питання щодо запобігання проявів економічних злочинів розглядали в своїх працях: Т.О. Арделян, Р.О. Баранов, В.М. Берізко, К.Г. Биков, К.В. Бисага, О.А. Біленко, А.В. Білецький, О.П. Білько, С.О. Браверман, С.А. Буяджи, А.В. Вавриш, В.О. Веклич, М.Р. Височанський, І.І. Войтович, А.В. Волошенко, О.О. Гейц, О.В. Герасимов, Н.П. Голота, Д.О. Грицишен, Д.В. Гудков, А.М. Давидюк, А.В. Даниляк, О.В. Доброва, В.А. Дем'янчук, Ю.В. Дмитрієв, В.В. Євдокимов, М.О. Євдокімова, Д.В. Єренко, Жорж Аль Жамаль, Д.О. Іщук, Н.Ю. Кантор, М.В. Кікалішвілі, А.О. Кладченко, А.М. Клочко, М.О. Ковальчук, Р.О. Колб, Д.Д. Корецка-Шукєвіч, Д.В. Костенко, О.М. Крижановський, В.М. Купрієнко, Є.О. Лаврентьєв, О.Л. Макаренков, Д.Г. Михайленко, А.А. Мошнін, А.М. Новак, О.В. Новіков, В.В. Нонік, Д.О. Олійник, Н.О. Опанасенко, А.А. Павлишина, О.А. Павлюх, В.О. Паутов, Ю.М. Піцик, А.А. Приходько, А.А. Самойлович, С.В. Свірко, Р.О. Содомора, Р.М. Сосков, І.В. Супрунова, Н.З. Рогатинська, В.В. Топчій, В.М. Трепак, І.М. Чемерис, В.І. Чорний, К.О. Чередник Я.Ю. Швидкий, О.В. Шкуропат. Серед зарубіжних вчених зазначені проблеми вирішували Альба Р.М. (Alba R.M.), Арваніти Т.М. (Arvanites T.M.), Бовен Дж. Е. (Bowen J.E.), Ван Зіл Ф. (Van Zyl F.), Кванса Е.К. (Quansah E.K.), Кендалл Р. (Kendall R.), Маккензі Р. (Mackenzie R.), Накадзима К. (Nakajima C.), Пельзес Е. (Pelsez E.), Серіо М. (Serio M.), Феррейра Б. (Ferreira B.R.), Хаклер Дж. (Hackler J.).

Актуальними напрямами розробки державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки України визначають наступні проблемні питання: уточнення змісту поняття економічні злочини; виявлення симптомів проблеми гарантування економічної безпеки та здійснення їх аналітичної діагностики; визначення суб'єктів реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності; формування інформаційно-комунікаційної системи запобігання та

протидії економічній злочинності; розробка механізмів забезпечення інформаційної безпеки реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності.

В першому розділі монографії розкрито зміст економічної злочинності та її властивостей. Розвинуто теоретичні положення державної політики запобігання та протидії економічній злочинності, що полягає в ідентифікації їх наслідків для економічної безпеки держави. Досліджено публікаційну активність з проблем запобігання та протидії економічній злочинності для гарантування економічної безпеки держави.

Другий розділ присвячено методологічним положенням формування та реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки. Запропоновано складові методології формування та реалізації державної політики в досліджуваній сфері. Ідентифіковано симптоми проблеми гарантування економічної безпеки держави в контексті запобігання та протидії економічній злочинності. Визначено та сформовано напрями подолання системних проблем державної політики запобігання та протидії економічній злочинності.

У третьому розділі здійснено аналітичну діагностику системних проблем державної політики запобігання та протидії економічній злочинності, зокрема: обґрунтовано сучасний стан економічної злочинності в Україні, здійснено оцінку політико-правових та соціально-економічних наслідків економічної злочинності.

Четвертий розділ присвячено проблемам діяльності суб'єктів реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності. Удосконалено діяльність центральних органів виконавчої влади як суб'єктів формування та реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки України. Визначено напрями діяльності, суб'єктів реалізації правоохоронної функції в сфері запобігання та протидії економічній злочинності через уточнення ознак їх діяльності, обґрунтовано напрями діяльності, що визначені сучасними геополітичними умовами національної економіки. Досліджено функціональні вектори суб'єктів державного фінансового контролю та моніторингу в запобіганні та протидії економічній злочинності.

П'ятий розділ містить пропозиції щодо: розробки комплексної інформаційно-комунікаційної системи реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки; формування механізму міжнародної співпраці

суб'єктів правоохоронної системи із міжнародними поліцейськими організаціями та правоохоронними органами зарубіжних країн; обґрунтування механізму забезпечення інформаційної безпеки процесів запобігання та протидії економічній злочинності.

Основні ідеї, викладені в дослідженні можуть бути корисним науковцям при здійсненні досліджень, а також для підготовки фахівців з публічного управління та адміністрування, правоохоронної діяльності та національної безпеки.

Жодних слів не вистачить, щоб повною мірою висловити подяку родині, друзям та колегам за безмежну підтримку. Ця праця не була б видана без допомоги моєї сім'ї – дружини Олени й люблячих донечок Анюти та Настуні. Їх турбота, піклування та розуміння ні на хвилину не дозволяли мені засумніватися в моїх намірах і можливостях.

Висловлюю сердечні слова подяки ректорові університету, доктору економічних наук, доктору наук з державного управління, професору Віктору Євдокимову за можливість працювати та розвиватися в дружньому колективі, за всебічне сприяння, постійну підтримку та стимулювання до наукового розкриття.

Уклінно дякую за допомогу науковому консультантові, доктору економічних наук, доктору наук з державного управління, професорові, проректору Димитрію Грицишену за своєчасну і таку необхідну підтримку в наукових пошуках, за неоціненні настанови, слушні поради та мотивацію.

За допомогу в процесі проведення наукових досліджень слова вдячності висловлюю також першому проректорові, доктору економічних наук, професору Оксані Олійник.

Щира вдячність колегам факультету національної безпеки, міжнародних відносин та права: Ларисі Сергієнко, Світлані Свірко, Івану Драгану, Тетяні Барановській, Владиславу Савіцькому, Ользі Джигорі, Тетяні Тростенюк, Катерині Наумчук, Анастасії Ковпаці, Івану Новосьолову, Надії Олексунь, а також науковій родині Житомирської політехніки за висловлену підтримку та дружні поради в підготовці цього видання.

Бажаю Вам міцного здоров'я, оптимізму, благополуччя, цікавих задумів і їх успішних втілень!

Анатолій Дикий,
м. Житомир, січень, 2023 р.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИЧНІ ПОЛОЖЕННЯ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ

1.1. Економічна злочинність як загроза економічній безпеці держави: понятійно-змістовні положення та властивості

Економічна злочинність має безумовний вплив на систему економічної безпеки держави, адже є деструктивним фактором, що руйнує систему економічних відносин різних рівнів – як з середини так, і ззовні. Економічна злочинність є міждисциплінарною категорією, адже займає певне місце в об'єктно-предметному полі економічних, соціологічних, політичних, правових та державно-управлінських наук. Відповідно, в системні наукових досліджень сформувалася сукупність різносторонніх підходів до розуміння економічної злочинності. Більшість підходів тлумачать зміст економічної злочинності з позиції юридичних наук в частині регулювання економічної діяльності та запобігання і протидії даним видам злочинів. В економічній науці дане поняття майже не розглядалося, проте економічна злочинність знаходиться в об'єктно-предметному полі економічних наук та є загрозою економічній безпеці держави. Сьогодні економічну злочинність варто винести в поле економічних наук, що вивчають економічну безпеку держави, що дозволить розробити механізми забезпечення її відповідного рівня.

Зважаючи на те, що економічна злочинність в більші мірі вивчалася з правової точки зору є необхідність ідентифікації її змістовних властивостей як економічної категорії, саме як загрози економічній безпеці держави. Відповідно, актуалізується потреба в науковому пошуку нового понятійного апарату механізмів запобігання та протидії економічній злочинності як загрози економічній безпеці держави.

Економічна злочинність знаходиться на перетині інтересів різних суспільних інститутів, а тому займає вагоме місце в розвитку категоріального апарату суспільних наук. Зокрема, вітчизняний дослідник Т.З. Гарасимів охарактеризував філософську сторону економічної злочинності: «Центральною проблемою при вивченні економічної злочинності як соціального явища виступає питання про його органічний зв'язок із життєдіяльністю суспільства. Така постановка проблеми не може вважатися незаперечною, адже вона інколи призводить до багатозначних практичних висновків. Якщо об'єднати різноманітні

школи, вчення, концепції, теорії про сутність і походження економічного злочину, то визначальними для них будуть два світоглядно-методологічних підходи в історичному аспекті. Насамперед, це – натуралістично-матеріалістичне розуміння проблеми, відповідно до якого основу життєдіяльності суспільства становить матеріальне виробництво, а суспільство виступає частиною природи з огляду на те, що об'єктивні закони його розвитку проявляються через свідому діяльність людей. Протилежний підхід – це, так званий релігійно-ідеалістичний, який заперечує будь-яку закономірність у суспільному розвитку під визначальним провіденціоналістським впливом його духовних начал. Для обох філософсько-світоглядних підходів розуміння життєдіяльності суспільства характерне поєднання економічного злочину і злочинності зі злом, яке притаманне самій людині через її недосконалість тому, що вона не має в готовому вигляді відповідних умов життя і постійно бореться за їх утворення, як це, зокрема, спостерігається при матеріалістичному розумінні суспільства» [40, с. 129].

В контексті зазначеного, варто дослідити зміст економічної злочинності з позиції погляду вітчизняних та зарубіжних вчених з одного боку та надати даному явищу критеріїв, які визначають його як загрозу економічній безпеці держави.

Проведений аналіз різних наукових та навчальних літературних джерел дає підстави стверджувати про те, що не існує єдиного підходу щодо тлумачення поняття «економічний злочин» (додаток А). Слід зауважити, що ряд авторів вживають як синоніми до поняття економічний злочин інші визначення, такі як: злочини в економічній сфері, злочини у сфері економіки, злочини в економіці, злочинність у сфері економічних відносин, злочини у сфері економічної діяльності, злочини економічної діяльності, злочини економічної спрямованості. Розглянувши наявні тлумачення, вважаємо за необхідне здійснити більш ретельний їх аналіз.

Тлумачення поняття «економічний злочин» розкривали у своїх працях вітчизняні та зарубіжні автори, зокрема: І.М. Базярук, О.І. Барановський, В.Т. Білоус, І.Г. Богатирьов, А.М. Бойко, О.О. Бондаренко, М.Б. Бучко, М.Ю. Валуйська, З.С. Варналія, В.І. Василинчук, В.А. Ведькал, А.Ф. Волобуєв, Д.О. Грицишен, В.В. Голіна, Б.М. Головкін, О. Горбань, І.М. Даньшин, С.Ф. Денисов, А.Л. Дудніков, А.П. Закалюк, О.Г. Кальман, Н.І. Клименко, В.В. Коваленко, В.П. Корж, С.Й. Кравчук, О.М. Кубецька, О.В. Лисодєд, О.М. Литвак, Н.В. Лісова, Г.А. Матусовський, Я.В. Мочкош, Є.В. Невмеженський, Т.М. Остапенко, Я.С. Палешко, О.В. Пчеліна, Л.А. Пісковець, В.М. Попович, В.А. Предборський,

В.Д. Пчолкін, І.І. Рогов, Т.О. Скакун, Л.П. Скалозуб, Є.Л. Стрельцов, Н.К. Сукач, В.Я. Тацій, О.О. Титаренко, А.М. Толкач, В.В. Франчук, Д.М. Харко, І.О. Юрчик.

Цілком обґрунтованим є бачення щодо виявлення ознак економічних злочинів, які можуть певним чином проявлятися, яке наводить Н.Л. Гула:

«1) зовні вони часто мають вид нормальних фінансово-господарських операцій;

2) більшість зазначених злочинів залишає сліди в різних документах (управлінських, бухгалтерських, технологічних, складених органами контролю тощо);

3) вчинення злочинів у зазначеній сфері є корисливим і фігурант має метою отримання матеріальні цінності або грошові засоби» [87, с. 323].

В науковій літературі щодо даного питання точаться дискусії. А ось нормативно-правова база дає наступне визначення даному поняттю: «Економічна злочинність – сукупність різних видів навмисних посягань на економічні відносини, що охороняються державою, незалежно від форм власності та видів діяльності суб'єктів, які виконують певні функції у сфері виробництва, обміну, обслуговування, а також осіб, пов'язаних із регулюванням цієї діяльності» [254]. Даний підхід не в повній мірі дає пізнання даного небезпечного явища, а характеризує лише його правову сторону.

Проаналізувавши вітчизняні та літературні джерела (Додаток А), пропонуємо усі підходи групувати наступним чином (рис. 1.1).

Розглядаючи поняття «економічний злочин», відсутнє однозначне бачення щодо його тлумачення. Так, різні автори тлумачать його по-різному, зокрема*: кримінально-карані корисливі діяння; вид злочинів; протиправна діяльність; соціально-економічне явище; умисні корисливі злочини; діяння у сфері економічних відносин; порушення інтересів; джерела тіньової економіки; корисливі зазіхання; навмисні або необережні діяння.*

Зупинимося більш детально на розгляді згрупованих нами визначень різних авторів, що дозволить виявити властивості даного явища та більш ширше підійти до його ідентифікації в структурі загроз економічній безпеці держави.

1. Кримінально-карані корисливі діяння.

До першої групи *«кримінально-караних корисливих діянь»* нами віднесено визначення, наведені наступними науковцями, серед яких: І.Г. Богатирьов, О.О. Бондаренко, А.Ф. Волобуєв, В.В. Коваленко, Г.А. Матусовський, І.Г. Богатирьов, В.В. Франчук, І.О. Юрчик.

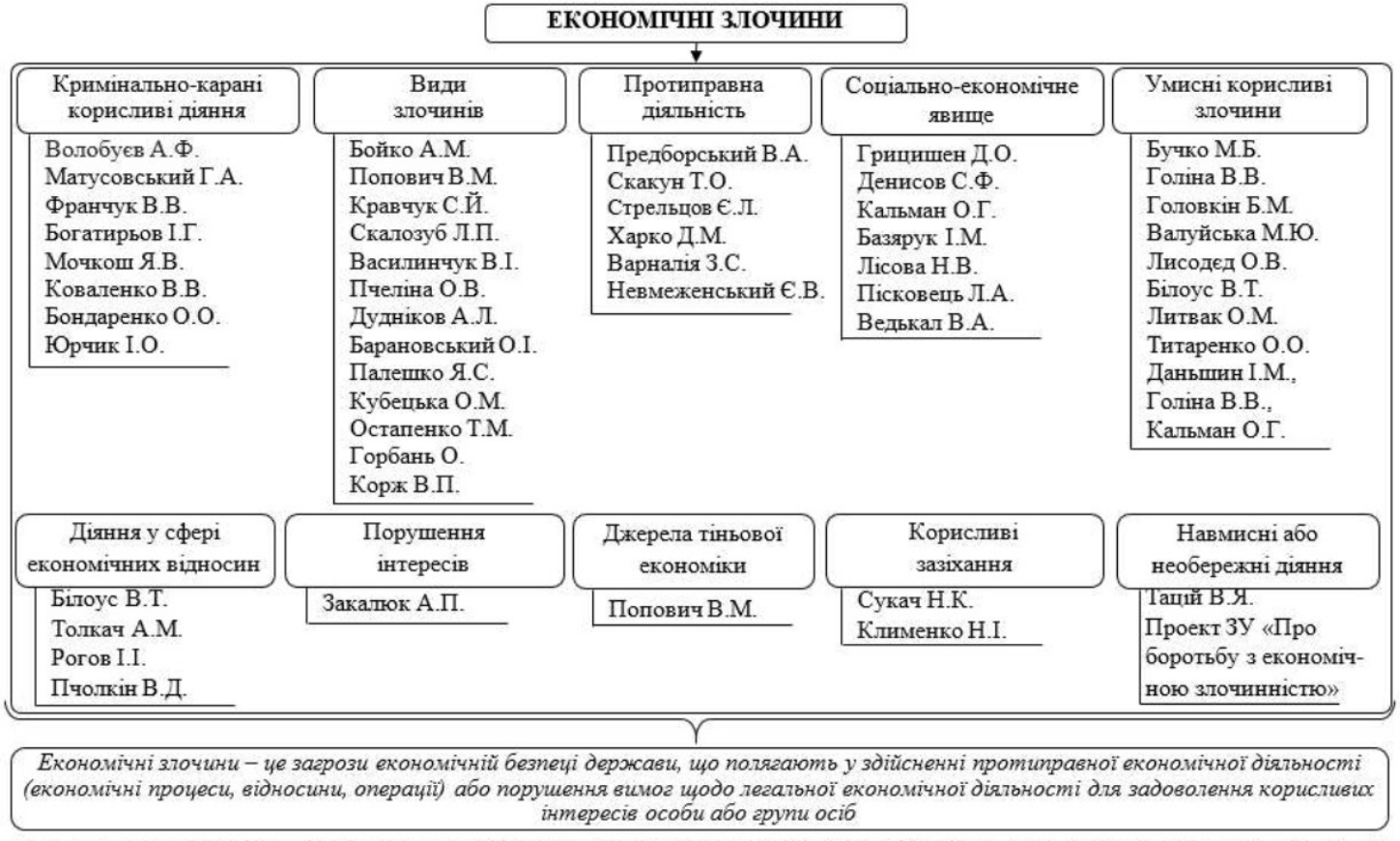

Рис. 1.1. Погляди та зміст економічної злочинності в науковій літературі [35, 205, 319, 16, 213, 168, 19, 18, 17, 245, 180, 181, 298, 282, 134, 6, 235, 48, 177, 251, 297, 303, 321, 221, 49, 95, 157, 2, 241, 146, 245, 305, 166, 309, 254, 185, 46, 14, 196, 310, 184]

Зазначені вчені досліджували економічні злочини з позиції їх місця в кримінальному праві та необхідності встановлення відповідальності за такі діяння. Крім того, важливою властивістю даної категорії є корисливість даного діяння, що має обов'язково знайти своє відображення при формуванні механізмів державної політики з позиції профілактичних заходів в сфері запобігання та протидії економічній злочинності.

Вітчизняний дослідник з проблем розслідування економічних злочинів та налагодження комунікації між різними учасниками даного процесу А.Ф. Волобуєв наголошував, що під економічними злочинами варто розуміти наступне: «кримінально-карані корисливі діяння, вчинені з використанням легальних форм і інститутів господарської діяльності, повноважень по регулюванню і контролю над цією діяльністю» [35]. Дане визначення може мати місце лише з позиції характеристики окремих видів економічних злочинів, а тому має ряд дискусійних положень, зокрема: по-перше, інструменти скоєння економічних злочинів можуть бути як серед легальних, так і нелегальних форм; по-друге, автором не охарактеризовано суб'єктів таких злочинів; по-третє, суб'єктами можуть виступати як інститути господарської діяльності, так і ніші суб'єкти, які не пов'язані із господарською діяльністю; по-четверте, економічні злочини можуть скоюватися як однією особою, так і групою осіб.

Матусовський Г.А. дає наступне визначення поняття «економічного злочину»: «це корисливі діяння, що вчиняються особами, які виконують певні функції у сфері виробництва і послуг, а також особами, пов'язаними із регулюванням цієї діяльності та контролем за нею» [205, с. 15; 205, с. 27]. Дане визначення є досить дискусійним, адже економічна злочинність з позиції регулювання економічної діяльності значно виходить за межі власне економічного злочину та в більші мірі стосується політичної корупції. Звичайно, коли мова йде про адміністративні послуги в сфері економічної діяльності, контролі за економічною діяльність чи незалежному аудиті фінансової звітності, то такі злочини певним чином можуть визнаватися економічними з одного боку, а з іншого – дані злочини в більші мірі відповідають корупційним злочинам. В той же час, корупційні злочини, також відповідають окремим критеріям економічних злочинів, а тому можуть зайняти відповідне місце в їх класифікації.

В свою чергу, В.В. Франчук поняття «економічні злочини» ототожнює з поняттям «злочини в сфері економіки» та тлумачить наступним чином: «кримінально карані діяння, які посягають на економічну структуру продуктивних сил суспільства, систему економічних відносин та встановлений порядок управління ними

(механізм господарювання)» [319, с. 249]. Погоджуючись із тлумаченням вченого, варто наголосити, що економічним злочинам властиві сукупність і інших властивостей, зокрема не лише економічні наслідки, що порушують економічну структуру, але й сукупність інших наслідків, а саме, – соціальних, політичних, інфраструктурних, психологічних та інших.

У підручнику з кримінології автор І.Г. Богатирьов дане поняття визначає як «сукупність кримінально караних діянь, які вчиняються в економічній сфері з використанням легітимних, техніко-облікових та контрольно-управлінських прав і повноважень, здійснюється систематично і мають довготривалий характер» [16, с. 256]. Дискусійність такого підходу полягає в наступному: по-перше, економічні злочини, можуть мати як довготривалий, так і разовий характер; по-друге, економічні злочини можуть не завжди реалізовуватися через легітимні права та повноваження, як приклад – промислове шпигунство; по-третє, автор наголошує лише на облікових та управлінських аспектах економічних злочинів, але, як показує практика, інструменти, методи та мотиви можуть знаходить поза межами управління діяльністю економічних інституцій.

Досить розгорнутим є тлумачення поняття «економічний злочин», яке пропонує Я.В. Мочкош, зокрема він вбачає, що це «корисливі діяння, вчинювані особами, які виконують певні функції у сфері виробництва, товарообігу чи фінансової діяльності і спрямовані на отримання незаконного прибутку; високий ступінь їх поширеності, тривало і поширено розвивається під прикриттям економічної діяльності; здатність до швидких змін на ґрунті професійної діяльності з використанням необхідних фахівців; енергійний перехід до нових організаційних та структурних перетворень та активна протидія правоохоронним органам» [213, с. 301]. Дане визначення найбільш точно характеризує властивості економічних злочинів. Так, економічні злочини розглядаються як суспільне явище, що проявляється як в економічній, так і неекономічній сфері. Проте, з позиції даного дослідження є потреба в тлумаченні економічних злочинів як з позиції процесу їх реалізації, так і з позиції наслідків, що проявляються на рівні економічної безпеки держави.

Вітчизняний науковець В.В. Коваленко в своєму дослідженні на здобуття наукового ступеня докора юридичних наук дає наступне визначення поняттю «економічна злочинність»: «це кримінально карні винні і суспільно небезпечні діяння, при вчиненні яких для одержання матеріальної вигоди використовуються легальні економічні інститути (правила, форми, процедури, механізми економічної діяльності)» [168].

Дане визначення найбільш доцільно характеризувати з позиції теорії суспільних відносин, в той же час дискусійним є теза автора щодо легальних економічних інститутів, адже економічні злочини можуть здійснюватися і через нелегальну економічну діяльністю, яка сама по собі є злочином.

Досить змістовним також є визначення «економічного злочину», яке наводять в своєму дослідженні О.О. Бондаренко, І.О. Юрчик: «це винне каране діяння (дія чи бездіяльність), здійснене з протиправним використанням легітимних технологічно-облікових операцій, фінансово-правових інструментів, організаційно-регулятивних та контрольно-управлінських прав і повноважень, які з корисливих чи інших протиправних мотивів посягають на фінансово-економічну безпеку соціальних систем» [19]. Даний підхід є досить цікавим з позиції авторського тлумачення економічних злочинів як загроз фінансово-економічній безпеці соціальних систем. В то й же час обмеження економічних злочинів перевищення прав і повноважень, значно звужує їх характер як соціального явища і загрози економічній безпеці держави. В більші мірі такий підхід до економічної злочинності характерний для економік командно-адміністративного типу, на кшталт Радянського Союзу.

В цілому, варто наголосити, що дослідження економічних злочинів як кримінально-карних корисливих діянь є особливо важливим як в з позиції правової їх характеристики, так і з позиції формування інструментів запобігання та протидії їх поширенню для забезпечення відповідного рівня економічної безпеки держави. Даний підхід характеризує економічну злочинність як певне вмотивоване діяння з одного боку так і діяння, суб'єкт якого має бути покараний відповідно до норм правової системи, що регулює як господарську сферу, так і сферу запобігання та протидії злочинності (кримінальне законодавство).

2. Види злочинів.

Економічна злочинність за своєю правовою природою є видом злочину, на чому й зупиняються багато вітчизняних та зарубіжних вчених, зокрема: А.В. Андрушко, О.І. Барановський, А.М. Бойко, В.І. Василинчук, О. Горбань, А.Л. Дудніков, В.П. Корж, С.Й. Кравчук, О.М. Кубецька, С.В. Логін, Т.М. Остапенко, Я.С. Палешко, О.В. Пчеліна, В.М. Попович, Л.П. Скалозуб, П.А. Трачук.

Розкриваючи дане поняття у своєму науковому дослідженні А.М. Бойко визначає його як: «вид злочинності, що становить спричинену закономірностями розвитку суспільства кримінологічно-однорідну сукупність суспільно небезпечних і кримінально-караних проявів господарської діяльності, які посягають на механізм

організації національної економіки і які вчиняють зазвичай суб'єкти господарської діяльності – фізичні особи або службові особи юридичних осіб – суб'єктів господарської діяльності у процесі здійснення ними фактичної чи фіктивної господарської діяльності через порушення порядку її здійснення з метою отримання економічної вигоди» [18, с. 70]. Поряд з даним визначенням науковець також наводить визначення й поняття «злочинність у сфері економіки», хоча на нашу думку воно є синонімом поняття «економічної злочинності», розкриваючи його наступним чином: «злочини, які окрім господарського механізму національної економіки, посягають і на інші основні структурні елементи економічної системи, такі як власність, інтереси служби у сфері господарської діяльності тощо, а формулювання «злочини економічної спрямованості», охоплює будь-яку злочинну діяльність, спрямовану на отримання економічної вигоди» [17, с. 80-82]. Вважаємо, що економічна злочинність є більш ширшим поняттям, яка включає в себе злочинність в сфері економіки. Так, не усі економічні злочини скоюються в сфері економіки, в окремих із них економічні злочини є інструментом для скоєння інших злочинів, наприклад терористичних актів.

В свою чергу автори В.М. Попович, П.А. Трачук, А.В. Андрушко, С.В. Логін розкривають дане поняття як «сукупність економічних злочинів, вчинених у сфері цивільного обігу речей, прав, дій за певний період часу з протиправним використанням легітимних технологічно-облікових операцій, фінансово-господарських і цивільно-господарських інструментів, організаційно-регулятивних та контрольно-управлінських прав і повноважень» [246, с. 32]. Викликає зацікавленість підхід щодо визначення поняття «економічна злочинність» який наводить С.Й. Кравчук, оскільки спочатку «це кваліфіковані та окремі злочини, що вчиняються у значних розмірах. Такі злочини, як показує судова практика, важко розкриваються в рамках кримінальних справ» [181, с. 55], але вже з часом автор у іншому дослідженні розкриває дане поняття з іншої точки зору: «це злочини, вчинені в економічній сфері з використанням легітимних технічно-облікових, фінансово-облікових та контрольно-управлінських прав і повноважень» [180]. Дані підхід є цілком логічним, проте значно звужують економічні злочини до сфери їх скоєння, адже в окремих випадках, сфері їх скоєння є не стільки метою скільки інструментом для інших злочинів.

В свою чергу дослідники Л.П. Скалозуб та В.І. Василинчук розкривають дане поняття наступним чином: «це злочинність без фізичних жертв, оскільки вона не має насильницького характеру, але

сучасні дослідження показали, що одним із масових видів економічної злочинності є свідоме порушення техніки безпеки та законів про охорону здоров'я й довкілля, а наслідки таких порушень у кілька разів перевищують смертність від насильницької злочинності» [299]. Крім того, ми схиляємося до думки, що фінансування тероризму є теж економічним злочином, а результатом терористичних актів можуть стати багато цивільних осіб.

Пчеліна О.В. дає наступне визначення поняттю «економічні злочини»: «це сукупність (комплекс) злочинів, що вчиняються групою осіб з розподіленням ролей та об'єднані єдиною метою. Тому, зазначені особливості економічних злочинів обумовлюють специфіку механізму вчинення злочинів зазначеної категорії, а саме: механізм учинення економічних злочинів є складним, оскільки відображає технологічну сторону вчинення комплексу взаємопов'язаних злочинів (основного та підпорядкованих)» [282]. Варто не погодитися із автором, адже економічні злочини можуть скоюватися як групою осіб, так і однією особою. Крім того, авторське тлумачення економічних злочинів не в повній мірі характеризує процес скоєння економічного злочину та його наслідки.

Науковець А.Л. Дудніков визначає дане поняття як «складне системне поняття, яке охоплює злочини, що не обмежуються посяганням на лише один об'єкт, який охороняється кримінальним законом. Основою для таких злочинів є товари, власність, гроші, валюта, господарська діяльність та ін.» [134]. Авторський підхід звужує економічній злочини лише до посягання на сукупність об'єктів економічного характеру. Проте, на нашу думку, метою економічного злочину може бути як отримання певної економічної вигоди або задоволення економічного інтересу, так і інші мотиви соціального, психологічного, політичного та іншого характерів. Яке приклад, можна назвати фінансування тероризму, коли економічний мотив не прослідковується.

Визначення поняття «економічні злочини» знайшло також своє розкриття в Енциклопедії сучасної України. Так, на думку О.І. Барановського це: «різновид злочинів, здійснюваних у процесі професійної діяльності в рамках і під прикриттям законної економічної діяльності з використанням легальних економічних інститутів (правил, форм, процедур). Економічні злочини є основою економіки тіньової і спрямовані на майнові та виробничі відносини, економічні права громадян, юридичних осіб, муніципальних і державних утворень» [6]. Такого ж підходу дотримуються вітчизняні вчені Я.С. Палешко, О.М. Кубецька, Т.М. Остапенко в своїй наукові статті визначають

поняття «економічні злочини» та «злочин у сфері економіки» як дві окремі категорії, зокрема, даючи наступні визначення: «економічні злочини – різновид злочинів, здійснюваних у процесі професійної діяльності в рамках і під прикриттям законної економічної діяльності з використанням легальних економічних інститутів» [235, с. 70] та «злочин у сфері економіки – види злочинів, які здійснюють вплив на економіку країни, економічну свободу, інтереси та права суб'єктів економічних відносин, порушують функціонування економічної системи, спричиняючи різним цінностям шкоду» [235, с. 72]. Підхід є досить цікавим, адже вчені визначають як частину мети економічних злочинів, так і їх наслідки. Але варто зауважити, що не завжди економічні злочини здійснюються в сфері професійної діяльності. В окремих випадках, це може бути не стільки професійна діяльність в економічній сфері скільки діяльність в інших сферах, наприклад, промислове шпигунство.

Горбань О. вважає, що «це злочини, що спричиняють шкоду суспільним відносинам у виробничій, кредитно-фінансовій та торговій сферах» [48, с. 18]. Зданим підходом можливо погодитися лише частково, адже наслідки економічних злочинів як показує практика є значно ширшими.

Розглядаючи питання, пов'язані із вчиненням злочинів у сфері економічної діяльності, В.П. Корж дає наступне визначення: «Економічна злочинність – вчинення злочинів у сфері економічної діяльності створеними в структурі підприємництва та фіктивного підприємництва організованими злочинними утвореннями, тобто організованими злочинними групами, злочинними організаціями, спільнотою, що мають корумповані зв'язки зі службовими особами державних органів, що мають закономірні цілі – отримання злочинних доходів та їх легалізацію» [177]. Критичними моментами такого підходу є те, що автор обмежує коло суб'єктів, які можуть скоювати економічні злочини з одного боку та обмежує їх мету, а саме отримання злочинних доходів, з іншого. Зокрема, легалізація коштів, отриманих злочинним шляхом спрямована на легалізацію уже отриманих злочинних доходів також є видом економічних злочинів.

3. Протиправна діяльність.

Ряд поглядів дослідників щодо поняття «економічного злочину» сходяться в тому, що вони трактують його як *протиправну діяльність,* яка вчиняється для отримання економічної вигоди. Даний підхід знайшов своє відображення у працях наступних науковців: З.С. Варналія, Є.В. Невмеженський, В.А. Предборський, Т.О. Скакун, Є.Л. Стрельцов, Д.М. Харко. Вважаємо за необхідне розглянути їх детально.

У монографії, присвяченій питанням економічної безпеки держави, науковець В.А. Предборський розкриває сутність вказаного вище поняття «як протиправну діяльність, яка охоплює різні зловживання економічною владою, посягає на порядок економічного управління, завдає істотної економічної шкоди інтересам держави, приватній підприємницькій діяльності або груп громадян, здійснюється постійно в межах і під прикриттям законної економічної діяльності менеджера з метою отримання наживи як фізичними, так і юридичними особами» [251, с. 59]. Подібний підхід представлений в праці Скакун Т.О., а саме визначається поняття економічного злочину як «протиправну дію, яка вчиняється у сфері економіки із зловживанням влади, що посягає на порядок здійснення економічного управління та має на меті одержання економічної вигоди» [298]. Знову ж таки, даний підхід значно звужує властивості економічного злочину та сферу його скоєння. Крім того, такий підхід не в повній мірі визначає економічну злочинність в структурі загроз державній економічній безпеці.

На думку Є.Л. Стрельцова «економічні злочини включають протиправні діяння, спрямовані на порушення відносин власності та існуючого порядку здійснення господарської діяльності» [303, с. 121]. Економічні злочини в окремих аспектах дійсно порушують відносини власності та порядок здійснення господарської діяльності, проте дане визначення не характеризує мотивів таких злочинів та їх наслідків, суб'єктів їх здійснення та власне інструментів такого діяння.

Досить розгорнуте визначення в своїх дослідженнях наводить Д.М. Харко та зазначає, що «економічна злочинність – це протиправна діяльність в офіційно-публічній сфері тіньової економіки, яка охоплює різні зловживання економічної влади, що посягають на порядок економічного управління; завдає суттєвої економічної шкоди інтересам держави, приватнопідприємницькій діяльності або групам громадян; скоюється постійно в межах та під прикриттям законної професійної діяльності менеджменту з метою вилучення наживи як фізичними, так і юридичними особами» [321, с. 600]. Дане визначення найбільш повно характеризує місце економічних злочинів в структурі загроз економічній безпеці держави, адже визначає значення в тіньовій економіці та суб'єктів скоєння.

Варналія З.С. притримується думки, що «економічний злочин – це суспільно небезпечна діяльність, або бездіяльність, що зумовлює погіршення соціально-економічного стану країни, призводить до порушення прав власності та інтересів суб'єктів господарювання» [311, с. 37]. Не можемо погодитися з таким підходом, адже економічні

злочини порушують інтереси як суб'єктів господарювання, так і інтереси держави та інших учасників суспільних відносин.

4. Соціально-економічне явище.

У своїх дослідженнях поняття «економічна злочинність» розкривають з точки зору *соціально-економічного явища* наступні вітчизняні дослідники: І.М. Базярук, В.А. Ведькал, Д.О. Грицишен, С.Ф. Денисов, Т.А. Денисова, О.Г. Кальман, С.Г. Кулик, Н.В. Лісова, Л.А. Пісковець.

На думку С.Ф. Денисова, Т.А. Денисової та С.Г. Кулик під економічною злочинністю слід розуміти «соціально-економічне деструктивне для економіки держави явище, що проявляється у вчиненні умисних корисливих злочинів у сфері легальної і нелегальної господарської діяльності, основним і безпосереднім об'єктом якої є майнові відносини і відносини у сфері виробництва, обміну, розподілу і споживання товарів і послуг з метою одержання злочинних доходів» [95, с. 124]. Схожої думки щодо визначення поняття «економічна злочинність» притримується й вітчизняний науковець О.Г. Кальман та у своєму дослідженні зазначає, що: «це деструктивне для економіки соціально-економічне явище, яке проявляється у вчиненні особами умисних корисливих злочинів у сфері легальної й нелегальної господарської діяльності, основним безпосереднім об'єктом яких виступають відносини у сфері виробництва та відносини власності, розподілу, обміну та споживання товарів і послуг з метою отримання доходу [157, с. 5]. Дещо розширеним, у порівнянні з двома попередніми поняттями, є визначення, яке пропонує у своїй наукові статті І.М. Базярук: «Під економічною злочинністю слід розуміти соціально-економічне деструктивне для економіки держави явище, яке проявляється у вчиненні особами навмисних корисливих злочинів у сфері легальної і нелегальної господарської діяльності, основним безпосереднім об'єктом яких є відносини власності, відносини у сфері виробництва, обміну, розподілу і споживання товарів і послуг, а також встановлений порядок переміщення відповідних предметів через митний кордон держави з метою отримання доходу» [2]. Варто погодитися з тим, що економічна злочинність є соціальним явищем з одного боку та деструктивним, тобто таким, що чинить вплив на структуру суспільних відносин та є загрозою їх безпечного розвитку.

В свою чергу Н.В. Лісова визначає поняття «економічна злочинність» як: «украй небезпечне явище, яке вкоренилося в усіх сферах функціонування держави та є негативним чинником на шляху до розбудови країни європейського зразка» [197, с. 134]. Дане визначення в більші мірі схоже на політичний лозунг, але з автором можна погодитися

в тому, що економічна злочинність в Україні дійсно вкорінилася в різні сфери суспільного життя та галузі економіки, а також чинить вплив на економічний розвиток країни, адже є загрозою для економічної безпеки держави, що в результаті проявляється на ефективність правоохоронної, оборонної та соціальної функціях держави.

При розкритті поняття «економічна злочинність» дещо обмежуються його поширенням лише на валютно-фінансову систему Л.А. Пісковець та В.А. Ведькал та зазначають, що «це сукупність суспільно-небезпечних діянь, що посягають на валютно-фінансову систему країни, вчинених на певній території за певний період часу» [241].

Досить ґрунтовним є визначення, запропоноване відомим вітчизняним дослідником Д.О. Грицишеним у своєму дисертаційному дослідженні: «економічна злочинність як соціально-економічне явище: економічна злочинність – це соціально-економічне явище, яке полягає в суспільно небезпечній діяльності, яка здійснюється учасниками економічних відносин через порушення законної діяльності або здійснення незаконної діяльності та призводить порушення інтересів економічних агентів (держава, суб'єкти господарювання, населення, міжнародні партнери та інші), принципів економічної свободи та дисбалансу в суспільних відносинах» [50, с. 114]. Такий підхід автора досить чітко показує місце економічної злочинності в цілях державної політики. Крім того, Д.О. Грицишен в повній мірі характеризує дане явище як загрозу державні безпеці, зокрема економічній.

5. Порушення інтересів

У виданні «Курс сучасної української кримінології» А.П. Закалюк визначає «Злочинність у сфері економіки – порушення інтересів і цілей легальних учасників економічних відносин, а саме отримання у правомірний спосіб прибутку, доданої вартості» [146, с. 97]. Даний підхід має право на існування, проте значно звужує наслідки економічної злочинності, адже в результаті скоєння економічних злочинів можуть порушуватися як економічні, так і соціальні, безпекові, політичні та інші інтереси учасників суспільних відносин.

6. Джерела тіньової економіки

Економічні злочини як джерела тіньової економіки є одним із найбільш припустимих підходів та також такими, які характеризують їх роль та значення в забезпеченні економічної безпеки держави. Вітчизняний дослідник Попович В.М. пропонує наступне розуміння досліджуваного поняття: «Економічний злочин розглядається як одне з джерел утворення тіньової економіки в межах розробки спеціальної теорії детінізації економіки, її категоріального апарату, придатного об'єктивно відобразити та дати наукове пояснення економічним, криміногенним та

іншим юридично значимим аспектам технологій тіньового фінансово-господарського обороту речей, прав, дій» [245, с. 89-92].

7. Корисливі зазіхання

Економічні злочини як корисливі зазіхання прадставлені в працях:

– Сукач Н.К. «Економічна злочинність – сукупність корисливих зазіхань на власність, на привласнення частини результатів діяльності підприємств, організацій і установ, що сприяє формуванню та здійсненню кримінальних та корупційних дій, в результаті яких формуються грошові потоки, які використовуються злочинними елементами з метою збагачення» [305].

– Клименко Н.І. «Економічна злочинність – поняття комплексне, воно є сукупністю корисливих посягань на економічні відносини, що охороняються законом, незалежно від форм власності та видів діяльності її суб'єктів» [166].

Такий підхід характеризує зміст економічних злочинів з позиції процесу їх скоєння та мети, що визначається мотивом злочинців.

8. Навмисні або необережні діяння

Тацій В.Я. вказує, що «вчинене приватною або посадовою особою у сфері господарської діяльності навмисне або необережне діяння (дія або бездіяльність), що завдає істотної шкоди системі господарства» [309, с. 19]. Дане тлумачення економічної злочинності характеризує лише процесуальну сторону саме в сфері економічної діяльності, проте дані види злочинів можуть скоюватися і в інших сферах.

9. Умисні корисливі злочини.

У вітчизняній науковій літературі поняття «економічна злочинність» трактується певною кількістю авторів з позиції *умисних корисливих злочинів, зокрема*.

– Бучко М.Б. розкриває поняття «економічна злочинність» як «сукупність умисних корисливих злочинів, які вчиняються посадовими особами, іншими працівниками підприємств та установ, незалежно від форм власності, шляхом використання службового становища і місця роботи, а також так званих злочинних промислів» [24, с. 9];

– Голіна В.В., Головкін Б.М., Валуйська М.Ю., Лисодєд О.В. «Під злочинністю у сфері економіки (іноді її називають економічною злочинністю) кримінологи розуміють сукупність умисних корисливих злочинів легальної і нелегальної економічної діяльності, основним безпосереднім об'єктом яких виступають господарські відносини» [185, с. 257];

– Головкін Б.М. «Злочинність у сфері економіки – це корислива злочинна діяльність службових осіб та інших учасників економічних відносин., спрямована на заподіяння матеріальної шкоди

підприємствам, установам, організаціям різних форм власності або суб'єктам господарювання [46, с. 130];

– Білоус В.Т. «Економічна злочинність – це складна інтеграційна система, що складається з умисних корисливих злочинів проти економічних відносин власності; умисних корисливих господарсько-економічних злочинів; злочинів посадових осіб, які завдають істотної шкоди у сфері економічної діяльності; злочинів, що скоюються організованими групами і злочинними співтовариствами, які завдають значної шкоди економічним відносинам власності» [14];

– Литвак О.М. «Злочин у сфері економіки – сукупність умисних корисливих злочинів, які вчиняються посадовими особами, іншими працівниками підприємств і установ незалежно від форм власності шляхом використання службового становища та місця роботи, а також так званих злочинних промислів, здійснення яких не пов'язано з використанням службового становища» [196, с. 216];

– Титаренко О.О. пропонує під економічними злочинами розуміти «умисні корисливі злочини, що вчиняються у сфері економіки службовими та іншими особами, які включені в систему економічних відносин і посягають на ці відносини, а також на порядок управління економікою в різних галузях господарства, заподіюючи при цьому шкоду економічним інтересам громадян, суб'єктів господарювання та держави» [310, с. 16];

– Даньшин І.М., Голіна В.В., Кальман О.Г. «Економічний злочин – умисні корисливі злочини проти економічних відносин власності; умисні корисливі господарсько-економічні злочини; злочини посадових осіб, пов'язані із заподіянням істотної шкоди економічній діяльності; злочини, які вчиняються злочинними організованими групами та злочинними організаціями і завдають шкоду економічним відносинам власності, а також комерційній, фінансовій, банківській та іншій господарсько-економічній діяльності» [184, с. 127-130].

В цілому, можна погодитися із авторами, але дані підходи не охоплюють всіх наслідків економічної злочинності як суспільно небезпечного явища та не визначають його процесуальну сторону. Зазначенні підходи в більші мірі характеризують лише певний вид економічних злочинів, що неможливо в певній мірі їх охарактеризувати як загрозу економічній безпеці держави.

10. Діяння у сфері економічних відносин

У вітчизняній та зарубіжній літературі зустрічаються погляди авторів на визначення поняття «економічна злочинність» як на *діяння у сфері економічних відносин.* Серед авторів, які розділяють такі підходи можна виділити наступних: В.Т. Білоус, В.Д. Пчолкін, І.І. Рогов, А.М. Толкач.

Так, вітчизняний вчений В.Т. Білоус вбачає в даному понятті «передбачені кримінальним законом діяння у сфері економічних відносин, спрямовані на порушення відносин власності та існуючого порядку здійснення господарської діяльності» [13, с. 72].

В свою чергу, сучасний дослідник питань кримінології А.М. Толкач тлумачить поняття «економічна злочинність» як «сукупність протиправних діянь, вчинених спеціальними суб'єктами, шляхом використання власного становища і місця роботи, які спрямовані на порушення відносин власності та існуючого порядку здійснення господарської діяльності» [312, с. 280].

Розкриваючи питання, пов'язані з визначенням поняття та класифікації злочинів у сфері економіки В.Д. Пчолкін надає наступне визначення: «Злочинами у сфері економіки (економічними злочинами) визнаються передбачені кримінальним законом умисні суспільно небезпечні діяння, вчинені на підприємствах будь-якої форми власності, що посягають на суспільні економічні відносини, засновані на принципах свободи економічної діяльності, здійснення її на законних підставах, сумлінної конкуренції її суб'єктів, їх добропорядності й заборони завідомо кримінальних форм їхнього поводження» [283, с. 107].

Разом з тим, розкриття питання сутності поняття економічна злочинність знайшло своє відображення і в працях зарубіжного вченого І.І. Рогова, який вважає, що «економічна злочинність – сукупність передбачених кримінальним законом кримінологічно-однорідних, суспільно небезпечних діянь, що посягають на економічну систему держави і вчиняються особами, які виконують економічні, господарські функції на підприємствах, в організаціях або у відносинах між громадянами» [289].

Відповідно до представлених підходів можна сформувати сукупність властивостей економічної злочинності, що характеризують дане суспільне явище та дозволяють його ідентифікувати як загрозу економічній безпеці держави (рис. 1.2).

Отже, наведені підходи до тлумачення змісту поняття економічні загрози мають багатовекторний характер, що пояснюється наступним:

1) економічні злочини є об'єктом різних галузей права, зокрема: господарське, земельне, екологічне, адміністративне, міжнародне та кримінальне. Якщо більшість галузей встановлюють параметри економічної діяльності та економічної системи в цілому, то кримінальне право характеризує економічну злочинність, власне, з позиції порушення даних параметрів;

Рис. 1.2. Властивості економічної злочинності, що розкривають її зміст

2) економічні злочини знаходяться на перетині інтересів сукупності учасників суспільних відносин, зокрема: підприємства; державні органи; фінансово-кредитні установи; міжнародні організації; громадські організації; громадянина та групи осіб. Це означає, що економічні злочини можуть становити загрозу діяльності кожного учасника, а в цілому є загрозою економічній безпеці держави, що призводить до порушення інтересів та, як наслідок, до відсутності соціального консенсусу;

3) економічні злочини є об'єктом дослідження сукупності наук, зокрема: економічних, соціальних, юридичних, державного управління, технічних. Це сприяє різному розумінню об'єктно-предметного поля визначення економічної злочинності й, відповідно, їх різного тлумачення.

Зважаючи на особливості даного дослідження та необхідності комплексного підходу, пропонуємо під економічними злочинами розуміти загрози економічній безпеці держави, що полягають у здійсненні протиправної економічної діяльності (економічні процеси, відносини, операції) або порушення вимог щодо легальної економічної діяльності для задоволення корисливих інтересів особи або групи осіб, що призводить до дисбалансу економічної системи держави, порушення економічної свободи, зниження репутації держави як міжнародного актора, в результаті чого знижується ефективність правоохоронної, соціальної, оборонної та іншої функцій держави.

Дане визначення має комплексний характер, адже носить економічні, юридичні та безпекові властивості.

Таким чином, вивчення дефініції «економічний злочин» дозволило ідентифікувати такі підходи авторів до даного визначення:

– діяння у сфері економічних відносин;
– кримінально-карані корисливі діяння;
– умисні корисливі злочини;
– корисливі зазіхання;
– вид злочинів;
– навмисні або необережні діяння;
– порушення інтересів;
– протиправна діяльність;
– соціально-економічне явище;
– джерела тіньової економіки.

Отже, за результатами дослідження обґрунтовано об'єктивність існування кожного підходу, зважаючи на специфіку наукових досліджень з позиції вивчення економічних злочинів як загрози економічній безпеці держави та запропоновано наступне тлумачення:

економічні злочини – це загрози економічній безпеці держави, що полягають у здійсненні протиправної економічної діяльності (економічні процеси, відносини, операції) або порушення вимог щодо легальної економічної діяльності для задоволення корисливих інтересів особи або групи осіб.

1.2. Публікаційна активність розвитку теоретичного уявлення та методологічних положень державної політики запобігання та протидії економічній злочинності

Важливою складовою наукового дослідження з вивчення проблем державної політики запобігання та протидії економічній злочинності є ідентифікація сучасних підходів до даної проблеми в наукових працях. Встановивши тенденції публікаційної активності вітчизняних та зарубіжних вчених до проблем запобігання та протидії економічній злочинності уможливлюється ідентифікація особливостей сучасного теоретичного знання та окреслення наукової картини світу в контексті досліджуваної проблеми. Важливість дослідження публікаційної активності з проблем державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки України обумовлено сукупність факторів, до яких варто віднести:

– по-перше, економічна злочинність знаходиться на перетині інтересів різних учасників суспільних відносин, що визначає різновекторність замовників наукових досліджень;

– по-друге, міждисциплінарність даного суспільного явища вказує на різносторонність об’єктно-предметного поля дослідження, методології вивчення даного соціального явища та механізмів, які пропонуються для забезпечення процесів запобігання та протидії економічній злочинності;

– по-третє, наслідки економічної злочинності можуть проявлятися і різних масштабах, різного змісту та форми, що є важливим для державної політики та гарантування економічної безпеки держави.

Зазначене вказує, що економічна злочинність як об’єкт наукового дослідження має сукупність властивостей та наслідків, що обумовлюють потребу в аналізі, систематизації та групуванні результатів дослідження. Це є важливим як для даного дисертаційного дослідження, так для ідентифікації сучасних тенденцій та трендів, що дозволять розширити

теоретичне знання про економічну злочинність як об'єкта економічного дослідження, так і розробити сучасну методологію формування і реалізації державної політики, зважаючи на передові дослідження.

Вивчення публікаційної активності розвитку теоретичного уявлення та методологічних положень державної політики запобігання та протидії економічній злочинності, і вбачаємо здійснити за наступними напрямами та методами: 1) змістовний аналіз та систематизація дисертаційних досліджень вітчизняних вчених в різних галузях науки; 2) бібліометричний аналіз наукових публікацій з проблем економічної злочинності, що індексуються в наукометричних базах даних SCOPUS та WoS.

Дисертаційні дослідження з проблем запобігання та протидії економічній злочинності, що виконання вітчизняними вченими за період 2018-2022 рр.

Дисертаційні дослідження, що розкривають об'єкт нашого дослідження, виконані за різними спеціальностями в різних галузях наук, зокрема: економічні, юридичні, державне управління, психологія. Це вказує на різносторонність підходів та зацікавленість в даному соціальному явищі різних учасників суспільних відносин.

Дисертаційні роботи на здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії виконувалися за спеціальностями: 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»; 081 «Право»; 281 «Публічне управління та адміністрування» (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Дослідження проблем економічної злочинності в дисертаційних дослідженнях на здобуття освітньо-наукового ступеня доктора філософії

№ з/п	ПІБ автора	Тема дисертації
1	*2*	*3*
072 «Фінанси, банківська справа та страхування»		
1	Хамига Ю.Я. (2020 р.)	Фінансове шахрайство: критерії ідентифікації та напрями мінімізації
081 «Право»		
2	*Заяць К.Д. (2020 р.)*	Методика розслідування шахрайств
3	*Ковальчук О.В. (2020 р.)*	Методика розслідування шахрайства, пов'язаного з діяльністю кредитної спілки
4	*Ковальов Ю.Ю. (2021 р.)*	Використання спеціальних знань під час розслідування корупційних злочинів
5	*Стеблянко А.В. (2021 р.)*	Адміністративно-правові засади взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів
6	*Шрамко О.М. (2021 р.)*	Використання спеціальних знань під час розслідування корупційних кримінальних правопорушень
7	*Строїч В.В. (2021 р.)*	Сучасні соціально-правові механізми протидії злочинності в Україні

Продовження табл. 1.1

1	*2*	*3*
8	*Левчук А.О. (2021 р.)*	Адміністративно-правовий механізм запобігання правопорушенням, пов'язаним з корупцією
9	*Цабека К.Є. (2020 р.)*	Адміністративно-правові засади відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією
281 «Публічне управління та адміністрування»		
10	*Наумчук К.М. (2021 р.)*	Механізм державної антикорупційної політики в забезпеченні економічної безпеки України
11	*Маланчук О.Г. (2021 р.)*	Вплив глобальних ініціатив на процеси запобігання корупції в системі публічного управління України: теоретико-прикладний аспект

В межах наукового дослідження Ю.Я. Хамига [320] запропонував: модель формування і реалізації державної політики у сфері попередження і мінімізації фінансового шахрайства в Україні; трактування поняття фінансового шахрайства; ідентифікацію причин та типологізацію фінансового шахрайства. Авторські пропозиції спрямовані на вирішення завдань щодо подолання окремного виду економічного злочину – фінансове шахрайство та розривають в більші мірі економічні інструменти. Варто зазначити, що фінансові шахрайства, хоч і стосуються в більші мірі окремих суб'єктів фінансового ринку та мають індивідуальні наслідки, проте, в цілому, впливають на довіру населення.

Заяць К.Д. провів дослідження на основі аналізу спеціальної літератури, норм Конституції України, законів України, в тому числі положень Кримінального процесуального та Кримінального кодексів України, проектів законів з досліджуваних питань, на основі узагальнення даних матеріалів кримінальних проваджень, відкритих за ознаками кримінальних правопорушень, передбачених статтею 190 (Шахрайство) Кримінального кодексу України, вироків суду, а також з урахуванням практики апеляційних судів, Касаційного кримінального суду України, Європейського суду з прав людини, методики розслідування шахрайств. В рамках дослідження запропоновано авторське визначення поняття обману та зловживання довірою як окремих способів вчинення шахрайств. Висвітлено особливості кваліфікації дій службових, посадових і матеріально-відповідальних осіб, які вчиняють заволодіння чужим майном або правом на нього. Розроблено криміналістичну класифікацію шахрайств, яку покладено в основу розбудови методики їх розслідування. Представлено криміналістичну характеристику кожної класифікаційної групи шахрайств, виходячи із особливостей місця їх вчинення, предмету посягання, способів вчинення, типових слідів, особи шахрая та особи потерпілого [148].

Дисертаційне дослідження О.В. Ковальчук охоплює комплексне вирішення наукового і прикладного завдання, спрямованого на

розробку окремої методики розслідування шахрайства, пов'язаного з діяльністю кредитної спілки, відповідальність за яке передбачена ст. 190 Кримінального кодексу України. Наукова новизна праці полягає в тому, що у роботі вперше: розроблено криміналістичну характеристику шахрайства, пов'язаного з діяльністю кредитної спілки, виявлено особливості цього різновиду шахрайства, розкрито зміст її структурних елементів та кореляційні взаємозв'язки; запропоновано алгоритм дій слідчого залежно від слідчої ситуації, що виникає під час розслідування шахрайства, пов'язаного з діяльністю кредитної спілки, та етапу розслідування; обґрунтовано потребу та можливість проведення негласних слідчих (розшукових) дій під час розслідування шахрайства, пов'язаного з діяльністю кредитної спілки, визначено мету їх проведення [172].

Ковальов Ю.Ю. вбачав гостру потребу у розробці нових і удосконаленні існуючих науково-практичних рекомендацій щодо різних аспектів викриття, розслідування та запобігання корупційних злочинів. Вчений здійснював розробку окремих криміналістичних методик розслідування корупційних злочинів, рекомендацій з проведення тактичних операцій за вказаною категорією кримінальних правопорушень та використання спеціальних знань під час їх розслідування. В межах наукового дослідження вирішував завдання щодо удосконалення та розробки науково обґрунтованих рекомендацій щодо можливостей використання спеціальних знань під час розслідування корупційних злочинів, а саме: удосконалення криміналістичної класифікації корупційних злочинів; з'ясування найбільш поширених форм і видів використання спеціальних знань під час розслідування цієї категорії кримінальних правопорушень; розробка конкретних пропозицій щодо участі спеціалістів і застосування науково-технічних засобів в ході окремих слідчих (розшукових) дій, у тому числі негласних, а також під час проведення тактичних операцій; надання дієвих рекомендацій з призначення судових експертиз, насамперед, судово-економічних, експертиз документів і почерку, комп'ютерної та телекомунікаційної техніки, матеріалів відео- та звукозапису, спеціальних хімічних речовин тощо [169].

Авторське розуміння понять «взаємодія правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів», «правові засади взаємодії між правоохоронними органами та фінансовими установами у протидії легалізації злочинних доходів», «адміністративно-правовий статус суб'єктів, які взаємодіють у сфері легалізації злочинних доходів», «форми управління у сфері легалізації злочинних доходів», «методи взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами

щодо протидії легалізації злочинних доходів», «координація діяльності правоохоронних органів з фінансовими установами у сфері протидії легалізації злочинних доходів» навела у своїй дисертаційній роботі А.В. Стеблянко [302]. В межах дослідження було встановлено співвідношення між формами та методами взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами у сфері протидії легалізації злочинних доходів і здійснено їх характеристику, в результаті чого запропоновано розробити методику взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами у сфері протидії легалізації злочинних доходів, яка має містити такі структурні елементи, як: 1) суб'єкти взаємодії; 2) правова основа взаємодії; 3) мета та завдання сторін взаємодії; 4) принципи взаємодії; 5) рівні взаємодії; 6) напрями взаємодії; 7) форми взаємодії; 8) права й обов'язки взаємодіючих сторін; 9) відповідальність суб'єктів взаємодії; 10) критерії оцінювання ефективності взаємодії.

Використанням спеціальних знань під час розслідування корупційних кримінальних правопорушень цікавився О.М. Шрамко [331]. В рамках дослідження зумів внести в науку типовий перелік видів спеціальних знань, що використовуються під час розслідування корупційних кримінальних правопорушень, до якого віднесено спеціальні криміналістичні знання, спеціальні економічні знання, спеціальні товарознавчі знання, спеціальні знанняу галузях дослідження матеріалів, речовин та виробів; радіоактивних матеріалів; з питань землеустрою та ін.; здійснив криміналістичну класифікацію корупційних кримінальних правопорушень залежно від значущих для використання спеціальних знань окремих елементів криміналістичної характеристики цих злочинів; згрупував напрями участі спеціалістів в огляді, обшуку, отриманні зразків для експертизи, допиті під час розслідування корупційних кримінальних правопорушень: технічній допомозі; тактико-методичній порадах; створенні умов для проведення слідчої (розшукової) дії; виявленні, фіксації, вилученні слідів, їх попереднє дослідження.

Визначив гарантії забезпечення функціонування соціально-правового механізму протидії злочинності В.В. Строїч, який виокремив їх у дві групи: умови забезпечення (правові, організаційні, політичні, ідеологічні, соціальні, економічні тощо) та засоби забезпечення, які протидіють злочинності (організаційно-структурні інституції, державні органи та неурядові структури, громадяни) [304]. Окрім цього, вчений розділив за групами нормативно-правові акти у сфері протидії злочинності за критерієм предмету їх регулювання, віднісши до першої категорії нормативно-правові акти, що визначають загальні засади соціально-правового механізму протидії злочинності;

до другої – ті, що встановлюють відповідальність за скоєння кримінальних правопорушень, до третьої – ті, що регулюють зміст й процес протидії соціально-правового механізму протидії злочинності: закони, міжвідомчі нормативні акти, відомчі нормативні акти; четверту категорію налічують акти, що визначають правовий статус й компетенцію суб'єктів соціально-правового механізму протидії злочинності; п'ята категорія має включати нормативно-правові акти, які будуть регулювати окремі питання забезпечення соціально-правового механізму протидії злочинності.

Комплексному дослідженню теоретико-практичних питань забезпечення запобігання правопорушенням, пов'язаним з корупцією, за допомогою адміністративно-правових механізмів присвятила дисертаційне дослідження А.О. Левчук, в межах якого: визначено особливості застосування інструментів публічного адміністрування для ефективного запобігання правопорушенням, пов'язаним з корупцією; проаналізовано такі спеціальні методи, як: метод запровадження антикорупційної політики; метод застосування програм та стратегій для запобігання вчинення правопорушень, пов'язаних з корупцією; метод фінансового контролю; запропоновано авторський підхід до визначення повторності адміністративних правопорушень; обґрунтовано необхідність доповнення Глави 13-А КУпАП «Адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією» [194].

Авторські пропозиції щодо вдосконалення законодавства України про адміністративну відповідальність за правопорушення, пов'язані з корупцією надала К.Є. Цабека. В межах дослідження обґрунтовано доцільність закріплення в спеціальному антикорупційному законі обов'язку вжиття належних заходів щодо збереження особою інформації, що стала їй відома у зв'язку з виконанням своїх службових повноважень та професійних обов'язків; відповідно у КУпАП передбачити адміністративну відповідальність за невжиття належних заходів щодо збереження особою інформації з обмеженим доступом, яка стала їй відома у зв'язку з виконанням своїх службових повноважень та професійних обов'язків. Подальшого розвитку набуло узагальнення досвіду зарубіжних країн з урегулювання та законодавчого закріплення особливостей відповідальності за діяння, аналогічні адміністративним правопорушенням, пов'язаним з корупцією, визначеним українським законодавством. Розширено класифікацію юридичних складів адміністративних правопорушень, пов'язаних із корупцією, залежно від: 1) ступеня суспільної небезпеки: основні, кваліфіковані; 2) структури складу адміністративного правопорушення, пов'язаного з

корупцією: однозначні, альтернативні; 3) наявності шкідливих наслідків: формальні, матеріальні; 4) особливостей конструкції: описові, банкетні (або відсильні) [323].

Історичні аспекти розвитку механізмів державної антикорупційної політики в забезпеченні економічної безпеки України проаналізувала К.М. Наумчук. В межах наукової роботи було проведено дослідження щодо виявлення місця євроінтеграційного процесу у попереджені виникнення корупційних явищ в Україні шляхом: виявлення впливу реформування стратегії та процесу публічного управління в Україні на 2016-2020 р., яка спрямовувала свої зусилля на модернізацію державної служби; аналізу основних принципів Вашингтонського договору, які стосуються забезпечення демократії та захисту прав людини і громадянина; визначення етапів становлення характеру відносин України та Європейського Союзу; дослідження прогресу у виконанні основних 24-х сфер, зазначених угодою про асоціацію; виділення можливих загроз погіршення відносин з Європейським Союзом, що зумовлені проникненням корупції у всі сфери; розробки пропозицій, які сприятимуть збільшенню темпів виконання основних сфер, визначених угодою про асоціацію та зміцненню взаємовідносин [220].

Дисертаційна робота О.Г. Маланчук присвячена питанням застосування теоретичних засад глобальних ініціатив у процесах запобігання корупції в системі публічного управління. Автором представлено опис концептуальних основ розуміння процесів запобігання корупції в системі державного управління. Продемонстровано, що в контексті реалізації глобальних ініціатив країни світу можуть надавати допомогу в декількох напрямах: практичний напрям; інформаційно-просвітницький напрям; нормотворчий напрям. Важливим механізмом процесу впливу на глобальні ініціативи є інтернаціоналізація антикорупційних процесів, де ключову роль відіграють міжнародні організації. Охарактеризовано також моделі антикорупційних інститутів у системі публічного управління з позицій досвіду зарубіжних країн та особливостей його впровадження в Україні. Наукове дослідження містить авторську класифікацію засобів запобігання корупції, яка базується на аналізі міжнародних документів, перелік основних інструментів впливу на глобальні антикорупційні ініціативи, що реалізуються в Україні та шляхи оптимізації антикорупційних процесів у контексті глобальних ініціатив в системі публічного управління. Автор дисертаційного дослідження проаналізувала проєкти, програми та комунікаційну діяльність, виклавши основні напрямки впливу регіональних та

місцевих громадських організацій на антикорупційну діяльність в Україні. Модернізувала окремі механізми з урахуванням впливу глобальних ініціатив, зокрема: інтегрований, організаційно-кадровий, інформаційно-технічний механізм, а також механізм регулювання [201].

За останні п'ять років питання запобігання та протидії економічним злочинам та їх впливу на економічну безпеку держави в цілому або ж окремих складових економічних відносин піднімалися вітчизнами вченими в межах економічних наук на здобуття наукового ступеня доктора та кандидата наук (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Дослідження проблем економічної злочинності в дисертаційних дослідженнях вітчизняних вчених за спеціальністю (економічні науки)

№ з/п	ПІБ автора	Тема дисертації
08.00.03 – економіка та управління національним господарством		
1	*Волошенко А.В. (2018 р.)*	Державні регуляторні імперативи протидії системній корупції в національній економіці
08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності)		
2	*Опанасюк А.А. (2021 р.)*	Аудит в системі запобігання та протидії економічній злочинності
21.04.02 – економічна безпека суб'єктів господарської діяльності		
3	*Жорж Аль Жамаль (2018 р.)*	Стратегія мінімізації корупційних ризиків в системі забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання

Дослідження корупції як системного атрибуту сучасних макроекономічних реалій займалась А.В. Волошенко. В ході написані дисертаційного дослідження було визначено та обґрунтовано різновиди системної корупції у національній економіці; окреслено основні негативні наслідки від корупційних впливів; проаналізовано причини неефективної протидії цьому руйнівному явищу на вітчизняних теренах; запропоновано основні напрями застосування державних регуляторних імперативів протидії системної корупції [36].

Опанасюк А.А. провів інституалізацію аудиту як інструменту системи запобігання та протидії економічній злочинності на підставі: ідентифікації і таксономії інститутів вказаного напряму аудиту за мега-, макро-, мезо-, мікро- та нано-економічними рівнями. Окрім того, в дисертаційній роботі удосконалено організаційно-методичні положення форензік-аудиту через: визначення етапів його проведення; опис дій в межах цих етапів та формування змістовних блок-схем; ідентифікацію аудиторських процедур, методів та методичних прийомів. На формування організаційно-методичних положень форензік-аудиту сформовано реєстр ризиків економічної злочинності

та матрицю співвіднесення ризиків економічної злочинності за напрямами форензік-аудиту. Застосування цієї матриці не тільки сприятиме визначенню пріоритетних ризиків економічних злочинів в межах діяльності вказаного суб'єкту, а також дозволить сфокусувати та конкретизувати роботу форензік-аудиторів за напрями вказаного аудиту, а отже оптимізувати їх роботу, значно скоротивши час проведення аудиторських процедур [231].

Формуванням стратегії мінімізації корупційних ризиків займався Жорж Аль Жамаль, яку вчений узгодив через комплекс заходів з управління корупційними ризиками, що дозволило оцінити ймовірність та масштаби наслідків корупційних порушень та спрогнозувати заходи контролю та своєчасного звітування [143]. В результаті дослідження вдалось: удосконалити підходи до визначення функціональних складових економічної безпеки суб'єктів господарювання, інструментарію оцінки рівня економічної безпеки комунальних підприємств водопостачання та водовідведення із застосуванням таксономічного методу, який дозволяє об'єднати значний статистичний масив інформації до єдиного інтегрального показника рівня економічної безпеки та сприяє отриманню об'єктивних результатів оцінки стану економічної безпеки підприємства; усучаснити підходи щодо організації антикорупційного комплаєнсу як системи протидії корупції на підприємстві, спрямованого на мінімізацію корупційних і репутаційних ризиків; надати подальшого розвитку підходам побудови «карт корупційних ризиків» суб'єктів господарювання.

Теоретичні, методологічні та організаційні аспекти правового, криміналістичного та кримінологічного механізмів запобігання та протидії економічній злочинності викладенні в дисертаційних дослідженнях з юридичних наук (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Дослідження проблем економічної злочинності в дисертаційних дослідженнях вітчизняних вчених з юридичних наук

№	Автор	Назва
1	*2*	*3*
12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень		
1	*Буяджи С.А. (2018 р.)*	Правове регулювання боротьби із кіберзлочинністю: історико-правовий аспект
2	*Кладченко А.О. (2018 р.)*	Становлення та розвиток сучасного антикорупційного законодавства України: теоретико-правове дослідження
12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право		
3	*Дем'янчук В.А. (2018 р.)*	Адміністративно-правові засади реалізації антикорупційної політики в Україні
4	*Берізко В.М. (2018 р.)*	Адміністративна відповідальність за порушення законодавства щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення

Продовження табл. 1.3

1	*2*	*3*
5	*Гудков Д.В. (2018 р.)*	Адміністративно-правові засоби запобігання і протидії корупції
6	*Веклич В.О. (2018 р.)*	Публічна політика щодо запобігання і боротьби з корупцією в Україні (адміністративно-правові засади)
7	*Гейц О.О. (2019 р.)*	Публічно-правовий механізм протидії корупції в Україні
8	*Єренко Д.В. (2019 р.)*	Національне антикорупційне бюро України в механізмі запобігання корупції
9	*Кантор Н.Ю. (2019 р.)*	Адміністративно-правовий механізм запобігання правопорушень у сфері економіки
10	*Самойлович А.А. (2019 р.)*	Кваліфікація корупційних правопорушень: адміністративно-правовий аспект
11	*Новіков О.В. (2020 р.)*	Публічно-правове забезпечення протидії корупції в умовах регіонального розвитку
12	*Голота Н.П. (2020 р.)*	Інформаційно-правове забезпечення антикорупційної діяльності в Україні
13	*Давидюк А.М. (2020 р.)*	Правове забезпечення публічного адміністрування у сфері виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів
14	*Приходько А.А. (2020 р.)*	Адміністративно-правове забезпечення запобігання та протидії корупції за умов євроінтеграції
15	*Корецка-Шукєвіч Д.Д. (2020 р.)*	Адміністративна відповідальність за правопорушення, пов'язані з корупцією
16	*Біленко О.А. (2020 р.)*	Адміністративно-правовий механізм застосування законодавства про адміністративну відповідальність за правопорушення, пов'язані з корупцією в Україні
17	*Ковальчук М.О. (2020 р.)*	Публічне адміністрування запобігання корупції в Україні
18	*Лаврентьєв Є.О. (2021 р.)*	Відповідальність за адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією в Україні
19	*Макаренков О.Л. (2021 р.)*	Правова інституціоналізація антикорупційних трансформацій органів публічної адміністрації у відкритому суспільстві
20	*Содомора Р.О. (2021 р.)*	Корупційні ризики: адміністративно-правові засади протидії
21	*Іщук Д.О. (2021 р.)*	Адміністративно-правовий статус спеціалізованих суб'єктів протидії корупції в Україні
12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право		
22	*Биков К.Г. (2018 р.)*	Кримінально-правова характеристика корупційних злочинів, пов'язаних з незаконним заволодінням майном та іншими предметами
23	*Білецький А.В. (2018 р.)*	Участь громадськості у запобіганні корупційній злочинності в Україні
24	*Михайленко Д.Г. (2018 р.)*	Концепція кримінально-правової протидії корупційним злочинам в Україні
25	*Вавриш А.В. (2018 р.)*	Запобігання злочинам проти власності у сфері будівництва
26	*Олійник Д.О. (2018 р.)*	Запобігання корупційним злочинам, що вчиняються при здійсненні митних процедур

Продовження табл. 1.3

1	*2*	*3*
27	*Герасимов О.В. (2018 р.)*	Протидія злочинності у банківській сфері
28	*Піцик Ю.М. (2018 р.)*	Кіберзлочини проти власності: кримінально-правова та кримінологічна характеристика
29	*Сосков Р.М. (2018 р.)*	Кримінологічна характеристика та запобігання органами прокуратури злочинам, пов'язаних із незаконним використанням бюджетних коштів
30	*Крижановський О.М. (2018 р.)*	Кримінологічні засади формування та реалізації стратегії запобігання злочинам у сфері господарської діяльності
31	*Арделян Т.О. (2020 р.)*	Кримінологічна характеристика та запобігання злочинності у сфері підприємницької діяльності: міжнародний досвід
32	*Рогатинська Н.З. (2020 р.)*	Теоретико-правові засади запобігання злочинності у митній сфері України
33	*Євдокімова М.О. (2020 р.)*	Кримінологічна характеристика жіночої злочинності в сфері економіки
34	*Топчій В.В. (2020 р.)*	Теорія та практика запобігання злочинам у сфері інтелектуальної власності в Україні
35	*Клочко А.М. (2020 р.)*	Теоретико-прикладні засади протидії злочинам у сфері банківської діяльності в Україні
36	*Купрієнко В.М. (2020 р.)*	Запобігання злочинам у сфері діяльності кредитних спілок в Україні
37	*Білько О.П. (2020 р.)*	Кримінологічна характеристика та запобігання злочинності у кредитно-фінансовій сфері України
38	*Трепак В.М. (2020 р.)*	Теоретико-прикладні проблеми запобігання та протидії корупції в Україні
40	*Кікалішвілі М.В. (2020 р.)*	Кримінологічні засади стратегії й тактики протидії корупційній злочинності в Україні
41	*Колб Р.О. (2021 р.)*	Банківська установа як суб'єкт запобігання злочинам
42	*Павлюх О.А. (2021 р.)*	Кримінологічна характеристика та запобігання злочинності у сфері оподаткування
43	*Войтович І.І. (2021 р.)*	Кримінологічні засади протидії корупції у сфері воєнної безпеки
12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність		
44	*Павлишина А.А. (2018 р.)*	Криміналістичне забезпечення доказування у кримінальних провадженнях про злочини у сфері наркобізнесу
45	*Даниляк А.В. (2018 р.)*	Особливості взаємодії під час розслідування економічних злочинів, вчинених організованими групами
46	*Опанасенко Н.О. (2018 р.)*	Криміналістична характеристика та основні положення розслідування шахрайства, вчиненого організованими злочинними групами у сфері житлового будівництва
47	*Чередник К.О. (2019 р.)*	Розслідування шахрайства на ринку нерухомості, вчиненого злочинними угрупованнями
48	*Чемерис І.М. (2020 р.)*	Заходи забезпечення у кримінальних провадженнях про злочини, вчинені з використанням безготівкових операцій
49	*Доброва О.В. (2020 р.)*	Криміналістична характеристика та розслідування шахрайства з фінансовими ресурсами
19.00.06 – юридична психологія		
50	*Браверман С.О. (2020 р.)*	Юридико-психологічні засади процесуального інтерв'ю в кримінальному провадженні щодо корупційних злочинців

Прослідкував покращення існуючою ситуації з кібербезпекою С.А. Буяджи. В межах наукового дослідження вчений зумів виділити три основних тенденції розвитку правового регулювання боротьби з кіберзлочинністю: тенденція розвитку вітчизняної нормативно-правової та термінологічної бази у сфері боротьби з кіберзлочинністю; тенденція посилення міжнародного співробітництва у сфері боротьби з кіберзлочинністю в Україні; тенденція збільшення рівня контролю за користувачами мережі Інтернет.

Як засвідчило дослідження, законодавство все ще перебуває на недостатньому рівні для вирішення поточних проблем, а співробітництво з іншими державами у даному напрямку потребує посилення. Контроль та запобігання негативних явищ вимагає від держави інтенсивніших дій щодо вдосконалення нормативно-правової та термінологічної бази у сфері боротьби з кіберзлочинністю. Зокрема, було б доцільним здійснення централізованої діяльності у наступних напрямках: 1) розширення меж розуміння поняття «кіберзлочинність»; 2) посилення відповідальності за вчинення кіберзлочинів; 3) встановлення єдиного термінологічного апарату у вітчизняному законодавстві тощо. Окрім того, стратегічним напрямком є встановлення часткового контролю над кіберпростором [25].

Кладченко А.О. вважала міжнародний досвід ключовим у процесі реалізації державної антикорупційної політики. На думку дослідниці, процес євроінтеграції та запровадження міжнародного законодавства у сфері протидії і боротьби з корупцією є важливим, а норми міжнародного права є базовим елементом антикорупційної політики. Даний висновок був зроблений на основі аналізу ефективних прикладів антикорупційної політики в Данії, Фінляндії, Новій Зеландії, Швеції, Канаді, Нідерландах, Ізраїлі, США та інших [164].

Дем'янчук В.А. присвятив дисертацію розробленню цілісної теоретико-прикладної концепції розвитку та вдосконалення адміністративно-правових засад реалізації антикорупційної політики в Україні [93]. Визначив сутність та критерії розмежування рівнів реалізації антикорупційної політики і напрямів її реалізації; запропонував застосувати відсилочну норму для усунення неузгодженості в Антикорупційній стратегії України та проводити щорічну оцінку стану виконання даної стратегії; обґрунтував необхідність розробки та прийняття Порядку проведення моніторингу способу життя працівників НАБУ з метою унеможливлення надмірного втручання в їх життя; запропонував критерії оцінки ефективності взаємодії між суб'єктами протидії корупції; сформулював перспективні напрями перегляду критеріїв оцінки

ефективності реалізації державної антикорупційної політики, спрямованої на вдосконалення антикорупційного законодавства та адміністративних антикорупційних процедур.

Результати власних досліджень щодо запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення презентував В.М. Берізко [7]. Вчений вперше визначив підстави адміністративної відповідальності за порушення законодавства у сфері запобігання легалізації (відмиванню) доходів, дослідив особливості проваджень у таких справах; довів необхідність систематизації переліку правопорушень, передбачених КУпАП та Законом, шляхом закріплення їх у КУпАП, що унеможливить застосування суб'єктами державного фінансового моніторингу дискреційних повноважень; обґрунтував потребу вдосконалення нормативно-правових актів у досліджуваній сфері, зокрема: викладення ст. 166-9 КУпАП у новій редакції та відповідного корегування санкцій; взаємоузгодження положень Закону з нормами КУпАП щодо строків накладення стягнень; установлення у ст. 24 Закону переліку відповідних адміністративних стягнень, що можуть накладатися, а також питань, які є предметом перевірок контролюючих органів; доповнення ст. 16 Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності» додатковим переліком підстав для анулювання ліцензії.

Гудков Д.В. запропонував авторський підхід до визначення системи адміністративно-правових засобів запобігання і протидії корупції, до яких відносять обмеження, встановлені Законом України «Про запобігання корупції», засоби антикорупційного контролю, механізм врегулювання конфлікту інтересів та адміністративну відповідальність за порушення, пов'язані з корупцією; виділив обмеження – заборони та обмеження – зобов'язання в рамках адміністративно-правових обмежень, встановлених антикорупційним законодавством; виявив прогалини в забезпеченні засобами адміністративної відповідальності додержання обмежень, встановлених Законом України «Про запобігання корупції», та запропонував встановлення відповідальності за неповідомлення про потенційний конфлікт інтересів, нездійснення заходів щодо усунення підпорядкування близьких осіб, порушення обмежень після припинення діяльності, пов'язаної з виконанням функцій держави. А також акцентував увагу на необхідності законодавчого закріплення механізмів виявлення та фіксації правопорушень, пов'язаних із корупцією [86].

Підкреслив роль публічної політики як такої, яка дає можливість регулювання суспільних відносин впродовж останніх десятиліть

В.О. Веклич. Науковець приділив увагу впливу неправових чинників на публічну політику, які є елементом корупційного середовища. Серед чинників успішної протидії корупції виділяв: чітке регламентування дій та етичних стандартів діяльності посадових осіб усіх рівнів, відповідальність за їх порушення, відкритість влади, прозорість і зрозумілість процедур ухвалення державних рішень, дієві механізми контролю за діяльністю державних органів з боку громадянського суспільства, свободу слова та незалежність засобів масової інформації [30].

Гейц О.О. обґрунтував положення щодо доцільності виділення елементів публічно-правового механізму протидії корупції залежно від механістичної ролі, ступеня значимості та характеру призначення, а також запропонував шляхи вдосконалення на основі впровадження засобів штучного інтелекту [42]. Сформулював поняття публічно-правового механізму протидії корупції як різновиду антикорупційного механізму юридичної протидії, вніс власне розуміння щодо різновиду міжнародних стандартів, до яких відніс міжнародно-правові норми і принципи, так і документи міжнародних організацій зі стандартизації у сфері протидії корупції.

Заходи Національного антикорупційного бюро України у сфері боротьби з корупцією, а також обов'язки і повноваження державних органів у цій сфері розглядав Д.В. Єренко. Основними напрямами подальшого удосконалення роботи системи антикорупційних державних органів вбачав в наданні громадськості інформації про діяльність державних органів, чіткій підзвітності, контролю за функціонуванням органів державної влади з боку правоохоронних органів, невідворотності відповідальності за правопорушення, підвищенні прозорості механізмів прийняття рішень і встановлення правил, допуску до державної служби, прозорості доходів і видатків держбюджету, фінансування політичних партій, приватизації тощо [142].

Питання забезпечення дієвого адміністративно-правового механізму запобігання правопорушенням у сфері економіки з метою створення належних умов реалізації та захисту національних інтересів, розвитку вітчизняної економіки, підтримки соціально-політичної стабільності держави розглянуто в дисертаційному дослідженні Н.Ю. Кантор, в межах якого виділила такі елементи адміністративно-правового механізму запобігання правопорушенням у сфері економіки як: правові норми, які встановлюються законами і підзаконними правовими актами; правовідносини, що виникають у цій сфері та врегульовані нормами права; дії суб'єктів щодо реалізації прав і обов'язків, передбачених нормами права [158].

Самойлович А.А. займався дослідженням адміністративно-правового аспекту корупційних правопорушень. Особливу увагу надав значенню кваліфікації корупційних адміністративних правопорушень для національної поліції України. Виявив парадоксальну ситуацію щодо проголошення загальним законом «Про запобігання корупції» встановлення адміністративної відповідальності за корупційні правопорушення (ч. 1 ст. 65), натомість Кодекс України про адміністративні правопорушення не дає визначення адміністративного корупційного правопорушення, не визначає, які з адміністративних правопорушень віднесено до корупційних, хоча в окремій главі встановлює відповідальність за адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією. На практиці це призводить до незастосування до осіб, які фактично вчинили корупційні діяння, належних санкцій та механізмів усунення наслідків корупційних діянь, передбачених розділом XI Закону України «Про запобігання корупції. Виходом розв'язання вказаної проблеми вважав надання чіткої дефініції адміністративного корупційного правопорушення та вичерпного переліку таких діянь у примітці до ст. 9 «Поняття адміністративного правопорушення» або в окремій статті Загальної частини кодексу, наприклад, доповнити її ст. 9-1 «Поняття адміністративного корупційного правопорушення» [291].

Засвідчив пряму залежність ефективності результатів протидії корупції від конкретних заходів державного регулювання територіальним розвитком О.В. Новіков, серед них виділив: постійне використання інструментів стратегічного планування розвитку території в управлінській діяльності; удосконалення механізмів державної підтримки розвитку депресивних регіонів; розробка системи заходів розбудови інфраструктури регіону, з метою використання інноваційних технологій, підвищення інвестиційної привабливості, залучення інвестицій; адаптацію національного законодавства з питань регіональної політики до міжнародних норм та стандартів; удосконалення системи моніторингу та контролю регіонального розвитку [225]. В дисертаційні роботі удосконалено наукові підходи до розуміння корупції та його публічно-правової протидії, охарактеризовано її нормативну складову залежно від юридичної сили нормативних актів, їх поширення та сфер застосування; здійснено характеристику основних форм участі громадськості в реалізації антикорупційних заходів в умовах регіонального розвитку; теоретично обґрунтовано зарубіжний досвід публічно-правового забезпечення протидії корупції в умовах регіонального розвитку та шляхи його запозичення в Україні.

Доповнила вчення про антикорупційну діяльність інформативно-правовою складовою Н.П. Голота [47]. Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в наступному: вперше інформаційно-правове забезпечення антикорупційної діяльності запропоновано розглядати як безперервний, комплексний, закріплений на законодавчому рівні процес взаємоузгоджених заходів, який включає пошук, отримання, накопичення, зберігання, опрацювання, передачу та обмін інформацією між усіма суб'єктами інформаційних правовідносин, що дозволяє прийняти ефективне управлінське рішення, спрямоване на припинення корупційних діянь та запобігання корупційних ризиків; розроблено пропозиції щодо удосконалення правового регулювання сфери інформаційно-правового забезпечення антикорупційної діяльності на рівні проектів норм Закону України «Про запобігання корупції»; удосконалено підходи довіднесення окремих правоохоронних інституцій до переліку спеціальних суб'єктів протидії корупції через аналіз змісту та природи інформаційно-правових відносин за їхньої участі та інформаційного наповнення їхньої діяльності; визначено інформаційно-правовий статус посадових осіб антикорупційних органів; використано досвід зарубіжних країн для впровадження системи інформаційного-правового забезпечення антикорупційної діяльності в Україні.

Запропонував наукове бачення змісту принципів публічного адміністрування у сфері менеджменту кримінальними активами дослідник А.М. Давидюк. В межах наукового дослідження виокремлено правові передумови та необхідності законодавчого забезпечення принципів роботи АРМА та проаналізовано засади правового забезпечення інформаційних процесів у функціональній та управлінській діяльності АРМА виходячи із трьохскладового компонентного складу: суб'єктивний складник – наявність учасників інформаційних відносин (посадові, службові та уповноважені особи АРМА), наявність у них інформаційної правосуб'єктності; правовий чинник – система норм законодавчих актів та підзаконного забезпечення при інформаційно-аналітичної діяльності у сфері виявленні, розшуку та управління активами; організаційно-технічне забезпечення – сукупність засобів та способів, методів інформаційної діяльності, комплексу апаратного та програмного забезпечення. Окрім цього, удосконалено концепцію прозорості АРМА шляхом: визначення предмету персональної відповідальності Голови АРМА за забезпечення прозорості; принципів адміністрування Реєстру арештованих активів в аспекті підтримки високих стандартів та повноти публічних відомостей про арештовані активи; розробки

рекомендаційних положень до проекту Наказу про затвердження положення про Єдиний державний реєстр активів, на які накладено арешт у кримінальному провадженні (в частині забезпечення прозорості політики обліку арештованих активів) [89].

Приходько А.А. досліджував аспекти запобігання корупції за умов євроінтеграції та запропонував нову концептуальну модель вдосконалення сучасного стану викорінення корупційних проявів в Україні, яка базується на Доктрині антикорупційної цілісності сектора національної безпеки. Нова концепційно-сутнісна модель зниження проявів корупції в Україні обумовлена євроінтеграційними процесами в країні і виступає якісно новою теоретично-правовою конструкцією, ідейний зміст якої полягає у використанні людських ресурсів щодо зниження проявів корупції з дотриманням людиноцентристських компонентів. Вчений також обґрунтував доктринальний підхід до функціонування механізму адміністративно-правового забезпечення запобігання та протидії корупції; довів необхідність формування антикорупційної політики процедури публічних закупівель на основі впровадження євростандартизованих вимог шляхом оптимізації імплементації законодавства ЄС, виконання положень Угоди про асоціацію та вирішення окремих інституційних питань процедурного характеру; виявив необхідність деталізації заходів запобігання корупції в приватному секторі; запропонував прийняти на законодавчому рівні спеціалізованого акта – Доктрини антикорупційної цілісності сектора нацбезпеки для забезпечення системного підходу до формування та реалізації антикорупційної політики України, викорінення олігархічної моделі державного управління, формування незалежного ЗМІ; надав пропозиції щодо використання інформаційно-комунікаційних технологій, біометричної реєстрації виборців як інструменту антикорупційного стримування [252].

Корецка-Шукєвіч Домініка Дар'я провела комплексне дослідження регламентації відповідальності за корупційні правопорушення, провела порівняльний аналіз, згідно з яким було доведено, що законодавство Республіки Польща передбачає більш суворі заходи регулювання держави на вчинення корупційних діянь ніж Україна, оскільки за їх учинення передбачені виключно покарання передбачені кримінальним законодавством. В межах дисертації була аргументована необхідність визначення в положеннях кримінального законодавства України переліку кримінальних правопорушень, пов'язаних із корупцією, а також кримінально-правових наслідків впливу на особу, яка вчинила таке діяння; запропоновано передбачити склади адміністративних корупційних правопорушень у главі 13-А КУпАП та визначено перелік таких правопорушень; запропоновано

передбачити у главі 13-Б цього нормативно-правового акту перелік правопорушень, пов'язаних з корупцією [176].

Механізм застосування законодавства про адміністративну відповідальність за корупційні правопорушення розглядав О.А. Біленко [11]. В межах дослідження вченого визначено ґенезу адміністративно-правового механізму застосування законодавства про адміністративну відповідальність за правопорушення, пов'язані з корупцією в Україні шляхом поділу нормотворчих процесів, які відбувалися в антикорупційній сфері в Україні на умовні етапи: дорегулятивний, початковий, розвинений, сучасний. Визначено органічні складові даного механізму (акти реалізації норм адміністративного права, правові відносини та принципи) та функціональні (юридичні факти, правосвідомість, законність, акти тлумачення та акти застосування норм права). Проведено характеристику стадій механізму застосування законодавства про адміністративну відповідальність за правопорушення, пов'язані з корупцією в Україні; окреслено європейські стандарти реалізації даного механізму та обґрунтовано перспективи подальшого їх вдосконалення в Україні.

Значну увагу досвіду зарубіжних країн стосовно ефективної реалізації антикорупційної політики, що провадиться державними органами, органами місцевого самоврядування та інститутами громадянського суспільства приділив в межах свого дисертаційного дослідження М.О. Ковальчук. Світовий досвід боротьби з корупцією показує, що не існує універсальних методів боротьби з корупцією загалом і в державних органах влади зокрема. Зроблено висновок, що використання та впровадження в Україні антикорупційних заходів, які продемонстрували високу ефективність в зарубіжних країнах, неможливо здійснити шляхом простого копіювання певних елементів державного чи муніципального управління. Що стосується перспектив подальших досліджень у цій галузі, то вони полягають, перш за все у роз'ясненні можливостей впровадження основних механізмів запобігання корупції в ЄС у відповідній практиці України, звичайно з урахуванням нашої національної специфіки та ментальності [171].

Відповідальність за адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією за оновленим антикорупційним законодавством досліджував Є.О. Лаврентьєв. Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає у: обґрунтуванні можливості запровадження у науковий обіг категорії «міжнародно-правові стандарти відповідальності за адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією», як консенсуально та документально закріплених

державами загальновизнаних правил поведінки суб'єктів міжнародного права; оцінці доцільності законотворчого розвитку адміністративної відповідальності, де предметом правопорушення виступає криптовалюта або її похідні, вирішенні комплексу проблем – від врегулювання правового статусу згаданих предметів до визначення поняття доказів, вимог до їх збору та оформлення, а також вдосконалення процесу доказування; використанні практики Європейського суду з прав людини щодо відповідальності за адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією [192].

Макаренков О.Л. визначив поняття інституціоналізації антикорупційних трансформацій публічної адміністрації: перетворення системи доброчесних практик правової взаємодії (моделей поведінки) посадових осіб органів публічної адміністрації у вид соціальних відносин, що передбачає задоволення публічного інтересу (прав громадянина й суспільства, їхніх збалансованих інтересів) за рахунок наявних матеріальних, організаційних (службового становища) та інших публічних ресурсів (бюджету, фондів тощо), відповідно до загальнолюдських цінностей, принципів права, виражене їхньою повноцінною об'єктивацією на рівні законодавства; встановив, що вихідною засадою для правових інструментів із запобігання корупції у сфері організації та діяльності публічної адміністрації виступає концепт «духовності», яка являє собою найвищий прояв сутності посадових осіб публічної адміністрації, на кожному історичному етапі розвитку нації у вигляді глибоко осмислених правових знань, етико-моральної системи співвідношень людини з іншими суб'єктами правової реальності; з'ясував, що правова інституціоналізація антикорупційних трансформацій антроповимірна. Зміст правових заборон, контролю доброчесності та іншого роду обмежень прав осіб, уповноважених на виконання функцій держави та місцевого самоврядування, орієнтований на культивування та стимулювання розвитку їхньої конструктивної пасіонарності – здатності досягати поставлені завдання, діючи в межах правових законів, залишаючись порядною, компетентною, відповідальною, а не формально налаштованим, бюрократичним, архаїчним публічним службовцем; розробив правові засади правозастосовної діяльності публічної адміністрації як складової інституціоналізації її доброчесності; сформулював пропозиції щодо кодифікації антикорупційного законодавства й наслідування продуктивних в межах національного правового простору [200].

Поняття корупційних ризиків та адміністративно-правових засобів їх мінімізації розглянув у своєму дослідженні Р.О. Содомора. Ефективними адміністративно-правовими засобами мінімізації та

протидії корупційних ризиків вважав: удосконалення антикорупційної експертизи нормативно-правових актів, залучення громадськості до обговорення нормативно-правових актів, субсидіарне застосування норм права, інформаційну відкритість органів влади, систематичний внутрішній контроль, розширення процедурних форм взаємодії осіб та суб'єктів владних повноважень тощо [300].

Виокремлено проблеми взаємодії та координації діяльності спеціалізованих суб'єктів протидії корупції України в дисертаційній роботі Д.О. Іщука. В межах роботи запропоновано напрями вдосконалення контролю за діяльністю спеціалізованих суб'єктів протидії корупції України. Наголошено увагу на наявності декількох ключових моделей функціонування суб'єктів протидії корупції у провідних державах Європи та Світу. Вперше наголошена на доцільності розробки та прийняття загальнодержавної «Концепції взаємодії спеціалізованих суб'єктів протидії корупції в Україні», в якій особливу увагу необхідно приділити вдосконаленню діяльності суб'єктів протидії корупції. Здійснено класифікацію прав Національного агентства з питань запобігання корупції, які найбільш доцільно поділити на основні групи (контрольно-наглядові, пов'язані із прийняттям та реалізацією управлінських рішень, процесуальні, аналітично-інформаційні). Виокремлено перелік негативних гарантій реалізації адміністративно-правового статусу Національного антикорупційного бюро; виділено спеціальні гарантії діяльності Спеціалізованої антикорупційної прокуратури; обґрунтовано доцільність розробки та прийняття міжвідомчого нормативно-правового акта «Про порядок взаємодії та координації діяльності Національного агентства з питань запобігання корупції, Національного антикорупційного бюро України та Спеціалізованої антикорупційної прокуратури щодо протидії та реалізації антикорупційної політики» [155].

В межах спеціальності «12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» чимало зусиль для висвітлення новизни в галузі юридичних наук доклали наступні вчені:

– Биков К.Г. вперше надав комплексну кримінально-правову характеристику корупційних злочинів у випадку їх вчинення шляхом зловживання службовим становищем, пояснив соціальну обумовленість та систему підстав і принципів криміналізації корупційних злочинів, пов'язаних з незаконним заволодінням чужим майном або іншими предметами, внаслідок чого обґрунтував необхідність існування підстав кримінальної відповідальності за таку протиправну поведінку. Виявив невідповідність визначення в законі про кримінальну відповідальність України вичерпного кола суспільно небезпечних діянь, що визнаються корупційними злочинами, та

включення до них злочинів в основних міжнародно-правових конвенціях щодо запобігання та протидії корупції [8];

– Білецький А.В. визначив шляхи посилення функціональної спроможності громадськості у сфері протидії корупції й розроблені рекомендацій щодо заходів запобігання корупційним злочинам. Визначив історичну роль інститутів громадянського суспільства в ініціюванні й проведенні антикорупційної реформи в Україні, обґрунтував важливість участі громадськості в запобіганні корупційним злочинам в приватному секторі, запропонував заходи антикорупційного комплаєнсу та удосконалив положення про доцільність створення в Україні коаліцій між іноземними неурядовими антикорупційними організаціями та вітчизняними громадськими об'єднаннями задля підвищення ефективності їх запобіжної діяльності [12].

– Михайленко Д.Г. обґрунтував неефективність діючого механізму кримінально-правової протидії корупційним злочинам в Україні, пов'язавши його з залежністю політичної волі управлінців вищої ланки державного менеджменту, перешкодами у формуванні та реалізації якої є властивості інституціоналізованої корупції в Україні; встановив, що у межах механізму правової протидії корупції в Україні утворено такі загальні правові режими: 1) правовий режим протидії корупції в публічному секторі управління зі спеціальним правовим режимом протидії корупції у вищих ешелонах влади; 2) правовий режим протидії корупції у сфері надання публічних послуг; 3) правовий режим протидії корупції в приватному секторі управління; 4) правовий режим протидії корупції у сфері здійснення неуправлінської діяльності; 5) правовий режим протидії корупції у сфері спорту (офіційних спортивних змагань); встановив, що особливого об'єкту кримінально-правової охорони для виділення групи корупційних злочинів не існує, так як метою запровадження категорії «корупційний злочин» у примітці ст. 45 КК України є створення саме спеціального кримінально-правового режиму протидії цим злочинам, що має особливості порівняно із загальним кримінально-правовим регулюванням, без порушення структури Особливої частини КК України; встановив, що механізм правової протидії корупції в Україні має трирубіжну структуру; обґрунтував, що механізм правової протидії корупції в Україні слід вдосконалити в частині кола осіб, які підлягають фінансовому контролю, та кола суб'єктів незаконного збагачення; вдосконалив розуміння суспільної небезпеки корупційних злочинів в умовах інституціоналізованої корупції; вніс ідею про запровадження у правовій системі України приватного кримінального переслідування як ефективного

інструменту кримінально-правової протидії інституціоналізованій корупції у вищих ешелонах влади в частині обґрунтування кримінально-правових елементів такого переслідування [208].

– Вавриш А.В. акцентував увагу на запобіганні злочинам проти власності у сфері будівництва та удосконаленні законодавства та практики його застосування державними й недержавними суб'єктами забезпечення безпеки будівельної галузі [26]. Зокрема: вперше виокремив кримінологічні ознаки злочинів проти власності у сфері будівництва як однорідної групи суспільно небезпечних діянь; визначив предмет, об'єкт злочинних посягань, місце їх учинення, суспільно небезпечні наслідки, зв'язок з іншими суспільно небезпечними діяннями, визначивши на цій основі пріоритети запобігання злочинам. До того ж здійснив типологію осіб, які причетні до вчинення злочинів проти власності у сфері будівництва; розкрив зміст елементів кримінологічної характеристики злочинів проти власності у сфері будівництва, зокрема відомості про стан, структуру й динаміку кримінально караних діянь цієї категорії, причини та умови, які сприяють їх учиненню, соціально-психологічні ознаки правопорушників і потерпілих; на основі аналізу досвіду зарубіжних країн виокремлено найбільш важливі для України напрями удосконалення форм і методів запобігання злочинам проти власності у сфері будівництва шляхом створення єдиної системи забезпечення безпеки та охорони об'єктів будівництва державними і недержавними суб'єктами; запропонував сучасні методики перевірки репутації суб'єктів, які беруть участь у процесі будівництва; акцентував увагу на використанні новітніх засобів охорони території об'єктів будівництва й маркування майна.

– Олійник Д.О. визначив шляхи та заходи загально-соціального запобігання корупційним злочинам у митній сфері. Надав наукові рекомендації щодо реформування митної системи за міжнародними стандартами безпеки і прозорості, створення умов для легального ведення зовнішньоекономічної діяльності. Обґрунтував необхідність запровадження національної системи доброчесності та сформулював механізми подолання митного шахрайства, контрабанди та інших негативних явищ, пов'язаних із корупцією. Запропонував зрушити антикорупційні акценти кадрової реформи на підготовку митників нової генерації, запровадивши для цього нові стандарти фахової підготовки митників, орієнтовані на знання норм міжнародного митного права, іноземних мов, основ аудиту, програмування, впровадження систем подвійних дипломів із провідними іноземними ЗВО [228].

– Герасимов О.В. вперше розглянув криміналізацію банківської сфери як соціальний деструктивний процес, у межах якого легальні банківські інститути деформуються і набувають ознак кримінальних, що призводять до негативних наслідків для всієї економіки; запропонував інституційну модель протидії злочинності в банківській сфері; визначив специфічну кримінологічну роль міжнародних фінансових установ у стимулюванні політичної волі керівництва Української держави до заходів з приведення українського законодавства та правозастосовної практики до рівня міжнародних стандартів; удосконалив вчення про детермінацію злочинності у банківській сфері та систематизацію детермінант шляхом розвинення наукового положення щодо інституалізації кримінальних і тіньових процесів та розширеного самовідтворення кримінальних практик у сфері економіки; обґрунтував взаємозв'язок між дисфункціями легальних банківських інститутів та окремих кримінальних практик у банківській сфері, акцентуючи увагу на покращенні організації взаємодії суб'єктів протидії як у межах України, так і на європейському та світовому рівнях [44].

– Піцик Ю.М. – виділив групу злочинів проти власності, які вчиняються в кіберпросторі за родовим об'єктом посягання: шахрайство, привласнення і розтрата, вимагання, заподіяння майнової шкоди шляхом обману та зловживання довірою, умисне знищення або пошкодження чужого майна та за способом вчинення: шляхом психологічного впливу, впливу на обладнання, дистанційний спосіб. Також удосконалив заходи запобігання кіберзлочинам проти власності та теоретичні підходи щодо кримінологічної теорії особи злочинця (кіберзлочинці, хакери) [242].

– Сосков Р.М. вважав, що органи прокуратури, не зважаючи на звуження своїх функцій, посідають важливе місце в системі суб'єктів загальносоціального запобігання злочинам, пов'язаним з незаконними використанням бюджетних коштів, оскільки здійснюють свою діяльність на координаційному та правоохоронному рівнях [301]. Запропонував доповнити Бюджетний кодекс України окремим розділом «Запобігання порушенням бюджетного законодавства», у якому необхідно передбачити перелік правоохоронних органів, які уповноважені здійснювати діяльність щодо запобігання злочинам, пов'язаним з незаконним використанням бюджетних коштів, і визначити їх відповідні повноваження. Окрім цього дослідник вніс пропозицію щодо прийняття міжвідомчих нормативних актів стосовно порядку взаємодії правоохоронних органів, які здійснюють заходи із

запобігання злочинам у бюджетній сфері з органами Державної казначейської служби й органами Державної аудиторської служби.

– Крижановський О.М. в науковій роботів встановив, що низька ефективність діяльності правоохоронних органів зумовлена штучним віднесенням до статистичної звітності корисливих злочинів проти власності до злочинів у сфері економіки та зосередження уваги лише на тих злочинах, які можуть дати бажані результати ефективності роботи (гральний бізнес, незаконні дії з підакцизним товарами, порушення операцій з металобрухтом); розробив заходи формування та реалізації стратегії запобігання злочинам у сфері господарської діяльності, що полягають у кримінологічного вимірі латентності таких злочинів та готовності правоохоронних органів до переходу більшості злочинів у нову якість – до кримінальних проступків та адміністративних правопорушень; акцентував увагу на важливості виключення із складу тяжких та особливо тяжких злочинів у сфері господарської діяльності з метою реалізації запобіганню таким злочинам через застосування заходів кримінально-правового впливу, не пов'язаних з покаранням; удосконалив пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства в частині необхідного створення єдиного правоохоронного органу з розслідування економічних злочинів [182].

– Арделян Т.О. досліджувала кримінологічну характеристику та міжнародний досвід запобігання злочинності у сфері підприємницької діяльності. Злочинність у сфері підприємницької діяльності виходить за межі злочинності у сфері господарських відносин, тому дослідниця запропонувала власну дефініцію злочину у сфері підприємництва трактувавши її як суспільно небезпечні діяння, об'єктом посягання яких є суспільні відносини, що виникають у процесі самостійної, ініціативної, систематичної на власний ризик господарської діяльності з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку, порядок якої визначений господарським та цивільним законодавством України. В межах роботи виокремлений комплекс принципів реалізації свободи вибору та здійснення підприємництва, визначені головні умови здійснення підприємницької діяльності, класифіковано види злочинів [1].

– Рогатинська Н.З. досліджувала теоретико-правові засади запобігання злочинності у митній сфері України. Обґрунтувала необхідність інституційної реорганізації системи органів кримінальної юстиції та запровадження нових форм і методів їхньої діяльності щодо боротьби з кримінальними правопорушеннями в митній сфері. В межах дослідження виділила чинники, що обумовлюють існування

контрабандної діяльності, звернула увагу на організаційні чинники злочинності у митній сфері, а саме: відсутність державної системи кримінологічного моніторингу економіки загалом; низький рівень координації діяльності правоохоронних органів запобігання злочинності у митній сфері; відсутність високоефективного механізму пошуку за кордоном і повернення незаконно вивезеного майна [288].

– Комплексним науковим дослідженням жіночої злочинності в сфері економіки, її кримінально-правовим, кримінологічним та кримінально-виконавчим аспектам займалась М.О. Євдокімова. У науковій роботі розроблено авторське визначення жіночої злочинності в сфері економіки, з'ясовано її характерні ознаки. На підставі узагальнення емпіричних даних здійснено кримінологічний аналіз злочинів, пов'язаних із жіночою злочинністю в сфері економіки. Визначені криміногенні риси осіб, які вчиняють вказані злочини, а також розроблено типологію цих осіб. Висвітлено причини й умови поширення діянь, що досліджуються. Розглянуто міжнародний та закордонний досвід запобігання жіночій злочинності в сфері економіки та можливості його використання у вітчизняній превентивній діяльності. Сформовано низку заходів загальносоціального та спеціально-кримінологічного запобігання злочинам, пов'язаним із жіночою злочинністю в сфері економіки [141].

– Топчій В.В. присвятив дослідження комплексному вирішенню кримінологічних проблем запобігання злочинам у сфері інтелектуальної власності в Україні. Працював над вирішенням проблеми розроблення цілісного доктринального підходу до формування концепції запобігання злочинам у сфері інтелектуальної власності, що надало можливість обґрунтувати пропозиції, спрямовані на удосконалення законодавства та практики його застосування правоохоронними органами України. В межах наукової роботи охарактеризував сучасний стан наукових досліджень та обґрунтував доктринальні підходи до визначення сфери інтелектуальної власності; розкрив зміст детермінант, що сприяють криміналізації цієї сфери суспільних відносин; охарактеризував структуру та динаміку розглядуваної категорії злочинів; запропонував концептуальне бачення шляхів реалізації правових та організаційних заходів запобігання злочинам у сфері інтелектуальної власності на загальнодержавному, спеціально-кримінологічному та індивідуально-профілактичному рівнях [313].

– Клочко А.М. визначила напрями трансформації відповідальності за вчинення кримінальних правопорушень у сфері банківської діяльності з урахуванням реформування банківської

системи України та адаптації нормативно-правових актів у сфері банківського регулювання до вимог європейських стандартів у відповідній сфері; обґрунтувала доцільність виокремлення розділу VII-I «Кримінальні правопорушення у сфері банківської діяльності» Особливої частини КК України; узагальнила об'єктивні та суб'єктивні ознаки складів усіх кримінальних правопорушень, які вчинюються у сфері банківської діяльності, що дозволило вдосконалити систему кримінально-правових норм, яку запропоновано передбачити в окремому розділі Особливої частини КК України; обґрунтувала помилковість декриміналізації суспільно небезпечного діяння, яке передбачалось у ст. 202 «Порушення порядку зайняття господарською діяльністю та діяльністю з надання фінансових послуг» КК України, оскільки воно відбулося без запровадження альтернативних заходів протидії відповідним правопорушенням, що створило прогалину у законодавстві України у частині захисту банківської діяльності в Україні; запропонувала організувати діяльність підрозділів Громадської ради при Національному Банку України у регіонах з метою забезпечення співпраці споживачів банківських послуг з банківськими установами на місцях із внесенням відповідних доповнень до Положення про відповідну раду [167].

– Купрієнко В.М. в дисертаційному дослідженні надав характеристику ринку фінансових послуг, виокремив типові правопорушення, що вчиняються при провадженні діяльності кредитними спілками. Для розвитку фінансового ринку України запропонував впроваджувати не лише систему управління ризиками у фінансових установах, зокрема небанківських, а й ризик-орієнтованої системи фінансового нагляду на національному рівні. Серед потужних інструментів контролю за діяльністю кредитних спілок виділяв: вузьку спеціалізацію, практичний досвід роботи зовнішнього фахівця, ознайомлення з інформацією та вміння виявлення вже відомих та потенційних шахрайських фінансових схем або надміру ризикової фінансової політики можуть забезпечити здійснення контролю належної якості. Також, запропонував реалізацію громадського виду контролю шляхом створення ревізійної спілки, сформованої саморегульованою організацією з представників асоціацій кредитних спілок, об'єднаних кредитних спілок, членів кредитних спілок [189].

Важливе значення В.М. Купрієнко приділив належній якості державного і незалежного видів контролю, які покликані надати достовірну інформацію, необхідну користувачеві фінансових послуг для прийняття рішень. Її доступність можливо забезпечити впровадженням єдиного реєстру інформації про діяльність кредитних

спілок на платформі офіційного сайту Національної комісії з регулювання ринку фінансових послуг України як регуляторного органу. З метою виявлення визначених правопорушень автором надано характеристику діяльності підрозділів із захисту економіки Національної поліції щодо своєчасного викриття зловживань, які вчиняються посадовими особами кредитної спілки, перевірки та аналізу їх діяльності [189].

Кримінологічний аспект удосконалення кредитно-фінансового законодавства України та запобігання злочинності у цій сфері вивчав О.П. Білько. В межах свого наукового дослідження з'ясував, що не всі діючі законодавчі та нормативні документи, що регулюють проведення комерційними банками кредитних операцій, мають чіткий системний характер і тому не забезпечують постійного розвитку кредитного ринку в Україні. До факторів, які стримують розвиток сучасної економіки, на думку автора, відносяться першочергово кредитні ризики, що мають як системний, так і суб'єктивний характер. Однією з ключових проблем, з якою зіткнулася Україна та національна фінансова система – нестабільність валютного (обмінного) курсу гривні у співвідношенні до інших валют. Одним із шляхів вирішення цієї проблеми науковець вбачав в укладенні між банками та позичальниками додаткових угод до кредитних договорів про відстрочення термінів погашення зобов’язань позичальників за кредитними договорами, та реструктуризації заборгованості позичальників перед банком. Використання позитивного досвіду іноземних банків дозволить уникнути помилки в оцінці і управлінні кредитним ризиком, створить умови для формування нових організаційних структур, які сприятимуть оптимізації управління системою кредитних ризиків, будуть стимулювати інвесторів розділяти банківські ризики, а це разом з тим дозволить одержувати їм значний прибуток. Внесення частих змін до законів невдовзі після їх прийняття науковець трактував як недоліки для регулювання кредитних відносин, оскільки часті зміни та доповнення до законів не сприяють стабільності банківського законодавства і негативно впливають на практику його застосування суб’єктами господарювання [15].

– Трепак В.М. визначив суспільно допустимий рівень корупції, за якого вона не матиме системного характеру та масового явища, при досягненні якого метою антикорупційної діяльності стане стримування підвищення рівня корупції в країні; працював у напрямку розбудови стійкого суспільства, держави та бізнесу до впливу корупціогенних факторів шляхом формування антикорупційної культури, зміни репресивного підходу на превентивний у сфері протидії корупції, консолідації зусиль держави, бізнесу, міжнародних організацій і

громадянського суспільства у сфері запобігання та протидії корупції. Зрештою було запропоновано методику нормотворчого вибору (визначення) виду юридичної відповідальності за корупційні діяння, виходячи насамперед з потенційної ефективності конкретного виду юридичної відповідальності як засобу запобігання вчиненню таких діянь у майбутньому. Аргументовано, що за певних обставин, посилення репресивної складової протидії корупції в Україні може мати зворотній ефект. Встановлено пропорційну взаємозалежність між рівнем корумпованості публічної влади та демократичності держави, між політичною корупцією та масштабним зловживанням публічною владою. Політична корупція, в основі якої лежить протиправне набуття та/чи утримання влади або розширення владного впливу, охарактеризована як основна противага та загроза демократії, яка неминуче веде до узурпації влади. Обґрунтовано висновок, що виявленню існуючих корупційних схем та їхніх учасників суттєво перешкоджають недоліки законодавчого регулювання та правозастосовчої практики, які призводять до неналежного оперативного супроводу досудового розслідування корупційних кримінальних правопорушень [314].

– Кікалішвілі М.В. надала авторське визначення поняття «заходи протидії корупційній злочинності»; сформулювала низку конкретних пропозицій, спрямованих на досягнення фінансової самоокупності вітчизняних медіа; виділила пропозиції із удосконалення стратегії й тактики протидії корупційній злочинності, серед яких: побудова сучасної та прогресивної загальнодержавної Стратегії антикорупційного розвитку країни; внесення змін до Кримінального кодексу України, щодо притягнення до кримінальної відповідальності за корупційну злочинність; створення при Міністерстві юстиції України постійно діючого науково-дослідного комітету з вивчення питань корупції [163].

– Колб Р.О. з'ясувала сучасний стан вчинення кримінальних правопорушень у банківській системі України впродовж 2014-2020 рр., виявила негативні тенденції, що сформувалися у зв'язку із цим, та розробила науково обґрунтовані шляхи їх нейтралізації, блокування, усунення тощо в контексті реалізації банківськими установами як суб'єктами запобіжного спрямування нормативно визначених завдань і принципів такої діяльності. В дисертаційному дослідженні запропонувала ряд авторських визначень, дотичних до предмета дослідження; довела необхідність підвищення рівня внутрішньої (міжбанківської) і зовнішньої (між правоохоронними органами) взаємодії банківських установ, а також якісної видозміни у зв'язку із

цим координаційної ролі Національного банку України шляхом внесення науково обґрунтованих змін і доповнень у чинне банківське законодавство України; аргументувала, що банківські установи є частково спеціалізованими суб'єктами запобігання кримінальним правопорушенням, що зумовлені їх соціально-правовою природою. Крім того в межах дослідження було удосконалено систему заходів індивідуального запобігання кримінальним правопорушенням у сфері банківської діяльності в Україні (обґрунтовано необхідність більш ефективно використовувати можливості правоохоронних органів у процесі визначення благонадійності клієнтів банків) та систему принципів запобіжної діяльності банківських установ (розширено їх класифікацію на конституційні, законодавчі, міжгалузеві, галузеві, підзаконні (відомчі)) [173].

– Кримінологічною характеристикою і запобіганням злочинності у сфері оподаткування, що ґрунтується на кримінальному законодавстві України та законодавстві окремих країн світу займалась в своєму науковому дослідженні О.А. Павлюх. На основі проведеного анкетування практичних працівників, враховуючи офіційні статистичні показники щодо рівня злочинності у сфері оподаткування та сучасні суспільно-політичні й економічні реалії, О.А. Павлюх розроблено і запропоновано проєкт Стратегії щодо виявлення та запобігання кримінальних правопорушень у сфері оподаткування до 2026 року, у якому визначено заходи загальносоціального, спеціально-кримінологічного, індивідуально-профілактичного запобігання злочинності у сфері оподаткування. За результатами вивчення матеріалів кримінальних проваджень та з метою розробки профілактичних заходів розроблено типологію податкових злочинців, а також запропоновано внести зміни до ч. 4 ст. 212 КК України щодо виокремлення кваліфікуючої ознаки, а саме «вчиненого шляхом службового підроблення чи підроблення документів». В межах дисертаційного дослідження було удосконалено систему детермінантів, що сприяють злочинності у сфері оподаткування, які необхідно враховувати під час попередження кримінальних правопорушень, а також доктринальне положення щодо виокремлення системи заходів загальносоціального запобігання податковим кримінальним правопорушенням, які сформовані з урахуванням сучасних суспільно-політичних та економічних реалій [234].

– Виокремив характерні ознаки корупції в сфері воєнної безпеки І.І. Войтович. Довів, що причинний комплекс корупційних злочинів у сфері воєнної безпеки слід розглядати як систему взаємопов'язаних криміногенних явищ і процесів об'єктивного та суб'єктивного

характеру, що в поєднанні з іншими факторами прямо й опосередковано детермінують злочинність у сфері військової безпеки та оборони. Особливу увагу в дисертаційному дослідженні приділив механізму протидії корупції в сфері воєнної безпеки, висвітленню загальносоціальних, спеціально-кримінологічних та індивідуальних заходів протидії корупційним проявам. Встановив відмінні риси, притаманні корупційній злочинності у сфері воєнної безпеки, як окремому виду злочинності. Обґрунтував найбільш перспективні напрями протидії корупції у сфері воєнної безпеки [34].

В науковій праці А.А. Павлишиної вперше розглянуті проблеми криміналістичного забезпечення доказування у кримінальних провадженнях про злочини у сфері наркобізнесу; запропоновано поняття способу вчинення злочинів в сфері наркобізнесу; визначено розуміння криміналістичного забезпечення доказування у кримінальних провадженнях про злочини в даній сфері як раціональної й доцільної практичної діяльності уповноважених процесуальних осіб, спрямованої на оптимізацію процесу доказування, що має на меті встановлення обставин предмету доказування; обґрунтовано доцільність віднесення до суб'єктів, чиї дії під час збирання доказів потребують криміналістичного забезпечення, адвокатів як захисників та спеціаліста як учасника окремої слідчої (розшукової) дії. Окрім цього А.А. Павлишина вдосконалила наукові підходи до розмежування понять наркозлочинності та незаконного наркобізнесу як окремого виду особливо небезпечної злочинної діяльності організованих злочинних угруповань; відмежувала поняття незаконного «виготовлення» та «переробки» наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів; розкрила зміст визначення незаконного бізнесу за рахунок розкриття в ньому повноструктурної та усіченої форм цього виду злочинної діяльності [233].

Даниляк А.В. акцентував свою увагу на визначенні сутності та особливостей взаємодії під час розслідування економічних злочинів, вчинених організованими групами, та запропонував напрямки вдосконалення відповідного законодавства. У результаті проведеного дослідження сформулював низку нових наукових положень та висновків: запропонував авторське визначення поняття «взаємодії під час розслідування економічних злочинів, вчинених організованими групами»; визначив перелік суб'єктів, які виконують державні контролюючі функції і взаємодіють з підрозділами Національної поліції у виявленні і розслідуванні економічних злочинів, а також розкрив форми взаємодії між ними; розкрив особливості предмету доказування у кримінальних провадженнях про економічні злочини,

вчинені організованими групами, з виокремленням системи фактів, що підлягають встановленню, і відповідної низки специфічних тактичних завдань розслідування; визначив перелік оперативних підрозділів, які взаємодіють з органами досудового розслідування під час виявлення і розслідування економічних злочинів, вчинених організованими групами, а також визначено форми такої взаємодії [90].

Криміналістичну характеристику шахрайству в сфері житлового будівництва надала Н.О. Опанасенко, яка визначила типові способи підготовки до вчинення злочину, способи заволодіння грошовими коштами інвесторів та приховання слідів злочину на первинному ринку нерухомості; розкрила види корупційних зв'язків шахраїв з посадовими особами територіальних органів архітектурно-будівельного контролю та нагляду, органів місцевого самоврядування, органів державного фінансового контролю, банківських установ [230].

Розслідуванням шахрайства на ринку нерухомості займалась К.О. Чередник, яка здійснила порівняльний аналіз функціонування первинного і вторинного ринків нерухомості та визначила фактори, що впливають на обрання певного сегменту ринку за сферою інтересів злочинних угрупувань. Встановила особливості структурних елементів криміналістичної характеристики шахрайства та кореляційних зв'язків між ними, а саме: визначила систему даних щодо обстановки вчинення шахрайства з урахування факторів об'єктивно-суб'єктивного характеру та просторово-часових характеристик; розмежувала предмет злочинного посягання, залежно від способу вчинення шахрайства на ринку нерухомості; систематизувала на групи способи шахрайських дій залежно від ринку нерухомості, предмету посягання, соціального статусу потерпілого, усвідомлення факту шахрайства потерпілою стороною, від виду угоди, характеру протиправного впливу на потерпілого, наявності факту корупційних зв'язків з боку державних та правоохоронних органів. Окреслила особливості початку досудового розслідування, сформувала комплекс тактичних операцій, спрямованих на встановлення ознак організованої злочинності, надала низку пропозицій щодо організаційно-тактичного забезпечення проведення окремих слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових та організаційних заходів [326].

Запропонував заходи щодо забезпечення кримінального провадження як сукупності засобів, що застосовуються з метою досягнення здатності слідчого та прокурора активно діяти у кримінальному провадженні І.М. Чемерис. В дисертаційному дослідженні визначив ознаки притаманні заходам забезпечення кримінального провадження, здійснив аналіз міжнародного досвіду

протидії злочинам із застосуванням безготівкових операцій, акцентував увагу на запозиченні досвіду країн ЄС та США для досягнення чіткого та налагодженого механізму протидії в боротьбі з злочинними діями в сфері використання безготівкових операцій та використання чіткого алгоритму дій щодо розслідування цих видів злочинних посягань [325].

Наукові основи комплексної криміналістичної методики шахрайства з фінансовими ресурсами в умовах нового кримінального процесуального законодавства заклала О.В. Доброва. В науковій праці вчена розкрила методики розслідування злочинів у кредитно-фінансовій сфері, розкрила організаційні засади взаємодії слідчих зі співробітниками оперативних підрозділів та працівників банків; систематизувала типові слідчі ситуації залежно від характеру та специфіки елементів криміналістичної характеристики злочинів; запропонувала порядок збирання доказів незаконного отримання кредитування шляхом проведення комплексу СРД; удосконалила способи учинення шахрайства з фінансовими ресурсами, типологію осіб, які вчиняють дані правопорушення, наукові положення стосовно виявлення ознак шахрайства з фінансовими ресурсами на основі оцінки слідчим матеріалів перевірки заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення [132].

Вчений С.О. Браверман висвітлив особливості феномену корупції в українському суспільстві крізь призму психологічної детермінації, на тлі її історико-світового розвитку. Проаналізував сучасне сприйняття цього явища як суспільної норми, інструментарію заміщення неефективних механізмів, що повинні виконувати певні державні функції. Акцентував увагу на нових антикорупційних інституціях. Використав статистичні дані досліджень для встановлення корупційного рівня в різних сферах суспільного життя різних регіонів України. Запропонував новітні шляхи протидії корупції на підставі міжнародного досвіду європейських країн. Обґрунтував проблему корупції як соціально-політичну, психологічну і кримінально-правову, в результаті чого наполіг на орієнтації стратегії превенції на економічні, політичні, соціальні, психологічні та моральні заходи [23].

Питання формування та реалізації державної політики за окремими видами економічних злочинів викладені в дисертаційних дослідженнях галузі знань – державне управління, що представлено в табл. 1.4.

Таблиця 1.4

Дослідження проблем економічної злочинності в дисертаційних дослідженнях вітчизняних вчених за спеціальностями галузі знань державне управління

№ з/п	Автор	Назва
25.00.01 – теорія та історія державного управління		
1	*Бисага К.В. (2018 р.)*	Державне управління у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом: європейський досвід для України
2	*Шкуропат О.В. (2018 р.)*	Антикорупційна політика у сфері земельних відносин: історико-теоретичний аналіз
3	*Новак А.М. (2019 р.)*	Теоретико-методологічні засади формування та реалізації національної антикорупційної політики
4	*Костенко Д.В. (2020 р.)*	Система запобігання корупції в Україні: становлення та розвиток
25.00.02 – механізми державного управління		
5	*Баранов Р.О. (2018 р.)*	Формування та реалізація державної політики запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом
6	*Дмитрієв Ю.В. (2018 р.)*	Механізми оцінки та мінімізації корупційних ризиків у системі державного управління України
7	*Нонік В.В. (2019 р.)*	Механізми формування та реалізації антикорупційної політики в Україні
8	*Височанський М.Р. (2021 р.)*	Механізми державного регулювання сфери економічної безпеки України
9	*Чорний В.І. (2021 р.)*	Формування та реалізація механізмів попередження та протидії корупції в органах державної влади (на прикладі країн ЄС та України
25.00.05 – державне управління у сфері державної безпеки та охорони громадського порядку		
10	*Мошнін А.А. (2020 р.)*	Корупція в системі публічної влади України як фактор загрози державній безпеці
11	*Паутов В.О. (2020 р.)*	Протидія корупції як структурна складова національної безпеки України
12	*Швидкий Я.Ю. (2020 р.)*	Механізми інституційного забезпечення протидії корупції
13	*Грицишен Д.О. (2021 р.)*	Державна політика у сфері запобігання та протидії економічній злочинності
14	*Супрунова І.В. (2021 р.)*	Державна політика у сфері детінізації національної економіки як структурної складової державної безпеки

Бисага К.В. обґрунтувала комплексний підхід до розвитку вітчизняної системи державного управління у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, який, на основі європейського досвіду, передбачає застосування відповідних міжнародних стандартів та європейських вимог, орієнтованих на запровадження ефективних способів і методів запобігання та протидії корупції та на виявлення публічних діячів для їх ідентифікації як особливих об’єктів фінансового моніторингу; удосконалила методологічний інструментарій діяльності вітчизняних державних

органів у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, через впровадження принципів контролю і нагляду, відповідальності та взаємності і таких способів, як виявлення, ідентифікація, верифікація клієнтів, ведення обліку фінансових операцій та відомостей про їх учасників, обов'язкового звітування про них центральному органу виконавчої влади з використанням різних методів управління, основним з яких є метод адміністративного впливу, та спеціальних методів типу правових і адміністративних обмежень та заборон; узагальнила тенденції становлення системи державного управління у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, в Україні [9].

Розглянув ефективності і результативності антикорупційної політики в сфері земельних відносин О.В. Шкуропат. Неефективність антикорупційної політики вбачав в ігноруванні мотиваційних засад існування корупції. Вважав, що ефективність антикорупційної політики безумовно залежить від рівня дієвості прийнятих законів та реальної боротьби (кримінальних санкцій) проти корупціонерів, але спиратися тільки на ці заходи – значить діяти наздоганяючими методами локально, вибірково, фрагментарно, а в кінцевому результаті – неефективно. Ефективність державного управління, на думку науковця, прямо залежить від уміння застосовувати принципи та методи управління в процесі досягнення інституціями поставленої соціальної мети [330].

Особливості та основні чинники розвитку національної антикорупційної політики в умовах сучасного державотворення розглядав А.М. Новак. На основі досліджень було прийнято рішення, щодо доцільності розподілу сучасних наукових напрямів щодо корупції, детермінованих державно-управлінським аспектом. Особливу увагу автор приділив визначенню соціальної сутності корупції. Розглянуто історичні витоки і соціальні передумови виникнення корупції, її економічний, правовий аспекти, системний характер, зв'язок з іншими соціальними явищами. Здебільшого проаналізовано первинний і вторинний рівні адміністративно-правового забезпечення національної антикорупційної політики, оскільки їх доцільність зумовлена ступенем впливу корупціогенних чинників на систему публічно-управлінської діяльності. До первинного рівня належить запровадження норм забезпечення, установлених профільними законами України «Про державну службу», «Про центральні органи виконавчої влади», «Про місцеві державні адміністрації», а також визначені нормами кримінального й адміністративного права правила, процедури та регламенти службової

діяльності щодо запобігання корупції. Вторинний рівень включає засоби й способи запобігання корупції [223].

В межах дисертаційного дослідження на тему «Система запобігання корупції в Україні: становлення та розвиток» Д.В. Костенко виділив три стратегії протидії корупції: 1) інформування суспільства про небезпеку корупції та її наслідків для соціально-економічного стану держави; 2) налагодження менеджменту у сфері запобігання корупції; 3) удосконалення нормативно-правового забезпечення та захист прав громадян [179].

Наголошував на оновлені організаційно-правових засад у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом Р.О. Баранов, який вбачав повноту та якість організаційно-правового забезпечення державної політики фактором, що впливає на ефективність функціонування всієї національної системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, особливо в умовах глобалізації світогосподарських зв'язків. Дослідник спрямував свої наукові пошуки на формування інституційного механізму забезпечення державної політики запобігання та протидії легалізації (відмиванню) до ходів, одержаних злочинним шляхом, в Україні [4].

Мінімізувати корупційні ризики у системі державного управління намагався Ю.В. Дмитрієв. Вирішення цієї проблеми він вбачав в реалізації комплексу антикорупційних заходів, які необхідно послідовно здійснювати в кожній із сфер державного управління. Такий комплекс заходів повинен бути спрямований не лише на викорінення корупції як явища, а й у першу чергу повинен бути направлений на виявлення причин корупційних ризиків, що можуть сприяти виникненню корупційної поведінки. Оцінку ризиків вважав одним з ефективних попереджуючих механізмів протидії корупції і дієвим способом забезпечення відповідності розроблюваних антикорупційних заходів реальним корупційним схемам в країні [127].

Нонік В.В. провів оцінювання ефективності формування та реалізації антикорупційної політики в Україні, а також визначив основні чинники та шляхи детінізації економіки України. З метою обґрунтування вибору механізмів антикорупційної політики держави в дисертаційній роботі змоделювано тенденцію розповсюдження корупції. Результати моделювання засвідчили, що для ефективної боротьби з корупцією потрібен великий проміжок часу протягом якого мають здійснюватися заходи по «імунізації» від корупції і застосовуватися жорсткі методи покарання за корупційні дії. На основі систематизації зарубіжного досвіду формування та реалізації антикорупційної політики представлено

комплекс пропозицій щодо адаптації в українські реалії інструментів, що посилюють антикорупційний потенціал держави. Окрім цього удосконалено концептуальні підходи до розробки та впровадження національної системи державного моніторингу корупції, методичні підходи до формування інформаційно-комунікаційного інструментарію антикорупційної політики держави. Науково обґрунтовано і запропоновано методологічні підходи до формування та реалізації державної антикорупційної політики, які, на відміну від раніше відомих, враховують державно-політичні, соціально-економічні, державно-правові, соціокультурні пріоритети стратегії розвитку держави та спрямовані на: забезпечення безумовного виконання і правильного застосування вимог, встановлених антикорупційним законодавством; профілактику корупції та радикальне викорінення умов, що її породжують; створення і впровадження в дію некорупційних схем взаємодії інститутів громадянського суспільства із державними інститутами; зменшення регуляторного тиску держави на бізнес; забезпечення правових умов для інформаційної прозорості та відкритості діяльності влади, розвиток інституту громадського контролю [226].

Першим у своєму науковому дослідженні обґрунтував необхідність запровадження інституційного механізму забезпечення електронно-технічної безпеки держави М.Р. Височанський. Даний механізм відрізняється формуванням та функціонуванням у системі органів публічного врядування самостійного підрозділу зі спеціалізованим функціоналом у сфері економічної безпеки, діяльність якого стосуватиметься питань використання, впровадження електронно-технічних можливостей в органах влади України та систематизації наявних електронних систем. Автор доповнив систематизацію процесу державного регулювання у сфері забезпечення економічної безпеки, чотирма кластерами, які зосередили в собі заходи державного регулювання за кваліфікаційними ознаками поетапності його проведення (з фокусуванням на планування та прогнозування); підготовку й ухвалення державно-управлінських рішень у системі забезпечення економічної безпеки та безпосереднє здійснення заходів; механізми моніторингу та контролю здійснення проведених заходів; аналіз та оцінку ефективності здійснюваних заходів. Провів науковий аналіз основних трендів, тенденцій та процесів у сфері політико-економічних відносин, що вирізняється фокусуванням уваги на факторах і чинниках впливу на механізми державного регулювання у сфері економічної безпеки України, зокрема, економіко-географічного та культурно-ментального розвитку громадян України, врахування регіональної специфіки та особливостей кожної з областей [31].

Наукова новизна одержаних результатів дослідження В.І. Чорного полягає у виявленні організаційних засад розвитку механізмів попередження та протидії корупції у країнах ЄС, в контексті удосконалення механізмів державного регулювання боротьби з корупцією в Україні. Завдяки плідній роботі науковця вперше представлене наукове бачення функціонального та організаційного забезпечень концептуальної моделі удосконалення механізмів попередження та протидії корупції в органах державної влади, що відрізняється системним характером та алгоритмізацією п'яти механізмів інституціонального зміцнення складових превентивної антикорупційної системи; виконанні Україною усіх міжнародних зобов'язань у сфері попередження та протидії корупції; ширшої участь громадського сектору у процесах реалізації антикорупційної політики; модернізації та адаптації до сучасних вимог інформаційно-комунікаційного інструментарію антикорупційної політики України; створенні інституту викривачів з метою підвищення ефективності заходів попередження та протидії корупції в Україні. В рамках дослідження були визначені пріоритетні орієнтири європейського розвитку державного регулювання у сфері боротьби з корупцією [327].

Вбачав в корупції загрозу державній безпеці України А.А. Мошнін. В своєму науковому дослідженні удосконалив категоріально-понятійний апарат науки державного управління в частині визначень, що розкривають сутність та зміст феномену корупції як фактору національної та державної небезпеки, що відрізняються від існуючих визначенням поняття «державна безпека» як складової більш широкого поняття «національна безпека», яка поглинає в собі перше, на основі чого обґрунтовано доцільність використання інтегрованої дефініції «національна безпека держави». Окрім цього вчений обґрунтував основні детермінанти системи національної безпеки держави, виокремив 3 основних кластери та 33 підкластери зазначеної системи [214].

Основні проблеми функціонування органів протидії корупції в системі національної безпеки України досліджував В.О. Паутов. Вчений розглядав корупцію як системну проблему серед суспільних прошарків, тому займався створенням спеціальних антикорупційних інституцій. У процесі дослідження визначив декілька груп корупційних проблем. Ефективність боротьби з корупцією автор вбачає в на потребі розробити наукову концепцію попередження цього соціально зумовленого явища. Це допоможе при розробці адекватних стратегії і тактики, визначенні відповідних цілей, засобів їх реалізації, рівня необхідної матеріальної, фінансової, організаційної та правової підтримки. Для розв'язання

корупційної проблематики в системі забезпечення національної безпеки необхідне: забезпечення принципів незалежності діяльності структур антикорупційного спрямування та унеможливлення їхньої політичної залежності від правлячої верхівки; налагодження ефективної роботи НАЗК, НАБУ і Спеціалізованої антикорупційної прокуратури; запровадження роботи електронного декларування та держзакупівель; здійснення реформи судочинства, формування чесного і непідкупного судового корпусу; законодавче закріплення необхідності проводити поліграфічне дослідження під час проходження конкурсів на основні посади у державній службі; створення умов для залучення неурядових організацій до моніторингу діяльності органів державного управління, виховання кадрів, розробки методології та становлення навичок для протидії корупції; забезпечення покарання для посадовців, що вчинили корупційний злочин, з неможливістю подальшого зайняття посади державного службовця [237].

Дослідження Я.Ю. Швидкого полягає в аналізі інституційного забезпечення національної безпеки органами протидії корупції з урахуванням міжнародного досвіду та досвіду попередньої інституційної підтримки політики антикорупційного спрямування. В дисертаційному дослідженні обґрунтовано, що задачі антикорупційної боротьби мають статус загальнодержавних та пріоритетних. Вітчизняна законодавча база щодо питань безпеки має фіксувати чітке розмежування повноважень держорганів, передусім органів сфери безпеки, сприяти міжвідомчій координації, у тому числі в умовах довготривалої агресії проти нашої країни, яка має, так звані, «гібридні» прояви. Проаналізовано, що недосконала система структур антикорупційного спрямування, а також відсутні чітка державна антикорупційна політика та державні органи, відповідальні за її проведення, є суттєвим чинником складного становища України у питанні корупції [329].

Розвиток теорії, методології формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності як загрози національній безпеці продовжив Д.О. Грицишен, який в межах дисертаційного дослідження запропонував комплексний методологічний підхід до формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності. Даний підхід включає сукупність послідовних етапів: ідентифікацію проблеми та виявлення її симптомів; розкриття змісту державної політики як процесу та системи; визначення предметно-об’єктного поля, мети та завдання, напрямів формування, об’єктів та суб’єктів формування і реалізації державної політики; взаємодію із іншими видами державної політики; методи реалізації; принципи державної політики; механізми реалізації, які враховують

особливості економічних злочинів в державному та корпоративному секторах економіки та формують нове наукове значення щодо розширення методологічних інструментів державного управління [50].

В науковій роботі І.В. Супрунової знайшли удосконалення інституційні підходи до державної контрольно-господарської діяльності як інструменту реалізації заходів з детінізації національної економіки шляхом генерування інституціональної моделі такої діяльності, що на практиці сприятиме підвищенню результативності та ефективності реалізації контрольної функції державного управління в сфері детінізації національної економіки. Визначено концептуальні можливості формування та реалізації державної політики детінізації ринку праці та легалізації трудових відносин в Україні, що ґрунтуються на цілеспрямованій, стратегічній діяльності держави, пов'язаної з перспективним плануванням та управлінням трудовими ресурсами у сфері державної безпеки. Запропоновано комплексний механізм детінізації ринку праці в Україні, який включає інституційну, соціальну, політичну, фінансову, інформаційно-аналітичну та економічну складову, використання якого забезпечить створення умов для підвищення стандартів гідної праці як основи для легалізації трудових відносин та заробітної плати шляхом подолання суперечності між високим рівнем розвитку людського капіталу й недостатнім рівнем розвитку соціального капіталу. Розроблено методологічний інструментарій державного управління детінізацією економіки України в фокусній увазі бюджетної безпеки завдяки [306].

Бібліометричний аналіз наукових публікацій з проблем економічного аналізу, що індексують в науко метричних базах даних

Зважаючи на великий обсяг інформації, що нині передається та споживається, для її систематизації виявляється необхідним дослідження певних шарів документних потоків у динаміці. Враховуючи останні тенденції аналізу наукових досліджень у світі та розвиток цифрових аналітичних можливостей, досить популярним методом опрацювання літератури стало використання багаторівневого бібліометричного аналізу в різних галузях. Для більш детального аналізу дослідження проблеми економічної злочинності нами був проведений бібліометричний аналіз, основною метою якого є вивчення бібліографічного матеріалу та визначенні основних наукових напрямків у досліджуваній галузі та взаємозв'язків між ними. Необхідність вивчення публікаційної активності з використанням бібліометричного аналізу зумовлена передусім потребою в ефективній і кваліфікованій обробці невпинно зростаючої кількості опублікованих статей за відповідною тематикою. Основні напрямки наукової

літератури із зазначеної тематики можна дослідити за допомогою бібліометричного аналізу поняття «економічна злочинність» на основі аналітичних інструментів Scopus, Google Trends, Web of Science.

Враховуючи умови розвитку інформаційного суспільства, тенденції актуалізації пошуку інформації в середовищі Інтернет, важливим елементом ефективності зазначеного є відповідність пошукових запитів цільової аудиторії контенту, зокрема, множина використаних у них ключових слів. Варто зауважити, що особливістю саме цього виду трендового аналізу є відносна зіставність його результатів, тобто побудова графічної інтерпретації тренду відбуваються з урахуванням максимального значення пошукової активності в розрізі відібраного терміна, що відображає зміст запитів користувачів мережі «Інтернет».

З метою визначення зацікавленості суспільства до проблеми економічної злочинності було проаналізовано частоту пошукових запитів «економічна злочинність» та «economic crime» у пошуковій системі Google. За допомогою інструменту Google Trends відстежимо популярність пошукових запитів у будь-якій точці світу. Його використання допомагає зробити первинний аналіз трендів. Запити формувалися за допомогою введеного критерію – «з 2004 року по сьогоднішній день», «Пошук в Інтернеті» та «Увесь світ» (рис. 1.3).

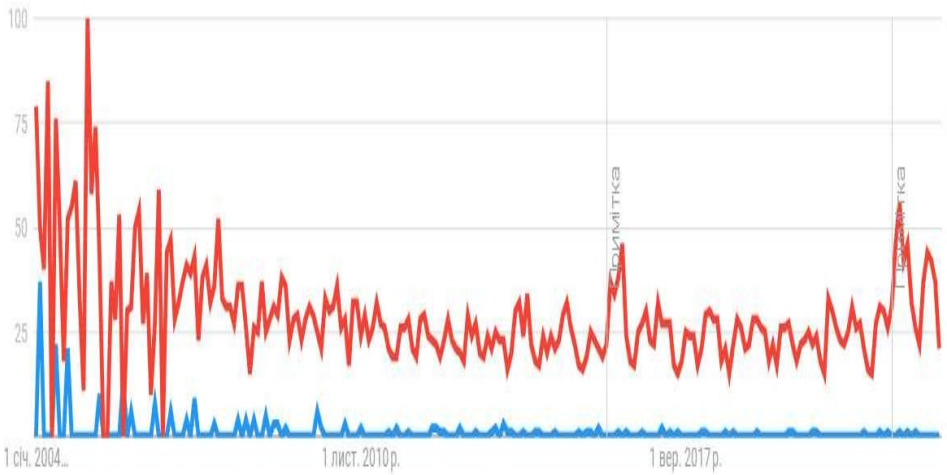

Рис. 1.3. Порівняльний аналіз динаміки популярності пошукових термінів «економічна злочинність» та «economic crime» за 2004-2022 рр. (Google Trends)

Статистичні дані, які нам формує сервіс Google Trends, демонструють періоди найвищої і найнижчої зацікавленості, а також динаміку формування запитів у часовому інтервалі. З аналізу дослідження видно, що є активність використання таких пошукових запитів як «economic crime»; найбільший період максимального – 100% зацікавлення був у лютому 2005 р., наступний спостерігаємо у травні 2016 р. – 46% та у березні 2022 р. – 56%. За географічною структурою найбільшу зацікавленість виявили користувачі Інтернету з країн Африки, таких як Танзанія, Кенія, Нігерія, Південно-Африканська Республіка; значний інтерес мають дослідники з США, Канади, Австралії та Індії. Термін «економічна злочинність» показав популярність зацікавлень на початку досліджуваного періоду у 2004 році, далі зацікавленість має тенденцію до спаду. Отже, за результатами трендового аналізу можна зробити висновок, що інтерес користувачів мережі Інтернет до визначеної проблематики – на високому рівні і актуалізується під час кризових явищ в економіці.

На основі отриманих даних, де спостерігаємо динаміку періодів зацікавленості, можемо зробити висновок, що для користувачів мережі Інтернет є актуальним питання пошуку інформації з проблем економічної злочинності англійською мовою, тому подальші наші дослідження будемо проводити у міжнародних наукометричних базах застосовуючи термін «economic crime».

Також важливим кроком бібліометричного аналізу є визначення найбільш надійних і відповідних джерел для збору інформації згідно з метою дослідження. Отже, важливо вибрати базу для збору даних. Реферативні бази Web of Science Core Collections та Scopus індексують переважно англомовні періодичні видання, відтак велика кількість бібліометричних досліджень присвячена саме аналізу журнальних англомовних публікацій.

У цьому дослідженні використовується наукометрична база даних Scopus, у якій було використано пошукове поле «economic crime». Відповідно, для подальшого дослідження було обрано 700 статей.

Першим і найважливішим параметром будь-якого бібліометричного аналізу документного потоку наукової періодики повинен бути кількісний аналіз публікацій за означеними роками задля того, щоб відзначити тенденцію про збільшення, зменшення чи приблизно сталу кількість певних публікацій з питань економічної злочинності. Найкраще аналітичні дані, отримані за допомогою бібліометричного аналізу оформлювати у вигляді діаграм або таблиць. За результатами бібліометричного аналізу, кількість публікацій на зазначену тематику помітно зросла за останні 20 років, що свідчить про актуальність проблеми для наукової спільноти (рис. 1.4).

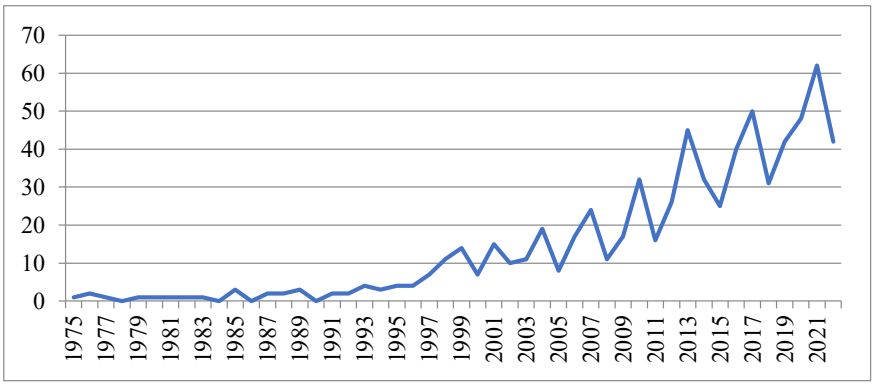

Рис. 1.4. Хронологія виходу публікацій за пошуковим запитом «economic crime» у період 1975-2022 рр. за даними бібліометричного аналізу бази даних Scopus [379]

За даними рисунка можна побачити, що перші дослідження з питань економічної злочинності були опубліковані у 1975 році, адже питання боротьби з економічною злочинністю розглядається на міжнародному рівні, починаючи з П'ятого Конгресу ООН (Женева, 1975 р.). У цій роботі було розглянуто сутність економічної злочинності як соціального явища. Значно виріс інтерес науковців до даного питання у 90-х роках минулого століття. Початок XXI ст. також характеризується значним інтересом вчених до проблем економічної злочинності. Найбільшу кількість робіт було опубліковано у 2021 році, а саме 62 роботи.

Вважаємо за доцільне дослідити роботи, які були опубліковані в проіндексовані БД Web of Science (рис. 1.5).

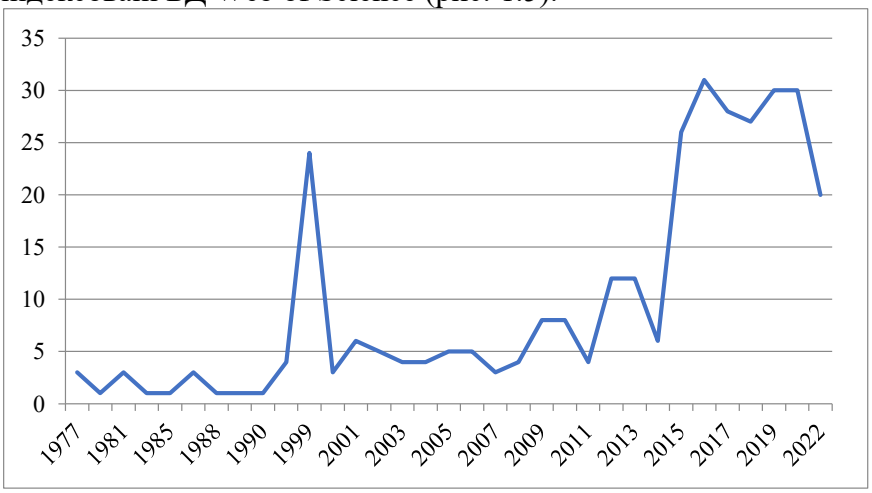

Рис. 1.5. Динаміка публікацій протягом 1977-2022 рр., присвячених темі економічної злочинності (на основі бази даних Web of Science) [387]

У наукометричній базі Web of Science було опубліковано 360 робіт протягом 1977-2022 рр. Найбільшу кількість праць зафіксовано у 2020 році, а саме 36, що становить 10 % від загальної кількості публікацій. Також, у 1999 році зафіксовано пік публікаційної активності науковців з досліджуваної тематики. Оскільки, більший масив робіт знаходиться у наукометричній базі Scopus, тому подальші наші дослідження будемо робити на основі саме цієї бази.

Доцільним нам видається й дослідження географічної структури наукових досліджень з питань економічної злочинності (рис. 1.6).

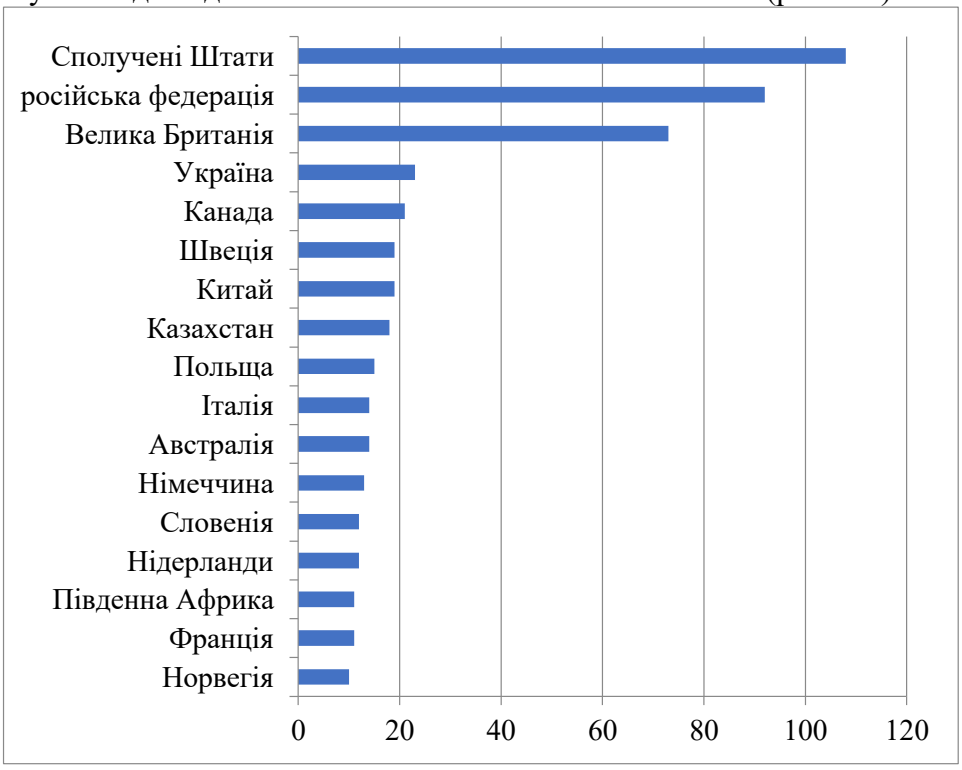

Рис. 1.6. Географічна структура наукових досліджень за пошуковим запитом «economic crime» у період 1975-2022 рр. (на основі бази даних Scopus) [379]

За даними географічної структури лідерами є такі країни як США (108 публікацій), Велика Британія (73 публікації), Україна (23 публікації), Канада (21 публікація), Швеція (19 публікацій), Китай (19 публікацій), Казахстан (18 публікацій), Польща (15 публікацій), Італія (14 публікацій), Австралія (14публікацій), Німеччина (13 публікацій), Словаччина (12 публікацій), Нідерланди (12 публікацій), Південна Африка (11 публікацій), Франція (11 публікацій), Норвегія (10 публікацій).

Науковцями з України було опубліковано 23 роботи в базі даних Scopus. Така ситуація свідчить про інтерес запропонованої тематики в українському науковому просторі. Вперше дослідження українських вчених, яке було присвячене вивченню економічних злочинів у діяльності податкових органів, було опубліковано у 2013 році. Мулявка Д.Г. та Рекуненко Т.А. у своїй роботі досліджують загальні актуальні проблеми протидії податковій злочинності. Автори розглянули податкові органи України, США та Німеччини. Проаналізовали співпрацю іноземних податкових органів у протидії податковим злочинам. Враховуючи міжнародний досвід, науковцями було запропоновано загальні шляхи вдосконалення інформаційно-аналітичної діяльності податкових органів [216]. Найбільше цитувань, серед вітчизняних науковців, має стаття О. Резніка, О. Гетьманець, А. Ковальчука, В. Настюка, Н. Андрійченко «Фінансова безпека держави», яка була опублікована у 2020 році та має на теперішній час 20 цитувань. Стаття присвячена дослідженню фінансової безпеки держави як складової її національної безпеки. Авторами встановлено, що фінансова безпека – це здатність держави адекватно та негайно реагувати на внутрішні та зовнішні негативні фінансові впливи в мирний час та в надзвичайних ситуаціях, зокрема в умовах гібридної війни. З'ясовано, що корупційні, фінансові та економічні злочини, гібридна війна, фіскальна децентралізація та відсутність стратегії захисту фінансово-економічних інтересів держави є загрозами фінансовій безпеці держав у сучасних умовах. Набула подальшого розвитку ідеї створення єдиного правоохоронного органу України, уповноваженого запобігати, виявляти, призупиняти та розслідувати фінансові та економічні злочини. Для порівняння науковцями було звернута увага на закордонний досвід, а саме Італії, Румунії, Македонії, Австрії, Хорватії, Латвії, Литви, для яких діяльність таких правоохоронних органів є вже усталеною практикою [376].

Загалом, що стосується географічної структури дослідження питання економічної злочинності, то можна сказати, що ця проблема має значний інтерес у вчених з усього світу.

Важливим, на нашу думку, є й визначення найбільш цитованих досліджень, присвячених вивченню питання економічної злочинності. Пропонуємо розглянути таблицю 1.5.

Таблиця 1.5

Рейтинг наукових робіт за кількістю цитувань

Назва	Автор	Рік	Джерело	Кількість цитувань
The shadow economy: An international survey [345]	Schneider, F., Enste, D.H.	2003	The Shadow Economy: An International Survey pp. 1-222	300
Mothering, crime, and incarceration [347]	Ferraro, K.J., Moe, A.M.	2003	Journal of Contemporary Ethnography 32 (1), pp. 9-40	116
Social networks and loss of capital [336]	Baker, W.E., Faulkner, R.R.	2004	Social Networks 26 (2), pp. 91-111	72
Where the jobs are: Employment access and crime patterns in Cleveland [386]	Wang, F., Minor, W.W.	2002	Annals of the Association of American Geographers 92 (3), pp. 435-450	72
Reflections on the private versus public policing of economic crime [389]	Williams, J.W.	2005	British Journal of Criminology 45(3), pp. 316-339	71
Deterring economic crimes: The case of tax evasion [385]	Varma, K.N., Doob, A.N.	1998	Canadian Journal of Criminology 40(2), pp. 165-184	59
Diffusion of fraud: Intermediate economic crime and investor dynamics [335]	Baker, W.E., Faulkner, R.R.	2003	Criminology 41(4), pp. 1173-1206	58
The looting continues: Tax havens and corruption [339]	Christensen, J.	2011	Critical Perspectives on International Business 7(2), pp. 177-196	57
The rape tax: Tangible and intangible costs of sexual violence [375]	Post, L.A., Mezey, N.J., Maxwell, C., Wibert, W.N.	2002	Journal of Interpersonal Violence 17(7), pp. 773-782	55
Snakes and ladders: Upper-middle class male offenders talk about economic crime [390]	Willott, S., Griffin, C., Torrance, M.	2001	Criminology 39(2), pp. 441-466	54
Governability matters: The private policing of economic crime and the challenge of democratic governance [388]	Williams, J.W.	2005	Policing and Society 15(2), pp. 187-211	53
Privatizing economic crime enforcement: exploring the role of private sector investigative agencies in combating money laundering [378]	Schneider, S.	2006	Policing and Society 16(3), pp. 285-312	50

Згідно з даними табл. 1.5, найбільшу кількість цитувань має праця F. Schneider, D.H. Enste, яка була опублікована у 2003 році і на сьогоднішній день має 300 цитувань. Дана робота присвячена вивченню тіньової економіки та розробленню механізмів,

державних інститутів, які могли б запобігати економічній злочинності. На другому місці знаходиться публікація «Mothering, crime, and incarceration», K.J. Ferraro, A.M. Moe. У цій статті розглядається взаємозв'язок між материнством, злочинністю та ув'язненням через розповіді жінок, які перебувають у в'язниці, через скоєні ними економічні злочини. Автори дослідили, що причиною скоєння економічних злочинів засудженими жінками є обов'язки по догляду за дітьми в поєднанні тягарем економічної маргінальності та домашнього насильства, які, в свою чергу, стають альтернативою бездомності, голоду.

На третій позиції публікація «Social networks and loss of capital», W.E. Baker, R.R. Faulkner. Вона була процитована 72 рази. Варто відмітити таких авторів як W.E. Baker, R.R. Faulkner, оскільки їх роботи «Diffusion of fraud: Intermediate economic crime and investor dynamics» та «Social networks and loss of capital», які були опубліковані у 2003 і 2004 роках відповідно, увійшли до найцитованіших статей. Також, звертаємо увагу на статті J.W. Williams «Reflections on the private versus public policing of economic crime» та «Governability matters: The private policing of economic crime and the challenge of democratic governance», які автор опублікував у 2005 році.

У табл. 1.6 наведено Топ-5 журналів із найбільшою кількістю публікацій з питань економічної злочинності проіндексованих наукометричною базою Scopus. З перелічених п'яти журналів три на даний час вилучені з наукометричної бази Scopus. Найбільша кількість статей опублікована у журналі «Journal of Financial Crime». Перша стаття з досліджуваної тематики була опублікована у 1993 році і була присвячена вивченню питання економічної злочинності в державному секторі. Найбільшу кількість робіт було опубліковано в даному журналі в 2007 році (8 статей). Загалом у цьому журналі опубліковано 84 статі, що були присвячені вивченню проблеми економічної злочинності.

На другому місці знаходиться журнал «Journal Of Money Laundering Control». Даний журнал індексується БД Scopus з 1997 року по теперішній час. Починаючи з 1997 року даний журнал що року публікує статі з досліджуваної тематики. Варто відмітити, що 2 журнали, які займають лідируючі позиції, мають спільного видавця – Emerald Publishing. Варто відмітити журнал «Revija Za Kriminalistiko In Kriminologijo», за час індексації якого було опубліковано 12 статей з питань економічної злочинності.

Таблиця 1.6

Топ-5 журналів з найбільшою кількістю публікацій з питань економічної злочинності, проіндексованих наукометричною базою Scopus

№	Назва журналу	Період індексації	Видавець	Предметна область	Cite Score 2021	SJR 2021	SNIP 2021	К-ть статей
1.	Journal of Financial Crime	з 1993 р. по теперішній час	Emerald Publishing	Суспільні науки: право. Економіка, економетрика та фінанси	1,5	0,325	0,803	84
2.	Journal Of Money Laundering Control	з 1997 р. по теперішній час	Emerald Publishing	Суспільні науки: право. Економіка, економетрика та фінанси. Соціальні науки: державне управління	1,5	0,284	0,845	29
3.	Criminology Journal Of Baikal National University Of Economics And Law	2009-2016 pp.	Baikal National University of Economics and Law	Суспільні науки: право. Соціальні науки: соціологія та політологія	0,3	0,144	-	23
4.	Russian Journal Of Criminology	2016-2020 pp.	Baikal National University of Economics and Law	Суспільні науки: право. Соціальні науки: соціологія та політологія	0,4	0,243	0,399	18
5.	Revija Za Kriminalistiko In Kriminologijo	1981 р., 2011-2019 pp., 2021-2022 pp.	Republiski sekretariat notranji zadeve SR Slovenije	Суспільні науки: право. Медицина: патологія та судова медицина. Психологія: Соціальна психологія	0,5	0,114	0,817	12

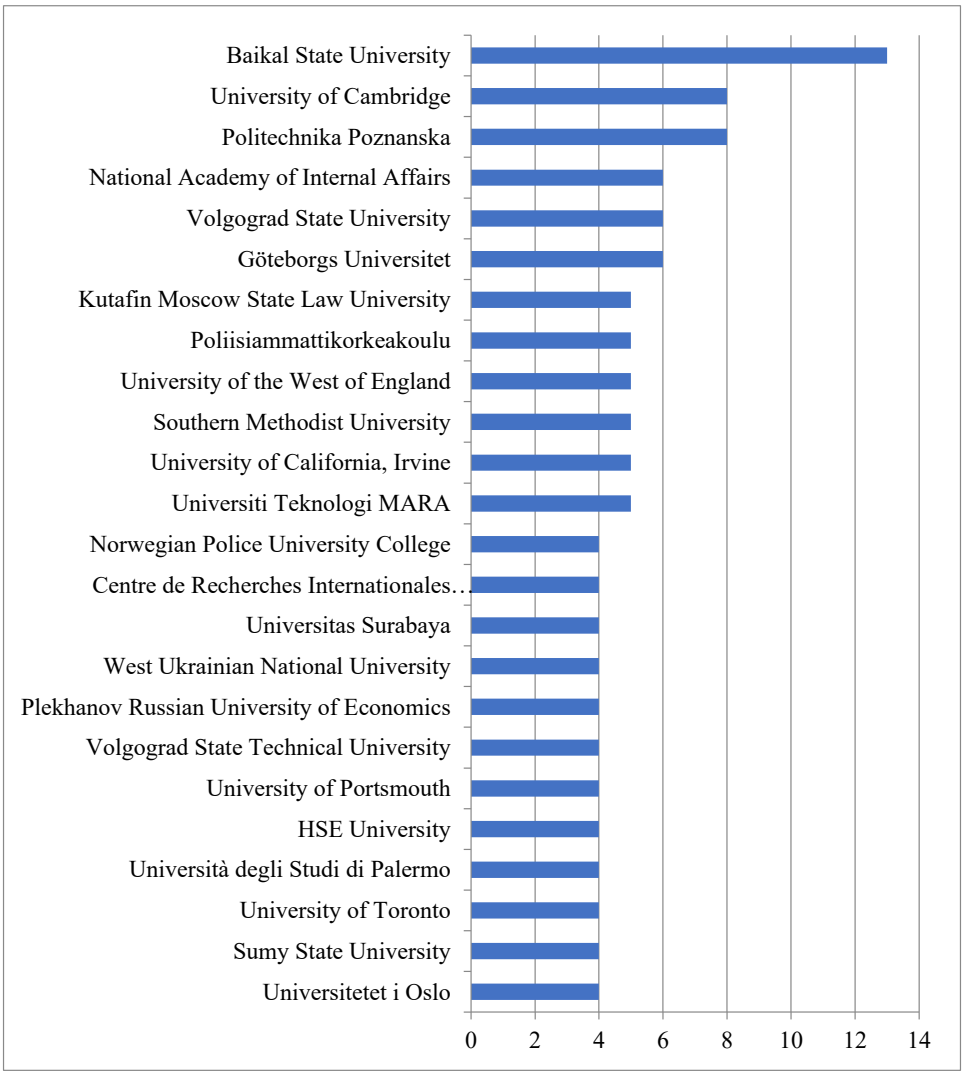

Рис. 1.7. Приналежність публікацій наукових досліджень за пошуковим запитом «economic crime» (на основі бази даних Scopus) [379]

Серед університетів, науковці яких досліджували проблеми економічної злочинності, лідируючі позиції займає Байкальський державний університет (13 публікацій), Кембриджський університет (8 публікацій), Познанська політехніка (8 публікацій), Гетеборзький університет (6 публікацій), Каліфорнійський університет (5 публікацій). Серед вітчизняних вищих навчальних закладів можемо відмітити Національну академію внутрішніх справ, Сумський державний університет, Західноукраїнський національний університет.

Установи, які найбільше фінансують дослідження науковців з вивчення проблеми економічної злочинності, наведені на рис. 1.8.

Рис. 1.8 Спонсори фінансування наукових досліджень з питань економічної злочинності (на основі бази даних Scopus) [379]

Отже, найбільшу кількість наукових робіт з досліджуваної тематики профінансували наступні установи:

– Національний інститут юстиції – 4 роботи;
– Міністерство юстиції США – 3 роботи;
– Корнельський університет – 2 роботи;
– Європейська комісія – 2 роботи;
– Європейська федерація консервативної стоматології – 2 роботи;
– Фонди фундаментальних досліджень для центральних університетів – 2 роботи;

– Фурманський центр нерухомості та міської політики, Нью-Йоркський університет – 2 роботи;

– Grantová Agentura České Republiky – 2 роботи;

– Мічиганський державний університет – 2 роботи;

– Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek – 2 роботи;

– Санфордська школа державної політики, Університет Дьюка – 2 роботи;

– Каліфорнійський університет – 2 роботи;

– Чиказький університет – 2 роботи;

Продовжуючи блок бібліометричного аналізу, доцільно проаналізувати також структуру наукових публікацій, присвячених досліджуваній проблемі, проіндексованих наукометричними базами в розрізі предметних областей.

Загалом, наукові публікації, пов'язані з економічною злочинністю, охоплюють значну кількість різних галузей. Аналітичні дані, які зображені на рис. 1.9, свідчать що найбільша кількість публікацій з питань економічної злочинності знаходиться в предметній області соціальних наук – 515 робіт, що становить понад 43% від загальної кількості опублікованих досліджень.

Бібліометричний аналіз дав змогу виявити рівень досліджень із порушеної проблеми в Україні та світі. Питання економічної злочинності у світовому та вітчизняному полі зору науковців є актуальним. У роботі проведено аналіз джерел та публікацій за темою «економічна злочинність», які включені до наукометричної бази даних Scopus. Ми провели бібліометричний аналіз наукової літератури, який показав, що за останні роки помітно зросла кількість публікацій з дослідження обраної тематики, лідируючі позиції за цим напрямом займають вчені з Сполучених Штатів Америки, Великої Британії, України та Канади, тобто ці країни визначили основні географічні кластери. Спостерігаємо поступальне збільшення кількості наукових публікацій, що стосуються економічної злочинності, пік наукової активності припадає на 2021 р. Науковці цікавляться різними аспектами в контексті вищезазначеного питання. Найбільш цитованими дослідженнями є «The shadow economy: An international survey», Schneider, F., Enste, D.H. (300 цитувань), «Mothering, crime, and incarceration», Ferraro, K.J., Moe, A.M (116 цитувань) та «Social

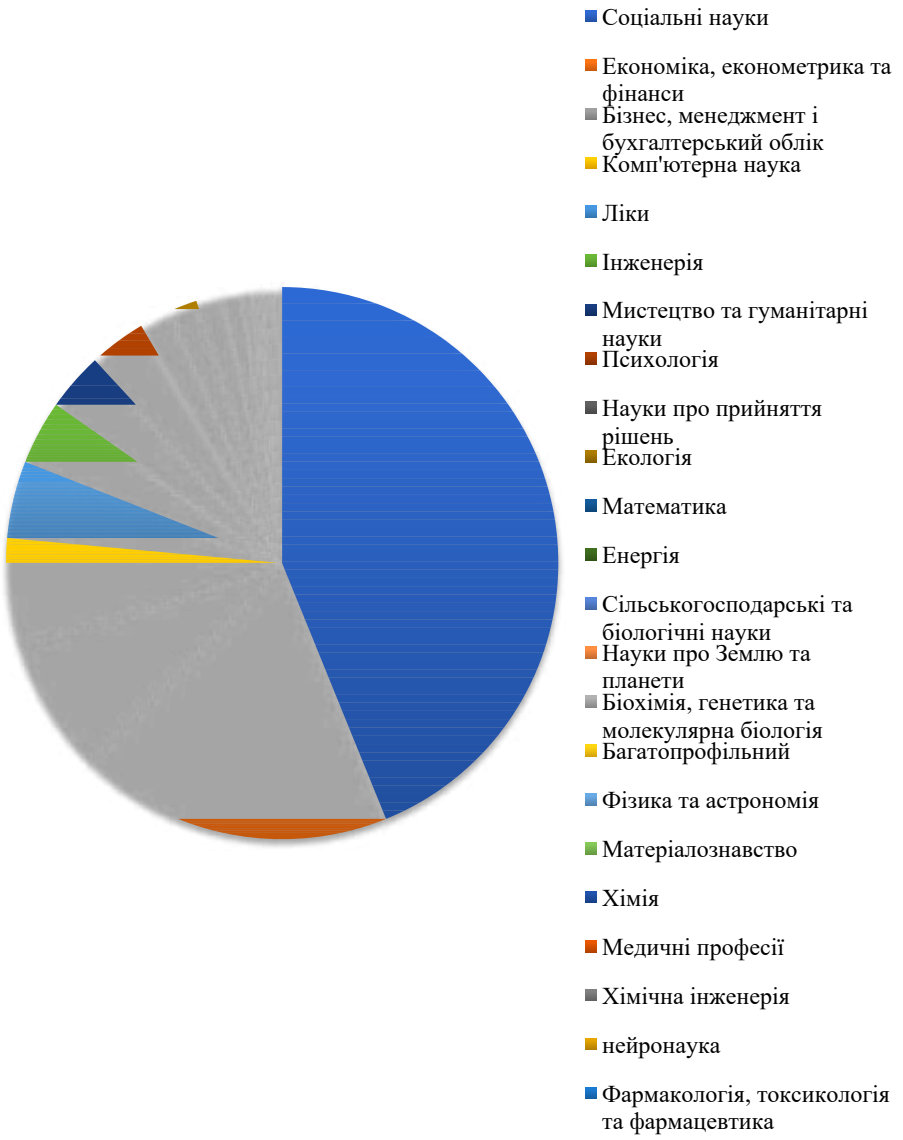

Рис. 1.9. Галузі знань наукових публікацій за досліджуваною тематикою з 1975 по 2022 рр. (на основі бази даних Scopus)

networks and loss of capita», Baker, W.E., Faulkner, R.R. (72 цитування), «Where the jobs are: Employment access and crime patterns in Cleveland», Wang, F., Minor, W.W. (72 цитування), «Reflections on the private versus public policing of economic crime», Williams, J.W. (71 цитування), «Deterring economic crimes: The case of tax evasion», Varma, K.N., Doob, A.N. (59 цитувань), «Diffusion of fraud: Intermediate economic crime and investor dynamics», Baker, W.E., Faulkner, R.R. (58 цитувань), «The

looting continues: Tax havens and corruption», Christensen, J. (57 цитувань), «The rape tax: Tangible and intangible costs of sexual violence», Post, L.A., Mezey, N.J., Maxwell, C., Wibert, W.N. (55 цитувань), «Snakes and ladders: Upper-middle class male offenders talk about economic crime», Willott, S., Griffin, C., Torrance, M. (54 цитування), «Governability matters: The private policing of economic crime and the challenge of democratic governance», Williams, J.W. (53 цитування), «Privatizing economic crime enforcement: exploring the role of private sector investigative agencies in combating money laundering», Schneider, S. (50 цитувань). Загалом, вони були процитовані 1017 разів.

1.3. Ідентифікація наслідків економічної злочинності для економічної безпеки держави

Важливе значення для розробки державної політики запобігання та протидії економічній злочинності як інструменту гарантування економічної безпеки держави є ідентифікація наслідків даних злочинів. Це дозволить в повній мірі сформувати комплексне бачення даної наукової проблеми та виробити нові підходи до запобігання та протидій економічній злочинності. Наслідки економічної злочинності характеризують даний вид злочину як особливо небезпечний як для економічної безпеки держави, так і національної безпеки загалом. Адже, наслідки проявляються як в економічній сфері, так і соціальній, політичній, екологічній, геополітичній, репутаційній та інших. В свою чергу, масштаби економічної злочинності можуть проявлятися як на особистісному (індивідуальному) рівні, так і на рівні суб'єкта господарювання, урбанізованої території[1], регіону, галузі економіки, держави. Відповідно, це актуалізує дослідження щодо ідентифікації наслідків економічної злочинності та їх впливу на рівень економічної безпеки держави.

[1] Для визначення змісту урбанізованої території, в даному дослідженні буде використовуватися підхід Л.В. Сергієнко: «урбанізована територія – це територія міста та прилеглих населених пунктів (в яких проживає населення, яке працює та / або отримує послуги в місті), яким властиві специфічні урбаністичні просторові властивості; визначаються як одна або декілька адміністративно-територіальних одиниць; мають державне, регіональне або глобальне значення; виконують сукупність соціальних, економічних, політичних, гуманітарних та інших функцій» [296].

Наслідки економічної злочинності досліджувалися вітчизняними вченими, серед яких: Т.В. Барановська, В.Т. Білоус, І.Г. Богатирьов, А.М. Бойко, О.О. Бондаренко, М.Б. Бучко, М.Ю. Валуйська, З.С. Варналія, В.І. Василинчук, В.А. Ведькал, І.А. Вітюк, А.Ф. Волобуєв, В.В. Голіна, Б.М. Головкін, О. Горбань, Д.О. Грицишен, І.М. Даньшин, С.Ф. Денисов, А.Л. Дудніков, В.В. Євдокимов, А.П. Закалюк, К.Д. Заяць, О.Г. Кальман, Н.І. Клименко, В.В. Коваленко, Ю.Ю. Ковальов, О.В. Ковальчук, В.П. Корж, С.Й. Кравчук, О.М. Кубецька, О.В. Лисодєд, О.М. Литвак, Н.В. Лісова, К.В. Малишев, Г.А. Матусовський, Я.В. Мочкош, Є.В. Невмеженський, В.В. Нонік, Т.М. Остапенко, Я.С. Палешко, О.В. Пчеліна, Л.А. Пісковець, В.М. Попович, В.А. Предборський, В.Д. Пчолкін, І.І. Рогов, Т.О. Скакун, Л.П. Скалозуб, А.В. Стеблянко, Є.Л. Стрельцов, В.В. Строїч, Н.К. Сукач, В.Я. Тацій, О.О. Титаренко, А.М. Толкач, В.В. Франчук, Ю.Я. Хамига, Д.М. Харко, О.М. Шрамко, І.О. Юрчик та інші. Серед зарубіжних вчених питання наслідків економічної злочинності були викладенні в працях: Альба Р.М. (Alba R.M.), Арваніти Т.М. (Arvanites T.M.), Бовен Дж. Е. (Bowen J.E.), Ван Зіл Ф. (Van Zyl F.), Кванса Е.К. (Quansah E.K.), Кендалл Р. (Kendall R.), Маккензі Р. (Mackenzie R.), Накадзима К. (Nakajima C.), Пельзес Е. (Pelsez E.), Серіо М. (Serio M.), Феррейра Б. (Ferreira B.R.), Хаклер Дж. (Hackler J.) та інші. Віддаючи належну увагу вказаним вченим, варто вказати на необхідність структуризації наслідків економічної злочинності як складової управління економічною безпекою держави.

«Суспільно-політична оцінка злочинності завжди базується на врахуванні її наслідків – втратах життєвого потенціалу, нереалізованих соціальних програмах, надмірному фінансовому навантаженні. Сучасна модель глобалізації підсилює негативний потенціал злочинності за рахунок поширення міжнародного тероризму, наркоторгівлі, кіберзлочинів, релігійного та ідеологічного фундаменталізму та екстремізму, підживлюваного з-за кордону сепаратизму, торгівлі людьми, нелегальної міграції, легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, розповсюдження зброї масового ураження, актуалізуючи при цьому питання протидії та мінімізації завданої шкоди. Політика держави в означеній сфері вимушена перебувати серед числа її основних соціальних зобов'язань, пов'язуючи свою ефективність із комплексом чинників об'єктивно-суб'єктивного змісту. Криміногенна ситуація сьогодні не знаходить

адекватного відтворення у даних статистики (кримінальної, економічної, медичної, соціальної, демографічної та ін.). У той же час усвідомлення реальної, а не «адаптованої» цифри, що позначає суспільні втрати від злочинності, повинне враховуватися під час формування обґрунтованої та раціональної загальнодержавної стратегії й тактики протидії криміналітету (кримінально-правової, кримінологічної, кримінальної процесуальної та кримінально-виконавчої політик)» [206].

Складність вивчення наслідків економічної злочинності з позиції формування та реалізації політики запобігання та протидії їй в системі гарантування економічної безпеки України полягає в тому, що даний об'єкт в більшій мірі ідентифікують з проблемами юридичної науки, хоча наслідки є набагато ширшими і, власне, об'єкт є набагато ширшим. «Оскільки, економічна злочинність складна і багатогранна, то її досліджують як державні, так і неурядові організації, у складі яких є юристи, економісти, соціологи, психологи, політологи тощо. Проте їхні підходи й висновки неоднозначно і несистематизовано сприймаються владними структурами. А тому й нема підстав говорити про комплексне впровадження цих рекомендацій у суспільну практику. На нашу думку, це відбувається ще й тому, що в нашому суспільстві термін «економічна злочинність» все ще вважають об'єктом професійної діяльності лише юристів та правоохоронців. Насправді ж поняття суспільної користі та суспільних збитків за своїм змістом виходить далеко за межі права як такого і, відповідно, компетенції правоохоронців» [165]. На подібній позицій стоїть вітчизняний вчений Д.О. Грицишен, зазначаючи: «Боротьба з економічною злочинністю як об'єкт державного управління є особливою складовою наукового пізнання. Це обумовлено тим, що економічна злочинність є об'єктом дослідження різних суспільних наук. Питання економічної злочинності знаходиться на перетині наступних сфер наукового пізнання, зокрема: економічні науки з позиції впливу на розвиток та безпечне функціонування економічних систем різних рівнів; юридичні науки в частині правового регулювання боротьби з економічною злочинністю та сфер і галузей права, пов'язаних із їх вчиненням; соціологічні науки з позиції впливу економічних злочинів на розвиток соціуму; психологічні науки з позиції формування психологічного профілю суб'єктів економічних злочинів; політичні науки з позиції розвитку політичної свідомості в боротьбі з економічними злочинами;

військові науки з позиції впливу економічних злочинів на військово-економічну безпеку держави. Зазначені сфери наукового пізнання вступають у взаємодію в частині наукових досліджень у сфері наук з державного управління. Розробка державної політики має врахувати усі сфери суспільного життя для розробки комплексу заходів із запобігання та протидії економічній злочинності як інструменту забезпечення відповідного рівня економічної безпеки держави» [51]. Погоджуючись із даними тезами наголосимо, що у зв'язку із значними за масштабами та змістом наслідки економічної злочинності можливо уникнути за умови формування комплексної структурованої державної політики, яка включає в себе сукупність елементів різних видів політики: економічна, соціальна, правова, міжнародна, правоохоронна, безпекова та інші.

Вітчизняний вчений Д.О. Грицишен [49] характеризуючи наслідки економічної злочинності наголошує на наступному: «Економічна злочинність як загроза національній економічній безпеці характерна різним економічним та політичним системам. Сторінки економічної історії свідчать, що жодна існуюча в світі економічна система не змогла уникнути економічної злочинності, жодна політична система не змогла задовольнити інтереси різних соціальних груп задля уникнення економічної злочинності. На сьогодні, економічна злочинність є проблемою державної політики України, що характеризується наступними симптомами: 1) від рівня економічної злочинності залежить місце держави в міжнародних рейтингах, які формуються міжнародними міжурядовими та неурядовими організаціями з метою оцінки довіри до держави. У рейтингу країн за рівнем економічної свободи Україна у 2020 р. займає 160 місце та визнається країною із в основному невільною економікою. У 2019 р., у загальному світовому рейтингу, за показником легкості ведення бізнесу, Україна піднялася на 7 позицій та зайняла 64 місце, а її найближчими сусідами по рейтингу є такі країни як: Індія (63 місце) та Пуерто-Рико (65 місце). Оцінюючи місце України в рейтингу недієздатності держав, варто зазначити негативні тенденції, адже Україна визнається як країна підвищеної уваги; 2) серед опитаних керівників вітчизняних та закордонних організацій (PwC. Всесвітнє дослідження економічних злочинів та шахрайства 2018 року: результати опитування українських організацій Виведення шахрайства з тіні) можна зробити висновок, що 73 % українських організацій стикалася з хабарництвом та корупцією, у той час як лише

у 25 % зарубіжних компаніях мали місце подібні економічні злочини. 45 % вітчизняних та світових організацій понесли фінансові втрати від незаконного привласнення майна, 31 % організацій отримали втрати від кіберзлочинів. Чільне місце серед економічних злочинів посідає шахрайство у сфері оподаткування, зокрема, на 23 % вітчизняних підприємств та лише у 5 % зарубіжних компаній даний вид злочину мав місце. У той же час, 21 % вітчизняних компаній стверджували, що отримували збитки від незаконного відмивання коштів, натомість лише 9 % світових організацій зіткнулися з подібним економічним злочином; 3) проаналізувавши відповіді респондентів-інвесторів щодо заходів, спрямованих на підвищення інвестиційної привабливості України варто зазначити, що найбільший позитивний вплив матимуть впроваджені ефективні заходи боротьби з корупцією (8,1 з 10 балів). Друге та третє місце посідають перезапуск судової системи та призначення на ключові позиції реформаторів з високою репутацією відповідно. Не менш важливим заходом, який підвищить рівень інвестиційної привабливості країни та обсяг інвестицій є впровадження дієвих кроків із розмежування політики та бізнес-інтересів, а також обмеження впливу олігархів» [49].

Отже, наслідки економічної злочинності та її масштаби можуть бути різноманітними, що вимагає їх структуризації для цілей розробки державної політики запобігання та протидії економічній злочинності. Авторський підхід до структуризації економічних, соціальних, геополітичних, політичних, репутаційних та екологічних наслідків економічної злочинності представлено на рис. 1.10.

Наслідки економічної злочинності є дестабілізуючим фактором розвитку економічної системи держави, що призводить до негативних структурних змін на всіх рівнях суспільних відносин та унеможливлює виконання державою функцій, що призводить до системних криз та, як наслідок, активізації внутрішніх та зовнішніх загроз суверенітету держави. Такий підхід до змісту наслідків економічної злочинності найбільш повно характеризує їх як загрозу економічній безпеці держави та визначає їх вплив на державну політику як в контексті запобігання та протидії даним видам злочинів, так і в контексті формування адаптивної багатовекторної моделі гарантування державної безпеки щодо протидії як внутрішнім, так і зовнішнім загрозам.

Рис. 1.10. Ідентифікація наслідків економічної злочинності як загрози економічній безпеці держави

Наслідки економічної злочинності можуть бути настільки глибокими, що їх деструктивний та дестабілізуючий вплив на економічну систему держави може призвести як до економічної кризи, так і системної кризи політичної системи та загроз суверенітету й територіальної цілісності держави. Це обумовлено тим, що економічна безпека держави є забезпечуючою системою, що дозволяє державі виконувати сукупність функцій, зокрема: соціальну, правоохоронну, правову, безпекову, екологічну та інші. Будь-які негативні структурні зміни, що порушують можливість повної реалізації державних функцій призводять до негативних наслідків для держави та унеможливлюють гарантування конституційних прав громадянам з одного боку та загрожують існуванню держави загалом.

Зазначимо, що економічна злочинність та економічна безпека держави, яка проявляється в економічному розвитку є взаємопов'язаними поняттями, які можуть впливати одне на одного. Так, економічна злочинність будучи загрозою економічної безпеки з одного боку, може бути спричинена рівнем економічного розвитку держави. Саме тому, державна політика в сфері запобігання та протидії економічним злочинам має сформувати комплекс інструментів, які будуть враховувати таку залежність.

Державна політика запобігання та протидії економічній злочинності є особливою складовою гарантування економічної безпеки України. Адже, громадський супротив проти діючого політичного режиму у 2004 р. та 2013-2014 рр. були пов'язані із високим рівнем корупції та впливом олігархату на внутрішню та зовнішню політику України. В свою чергу, становлення олігархату пов'язані із економічною злочинністю на усіх рівнях економічної системи, а також в сфері формування та використання бюджетних ресурсів, що мають забезпечувати реалізацію державних функцій. Це є прикладом того, що економічна безпека держави, на яку впливає стан економічної злочинності, має вагоме значення як в забезпеченні державної безпеки, так і в забезпеченні її територіальної цілісності та суверенітету.

Такий плив на різні складові суспільних відносин в державі пов'язані із прямим та опосередкованими наслідками економічної злочинності. Під прямими наслідками економічної злочинності варто розуміти наслідки, що мають прямий вплив на рівень економічної безпеки держави та її окремих підсистем, а також є деструктивними та дестабілізуючими факторами економічного

розвитку, що призводить до системних економічних криз. В свою чергу, під опосередкованими – розуміємо наслідки, що не мають прямого впливу на економічну систему, але призводять до зниження окремих видів потенціалу держави і, в свою чергу, призводить до криз.

В цілому, усі наслідки економічної злочинності пропонуємо групувати наступним чином:

– економічні наслідки: проявляються в дестабілізації та деструктуризації економічної системи держави та її підсистем, що може призвести до системної економічної кризи;

– соціальні наслідки: можливі людські жертви, які призводять до зменшення соціальної захищеності населення та проявляються в економічному розриві між різними верствами населення, що призводить до соціальних конфліктів;

– геополітичні наслідки: дестабілізація економічної системи призводить до неможливості виконання державою окремих функцій, зокрема безпекової та є, як наслідок, причиною втрати суверенітету або територіальної цілісності держави;

– екологічні наслідки: економічна злочинність в сфері використання природних ресурсів може призвести до екологічних катастроф, а отже і неможливості забезпечення сталого розвитку держави як інструменту гармонізації соціальних, економічних та екологічних інтересів учасників суспільних відносин;

– політичні наслідки: економічна злочинність призводить до створення олігархату, що, як наслідок, викликає дестабілізацію політичної системи та системну політичну кризу;

– репутаційні наслідки: економічна злочинність впливає на рівень довіри міжнародних партнерів, зокрема донорів, інвесторів та міжнародних організацій, що є вкрай важливим в умовах глобалізаційних перетворень та може спричинити економічну, соціальну, гуманітарну та політичну ізоляцію держави.

Зазначенні групи наслідків можуть бути розширені, проте дана структура найбільш повно характеризує економічну злочинність як загрозу економічній безпеці держави, адже впливає на наступні складові економічної безпеки. Серед складових економічної безпеки вважаємо за необхідне виокремити наступні:

– бюджетна безпека держава як складова фінансової безпеки – «це особливий стан платоспроможності країни, який забезпечує збалансованість доходів і видатків державного та місцевих бюджетів й

ефективне використання фінансових ресурсів бюджетної системи у процесі виконання державною та місцевою владою своїх функцій (державного управління, міжнародної діяльності, фінансування науки, освіти, культури й охорони здоров'я; забезпечення національної безпеки та оборони, реалізації інвестиційної та екологічної політики) за рахунок збереження фінансової стабільності (стійкості) бюджетної системи впливу загроз» [212];

– фінансова безпека держави – «це стан фінансової системи країни, за якого створюються необхідні фінансові умови для стабільного соціально-економічного розвитку країни, забезпечується її стійкість до фінансових шоків та дисбалансів, створюються умови для збереження цілісності та єдності фінансової системи країни» [264];

– зовнішньоекономічна безпека держави – «це стан відповідності зовнішньоекономічної діяльності національним економічним інтересам, що забезпечує мінімізацію збитків держави від дії негативних зовнішніх економічних чинників та створення сприятливих умов для розвитку економіки завдяки її активній участі у світовому розподілі праці» [264];

– інвестиційно-інноваційна безпека держави – «це стан економічного середовища у державі, що стимулює вітчизняних та іноземних інвесторів вкладати кошти в розширення виробництва в країні, сприяє розвитку високотехнологічного виробництва, інтеграції науково-дослідної та виробничої сфери з метою зростання ефективності, поглиблення спеціалізації національної економіки на створенні продукції з високою часткою доданої вартості» [264];

– виробнича безпека держави – «це стан виробничої сфери країни, за якого забезпечується максимально ефективне використання наявних виробничих потужностей у країні, їх модернізація та розширене відтворення, зростання рівня інноваційності виробництва та підвищення рівня конкурентоспроможності національної економіки» [264];

– демографічна безпека держави – «це стан захищеності держави, суспільства та ринку праці від демографічних загроз, за якого забезпечується розвиток України з урахуванням сукупності збалансованих демографічних інтересів держави, суспільства й особистості відповідно до конституційних прав громадян України» [264];

– соціальна безпека держави – «це стан розвитку держави, за якого держава здатна забезпечити гідний і якісний рівень життя населення незалежно від віку, статі, рівня доходів, сприяти розвитку людського капіталу як найважливішої складової економічного потенціалу країни» [264];

В свою чергу рівень економічної безпеки держави є фактором впливу на рівень наступних складових державної безпеки:

– політична безпека держави – «це міра (рівень) захищеності національних інтересів у політичній сфері. У свою чергу вона передбачає такий стан правових норм і відповідних інститутів безпеки, що гарантують захист політичного суверенітету, територіальної цілісності, політичної незалежності та конституційного ладу держави, тобто можливість нації та створених нею соціальних інститутів незалежно проводити внутрішню і зовнішню політику» [178, с. 69].

– воєнна безпека держави – «є однією із засадничих умов реалізації права українського народу на самовизначення, збереження держави Україна та забезпечення її сталого розвитку на основі найвищих цінностей демократії, верховенства права, свободи, гідності, безпеки і процвітання громадян усіх національностей» [280];

– зовнішньополітична безпека держави – «діяльність держави спрямована передусім на забезпечення незалежності і державного суверенітету, відновлення територіальної цілісності України» [279];

– енергетична безпека держави – «це стан економіки, що сприяє ефективному використанню енергетичних ресурсів країни, наявності на енергетичному ринку достатньої кількості виробників та постачальників енергії, а також доступності, диференційованості та екологічності енергетичних ресурсів» [264];

– продовольча безпека держави – «це стан виробництва продуктів харчування в країні, що здатний повною мірою забезпечити потреби кожного члена суспільства в продовольстві належної якості за умови його збалансованості та доступності для кожного члена суспільства» [264];

– екологічна безпека держави – «стан навколишнього природного середовища, при якому забезпечується попередження погіршення екологічної обстановки та виникнення небезпеки для здоров'я людей» [277].

Змістовна характеристика та причинно-наслідкові зв'язки вказаних наслідків економічної злочинності представлено на рис. 1.11 – економічні наслідки, рис. 1.12 – репутаційні наслідки, рис. 1.13 – політична наслідки, рис. 1.14 – геополітичні наслідки, рис. 1.15 – соціальні наслідки, рис. 1.16 – екологічні наслідки.

Рис. 1.11. Ідентифікація економічних наслідків економічної злочинності як загрози економічній безпеці держави

Рис. 1.12. Ідентифікація репутаційних наслідків економічної злочинності як загрози економічній безпеці держави

Рис. 1.13. Ідентифікація політичних наслідків економічної злочинності як загрози економічній безпеці держави

Рис. 1.14. Ідентифікація геополітичних наслідків економічної злочинності як загрози економічній безпеці держави

Рис. 1.15. Ідентифікація соціальних наслідків економічної злочинності як загрози економічній безпеці держави

Рис. 1.16. Ідентифікація екологічних наслідків економічної злочинності як загрози економічній безпеці держави

До економічних наслідків економічної злочинності пропонуємо відносити наступні:

– основний наслідок економічної злочинності з позиції впливу на економічну систему держави та її безпеку – дестабілізація податкової та бюджетної систем держави. Це обумовлено тим, що економічна злочинність є основою тіньової економіки. В свою чергу, рівень тіньової економіки є симптомом проблеми державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки держави. Адже, економічна безпека держави та тіньова економіка є обернено протилежними поняттями;

– економічна злочинність знижує рівень міжнародної фінансової підтримки економіки держави. Це можна спостерігати, коли рівень економічної злочинності та її причини – корупції, може заблокувати надання державі фінансової допомоги. Нерідко дані поняття використовуються політиками зарубіжних країн для політичних маніпуляцій, що можливо спостерігати в контексті надання фінансової воєнної допомоги Україні з боку Сполучених Штатів Америки. Адже, точиться дискусія між демократами та республіканцями;

– відсутність дієвих механізмів запобіганню та протидії економічній злочинності в державі сприяє зниженню ділової активності бізнес-структур. Це обумовлено тим, що ведення бізнесу в тіні дає переваги кримінальним структурам, а в окремих випадках – призводить до рейдерських захоплень підприємств. Все це призводить до відсутності мотивів у веденні бізнесу і, як наслідок, дестабілізації економічної системи та усіх її складових;

– економічна злочинність та її результат – рівень тіньової економіки – негативно впливає на інвестиційний клімат в державі. Іноземні та національні потенційні інвестори не вкладають кошти і проекти в державах, де підтримується економічна злочинність та відсутня антикорупційна політика, адже це може призвести до втрати вкладених ресурсів в інвестиційні проекти;

– економічна злочинність є дестабілізуючим фактором на фінансових ринках та ринках товарів (робіт, послуг). Це випливає з попередніх наслідків, адже тінізація економіки знищує конкуренцію на ринках товарів (робіт, послуг), втрата довіри до держави знижує рівень інвестиційного клімату і, як наслідок, призводить до кризи на фінансових ринках держави;

– усі вище зазначені наслідки в цілому впливають на стан податкової та бюджетної системи держави, адже через економічну злочинність знижується рівень надходжень до державного та місцевого

бюджетів. Це, в свою чергу, призводить до неспроможності виконання державою покладених на неї функцій.

Досить важливими для держави є репутаційні наслідки економічної злочинності. Зазначені види наслідків в більшій мірі не враховують при розробці державної політики, адже їх намагають уникнути. Крім того, оцінити їх в математичному вираженні не можливо, хоча саме репутаційні наслідки можуть стати найбільш руйнівними для економічної безпеки держави та національної безпеки в цілому. До репутаційних наслідків пропонуємо відносити:

– зниження рівня довіри населення до правоохоронних органів. Високий рівень економічної злочинності, як і злочинності загалом, є наслідком неефективної правоохоронної системи. Адже правоохоронна система є важливою структурною складовою управління державною безпекою. «Правоохоронна системи держави є особливим напрямом державного управління, адже від ефективності та результативності першої залежить безпека соціальних систем та рівень громадського порядку в суспільстві. Питання реформування правоохоронної системи України назріло ще з початку проголошення незалежності та прийняття Конституції України. Проте, незважаючи на зусилля окремих політиків, обґрунтування та доводи вчених, значних рушійних трансформацій в правоохоронній системі не відбулося. Актуальність проблем державного управління у сфері реформування правоохоронної системи обумовлено сукупністю факторів, зокрема: місцем правоохоронної системи в структурі управління національною та цивільною безпекою держави; соціальним значенням правоохоронної системи як для окремої особи, так і для суспільства в цілому; високим суспільним запитом на реформування правоохоронної системи; значенням правоохоронної діяльності в забезпеченні дотримання конституційних прав громадян» [322]. Важливість правоохоронної системи полягає в тому, що саме вона є інструментом забезпечення врегулювання інтересів учасників суспільних відносин, що й визначає важливість довіри з боку суспільних інститутів до неї для забезпечення стабільності в державі та гарантування економічної безпеки. Вперше правоохоронна система як інструмент врегулювання інтересів учасників суспільних відносин розглянути в монографічному дослідженні за редакцією В.В. Євдокимова та Д.О. Грицишена: «Правоохоронна система держави є особливою складовою забезпечення виконання державних функцій, які стосуються безпеки суспільства. Варто зазначити, що правоохоронна система знаходиться на перетині інтересів усіх учасників суспільних відносин, а отже, від її результативності

залежить рівень соціального консенсусу. Дослідження правоохоронної системи не можливе без вивчення інтересів, які переплітаються в її завданнях, принципах та функціях. Сьогодні, як і декілька століть тому, держава виконує функцію забезпечення безпеки суспільства та гарантування громадського порядку, а це не можливо без врахування суспільних інтересів. Варто зауважити, що процесний та системний підходи до правоохоронної діяльності вказують, що даний механізм реалізації державний функцій є пучком інтересів більшості учасників суспільних відносин» [183]. Так, від довіри до правоохоронних органів з боку бізнесу, інвесторів, міжнародних акторів та населення залежить соціальний консенсус, суспільна стабільність в держави і, з рештою, високий рівень розвитку економічної системи, що є запорукою гарантування економічної безпеки держави;

– знижує довіру іноземних інвесторів до економічної системи держави. Іноземні інвестори, зазвичай, відмовляються від інвестицій в країни, де поширена економічна злочинність. «Економічний розвиток, в глобальному розумінні, значною мірою залежить від загального рівня розвитку держави, та рівня адміністративних перешкод для бізнесу. Для збільшення притоку інвестиційних ресурсів з усіх джерел фінансування за рахунок пожвавлення інвестиційної активності різноманітних суб'єктів ведення бізнесу необхідно удосконалити весь організаційно-економічний механізм інвестування, у тому числі – розробити комплексну та дієву концепцію управління інвестиційним кліматом в національній економіці, що стане своєрідною базою перспективного розвитку інвестиційної привабливості на підприємствах, мати чітку та дієву модель організаційно-правових засад боротьби з економічною злочинністю в Україні. Інвестиційний клімат – це опосередковане значення стану інвестиційного середовища за тривалий проміжок часу, що визначається статистичним комплексом економічних показників та факторів, які впливають на його формування» [281]. Відповідно, економічна злочинність є тим фактором, що має ключову роль при прийнятті рішення про інвестування в проекти в державі, що має високий рівень економічної злочинності та може призвести до втрати ресурсів. За умови відмови інвестувати в національні підприємства та проекти, відбувається втрата фінансових ресурсів, що впливає на бізнес в державі і, як наслідок, економічну безпеку держави, яка втрачає надходження до державного бюджету та неможливість виконання державних функцій;

– знижує рівень довіри інших держав, а також міжнародних організацій. За умови високого рівня економічної злочинності знижується рівень довіри іноземних держав до державний інституцій

з позиції виконання покладених на них функцій. Економічна злочинність може слугувати приводом недовіри до держави і, як наслідок, падіння її репутації як міжнародного партнера, що може призвести до прийняття негативних для держави рішень з боку міжнародних організацій. Зниження рівня довіри до держави з боку іноземних партнерів унеможливлює можливість представляти національні інтереси на міжнародній арені. «В цілому використовуючи інституційний підхід, можна вказати на те, що економічні злочини, порушують економічні інтереси певних суспільних інститутів. Держава є інститутом, що реалізує виконання інституційної угоди з приводу реалізації економічних інтересів, що являє собою особливу форму взаємодії інституцій. Держава встановлює правила та форми взаємодій суспільних інститутів з приводу економічних інтересів, які реалізуються через відповідні механізми державного управління. Від рівня економічної злочинності залежить національна безпека держави, адже в більшості випадків високий рівень економічної злочинності призводить до порушення економічних інтересів не лише суб'єктів економічної діяльності, але й інтересів держави та національних інтересів в цілому» [49]. Відповідно неможливість представляти національні інтереси в геополітичному просторі може стати причиною воєнних загроз і, як наслідок, втрати суверенітету та територіальної цілісності.

– знижує довіру до органів державної влади. Економічна злочинність є результатом відсутності державної політики в сфері запобігання та протидії їй, а це в свою чергу знижує довіру до держави, яка має виконувати безпекову функцію, а отже гарантувати економічну безпеку. «За результатами проведеного опитування стосовно бар'єрів для притоку іноземним інвестиціям в Україну можна зробити наступні висновки. Головним стримуючим фактором надходження інвестицій в країну є недовіра до судової системи, яка очолила анти-рейтинг (1 місце серед всіх респондентів). Розповсюджена корупція займає друге місце серед опитаних іноземних інвесторів. Ці два негативних фактори є важливою перешкодою для іноземних інвесторів стосовно вкладення фінансових активів у розвиток України. Репресивні дії правоохоронних органів, обтяжливе та мінливе законодавство, монополізація ринків та захоплення влади олігархами, складне податкове адміністрування, а також обмеження на рух капіталу та валютні операції інвестори також вбачають суттєвими перешкодами для інвестування в Україну» [58]. Тобто в цілому недовіра до системи запобігання та протидії економічній злочинності визначає рівень

можливості залучення міжнародних джерел для економічного розвитку і, як наслідок, гарантування економічної безпеки держави.

До політичних наслідків економічної злочинності пропонуємо відносити:

– економічна злочинність призводить до залежності політичних акторів від кримінальних структур. Економічна злочинність може стати передумовою становлення олігархату в державі, що приймає участь в політичних процесах. Саме це відбувалося за політичного режиму В. Януковича, та відбувається сьогодні в російській федерації та республіці білорусь. В Україні це призвело до невдоволення суспільства та мирних протестів, проти яких режим використав силу, що призвело до Революції Гідності як демократичного волевиявлення українського народу на шляху до Європейської інтеграції. Тобто, з цього випливає наступний наслідок – громадські заворушення та штучний поділ суспільства. Наявність незаконно отриманих доходів в політиків може призвести до суспільного невдоволення і, як наслідок, революційних процесів. Для України це коштувало державний територій у 2014 р. та повномасштабного воєнного вторгнення у 2022 р.;

– економічна злочинність призводить до конфлікту державних та приватних інтересів. Причинами економічних злочинів може стати конфлікт державних та приватних інтересів, що, в результаті, впливає на політичні рухи. «Все залежить від рівня демократії, участі громадянського суспільства в державному управлінні. Залежність системи права, а відповідно, і врегулювання публічних, суспільних та приватних інтересів, від політичного режиму проявляється в перевищенні значення одних над іншими. Публічні інтереси є досить дискусійним явищем, адже в країнах з високим рівнем активності громадянського суспільства публічні інтереси є гармонічними із приватними інтересами, а в країнах диктаторських режимів публічні інтереси в більшості випадків пригнічують приватні інтереси, з одного боку, а з іншого – відбувається превалювання публічного інтересу однієї особи над суспільними, адже вони проявляються в публічних інтересах» [183]. Відповідно, при формуванні державної політики запобігання та протидії економічній злочинності є необхідність гармонізації зазначених інтересів;

– економічна злочинність сприяє корупції в усіх сферах державного управління. Економічна злочинність в окремих випадках неможлива без корупції в органах державної влади та правоохоронних органах, а тому може лише спонукати її до розвитку на початкових етапах, а в подальшому – незаконно збагачені кримінальні структури можуть впливати на політичне життя країни. Відповідно, це є причиною

формування авторитарних та тоталітарних режимів. «В окремих публіцистичних джерелах диктаторами сучасності визначають: Башар аль-Асад – президент Сирії, Махмуд Ахмадінежад – президент Ірану, Кім Чен Ин – лідер Корейської Народної Демократичної Республіки, Олександр Лукашенко – президент Білорусі; в. путін – російська федерація» [183]. Так, диктаторський путінський режим, тримається на олігрхаті, що сформувався після розвалу СРСР та через незаконну приватизацію, рейдерство, нелегальний видобуток корисних копалин. З цього також впливає і наступний наслідок, а саме економічна злочинність призводить до залежності політичних акторів від кримінальних структур. Економічна злочинність дозволяє сформувати у кримінальних структурах фінансові ресурси, за допомогою яких можливо впливати на державно-управлінські рішення, що й відбувається сьогодні в ряді країн із авторитарним політичним режимом.

Політичні наслідки, в свою чергу, визначають сукупність геополітичних наслідків, до яких віднесено:

– неспроможність держави стати повноцінним міжнародним актором через економічну злочинність та корупцію. Недовіра до держави через економічну злочинність і, як наслідок, корупції є приводом недовіри до неї з боку країн партнерів та міжнародних організації, що може стати причиною ізоляції економічної системи;

– економічна злочинність знижує ефективність реалізації державних функцій в сфері безпеки. Неспроможність забезпечити відповідний рівень економічної безпеки може стати причиною неможливістю забезпечення реалізації оборонних, безпекових та правоохоронних функцій, що може призвести до втрати суверенітету та територіальної цілісності;

– економічна злочинність підвищує ризик воєнних загроз з боку держав-сусідів. Економічна злочинність та корупція в органах державної влади може стати причиною або ж сприяти державі-агресору розпочати воєнні дії проти інших держав; отримані ресурси в результаті економічної злочинності можуть бути використані проти держави;

– економічна злочинність знижує потенціал держави захисту свого суверенітету та цілісності. Становлення олігархічних структур в окремих регіонах можуть призвести до сепаратизму і, як наслідок, окупації державних територій.

Соціальні наслідки економічної злочинності мають наступну структуру:

– неспроможність держави виконання соціальних функцій. Економічна злочинність призводить до недоотримання бюджетних

надходжень та нераціонального використання бюджетних коштів для соціальних цілей;

– зниження рівня людського потенціалу держави. Економічна злочинність і, як наслідок, низький рівень економічної безпеки становить загрозу відтоку людського капіталу за кордон;

– призводить до системної кризи на ринку праці. Падіння рівня економічної безпеки та втрата підприємницького потенціалу через економічну злочинність призводить до безробіття та зниження рівня людського потенціалу;

– призводить до демографічної кризи. Низький рівень економічної безпеки сприяє розвитку неякісної системи охорони здоров'я, а також зниженню рівня народжуваності;

– наявність людських жертв. Економічна злочинність може бути як прямою, так і опосередкованою причиною людських жертв. Наприклад, фінансування тероризму є економічним злочином. В свою чергу, наслідками тероризму зазвичай є людські жертви;

– збільшення рівня бідності та соціальної нерівності. Економічна злочинність призводить до незаконного збагачення і, як наслідок, високого рівня бідності, що, в свою чергу, є причиною високого розриву в доходах населення.

До екологічних наслідків економічної злочинності запропоновано відносити:

– нераціональне використання природних ресурсів. Економічні злочини можуть стосуватися незаконного використання природних ресурсів, що впливає на екологічну систему та може призвести до екологічних криз;

– забруднення навколишнього середовища. В результаті господарської діяльності відбувають викиди в атмосферу та утворення відходів, які не відповідають законодавчим нормам;

– зниження рівня громадського здоров'я населення. Низький рівень екологічної відповідальності в сфері господарської діяльності призводить до зниження рівня громадського здоров'я;

– руйнування екологічних систем. В результаті виробничої діяльності, що не відповідає діючому законодавству відбувається понаднормове забруднення навколишнього середовища.

Зазначимо, що чітко визначити той чи інший наслідок економічної злочинності неможливо, адже економічна злочинність є системним фактором впливу на економічну безпеку держави, а тому усі наслідки між собою є взаємопов'язаними. Так, репутаційні наслідки впливають на політичні та геополітичні, в свою чергу, соціальні наслідки можуть вплинути на політичну стабільність держави.

Економічні наслідки призводять до соціальних та екологічних. Проте, державна політика запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки держави, має врахувати їх тісні взаємозв'язки та забезпечити їх уникнення або ж подолання.

Таким чином, нами ідентифіковано та структуровано наслідки економічної злочинності як загрози економічній безпеці держави. Зокрема, розроблено інформаційну модель структурування наслідків економічної злочинності, які запропоновано поділяти на прямі та опосередковані. Визначено, що наслідки економічної злочинності впливають на такі структурні складові економічної безпеки як: бюджетна, фінансова, інвестиційна, інноваційна, виробнича, демографічна, соціальна, зовнішньоекономічна безпеки. Відповідно, від рівня економічної безпеки держави залежить реалізація державних функцій і, як наслідок, забезпечення таких видів безпеки як: політична, воєнна, зовнішньополітична, екологічна, енергетична, продовольча. Усі наслідки структуровано наступним чином: економічні, репутаційні, політичні, геополітичні, соціальні, екологічні. Вперше обґрунтовано склад та зміст репутаційних наслідків економічної злочинності, що впливають на систему гарантування економічної безпеки держави, до яких віднесено зниження довіри міжнародних організацій до держави; відсутність довіри до органів державної влади та правоохоронних органів з боку населення, бізнес-структур та міжнародних акторів; зниження довіри інших держав; відсутність довіри іноземних інвесторів до економічної системи держави.

Висновки до розділу 1

1. Проведений аналіз літературних джерел на предмет змісту економічної злочинності, дозволив ідентифікувати наступні підходи до розуміння даного явища: діяння у сфері економічних відносин; кримінально-карані корисливі діяння; умисні корисливі злочини; корисливі зазіхання; вид злочинів; навмисні або необережні діяння; порушення інтересів; протиправна діяльність; соціально-економічне явище; джерела тіньової економіки.

2. Встановлено, що різноплановість підходів до розуміння змісту економічної злочинності обумовлено наступними факторами: 1) економічні злочини є об'єктом різних галузей права, зокрема: господарське, земельне, екологічне, адміністративне, міжнародне та кримінальне. Якщо більшість галузей встановлюють параметри

економічної діяльності та економічної системи в цілому, то кримінальне право характеризує економічну злочинність, власне, з позиції порушення даних параметрів; 2) економічні злочини знаходяться на перетині інтересів сукупності учасників суспільних відносин, зокрема: підприємства; державні органи; фінансово-кредитні установи; міжнародні організації; громадські організації; громадянина та групи осіб. Це означає, що економічні злочини можуть становити загрозу діяльності кожного учасника, а в цілому є загрозою економічній безпеці держави, що призводить до порушення інтересів та, як наслідок, до відсутності соціального консенсусу; 3) економічні злочини є об'єктом дослідження сукупності наук, зокрема: економічних, соціальних, юридичних, державного управління, технічних. Це сприяє різному розумінню об'єктно-предметного поля визначення економічної злочинності й, відповідно, їх різного тлумачення.

3. Для цілей формування та реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки, під економічною злочинністю запропоновано розуміти це загроза економічній безпеці держави, що полягають у здійсненні протиправної економічної діяльності (економічні процеси, відносини, операції) або порушення вимог щодо легальної економічної діяльності для задоволення корисливих інтересів особи або групи осіб.

3. Бібліометричний аналіз дав змогу виявити рівень досліджень із порушеної проблеми в Україні та світі. Питання економічної злочинності у світовому та вітчизняному полі зору науковців є актуальним. У роботі проведено аналіз джерел та публікацій за темою «економічна злочинність», які включені до наукометричної бази даних Scopus. Ми провели бібліометричний аналіз наукової літератури, який показав, що за останні роки помітно зросла кількість публікацій з дослідження обраної тематики, лідируючі позиції за цим напрямом займають вчені з Сполучених Штатів Америки, Великої Британії, України та Канади, тобто ці країни визначили основні географічні кластери. Спостерігаємо поступальне збільшення кількості наукових публікацій, що стосуються економічної злочинності, пік наукової активності припадає на 2021 р. Науковці цікавляться різними аспектами в контексті вищезазначеного питання.

4. Обґрунтовано механізм ідентифікації наслідків економічної злочинності з позиції впливу на економічну безпеку держави. Усі наслідки запропоновано групувати на наслідки правового (наслідки, що мають прямий вплив на рівень економічної безпеки держави та її окремих підсистем, а також є деструктивними та дестабілізуючими

факторами економічного розвитку, що призводить до системних економічних криз) та опосередкованого впливу (наслідки, що не мають прямого впливу на економічну систему, але призводять до зниження окремих видів потенціалу держави і, в свою чергу, призводить до криз). З позиції їх змісту та прояву пропонуємо групувати наступним чином: 1) економічні наслідки: проявляються в дестабілізації та деструктуризації економічної системи держави та її підсистем, що може призвести до системної економічної кризи; 2) соціальні наслідки: можливі людські жертви, які призводять до зменшення соціальної захищеності населення та проявляються в економічному розриві між різними верствами населення, що призводить до соціальних конфліктів; 3) геополітичні наслідки: дестабілізація економічної системи призводить до неможливості виконання державою окремих функцій, зокрема безпекової та є, як наслідок, причиною втрати суверенітету або територіальної цілісності держави; 4) екологічні наслідки: економічна злочинність в сфері використання природних ресурсів може призвести до екологічних катастроф, а отже і неможливості забезпечення сталого розвитку держави як інструменту гармонізації соціальних, економічних та екологічних інтересів учасників суспільних відносин; 5) політичні наслідки: економічна злочинність призводить до створення олігархату, що, як наслідок, викликає дестабілізацію політичної системи та системну політичну кризу; 6) репутаційні наслідки: економічна злочинність впливає на рівень довіри міжнародних партнерів, зокрема донорів, інвесторів та міжнародних організацій, що є вкрай важливим в умовах глобалізаційних перетворень та може спричинити економічну, соціальну, гуманітарну та політичну ізоляцію держави.

5. Встановлено, що досить важливими для держави є репутаційні наслідки економічної злочинності. Зазначені види наслідків в більшій мірі не враховують при розробці державної політики, адже їх намагають уникнути. Крім того, оцінити їх в математичному вираженні не можливо, хоча саме репутаційні наслідки можуть стати найбільш руйнівними для економічної безпеки держави та національної безпеки в цілому. До репутаційних наслідків пропонуємо відносити: 1) зниження рівня довіри населення до правоохоронних органів; 2) знижує довіру іноземних інвесторів до економічної системи держави; 3) знижує рівень довіри інших держав, а також міжнародних організацій; 4) знижує довіру до органів державної влади.

6. Визначено, що наслідки економічної злочинності впливають на такі структурні складові економічної безпеки як: бюджетна, фінансова, інвестиційна, інноваційна, виробнича, демографічна, соціальна, зовнішньоекономічна безпеки.

РОЗДІЛ 2
МЕТОДОЛОГІЧНІ ПОЛОЖЕННЯ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ В СИСТЕМІ ГАРАНТУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

2.1. Методологія формування та реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки держави

Питання гарантування економічної безпеки України є вкрай важливим вже протягом 30-ти років та значно зросло в умовах повномасштабного воєнного вторгнення держави з авторитарним путінським режимом. Беззаперечно, що державна політика гарантування економічної безпеки має носити комплексний характер та враховувати сукупність внутрішніх та зовнішніх детермінант. Проте важливою складовою гарантування економічної безпеки є система державної політики запобігання та протидії економічній злочинності, яка чинить вплив майже на усі змістовні та формальні складові економічної безпеки. Складність державної політики запобігання та протидії економічній злочинності обумовлена тим, що це не лише реалізація правоохоронної функції, але й регулятивна, соціальна, економічна та політична. Недостатньо лише протидіяти економічній злочинності, необхідним є формування сукупності профілактичних заходів та усунення причин та мотивів здійснення економічних злочинів. Саме тому, процес формування та реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки держави має ґрунтуватися та методологічних положеннях, які дозволять розробити ефективні державно-управлінські рішення.

Питання формування та реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності є об’єктом дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених зокрема:

Питання формування та реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності є об’єктом дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених зокрема:

– в сфері юридичних наук: Т.О. Арделян, В.М. Берізко, К.Г. Биков, О.А. Біленко, А.В. Білецький, О.П. Білько, С.О. Браверман, С.А. Буяджи, А.В. Вавриш, В.О. Веклич, І.І. Войтович, О.О. Гейц,

О.В. Герасимов, Н.П. Голота, А.М. Давидюк, А.В. Даниляк, О.В. Доброва, Д.В. Гудков, В.А. Дем'янчук, М.О. Євдокімова, Д.В. Єренко, Д.О. Іщук, Н.Ю. Кантор, М.В. Кікалішвілі, А.О. Кладченко, А.М. Клочко, М.О. Ковальчук, Р.О. Колб, Д.Д. Корецка-Шукєвіч, О.М. Крижановський, В.М. Купрієнко, Є.О. Лаврентьєв, О.Л. Макаренков, Д.Г. Михайленко, О.В. Новіков, Д.О. Олійник, Н.О. Опанасенко, А.А. Павлишина, О.А. Павлюх, Ю.М. Піцик, А.А. Приходько, А.А. Самойлович, Р.О. Содомора, Р.М. Сосков, Н.З. Рогатинська, В.В. Топчій, В.М. Трепак, І.М. Чемерис, К.О. Чередник;

– в сфері економічних наук: А.В. Волошенко, Жорж Аль Жаммаль, А.А. Опанасюк;

– в сфері наук державного управління: Д.О. Грицишен, Р.О. Баранов, К.В. Бисага, М.Р. Височанський, Ю.В. Дмитрієв, Д.В. Костенко, А.А. Мошнін, А.М. Новак, В.В. Нонік, В.О. Паутов, І.В. Супрунова, В.І. Чорний, Я.Ю. Швидкий, О.В. Шкуропат.

«Держава є інститутом стримування економічної злочинності, адже переслідує економічні інтереси, що лягають у площину забезпечення національної безпеки. Роль держави полягає у формуванні соціальних, політичних, правових, економічних та інформаційних механізмів, як в частині осмислення дисциплінованості населення та налагодження системи взаємоузгодження економічних інтересів різних суспільних груп, так і в частині формування дієвого механізму запобігання та протидії економічній злочинності як загрозі національній безпеці. Наслідки економічної злочинності для національної безпеки є настільки вагомими, що їх можна визначати як детермінанти дієвості економічної системи держави та можливості її існування в майбутньому» [49].

Складність змісту та наслідків економічної злочинності настільки багатовекторні та визначають системні кризи, що державна політика не може реалізовуватися лише в межах лише правової політики держави. Державна політика запобігання та протидії економічній злочинності має бути комплексною, системною, постійною, мінливою, що вимагає використання механізмів державної політики в різних сферах суспільного життя, адже:

– має врегулювати інтереси більшості учасників суспільних відносин таким чином, щоб були задоволені публічні, приватні та державні інтереси. Дані інтереси полягають як в забезпеченні безпеки економічних відносин в цілому, так і забезпеченні безпеки усіх учасників. В той же час, вагоме значення припадає на забезпечення економічної безпеки держави, що встановлює ступінь ресурсного

забезпечення виконання державою своїх функцій, зокрема соціальної, безпекової, економічної. Це вимагає врахування комплексу механізмів та розширення завдань державної політики;

– значний влив економічної злочинності на рівень національної безпеки держави, визначає необхідність взаємодії різних суб'єктів реалізації державної політики в безпековій, соціальній, інформаційній, економічній, правоохоронній, міжнародній та інших сферах. Це дозволить ефективно реалізовувати інструменти як щодо подолання наслідків економічної злочинності, так і усунення причин її появи з одного боку, а з іншого стане вагомим підґрунтям протидії економічній злочинності як загрозі національній безпеці;

– має бути мінливою до глобалізаційних процесів і в то же час правильно реагувати на загрози, які зумовлені глобалізацією, що є не аби яким стимулом та інструментом здійснення економічної злочинності. «Найбільш рушійна сила криміналізації економіки – це процеси глобалізації. У сучасному світі фактично сформувалася система глобалізму як специфічна форма інтеграції держав, породжує нові закономірності розвитку економіки, культури і науки на планеті. Тобто, наше XX ст. стало епохою глибинних трансформацій, пов'язаних з руйнуванням або виродженням традиційних соціальних структур та формування нових, глобальних. Такі трансформації змушують не просто зрозуміти їх логіку, але й вирішувати питання про можливість нашої держави впливати на їх розгортання та усувати причини криміналізації економки» [213];

– має врахувати сучасні надбання науки особливо в сфері інформаційно-комп'ютерних технологій. Це дозволить більш оперативніше реагувати на виклики та загрози при реалізації механізмів державної політики з одного боку та обмежити сфери здійснення економічних злочинів. Проте інформаційні технології окрім переваг дають ряд недоліків, зокрема виводять на новий рівень такий вид загроз як інформаційні, що вимагає від держави сформувати високий рівень кіберзахисту процесу реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності.

Враховуючи зазначене та сучасні підходи до процесу формування та реалізації державної політики [49], [54], [55], [60] пропонуємо виділяти наступні етапи процесу формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності:

1. Визначення та ідентифікація властивостей симптомів проблеми, що стосується економічної злочинності в суспільстві та неможливості гарантування економічної безпеки держави (табл. 2.1);

2. Визначення та ідентифікація системних проблем реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки держави для трансформації її мети та ключових завдань (табл. 2.1);

3. Обґрунтування змістовних характеристик державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в сфері гарантування економічної безпеки (табл. 2.2);

4. Обґрунтування вихідних положень державної політики запобігання та протидії економічній злочинності, що включає: ідентифікацію властивостей об'єктно-предметного поля державної політики; визначення мети та завдань; встановлення принципів, на яких мають базуватися державно-управлінські рішення для гарантування економічної безпеки держави (табл. 2.3);

5. Встановлення напрямів державної політики запобігання та протидії економічній злочинності, що передбачають механізми реформування сукупності сфер державного управління, спрямовані на гарантування економічної безпеки держави;

6. Визначення об'єктів впливу державної політики запобігання та протидії економічній злочинності, що визначають її комплексність для гарантування економічної безпеки держави;

7. Встановлення напрямів трансформації діяльності суб'єктів формування та реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки держави;

8. Визначення властивостей та встановлення напрямів розвитку методів, інструментів, засобів та складових забезпечення формування та реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності, що є основою механізмів реалізації досліджуваної політики, спрямовані на реформування правоохоронної, економічної, правової, політичної та соціальної систем розвитку суспільства та дозволять забезпечити відповідний рівень економічної безпеки держави;

9. Формування інформаційно-комунікаційної системи формування та реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності (табл. 2.4);

10. Розробка механізмів забезпечення безпеки реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в частині: обмеження політичного впливу; зменшення рівня корупції; забезпечення інформаційного захисту (табл. 2.5);

11. Розробка механізму оцінки ефективності реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності як основи гарантування економічної безпеки держави. Така оцінка має базуватися на вирішенні симптомів проблеми, що були ідентифіковані в попередніх дослідженнях.

Таблиця 2.1

Ідентифікація проблеми суспільного розвитку та визначення її симптомів, які визначають потребу в трансформації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності

1. НАСЛІДКИ ЕКОНОМІЧНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ		
Економічні	*Репутаційні*	*Політичні*
Геополітичні	*Соціальні*	*Економічні*
2. ПРОБЛЕМА ЕКОНОМІЧНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ ТА ЇЇ СИМПТОМИ		
1. Збільшення масштабів тіньової економіки	2. Системні кризи на ринку трудових ресурсів	3. Високий рівень терористичних загроз
4. Відсутність міжнародної підтримки держави	5. Відсутність перспектив сталого економічного розвитку	6. Високий рівень геополітичних загроз воєнного характеру
7. Формування авторитарних та тоталітарних режимів в державі	8. Системні кризи на ринках (фінансових, товарів, робіт, послуг)	9. Зменшення надходжень до державного та місцевих бюджетів
10. Неможливість отримання додаткового фінансування бюджетних видатків	11. Неефективні державно-управлінські рішення щодо подолання криз	12. Ресурсна залежність держави та використання її як сировинного придатку
13. Недовіра до державних інституцій, що призводить до негативних суспільних настроїв	14. Високий соціальний розрив в доходах як причина негативних суспільних настроїв	
3. СИСТЕМНІ ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ		
Неефективне ресурсне забезпечення суб'єктів запобігання та протидії економічній злочинності	Низький рівень кадрового забезпечення системи запобігання та протидії економічній злочинності	
Відсутність комунікації та наявність конфлікту між суб'єктами запобігання та протидії економічній злочинності	Відсутність просвітницького механізму населення щодо суспільної шкоди економічних злочинів	
Політична залежність процесу вироблення та реалізації реформ від олігархічних структур	Відсутність механізму притягнення до відповідальності суб'єктів реалізації реформ	Низький рівень довіри населення до правоохоронних органів та несприйняття реформ
Відсутність системи вивчення злочинів як суспільної загрози	Високий рівень корупції в правоохоронній системі	Недієва система профілактики економічних злочинів

Таблиця 2.2

Змістовні характеристик державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в сфері гарантування економічної безпеки

<table>
<tr><th colspan="3">ЗМІСТ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ ТА КЛЮЧОВИХ КАТЕГОРІЙ</th></tr>
<tr><td colspan="3">Зміст економічної злочинності</td></tr>
<tr><td colspan="3">загрози економічній безпеці держави, що полягають у здійсненні протиправної економічної діяльності (економічні процеси, відносини, операції) або порушення вимог щодо легальної економічної діяльності для задоволення корисливих інтересів особи або групи осіб, що призводить до дисбалансу економічної системи держави, порушення економічної свободи, зниження репутації держави як міжнародного актора, в результаті чого знижується ефективність правоохоронної, соціальної, оборонної та іншої функцій держави</td></tr>
<tr><td colspan="2">Зміст державної політики</td><td>Зміст державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності</td></tr>
<tr><td colspan="2">це сукупність послідовних заходів, які складають процес вироблення, реалізації, верифікації та оцінки державно-управлінських рішень, які передбачають сукупність методів, процедур, інструментів та принципів впливу суб'єктів реалізації державної політики на різні види соціальних відносин в суспільстві для подолання наслідків та вирішення проблеми таким чином, щоб не зашкодити та врегулювати публічні, суспільні та приватні інтереси</td><td>це сукупність послідовних заходів, які складають процес вироблення, реалізації, верифікації та оцінки державно-управлінських рішень, які передбачають сукупність методів, процедур, інструментів та принципів впливу суб'єктів реалізації державної політики на економічні відносини та економічну злочинність в державі для подолання наслідків злочинної діяльності та вирішення проблеми гарантування економічної безпеки держави</td></tr>
<tr><td colspan="3">Сфери, на які розповсюджується</td></tr>
<tr><td>Економічні відносини різних рівнів</td><td>Соціальні відносини</td><td>Правоохоронна діяльність</td></tr>
<tr><td>Система забезпечення безпеки</td><td>Природоохоронна діяльність</td><td>Міжнародна діяльність</td></tr>
</table>

Таблиця 2.3

Вихідні положення державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки

<table>
<tr><td colspan="6">ОБ'ЄКТНО-ПРЕДМЕТНЕ ПОЛО ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ АПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ</td></tr>
<tr><td colspan="3">Об'єкт державної політики</td><td colspan="3">Предмет державної політики</td></tr>
<tr><td colspan="3">в сфері економічної діяльності</td><td colspan="3" rowspan="3">Процес вироблення, формування та реалізації державно-управлінських рішень щодо запобігання та протидії економічній злочинності, які полягають в трансформації соціально-економічних відносин (міжнародному, макроекономічному, регіональному та мікроекономічному рівнях) для обмеження детермінантів та можливостей скоєння економічного злочину та реформування правоохоронної системи в напрямку підвищення ефективності заходів із запобігання та протидії ним як складової гарантування економічної безпеки держави</td></tr>
<tr><td colspan="3">Діяльність учасників соціально-економічних відносин (суб'єкти господарювання, інституційні ринки, регулятори) на різних рівнях економічної системи, яка функціонує як в межах діючого законодавства, так і через економічні злочини для задоволення корисливих потреб особи або групи осіб, що становить загрозу економічній безпеці держави</td></tr>
<tr><td colspan="3">в сфері правоохоронної діяльності</td></tr>
<tr><td colspan="3">Правоохоронна система, діяльність правоохоронних органів та інших суб'єктів реалізації правоохоронної функції в частині запобігання та протидії економічній злочинності для гарантування економічної безпеки держави</td><td colspan="3"></td></tr>
<tr><td colspan="6">МЕТА ТА ЗАВДАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ В СИСТЕМІ ГАРАНТУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ</td></tr>
<tr><td colspan="6">Мета державної політики – вироблення державно-управлінських рішень, формування та реалізація механізмів їх реалізації, удосконалення діяльності суб'єктів реалізації для уникнення детермінант прояву, мінімізації наслідків, запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки держави</td></tr>
<tr><td colspan="6">Завдання державної політики</td></tr>
<tr><td colspan="2">1. Впровадження інструментів трансформації суспільної свідомості для зниження рівня толерантності до економічних злочинів</td><td colspan="2">2. Розробка інформаційно-комунікаційної системи між суб'єктами формування та реалізації державної політики</td><td colspan="2">3. Розробка та реалізація заходів щодо зниження детермінантів, що уможливлюють економічну злочинність</td></tr>
<tr><td colspan="2">4. Розробка системи безпеки процесу реалізації державної політики</td><td colspan="2">5. Трансформація системи вивчення економічної злочинності та її наслідків</td><td colspan="2">6. Розширення складу економічних злочинів в ККУ та санкцій за їх скоєння</td></tr>
<tr><td colspan="2">7. Налагодження системи зв'язків з міжнародними організаціями та правоохоронними органами зарубіжних країн</td><td colspan="2">8. Формування системи профілактики та превентивних заходів проти економічної злочинності</td><td colspan="2">9. Формування системи оцінки ефективності державної політики для гарантування економічної безпеки</td></tr>
<tr><td colspan="2">10. Пеналізація та депеналізація окремих видів злочинів</td><td colspan="2">11. Трансформація системи забезпечення суб'єктів реалізації державної політики</td><td colspan="2">12. Розширення інституційної структури правоохоронної системи України</td></tr>
<tr><td colspan="6">ПРИНЦИПИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ В СИСТЕМІ ГАРАНТУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ</td></tr>
<tr><td colspan="6">принципи-властивості</td></tr>
<tr><td>Комплексність</td><td>Системність</td><td>Об'єктивність</td><td>Прозорість</td><td colspan="2">Постійність</td></tr>
<tr><td colspan="6">принципи-обмеження</td></tr>
<tr><td>Законність</td><td>Міжгалузевість</td><td>Аполітичність</td><td>Професіоналізм</td><td colspan="2">Гласність</td></tr>
<tr><td colspan="6">принципи-вимоги</td></tr>
<tr><td>Справедливість</td><td colspan="2">Рівність</td><td colspan="2">Гуманізм</td><td>Ефективність</td></tr>
</table>

Таблиця 2.4

Формування інформаційно-комунікаційної системи процесу формування та реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності

СКЛАДОВІ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ			
Взаємодія із стейкхолджерами державної політики	*Взаємодія між правоохоронними органами*	*Взаємодія з міжнародними поліцейськими організаціями*	*Взаємодія з правоохоронними органами зарубіжних країн*
Формування комунікації із стейкхолдерами є вкрай важливим для забезпечення врегулювання конфлікту інтересів	Ефективна взаємодія має прискорити, оптимізувати та об'єднати ресурси для запобігання і протидії економічній злочинності	Налагодження різних форм співпраці дозволить використовувати глобальні ресурси для протидії економічній злочинності	Є особливо важливою для запобігання та протидії транснаціональній економічній злочинності
ОБ'ЄКТИ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ			
Інформація	**Ресурси**	**Кадри**	
Ефективна інформаційно-комунікаційна система дозволяє підвищити якісні властивості інформації та забезпечити безпеку її передачі	Взаємодія між суб'єктами дозволяє використання спільних ресурсів для запобігання та протидії економічній злочинності	Інформаційно-комунікаційна система в процесі запобігання та протидії економічній злочинності дасть можливість підвищити кадровий потенціал	

Таблиця 2.5

Механізмів забезпечення безпеки реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності

ОБ'ЄКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ		
Інформаційна безпека правоохоронної системи	**Фізична безпека правоохоронного органу**	**Особиста безпека правоохоронців та членів їх сімей**
Забезпечення кіберзахисту інформаційних ресурсів, що застосовуються для реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності	Правоохоронний орган, особовий склад, ресурси та інформаційні дані мають бути захищені від зовнішньо впливу для забезпечення безпеки процесуальних дій	Для ефективної роботи правоохоронних органів необхідним є забезпечення особистої безпеки правоохоронців та безпеки членів їх сімей, що обмежить вплив на їх рішення
Обмеження політичного впливу на реалізацію правоохоронної функції	**Обмеження корупційного впливу на правоохоронну функцію**	**Особиста безпека учасників правоохоронних дій**
Обмеження політичного впливу на державно-управлінські рішення та процес запобігання в протидії економічній злочинності	Впровадження механізмів протидії корупції на усіх етапах реалізації державної політики та реалізації правоохоронної функції	Забезпечення безпеки учасників правоохоронних дій та обмеження доступу до будь-якої інформації про специфіку охорони

Запропоновані етапи формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки можуть бути доповнені та змінені як в процесі реалізації політики, так і на етапі її вироблення та проектування. Все залежить від умов, при яких вона формується та буде реалізована. Крім того, мета, цілі та завдання державної політики як в досліджуваній сфері, так і в інших сферах економічних відносин можуть коригуватися в залежності від наслідків реалізації попередніх етапів, так і від трансформації економічної системи.

Представлений підхід до формування та реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності характеризується комплексністю та системністю, що є вкрай важливим для гарантування економічної безпеки. Розглянемо більш змістовніше кожен етап.

Питання ідентифікації наслідків економічної злочинності розглянуто нами в контексті ідентифікації властивостей економічної злочинності як загрози економічний безпеці держави (п. 1.3). Проте, варто наголосити, що зазначені наслідки визначають симптоми проблеми державної політики запобігання та протидії економічній злочинності. Пропонуємо виділяти наступні симптоми проблеми державної політики запобігання та протидії економічній злочинності, які визначають їх вплив на рівень економічної безпеки держави: 1) збільшення масштабів тіньової економіки; 2) системні кризи на ринку трудових ресурсів; 3) високий рівень терористичних загроз; 4) відсутність міжнародної підтримки держави; 5) відсутність перспектив сталого економічного розвитку; 6) високий рівень геополітичних загроз воєнного характеру; 7) формування авторитарних та тоталітарних режимів в державі; 8) системні кризи на ринках (фінансових, товарів, робіт, послуг); 9) зменшення надходжень до державного та місцевого бюджетів; 10) неможливість отримання додаткового фінансування бюджетних видатків; 11) неефективні державно-управлінські рішення щодо подолання криз; 12) ресурсна залежність держави та використання її як сировинного придатку; 13) недовіра до державних інституцій, що призводить до негативних суспільних настроїв; 14) високий соціальний розрив в доходах як причина негативних суспільних настроїв. Такі симптоми характеризують високий вплив економічної злочинності на рівень економічної безпеки держави та потребують їх нагального вирішення, що забезпечить виконання сукупності державних функцій, зокрема: безпекової, правоохоронної, соціальної, економічної, міжнародної та інших.

Зазначимо, що вагомий вплив на ефективність реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності чинять системні проблеми, які характеризують систему державного устрою. До системних проблем пропонуємо віднести: неефективне ресурсне забезпечення суб'єктів запобігання та протидії економічній злочинності; низький рівень кадрового забезпечення системи запобігання та протидії економічній злочинності; відсутність комунікації та наявність конфлікту між суб'єктами запобігання та протидії економічній злочинності; відсутність просвітницького механізму населення щодо суспільної шкоди економічних злочинів; політична залежність процесу вироблення та реалізації реформ від олігархічних структур; відсутність механізму притягнення до відповідальності суб'єктів реалізації реформ; низький рівень довіри населення до правоохоронних органів та несприйняття реформ; відсутність системи вивчення злочинів як суспільної загрози; високий рівень корупції в правоохоронній системі; недієва система профілактики економічних злочинів. Більш детальніше зміст та напрями подолання симптомів проблеми та системних проблем державної політики в досліджуваній сфері буде розглянуто в наступних параграфах. Так, наслідки та симптоми проблеми державної політики характеризують завдання, які мають вирішити вироблені державно-управлінські рішення, а виявленні системні проблеми характеризують, яким чином має змінити власне процес формування та реалізації державної політики. Лише в комплексі це дозволить досягти мети.

Для уникнення термінологічної плутанини та встановлення властивостей державної політики, встановлено зміст державної політики (це сукупність послідовних заходів, які складають процес вироблення, реалізації, верифікації та оцінки державно-управлінських рішень, які передбачають сукупність методів, процедур, інструментів та принципів впливу суб'єктів реалізації державної політики на різні види соціальних відносин в суспільстві для подолання наслідків та вирішення проблеми таким чином, щоб не зашкодити та врегулювати публічні, суспільні та приватні інтереси) та державної політики запобігання та протидії економічній злочинності (це сукупність послідовних заходів, які складають процес вироблення, реалізації, верифікації та оцінки державно-управлінських рішень, які передбачають сукупність методів, процедур, інструментів та принципів впливу суб'єктів реалізації державної політики на економічні відносини та економічну злочинність в державі для подолання наслідків злочинної діяльності та вирішення проблеми гарантування економічної безпеки держави).

Вважаємо, що комплексність та системність державної політики запобігання та протидії економічній злочинності можливо забезпечити лише через вплив на такі сфери як: економічні відносини різних рівнів, соціальні відносини, правоохоронна діяльність, система забезпечення безпеки, природоохоронна діяльність, міжнародна діяльність. Зазначене впливає на вихідні положення державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки.

Відповідно до вказаних сфер поширення державної політики в досліджуваній сфері об'єктно-предметне поле варто розглядати за двома складовими, зокрема варто виділяти об'єкт державної політики в сфері економічної діяльності та об'єкт державної політики в сфері правоохоронної діяльності. Так, під об'єктом державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в сфері економічної діяльності є діяльність учасників соціально-економічних відносин (суб'єкти господарювання, інституційні ринки, регулятори) на різних рівня економічної системи, яка як межах діючого законодавства, так і через економічні злочини для задоволення корисливих потреб особи або групи осіб, що становить загрозу економічній безпеці держави. В свою чергу, в сфері правоохоронної діяльності зміст об'єкту є наступним: правоохоронна система, діяльність правоохоронних органів та інших суб'єктів реалізації правоохоронної функції в частині запобігання та протидії економічній злочинності для гарантування економічної безпеки держави.

Предметом державної політики в досліджуваній сфері є Процес вироблення, формування та реалізації державно-управлінських рішень щодо запобігання та протидії економічній злочинності, які полягають в трансформації соціально-економічних відносин (міжнародному, макроекономічному, регіональному та мікроекономічному рівнях) для обмеження детермінантів та можливостей скоєння економічного злочину та реформування правоохоронної системи в напрямку підвищення ефективності заходів із запобігання та протидії з ним як складової гарантування економічної безпеки держави.

Під метою пропонуємо розуміти: вироблення державно-управлінських рішень, формування та реалізація механізмів їх реалізації, удосконалення діяльності суб'єктів реалізації для уникнення детермінант прояву, мінімізації наслідків, запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки держави. Відповідно до мети визначено наступні завдання, які покладаються на суб'єктів реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності для забезпечення економічної

безпеки: впровадження інструментів трансформації суспільної свідомості для зниження рівня толерантності до економічних злочинів; розробка інформаційно-комунікаційної системи між суб'єктами формування та реалізації державної політики; розробка та реалізація заходів щодо зниження детермінантів, що уможливлюють економічну злочинність; розробка системи безпеки процесу реалізації державної політики; трансформація системи вивчення економічної злочинності та її наслідків; розширення складу економічних злочинів в ККУ та санкцій за їх скоєння; налагодження системи зв'язків з міжнародними організаціями та правоохоронними органами зарубіжних країн; формування системи профілактики та превентивних заходів проти економічної злочинності; формування системи оцінки ефективності державної політики для гарантування економічної безпеки; пеналізація та депеналізація окремих видів злочинів; трансформація системи забезпечення суб'єктів реалізації державної політики; розширення інституційної структури правоохоронної системи України.

Для досягнення мети державної політики запобігання та протидії економічній злочинності, вона має базувати на принципах, які пропонуємо групувати на: принципи-властивості державної політики; принципи-обмеження державної політики та принципи-результати державної політики. Зміст зазначених принципів представлено в табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Зміст принципів державної політики запобігання та протидії економічній злочинності

Принцип	**Характеристика**
1	*2*
принципи-властивості	
Комплексність	Процес реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності має мати комплексний характер та враховувати усі можливі детермінанти, унеможливлювати інших порушень, бути спрямованим на подолання як наслідків та симптомів проблем, так і вирішення системних проблем
Системність	Державна політика в сфері запобігання та протидії економічній злочинності має розглядатися як складна динамічна система, що враховує усі сфери впливу та можливі наслідки її реалізації
Об'єктивність	Державно-управлінські рішення, що стосуються запобігання та протидії економічній злочинності мають ґрунтуватися на об'єктивних даних, співпраці із стейкхолдерами та узгодженості інтересів усіх учасників реалізації державної політики
Постійність	Заходи з удосконалення процесів запобігання та протидії економічній злочинності мають відбуватися постійно із врахуванням змін у внутрішньому і зовнішньому середовищі
Прозорість	Система прийняття державно-управлінських рішень в сфері запобігання та протидії економічній злочинності має базуватися на взаємодії із зацікавленими сторонами, а результати будь-якого рішення мають бути верифікованими

Продовження табл. 2.6

1	*2*
принципи-обмеження	
Законність	Державно-управлінські рішення мають знаходитися в межах діючого правового поля
Міжгалузевість	Для запобігання та протидії економічній злочинності необхідно враховувати причини, наслідки та методи протидії, які можуть знаходитися в різних сферах суспільного життя
Аполітичність	Правове, інституційне, соціальне та економічне обмеження політичного впливу на формування та реалізацію державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності
Професіоналізм	Кадровий склад суб'єктів формування та реалізації державної політики має відповідати кваліфікаційним вимогам, для забезпечення професійної точки зору на реформи
Гласність	Забезпечення звітування за результатами реалізації державно-управлінських рішень в сфері запобігання та протидії економічній злочинності, окрім визначених аспектів, які можуть становити загрозу державним інтересам
принципи-вимоги	
Справедливість	При реалізації заходів запобігання та протидії економічній злочинності необхідно дотримуватися справедливості до усіх учасників таких процесів та враховувати інтереси публічного, суспільного та приватного характеру
Рівність	Державна політика має забезпечити рівність усіх учасників запобігання та протидії економічної злочинності перед законом та дотримання конституційних прав та прав
Гуманізм	Державна політика має бути сформована таким чином, щоб забезпечити цінність людини та її гідності та усіх етапах запобігання та протидії економічній злочинності
Ефективність	Державна політика запобігання та протидії економічній злочинності має приносити економічну, соціальну та безпекову користь для суспільства та забезпечити гарантування економічної безпеки держави

Впровадження зазначених принципів дозволить забезпечити ефективність та результативність державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки держави та виконати в повному обсязі поставлені завдання перед державою.

Таким чином, розроблено методологічні положення формування та реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки держави, що ґрунтуються на визначеному порядку, який передбачає сукупність послідовних етапів. Обґрунтовано та розвинено вихідні положення державної політики, визначено напрями її трансформації та ключові методи впровадження реформ.

2.2. Симптоми проблеми гарантування економічної безпеки держави в контексті запобігання та протидії економічній злочинності

Гарантування економічної безпеки держави є вкрай складним процесом, що вимагає залучення сукупності ресурсів та суб'єктів, застосування різноманітного інструментарію та врахування комплексності та системності проблеми. Відповідно важливою складовою гарантування економічної безпеки держави є система запобігання та протидії економічній злочинності, наслідки якої характеризують її як загрозу безпеці держави. Проте, ідентифікації наслідків економічної злочинності замало для оцінки усіх масштабів впливу даного явища, адже економічна злочинність є явищем подолати яке неможливо, можливо лише регулювати її рівень, за якого буде гарантувати економічна безпека держави. Сигналом для держави, що має або для інших держав, що характеризують проблему гарантування економічної безпеки через економічну злочинність буде сукупність симптомів. Визначення симптомів проблеми є важливим як на внутрішньому рівні тобто на рівні державної політики запобігання та протидії економічній злочинності так і на зовнішньому рівні в контексті вивчення іноземних держав та їх потенціалів з позиції налагодження співпраці або ж протидії геополітичним загрозам.

Питання вивчення симптомів гарантування економічної безпеки держави в контексті запобігання та протидії економічній злочинності піднімалися вітчизняними та зарубіжними вченими, зокрема: Альба Р.М. (Alba R.M.), Арваніти Т.М. (Arvanites T.M.), Т.В. Барановська, Бовен Дж. Е. (Bowen J.E.), Ван Зіл Ф. (Van Zyl F.), Д.О. Грицишен, В.В. Євдокимов, Кванса Е.К. (Quansah E.K.), С.Й. Кравчук, Кендалл Р. (Kendall R.), К.В. Малишев, Маккензі Р. (Mackenzie R.), Накадзима К. (Nakajima C.), В.В. Нонік, Т.М. Остапенко, Пельзес Е. (Pelsez E.), В.М. Попович, Серіо М. (Serio M.), В.В. Франчук, Феррейра Б. (Ferreira B.R.), Хаклер Дж. (Hackler J.)

Наукове обґрунтування застосування поняття «симптоми» для окреслення проблеми певного явища або процесу в суспільних науках, міститься в працях Д.О. Грицишена [49] та Л.В. Сергієнко [296]:

«– Зважаючи на те, що поняття симптоми, як і більшість слів іншомовного походження, походить від грецького слова «симптом» (σύμπτομα) та дослідно перекладається як ознака, нещастя, що трапляється. В більшості випадків зазначений термін тлумачить в двох значеннях: по-перше, прояв чи ознака, які характеризують певне

захворювання; по-друге, зовнішня ознака якого небудь явища. Застосовуючи суто лінгвістичний підхід поняття «симптом» може мати місце в суспільних науках. В свою чергу змістовний підхід, який вказує на правомірність застосування даного поняття в суспільних науках, зокрема науках державного управління, та який підтримується авторами, базується на ступним позиціях:

– Поняття «симптом» може вирисовуватися в суспільних науках у випадках, коли мова йде про проблему певного суспільного явища. Тобто, будь-яке суспільне явище має свої ознаки, яке вирізняє його з поміж інших, але якщо мова йде про певну проблему щодо даного суспільного явища чи процесу то варто використовувати поняття «симптоми проблеми». Наприклад: а) міграційні процеси в певній державі, регіоні чи світі в цілому, мають свої певні властивості, які обумовлюються економічними, політичними, природними, соціальними та іншими факторами, які в свою чергу дозволяють виділити певні ознаки даного суспільного явища; б) будь-які, негативні тенденції в міграційних процесах, які змінюють їх кількісні та якісні характеристики та впливають на інші підсистеми, характеризують певну проблему, саме ознаки цієї проблеми і будуть симптомами проблеми;

– Поняття «симптоми» найбільш чітко характеризують проблему державної політики, тобто певні ознаки суспільного розвитку, які мають бути вирішенні через прийняття відповідних державно-управлінських рішень. Тобто, об'єкт державної політики, який виступає і об'єктом державного управління характеризується певними ознаками на які впливають економічні, правові, політичні, соціальні, природні, екологічні, геополітичні, географічні та інші властивості розвитку суспільних відносин в держави. В свою чергу, не усі суспільні процеси, є об'єктом державної політики, або ж потребують її формування і реалізації. Наприклад, симптомом проблеми в системі охорони здоров'я є падіння рівня громадського здоров'я; симптомом проблеми економічної політики і кризові явища в економіці; соціальної політики – бідність; правоохоронної системи – рівень злочинності. Проте, зазначенні симптоми є лише явним прикладом проблеми, яка не завжди характеризує саме зазначенні політики, адже бідність може бути симптомом проблеми соціальної політики, а економічної, або правоохоронної;

– Використання поняття «симптоми проблеми» в економічний науках може використовуватися для означення кризових явищ в економічних системах різних рівнів. Наприклад на макроекономічному рівні нестабільність на фондових ринках

характеризує певну проблему, кадровий голод на більшості підприємств характеризує проблеми на ринку праці з одного боку та ринку освітніх послуг з іншого. Недостатність, бюджетних ресурсів для виконання державних функцій характеризує проблему бюджетної безпеки та низький рівень економічної безпеки держави. Система фінансового аналізу дає можливість оцінити симптоми, які характеризують неплатоспроможність підприємства та ймовірність банкрутства» [49; 296].

Підтримуючи думку вчених вважаємо, що вкрай важливими симптомами проблеми гарантування економічної безпеки є ті, що визначаються рівнем економічної злочинності. Так, визначені в попередніх дослідженнях нами наслідки економічної злочинності (економічні, репутаційні, політичні, геополітичні, соціальні, екологічні) призводять до сукупності симптомів проблеми, які визначають необхідність розробки дієвих механізмів запобігання та протидії економічних злочинам для гарантування економічної безпеки держави (рис. 2.1).

Визначені симптоми можна групувати наступним чином: прямо вказують на проблему гарантування економічної безпеки та мають неекономічний характер проте виступають факторами, що впливають на економічні складові гарантування економічної безпеки.

До економічних симптомів проблеми гарантування економічної безпеки в контексті запобігання та протидії економічним злочинам є наступні: системні кризи на ринках (фінансових, товарів, робіт, послуг); збільшення масштабів тіньової економіки; зменшення надходжень до державного та місцевих бюджетів; системні кризи на ринку трудових ресурсів; високий соціальний розрив в доходах як причина негативних суспільних настроїв; ресурсна залежність держави та використання її як сировинного придатку; відсутність перспектив сталого економічного розвитку. Симптоми неекономічного характеру: відсутність міжнародної підтримки держави; неможливість отримання додаткового фінансування бюджетних видатків; недовіра до державних інституцій, що призводить до негативних суспільних настроїв; неефективні державно-управлінські рішення щодо подолання криз; високий рівень геополітичних загроз воєнного характеру; високий рівень терористичних загроз; формування авторитарних та тоталітарних режимів в державі. Розглянемо зазначені складові більш детальніше.

Економічні симптоми проблеми гарантування економічної безпеки випливають з економічних, соціальних, екологічних наслідків економічної злочинності.

Рис. 2.1. Симптоми проблеми гарантування економічної безпеки держави

Системні кризи на ринках (фінансових, товарів, робіт, послуг). Економічні симптоми, в першу чергу, проявляються на ринках як внутрішніх, так і зовнішніх. Вагоме значення в економічному розвитку держави займають ринки капіталів, що інституціолізовані фондові ринки чи фондові біржі. Зазначені ринки, є вкрай важливим для забезпечення економічної стабільності та є системами забезпечення розвитку інвестиційного клімату й відповідного рівня економічної безпеки держави. «Стагнація українського ринку корпоративних цінних паперів має негативні наслідки не лише для країни через зниження обсягу інвестицій, а й для найбільшого власника корпоративних цінних паперів – держави. Складність визначення справедливої ціни на цінні папери поза функціонуючим ринком цінних паперів може призвести до збитків держави у випадку продажу пакетів цінних паперів за неринковими, спекулятивними цінами. За відсутності єдиного в країні фондового центру майже неможливою стає прозорість ринку. А саме, прозорість ринку цінних паперів дає інвесторам впевненість у правильності свого вибору. Інвестор не здійснить капіталовкладення, якщо від нього не приховують інформацію. Все вищезазначене суттєво впливає на рівень довіри дрібних інвесторів і на розміри коштів, що залучаються» [85]. Відповідно, відсутність такої прозорості через економічну злочинність, що проявляється із шахрайствами на фондових ринках призводить до криз фінансових ринків і, як наслідок, відображається на економічній безпеці держави.

«Злочинна шахрайська діяльність окремих осіб чи спеціально організованих груп спрямована на посягання на власність, суттєво зростає в умовах динамічного розвитку інформаційних систем, комп'ютерних та інтернет-технологій. На сьогоднішній день важко назвати сферу, яку б шахраї обійшли стороною: під їх прицілом перебувають банківська система та ринок страхування, реальна економіка та публічні фінанси. Найбільш уразливою категорією осіб, що потерпає від дій зловмисників, лишаються також пересічні громадяни. Постійне удосконалення технологій, якими оперують злочинці, використання нових, нетрадиційних способів їх здійснення вимагає цілеспрямованого вивчення даної практики, тим більше, що чинне законодавство суттєво відстає від криміногенних реалій та не забезпечує повноцінного захисту прав та інтересів як самої держави, так і суб'єктів господарювання та фізичних осіб» [239].

Особливо важливо в контексті вивчення впливу економічної злочинності на фінансові ринки є встановлення, яким чином фінансові піраміди вплинули на стабільність на фінансових ринках. В таблиці 2.7 представлено найбільші фінансові піраміди в світі, що сколихнули фінансовий світ.

Таблиця 2.7

Найбільші фінансові піраміди в світі

Greater Ministries International. Фінансова піраміда «з біблійних писань» (Джеральд Пейн) (США)			
Прихожанам церкви, які ставали інвесторами, він обіцяв за 17 місяців подвоїти інвестиції. Для впевненості прихожан керівники «церкви» посилалися та маніпулювали біблійними писаннями, а коло інвесторів розширювали підкупами керівників інших церков. Для «законності» церква отримувала кошти як подарунок чи пожертву, а згодом навіть почала продавати власні ювелірні вироби та векселі-сертифікати (знайомо).			
Втрати	500 млн. доларів	К-ть потерпілих	18 тисяч осіб.
Moneytron (Жан-П'єр Ван Россем) (Бельгія)			
Жан-П'єр Ван Россем отримав славу найбільшого бельгійського шахрая та самопроголошеного гуру фондового ринку. У 1980-х роках він стверджував, що розробив статистичну модель, яка здатна прогнозувати тенденції на фондовому ринку з хірургічною точністю. Створена ним інвестиційна фірма Moneytron нібито навіть мала суперкомп'ютер, який використовував цю модель, але насправді – була простою фінансовою пірамідою			
Втрати	860 млн. доларів	К-ть потерпілих	Невідомо
Caritas (Іоан Стойка) (Румунія)			
Фінансова піраміда Caritas обіцяла вкладникам примножити їх вклад у 800% за три місяці. Спочатку вклади були невеликими – до 50 доларів, а згодом мінімальна сума вкладу зросла до 100 доларів, а максимальна – 800 доларів. Це були надзвичайно великі кошти для бідного населення Румунії. Проте, з підтримкою куплених політиків, телебачення та газет, організація отримала велику кількість інвесторів			
Втрати	1 млрд. доларів	К-ть потерпілих	4 мільйони осіб.
Mutual Benefits Corporation. Шахрайство зі смертю (Джоель Штайнгер)			
Корпорація займалася продажем віатикалів (viatical settlement) – акцій на поліси страхування життя невиліковно хворих. Страхові поліси смертельно хворих викуповувалися корпорацією зі знижкою, а треті сторони могли придбати акції на такі поліси. Вони отримували щомісячні платежі за акції, а корпорація отримувала повну вигоду від полісу, коли страхувальник помирав. Згодом виявилося, що багато медичних звітів, які корпорація надавала інвесторам, були підроблені, а смертельні хвороби «домальовані». Це змушувало організаторів платити вкладникам не доходом від полісів, а грошима нових вкладників – звичайна фінансова піраміда. У 2001 один з лікарів, який «домальовував» діагнози заклав Штайнгера. Останнього у 2014 році засудили на 20 років.			
Втрати	1,25 млрд доларів.	К-ть потерпілих	30 тисяч осіб.
European Kings Club (Дамара Бертгес) (Німеччина, Швейцарія)			
Всім бажаючим взяти участь пропонувалося придбати лист, свого роду акцію клубу. Вартість листа становила 1 400 швейцарських марок, обіцяна прибутковість – 200 марок на місяць. Виходило повне подвоєння вкладених коштів по закінченню року – 2 400 марок. Охочих придбати листи виявилося дуже багато: як в Німеччині та Австрії, так і у Швейцарії, у деяких кантонах якої «акції» клубу купував кожен десятий житель.			
Втрати	1 млрд. доларів	К-ть потерпілих	94 тисячі осіб
Bitconnect (Карлос Матос) (США)			
Схема Bitconnect пропонувала інвестувати в токени BCC та отримувати з цього стабільний дохід: членам піраміди обіцяли дохід на рівні від 40% на місяць. За словами організаторів, при початкових вкладеннях в розмірі 1000 доларів, інвестори могли розраховувати на прибуток приблизно в 50 млн. доларів протягом трьох років.			
Втрати	1 млрд доларів.	К-ть потерпілих	Невідомо

Продовження табл. 2.7

МММ (Сергій Мавроді) (Росія)			
Спочатку компанія продавала акції по 1 тисячі рублів кожна, а згодом «квитки МММ» – одна сота частина від акції. Активна та «життєва» реклама про звичайного робітника, який розбагатів на акціях МММ створила фірмі Сергія Мавроді велику популярність. Кількість вкладників компанії безперервно збільшувалася, як і вартість акцій, яка за пів року зросла у 127 разів.			
Втрати	2 млрд доларів.	К-ть потерпілих	2 мільйонів осіб.
Petters Group Worldwide (Томас Петтерс) (США)			
Петтерс продавав векселі через свою оптову брокерську компанію, пропонуючи приголомшливий дохід у 15-20%. Компанія пропонувала фінансування для бізнесу, а інвестори вважали, що вони займаються електронікою та споживчими товарами. Проте, реальних товарів компанія не купувала та не продавала – тобто, не мала ніякого реального прибутку. Петтерс просто займався шахрайством.			
Втрати	3,65 млрд доларів.	К-ть потерпілих	Невідомо
Stanford International Bank (Аллен Стенфорд) (США)			
Банк заохочував клієнтів інвестувати гроші в депозитні сертифікати, які були набагато привабливіші за звичайні депозити в банках. В «банку» запевняли, що ці сертифікати були забезпечені застрахованими активами. Стенфорд маскував справжнє фінансове становище банку, підроблюючи документацію. Завдяки агресивному маркетингу Стенфорду вдалося продати сертифікатів на 7,2 млрд доларів. Замість того, щоб інвестувати в широкий спектр активів, як було обіцяно, велика частина грошей переходила на особисті рахунки Стенфорда чи рахунки його компаній. Виплати старим інвесторам здійснювалися коштом нових інвесторів			
Втрати	8 млрд доларів.	К-ть потерпілих	Невідомо
Афера Бернарда Мейдоффа (Бернард Мейдофф) (США)			
Фірма Бернарда була одним з 25 найбільших учасників торгів цієї біржі та вважалася однією з найнадійніших та найприбутковіших інвестиційних фондів США. Інвестори фірми, серед яких були світові хедж-фонди, банки, благодійні організації та знаменитості, стабільно отримували прибуток близько 12-13 % річних. Інвестори були переконані, що Мейдофф діяв успішно завдяки доступу до інсайдерської інформації. В реальності ж Бернард розраховувався зі старими клієнтами фінансовими надходженнями, які приходили від нових клієнтів. Він розповів про це своїм синам, а вони – владі			
Втрати	50 млрд доларів.	К-ть потерпілих	Невідомо

Джерело: складено автором на основі [27]

Світовій практиці відомі приклади банкрутств світових компаній, які вплинули не лише неї безпосередньо, але і на функціонування фінансових та біржових ринків країни в цілому.

Прикладами таких компаній є Enron (США), Parmalat (Італія), WorldCom (США), Lehman Brothers (США).

1. Корпорація Enron (США) – енергетична компанія, яка була однією з найбільших компаній у світі у сфері виробництва електроенергії, природного газу та целюлозної промисловості. Компанія збанкрутувала та опинилась в центрі одного з найгучніших фінансових скандалів. В результаті розслідування з'ясувалося, що

компанія займалась підробкою фінансової звітності, а отже, тисячі своїх співробітників, клієнтів та інвесторів [218].

2. Parmalat (Італія) – компанія з виробництва молочних та інших харчових продуктів збанкрутувала, коли при зміні голови правління була вивчена фінансова звітність та виявлено , що фірма протягом великого проміжку часу (більше 10 років) приховувала збитки та завищувала показники прибутку. Компанію також звинувачували в незаконних маніпуляціях на біржах [152].

3. WorldCom (США) – друга по величині компанія міжміського телефонного зв'язку. Справа про банкрутство пов'язана з маніпуляціями бухгалтерського обліку, які демонстрували завищений прибуток для підтримки курсу акцій компанії. На той час це було наймасштабніша махінація в галузі бухгалтерського обліку в історії Сполучених Штатів Америки.

Ще однією гучною справою щодо банкрутства є справа компанії Lehman Brothers. Lehman Brothers – четверта за обсягом інвестицій фірма, яка займалась інвестиційними банківськими операціями, продажами акцій з фіксованим доходом (особливо казначейськими цінними паперами США), дослідженнями, управлінням інвестиціями, приватними інвестиціями та приватними банківськими операціями. Компанія «Lehman Brothers» видавала в 30 разів більше кредитів на нерухомість, аніж її власний капітал, що і стало причиною банкрутства. Зважаючи на вразливість структури зниження вартості ринку житла лише на рівні 3-5 % позбавило б банк всього капіталу, що і сталося з початком іпотечної кризи. Вважається, що банкрутство Lehman Brothers є найбільшим в історії США і відіграло важливу роль у розвитку фінансової кризи 2007-2008 років.

Окрім вищезгаданих відомих справ можна продемонструвати і вітчизняні приклади, які впливають не лише на фінансову діяльність країни, але і на економічну, інвестиційну, зовнішньоекономічну, оборонну, виробничу тощо. Розглянемо деякі з них.

1. Банкрутство "Державної продовольчо-зернової корпорації" (ДПЗКУ) пов'язане з боргами перед «Ексімбанком Китаю» та нездатністю корпорації виплатити черговий транш у 95 млн доларів за взятим у 2012 році кредитом під державні гарантії. У ЗМІ обговорювали спроби вивести з України через ДПЗКУ зерно на суму 7 млн. доларів для компанії-нерезидента, яка заборгувала за минулі поставки. Дана схема "не єдина, яку намагалися прокрутити в зерновій корпорації", також названі порушення податкового законодавства, безпідставний експорт зерна за зниженими цінами та інше [253].

Результатом даного злочину є недоотримання коштів до державного бюджету, розкрадання державного майна, шахрайство та фінансові махінації. Оскільки на сьогоднішній день немає чітких результатів за цією справою, не можемо говорити про понесену відповідальність за ці злочини.

2. ТОВ «Північно-Український Будівельний Альянс» – компанія, яка є забудовником Шулявського мосту, а також арсеналів для зберігання боєприпасів для Міноборони, оголосила себе банкрутом, оскільки не має фінансової можливості розраховуватись з кредиторами.

Зважаючи на те, що дана компанія займалась реалізацією замовлень для оборонної галузі країни, а також мала дозвіл на право діяльності, пов'язаної з державною таємницею, можемо стверджувати, що такого роду банкрутство призводить до негативних наслідків функціонування військової галузі в цілому та оборонної сфери, зокрема.

3. Компанія "Рона" стала банкрутом, призвівши до фінансових проблем ряд компаній, які були для неї кредиторами, серед яких: компанії Hyundai Corporation – на 214,4 млн. грн, Укрексімбанку – на 158 млн. грн, ПУМБ – 140,9 млн. грн, Альфа-Банку – 281,2 млн. грн, Сбербанку – 133 млн. грн, а також Головного управління ДПС в Івано-Франківській області – на 11,7 млн. грн. Вона отримувала кредити та міжнародні контракти на постачання товару, але поручителями по кредитах та контрактах були компанії, що існували лише на папері [219].

Як бачимо, серед кредиторів є банківські установи та органи податкової служби, а це говорить про те, що фінансові махінації такого роду призвели до фінансових збитків окремих фінансово-кредитних установ, недоотримання податкових надходжень до бюджету України, а також створення фінансової загрози для економічної безпеки держави.

Таких прикладів у світовій практиці є вдосталь, що в черговий раз зумовлює потребу в формуванні дієвих механізмів запобігання та протидії економічним злочинам.

Збільшення масштабів тіньової економіки. «У 2020 році простежується зростання обсягів тіньової економіки України до 30 % від офіційного ВВП у порівнянні з 27% у 2019 році. За оцінками фахівців групи Світового банку, розмір тіньового сектору економіки за 1991-2019 рр. в середньому для 158 країн світу становив 30,9 %, тоді як для України – 48,9 %. Таке значне перевищення масштабів тінізації економіки України порівняно з середньосвітовим рівнем засвідчує високу корумпованість державної влади, незахищеність права власності, недосконалість податкової політики, низьку інвестиційну привабливість, недосконалість судової та правоохоронної системи та слабку інституціональну ефективність. Тіньовий сектор економіки

виступає загрозою державній безпеці України, перешкоджаючи зростанню стандартів життя населення, забезпеченню умов макроекономічної стабільності та поступального розвитку економіки країни» [307]. Отже, тіньова економіка, як результат економічної злочинності з одного боку та як її причина – з іншого, становить загрозу економічній безпеці держави. Вітчизняна вчена І.В. Супрунова запропонувала при тлумаченні змісту даного явища застосувати безпековий підхід, що передбачає розуміти під тіньовою економікою наступне: «соціально-економічне явище, яке становить загрозу державній безпеці країни, створюючи такий стан економіки та інститутів влади, за якого не може бути забезпечений гарантований захист національних інтересів. Такий підхід актуалізує необхідність створення і впровадження комплексу заходів, способів і методів, які будуть направлені на детінізацію економіки країни» [308].

Тіньова економіка є одним з найбільш негативним результатом економічної злочинності та низького рівня державної політики в сфері детінізації економічної системи держави. «Масштаби тінізації національної економіки стимулюють деструктивні процеси в усіх сферах економіки, що є суттєвою перешкодою на шляху проведення економічних реформ, в результаті критичного рівня тінізації національної економіки, відбувається формування негативного міжнародного іміджу держави, що не сприяє надходженню в країну іноземних інвестицій та стримує євроінтеграційні зусилля України. Не врахування реальних обсягів тінізації економіки призводить до викривлення макроекономічних показників, а відтак, і до розбалансованості та зниження ефективності державного регулювання економіки в цілому. Необхідною умовою розв'язання проблеми зниження рівня тінізації економіки в Україні є підвищення ефективності державного регулювання у сфері детінізації національної економіки, що вимагає науково-практичного обґрунтування необхідності оптимізації організаційно-правового забезпечення державного регулювання детінізації національної економіки» [306, с. 11].

Погоджуємося із вітчизняними вченими С.В. Свірко та І.В. Супрунової щодо впливу тіньової економіки та виконання державних функцій через бюджетну безпеку:

«– неформального сегменту економіки – проведення незареєстрованої індивідуальної підприємницької діяльності призводить до прямих втрат доходів Державного і місцевих бюджетів у частині податкових надходжень фізичних осіб, а також опосередковано логічних обмежень та скорочень видаткової та кредитної їх частини, а також потреби у збільшенні фінансування бюджетів;

– прихований сегмент економіки – ведення легальної діяльності без відображення її в бухгалтерському обліку, а отже, в податковому обліку та статистиці, призводить до втрат доходів Державного і місцевих бюджетів у частині податкових надходжень юридичних та фізичних осіб, а отже, як і в попередньому випадку, також опосередковано логічних обмежень та скорочень видаткової та кредитної їх частини, а також потреби у збільшення фінансування бюджетів;

– квазіекономічний сегмент економіки – здійснення протиправних заходів з метою отримання власної вигоди у вигляді нелегальних доходів призводить як до втрат доходів Державного і місцевих бюджетів у частині потенційних податкових надходжень з доходів фізичних осіб, так і до збільшення витрат Державного і місцевих бюджетів через втрату державного та комунального майна (в частині незаконної приватизації державного або комунального майна); знов таки, як наслідок цього, виникає потреба у необхідності збільшення фінансування бюджетів, а також виникає режим обмеження щодо кредитування бюджетів;

– підпільний / кримінальний сегмент економіки – здійснення діяльності щодо виробництва / виготовлення та збут психотропних та наркотичних речовин, зброї, торгівлі людьми, нелегальних ігор, контрабанди призводить не тільки до втрат доходів Державного і місцевих бюджетів у частині потенційних податкових та неподаткових надходжень з доходів фізичних осіб, а й надзвичайній криміналізації суспільства, що неминуче викликає потребу у посиленні правоохоронної діяльності, а отже, збільшення видатків Державного і місцевих бюджетів на цю діяльність; наслідком цього виступає, як і в попередньому випадку, потреба у збільшенні фінансування бюджетів та обмеження щодо його кредитування» [295].

Отже, збільшення масштабів тіньової економіки симптому проблеми гарантування економічної безпеки держави є результатом неефективної державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності. Сьогодні державна політика в досліджуваній сфері не може ґрунтуватися лише на правових та кримінологічних спектрах, адже це цілий комплекс заходів. Важливе значення серед цих заходів є не стільки виявлення економічної злочинності, скільки її попередження з одного боку та профілактична система – з іншого. Лише комплексний підхід дозволить протидіяти економічній злочинності та забезпечити процес детінізації економіки, що стане основою гарантування економічної безпеки держави.

Зменшення надходжень до державного та місцевих бюджетів. Економічна злочинність через тіньову економіку та кризи на

фінансових ринках та ринках товарів і послуг призводить до зменшення надходжень до державного та місцевих бюджетів і, як наслідок, – до низького рівня бюджетної безпеки. Це, в свою чергу, унеможливлює виконання державою покладених на неї функцій, зокрема соціальної, безпекової та правоохоронної. Найбільший вплив на надходження до державного бюджету мають, злочини, що пов'язані із ухиленням від оподаткування. В цілому, зазначений симптом вказує на проблему гарантування економічної безпеки держави.

Сидоренко Т.О., актуалізуючи необхідність протидії ухиленню від сплати податків наголошує на їх негативних наслідках для бюджетної та податкової систем держави: «Українська податкова система формується у складний для країни період, що супроводжується кризовими явищами практично в усіх сферах суспільного життя. З таких умов дедалі більшого значення в українському економічному просторі набуває проблеми ухилення від сплати податків. Останнім часом це навіть стало нормою поведінки багатьох суб'єктів господарської діяльності. Адже, в підсумку, вони отримують кошти для ведення бізнесу і неформального вирішення нагальних виробничих і соціальних проблем у специфічних для України умовах нерозвиненості демократичних інститутів і розквіту корупції. Водночас це призводить до розвитку ряду негативних тенденцій в економіці та соціальній сфері: порушення правил чесної конкуренції, росту корупції, недостатньому фінансуванні суспільного сектору господарства, відтоку капіталів за кордон тощо» [297]. В цілому, зазначені наслідки вказують на вплив на економічну безпеку держави за умови, що ухилення від сплати податків є настільки високими за обсягами, що призводять до значного зменшення бюджетних надходжень.

Баранов С.О. розглядає ухилення від сплати податків як особливий вид економічних злочинів, що чинить вплив на відносини держави та бізнесу і, як результат, незабезпеченість виконання державних функцій. «Ухилення від сплати податків є одним із видів економічних злочинів. Несплачені податки звужують базу надходжень у державному і муніципальних бюджетах, що загострює проблему дефіциту коштів у держави. Збереження цього явища наносить величезну шкоду суспільству, порушуючи нормальні стосунки держави з бізнесом і громадянами. Різниця між уникнення та ухиленням від сплати податків у багатьох аспектах на стільки незначна, що ускладнює податкову політику. Оголошені заходи боротьби з тіньовою економікою не приносять бажаного ефекту з різних причин, серед яких висока здатність тіньової економіки до самовідтворення» [5]. За умови, відсутності

дієвих механізмів запобігання та протидії даному виду злочину, ухилення від сплати податків стають настільки масштабними, що призводить до значних зменшень надходжень до державного і місцевого бюджетів, а така ситуація виступає симптомом проблеми гарантування економічної безпеки держави.

Наступною складовою, що чинить вплив на місцеві та державний бюджети є нераціональне використання бюджетних коштів. Так, за умови високого рівня зазначених видів злочинів, держава втрачає ресурс для забезпечення виконання функцій, що загрожує державному суверенітету, територіальній цілісності та виконанню конституційних гарантій.

Питання нераціонального використання бюджетних коштів є актуальним для більшості країн світу, проте, лише в окремих країнах через корупцію дане питання може вплинути на зменшення надходжень до державного бюджету до критичного рівня, що загрожує бюджетній безпеці держави. Відповідно, державна політика в сфері запобігання та протидії економічним злочинам має враховувати зазначене, що дасть можливість утримувати економічну безпеку держави на відповідному рівні.

Системні кризи на ринку трудових ресурсів. Нестабільність фінансових ринків, ринків товарів та послуг зумовлює відсутність стабільності для бізнесу. За таких умов, виникають маневри для здійснення тіньових операцій і, як наслідок, тіньового ринку трудових ресурсів з одного боку та відсутність соціального забезпечення населення – з іншого, що зумовлює відтік трудових ресурсів закордон. «Наразі в Україні є ознаки інституційної пастки подальшої втрати робочої сили внаслідок трудової еміграції, яка проявляється у недовиробництві доданої вартості, що зменшує інвестиційний потенціал у розвиток виробництва. Скорочення виробництва призводить до зменшення вартості робочої сили та купівельної спроможності, заощаджень, що підриває виробничу сферу, сферу послуг, у тому числі фінансову. Це, в свою чергу, призводить до скорочення робочих місць і вивільнення. Пошуки роботи в таких умовах посилюють трудову еміграцію. Однією з основних причин інституційних пасток є різна спрямованість векторів короткочасних і тривалих цілей економічних суб'єктів. Так, у короткостроковій перспективі вирішується низка соціальних питань на національному ринку праці за рахунок зменшення навантаження на одне робоче місце, збільшуються грошові перекази. За даними Світового банку, Україна є найбільшим одержувачем грошових переказів у регіоні. При цьому вирішення питань зайнятості за рахунок пасивної політики щодо трудової еміграції не сприяє інноваційному розвитку та формуванню конкурентних переваг національної економіки на глобальному ринку» [144].

Нестача трудових ресурсів сигналізує про проблему економічного розвитку держави та забезпечення її економічної безпеки. Адже, це тягне за собою відсутність іноземних інвестицій і, як наслідок, відмова від ведення бізнесу в Україні. «Критичною проблема стає там, де підприємство створюється з нуля. У Житомирській, Закарпатській областях є приклади, коли знаходилися інвестори для будівництва заводів, але через брак робітників основних спеціальностей – фрезерувальників, токарів, наладчиків верстатів – вони вимушені були відмовлятися від своїх проектів» [315].

Криза на ринку праці вказує на проблему забезпечення економічної безпеки та виконання основних державних функцій, зокрема соціальної. «Досвід розвинених держав демонструє, що одним із пріоритетів державної політики на початку XXI століття має бути регулювання трудової міграції населення з метою збагачення трудового потенціалу країни у національних інтересах, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності економіки, збереженню соціального миру. Ці питання набувають особливої значимості у зв'язку з глобальними викликами руху мігрантів й одночасною зміною умов трудової діяльності на тлі поглиблення суспільного поділу праці, зумовленого швидкими темпами науково-технічного прогресу, інформатизації та комп'ютеризації світового розвитку. Нові реалії вимагають перегляду підходів до функціонування мотиваційних механізмів трудової міграції населення» [156]. Зауважимо, що в більшій мірі мотивація зумовлена як економічними, так і соціальними проблемами в державі, причинами яких є економічні злочини та корупція.

Криза на ринку трудових ресурсів призводить до збільшення рівня безробіття з одного боку, а з іншого – низький рівень людського потенціалу призводить до неможливості виходу з економічної кризи через брак кваліфікованих працівників, що, в свою чергу, впливає на обсяг іноземних інвестицій. Коливання на ринку праці можуть стати причиною соціальних конфліктів і, як наслідок, призводять до політичної кризи в державі.

Високий соціальний розрив в доходах як причина негативних суспільних настроїв. «Питання розподілу доходів є одним з ключових в економіці будь-якої країни. Цінність подібної інформації полягає у її застосуванні як індикатора соціальної ситуації в країні. Аналіз функції розподілу доходів дозволить не лише оцінити економічну нерівність, а й схарактеризувати рівень доступу до основних соціальних благ, таких як якісні медичне обслуговування, харчування, житло, освіта, одяг» [211].

Основною причиною соціальних розривів є тінізація економіки, що зумовлена економічними злочинами та в результаті дає їм підґрунтя

для ще більшого розвитку. «Тіньова економічна діяльність у державі веде до значних втрат бюджетних ресурсів, руйнування соціальної сфери, зниження керованості соціально-економічними процесами, підвищення ступеня злочинності у всіх сферах суспільного життя, значної диференціації населення країни за рівнем доходів тощо» [3]. Розрив в доходах різних груп населення призводить до соціальних конфліктів та відсутності соціального консенсусу, що може призвести до втрати політичної стабільності в державі.

Економічна злочинність в сфері природокористування впливає на ресурсну *залежність держави та використання її як сировинного придатку й, відповідно, відсутність перспектив сталого економічного розвитку*, що є симптомами проблеми забезпечення економічної безпеки. Економічна злочинність в сфері використання природних ресурсів є одним із факторів становлення ресурсозалежності держави та використання її як сировинного придатка, що впливає на структуру експортно-імпортних операцій з одного боку, а з іншого – коливання на міжнародних ринках природних ресурсів впливають на економічну безпеку держави. Концепція сталого розвитку є однією із пріоритетних в усьому світі, що дозволяє досягти гармонізації між економічними, соціальними та екологічними аспектами розвитку держави та, як наслідок, є фундаментом забезпечення високого рівня економічної безпеки держави.

Щодо неекономічних симптомів проблеми гарантування економічної безпеки держави, то їх варто охарактеризувати наступним чином:

– відсутність міжнародної підтримки держав. Призводить до припинення міжнародних відносин з окремими країнами, зокрема в сфері експортно-імпортних операцій, що, як наслідок, стане причиною зниження рівня зовнішньо-економічної безпеки, валютної кризи в державі, інфляції та повної її ізоляції держави. Це важливий симптом, що вказує на необхідність прийняття заходів із реалізації державної політики щодо запобігання та протидії економічній злочинності та сукупності інших державних політик, які дозволять забезпечити підтримку з боку іноземних держав та міжнародних організацій;

– неможливість отримання додаткового фінансування бюджетних видатків. В умовах глобалізації міжнародна підтримка економіки держав є досить важлива, а тому за кризових явищ виникає необхідність отримання фінансування з боку міжнародних донорів бюджетних видатків, відсутність якого через економічну злочинність може призвести до неспроможності реалізації державних функцій. Це особливо актуально для України в умовах військової загрози, коли

міжнародна фінансова підтримка дозволяє державі виконувати сукупність функцій, зокрема економічних та соціальних;

– високий рівень геополітичних загроз воєнного характеру. Економічна злочинність призводить до незаконного збагачення кримінальних структур, які співпрацюють з іноземними державами, що може призвести до сепаратистських настроїв в державі і, як наслідок, окупації державних територій. Неефективність безпекової функції через економічну злочинність призводить до воєнних загроз, це можна спостерігати за діяльністю окремих представників правоохоронних органів, які звинувачуються у державній зраді;

– недовіра до державних інституцій, що призводить до негативних суспільних настроїв. Недовіра до суб'єктів реалізації державної політики може призвести до відтоку людських ресурсів і, як наслідок, кризи на ринку праці. Втрата довіри населення, зазвичай призводить до політичної кризи та революцій, а в окремих випадках є причиною становлення тоталітарних режимів, адже саме через тиск на населення через правоохоронні та безпекові органи можливо придушити громадянські рухи;

– високий рівень терористичних загроз. В країнах з високим рівнем економічної злочинності, зокрема, та злочинності загалом, а також неефективною системою державного управління зазвичай формуються терористичні організації, які становлять загрозу як країні, так і іншим державам світу;

- неефективні державно-управлінські рішення щодо подолання криз. Відсутність державного впливу на економічні процеси призводить до системних економічних криз. В свою чергу, якщо державно-управлінські рішення не враховують суспільного інтересу, – це призводить до соціального конфлікту в державі і, як наслідок, хаосу в економічній системі;

– формування авторитарних та тоталітарних режимів в державі. Економічна злочинність є однією із причин формування олігархічних структур, що за умови нестабільної політичної ситуації в країні може призвести до формування авторитарного або ж тоталітарного режимів, що, як наслідок, призводить до повної економічної, гуманітарної, політичної та соціальної ізоляції держави.

Таким чином, симптоми проблеми гарантування економічної безпеки економічного та неекономічного характеру, зумовлені рівнем економічної злочинності, свідчать про високий рівень загроз для розвитку держави. Це вимагає комплексу заходів, що будуть реалізовані в процесі вироблення державної політики запобігання та протидії економічній злочинності. Виділення симптомів проблеми

гарантування економічної безпеки є особливо важливою складовою методології формування та реалізації державної політики, що дозволить вирішити проблему в комплексі як в межах реалізації заходів із запобігання та протидії економічній злочинності, так і в межах реалізації інших видів державної політики (безпекова, соціальна, економічна, міжнародна, правоохоронна).

2.3. Системні проблеми державної політики запобігання та протидії економічній злочинності як складової гарантування економічної безпеки України

Актуалізуючи дослідження та вивчення системних проблем державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки України, варто процитувати вітчизняного дослідника М.В. Клець, який в статті 2008 року вказує на наступне: «Українське суспільство прагне утвердитися у світовій спільноті як демократичне, гуманістичне, вірне загальнолюдським цінностям і засадам ринкової економіки, політично стабільне, багате духовно і з належним добробутом населення. І на шляху до цієї мети всіляко старається позбутися від усього негативного, що псує існуючий в мріях ідеал, який, однак, у кожного свій. Звідси і наслідки: Судячи з висловлювань і дій політичного керівництва нашої країни, на найвищому державному рівні відсутнє чітке уявлення того, яку державу ми будуємо і до якого суспільства ідемо» [165]. З того часу понад десять років, але проблема залишалася все тією ж. І лише 24 лютого 2022 р. кардинально змінило бачення розвитку України як в політичному середовищі, так і в народних масах. Сьогодні Україна бачить своє майбутнє в цивілізованому демократичному Західному світі як повноцінний член Європейського Союзу та Північно атлантичного альянсу (НАТО). Тобто, майже 30 років незалежності, про ефективність будь-якої державної політики в стому числі в сфері запобігання та протидії економічної злочинності, мова не могла йти, що обумовлено сукупністю власне системних проблем, а не можливістю її формування та реалізації. Саме тому, будь-яке наукове дослідження з проблем державної політики, що забезпечує економічну безпеку держави має вирішити сукупність системних проблем, а це вимагає, в першу чергу, їх ідентифікації та характеристики, що дозволить імплементувати в систему завдань державної політики.

Системні проблеми державної політики, зокрема в сфері правоохоронної діяльності піднімалися вітчизняними вченими, зокрема: В.В. Євдокимов, Д.О. Грицишен, Т.В. Барановська, О.В. Білошицький, В.М. Бутузов, І.О. Драган, В.Ф. Загурська-Антонюк, І.М. Леган, С.П. Лисак, К.В. Малишев, В.В. Нонік, В.В. Савіцький, С.В. Свірко, Л.В. Сергієнко, І.В. Супрунова, О.В. Трачук, А.В. Фрікель та інших.

«Злочинність у сфері економічних відносин слід визнати за поліпроблемне явище, що виявляє собою чи не головне випробування для України як самостійної, незалежної та суверенної молодої держави. Проблема ця настільки складна, що величезна кількість різноманітних кримінологічних досліджень і практичних заходів, які були проведені у XX сторіччі для її вирішення, дали маловтішні результати. Рівень злочинності у сфері економіки впродовж XX сторіччя з року в рік зростав в усіх країнах світу незалежно від ступеня економічного розвитку, а наприкінці його – досяг транснаціональних масштабів і став загрожувати національній і міжнародній безпеці багатьох країн світу. Через зміни соціально-економічних умов вона постійно трансформується в нові види і форми, видозмінюються і засоби вчинення цих злочинів. Все це обумовлює постійну необхідність продовження досліджень з цієї проблематики і пошуків найбільш ефективних заходів протидії» [21].

Системні проблеми державної політики запобігання та протидії економічній злочинності як складової гарантування економічної безпеки України проявляються як у внутрішньому, так і зовнішньому середовищі, а окремі із них обумовлені наслідками злочинності в цілому та симптомами проблеми, які вони викликають. Зважаючи на міждисциплінарність об’єкту дослідження системні проблеми проявляються в наступних структурних складових гарантування економічної безпеки держави:

– правоохоронна система держави. Правоохоронна система є ключовою складовою запобігання та протидії економічній злочинності та інструментом забезпечення державної безпеки, в цілому, та економічної, зокрема. Сучасна правоохоронна система України знаходиться на стадії реформування, що обмовлено сукупністю соціально-економічних, політичних, правових та міжнародних факторів. «Проблема реформування системи правоохоронних органів України набуває дедалі більшої актуальності у загальному процесі демократизації суспільства та держави, а також їх трансформації у зв’язку з необхідністю наближення до європейських та євроатлантичних стандартів. Адже саме правоохоронна система

покликана захищати права людини та надбання демократії цивілізованої держави. Умови глобалізації свідчать про доцільність сприйняття внутрішньої політики держави та управління у цій сфері крізь призму діяльності правоохоронних органів. Сьогодні, в умовах модернізації всієї системи державної служби в Україні, реформування органів внутрішніх справ, їх інтеграції у систему правоохоронних органів зарубіжних країн закономірно зростає потреба в удосконаленні діяльності правоохоронних органів України, оптимізації професійної підготовки персоналу, особливо керівного складу, здійсненні системних перетворень у правовому регулюванні службової діяльності та соціальному забезпеченні працівників ОВС. На сучасному етапі реформування органів внутрішніх справ важливого значення набувають питання розбудови такої моделі, яка б найбільше відповідала вимогам міжнародних стандартів та національним інтересам» [224]. «Важливо проблемою, забезпечення демократичного розвитку, державної безпеки, громадського порядку та суспільного консенсусу, є налагодження ефективної правоохоронної системи. Україна в умовах сусідства із агресором та диктаторськими режимами має приділяти даному питання багато уваги. Правоохоронна система, як і будь-яка інша система виконання державних функцій, є вкрай складною та повинна бути мінливою до факторів внутрішнього та зовнішнього середовища. Крім того, будучи точкою перетину приватних, суспільний та публічних інтересів, правоохоронна система завжди знаходиться в режимі біфуркації. Значна увага політиків, суспільних діячів носіїв суспільної думки щодо розвитку правоохоронної діяльності вказує на різні сторони її розвитку, й, відповідно, вимагає формування багатовекторного плану трансформації. Для ідентифікації напрямів трансформації правоохоронної системи, в першу чергу, варто визначити системні проблеми державної політики в сфері трансформації правоохоронної системи. Саме зазначені проблеми є причинами негативних наслідків функціонування правоохоронної системи, що проявляються в низькому рівні державної безпеки, громадського порядку та соціального конфлікту» [183]. Ось саме національні інтереси зазвичай, а при політичному режимові Януковича особливо, були на другому плані, в той час як приватні інтереси олігархічних структур впливали на державну політику, що зумовили системну проблему управління як правоохоронною системою, так і іншими системами. Так, незалежність України свідчить про використання правоохоронної системи як інструменту політичного переслідування, рейдерських захоплень, забезпечення особистої безпеки та інше. Відповідно політична

залежність правоохоронної системи призвела до сукупності інших системних проблем державної політики, серед яких: значний рівень корупції; низька ресурсна забезпеченість; незадовільний рівень кадрового потенціалу; конфлікт між правоохоронними органами; недовіра до правоохоронних органів та інше;

– система регулювання економічних відносин в державі. «Велику роль в економічному житті суспільства грають економічні відносини між людьми. Від досконалості економічних відносин залежить не лише розвиток способу виробництва, але й соціальна рівновага в суспільстві та його стабільність. З їх змісту прямо пов'язане вирішення проблеми соціальної справедливості, коли кожна людина та соціальна група отримує можливість користуватися різного роду соціальними благами в залежності від суспільної корисності своєї діяльності, її необхідності для інших людей, суспільства, держави, зокрема, для реалізації їх економічних інтересів. Економічні інтереси є об'єктивними мотивами діяльності людей, що відображає їх місце в системі суспільного виробництва» [49]. Відповідно, система регулювання економічних відносин направлена на врегулювання конфлікту інтересів між усіма учасниками таких відносин та розвитку ефективної економічної системи держави. Проте, знову ж таки, регулювання економічних відносин в Україні відбувалося в залежності від політичних режимів, і, як наслідок, характеризувалося сукупністю системних проблем реалізації державних політичних функцій в різних сферах економічного життя держави.

– система профілактики економічної злочинності. «Економічна злочинність стала об'єктом наукових досліджень в різних сферах наукового пізнання: економічні, юридичні, психологічні, соціальні науки та науки з державного управління. Зауважимо, що в більшості досліджень піднімалися питання характеристики та ознак економічних злочинів. Проте, для цілей державного управління в сфері боротьби з економічною злочинністю для забезпечення відповідного рівня національної економічної безпеки є потреба в дослідженні економічної злочинності в контексті ідентифікації стимулів здійснення економічних злочинів людиною. Це дозволить переглянути державну політику в контексті уникнення причин економічної злочинності та формування комплексу заходів з розвитку безпечної економічної системи держави» [76]. Лише за ефективної роботи зі стимулами та мотивами здійснювати економічні злочини в суспільстві вдасться знизити її рівень і, як наслідок, гарантувати економічну безпеку держави. Так, державна політика Незалежної України не завжди переслідувала національні інтереси та вагомий проміжок часу

залежала від східного сусіда, що характеризували її радянське продовження. Це визначали властивості економічної поведінки населення України і, як наслідок, толерантність до корупції й, відповідно, злочинної діяльності;

– просвітницька діяльність держави. «Вже декілька десятиліть відбувається демократизація суспільств, які впродовж ХХ століття були тоталітарними. Проте, демократизація в класичному розумінні не може вирішити усі назрілі соціально-економічні та економіко-правові проблеми, як і власне не завжди може задовільнити економічні інтереси усіх учасників суспільних відносин. Це, в першу чергу, обумовлено різним економічним мисленням та відсутністю дисципліни в економічній поведінці» [60]. Все це вказує на відсутність в Україні економічної культури та дисципліни в економічних відносинах. В цілому, вагому роль відіграє просвітницька діяльність, яка не забезпечувала виховання свідомого громадянина та сприяла недовірі населення до реформ за західним зразком;

– соціальна політика держави. Соціальна політика держави виступає важливим інструментом запобігання економічним злочинам, через формування соціального середовища, що унеможливлює даний процес. Проте наслідки неефективної соціальної політики, можуть стати стимулом до організації економічної злочинності в суспільстві. Досить часто наслідки соціальної політики обумовлювали системні проблеми державної політики запобігання та протидії економічній злочинності.

Характеристика кожної із зазначених складових гарантування економічної безпеки держави вказує на існування сукупності бар'єрів. Більшість із них стосуються реформування правоохоронної системи держави, яка має забезпечити запобігання та протидію економічній злочинності.

Дореформенний період правоохоронної діяльності характеризувався наступними бар'єрами, які виділенні Паньонко І.М. [236]:

– проблема полягає у надмірному нормативному закріпленні діяльності усіх без винятку органів і посадових осіб державної влади. Нашим головним завданням у будь-якому реформаторстві є прийняття відповідного нормативно-правового акта, який би на папері урегулював існуючі проблеми, а як ці норми діятимуть у практичній діяльності – це питання не прогнозується і не обговорюється;

– проблема робочої культури кожного правоохоронного органу. Дуже просто змінити політику або якісь нормативні документи, але непросто змінити робочу культуру силового міністерства. Тут постає питання щодо можливості суспільства знати, які рішення приймаються в міністерстві, ким це рішення прийняте і які наслідки прийняття цих рішень;

– існування корупції в правоохоронних органах. Корупцію перемогти неможливо, але можливо створити таку ситуацію, в якій відпадає потреба у корупційних діяннях [236].

Варто зазначити, що зазначені бар'єри характерні для правоохоронної системи, яка функціонувала до 2014 р. Окремі із них було частково вирішено в результаті реформування правоохоронної системи після Революції Гідності. Проте, ряд системних проблем, не дозволили сформувати ідеальну або ж наближену до ідеальної правоохоронну систему, що й викликає відсутність дієвих механізмів в сфері запобігання та протидії економічній злочинності.

На проблеми діяльності Національної поліції вказує Г. Мамка, наводячи наступні бар'єри її реформування, що представлено в табл. 2.8.

Таблиця 2.8

Бар'єри реформування Національної поліції

Бар'єр	Характеристика
низький рівень кадрового потенціалу	нестача кадрів Національної поліції складає приблизно 17 %, що значною мірою пов'язано, із відтоком кадрів, який обмовлений соціальною та економічною незахищеністю поліцейських
низький рівень забезпечення	відповідно до оголошених даних керівництва на момент створення Національної поліції її діяльність була забезпечення лише на 35 %
низький рівень суспільної довіри	в даному контексті автор посилається на соціологічні дослідження: «згідно дослідженню, проведеному службою Центру Разумкова за червень 2018 року, Нацполіції зовсім не довіряли 22,4% опитаних громадян. Для порівняння: роком раніше, за дослідженням цього ж центру, тих, хто зовсім не довіряв, було 20,8%»
відсутність комплексного механізму правового забезпечення реформування правоохоронної системи	пов'язано із лише фрагментарними змінами нормативно-правового регулювання правоохоронної системи України

Складне автором на основі: [204]

Малишев К.В. та Хробуст О.О. [203] досліджуючи проблеми реформування правоохоронної системи вказують на наступні бар'єри:

– недовіра суспільства до правоохоронної системи та державної влади в цілому (виконавчої та законодавчої), що чинить супротив будь-яким реформам;

– політична корупція та відсутність політичної волі щодо здійснення або ж завершення реформ в різних сферах суспільного життя, зокрема в правоохоронній системі;

– механізми державної політики та державного управління щодо реформування не в повній мірі враховують суспільні реалії, зокрема інформаційна підтримка реформ;

– корупція в правоохоронних органах та відсутність мотивації до трансформації управління правоохоронною діяльністю;

– відсутність належного ресурсного забезпечення процесу реформування правоохоронної системи, зокрема: кадрового, фінансового, інформаційного, матеріального та іншого.

Новіков О. вказує на існування семи бар'єрів реформування правоохоронної системи в контексті діяльності спеціалізованих антикорупційних органів, серед яких наступні (табл. 2.9).

Таблиця 2.9

Бар'єрів реформування правоохоронної системи в контексті діяльності спеціалізованих антикорупційних органів

Бар'єр	Характеристика
політичні чинники	відсутність реальної політичної волі
економічні чинники	зарегульованість економіки, непрозорість податкової системи, недофінансування
недоліки державного управління	розбалансованість системи державного управління
недоліки правової системи	слабка судова система, недостатньо виписаний у законодавстві правовий статус антикорупційного органу
помилки організаційної структури	калькування структури без урахування місцевої специфіки, порушення балансу між превентивною, правоохоронною, просвітницькою та аналітичною функціями
невідповідність реальних результатів	невідповідність реальних результатів діяльності прогнозованим та очікуваним, що створює викривлену картину антикорупції
низька суспільна довіра	лише професіоналізм, відкритість та взаємодія з інститутами громадянського суспільства може забезпечити високий рівень суспільної довіри, а відтак запобігти надмірному політичному тиску

Складне автором на основі: [224].

Досить цікавим є підхід, що міститься в колективній монографії за загальною редакцією В.В. Євдокимова та Д.О. Грицишена [183]. Так, колектив авторів наголошує на наступних системних проблемах реформування правоохоронної системи:

1) заполітизованість правоохоронної системи держави, що в результаті призводить до низького рівня управління її функціональними та операційними процесами;

2) низький рівень інформованості суспільства про реформування правоохоронної системи;

3) відсутність комунікації між правоохоронними органами;

4) правовий механізм мінливий до політичних сил, що, як наслідок, призводить до значних змін в законодавстві та прийняття недосконалих початкових законів;

5) відсутність комплексності в реформуванні;

6) відсутність комунікації між центральними органами виконавчої влади, що реалізують політику в різних сферах суспільного життя, які є суміжними до правоохоронної системи;

7) недосконаліть структури правоохоронної системи;

8) проблема фінансового забезпечення правоохоронної системи [183].

Зважаючи на охарактеризовані складові гарантування економічної безпеки держави та проблеми реформування правоохоронної системи України, можна визначити наступні системні проблеми державної політики запобігання та протидії економічній злочинності, на вирішення яких необхідно звернути увагу (рис. 2.2):

– політична залежність процесу вироблення та реалізації реформ від олігархічних структур є найбільш важливою системною проблемою гарантування економічної безпеки держави через механізми запобігання та протидії економічній злочинності. Будь-які політичні зміни, що пов'язанні із виборами Президента України, до Верховної Ради України, обласних рад, міських рад, об'єднаних територіальних громад призводили до трансформації державної політики та зміни в управлінні центральними органами виконавчої влади. Відповідно, залежність політиків від олігархічних структур та заполітизованість системи державного управління, призводить до фрагментарності реформ, використання службового становища, лобіювання приватних інтересів в законотворчості. Це унеможливлює здійснення ефективної роботи щодо запобігання та протидії економічним злочинам;

– неефективне ресурсне забезпечення суб'єктів запобігання та протидії економічній злочинності. «Правоохоронні органи забезпечують нормальне функціонування держави та життєдіяльність суспільства. Від результатів їх діяльності залежить рівень правопорядку в країні. Тому ефективність та результативність їх діяльності є основним стратегічним напрямком розвитку добробуту населення та безпеки країни. Для забезпечення відповідного рівня роботи правоохоронних органів необхідно здійснювати належне їх фінансування» [202]. Проте, питання фінансування механізмів реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності має сукупність проблем, які полягають як в обсягах фінансування, так і в механізмі фінансування та ефективності і раціональності використання бюджетних коштів суб'єктами реалізації державної політики;

Рис. 2.2. Структура системних проблем державної політики запобігання та протидії економічній злочинності

– низький рівень кадрового забезпечення системи запобігання та протидії економічній злочинності. Питання кадрового забезпечення правоохоронної системи та інших складових реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності, завжди стояло в списку пріоритетних. Системною дана проблема стала в умовах реформування правоохоронної системи з 2014 р. Це пов'язано із тим, що глобалізація, трансформація економічних відносин та перехід в цифровий світ зумовили необхідність нових знань та навиків. Відповідно, система відомчої та цивільної освіти не змогла зреагувати на дану проблему вчасно. Це вимагає вирішення

сукупності проблем з підготовки та перепідготовки кадрів через трансформацію освітнього механізму реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності;

– заполітизованість правоохоронної та інших систем забезпечення державної безпеки призвели до відсутності комунікації та наявності конфлікту між суб'єктами запобігання та протидії економічній злочинності. Як наслідок, це призводить до низької ефективності діяльності правоохоронних органів та інституційних перешкод. Це можливо вирішити лише шляхом формування комплексного механізму впровадження інформаційно-комунікаційної системи управління правоохоронною системою України, що дозволить оперативніше збирати інформацію, підвищить ефективність обміном інформацією та забезпечить залучення кваліфікованих осіб до процесу розслідування злочинів в сфері господарської діяльності;

– високий рівень корупції в правоохоронній системі. Корупція є найбільшою проблемою, яка супроводжує всю незалежність України. На сьогодні в Україні діє сукупність антикорупційних органів, які дозволяють забезпечити певний рівень прозорості та доброчесності при реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності;

– відсутність механізму притягнення до відповідальності суб'єктів реалізації реформ. В Україні досить на низькому рівні знаходиться політична відповідальність та відповідальність ключових осіб, які відповідальні за реалізацію реформ в різних сферах суспільного життя. Відповідно, для вирішення зазначеної проблеми є необхідність в трансформації діючого законодавства через встановлення відповідальності осіб, на яких покладається функція реалізації реформ;

– недієва система профілактики економічних злочинів. Система профілактики економічних злочинів є найбільш дієвим та перспективним інструментом зменшення рівня економічної злочинності;

– відсутність просвітницького механізму населення щодо суспільної шкоди економічних злочинів, призводить до того, що населення має високий рівень толерантності до економічних злочинів та не усвідомлює їх наслідків як в теперішньому, та і в майбутньому;

– відсутність системи вивчення злочинів як суспільної загрози. Для державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки держави є вкрай важливим спиратися на ґрунтовні положення про стан, поширення, причини, наслідки економічної злочинності. Це

неможливо здійснити за відсутності дієвої системи вивчення економічної злочинності в державі, яка враховує економічні, правові, соціальні, психологічні, політичні та інші властивості даного суспільного явища та його вплив як на економічну безпеку зокрема, так і національну безпеку загалом;

– низький рівень довіри населення до правоохоронних органів та несприйняття реформ. Найбільшою противагою реалізації реформи як в правоохоронній сфері, так і інших сферах забезпечення безпеки держави є недовіра населення до правоохоронних органів, що призводить до несприйняття реформ. Відповідно, важливе значення покладається на інформаційний механізм реалізації державної політики, що має забезпечити та підготувати підґрунтя для впровадження змін в систему запобігання та протидії економічній злочинності.

Таким чином, на основі проведеного дослідження нами виявлені системні проблеми державної політики запобігання та протидії економічній злочинності, до яких віднесено: 1) політична залежність процесу вироблення та реалізації реформ від олігархічних структур; 2) неефективне ресурсне забезпечення суб'єктів запобігання та протидії економічній злочинності; 3) низький рівень кадрового забезпечення системи запобігання та протидії економічній злочинності; 4) відсутності комунікації та наявність конфлікту між суб'єктами запобігання та протидії економічній злочинності; 5) високий рівень корупції в правоохоронній системі; 6) відсутність механізму притягнення до відповідальності суб'єктів реалізації реформ; 7) недієва система профілактики економічних злочинів; 8) відсутність просвітницького механізму населення щодо суспільної шкоди економічних злочинів; 9) низький рівень довіри населення до правоохоронних органів та несприйняття реформ; 10) відсутність системи вивчення злочинів як суспільної загрози. Відповідно зазначенні системні проблеми мають стати ключовим фактором формування завдань державної політики запобігання та протидії економічній злочинності, що дозволить підвищити рівень економічної безпеки держави.

Висновки до розділу 2

1. Встановлено, що державна політика запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки держави має формуватися таким чином, щоб: врегулювати інтереси більшості учасників суспільних відносин таким чином: щоб були задоволені публічні, приватні та державні інтереси; значний влив економічної злочинності на рівень національної безпеки держави, визначає необхідність взаємодії різних суб'єктів реалізації державної політики в безпековій, соціальній, інформаційній, економічній, правоохоронній, міжнародній та інших сферах; мінливою до глобалізаційних процесів і в то же час правильно реагувати на загрози, які зумовлені глобалізацією, що є не аби яким стимулом та інструментом здійснення економічної злочинності; враховувати сучасні надбання науки особливо в сфері інформаційно-комп'ютерних технологій. Це дозволить більш оперативніше. Зміст даної політики запропоновано визначати наступним чином: це сукупність послідовних заходів, які складають процес вироблення, реалізації, верифікації та оцінки державно-управлінських рішень, які передбачають сукупність методів, процедур, інструментів та принципів впливу суб'єктів реалізації державної політики на економічні відносини та економічну злочинність в державі для подолання наслідків злочинної діяльності та вирішення проблеми гарантування економічної безпеки держави.

2. Методологічні положення формування та реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки держави складають в сукупність послідовних етапів, які зміст яких полягає в наступному: 1) визначення та ідентифікація властивостей симптомів проблеми, що стосується економічної злочинності в суспільстві та неможливості гарантування економічної безпеки держави; 2) визначення та ідентифікація системних проблем реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки держави для трансформації її мети та ключових завдань; 3) обґрунтування змістовних характеристик державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в сфері гарантування економічної безпеки; 4) обґрунтування вихідних положень державної політики запобігання та протидії економічній злочинності, що включає: ідентифікацію властивостей об'єктно-предметного поля державної політики; визначення мети та завдань; встановлення принципів на яких мають базуватися державно-

управлінські рішення для гарантування економічної безпеки держави; 5) встановлення напрямів державної політики запобігання та протидії економічній злочинності, що передбачають механізми реформування сукупності сфері державного управління направленні на гарантування економічної безпеки держави; 6) визначення об'єктів впливу державної політики запобігання та протидії економічній злочинності, що визначають її комплексність для гарантування економічної безпеки держави; 7) встановлення напрямів трансформації діяльності суб'єктів формування та реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки держави; 8) визначення властивостей та встановлення напрямів розвитку методів, інструментів, засобів та складових забезпечення формування та реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності, що є основою механізмів реалізації досліджуваної політики направленні на реформування правоохоронної, економічної, правової, політичної та соціальної систем розвитку суспільства та дозволять забезпечити відповідний рівень економічної безпеки держави; 9) формування інформаційно-комунікаційної системи формування та реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності; 10) розробка механізмів забезпечення безпеки реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в частинні: обмеження політичного впливу; зменшення рівня корупції; забезпечення інформаційного захисту; 11) розробка механізму оцінки ефективності реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності як основи гарантування економічної безпеки держави.

3. Вперше обґрунтовано необхідність ідентифікації та виділення симптомів проблеми гарантування економічної безпеки економічного та неекономічного характеру зумовлені рівнем економічної злочинності, що є особливо важливою складовою методології формування та реалізації державної політики та дозволяє вирішити проблему в комплексі як в межах реалізації заходів із запобігання та протидії економічній злочинності так і в межах реалізації інших видів державної політики (безпекова, соціальна, економічна, міжнародна, правоохоронна). Запропоновано виділяти наступні симптоми проблеми державної політики запобігання та протидії економічній злочинності, які визначають їх вплив на рівень економічної безпеки держави: 1) збільшення масштабів тіньової економіки; 2) системні кризи на ринку трудових ресурсів; 3) високий рівень терористичних загроз; 4) відсутність міжнародної підтримки держави; 5) відсутність перспектив сталого економічного розвитку; 6) високий рівень геополітичних загроз воєнного

характеру; 7) формування авторитарних та тоталітарних режимів в державі; 8) системні кризи на ринках (фінансових, товарів, робіт, послуг); 9) зменшення надходжень до державного та місцевого бюджетів; 10) неможливість отримання додаткового фінансування бюджетних видатків; 11) неефективні державно-управлінські рішення щодо подолання криз; 12) ресурсна залежність держави та використання її як сировинного придатку; 13) недовіра до державних інституцій, що призводить до негативних суспільних настроїв; 14) високий соціальний розрив в доходах як причина негативних суспільних настроїв. Такі симптоми характеризують високий вплив економічної злочинності на рівень економічної безпеки держави та потребують їх нагального вирішення, що забезпечить виконання сукупності державних функцій, зокрема: безпекової, правоохоронної, соціальної, економічної, міжнародної та інших.

4. Обґрунтовано склад та зміст системних проблем досліджуваної державної політики: 1) політична залежність процесу вироблення та реалізації реформ від олігархічних структур; 2) неефективне ресурсне забезпечення суб'єктів запобігання та протидії економічній злочинності; 3) низький рівень кадрового забезпечення системи запобігання та протидії економічній злочинності; 4) відсутності комунікації та наявність конфлікту між суб'єктами запобігання та протидії економічній злочинності; 5) високий рівень корупції в правоохоронній системі; 6) відсутність механізму притягнення до відповідальності суб'єктів реалізації реформ; 7) недієва система профілактики економічних злочинів; 8) відсутність просвітницького механізму населення щодо суспільної шкоди економічних злочинів; 9) низький рівень довіри населення до правоохоронних органів та несприйняття реформ; 10) відсутність системи вивчення злочинів як суспільної загрози. Встановлено їх значення в формуванні вихідних положень державної політики та визначено напрями подолання.

РОЗДІЛ 3
АНАЛІТИЧНА ДІАГНОСТИКА СИСТЕМНИХ ПРОБЛЕМ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ

3.1. Економічна злочинність як деструктивний фактор економічного розвитку держави

В умовах забезпечення та реалізації державної політики щодо дотримання належного рівня економічної безпеки держави, одне із ключових значень належить боротьбі зі злочинністю, зокрема й економічною. Прояви економічної злочинності полягають у зацікавленості різних осіб відносно привласнення матеріальних, грошових цінностей та неправомірного заволодіння відповідною інформацією, яка може становити певну цінність як на місцевому, так і на державному рівнях, що, в свою чергу, призводить до деструктивних факторів економічного розвитку країни. Для побудови ефективної моделі розвитку економіки країни та підтримки її на належному рівні необхідною є розробка відповідних механізмів, які допоможуть знизити рівень злочинності.

Роль економічної злочинності як стримуючого фактору розвитку економічних відносин вивчали: Д.О. Грицишен, В.В. Євдокимов, О.М. Литвак, Г. А. Матусовський, М. І. Мельник, В. М. Попович та Юртаєва К.В. Не применшуючи напрацювань відомих дослідників, вважаємо за необхідне визначити існуючий стан економічної злочинності в Україні, а також розглянути складові структури кримінальних правопорушень, а також здійснити їх кількісний аналіз.

Варто зазначити, що серед кримінальних правопорушень, наведених на рис. 3.1, перше місце у 2022 р. займають правопорушення, які вчинялися проти власності, що становить 113137 (31 %) зафіксованих випадків. В свою чергу, кримінальні правопорушення у сфері господарської діяльності та кримінальні правопорушення у сфері електронно-обчислювальних машин складають лише 1 % у загальній структурі кримінальних правопорушень та на кінець 2022 р. становили близько 3414 та 3415 кримінальних проваджень відповідно.

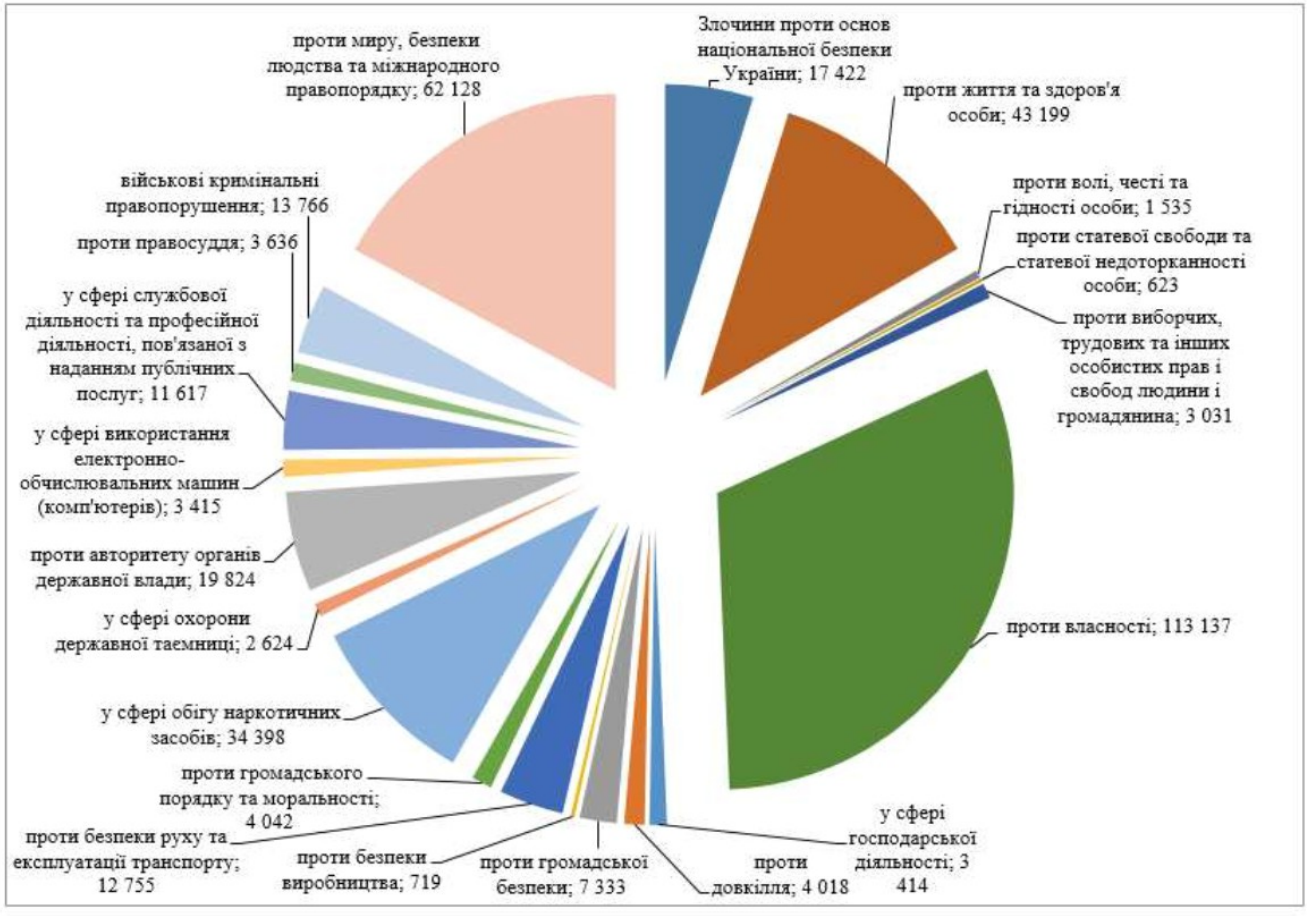

Рис. 3.1. Структура кримінальних правопорушень в Україні за 2022 рік [263]

Таким чином, підсумовуючи наведені дані, можна прослідкувати таку ситуацію, що серед частки кримінальних правопорушень в Україні, у 2022 році економічні злочини становили близько 33 % у загальній структурі, що є негативним фактором, який суттєво впливає на рівень розвитку економічної безпеки країни в цілому.

В свою чергу, вважаємо за необхідне прослідкувати динаміку щодо кількості вчинених кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності за період 2018-2022 рр. (рис. 3.2).

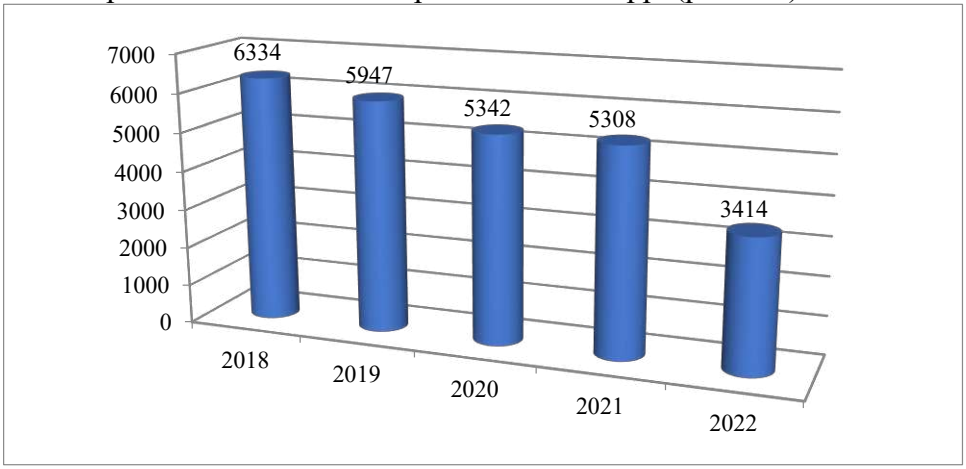

Рис. 3.2. Динаміка загальної кількості вчинених кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, 2018-2022 р. [263]

Слід відмітити, що протягом досліджуваного періоду спостерігається стала тенденція до зменшення кількості кримінальних правопорушень, здійснених у сфері господарської діяльності. Так, у 2018 році кількість злочинів становила 6334, у 2019 році відбулося зменшення кількості злочинів на 6,11 %, що дорівнювали 5947, у 2020 році – 5342, у 2021 році – 5308, у 2022 році кількість правопорушень склала 3414, що на 35,68 % менше ніж у 2021 році. Дана динаміка є досить позитивною, що може свідчити про удосконалення законодавчої бази щодо унеможливлення проявів злочинності у сфері господарської діяльності.

На наступному рис. 3.3 представлено кількість кримінальних правопорушень за ступенем тяжкості, які вчинено у сфері господарської діяльності у 2018-2022 рр.

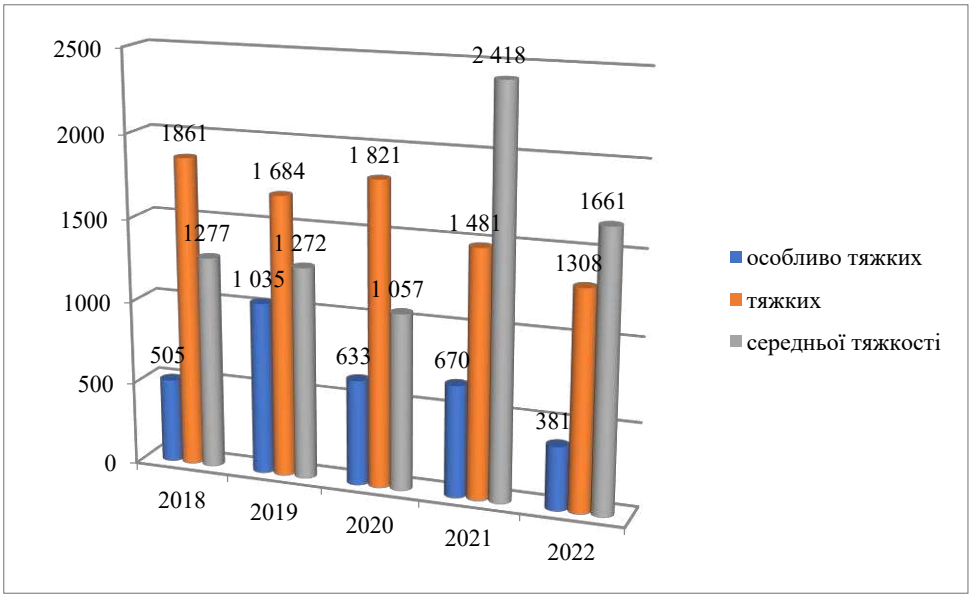

Рис. 3.3. Динаміка вчинених кримінальних правопорушень економічного характеру за ступенем тяжкості, 2018-2022 р. [263]

Отже, з вищенаведеного рис. 3.3 можна зробити висновок, що серед кримінальних правопорушень у сфері господарювання за ступенем тяжкості протягом досліджуваного періоду найбільшу кількість складають саме тяжкі злочини, так у 2018 році їх кількість дорівнювала 1861, у 2019 році показник зменшився на 9,51 % (1684) порівняно з 2018 роком, у 2020 році відбулося збільшення кількості злочинів даного ступеню тяжкості до значення 1821, що на 8,14 % більше, ніж у попередньому році, у 2021 та 2022 році спостерігається поступове зменшення кількості тяжких злочинів, так на кінець досліджуваного періоду їх кількість становила вже 1308, що на 11,68 % менше, ніж у 2021 році.

Щодо особливо тяжких злочинів, слід відмітити, що у 2019 році зафіксовано їх максимальну кількість, яка становила 1035, а вже починаючи з 2020 року спостерігається поступове зменшення показника, так на кінець досліджуваного періоду було зареєстровано 381 злочин даного ступеня тяжкості, що на 43,13 % менше, ніж у попередньому році.

Однак дещо інша ситуація спостерігається із економічними злочинами середньої тяжкості. Так, у 2021 році спостерігається тенденція до збільшення злочинів середньої тяжкості, про що вказує кількість правопорушень, яка становила 2418, що на 128,76 % більше, ніж у 2020 році. В свою чергу, у 2022 році кількість правопорушень

дещо зменшилася та становила – 1661, проте за весь досліджуваний період даний показник знаходиться на високому рівні, порівняно з попередніми роками.

Для проведення аналізу інформації про кількість вчинених кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності за 2018-2022 рр. розглянемо їх у відповідності до статей Кримінального кодексу України (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Кількість кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності, 2018-2022 рр. [263]

Кримінальне правопорушення згідно ККУ	Роки дослідження					АВ,+/-	ВВ,%
	2018	2019	2020	2021	2022	2022|2021	2022|2021
ст. 199	915	859	698	494	215	-279	-56,48
ст. 200	609	711	724	1577	933	-644	-40,84
ст. 201	125	112	114	135	60	-75	-55,56
ст. 201-1	0	0	0	16	11	-5	-31,25
ст. 201-2	0	0	0	0	384	384	-
ст. 203-1	3	2	4	2	0	-2	-100,00
ст. 203-2	301	764	363	267	174	-93	-34,83
ст. 204	574	562	615	721	546	-175	-24,27
ст. 205	715	248	0	0	0	0	-
ст. 205-1	269	478	635	407	88	-319	-78,38
ст. 206	161	158	124	120	28	-92	-76,67
ст. 206-2	70	130	90	70	15	-55	-78,57
ст. 209	242	283	348	395	437	42	10,63
ст. 209-1	4	2	1	5	1	-4	-80,00
ст. 210	18	23	16	17	3	-14	-82,35
ст. 211	4	1	8	3	0	-3	-100,00
ст. 212	1099	852	910	760	390	-370	-48,68
ст. 212-1	48	35	44	24	4	-20	-83,33
ст. 213	639	476	269	106	40	-66	-62,26
ст. 216	0	0	0	1	0	-1	-100,00
ст. 218-1	6	1	1	1	4	3	300,00
ст. 219	29	31	26	20	14	-6	-30,00
ст. 220-1	0	0	1	0	0	0	-
ст. 220-2	5	0	0	10	0	-10	-100,00
ст. 222	58	76	142	147	7	-140	-95,24
ст. 222-1	0	3	2	0	0	0	-
ст. 223-2	0	1	2	0	0	0	-
ст. 224	0	0	1	0	1	1	-
ст. 227	29	34	35	45	21	-24	-53,33
ст. 229	111	62	123	95	27	-68	-71,58
ст. 231	272	8	16	9	2	-7	-77,78
ст. 232	11	5	3	7	2	-5	-71,43
ст. 232-1	0	2	0	0	0	0	-
ст. 232-2	0	1	0	0	0	0	-
ст. 233	17	22	16	15	6	-9	-60,00

Слід відмітити, що за останні роки максимальна кількість кримінальних правопорушень у сфері господарювання вчинена за ст. 200 ККУ «Незаконні дії з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків, електронними грошима, обладнанням для їх виготовлення». Так, у 2018 році їх кількість склала 609 зафіксованих порушень, у 2019 – 711, у 2020 році – 724, у 2021 році зафіксовано максимальну кількість злочинів за даною статтею – 1577, на кінець 2022 року показник дещо знизився та становив – 933 випадки, що на 40,84 % менше, ніж у 2021 році.

Наступними за кількістю вчинених економічних злочинів є правопорушення здійснені за ст. 212 ККУ «Ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів)» зменшується, проте також зберігається тенденція до ведення господарської діяльності в тіньовому секторі. Так, у 2018 році було зафіксовано близько 1099 правопорушень, у 2021 році – 760, а на кінець 2022 року – 390, що на 48,68 % менше, ніж у 2021 році.

Значну кількість злочинів зафіксовано за ст. 199 ККУ «Виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою використання при продажу товарів, збуту або збут підроблених грошей». Зокрема, у 2018 р. кількість кримінальних правопорушень становила понад 915 випадків. З 2019 року зафіксовано поступове зменшення показника та на кінець 2022 року кількість правопорушень за даною статтею становила 215 випадків.

Розглядаючи ст. 201 ККУ «Контрабанда», можна стверджувати, що кількість зафіксованих випадків контрабанди протягом 2018-2022 рр. зменшилася, хоча у 2021 році відбулося збільшення, яке становило 135 правопорушень, проте на кінець 2022 року зареєстровано зменшення злочинів на 55,56 % порівняно з 2021 роком.

В свою чергу, за ст. 201-1 ККУ «Переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю лісоматеріалів або пиломатеріалів цінних та рідкісних порід дерев, лісоматеріалів необроблених, а також інших лісоматеріалів, заборонених до вивозу за межі митної території України» у 2021 році зафіксовано 16 випадків правопорушень. А на кінець 2022 року їх кількість склала 11, що на 31,25 % менше, порівняно з попереднім роком.

З початком повномасштабного вторгнення російської федерації на територію України збільшились обсяги гуманітарної допомоги для населення з інших країн світу. Для регулювання на законодавчому рівні відповідальності за прийняття, зберігання та витрачання

гуманітарної допомоги Законом України «Щодо відповідальності за незаконне використання гуманітарної допомоги» за № 2155-IX від 24 березня 2022 р, який набув чинності 03 квітня 2022 р. внесено змін до Кримінального кодексу України в частині його доповнення статтею 201-2. Так, у 2022 році було зафіксовано понад 384 кримінальних правопорушення за ст. 201-2 ККУ «Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги» та притягнуто до відповідності винних осіб.

Слід відзначити, що максимальна кількість злочинів за ст. 203-1 ККУ «Незаконний обіг дисків для лазерних систем зчитування, матриць, обладнання та сировини для їх виробництва» у 2020 році зафіксовано на рівні 4 правопорушення, проте на кінець досліджуваного періоду не зафіксовано жодного кримінального правопорушення за даною статтею.

Відповідно до даних наведених в табл. 3.1, за ст. 203-2 ККУ «Незаконна діяльність з організації або проведення азартних ігор, лотерей» протягом 2018-2022 рр. спостерігається тенденція до зменшення злочинів, так у 2020 році кількість зафіксованих правопорушень становила 363, що удвічі менше, ніж у 2019 році, у 2021 році – 267, що на 26,45 % менше, ніж у 2020 році, на кінець 2022 року кількість злочинів за даною статтею зареєстровано близько 174 випадків, що на 34,83 % менше, ніж у 2021 році.

В свою чергу, щодо злочинів, пов'язаних зі ст. 204 ККУ «Незаконне виготовлення, зберігання, збут або транспортування з метою збуту підакцизних товарів», прослідковується тенденція, згідно якої кількість правопорушень за 2018-2020 рр. зафіксовано у межах 562-615 випадків, у 2021 році зареєстровано максимальну кількість злочинів даного виду – 721, але вже на кінець 2022 року відбулося скорочення кількості таких злочинів до 546 (24, 27 %), порівняно з 2021 роком.

Реальну оцінку кримінальних правопорушень за ст. 205 ККУ «Фіктивне підприємство» можливо здійснити лише за 2018 та 2019 рік, адже дана стаття була виключена з ККУ у 2019 році, однак у 2019 було зафіксовано 248 правопорушень даного виду.

У період з 2018 по 2020 рр. за ст. 205-1 ККУ «Підроблення документів, які подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи та фізичних осіб – підприємців» зафіксовано збільшення злочинів до 635 випадків, але вже на кінець 2022 року спостерігається тенденція до зменшення показника за даною статтею, який дорівнює 88 злочинів, що на 78,38 % менше порівняно з 2021 роком.

За ст. 206 ККУ «Протидія законній господарській діяльності» спостерігається тенденція до зменшення, починаючи з 2019 р. Так у 2019 р. кількість правопорушень становила 158, у 2020 р. – 124, у 2021 р. – 120, у 2022 р. – 28, що на понад 76,67 % менше, порівняно з 2021 роком.

Протягом 2018-2022 рр. за ст. 206-2 ККУ «Протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації» відбулося поступове зменшення даного виду кримінального правопорушення починаючи з 2020 року. Таким чином, у 2020 році зафіксовано 90 випадків, що на 30,77 % менше, ніж у 2019 році, у 2021 році – 70, а на кінець 2022 року лише 15 випадків, що на 78,57 % менше, ніж у попередньому році. Протягом 2020-2022 року відбулося збільшення фіксації випадків за ст. 209 ККУ «Легалізація (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом». Так у 2020 році кількість злочинів склала 348, що на 22,97 % більше, ніж у 2019 році, а на кінець 2022 року кількість правопорушень, що становлять 437, збільшилася на 10,63 %, порівняно з 2021 роком. За ст. 210 ККУ «Нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням» зареєстровано зменшення кількості злочинів, починаючи з 2020 року. Так у 2020 році зафіксовано близько 16 правопорушень, що на 30,43 % менше, ніж у 2019 році. У свою чергу, у 2021 році відбулося незначне збільшення даних злочинів на 6,25 % порівняно з 2020 роком, а на кінець досліджуваного періоду зафіксовано лише 3 правопорушення, що на 82,35 % менше, ніж у 2021 року.

Разом з тим, слід зазначити, що за ст. 211 ККУ «Ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів)» зафіксовано хвилеподібну тенденцію. Таким чином, у 2018 році кількість таких правопорушень становила 4, у 2019 році лише 1, що на 75 % менше аніж у 2018 році, у 2020 році відбулося збільшення показника удвічі, порівняно з 2018 роком, у 2021 році зареєстровано лише 3 правопорушення за даною статтею ККУ, а на кінець 2022 року не зафіксовано жодного випадку.

Значне скорочення випадків правопорушень зафіксовано за ст. 212-1 «Ухилення від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування». Так, у 2018 році їх кількість становила 48, а вже у 2021 році удвічі менше, на кінець 2022 року лише 4 зафіксованих правопорушення, що на 83,33% менше, аніж у 2021 році. Сталою є тенденція до зменшення скоюваних злочинів

протягом досліджуваного періоду за ст. 213 ККУ «Порушення порядку здійснення заготівлі металобрухту та операцій з металобрухтом». Так у 2018 році кількість випадків становила – 639 випадків, у 2019 – 476, у 2020 – 269, у 2021 – 106, а на кінець 2022 року – 40, що на 62,26% менше, ніж у попередньому році. Значно зменшилась кількість зафіксованих фактів за ст. 219 ККУ «Доведення до банкрутства» протягом 2018-2022 рр. Так у 2020 році їх кількість становила 26, у 2021 – 20, а на кінець 2022 р. лише 14 зареєстрованих злочинів, що на 30 % менше, ніж у 2021 році. Щодо ст. 222 ККУ «Шахрайство з фінансовими ресурсами» слід відмітити, що у 2019 році кількість зафіксованих правопорушень становила 76, а вже у 2020 році їх кількість збільшилася майже удвічі та становила 142 випадки, проте на кінець 2022 року кількість порушень значно зменшилася та склала лише 7 правопорушень, що на 95,24 % менше, ніж у попередньому році. За ст. 227 ККУ «Умисне введення в обіг на ринку України (випуск на ринок України) небезпечної продукції» у 2021 році зареєстровано найбільшу кількість злочинів, яка склала понад 45 правопорушень, на кінець 2022 року їх кількість становила 21, що у два рази менше, ніж у 2021 році.

Слід відмітити той факт, що у 2020 році зафіксовано граничну кількість кримінальних правопорушень за ст. 229 ККУ «Незаконне використання знаку для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару», що дорівнює 123 випадки. В свою чергу, починаючи з 2021 року відбулося зменшення кількості правопорушень за даною статтею. Так у 2021 році кількість злочинів склала 95, а на кінець 2022 року зафіксовано 27 правопорушень, що на 71,58 % менше, ніж у попередньому році.

Протягом досліджуваного періоду відбулося значне скорочення показника за ст. 231 ККУ «Незаконне збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну або банківську таємницю». Так, у 2019 році скорочення кількості склало 97,06 %, порівняно з 2018 роком, у 2020 році зареєстровано 16 правопорушень, у 2021 році кількість правопорушень зменшилася майже удвічі, порівняно з 2020 роком, а на кінець 2022 року зафіксовано лише 2 правопорушення, що на 77,78 % менше, ніж у 2021 році.

Слід відзначити, що за ст. 233 ККУ «Незаконна приватизація державного, комунального майна» у 2019 році зафіксовано понад 22 злочини, у 2020 році – 16, що на 27,28 % менше, ніж у 2019 році, у 2021 році зменшення показника склало 6,25 % (15), а на кінець досліджуваного періоду кількість випадків за даною статтею становила лише 6 випадків, що на 60 % менше, ніж у 2021 році.

Розглядаючи прояви випадків економічної злочинності, цілком логічним вбачаємо аналіз кількість кримінальних правопорушень, здійснених на підприємствах, в установах, організаціях за видами економічної діяльності (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Кількість кримінальних правопорушень, здійснених на підприємствах, в установах, організаціях за видами економічної діяльності, 2018-2021 рр. [274]

Вид економічної діяльності	Роки дослідження				АВ,+/-	ВВ,%
	2018	2019	2020	2021	21/18	21/18
Загальна кількість зареєстрованих правопорушень	**58606**	**56902**	**49728**	**48005**	**-10601**	**-18,09**
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	2714	2509	2320	2368	-346	-12,75
Добувна промисловість і розроблення кар'єрів	1151	1028	851	763	-388	-33,71
Переробна промисловість	2130	1978	1360	1414	-716	-33,62
Постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	1359	1000	579	595	-764	-56,22
Водопостачання; каналізація, поводження з відходами	1366	952	502	1010	-356	-26,06
Будівництво	3922	3742	4582	4552	630	16,06
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	11035	11647	9705	7911	-3124	-28,31
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	3128	2897	2629	2575	-553	-17,68
Тимчасове розміщування й організація харчування	170	180	328	157	-13	-7,65
Інформація та телекомунікації	6199	4475	1866	1861	-4338	-69,98
Фінансова та страхова діяльність	4624	3203	3608	3081	-1543	-33,37
Операції з нерухомим майном	860	919	969	828	-32	-3,72
Професійна, наукова та технічна діяльність	1785	2229	1411	1471	-314	-17,59
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	1939	1906	1618	1642	-297	-15,32
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	10330	12816	11711	10758	428	4,14
Освіта	1331	1101	1128	1223	-108	-8,11
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	2270	2051	2749	3733	1463	64,45
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	386	310	223	277	-109	-28,24
Надання інших видів послуг	1828	1864	1533	1703	-125	-6,84
Діяльність екстериторіальних організацій і органів	36	67	31	52	16	44,44
Інші	43	28	25	31	-12	-27,91

Загалом, з даних табл. 3.2 можна зробити чіткий висновок, що лідером за кількістю кримінальних правопорушень на підприємствах, організаціях та установах є сфера державного управління та оборони; обов'язкового соціального страхування, адже протягом чотирьох

останніх років показник злочинності за даним видом економічної діяльності коливався у межах 10330-12816. Наступною за кількістю правопорушень є сфера оптової та роздрібної торгівлі; ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів. Так як у 2018 році кількість злочинів становила 11035, у 2019 році – 11647, у 2020 році – 9705, а на кінець досліджуваного періоду зафіксовано понад 7911 правопорушень. Протягом 2018-2022 рр. зафіксовано значну кількість правопорушень у сфері будівництва, так кількість правопорушень коливалась у межах 3742-4582 та у сфері фінансовій та страховій діяльності, де показник знаходився у межах 3081-4624.

Разом з тим, у 2021 році відбулося суттєве збільшення кількості кримінальних правопорушень у сфері охорони здоров'я та надання соціальної допомоги, порівняно з початком досліджуваного періоду, відтак кількість злочинів склала 3733, що на 64,45 % більше, ніж у 2018 році.

Слід також зазначити, що за результатами наведених вище даних найменше зафіксованих кримінальних правопорушень за 2018-2021 рр. припадає на сферу діяльності екстериторіальних організацій і органів, де кількість злочинів коливається в межах 16-67.

Таким чином, проаналізувавши наведені показники, можна дійти висновку, що у 2021 році загальна кількість кримінальних правопорушень, здійснених на підприємствах, в установах, організаціях за видами економічної діяльності становила 48005, що на 3,46% менше, ніж у 2020 році та на 18,09% менше, порівняно з початком досліджуваного періоду.

Досить цікавими для розгляду є питання, пов'язані зі збільшенням кількості зареєстрованих випадків кримінальних правопорушень у сфері використання електронно-обчислювальної техніки (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку. Даний вид кримінальних правопорушень тісно пов'язаний з економічними злочинами, адже саме через сторонній вплив на інформацію за допомогою використання сучасних комп'ютерних технологій, яка зосереджена у банківських установах, відбувається привласнення майна та легалізація доходів, одержаних злочинним шляхом. У зв'язку з цим, вважаємо за необхідне розглянути та оцінити рівень кіберзлочинності в Україні за останні п'ять років.

Вважаємо за необхідне відобразити оцінку рівня кримінальних правопорушень, у сфері використання електронно-обчислювальної техніки (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку в Україні за 2018-2022 рр. (табл. 3.3).

Таблиця 3.3

Кількість кримінальних правопорушень, у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку 2018-2022 рр. [263]

Кримінальні правопорушення	Роки дослідження					АВ	ВВ
	2018	2019	2020	2021	2022	22/21	22/21
Несанкціоноване втручання в роботу електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку, ст. 361	1023	1183	1187	1679	1403	-276	-16,44
Створення з метою використання, розповсюдження або збуту шкідливих програмних чи технічних засобів, а також їх розповсюдження або збут, ст. 361-1	134	191	114	35	280	245	700,00
Несанкціоновані збут або розповсюдження інформації з обмеженим доступом, яка зберігається в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або на носіях такої інформації, ст. 361-2	52	57	131	141	60	-81	-57,45
Несанкціоновані дії з інформацією, яка оброблюється в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або зберігається на носіях такої інформації, вчинені особою, яка має право доступу до неї, ст. 362	1070	762	1047	1440	1664	224	15,56
Порушення правил експлуатації електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку або порядку чи правил захисту інформації, яка в них оброблюється, ст. 363	12	7	16	12	3	-9	-75,00
Перешкоджання роботі електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку шляхом масового розповсюдження повідомлень електрозв'язку, ст. 363-1	10	4	3	3	5	2	66,67

Отже, на підставі даних, наведених у табл. 3.3, найбільша кількість злочинів за досліджуваний період зафіксовано за ст. 362 ККУ «Несанкціоновані дії з інформацією, яка оброблюється в електронно – обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах,

комп'ютерних мережах або зберігається на носіях такої інформації, вчинені особою, яка має право доступу до неї» та за ст. 361 ККУ «Несанкціоноване втручання в роботу електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку».

Зокрема, за ст. 362 ККУ у 2018 році було зафіксовано 1070 правопорушень, у 2019 році – 762, у 2020 році – 1047, у 2021 році – 1440, на кінець 2022 року кількість кримінальних правопорушень збільшилася на 15,56 % та склала 1664.

За ст. 361 ККУ кількість правопорушень у 2018 році становила 1023, у 2019 році – 1183, у 2021 році відбулося збільшення показника на 41,44%, що дорівнював 1679, на кінець досліджуваного періоду зареєстровано 1403 кримінальних правопорушень.

Наслідками економічної злочинності є також певні матеріальні збитки, спричинені несплатою податків, зборів та інших обов'язкових платежів організаціями, підприємствами та установами. Розглянемо їх наявність та узагальнимо заподіяну шкоду за останні п'ять років у грошовому вимірнику (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Матеріальні збитки від несплачених податків, зборів та інших обов'язкових платежів організаціями, підприємствами та установами, 2018-2022 рр., тис. грн. [263]

Матеріальні збитки	Роки дослідження					АВ,+/-	ВВ,%
	2018	2019	2020	2021	2022	2022/ 2021	2022/ 2021
Сума несплачених податків, зборів та інших обов'язкових платежів, тис. грн.	1254071,45	1261970,26	1252620,61	2189492,71	1782784,02	-528713	-29,66
з них:							
податок на прибуток підприємств, тис. грн.	124715,61	649793,31	384710,34	211311,00	56343,33	-68372,3	-54,82
податок на додаткову вартість (ПДВ), тис. грн.	338529,95	323641,33	320664,05	1183293,32	81313,23	-257217	-75,98
акцизний податок, тис. грн.	8624,13	3985,76	9738,00	9263,00	233578,02	224953,9	2608,42
пенсійний збір, тис. грн.	1286,00	591,39	0,00	0	0,00	-1286	-100,00

Отже, за даними, наведеними у табл. 3.4, можна стверджувати, що загальна сума несплачених податків, зборів та інших обов'язкових платежів у 2018 році становила понад 1,2 млрд. грн, у 2019 році зафіксовано збільшення суми несплачених податків на понад 7,8 млн. грн, у 2021 спостерігається суттєве збільшення суми несплачених податків у розмірі понад 2,1 млрд. грн. У свою чергу, на кінець 2022 року відбулося скорочення суми на 29,66 % порівняно з попереднім роком.

Сума несплаченого податку на прибуток у 2018 році склала понад 124 млн. грн, у 2019 році даний показник збільшився у п'ять разів та становив більше, ніж 649 млн. грн. З 2020 року спостерігається скорочення несплаченого податку на прибуток. Так, на кінець 2022 року сума несплаченого податку на прибуток становила близько 56 млн. грн.

Слід зазначити, що протягом 2018-2022 рр. спостерігається тенденція до зменшення несплаченого ПДВ. У 2022 році даний показник становив понад 81 млн. грн., що на 75,98% менше, ніж у 2021 р.

З метою визначення завданих збитків суб'єктам господарювання узагальнимо вартість матеріальних збитків в сфері господарювання за 2018-2022 рр. (рис. 3.4).

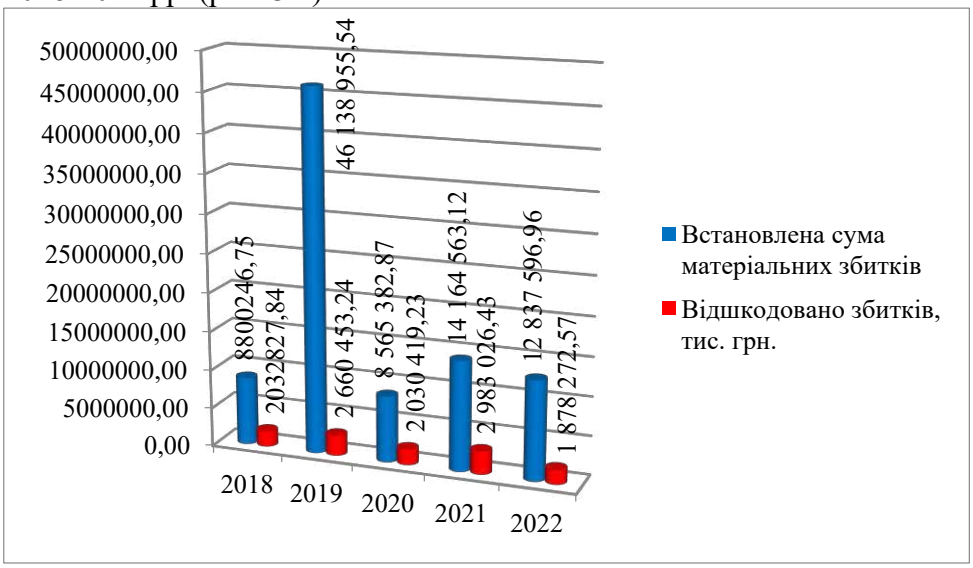

Рис. 3.4. Оцінка сумарної вартості матеріальних збитків, вчинених злочинів в сфері господарської діяльності, 2018-2022 р. [263]

Отже, виходячи з наведеної на рис. 3.4 інформації, можна зробити висновок про те, що граничний розмір матеріальних збитків зафіксовано у 2019 році, що становлять понад 46 млрд. грн. При цьому відшкодовано збитків на суму лише 2,6 млрд. грн. У 2020 році відбулося скорочення суми матеріальних збитків у п'ять разів, що дорівнювало 8,5 млрд. грн. У 2021 році показник збільшився до 14,1 млрд. грн., так на кінець досліджуваного періоду сума матеріальних збитків становила 12,8 млрд. грн., а сума відшкодованих збитків дорівнювала близько 1,8 млрд. грн.

В цілому, проведений аналіз стану та наслідків економічної злочинності в Україні свідчить про системну проблему, яка проявляється на рівні державної безпеки. Цікавою є методологія оцінки рівня безпеки та рівня злочинності за Індексом глобальної бази даних «Numbeo».

За підрахунками глобальної бази даних «Numbeo» у 2021 р., індекс небезпеки в Україні складав 47,42 бали, а індекс безпеки 52,58 відповідно.

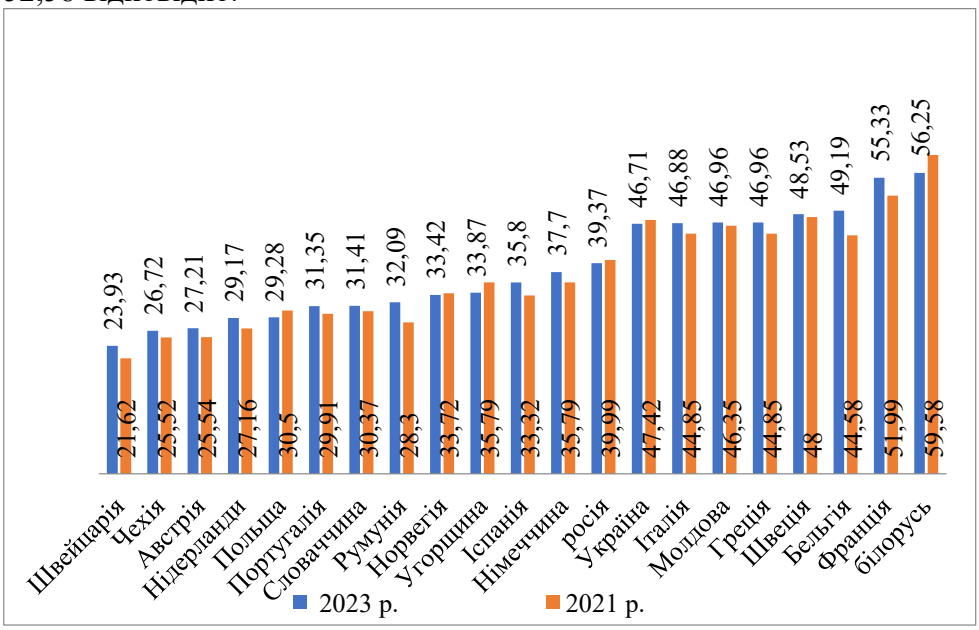

Рис. 3.5. Показник індексу злочинності в країнах Європи, станом на початку 2021 та 2023 рр. (на основі [341, 287])

Згідно оновлених даних, станом на початок 2023 р. індекс злочинності в Україні сягає показника 46,71, що на 0,71 б. нижче, від рівня 2021 року і свідчить про хоч і не значне, але підвищення індексу безпеки країни. Нині Україна відноситься до країн з помірним рівнем

індексу злочинності. Найближчими сусідами з гіршими показниками є білорусія – 56,25; Франція – 55,33; Бельгія – 49,19; Швеція – 48,53; Молдова – 46,96; Греція – 46,96; Італія – 46,88. Серед найбезпечніших країн Європи можна виділити: Швейцарію, з найнижчим індексом рівня злочинності – 23,93; Чехію – 26,72; Австрію – 27,21; Нідерланди – 29,17 та Польщу – 29,28. До країн з низьким рівнем злочинності можна віднести також Португалію, Словаччину, Румунію, Норвегію, Угорщину, Іспанію – значення індексу злочинності знаходиться в межах 20-40 балів. Майже на грані до виходу в зону помірної злочинності знаходиться Німеччина з показником 37,7 та росія – 39,37.

Таблиця 3.5

Аналіз рівня злочинності європейських країн за основними показниками, станом на 2023 р. (на основі [341])

Країна	Показники					
	Рівень злочинності		Зростання злочинності за 3 роки		Рівень корупції та хабарництва	
	Значення	Рівень	Значення	Рівень	Значення	Рівень
Австрія	23,54	низький	56,61	помірний	31,55	низький
Бельгія	52,57	помірний	67,37	високий	38,25	низький
білорусія	60,94	високий	76,10	високий	81,34	дуже високий
Греція	46,84	помірний	71,29	високий	68,20	високий
Іспанія	33,72	низький	60,14	високий	50,40	помірний
Італія	48,58	помірний	63,96	високий	60,96	високий
Молдова	47,43	помірний	55,25	помірний	87,92	дуже високий
Нідерланди	26,73	низький	49,07	помірний	17,81	дуже низький
Німеччина	38,25	низький	64,87	високий	26,7	низький
Норвегія	32,04	низький	58,56	помірний	26,49	низький
Польща	25,40	низький	40,31	помірний	41,21	помірний
Португалія	27,31	низький	53,65	помірний	48,57	помірний
росія	39,17	низький	44,40	помірний	77,99	помірний
Румунія	27,82	низький	42,59	помірний	73,05	високий
Словаччина	24,47	низький	45,10	помірний	69,81	високий
Угорщина	30,41	низький	47,61	помірний	66,23	високий
Україна	48,78	помірний	62,36	високий	80,88	дуже високий
Франція	58,42	помірний	71,93	високий	43,67	помірний
Чехія	19,84	дуже низький	44,78	помірний	50,20	помірний
Швейцарія	19,87	дуже низький	52,73	помірний	19,8	дуже низький
Швеція	53,24	помірний	70,20	високий	35,31	низький

Аналізуючи рівень безпеки за трьома основними показниками – рівень злочинності, зростання злочинності за 3 роки та проблеми корупції та хабарництва – маємо такі результати:

1. Показник рівня злочинності (рис. 3.6). За рівнем злочинності країни Європи можемо умовно розподілити на 4 групи:

– перша група стосується країн, з дуже низьким рівнем злочинності. До них відносяться Чехія з показником 19,84 та Швеція з показником 19,87.

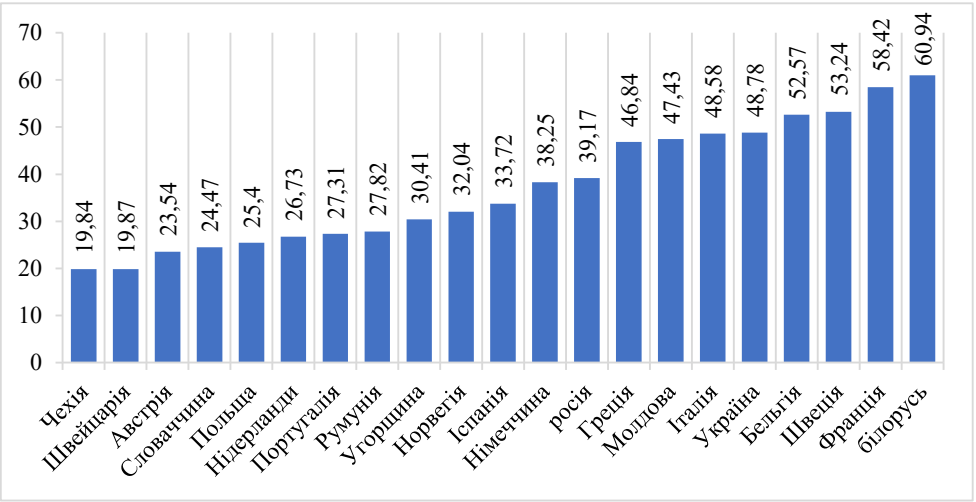

Рис. 3.6. Показник рівня злочинності в країнах Європи (на основі [341])

– до групи країн з низьким рівнем злочинності, значення якого коливається в межах від 20 до 40 балів знаходяться такі країни як: Австрія, Словаччина, Польща, Нідерланди, Португалія, Румунія, Угорщина, Норвегія, Іспанія, Німеччина, росія.

– третя група країн з помірним рівнем злочинності (в межах 40-60 балів): Греція, Молдова, Італія, Україна, Бельгія, Швеція, Франція.

– найкатастрофічніша ситуація у білорусії, її показник сягає високого рівня злочинності – 60,94, але не лише за цим критерієм вона має найгірші показники в Європі.

2. Показник зростання злочинності за 3 роки (рис. 3.7). Дещо гірша ситуація спостерігається, аналізуючи країни за показником зростання злочинності за останні 3 роки. Так, помірним ступенем зростання злочинності за 3 роки характеризується Іспанія, Греція, росія, Швеція, Молдова, Італія, Румунія, Франція, Німеччина, Португалія, Чехія, Норвегія. Показники цих країн коливаються від 40,31 до 58,56 балів відповідно. Високий темп зростання злочинності

за 3 роки прослідковується в таких країн як: Польща – 60,14; Україна – 62,36; Нідерланди – 63,96; Угорщина – 64,87; Швейцарія – 67,37; білорусь – 70,20; Словаччина –71,29; Бельгія – 71,93; Австрія – 76,10.

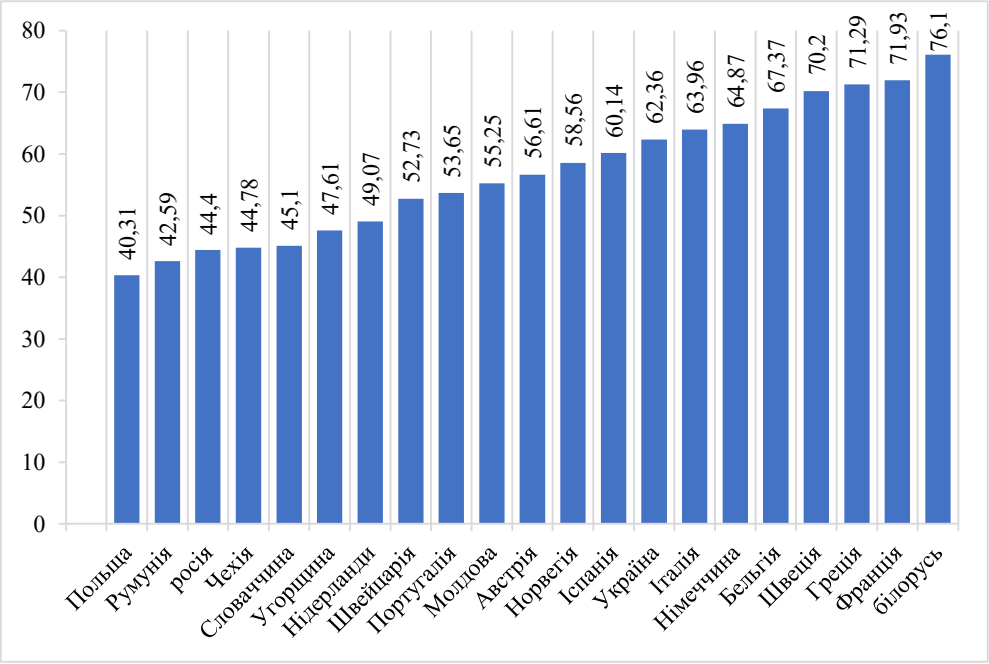

Рис. 3.7. Показник зростання злочинності за 3 роки в країнах Європи (на основі [341])

3. Показник рівня корупції та хабарництва (рис. 3.8). Найгірша ситуація прослідковується з показником, що характеризує рівень корупції та хабарництва, зокрема, в Молдові (87,92), білорусії (81,34), Україні (80,88). В даних країнах показник сягає відмітки «дуже високий». Помірним ступенем корупції та хабарництва характеризується росія – її показник становить 77,99. Дещо краща ситуація з помірним ступенем даного показника (в межах 41,21-50,4) прослідковується в Польщі, Франції, Португалії, Чехії, Іспанії. Низьким рівнем корупції та хабарництва славиться Швейцарія, Норвегія, Німеччина, Австрія, Швеція, Бельгія, а майже відсутня вона в Швейцарії та Нідерландах, де даний показник дуже низький – 19,8 та 17,81 відповідно.

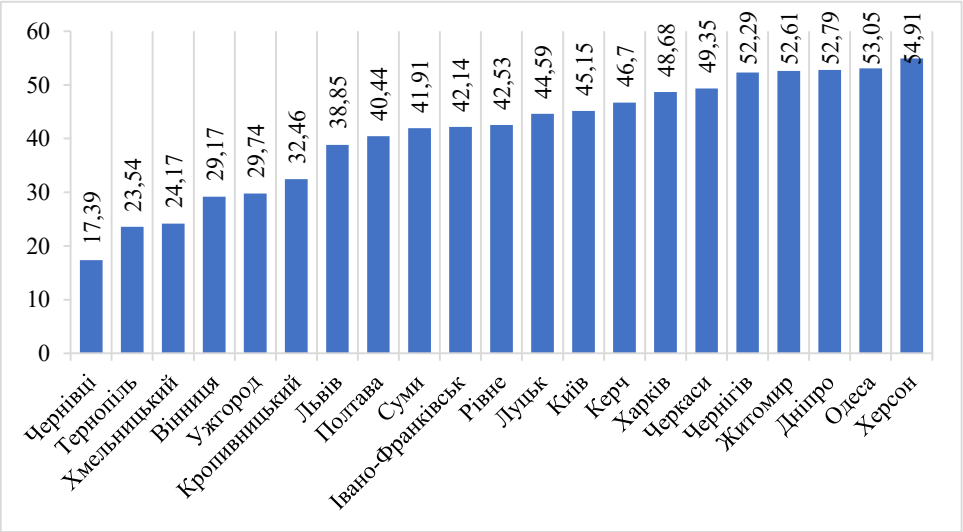

Рис. 3.8. Показник рівня корупції та хабарництва в країнах Європи (на основі [341])

В свою чергу, для визначення рівня злочинності в Україні згідно індексу злочинності та індексу безпеки, вважаємо за доцільне детально розглянути їх у розрізі великих міст (табл. 3.6).

Таблиця 3.6

Показники індексу злочинності та безпеки за містами України, станом на початок 2023 р. (на основі [341])

Місто	Показники			
	Індекс злочинності		Індекс безпеки	
	Значення	Рівень	Значення	Рівень
1	*2*	*3*	*4*	*5*
Вінниця	29,17	низький	70,83	високий
Дніпро	52,79	помірний	47,21	помірний
Донецьк	69,33	високий	30,67	низький
Житомир	52,61	помірний	47,39	помірний
Запоріжжя	57,32	помірний	42,68	помірний
Івано-Франківськ	42,14	помірний	57,86	помірний
Київ	45,15	помірний	54,85	помірний
Кропивницький	32,46	низький	67,54	високий
Луганськ	83,09	дуже високий	16,91	дуже низький
Луцьк	44,59	помірний	55,41	помірний
Львів	38,85	низький	61,15	високий
Миколаїв	64,17	високий	35,83	низький
Одеса	53,05	помірний	46,95	помірний
Полтава	40,44	помірний	59,56	помірний

Продовження табл. 3.6

1	*2*	*3*	*4*	*5*
Рівне	42,53	помірний	57,47	помірний
Керч	46,70	помірний	53,30	помірний
Суми	41,91	помірний	58,09	помірний
Тернопіль	23,54	низький	76,46	високий
Ужгород	29,74	низький	70,26	високий
Харків	48,68	помірний	51,32	помірний
Херсон	54,91	помірний	45,09	помірний
Хмельницький	24,17	низький	75,83	високий
Черкаси	49,35	помірний	50,65	помірний
Чернівці	17,39	дуже низький	82,61	дуже високий
Чернігів	52,29	помірний	47,71	помірний

Аналізуючи рівень показників злочинності за містами України, варто наголосити, що загальний індекс злочинності України у 2023 році становить 46,71 і свідчить про помірний (середній) ступінь злочинності в країні за підрахунками глобальної бази даних «Numbeo» (рис. 3.9).

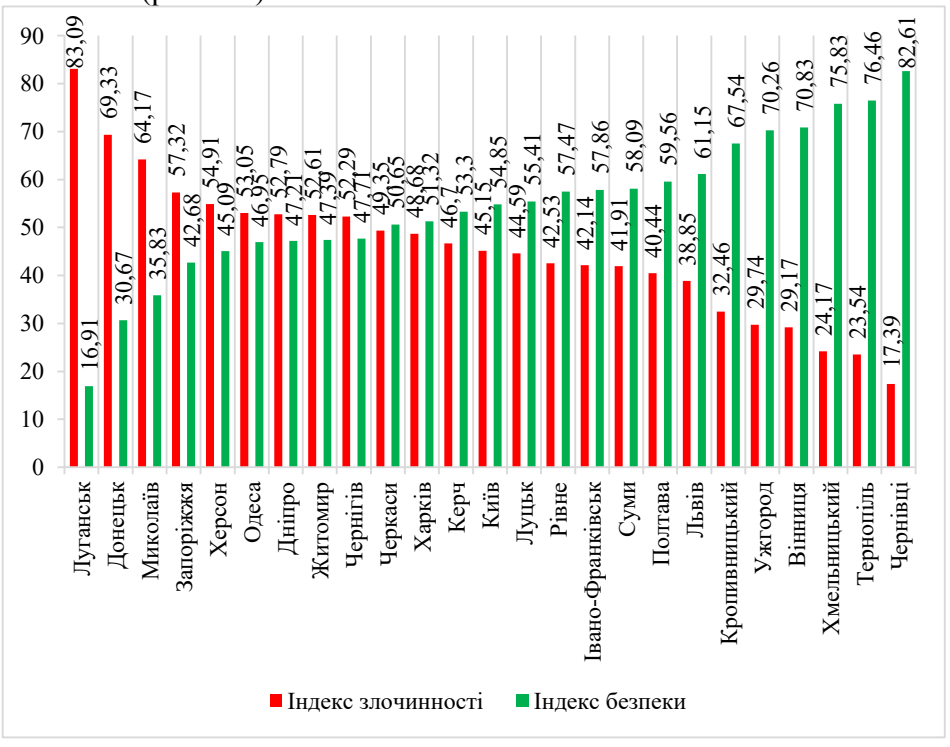

Рис. 3.9. Показник індексу злочинності в розрізі міст України (на основі [341])

За даними рейтингу найбільш злочинним містом є Луганськ з показником 83,09. В даному випадку, цей показник характеризується як дуже високий. В цілому, цей показник злочинності характеризується наступними значенням: *дуже високий* – рівень злочинності (89,29), проблема корупції та хабарництва (92,86), зростання злочинності за останні 3 р. (82,14), проблема насильницьких злочинів – напад і збройне пограбування (89,29), проблемні майнові злочини – вандалізм і крадіжка (82,14), проблема з людьми, які вживають або продають наркотики (80,36), занепокоєння щодо викрадення майна з автомобіля (82,14), занепокоєння щодо пограбування (85,71), занепокоєння щодо проникнення до будинку та викрадення речей (83,93); *високий* – занепокоєння щодо вкраденого з автомобіля (76,79), занепокоєння щодо можливості бути атакованим (78,57), занепокоєння про можливість бути ображеним (76,79), занепокоєння про можливість стати предметом фізичного нападу через расу та релігію (73,21).

В ТОП-2 небезпечних міст можна віднести також Донецьк та Миколаїв, які характеризуються високим показником ступеня злочинності, 69,33 та 64,17 відповідно. Дані показники зумовлені місцезнаходженням в зоні бойових дій, присутністю військових угрупувань країни-агресора, неможливістю повноцінно здійснювати діяльність з охорони громадського порядку і боротьби з правопорушенням.

Схожа ситуація спостерігається і в інших містах України, які прямо чи опосередковано постраждали від повномасштабного вторгнення російської федерації. Помірний ступінь злочинності спостерігається в Запоріжжі, Херсоні, Одесі, Дніпрі, Житомирі, Чернігові, Черкасах, Харкові, Керчі, Києві, Луцьку, Рівному, Івано-Франківську, Сумах та Полтаві. Там індекс злочинності коливається в межах 40,44-57,32. Даний показник може бути зумовленим погіршенням рівня життя населення через війну, втратою робочих місць, зростанням цін, збільшенням кількості внутрішньо переміщених осіб. Проте, аналізуючи попередні показники, варто зазначити, що лідерами злочинності в 2017 році були Харків (52,46), Київ (50,05) та Львів (40,87), де станом на 2023 рік рівень злочинності в містах-мільйонниках знизився, про що свідчать дані вищенаведеної таблиці.

Найбезпечнішим містом для життя в Україні є Чернівці. Індекс злочинності там досягає найнижчого показника, що складає 17,39 і свідчить про дуже низький рівень злочинності в місті. Незважаючи на стереотип про підвищений рівень злочинності в містах, розташованих близько до кордону, через наявність митниць, індекс безпеки в Чернівцях складає 82,61, більше того, за жодним з параметрів

злочинності відсутні показники зі ступенем «помірний». Мешканці міста не бояться бути пограбованими, безпечно прогулюються поодинці як вдень, так і вночі, а також рівень хабарництва та корупції сягає одного з найнижчих показників в Україні – 33,93.

Безпечними також вважаються такі міста як: Тернопіль, Хмельницький, Вінниця, Ужгород, Кропивницький, Львів. Індекс безпеки в містах складає в межах 76,46 – 61,15, та характеризується високим рівнем безпеки та низьким рівнем злочинності відповідно.

В цілому, узагальнюючи наведені вище дані, можна дійти висновок, що рівень економічної злочинності в державі є незадовільним для надійного забезпечення її економічного розвитку, що також негативно впливає на рівень економічної безпеки. Про це свідчить наведена кількість злочинів, згідно статей Кримінального Кодексу України, вчинених за останні роки. Навіть зважаючи на позитивну динаміку щодо зменшення кількості економічних злочинів за окремими статтями ККУ, вбачаємо за необхідне здійснювати заходи щодо удосконалення належного рівня нормативного забезпечення та здійснення попереджувальних заходів відповідними установами у даному напрямі для підвищення рівня економічної безпеки країни в цілому. Проведений аналіз існуючої бази економічних злочинів дає можливість здійснити нормативні та організаційні напрацювання щодо напрямів усунення таких злочинів, а в окремих випадках, коли на даному етапі це є неможливим – до мінімізації їх проявів.

3.2. Діагностика політико-правових наслідків економічної злочинності, що визначають симптоми проблеми гарантування економічної безпеки

Питання оцінки наслідків економічної злочинності є вкрай важливим при формуванні та реалізації державної політики. Найбільш значними наслідками економічної злочинності, що чинять вплив на економічну безпеку держави та становлять загрозу національній безпеці є політико-правові наслідки. Важливість вивчення політико-правових наслідків полягає в тому, що саме даний вид наслідків чинить найбільший вплив на національну безпеку та забезпечення суверенітету та територіальної цілісності держави. Пріоритетним напрямком дослідження політико-правових наслідків економічної злочинності є: встановлення рівня демократії в країні; встановлення

рівня дієздатності держави; рівень дотримання верховенства права. Все це можливо здійснити через вивчення міжнародних рейтингів, методологія яких показала свою ефективність та використовується міжнародними організаціями та урядами держав. Розглянемо більш детальніше кожну із зазначених складових.

Дослідженню наслідків економічної злочинності присвятили свої праці А.М. Бойко, Д.О. Грицишен, О.Г. Кальман, С.П. Лисак, Р.М. Марченко, Т.В. Мельничук, Б.Г. Розовський, І.В. Супрунова, проте ми вбачаємо необхідність зосередити увагу на політико-правових наслідках економічної злочинності.

Індекс демократії. Одним із симптомів проблеми гарантування економічної безпеки держави є формування авторитарних та тоталітарних політичних режимів. Важливий вплив на їх формування мають олігархічні структури, капітал яких зазвичай сформований нелегальним шляхом, який започаткований «Economist Intelligence Unit» від 2007 року.

В світі для оцінки рівня демократичного режиму використовується індекс демократії, на основі якого формується міжнародний рейтинг країн.

Індекс демократії – це показник, який спрямований на кількісне відображення стану демократії в групі з 167 країн [360].

При складанні класифікації враховуються 60 різних показників, згрупованих за п’яти категоріями: вибори і плюралізм, громадянські свободи, діяльність уряду, політична ангажованість населення і політична культура.

Відповідно до методології оцінки рівня демократії є наступні політичні режими [360]:

– повна демократія – країна, де громадянські свободи і основні політичні свободи не тільки поважаються, а також підкріплюються політичною культурою, що сприяє розвитку демократичних принципів. Ці народи мають діючу систему урядової влади, незалежність судової влади, чиї рішення є обов’язковими до виконання, уряд, який адекватно функціонує і засоби масової інформації, які є незалежними і різноманітними. Ці країни мають лише незначні проблеми в демократичному функціонуванні. Показник даного рівня оцінюється в балах від 8 до 10;

– недосконала демократія – країни, де вибори є справедливими і вільними, але можуть виникати проблеми (наприклад, порушення свободи ЗМІ), хоча основні громадянські свободи шануються. Тим не менше, ці країни мають істотні недоліки в інших демократичних аспектах, в тому числі нерозвиненість

політичної культури, низький рівень участі в політиці, і проблеми у функціонуванні системи управління. Показник індексу демократії на даному рівні коливається від 6 до 7.9;

– країни з перехідним (гібридним) режимом – країни, де регулярно існують непрямі порушення на виборах, що перешкоджають визнанню їх чесними та вільними. В цих держави часто наявний уряд, який чинить тиск на політичних опонентів, відсутня незалежна судова система, широко розповсюджена корупція, переслідування та тиск на ЗМІ, відсутнє повноцінне верховенство права, і більш виражені недоліки, ніж у неповних демократій у сферах розвитку політичної культури, низький рівень участі в політиці, і проблеми у функціонуванні системи управління (рівень демократії в межах цього рівня оцінюється від 4 до 5.9 балів);

– авторитарний режим – країни, де політичний плюралізм відсутній або вкрай обмежений. Ці країни часто базуються на абсолютній диктатурі, можуть мати деякі традиційні інститути демократії – але мізерної значущості, порушення і утиски громадянських свобод є звичайним явищем, вибори, якщо вони проводяться – не є чесними і вільними, ЗМІ часто підпорядковані державі або контролюються організаціями, пов'язаними з правлячим режимом, судова система не є незалежною, наявна повсюдна цензура і придушення урядової критики (рівень демократії характеризується в діапазоні балів від 0 до 4) [360].

Оскільки Україна має курс до Європейського Союзу та є на шляху розвитку демократичних відносин в країні, вважаємо за доцільне розглянути Індекс демократії у Європейських країнах.

Дані Додатку Б свідчать про те, що всі без виключення країни Європейського Союзу відносяться до режиму повної або недосконалої демократії, а індекс демократії в цих країнах перевищує 6 балів. Враховуючи характеристику показника індексу демократії, можна стверджувати, що Європейський Союз – по справжньому демократична співдружність країн, головними ознаками якої є свобода слова та вибору, високий рівень політичної культури населення, а також незаангажоність всіх галок влади.

В ході дослідження було проаналізовано індекс демократії країн Європейського Союзу (Додаток Б), в результаті чого виявлено, що 9 країнам властивий режим повноцінної демократії, тоді як 18 країнам характерна неповноцінна демократія

Отже, аналізуючи індекс демократії Європейських країн, варто наголосити на тому, що найвищий показник в 2021 році належить Фінляндії (9.27), Швеції (9.26), Данії (9.09) та Ірландії (9.00). Зазначені

країни входять до десятки демократичних країн та посідають 3, 4, 6 та 7 місце в світовому рейтингу відповідно. Окрім того, важливим є постійне зростання показника індексу демократії у Ірландії (від 8.79 – у 2007 році до 9.00 – у 2021 році) та Фінляндії (від 9.19 – у 2007 році до 9.27 – у 2021 році), в той час як Данія (від 9.52 – у 2007 році до 9.09 – у 2021 році) та Швеція (від 9.50 – у 2007 році до 9.26 – у 2021 році) втрачають свої позиції, що зображено на рис. 3.10.

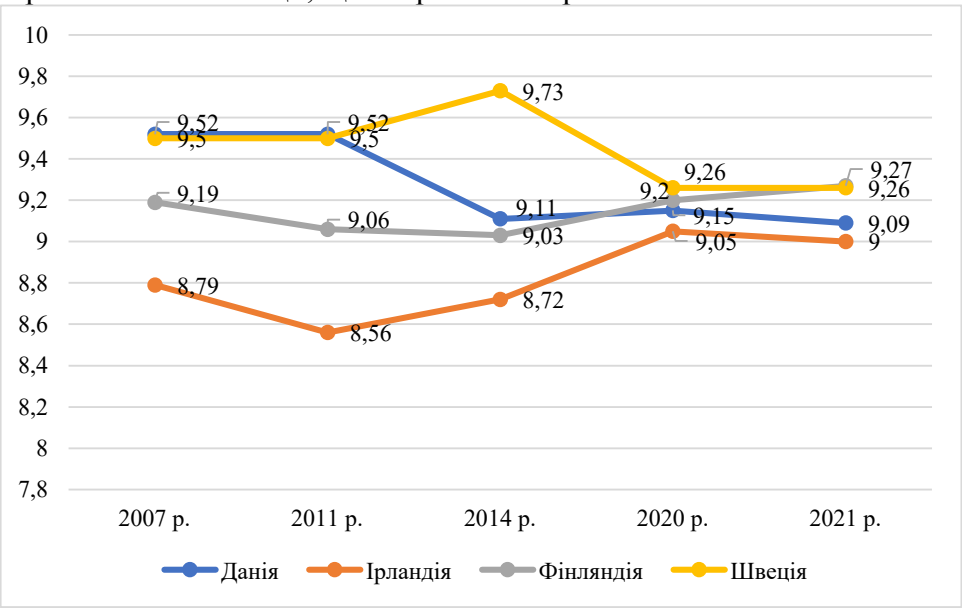

Рис. 3.10. Індекс демократії країн Європейського Союзу – ТОП-10 світового рейтингу

До переліку країн з повноцінною демократією протягом 2007-2021 рр. віднесено Австрію, Іспанію, Люксембург, Нідерланди та Німеччину. Графічне зображення індексу демократії в цих країнах проілюстровано на рис. 3.11.

Проаналізуємо дані країн наведених на рис. 3.11:

– Нідерланди: показник індексу демократії є відносно стабільним, оскільки його зниження зафіксовано на 0.11 балів у 2021 р. (8.88) відносно 2007 р. (8.99);

– Люксембург: тенденція щодо поводження індексу демократії є дещо схожою до Нідерландів. Отже, відносне відхилення показника індексу демократії становить 0.2 бали (8.68 – у 2021 р. та 8.88 – у 2007 р.);

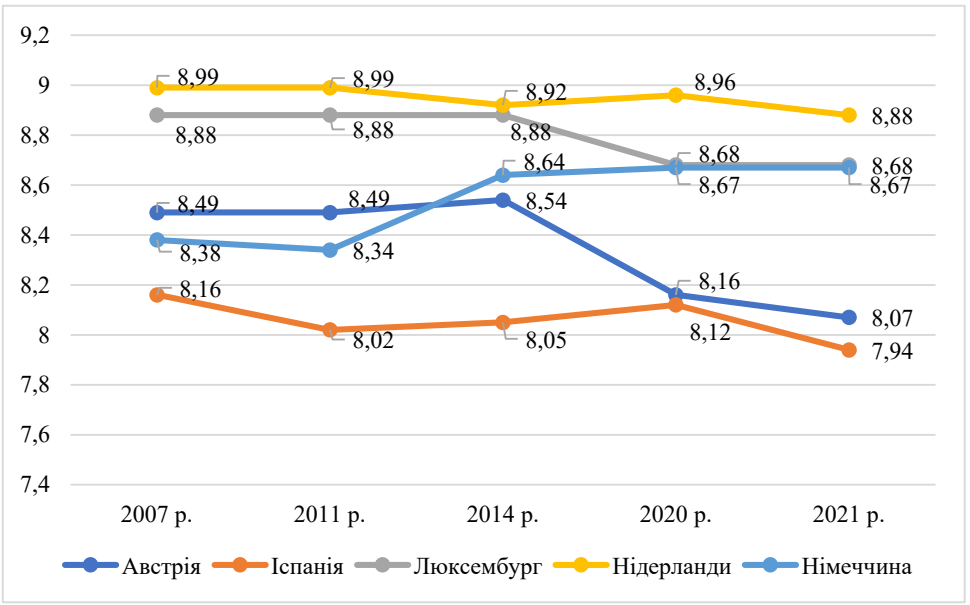

Рис. 3.11. Індекс країн Європейського Союзу з повноцінною демократією

– Німеччина: простежується хоч і не суттєве, але все ж таки зростання індексу демократії. Так, у 2007 р. показник становив – 8.38 балів, а в 2021 р. – 8.67, що становить позитивний приріст за показником 0.29 балів.

– Австрія: індекс демократії, починаючи з 2007 р. знизився на 0.42 бали (від 8.49 – у 2007 році до 8.07 – у 2021 році), проте варто зазначити, що в 2014 р. максимальний показник становив 8.54, після чого почав стрімко знижуватись – 8.16 у 2020 р. та 8.07 у 2021 р.;

– Іспанія: серед країн Європейського Союзу, в яких панує повноцінна демократія, має найнижчий показник індексу демократії у 2021 р. – 7.94 бали, що на 0.22 бали нижче, ніж в 2007 році, коли індекс демократії становив 8.16 балів.

Окрім того, серед країн Європейського Союзу є країни, в яких політичний режим змінювався, починаючи з 2007 року. До цих країн віднесемо Бельгію, Мальту, Португалію, Францію та Чехію (рис. 3.12).

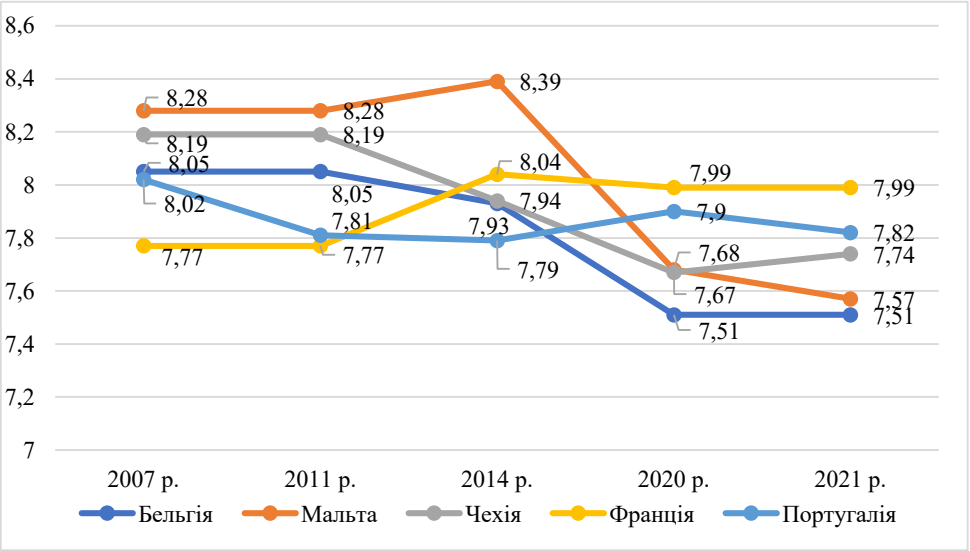

Рис. 3.12. Індекс демократії країн Європейського Союзу, в яких змінювався політичний режим

Пропонуємо розглянути країни наведені на рис. 3.12 докладніше:

– Бельгія: перебуваючи в рейтингу серед країн з повноцінною демократією у 2007 та 2011 рр. мала індекс 8.05 балів, змінила свої позиції в 2014 р. з індексом – 7.93, перейшовши до країн з недосконалою демократією. Отже, за весь період існування рейтингу індекс демократії знизився на 0.54 бали (7.51 – у 2021 р. та 8.05 – у 2007 р.);

– Мальта: має найбільше від'ємне відхилення (0.71 бали) індексу демократії, який у 2021 р. становив 8.28 бали та 7.57 – у 2007 р. Варто зазначити, що найвищого показника країна досягала в 2014 році – 8.39 б., після чого відбулось поступове зниження даного показника;

– Португалія: протягом досліджуваного періоду індексу демократії був властивий то зростаючий, то спадаючий характер. Проте, в цілому, він знизився на 0.2 бали (7.82 – у 2021 р. та 8.02 – у 2007 р.);

– Франція: порівнюючи індекс демократії починаючи з 2007 року, можна відмітити і його зростання до 2014 року (8.08 бали – повноцінна демократія) відносно 2007 року, і спадання у 2020 і 2021 рр. – 7.99 бали відносно 2014 року. Зважаючи на те, що на кінець досліджуваного періоду, тобто 2021 р., індекс демократії у Франції становив 7.99 балів, то її умовно можна вважати країною з повноцінною демократією;

– Чехія: індекс демократії зазнав поступового зниження від 2014 року (в 2007 та 2011 році індекс демократії становив 8.19 балів) і на 2021 р. становив 7.74 бали, що демонструє його спадання на 0.45 балів.

При дослідженні індексу демократії в країнах з недосконалою демократією варто зауважити, що частині країн характерний спадаючий (рис. 3.13) характер індексу, а частині – зростаючий (рис. 3.14).

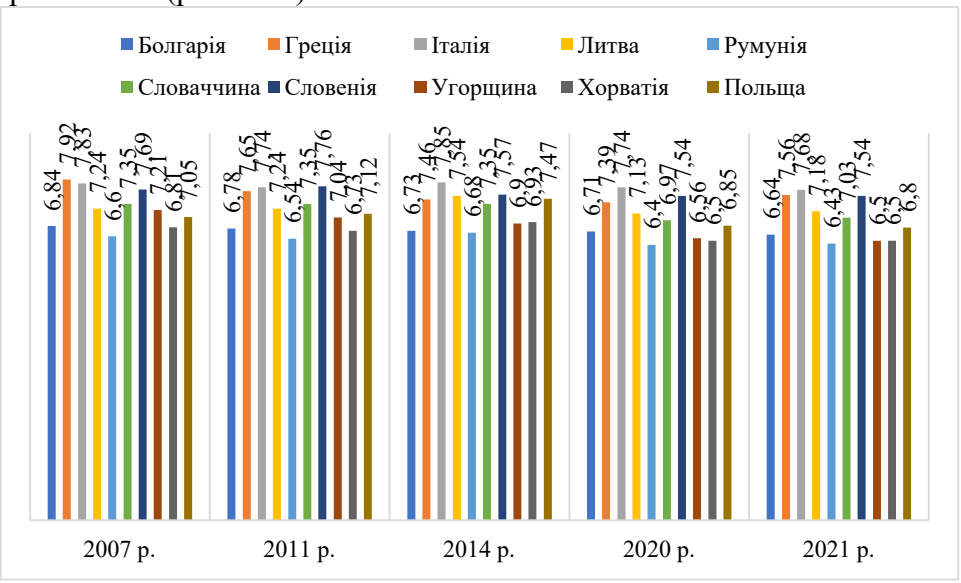

Рис. 3.13. Індекс країн Європейського Союзу з недосконалою демократією (тенденція до спадання)

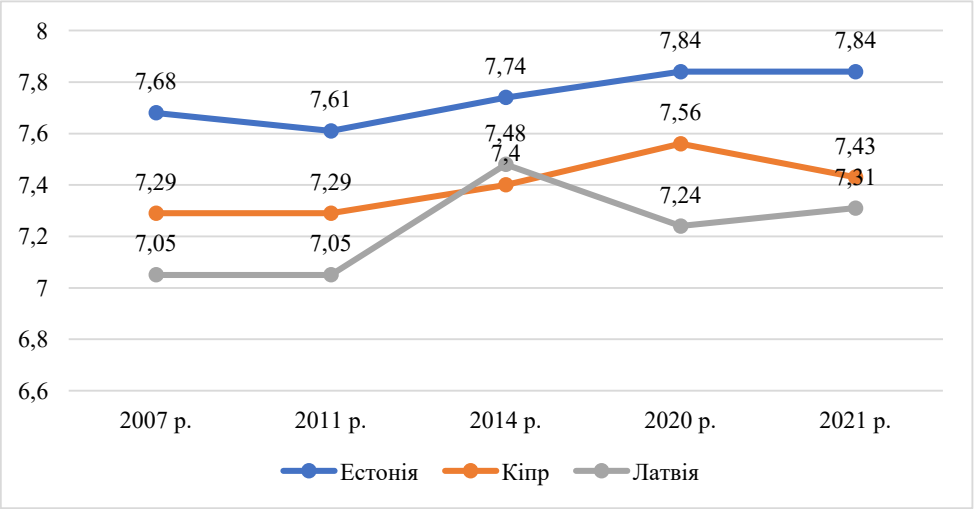

Рис. 3.14. Індекс країн Європейського Союзу з недосконалою демократією (тенденція до зростання)

Отже, дослідимо ці країни детальніше.

До країн з недосконалою демократією, яким характерна спадаюча тенденція індексу, віднесено: Болгарію (6.64 – у 2021 р. та 6.84 – у 2007 р.), Грецію (7.56 – у 2021 р. та 7.92 – у 2007 р.), Італію (7.68 – у 2021 р. та 7.83 – у 2007 р.), Литву (7.18 – у 2021 р. та 7.24 – у 2007 р.), Польщу (6.8 – у 2021 р. та 7.05 – у 2007 р.), Румунію (6.43 – у 2021 р. та 6.6 – у 2007 р.), Словаччину (7.03 – у 2021 р. та 7.35 – у 2007 р.), Словенію (7.54 – у 2021 р. та 7.69 – у 2007 р.), Угорщину (6.5 – у 2021 р. та 7.21 – у 2007 р.) та Хорватію (6.5 – у 2021 р. та 6.81 – у 2007 р.).

Зазначимо, найбільш негативний показник характерний Угорщині – відхилення "-0,71" бала, а найменшого негативного впливу зазнала Литва з показником "-0,06" бала. Окрім того, зважаючи на показник індексу демократії Румунії (6.43 бала у 2021 році), можемо зробити висновок, що серед країн з недосконалою демократією вона знаходиться до країн з перехідним режимом.

До країн з недосконалою демократією, яким характерна зростаюча тенденція індексу, віднесено: Естонію (7.84 – у 2021 р. та 7.68 – у 2007 р.), Кіпр (7,43 – у 2021 р. та 7.29 – у 2007 р.) та Латвію (7.31 – у 2021 р. та 7.05 – у 2007 р.).

Звернемо увагу на те, що найуспішнішою з вище перелічених країн з огляду на зростання індексу демократії є Латвія (позитивний приріст показника становить 0.26 бала). Окрім того, зважаючи на показник індексу демократії Естонії (7.84 бала у 2021 році), можемо зробити висновок, що серед країн з недосконалою демократією вона найвірогідніше може перейти до групи країн з досконалою демократією.

Зважаючи на радянське минуле України, вважаємо за доцільне дослідити рівень індексу демократії в пострадянських країнах з метою виявлення особливостей політичних режимів як передумови до впливу та контрою усіх сфер (Додаток В).

На противагу показникам Додатку Б, дані Додатку В демонструють кардинально іншу ситуацію, зокрема:

– з переліку пострадянських країн найуспішнішими можна назвати Естонію з індексом демократії 7.84 бали у 2021 році, Литву з індексом демократії 7.18 балів у 2021 році та Латвію з індексом 7.31 б. в 2021 році (рис. 3.15).

Можна стверджувати, що в цих країнах суспільство з часів виходу з Радянського Союзу пройшло повний процес трансформації, свідченням чого є показник індексу демократії, а також приналежніть до Європейського Союзу. Останній аргумент може бути також непрямим свідченням рівня розвитку економічних відносин, а також стану економічної безпеки країни.

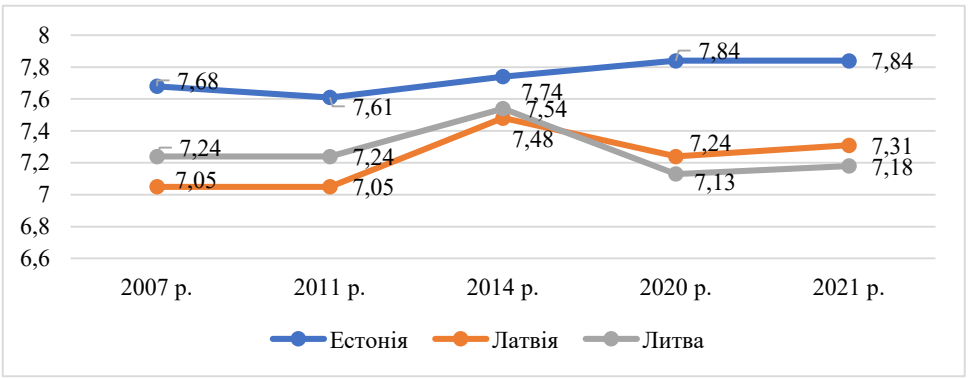

Рис. 3.15. Індекс демократії країн пострадянського простору, які набули членства Європейського Союзу

– ще до однієї групи країн пострадянського простору доцільно віднести Вірменію, Грузію, Молдову та Україну (рис. 3.16).

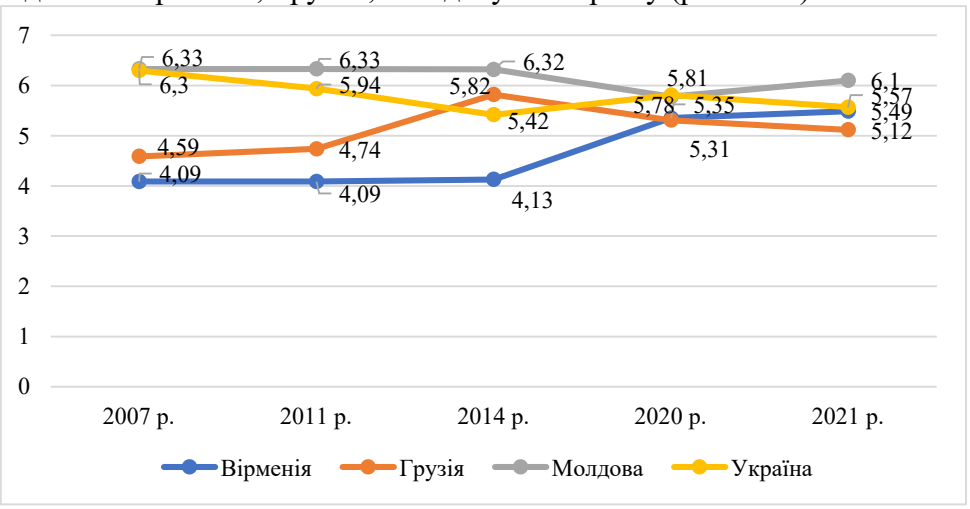

Рис. 3.16. Індекс демократії країн пострадянського простору з перехідним режимом демократії та недосконалою демократією

Всі ці країни об’єднує два факти: по-перше, всі вони фактично знаходяться в перехідному режимі (Вірменія, Грузія Україна) або в режимі недосконалої демократії (Молдова) з індексом демократії 5.12-6.1 (дані за 2021 р.); по-друге, історія незалежного державотворення пов’язана зі збройними конфліктами (Вірменія – Нагірний Карабах; Грузія – Південна Осетія та Абхазія; Молдова – Придністров’я; Україна – Крим та частина Донецької та Луганської областей з подальшим повномасштабним вторгненням 24.02.2022 року). Це

свідчить про те, що з боку країн-сусідів ведеться боротьба щодо протидії розвитку демократичних інститутів у суспільстві, а також за володіння економічно привабливими територіями. Проте, не зважаючи ні на що, Вірменії та Грузії вдається покращувати показник індексу демократії, зокрема: Вірменії – на 1.4 бали (4.09 бали в 2007 році та 5.49 балів в 2021 році); Грузії – на 0,53 бали (4.59 бали в 2007 році та 5.12 балів в 2021 році). Що стосується Молдови, то індекс демократії несуттєво знизився на 0.23 бали (6.33 бали в 2007 році та 6.1 балів в 2021 році), проте вдалось утриматись в режимі недосконалої демократії. Індекс демократі в Україні з 2007 до 2021 року знизився на 0.73 б. (6.3 б. в 2007 році та 5.57 б. в 2021 році). Детальніше ситуація щодо показника індексу демократії в Україні буде описана нижче.

– зрештою до третьої групи країн з радянським минулим, зважаючи на показник індексу демократії, віднесемо Азербайджан, білорусь, Казахстан; Киргизстан, росія, Таджикистан, Туркменістан, Узбекистан (рис. 3.17). Показник індексу демократії в цих країнах не перевищує 3.62 бали (дані за 2021 р.).

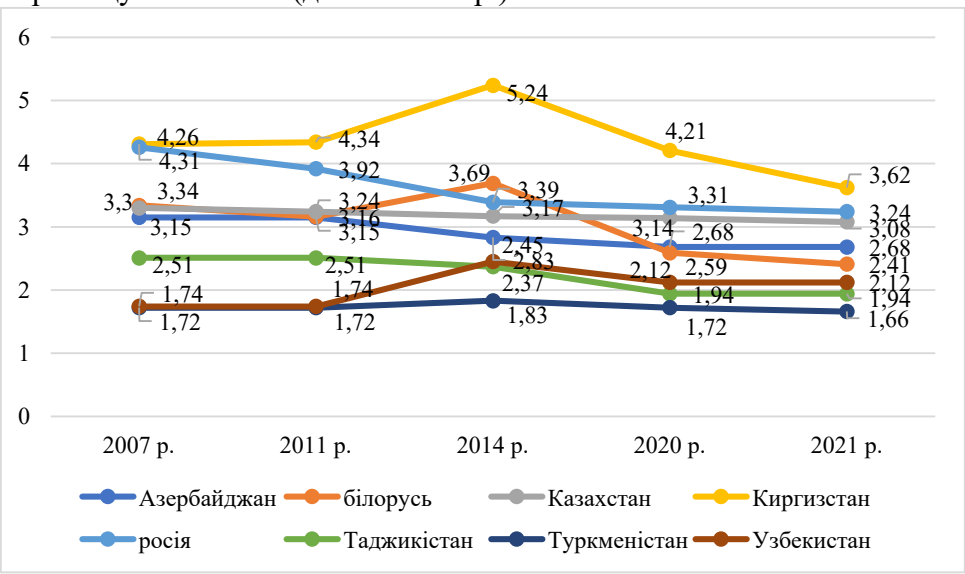

Рис. 3.17. Індекс демократії країн пострадянського простору з авторитарним політичним режимом

Аналізуючи дані досліджуваного періоду з 2007 по 2021 рік (а саме до вибірки потрапив 2007 р., 2011 р., 2014 р., 2020 р. та 2021 р.), індекс демократії у вище перелічених країнах лише знизився, зокрема: в Азербайджані – на 0.47 бала, в білорусі – на 0.91 бала, в Казахстані – на 0.22 бала, в Киргизстані – на 0.69 бала, в росії – на 1.02 бала, в Таджикистані – на 0.57 бала, в Туркменістані – на 0.06 бала, в

Узбекистані – виріс на 0.38 бала. Як бачимо, окрім того, що про формування нормального, демократичного, цивілізованого суспільства не йдеться, ситуація погіршується в принципі. Окрім того, показовим є те, що найгіршою є ситуація в Росії та Білорусії. Відтак можна говорити, що в цих країнах всі сфери життя суспільства є підконтрольні президенту, а думка населення з будь-якого питання автоматично придушується силовими методами.

Аналізуючи ситуацію щодо України, можна говорити про наступне: індекс демократії з 2007 по 2021 роки знизився на 0.73 бали (6.3 бали у 2007 році, 5.57 балів у 2021 році), перемістивши країну з режиму недосконалої демократії до перехідного режиму. Відтак, найвищим цей показник був у 2007 році та становив 6.3 бали за часів президентства В. Ющенка. Такий рівень індексу демократії сформувався в результаті Помаранчевої революції, внаслідок чого де-факто суспільство усвідомило, що може впливати на політичну ситуацію в країні. Після приходу В. Януковича на пост президента, ситуація почала погіршуватися, враховуючи його проросійські настрої та методи управління державою, а отже логічним є те, що за часів саме його правління індекс демократії знизився майже на 2 бали, що є досить суттєвим. Причиною різкого зниження індексу демократії в цей період можна назвати повне підпорядкування всіх гілок влади президентові та бажання контролювати, фільтрувати їх та впливати на всі процеси, які відбуваються в країні, про що свідчать наступні факти:

1) створення "нової коаліції" із залученням депутатів-"перебіжчиків". Ця схема отримала в медіасфері назву "коаліція тушок" [94, с. 123]. "Новостворена коаліція в перші години свого існування радикально змінила виконавчу владу в країні" [94, с. 126], в результаті чого уряд Ю. Тимошенко відправили у відставку, а новим Головою Уряду став М. Азаров.

2) новостворений Кабінет Міністрів уособлював компроміс між різними групами впливу всередині донецького та луганського кланів, а також їхніми партнерами по коаліції. Ключові методи призначення високопосадовців наведено в Додатку Г.

Аналізуючи інформацію, зазначену в Додатку Г, можемо зробити наступні висновки щодо призначення чиновників на керівні посади в Кабінеті міністрів України за часів режиму В. Януковича, зокрема: призначення на посади мало явні ознаки недотримання норм законів та високим рівнем корумпованості; очевидний зв'язок з відомими олігархами.

Той факт, що на високі посади призначались особи, так чи інакше близькі до оточення В. Януковича, вказує на те, що всі сфери

суспільного життя країни мали бути під прямим впливом президента, що вказує на бажання недопущення демократичного розвитку суспільства, розвиток економічної злочинності в державі, що загрожує економічній безпеці як складової національної безпеки держави.

3) реформування системи судочинства через створення робочої групи з метою проведення суддівської реформи у складі 26 суддів, 15 представників вищих юридичних навчальних закладів, 5 народних депутатів та 5 представників юридичних громадських організацій на чолі з Міністром юстиції О. Лавриновичем [94, с. 134-135]. Зрозуміло, що члени робочої групи не мали ніякого важеля впливу і були залучені до цього процесу з метою легалізації судової реформи.

Революція Гідності знову ж таки дала поштовх до розвитку демократичних процесів в країні, хоча варто зазначити, що цей процес є нестійким через посилення напружених відносин з росією.

Індекс недієздатності держав. Індекс недієздатності держав – це щорічний рейтинг 179 країн, що базується на різних впливах, з якими стикаються країни, що впливає на рівень їх недієздатності. Індекс ґрунтується на аналітичному підході Фонду миру запатентованої Системи оцінки конфліктів. Базуючись на комплексній методології соціальних наук, три основні потоки даних – кількісна, якісна та експертна перевірка – піддаються критичному аналізу для отримання остаточних балів при визначенні індексі недієздатності держав. Велика кількість документів аналізуються щороку шляхом застосування вузькоспеціалізованих параметрів пошуку, бали розподіляються для кожної країни на основі дванадцяти ключових політичних, соціальних та економічних показників і понад 100 субіндикаторів, які є результатом багаторічних експертних досліджень у сфері соціальних наук [350].

Індекс недієздатності держав є критично важливим інструментом для виявлення не лише нормального впливу, який відчувають усі держави, але й для визначення того, коли цей вплив переборює здатність країни справлятися з ним. Виділяючи відповідні вразливі місця, які сприяють ризику нестабільності держави, індекс – а також соціальні наукові рамки та інструменти аналізу даних, на яких він побудований – роблять оцінку політичних ризиків і раннє попередження конфліктів доступними для політиків і громадськості в цілому. Щодня Фонд миру збирає тисячі звітів та інформації з усього світу, детально описуючи існуючий соціальний, економічний і політичний тиск, з яким стикається кожна з країн [349].

Показник індексу розраховується за наступними складовими: C1: Служба безпеки; C2: Розкол еліти; C3: Масові невдоволення; E1: Економіка; E2: Економічна нерівність; E3: Відтік людського

капіталу; P1: Легітимність держави; P2: Державні послуги; P3: Права людини; S1: Демографічний тиск; S2: Біженці та ВПО; X1: Зовнішнє втручання [351].

В цілому, розглядаючи індекс недієздатності держав (Додаток Д), зауважимо, що країни з вищим оціночним показником отримують гіршу позицію в рейтингу. Так, за останні 5 років можна спостерігати, що на світовій арені найнедієздатнішими країнами були: в 2018 р. – Південний Судан (113,4 б.), а з 2019 р. по 2022 р. – Ємен з 113,5 б., 112,4 б.; 111,7 б. та 111,7 б. відповідно. В той же час безумовним лідером рейтингу або найстійкішою країною за досліджуваний період є Фінляндія з показниками: 2018 р. – 17,9 б., 2019 р. – 16,9 б., 2020 р. – 14,6 б., 2021 р. – 16,2 б., 2022 р. – 15,1 б.

Вважаємо за необхідне більш детальніше зосередити увагу на показниках індексу недієздатності країн Європейського Союзу та країн пострадянського простору, що, в свою чергу, допоможе охарактеризувати місце України серед європейських країн (табл. 3.7, табл. 3.8).

Таблиця 3.7.

Показники індексу недієздатності держав Європейського союзу за 2018-2022 рр. (на основі [338])

Країна	2018 р.		2019 р.		2020 р.		2021 р.		2022 р.	
	Позиція в рейтингу	Оцінка	Позиція в рейтингу	Оцінка	Позиція в рейтингу	Оцінка	Позиція в рейтингу	Оцінка	Позиція в рейтингу	Оцінка
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*	*10*	*11*
Австрія	165	26,2	165	25,0	164	24,1	166	26,1	166	25,4
Бельгія	163	29,7	161	28,6	161	27,1	162	31,0	160	31,9
Греція	128	55,3	129	53,9	127	52,1	128	54,5	124	55,8
Данія	175	19,8	175	19,5	175	17,2	175	18,8	175	18,1
Естонія	145	43,0	146	40,8	148	38,5	152	39,5	155	37,7
Іспанія	149	41,4	147	40,7	146	40,4	142	44,8	142	44,4
Італія	143	43,8	143	43,8	143	42,4	141	45,2	143	43,4
Кіпр	121	60,3	122	57,8	123	56,1	121	57,4	120	56,9
Латвія	142	44,9	142	43,9	144	42,3	146	44,0	145	42,8
Литва	152	39,4	152	38,1	154	36,5	155	38,7	153	38,6
Люксембург	170	20,8	169	20,4	170	18,8	173	21,1	173	20,0
Нідерланди	165	26,2	166	24,8	167	22,9	168	24,1	169	22,1
Німеччина	167	25,8	167	24,7	166	23,2	167	24,8	167	23,6
Норвегія	177	18,3	177	18,0	177	16,2	178	16,6	178	15,6
Польща	148	41,5	144	42,8	145	41,0	147	43,1	148	42,2

Продовження табл. 3.7

1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*	*10*	*11*
Португалія	164	27,3	164	25,3	165	23,5	164	26,8	164	27,5
Румунія	137	49,4	137	47,8	136	46,7	135	51,0	133	50,8
Словацька Республіка	147	42,5	148	40,5	151	38,2	154	39,0	156	37,1
Угорщина	134	50,2	134	49,6	135	47,6	134	51,1	133	50,8
Фінляндія	178	17,9	178	16,9	178	14,6	179	16,2	179	15,1
Франція	160	32,2	160	32,0	160	30,5	159	32,5	162	30,9
Чеська Республіка	153	39,0	154	37,6	155	35,7	153	39,3	151	39,9
Швейцарія	176	19,2	176	18,7	176	17,1	174	19,9	174	18,9
Швеція	170	20,8	170	20,3	172	18,2	172	21,4	170	20,9

Розглядаючи Індекс недієздатності країн, слід звернути увагу, що серед європейських країн впродовж досліджуваного періоду 2018-2022 р. спостерігається незначна зміна в динаміці показника в межах певної країни (рис. 3.18).

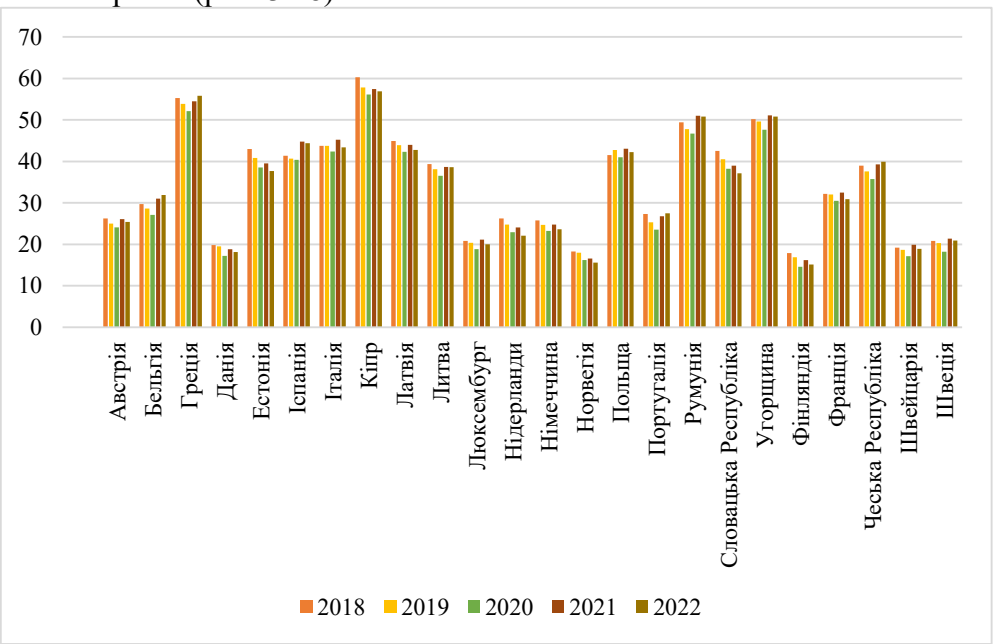

Рис. 3.18. Динаміка Індексу недієздатності серед країн Європейського Союзу у розрізі оціночного балу за 2018-2022 рр. (на основі [338])

Станом на 2022 р. частина країн покращила свої показники, зокрема: Австрія, Данія, Естонія, Італія, Кіпр, Латвія, Литва, Люксембург, Нідерланди, Німеччина, Норвегія, Словацька Республіка,

Фінляндія, Франція, Швейцарія. Інші ж країни втратили свої позиці, зокрема: Бельгія, Греція, Іспанія, Польща, Португалія, Румунія, Угорщина, Чеська Республіка, Швеція.

Таким чином, найкращий показник серед країн Європейського Союзу, та й світу, в цілому, прослідковується у Фінляндії: 2018 р. – 17,9 балів, 2019 р. – 16,9 балів, 2020 р. – 14,6 балів, 2021 р. – 16,2 балів, 2022 р. – 15,1 балів. Найгірша ситуація у Кіпра, його показники індексу недієздатності є найвищими, зокрема: 2018 р. – 60,3 балів, 2019 р. – 57,8 балів, 2020 р. – 56,1 балів, 2021 р. – 57,4 балів, 2022 р. – 56,9 балів. Хоча в даної країни є дещо позитивна хвилеподібна динаміка, однак вона не дозволяє суттєво покращити її показники в рейтингу. Це пояснюється тим, що такі складові при розрахунку даного показника, як зовнішнє втручання, зростання реваншистських настроїв, демографічний вплив та економічне становище є занадто високими для даної країни.

Таблиця 3.8.

Показники Індексу недієздатності держав пострадянського простору за 2018-2022 рр. (на основі [338])

Країна	2018 р.		2019 р.		2020 р.		2021 р.		2022 р.	
	Позиція в рейтингу	Оцінка	Позиція в рейтингу	Оцінка	Позиція в рейтингу	Оцінка	Позиція в рейтингу	Оцінка	Позиція в рейтингу	Оцінка
Азербайджан	78	74,6	76	73,2	78	71,3	71	75,1	73	73,1
білорусія	97	70,5	99	68,2	103	65,8	98	68,0	91	68,7
Вірменія	102	69,5	105	66,7	108	64,2	91	69,8	97	67,0
Грузія	83	74,0	81	72,0	80	71,2	79	72,6	80	71,8
Казахстан	117	63,4	116	61,6	117	59,8	116	61,2	118	59,5
Киргизстан	65	78,6	68	76,2	73	73,9	68	76,4	66	77,1
Молдова	102	69,5	103	67,1	101	66,0	103	67,0	105	64,5
росія	69	77,2	73	74,7	76	72,6	74	73,6	75	72,6
Таджикистан	63	79,5	65	77,7	66	75,5	71	75,1	70	75,0
Туркменістан	86	72,6	85	71,4	90	69,1	97	68,2	102	66,5
Узбекистан	67	79,1	70	75,7	74	73,1	80	72,0	88	69,6
Україна	86	72,6	91	71,0	92	69,0	91	69,8	92	68,6

Серед країн пострадянського простору прослідковується дещо інша динаміка, ніж у країн Європейського союзу, яка свідчить про покращення Індексу недієздатності (рис. 3.19).

Так, серед країн, які увійшли до даного переліку прослідковуються наступні зміни щодо покращання рейтингового балу Індексу недієздатності за досліджуваний період, зокрема: Азербайджан – з 74,6 б. у 2018 р. до 73,1 б. у 2022 р.; білорусія – з 70,5 б. у 2018 р. до 68,7 б. у 2022 р.; Вірменія – з 69,5 б. у 2018 р. до 67,0 б. у 2022 р.; Грузія – з 74,0 б. у 2018 р. до 71,8 б. у 2022 р.; Казахстан – з 63,4 б. у 2018 р. до 59,5 б. у 2022 р.; Киргизстан – з 78,6 б. у 2018 р. до 77,1 б. у 2022 р.; Молдова – з 69,5 б. у 2018 р. до 64,5 б. у 2022 р.; росія – з 77,2 б. у 2018 р. до 72,6 б. у 2022 р.; Таджикистан – з 79,5 б. у 2018 р. до 75,0 б. у 2022 р.; Туркменістан – з 72,6 б. у 2018 р. до 66,5 б. у 2022 р.; Узбекистан – з 79,1 б. у 2018 р. до 69,6 б. у 2022 р.; Україна – з 72,6 б. у 2018 р. до 68,6 б. у 2022 р.

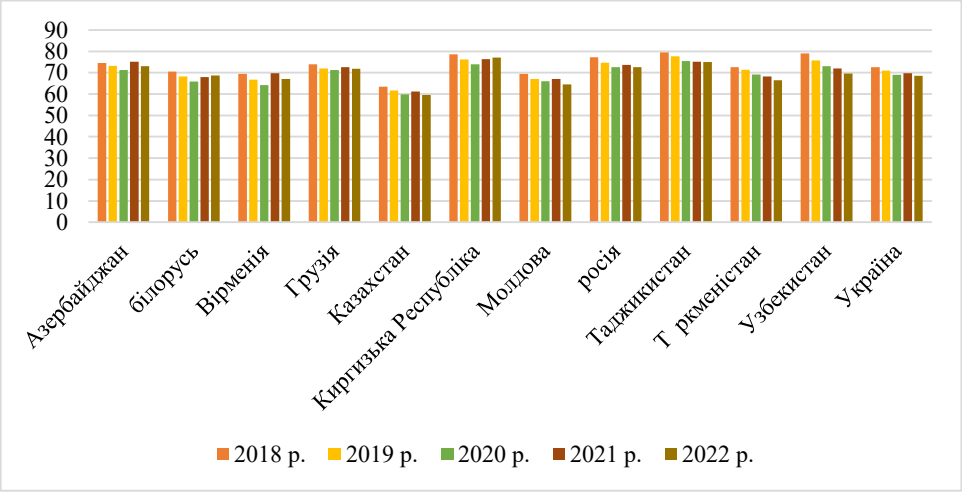

Рис. 3.19. Динаміка Індексу недієздатності серед країн пострадянського простору у розрізі оціночного балу за 2018-2022 рр. (на основі [338])

На рис. 3.20 наведено рейтинг країн пострадянського простору станом на 2022 р. від кращого місця в рейтингу до гіршого.

Таким чином, серед країн пострадянського простору у 2022 р. найвищу позицію займає Казахстан, посідаючи 118 місце серед 179 країн у світовому Індексі недієздатності держав з оціночним балом 59,5. Найгірша ситуація серед наведених вище країн спостерігається у Киргизстані, який посідає останнє місце в цій групі. У світовому рейтингу він посідає 66 місце щодо недієздатності з оцінкою 77,1 б.

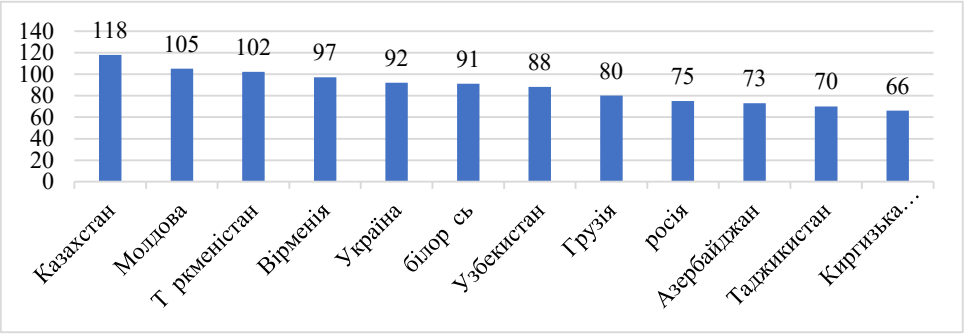

Рис. 3.20. Рейтинг країн пострадянського простору станом на 2022 р., від кращого до гіршого [338]

В свою чергу, станом на 2022 р. в рейтингу країн пострадянського простору Україна посідає 5 місце серед кращих держав, а в загальносвітовому – 92 з оціночним балом 68,6.

Разом з тим, оцінюючи місце України в даному індексі, потрібно відмітити той факт, що за інформацією, яка розміщена на інтернет-ресурсах Фонду миру, починаючи з 2006 р. до 2014 р. рейтинг країни постійно покращувався (рис. 3.21).

Рис. 3.21. Загальна тенденція динаміки показників України відповідно до Індексу недієздатності держав за 2006-2022 рр. [351]

Так, згідно даних, наведених на рис. 3.21, у 2006 р. Україна посідала 86 місце з рейтингом 72,9 балів, а на початок 2014 р. її позиції піднялися до 113 місця з показником 67,2 балів. Але вже до початку 2015 р. її рейтинг різко погіршився та склав 76,3 б., країна спустилася на 84 місце в загальному списку. Стрімке падіння рейтингу України також прослідковується у розрізі окремих складових даного показника,

зокрема, суттєво зріс показник зовнішнього впливу на державу, який на початок 2014 р. становив 6,3 б., а в 2015 р. – погіршився та складав 9,1 б. Така ситуація є результатом приходу до влади корумпованого режиму В. Януковича, діяльність якого спровокувала народний супротив, і як результат Революцію Гідності. Суттєво на цей показник вплинуло вторгнення рф у 2014 р. з подальшою анексією Автономної республіки Крим та окупацією частини Донецької та Луганської областей.

Після повалення режиму В. Януковича та приходом до влади нового президента, Україна почала відновлювати свої втрачені позиції в рейтингу. Так, станом на 2022 р. Україна піднялася в рейтингу на 8 позицій та посідає 92 місце в списку з оціночним балом 68,6.

Індекс верховенства права (WJP). У міжнародному рейтингу верховенства права «Rule of Law Index 2022» [352] Україна зайняла 76 позицію серед 140 проаналізованих країн, з показником – 0,5. Даний індекс розраховується з метою оцінки рівня дотримання принципів верховенства права і містить у собі аналіз декількох важливих факторів: відсутність корупції, обмеження повноважень інститутів влади, відкритість уряду, фундаментальні права, порядок та безпека, правозастосування, цивільне правосуддя, кримінальне правосуддя. Найкращий показник Україна отримала за «порядок та безпеку», найгірший – за «відсутність корупції» (табл. 3.9).

Таблиця 3.9

Європейські країн у міжнародному рейтингу верховенства права станом на 2022 р. (на основі [352])

Місце в рейтингу	Країни	Показник	Обмеження повноважень інститутів влади	Відсутність корупції	Відкритість уряду	Фундаментальні права	Порядок і безпека	Право-застосування	Цивільне правосуддя	Кримінальне правосуддя
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*	*10*	*11*
1	Данія	0.90	0.95	0.96	0.87	0.92	0.93	0.90	0.87	0.83
2	Норвегія	0.89	0.93	0.93	0.87	0.91	0.93	0.87	0.84	0.84
3	Фінляндія	0.87	0.91	0.89	0.86	0.89	0.91	0.86	0.81	0.83
4	Швеція	0.86	0.86	0.90	0.85	0.86	0.92	0.83	0.83	0.80
5	Нідерланди	0.83	0.85	0.88	0.83	0.84	0.85	0.85	0.84	0.75
6	Німеччина	0.83	0.86	0.83	0.79	0.85	0.89	0.86	0.83	0.78
11	Австрія	0.80	0.81	0.81	0.80	0.78	0.87	0.81	0.74	0.73
14	Бельгія	0.79	0.83	0.80	0.78	0.84	0.82	0.81	0.75	0.71
20	Чехія	0.73	0.73	0.66	0.69	0.78	0.89	0.71	0.69	0.69
21	Франція	0.73	0.73	0.75	0.76	0.74	0.79	0.76	0.70	0.63

Продовження табл. 3.9

1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*	*10*	*11*
23	Іспанія	0.73	0.73	0.73	0.70	0.79	0.83	0.70	0.66	0.68
27	Португалія	0.69	0.76	0.72	0.65	0.76	0.79	0.61	0.66	0.57
32	Італія	0.67	0.72	0.65	0.63	0.73	0.75	0.63	0.58	0.64
35	Словаччина	0.66	0.67	0.51	0.69	0.73	0.90	0.62	0.54	0.58
36	Польща	0.64	0.54	0.72	0.60	0.61	0.85	0.63	0.61	0.58
38	Румунія	0.63	0.62	0.55	0.63	0.67	0.83	0.58	0.65	0.53
44	Греція	0.61	0.68	0.57	0.60	0.66	0.71	0.56	0.60	0.52
68	Молдова	0.52	0.50	0.37	0.57	0.57	0.81	0.45	0.50	0.39
73	Угорщина	0.52	0.37	0.49	0.44	0.56	0.91	0.46	0.45	0.45
76	Україна	0.50	0.47	0.33	0.56	0.60	0.70	0.43	0.54	0.37
99	білорусія	0.46	0.27	0.50	0.31	0.38	0.81	0.44	0.56	0.42
107	росія	0.45	0.33	0.41	0.47	0.40	0.68	0.46	0.51	0.30

До першої п’ятірки найкращих країн рейтингу увійшли Данія з найвищим показником – 0,9; Норвегія – 0,89; Фінляндія – 0,87; Швеція – 0,86 та Нідерланди – 0,83. Німеччина розташувалася на шостому місці з показником 0,83.

Серед найближчих сусідів України одними з найгірших показників в Молдові є стан корупції (0,37) та кримінального правосуддя (0,39), які вже майже досягають критичної точки. Загальний показник індексу верховенства права в Молдові складає 0,52, – це 68 місце в рейтингу. Угорщина знаходиться на 73 місці, серед незадовільних показників верховенства права можна виділити «обмеження повноважень інститутів влади» з показником 0,37. Подібна ситуація і в білорусії, де даний фактор складає 0,27, загальний індекс верховенства знаходиться на рівні 0,46 та забезпечує країні 99 позицію в рейтингу. Серед аналізованих країн росія зайняла найгіршу позицію – 107 місце з 140 можливих. Серед показників, які тягнуть позиції країни в рейтингу донизу доцільно виділити: обмеження повноважень інститутів влади (0,33), кримінальне правосуддя (0,30), фундаментальні права (0,40).

Загалом погіршення показників у рейтингу спостерігається вже декілька років поспіль серед таких країн, як: росія, білорусія, Угорщина, Польща, Португалія, Франція, Бельгія (рис. 3.22). Дані країни мають тенденцію до зниження індексу та свідчать про погіршення дотримання верховенства права. Найсуттєвіше показник в даному рейтингу з 2015 р. до 2022 р. впав у Польщі з 0,71 до 0,64 та Угорщини – з 0,58 до 0,52.

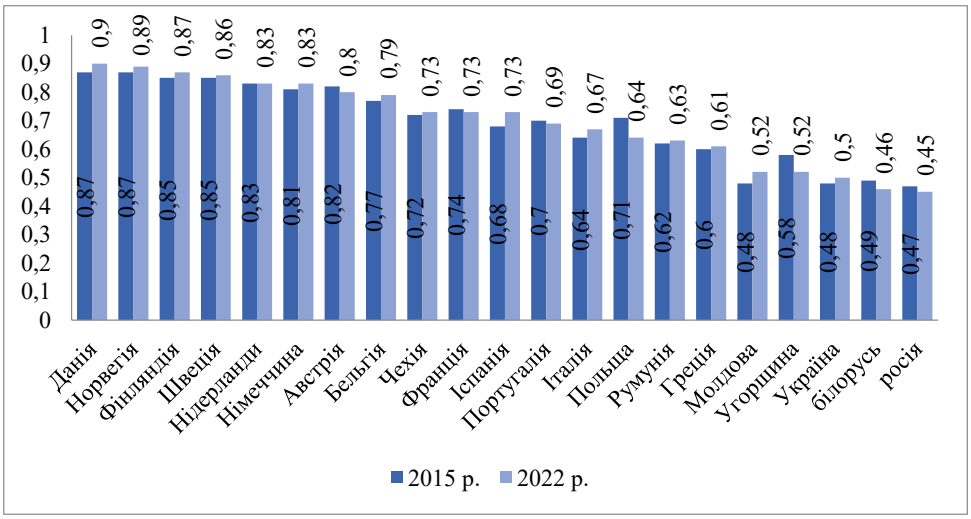

Рис. 3.22. Індекс верховенства права серед Європейських країн за 2015 та 2022 рр. (на основі [340])

Так, першість в рейтингу зуміла втримати Данія, індекс верховенства права в 2022 р. порівняно з 2015 р. зріс на 0,03. Така ж ситуація з Норвегією (+ 0,02), Фінляндією (+0,02) та Швецією, де спостерігається підвищення індексу (+0,01).

Досить цікавим є той факт, що незважаючи на зростання індексу верховенства права Швеція в 2022 році поступилась своїм місцем Фінляндії. Нідерланди стабільно втримують 5 позицію з показником 0,83, як в 2015 р. так і в 2022 р. Бельгія Чехія, Італія, Іспанія, Румунія, Греція, Молдова, Україна відносяться до країн, індекс верховенства права яких зріс в порівнянні з 2015 роком. Однак, не зважаючи на це, в 2022 році Україна та Румунія опустилась на 6 позицій в даному рейтингу, Італія – на 2 позиції, Греція – на 11. В свою чергу, 33 позиції втратила в 2022 році білорусія, і на одну менше (32) втратила росія за загальним рейтингом індексу верховенства права.

Динаміку змін індексу верховенства права в Україні можна відобразити на рис. 3.23.

Відповідно до графіку можна помітити тенденцію щодо зростання індексу верховенства впродовж 2015-2020 років. В розрізі складових даного індексу найнижчого значення впродовж усіх 8 років набув показник «Відсутності корупції», який стабільно коливався в межах від 0,33 до 0,36. Схожа ситуація із показником «кримінального правосуддя». Так, в 2016 році показник сягнув критичної позначки зі значенням 0,36, в 2017-2018 рр. зріс на 0,01 бала до 0,37, в 2019 р. показник не змінив своє значення, а в 2020 р. – знов впав на 0,01 бала,

після чого в 2022 р. зріс на 0,14, продемонструвавши позитивну тенденцію до зростання. Однак, цього було недостатньо для втримання рейтингових позицій України в загальному списку країн на рівні 2021 р., де Україна зайняла 74 сходинку.

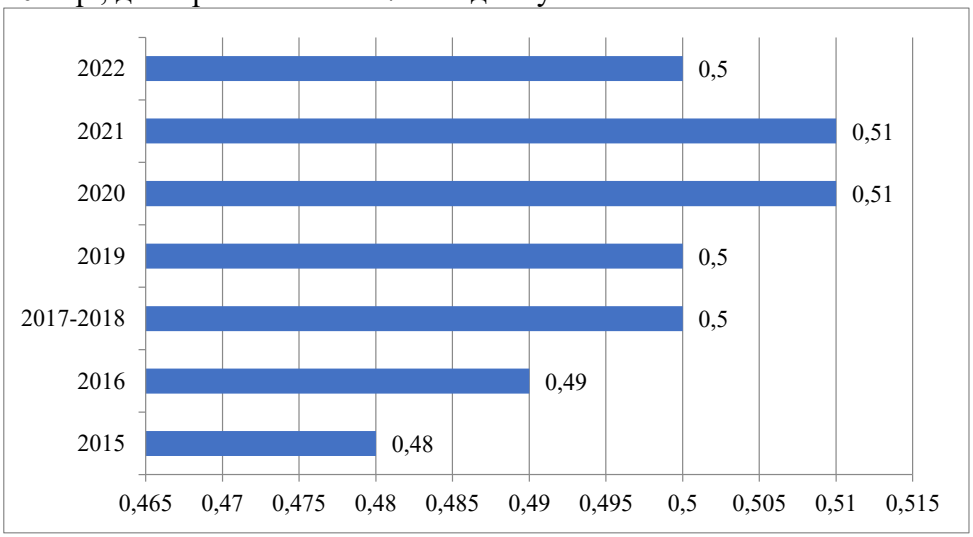

Рис. 3.23. Індекс верховенства права в Україні 2015-2022 рр. (на основі [384])

Найвищу сходинку в рейтингу Україна займала в 2015 р., коли посіла 70 місце з загальним рахунком балів – 0,48. Найгірший показник за проаналізований період і, відповідно, найнижчу позицію в світовому рейтингу Україна мала в 2016 р. – 78 місце (0,49 балів) з 113 країн. В 2015 р. (0,48 балів) – 70 місце з 102 можливих.

Отже, проведене дослідження дало можливість ідентифікувати сукупність політико-правових наслідків економічної злочинності, серед яких:

– формування політичного режиму як варіанту розвитку суспільства (демократичного або авторитарного), який визначає рівень розвитку економічної злочинності, що загрожує економічній безпеці держави;

– вплив політичного керівництва як індикатор розвитку економічної злочинності, яка впливає на рівень економічної безпеки зокрема, та національної безпеки держави в цілому, та сприяє недієздатності держави як агента на міжнародній арені;

– вплив корупції в органах судової та виконавчої влади, які є основними гарантами забезпечення та дотримання норм права, на формування економічної злочинності через вироблення та впровадження завідомо корисливих норм права, що напряму загрожує економічній безпеці як складовій національної безпеки.

3.3. Діагностика соціально-економічних наслідків економічної злочинності, що визначають симптоми проблеми гарантування економічної безпеки

Найбільший вплив на рівень економічної безпеки держави чинять наслідки економічної злочинності, що проявляються в соціально-економічній сфері. Соціально-економічні наслідки економічної злочинності є вкрай важливими з позиції їх ліквідації та недопущення в майбутньому, вони є прямими показниками рівня економічної безпеки держави. Так, економічна злочинність призводить до зростання тіньового сектору і, як наслідок, недоотримання бюджетних доходів, що проявляється на державному боргу країни; високий рівень економічної злочинності пливає на конкурентоспроможність держави, адже визначає стан економіки, впливає на ефективність уряду країни; знижує рівень ділового середовища та призводить до низького рівня інфраструктури. Економічні наслідки призводять до соціальних наслідків, які впливають на розрив між доходами населення та якість його життя.

Ідентифікації наслідків економічної злочинності для цілей державного управління свої праці присвятили М.Б. Бичко, В.Т. Білоус, М.Ю. Валуйська, В.В. Голіна, Б.М. Головкін, Д.О. Грицишен В.А. Предборський, І.В. Супрунова, В.Я. Тацій, В.Г. Яригін. Проте, важливим є дослідження, що присвячене оцінці соціально-економічними наслідкам економічної злочинності крізь призму впливу на показники як характеризують місце країни в світовий рейтингах, зокрема за: державним боргом, індексом конкурентоспроможності, індексом якості життя та індексом Джині.

Показник загального державного боргу країни. Ключовим показником сталості державних фінансів є показник загального державного боргу країни. Даний показник розраховується як співвідношення державного боргу до ВВП країни. Заборгованість розраховується як сума наступних категорій зобов'язань: валюта та депозити; боргові цінні папери, позики; страхування, пенсії, стандартизовані схеми гарантій та інша кредиторська заборгованість (рис. 3.24).

За показниками countryeconomy.com, які збирають дані для обчислень в Міністерствах фінансів, Центральному банку, Національних службах статистики, Світовому Банку, Міжнародному валютному фонді, найвищий державний борг відносно ВВП серед розвинених країн має Японія – 259,43 % у 2021 році. Борг у 194,5 % накопичила Греція. У Італії показник досяг 150,3 %, а в Сполучених

Штатах він становить 128,13 % від ВВП. Україна також займає далеко не останню позицію в даному рейтингу, показник державного боргу складає 47,59 % відносно ВВП країни [353].

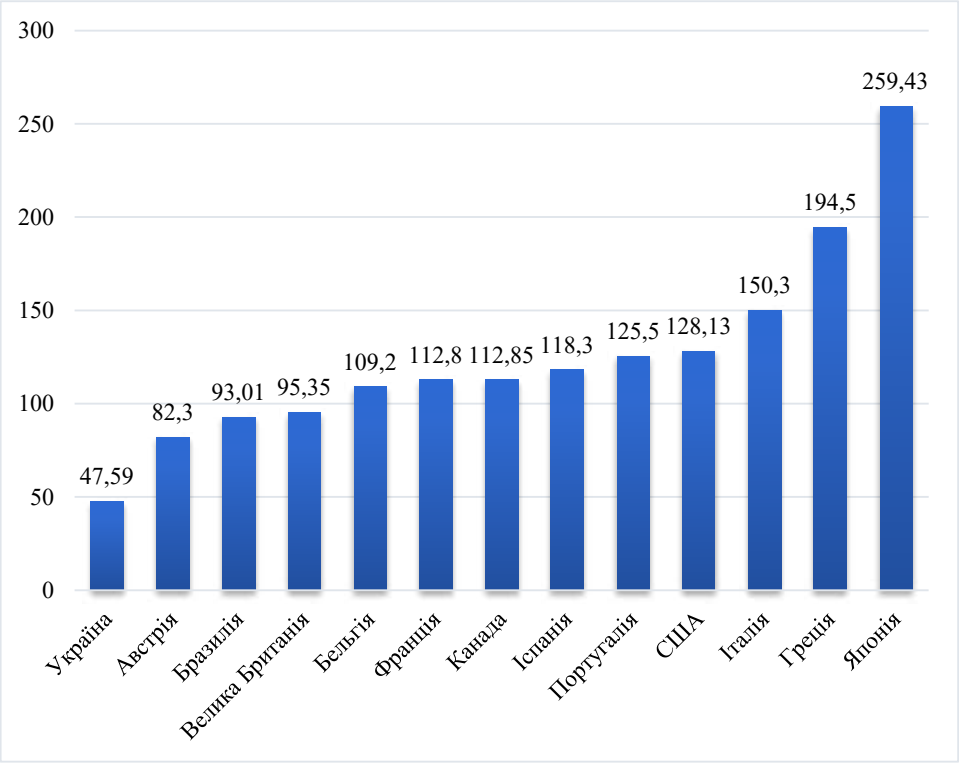

Рис. 3.24. Країни з найбільшим показником державного боргу відносно ВВП,% станом на 2021 р.

Динаміку зміни загального державного боргу за роками в європейських країнах та країнах, які межують з Україною, можна простежити в таблиці 3.10 та на рис. 3.25.

Таблиця 3.10

Показники державного боргу в європейських країнах та країнах, які межують з Україною за 2015-2021 рр. (на основі [353]; [98])

Країни	2015 р.	2016 р.	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*
Австрія	84,90	82,80	78,50	74,10	70,60	82,90	82,30
Бельгія	105,20	105,00	102,00	99,90	97,60	112,00	109,20
білорусія	53,01	53,48	53,16	47,52	41,00	47,49	41,18
Греція	176,70	180,50	179,50	186,40	180,60	206,30	194,50
Іспанія	103,30	102,70	101,80	100,40	98,20	120,40	118,30
Італія	135,30	134,80	134,20	134,40	134,10	154,9	150,30
Молдова	42,38	39,23	34,86	31,80	28,79	36,63	33,14
Нідерланди	64,60	61,90	57,00	52,40	48,50	54,70	52,40

Продовження табл. 3.10

1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*
Німеччина	68,60	68,00	58,90	61,30	64,60	69,00	71,90
Норвегія	31,60	38,13	38,64	39,66	40,94	46,80	43,41
Польща	51,30	54,50	50,80	48,70	45,70	57,20	53,80
Португалія	131,20	131,50	126,10	121,50	116,60	134,90	125,50
росія	15,29	14,85	14,31	13,62	13,75	19,20	16,99
Румунія	37,80	37,90	35,30	34,50	35,10	46,90	48,90
Словаччина	51,70	52,30	51,50	49,40	48,00	58,90	62,20
Угорщина	75,80	74,90	72,10	69,10	65,30	79,30	76,80
Україна	79,50	73,51	71,62	60,42	50,49	60,57	47,59
Франція	95,60	98,00	98,10	97,80	97,40	115,00	112,80
Чехія	39,70	36,60	34,20	32,10	30,00	37,70	42,00
Швейцарія	42,16	40,95	41,77	39,79	39,64	43,33	42,07
Швеція	43,70	42,30	41,00	39,20	35,20	39,50	36,30

За даними таблиці 3.10 можна помітити, що найбільшу частку в структурі світового боргу серед проаналізованих країн впродовж 2015-2021 рр. займає Греція. Відповідно до дослідження Світового банку, якщо розмір державного боргу перевищує певну межу, то його подальше зростання призводить до уповільнення темпів росту ВВП. Для розвинених країн такою межею є 77 % від ВВП. Перевищення державного боргу відносно ВВП спричиняє уповільнення економіки країни. Однак, попри негативні наслідки для економічного зростання, багато розвинених держав світу живуть в умовах, коли їх державний борг перевищує ВВП. Окрім Греції такими країнами є також Італія, Португалія, Бельгія, Іспанія, Франція. Найнижчий рівень заборгованості у росії – 16,99 % від ВВП, однак показник має тенденцію до зростання.

Тенденцію до погашення загального державного боргу впродовж 2015-2021 рр. мають наступні країни: Україна Нідерланди, білорусія, Молдова, Швеція, Португалія, Австрія, Швейцарія.

Україна показала один з найкращих показників щодо сплати зовнішнього боргу до початку повномасштабного вторгнення рф 24 лютого 2022 р. Якщо в 2015 році показник складав 79,5 %, то в 2021 році вже 30,5 %. Для країн, що розвиваються, до яких відноситься і Україна, значення даного показника може сягати до 64 % від ВВП. Аналогічна ситуація спостерігається в Нідерландах, де державний борг з 64,4 % від ВВП зменшився до 52,4 %.

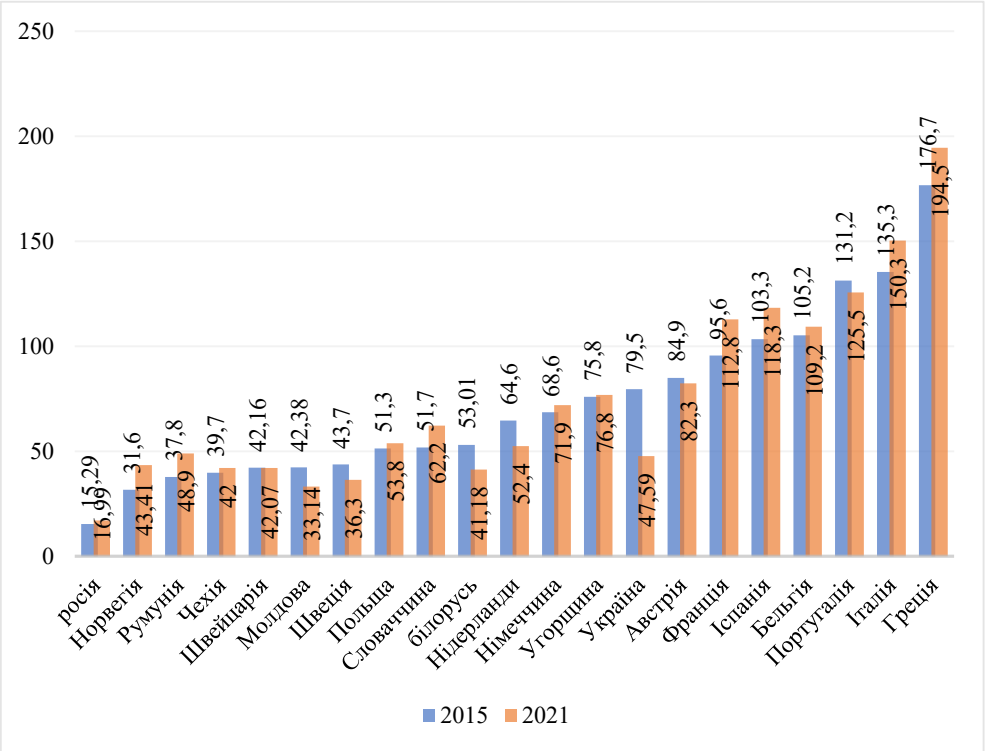

Рис. 3.25. Порівняльна характеристика загального державного боргу країн станом на 2015 та 2021 рр. (на основі [353])

Молдова в 2019 році досягла найнижчого показника 28,79 %, однак до 2021 року аналізований показник зріс до 33,14 %, хоча й не перевищив показник 2015 року – 42,38 %. В 2019 році найнижчого значення даного показника досягла і Швеція – 35,2 %, яка після стрибка в 2020 році до 39,5 %, знову змогла зменшити рівень зовнішнього боргу до 36,3 % від ВВП (2021 р.). Швейцарія хоч має і допустимий рівень зовнішнього боргу (42,07 % – 2021 р.), проте тенденція до зменшення мізерна – (42,16 % в 2015 р.). Гірша ситуація в Австрії, де державний борг країни сягає 82,3 %, однак за даних таблиці, цей показник має нижче значення відносно базового року.

Високий рівень зовнішнього боргу, що продовжував зростати в 2021 р. має Греція (194,5 %), Франція (112,8 %), Іспанія (118,3 %), Італія (150,3 %), Бельгія (109,2 %). Оскільки борг перевищує 100 % від ВВП, в даних країнах очікується сповільнення зростання економіки. Державний борг продовжує зростати і в решти країн (Румунія, Норвегія, Словаччина, Німеччина, Польща Чехія), однак рівень боргу поки не сягає катастрофічної відмітки.

Власне державний борг виникає внаслідок фінансових запозичень держави, договорів і угод про надання кредитів та позик, пролонгації та реструктуризації боргових зобов'язань минулих років. Державний борг традиційно поділяють на зовнішній та внутрішній.

Зовнішній державний борг – заборгованість держави іншим країнам, міжнародним економічним організаціям та іншим особам. Державний зовнішній борг є частиною валового зовнішнього боргу країни.

Внутрішній державний борг – заборгованість держави власникам державних цінних паперів та іншим кредиторам.

Сукупність боргових зобов'язань держави містить також гарантований державою борг, що виникає внаслідок прийнятих на себе державою гарантій за зобов'язаннями третіх осіб, або прийняті на себе державою зобов'язання третіх осіб [210].

Повністю структуру державного та гарантованого державою боргу за даними Міністерства фінансів України на 30.11.2022 р. наведено в таблиці 3.11.

Таблиці 3.11

Структура державного боргу України станом на 30.11.2022 р. [98]

Вид боргу (млн. грн)	*Зовнішній*	*%*	*Внутрішній*	*%*	*Всього*	*%*
Державний борг	2 248 100,9	57,2	2 534 427,1	33,7	3 572 298,8	90,9
Гарантований борг	286 326,2	7,3	71 103,7	1,8	357 429,9	9,1
Сукупний борг	2 534 427,1	64,5	1 395 301,5	35,5	3 929 728,6	100

Згідно зі структурою, можна дійти висновку, що найбільшу частку сукупного боргу України складає зовнішній державний борг (57,2 %). Динаміка змін державного та гарантованого боргу відображена в таблиці 3.12.

Таблиці 3.12

Державний та гарантований державою борг України з 2015 по 2022 рр. (млн. грн.) [98]

Рік	Загальний борг	%	Зовнішній борг	Внутрішній борг
2015	1 572 180,2	42,9	1 042 719,6	529 460,6
2016	1 929 758,7	22,7	1 240 028,7	689 730,0
2017	2 141 674,4	11,0	1 374 995,5	766 678,9
2018	2 168 627,1	1,3	1 397 217,8	771 409,3
2019	1 998 275,4	-7,9	1 159 221,6	839 053,8
2020	2 551 935,6	27,7	1 518 934,8	1 033 000,8
2021	2 671 827,6	4,7	1 560 230,0	1 111 597,6
2022	3 929 728,6	47,1	2 534 427,1	1 395 301,5

В період з 2014 року відбулось стрибкоподібне збільшення розміру загального боргу України на 42,9 %. Дана ситуація пов'язана з початком військових дій країни-агресора на території України.

Відповідно, і в 2022 році збільшення державного боргу на 47,1 %, пов'язане з повномасштабною війною, яку розв'язала рф проти України. Впродовж 2015-2022 рр. лише раз спостерігалося зниження частки загального боргу України на 7,9 % в 2019 році в національній валюті. Однак, якщо перевести даний борг в іноземну валюту, то спостерігається його зростання на 7,71 %. Коливання суми державного боргу зумовлено, зокрема, зміцненням національної валюти [97].

Оскільки воєнний стан в Україні продовжується, відповідно щоденно зростає рівень заборгованості держави. До 24 лютого 2022 р. уряд намагався зменшити частку зовнішнього боргу, але вторгнення росії внесло свої корективи. В умовах дефіциту бюджету, що перевищував 5 млрд дол. на місяць, державі довелося звертатися за допомогою до західних партнерів та міжнародних фінансових організацій. Структура заборгованості (в млрд. грн.) станом на 31.06.2022 р. має наступний вигляд рис. 3.26.

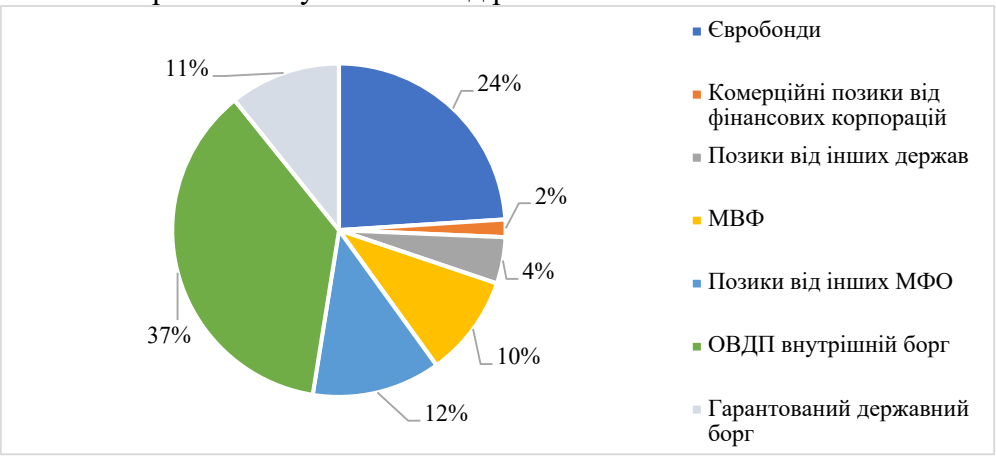

Рис. 3.26. Структура заборгованості України станом на 31.06.2022 р., млрд. грн. (на основі [33])

Крім кредитів у формі євробондів, Україна позичала в міжнародних фінансових корпорацій – Cargill, Credit Agricole Corporate and Investment Bank та Deutsche Bank. Решту грошей Україна взяла в кредит у міжнародних фінансових організацій, зокрема МВФ, а також в урядів інших держав. Україна досі має борг близько 605,8 млн дол. росії. З початку 2022 року розмір цього боргу не змінювався. Імовірно, держава не здійснює платежів за ним [33].

Індекс конкурентоспроможності. Рейтинг світової конкурентоспроможності базується на 333 критеріях конкурентоспроможності, відібраних у результаті всебічного

дослідження з використанням економічної літератури, міжнародних, національних і регіональних джерел і відгуків ділових кіл, урядових установ і науковців. Критерії переглядаються та оновлюються на регулярній основі, коли з'являються нові теорії, дослідження та дані, а також у міру розвитку світової економіки [392]. Даний індекс аналізується за чотирма основними економічними показниками країни:

- стан економіки;
- ефективність уряду країни;
- оцінка ділового середовища;
- наявність інфраструктури.

Результати світового рейтингу конкурентоспроможності 2022 року визначили нового лідера, а саме Данію (Додаток Е). Північна країна проводить активні дії в напрямку сталого розвитку та виграє від невеликих розмірів країни. В 2021 р. даний рейтинг очолили країни Європи: на першому місці – Швейцарія, на другому – Швеція, третє місце належало цьогорічному лідеру – Данії. Четверте місце було присвоєно Нідерландам. У свою чергу Сінгапур, який був першим у 2019-2020 рр. опинився на п'ятому місці. Визначальними факторами конкурентоспроможності стали наявність інновацій, цифровізація, підтримуюча політика та соціальна згуртованість [286].

В ТОП-10 лідерів в 2022 році увійшли: Данія, Швейцарія, Сінгапур, Швеція, Гонконг, Нідерланди, Тайвань, Китай, Фінляндія, Норвегія, США.

Серед європейських країн Німеччина зайняла 15 позицію. На 20 місці за показником конкурентоспроможності опинилась Австрія. Бельгія – 21 місце, Чехія – 26, Франція – 28, Іспанія – 36, Італія – 41, Португалія – 42. Пострадянські країни розташувались в рейтингу 2022 року таким чином: Естонія – 22 місце, Литва – 29, Латвія – 35, Казахстан – 43.

Серед країн, які межують з Україною, на 39 місці знаходиться Угорщина, на 50-у – Польща, Румунія розмістилась на 51 місці. Україна у 2021 р. посіла 54-те місце у Світовому рейтингу конкурентоспроможності серед 64 можливих за даними Інституту розвитку менеджменту (Швейцарія).

Аналізуючи динаміку показників України, в даному рейтингу можна сказати, що з 2018 року спостерігається тенденція до покращення позиції України серед інших країн світу рис. 3.27.

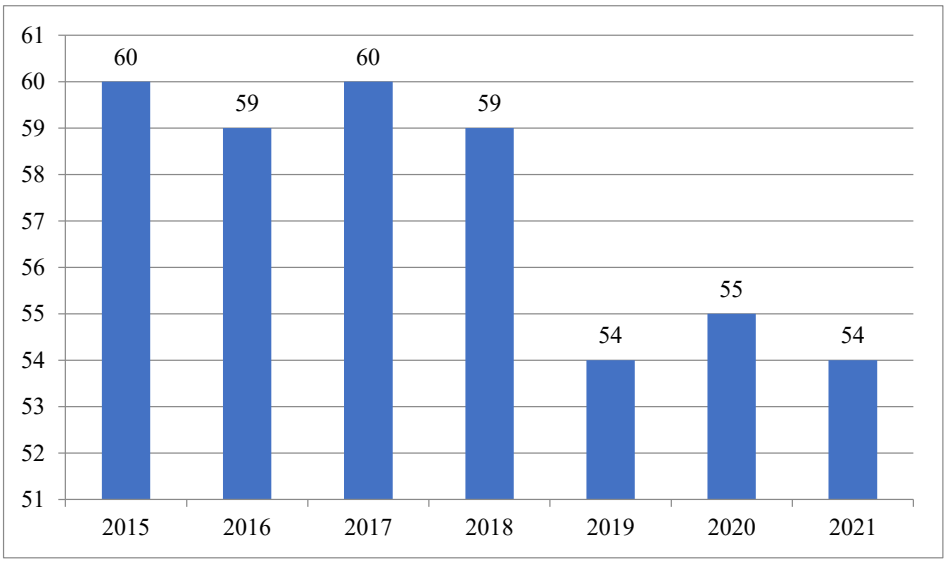

Рис. 3.27. Місце України в рейтингу конкурентоспроможності країн за 2015-2021 рр. (на основі [366;367])

В період з 2016 по 2018 рр. позиція України коливалась в рейтингу між 59 та 60 місцем, а в 2019 р. піднялась на 5 позицій вгору з показником 57,303, зайнявши 54 місце. Таку ж позицію в рейтингу Україна посіла і в 2021 р., однак спостерігається зниження індексу конкурентоспроможності країни на 7,254, що становить показник 50,049.

В 2022 р. даний показник не визначався для України через обмежену надійність зібраних даних, у зв'язку з повномасштабною війною. Серед викликів, які стоять перед Україною можна виділити: вирішення збройного конфлікту по всій території України, відновлення територій та економіки України, контроль над пандемією коронавірусу, сприяння економічному відновленню та впровадженню приватно-державного партнерства, запуск повномасштабного ринку енергетики та землі, активізація внутрішнього фондового ринку та накопичувальної пенсійної системи [91].

Коефіцієнт (індекс) Джині. Коефіцієнт Джині був розроблений італійським статистиком Коррадо Джині та опублікований у його статті 1912 року «Варіативність і мінливість» (італ. Variabilità e mutabilità). Спираючись на роботу американського економіста Макса Лоренца, Джині запропонував використовувати різницю між гіпотетичною прямою лінією, що зображує досконалу рівність, і фактичною лінією, що зображує доходи людей, як міру нерівності. Коефіцієнт Джині є одним із найбільш використовуваних показників

економічної нерівності та обчислюється Світовим банком. Коефіцієнт може приймати будь-які значення від 0 до 1 (або від 0 % до 100 %). У випадку, при якому значення коефіцієнта дорівнює нулю, спостерігається ситуація абсолютно рівномірного розподілу доходу між населенням. Коефіцієнт, який дорівнює одиниці, представляє ідеальну нерівність, за якої одна особа в сукупності отримує весь дохід, а інші – нічого не отримують. Крім того, в деяких поодиноких випадках коефіцієнт може перевищувати 100 %. Теоретично це може статися у випадку, коли дохід або багатство населення є від'ємними. В цілому, коефіцієнт зазвичай коливається в межах від 24 % до 63 %. Коефіцієнт Джині не є абсолютним показником доходу чи багатства країни. Він вимірює лише розподіл доходу чи багатства між населенням [380].

Серед переваг коефіцієнта Джині можна виокремити:

– властивості симетрії та інваріантності сукупності для коефіцієнта Джині гарантують, що нерівність повністю залежить від розподілу доходу, а не від імен чи кількості одержувачів доходу;

– інваріантність масштабу (або однорідність нульового ступеня) гарантує, що міра нерівності буде незмінною, якщо всі доходи масштабуються вгору або вниз за загальним коефіцієнтом. Якщо дохід зростає в постійній пропорції для всіх (скажімо, внаслідок економічного зростання), тоді нерівність не змінюється, доки відносне становище індивідів у розподілі доходу залишається незмінним.

– принцип слабкої передачі, який у цьому контексті вимагає передачі доходу від однієї особи до іншої, яка є багатшою (або настільки багатою), щоб збільшити нерівність або залишити її незмінною. Цей принцип ще називають Пігу-Дальтона: нерівність зменшується, коли фіксована сума передається від багатшої людини біднішій (при цьому реципієнт залишається біднішим за донора) [373].

Загальний перелік країн, які входять до переліку, що аналізується за коефіцієнтом Джині становить 136 країн (Додаток Ж). В розрізі європейських країн коефіцієнт Джині демонструє наступну динаміку наведену в табл. 3.13.

Таблиця 3.13

Показник коефіцієнту Джині у розрізі європейських країн (на основі [391; 372])

Країна	Базовий рік	2005	2010	2015	Фактичний рік	Абсолютне відхилення базового року до фактичного	Відносне відхилення базового року до фактичного
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*
Австрія	1994 – 0.31	0.29	0.30	0.31	2019 – 0.30	-0.01	-4%

Продовження табл. 3.13

1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*
Бельгія	1992 – 0.25	0.29	0.28	0.28	2019 – 0.27	+0.02	+9%
білорусія	1993 – 0.22	0.28	0.29	0.26	2020 – 0.24	+0.03	+13%
Греція	1995 – 0.37	0.35	0.34	–	2019 – 0.33	-0.04	-10%
Іспанія	1995 – 0.37	0.32	0.35	0.36	2019 – 0.34	-0.02	-6%
Італія	1991 – 0.31	0.34	0.35	0.35	2018 – 0.35	+0.04	+12%
Молдова	1997 – 0.37	0.36	0.32	0.27	2019 – 0.26	-0.11	-30%
Нідерланди	1993 – 0.30	0.29	0.28	–	2019 – 0.29	-0.01	-4%
Німеччина	1991 – 0.29	0.32	0.30	0.27	2018 – 0.32	+0.02	+8%
Норвегія	1991 – 0.25	0.31	0.26	0.33	2019 – 0.28	+0.03	+10%
Польща	1992 – 0.29	0.34	0.33	0.36	2019 – 0.30	+0.01	+3%
Португалія	2003 – 0.39	0.38	0.36	0.38	2019 – 0.33	-0.06	-16%
росія	1993 – 0.48	0.41	0.40	2016 – 0.44	2020 – 0.36	-0.12	-26%
Румунія	1992 – 0.25	0.30	0.28	0.41	2019 – 0.35	+0.09	+37%
Словаччина	1992 – 0.20	0.30	0.27	0.26	2019 – 0.23	+0.03	+15%
Угорщина	1991 – 0.30	0.30	0.29	–	2019 – 0.30	+0.00	+1%
Україна	1992 – 0.30	0.29	0.25	0.25	2020 – 0.26	-0.04	-14%
Франція	1994 – 0.32	0.30	0.34	0.33	2018 – 0.32	+0.00	+0%
Чехія	1992 – 0.21	0.27	0.27	0.26	2019 – 0.25	+0.05	+22%
Швейцарія	1992 – 0.34	0.34	0.33	0.32	2018 – 0.33	-0.01	-2%
Швеція	1992 – 0.25	0.27	0.28	0.29	2019 – 0.29	+0.04	+18%

Аналізуючи дані таблиці 3.13, можна спостерігати, що рівень нерівності доходів Франції в 1994 році і в 2018 році залишився на тому ж самому рівні – 32 %. В таких країнах як: Угорщина, Норвегія, Італія, Словаччина, Швеція, Чехія, Польща, Румунія, Німеччина, Бельгія, білорусія динаміка коефіцієнта Джині мала тенденцію до зростання відповідно до базового року, що свідчить про зростання ступеня нерівномірності розподілу доходу серед населення. Покращилась ситуація в таких країнах як: Греція, Україна,

Португалія, Швейцарія, Молдова, Австрія, Нідерланди, Іспанія, росія, де індекс Джині отримав спадну тенденцію.

Вважаємо за доцільне розглянути динаміку зміни коефіцієнту Джині в країнах Європи за проаналізований період у вигляді наступного графіку (рис. 3.28).

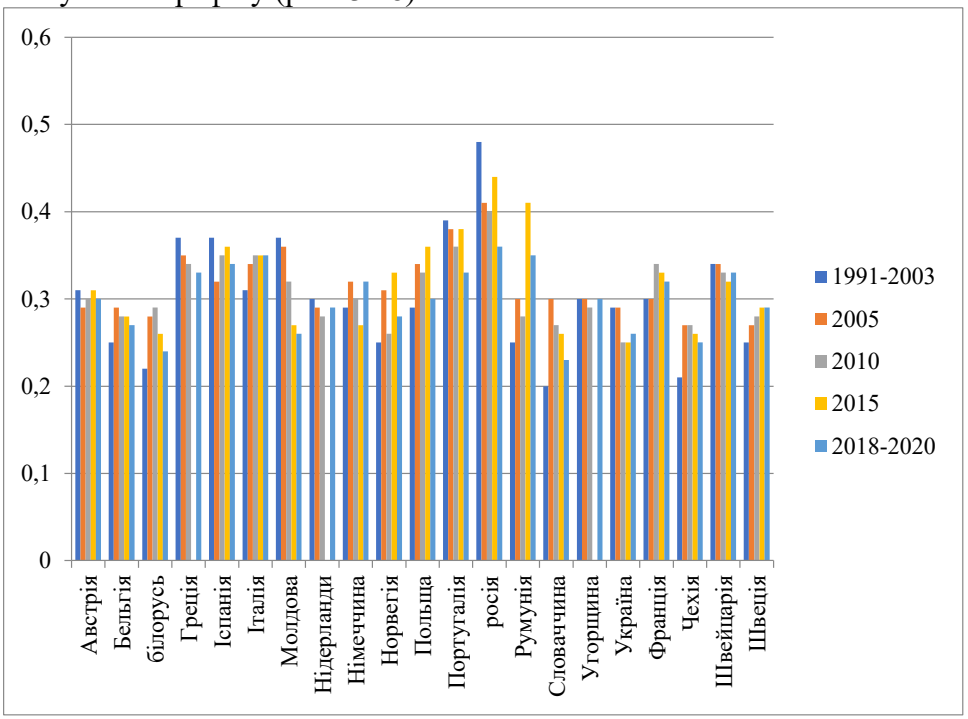

Рис. 3.28. Динаміка зміни коефіцієнту Джині в країнах Європи (на основі [391; 372])

Згідно з даними рис. 3.28, в період з 1991-2003 рр. найрівномірніше з представлених країн дохід в межах населення розподілявся в таких країнах: Словаччина – 0,2; Чехія – 0,2; білорусь – 0,22; Бельгія – 0,25; Норвегія – 0,25; Румунія – 0,25; Швеція – 0,25; Німеччина – 0,29; Польща – 0,29; Україна – 0,29. Дещо менш рівномірніше розподілялися доходи в Нідерландах, Угорщині, Франції, Австрії, Італії, Швейцарії, Греції, Іспанії, Молдові, Португалії. Коефіцієнт Джині в цих країнах варіюється в межах 30-39 %. Найгірша ситуація спостерігалася в росії, індекс Джині якої складав 48 %, а отже значна частина доходів зосереджувалась в руках найбагатших осіб країни.

В 2005 році ситуація особливо не змінилась. Найрівномірніше дохід розподілявся в Чехії, Швеції, білорусії, Австрії, Бельгії,

Нідерландах та Україні. Найгірша ситуація, як і за попередній проаналізований період спостерігалась в росії.

Найнижче значення показника в 2010 році мала Україна – 25 %. В топ найзбалансованіших країн за розподілом доходу серед населення також увійшли: Норвегія, Словаччина, Чехія, Бельгія, Нідерланди, Румунія, Швеція, білорусія та Угорщина. росія хоч і покращила індекс Джині на 8 %, порівняно з 2005 роком, проте залишилась у самому кінці рейтингу з найвищим показником нерівномірності розподілу доходів серед аналізованих країн. Лідерами та аутсайдерами серед списку проаналізованих країн Європи в 2015 році залишились ті ж самі країни, що і в 2010 році, а саме: Україна з найкращим показником – 0,25 та росія з найгіршим показником – 0,44.

За останнім проаналізованим періодом (2018-2020 рр.) найкращий індекс Джині має Словаччина на рівні 23 %, а найгірший показник залишається в росії (36 %), навіть незважаючи на те, що за попередній проаналізований період, його значення суттєво знизилось в бік рівномірності розподілу доходів серед населення.

Розглянемо більш детально показники індексу Джині для України за період 1991-2020 рр. (рис. 3.29).

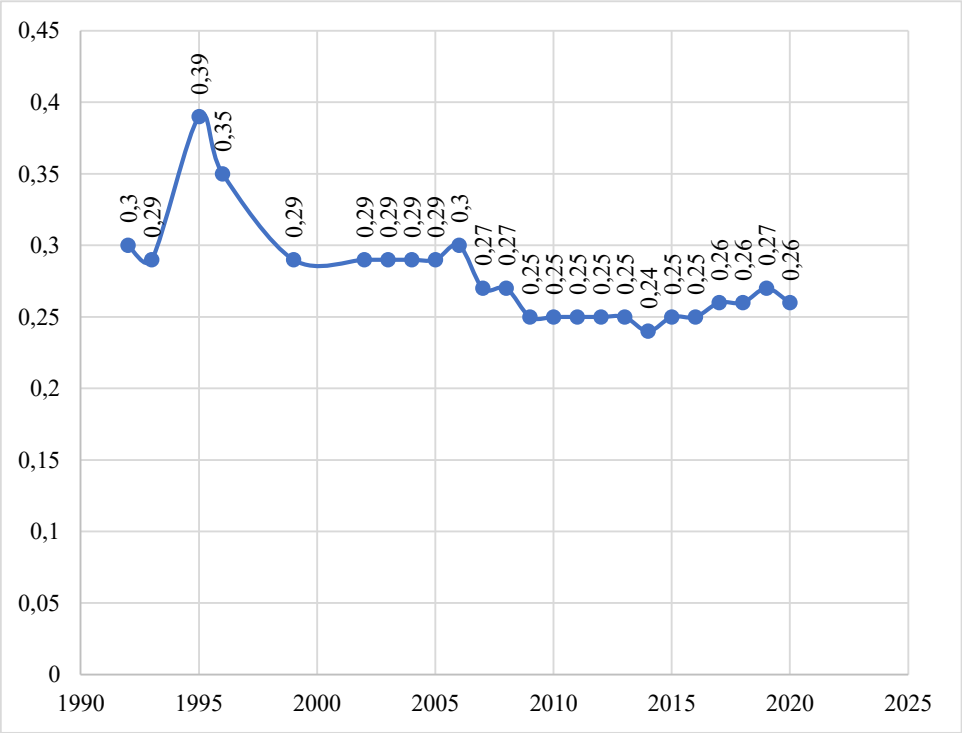

Рис. 3.29. Аналіз рівня нерівності доходів в Україні за період 1991-2020 рр. [368]

В цілому, узагальнивши наведе вище, є підстави стверджувати про те, що індекс Джині в Україні є одним з найнижчих в світі і в 2020 році склав 26 %. При чому, показник має спадну тенденцію від моменту підписання Указу Президента України Леоніда Кучми «Про грошову реформу в Україні» в 1996 році, після кризового 1995 року, де показник Джині мав найвище значення за роки незалежності та складав 39 %. Окрім того, слід зазначити, що чим вищим є значення коефіцієнту, тим більшим є розрив між бідними та багатими верствами населення.

Індекс якості життя. Рейтинг якості життя щорічно розраховується міжнародним проєктом Numbeo [153] серед країн світу, починаючи з 2012 року на початок календарного року. Щороку кількість країн в цьому рейтингу зростає (з 51 – в 2012 р. до 84 – в 2023 році). Розрахунок здійснюється за наступними критеріями, зокрема: клімат, рівень забруднення довкілля, купівельна спроможність населення, співвідношення цін на житло і доходу, вартість життя, рівень безпеки, якість охорони здоров'я, час у дорозі на роботу [333]. Тобто, фактично – це є суб'єктивна оцінка якості життя населення, яка ґрунтується на об'єктивних показниках.

В роботі досліджувались показники якості життя населення в країнах Європейського Союзу, а також – пострадянського простору.

Отже, дослідимо індекс якості життя країн, що входять до Європейського Союзу, за 2019-2023 рр. (табл. 3.14).

Таблиця 3.14

Індекс якості життя в країнах Європейського Союзу, 2019-2023 рр.

Країна	Індекс якості життя за роками				
	2019	2020	2021	2022	2023
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*
Австрія	191.1	182.5	182.4	179.2	185.8
Бельгія	162.1	153.5	150.9	151.9	157.3
Болгарія	130.6	129.8	126.3	130.1	131.6
Греція	137.8	133.1	129.9	129.2	128.6
Данія	198.6	192.7	190.0	192.4	194.7
Естонія	180.9	177.8	173.6	174.2	171.9
Ірландія	160.8	153.5	150.9	154.5	154.0
Іспанія	174.2	169.8	164.5	168.5	173.8
Італія	145.7	140.8	138.6	141.1	140.9
Кіпр	157.6	147.9	144.1	147.1	148.5
Латвія	149.2	150.0	147.6	150.8	153.2
Литва	156.4	159.4	160.0	161.8	161.5
Люксембург	н/д	н/д	н/д	173.6	192.9
Мальта	н/д	н/д	н/д	109.5	112.7
Нідерланди	188.9	183.7	183.3	185.4	196.7

Продовження табл. 3.14

1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*
Німеччина	187.0	179.8	176.8	180.3	179.0
Польща	148.0	141.8	132.6	140.0	139.9
Португалія	163.5	162.9	161.9	162.5	163.8
Румунія	140.3	132.4	131.7	133.4	132.9
Словаччина	153.1	152.5	149.7	151.2	149.7
Словенія	176.0	172.2	168.2	169.0	169.3
Угорщина	134.5	128.2	134.0	137.1	134.3
Фінляндія	194.0	190.2	182.8	185.0	190.5
Франція	157.8	153.9	150.7	156.7	153.8
Хорватія	165.3	159.0	156.1	159.2	163.2
Чехія	158.8	156.2	156.3	162.6	163.6
Швеція	178.7	175.9	171.4	175.3	175.8

Джерело: побудовано на основі даних [153]

Аналізуючи показники табл. 3.14, можна говорити про наступне:

– не зважаючи на, в цілому, високу оцінку якості життя населення країн Європейського Союзу, є країни в яких якість життя населення знизилась. Серед цих країн: Австрія (185.8 балів – 2023 р. та 191.1 балів – 2019 р.; зниження показника на 5.3 бали); Бельгія (157.3 балів – 2023 р. та 162.1 бали – 2019 р.; зниження показника на 9.2 бали); Греція (128.6 балів – 2023 р. та 137.8 балів – 2019 р.; зниження показника на 9.2 бали); Данія (194.7 балів – 2023 р. та 198.6 бали – 2019 р.; зниження показника на 3.9 бали); Естонія (171.9 балів – 2023 р. та 180.9 балів – 2019 р.; зниження показника на 9 балів); Ірландія (154.0 балів – 2023 р. та 160.8 балів – 2019 р.; зниження показника на 6.8 бали); Італія (140.9 балів – 2023 р. та 145.7 балів – 2019 р.; зниження показника на 4.8 балів); Кіпр (148.5 балів – 2023 р. та 157.6 балів – 2019 р.; зниження показника на 9.1 бали); Німеччина (179 балів – 2023 р. та 187 балів – 2019 р.; зниження показника на 8 балів); Польща (139.9 балів – 2023 р. та 148 балів – 2019 р.; зниження показника на 8.1 бали); Румунія (132.9 балів – 2023 р. та 140.3 балів – 2019 р.; зниження показника на 7.4 бали); Словаччина (149.7 бала – 2023 р. та 153.1 бал – 2019 р.; зниження показника на 3.4 бали); Словенія (169.3 балів – 2023 р. та 176 балів – 2019 р.; зниження показника на 6.7 бали); Фінляндія (190.5 балів – 2023 р. та 194 балів – 2019 р.; зниження показника на 3.5 бали); Франція (153.8 балів – 2023 р. та 157.8 балів – 2019 р.; зниження показника на 4 бали); Хорватія (163.2 балів – 2023 р. та 165.3 балів – 2019 р.; зниження показника на 2.1 бала); Швеція (175.8 балів – 2023 р. та 178.7 балів – 2019 р.; зниження показника на 2.9 бала);

– незначні відхилення спостерігаються в: Болгарії (131.6 балів – 2023 р. та 130.6 балів – 2019 р.; зміна показника на +1 бал); Іспанії (173.8 балів – 2023 р. та 174.2 балів – 2019 р.; зміна показника на – 0.4 бала); Португалії (163.8 балів – 2023 р. та 163.5 балів – 2019 р.; зміна показника на +0.3 бали); Угорщині (134.3 балів – 2023 р. та 134.5 балів – 2019 р.; зміна показника на – 0.2 бали);

– абсолютно позитивна динаміка прослідковується в показниках: Латвії (153.2 балів – 2023 р. та 149.2 балів – 2019 р.; зміна показника на +4 бали); Литви (161.5 балів – 2023 р. та 156.4 балів – 2019 р.; зміна показника на +5.1 бала); Люксембурга (192.9 балів – 2023 р. та 173.6 балів – 2022 р.; зміна показника на +19.3 бали); Мальти (112.7 балів – 2023 р. та 109.5 балів – 2022 р.; зміна показника на +3.2 бали); Нідерландів (196.7 балів – 2023 р. та 188.9 балів – 2019 р.; зміна показника на +7.8 бали). Проте, варто зауважити, що в дослідженні індексу якості життя Люксембург та Мальта з'явились лише в 2022 році.

Отже, з вищенаведеної інформації слідує, що незважаючи на те, що Європейський Союз – стала, надійна, соціально-орієнтована інституція, а її країни є високорозвиненими з доволі високим індексом якості життя, індекс якості життя населення є нестійкою категорією, та в більшості випадків прямує до спадання. Проте, серед досліджуваних країн, не зважаючи ні на що, найвищі позиції в рейтингу серед 84 країн займають Нідерланди та Данія – 1 і 2 місце відповідно.

Для виявлення тенденцій щодо якості життя в країнах пострадянського простору, та здійснення порівняльного аналізу, пропонуємо розглянути табл. 3.15.

Таблиця 3.15

Індекс якості життя в країнах пострадянського простору, 2019-2023 рр.

Країни	Індекс якості життя за роками				
	2019	2020	2021	2022	2023
Азербайджан	Н/Д	Н/Д	102.9	104.1	109.6
білорусь	141.5	134.8	107.3	108.5	114.7
Вірменія	Н/Д	Н/Д	Н/Д	Н/Д	Н/Д
Грузія	120.9	115.9	118.9	121.1	118.6
Естонія	180.9	177.8	173.6	174.2	171.9
Казахстан	87.2	88.3	96.4	93.8	97.6
Киргизстан	Н/Д	Н/Д	Н/Д	Н/Д	Н/Д
Латвія	149.2	150.0	147.6	150.8	153.2
Литва	156.4	159.4	160.0	161.8	161.5
Молдова	Н/Д	Н/Д	Н/Д	Н/Д	Н/Д
росія	104.9	102.3	101.7	103.3	103.0
Таджикистан	Н/Д	Н/Д	Н/Д	Н/Д	Н/Д
Туркменістан	Н/Д	Н/Д	Н/Д	Н/Д	Н/Д
Узбекистан	Н/Д	Н/Д	Н/Д	Н/Д	Н/Д
Україна	102.3	104.8	107.4	111.9	112.5

Джерело: побудовано на основі даних [153]

Аналізуючи показник якості життя в пострадянських країнах, можна констатувати, що є ряд країн, які не потрапили до рейтингу, серед яких: Вірменія, Киргизстан, Молдова, Таджикистан, Туркменістан та Узбекистан.

Найвищий показник якості життя у 2023 році мають Естонія (171.9 балів), Литва (161.5 бали) та Латвія (153.2 бали), проте якщо Латвія (153.2 бали – 2023 р. та 149.2 бали – 2019 р.) та Литва (161.5 бали – 2023 р. та 156.4 бали – 2019 р.) постійно покращують свої позиції, то Естонія погіршила свій показник на 9 балів (171.9 бали – 2023 р. та 180,9 бали – 2019 р.).

За досліджуваний період значно знизився показник індексу якості життя в білорусії (141.5 балів – 2019 р. та 114.7 бали – 2023), тобто відносне відхилення має від'ємне значення в 26.8 балів; аналогічна ситуація спостерігається у випадку з Грузією (120.9 балів – 2019 р. та 118,6 бали – 2023 р.) та росією (104.9 балів – 2019 р. та 103.0 бали – 2023), хоча показник зменшився на 2.3 та 1.9 бали відповідно.

Позитивний приріст показника якості життя простежується в Азербайджані (+6.7 бала), Казахстані (+10.4 бали), а також в Україні (+10,2 бали).

Проаналізуємо ситуацію щодо України окремо, дані щодо якої зображено на рис. 3.30.

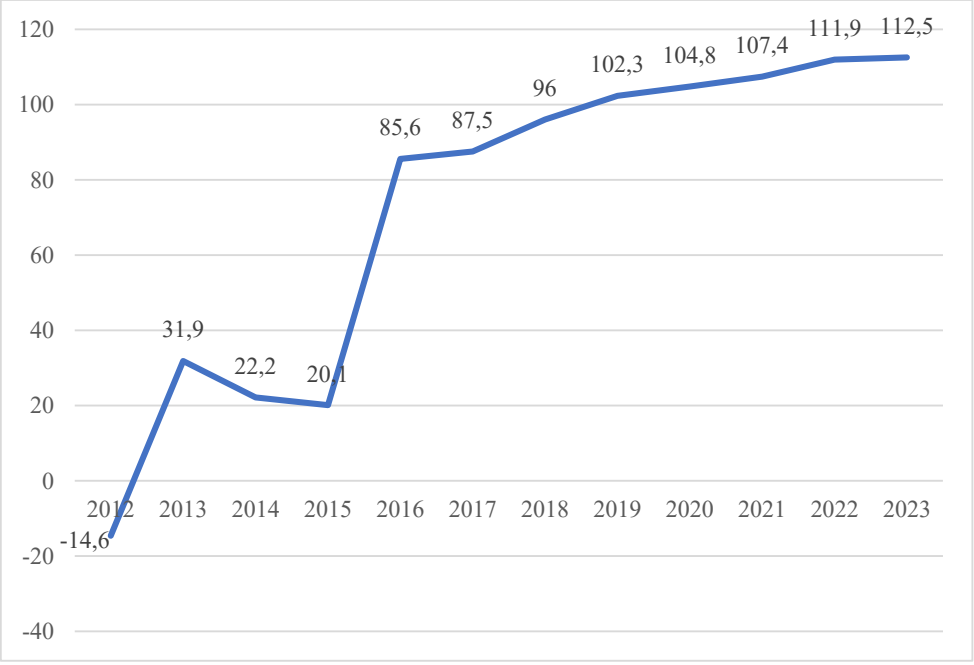

Рис. 3.30. Індекс якості життя в Україні за 2013-2023 рр. (на основі [153])

Отже, з рис. 3.30, можна стверджувати, що, в 2012 році індекс якості життя в Україні досягнув свого критичного від'ємного значення. Передусім, можемо пов'язати це з тим, що на той час при владі був режим Януковича, який асоціювався з злочинами, зокрема, з економічними. Тому всі показники, які включаються до індексу якості життя, підкріплювались діями пануючого політичного режиму та були узаконені через діючу нормативно-правову базу. За час правління В. Януковича, індекс якості життя досягнув свого максимального значення на початку 2013 року, після чого почав поступово зменшуватись і сягав 20.1 бал на початку 2015 року.

Варто зазначити, що навіть з приходом П. Порошенка до влади та прийняття підвищення курсу долара до 26 грн., а згодом В. Зеленського – до 40 грн. від початку 2015 року і до тепер Україна весь час лише зміцнює свої позиції в даному міжнародному рейтингу.

Окрім того, позитивним є той факт, що незважаючи на повномасштабне вторгнення росії на територію України, індекс якості життя населення, хоч і не суттєво, проте зростає.

Отже, проведене дослідження дало можливість ідентифікувати сукупність соціально-економічних наслідків економічної злочинності, серед яких:

– формування пакету боргових зобов'язань перед зовнішніми інституціями задля покриття дефіциту власних бюджетних коштів, який спричинений в тому числі різними видами економічних злочинів, що призводить до виникнення загроз в системі національної безпеки в цілому, та економічної безпеки, зокрема;

– зниження рівня конкурентоспроможності країни як міжнародного агента внаслідок невдалої економічної політики та діяльності уряду, що сприяє виникненню та розвитку деструктивних процесів в системі економічної безпеки країни;

– диференціація суспільства за рівнем доходів та доступністю до різних соціальних благ, що визначає якісний рівень життя населення, а отже формує рівень розвитку країни, який є основою для формування національної безпеки в цілому та економічної безпеки зокрема.

Висновки до розділу 3

1. Здійснено аналітичну оцінку стану та тенденцій економічної злочинності в Україні. Встановлено, що рівень економічної злочинності в державі є незадовільним для надійного забезпечення її економічного розвитку, що також негативно впливає на рівень

економічної безпеки. Про це свідчить наведена кількість злочинів, згідно статей Кримінального Кодексу України, вчинених за останні роки. Навіть зважаючи на позитивну динаміку щодо зменшення кількості економічних злочинів за окремими статтями ККУ, вбачаємо за необхідне здійснювати заходи щодо удосконалення належного рівня нормативного забезпечення та здійснення попереджувальних заходів відповідними установами у даному напрямі для підвищення рівня економічної безпеки країни в цілому. Проведений аналіз існуючої бази економічних злочинів дає можливість здійснити нормативні та організаційні напрацювання щодо напрямів усунення таких злочинів, а в окремих випадках, коли на даному етапі це є неможливим – до мінімізації їх проявів.

2. Проведене дослідження дало можливість ідентифікувати сукупність політико-правових наслідків економічної злочинності, серед яких: 1) формування політичного режиму як варіанту розвитку суспільства (демократичного або авторитарного), який визначає рівень розвитку економічної злочинності, що загрожує економічній безпеці держави; 2) вплив політичного керівництва як індикатор розвитку економічної злочинності, яка впливає на рівень економічної безпеки зокрема, та національної безпеки держави в цілому, та сприяє недієздатності держави як агента на міжнародній арені; 3) вплив корупції в органах судової та виконавчої влади, які є основними гарантами забезпечення та дотримання норм права, на формування економічної злочинності через вироблення та впровадження завідомо корисливих норм права, що напряму загрожує економічній безпеці як складовій національної безпеки.

3. Ідентифіковано сукупність соціально-економічних наслідків економічної злочинності шляхом аналізу міжнародних рейтингів, що дало можливість з’ясувати наступне: 1) формування пакету боргових зобов’язань перед зовнішніми інституціями задля покриття дефіциту власних бюджетних коштів, який спричинений в тому числі різними видами економічних злочинів, що призводить до виникнення загроз в системі національної безпеки в цілому, та економічної безпеки, зокрема; 2) зниження рівня конкурентоспроможності країни як міжнародного агента внаслідок невдалої економічної політики та діяльності уряду, що сприяє виникненню та розвитку деструктивних процесів в системі економічної безпеки країни; 3) диференціація суспільства за рівнем доходів та доступністю до різних соціальних благ, що визначає якісний рівень життя населення, а отже формує рівень розвитку країни, який є основою для формування національної безпеки в цілому та економічної безпеки зокрема.

РОЗДІЛ 4
СУБ'ЄКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ В СИСТЕМІ ГАРАНТУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

4.1. Трансформація діяльності органів центральної виконавчої влади, що реалізують державну політику в сфері запобігання та протидії економічній злочинності

Система запобігання та протидії економічній злочинності має комплексний та системний характер, що впливає як на правоохоронну, так і соціальну, економічну, гуманітарну, міжнародну та іншу сфери суспільного розвитку. Важливість протидії економічній злочинності для гарантування економічної безпеки держави визначає роль державної політики в економічній сфері, особливо в частині регулювання господарської діяльності та встановлення її правових меж, вихід за які є економічним злочином. В свою чергу, формування суспільної свідомості з низьким рівнем толерантності до економічної злочинності визначає місце досліджуваної політики в гуманітарній сфері. Підготовка кваліфікованих кадрів для системи правоохоронних органів, вказує на важливість соціальної складової в частині освітньої політики. Неможливість ізоляції від світових тенденцій та глобалізації економічних відносин, вимагає міжнародної співпраці в сфері протидії транснаціональним економічним злочинам або ж переслідування злочинців. Усе це визначає роль та значення різних сфер впливу держави на запобігання та протидію економічній злочинності та роль і значення органів центральної виконавчої влади, що реалізують державну політику в різних сферах суспільного життя та є дотичними до реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності. Так, органи центральної виконавчої влади, які направлені на реалізацію правоохоронної функції приймають безпосередню участь в формуванні та реалізації досліджуваної політики. В свою чергу, інші суб'єкти можуть виконувати сукупність інших завдань щодо реалізації державної політики як в частині різних видів забезпечення, так і в частині формування суспільної свідомості з метою сприйняття реформ в правоохоронній сфері; регулювання економічної діяльності для обмеження можливостей для економічних злочинів. В контексті зазначеного актуалізується науковий пошук

напрямів трансформації діяльності органів центральної виконавчої влади, що реалізують державну політику в сфері запобігання та протидії економічній злочинності.

«Реалізація реформ в будь-які сфері суспільного життя вимагає уточнення змісту та складу функцій суб'єктів державного управління, якими виступають центральні органи виконавчої влади. Саме на даних суб'єктів державного управління покладається реалізація державної політики у відповідних сферах. В контексті необхідності трансформації правоохоронної системи України є потреба в обґрунтуванні напрямів трансформації діяльності суб'єктів формування та реалізації державної політики в досліджуваній сфері. Питання є вкрай складне, адже склад центральних органів виконавчої влади є мінливим до політичного середовища. Так, структура Кабінету Міністрів Україні зазвичай змінюється в контексті виборів Президента України або Верховної Ради України. Зазначене актуалізує науковий пошук вирішення проблеми державної політики в сфері трансформації правоохоронної системи щодо інструкційного забезпечення» [183].

Важливе значення в формуванні та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності займають центральні органи виконавчої влади, що реалізують державну політику в тій чи іншій сфері. Зважаючи за міждисциплінарність, наслідки та сфери впливу економічної злочинності реалізації державної політики щодо запобігання та протидії їй має базуватися на різносторонніх механізмах, які реалізуються в соціальній, економічній, правовій, міжнародній, гуманітарній, безпековій та правоохоронній сферах.

Спираючись на попередні дослідження та запропоновану методологію формування та реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності можна спостерігати різні об'єкти її впливу та механізми реалізації (табл. 4.1). Так, державна політика має забезпечити:

– трансформацію економічної діяльності;

– профілактику економічної злочинності;

– трансформацію діяльності правоохоронних органів та органів, що реалізують правоохоронну функцію;

– формування інформаційно-комунікаційної системи реалізації державної політики;

– розвиток міжнародної співпраці щодо запобігання та протидії економічній злочинності;

– забезпечення безпеки процесу реалізації правоохоронної функції щодо запобігання та протидії економічній злочинності;

– підготовку кадрів для правоохоронних органів в контексті їх кваліфікації в сфері економічної злочинності.

Таблиця 4.1

Напрями та об'єкти державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки

КЛЮЧОВІ МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ			
Правовий	**Організаційний**	**Інформаційний**	**Економічний**
в сфері трансформації економічної діяльності. ***Об'єкт впливу*** *– економічна системи держави*			
Удосконалення правового регулювання економічної діяльності, що унеможливлює здійснення економічного злочину та знижує вплив детермінант	Організація системи нагляду, контролю, аудиту та моніторингу господарської діяльності з позиції запобігання економічним злочинам	Удосконалення системи оприлюднення інформації про господарську діяльність суб'єктів господарювання з позиції ідентифікації злочинних намірів	Формування системи стимулів та санкцій щодо господарської діяльності для запобігання економічним злочинам та втрати мотивів їх здійснення
в сфері профілактики економічної злочинності. ***Об'єкт впливу*** *– система профілактики*			
Розробка системи нормативно-правового регулювання заходів з профілактики економічних злочинів та формування суспільної свідомості з низьким рівнем толерантності до економічних злочинів	Організація заходів профілактичного, просвітницького характеру для оцінки формування мінімальної толерантності до економічних злочинів, а також оцінки рівня такої толерантності	Формування комунікації із громадянським суспільством щодо зниження рівня толерантності до економічних злочинів та формування свідомого громадянина	Формування фінансового забезпечення заходів профілактичного характеру для запобігання та протидії економічній злочинності
в сфері діяльності суб'єктів реалізації правоохоронної функції. ***Об'єкт впливу*** *– діяльність правоохоронних органів*			
Розробка та удосконалення правового регулювання діяльності існуючих та новостворених суб'єктів з реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності	Формування структури та організація діяльності правоохоронних органів та заходів із запобігання та протидії економічній злочинності	Організація інформаційно-комунікаційної системи взаємодії правоохоронних органів та інших органів з реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності	Формування фінансового забезпечення діяльності суб'єктів реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності
в сфері формування інформаційно-комунікаційної системи. ***Об'єкт впливу*** *– зв'язки між суб'єктами*			
Розробка правового регулювання щодо формування та функціонування інформаційно-комунікаційної системи взаємодії правоохоронних органів	Розробка заходів з налагодження зв'язків, комунікаційних каналів, засобів та суб'єктів обміну інформацією між правоохоронними органами	Формування порядку обміну інформацією та системи захисту інформації щодо процесів запобігання та протидії економічній злочинності	Формування фінансового забезпечення заходів з формування та функціонування інформаційно-комунікаційної системи взаємодії між правоохоронними органами

Продовження табл. 4.1

в сфері міжнародної співпраці. ***Об'єкт впливу*** *– міжнародні відносини*			
Трансформація діючого законодавства щодо взаємодії правоохоронних органів та інших суб'єктів реалізації правоохоронної функції з міжнародними поліцейськими організаціями та правоохоронними органами зарубіжних країн	Визначення форм взаємодії із міжнародними організаціями та правоохоронними органами зарубіжних країн в частині запобігання та протидії економічній злочинності	Визначення каналів зв'язку, суб'єктів передачі інформації, інформаційного захисту процесу взаємодії із міжнародними поліцейськими організаціями та іншими суб'єктами реалізації правоохоронної функції в сфері запобігання, протидії економічній злочинності	Формування фінансового забезпечення організації та комунікації щодо взаємодії із міжнародними поліцейськими організаціями та правоохоронними органами зарубіжних країн щодо запобігання та протидії економічній злочинності
в сфері безпеки процесу реалізації державної політики. ***Об'єкт впливу*** *– різні види та складові системи безпеки*			
Розробка правового забезпечення кібребезпеки, безпеки правоохоронного органу, особистої безпеки правоохоронців, учасників слідчих дій та судового процесу в сфері запобігання та протидії економічній злочинності	Розробка та реалізація заходів із забезпечення кібербезпеки, безпеки правоохоронного органу, особистої безпеки правоохоронців, учасників слідчих дій та судового процесу в сфері запобігання та протидії економічній злочинності	Налагодження інформаційно-комунікаційних зв'язків із суб'єктами забезпечення кібербезпеки, безпеки правоохоронного органу, особистої безпеки правоохоронців, учасників слідчих дій та судового процесу в сфері запобігання та протидії економічній злочинності	Формування фінансового забезпечення заходів безпеки реалізації державної політики
в сфері підготовки кадрів. ***Об'єкт впливу*** *– система освіти*			
Удосконалення правового регулювання процесу підготовки та перепідготовки кадрів для правоохоронних органів у вітчизняних відомчих та цивільних закладах вищої освіти, а також можливість підготовки кадрів в закладах освіти зарубіжних країн	Організація системи взаємодії між закладами освіти та правоохоронними органами, а також заходів щодо підвищення якості освіти та моніторингу ефективності таких заходів	Налагодження інформаційно-комунікаційної системи між учасниками освітнього процесу. Формування просвітніх заходів щодо зменшення толерантності до злочинності та корупції в правоохоронній системі	Трансформація фінансового забезпечення закладів вищої освіти та заходів із забезпечення якості освітніх послуг

Усе зазначене передбачає трансформацію механізмів реалізації державної політики, які будуть застосуватися різними центральними органами виконавчої влади.

Важливе значення в формуванні державної політики запобігання та протидії економічній злочинності має правове поле. В контексті визначених напрямів її розвитку, є потреба в удосконаленні правового регулювання економічної діяльності, що унеможливлює здійснення економічного злочину та знижує вплив детермінант та збільшення обсягів тіньового сектору. В умовах динамічних змін економічного середовища, глобалізаційних процесів господарська діяльність трансформується і в таких умовах є можливості незаконної діяльності. Саме тому, регулятор має постійно переглядати та удосконалювати економічну діяльність з метою уникнення та попередження можливих ризиків виникнення економічної злочинності. Це може відбуватися як шляхом формування вимог до діяльності підприємства на момент його заснування, так і в частині розширення спектру звітування та оприлюднення інформації.

Для забезпечення профілактики економічної злочинності є необхідність реалізації сукупності заходів, які мають відповідати принципам законності, що можливо здійснити за умови їх правового регулювання, тобто, встановлення меж їх впливу на формування суспільної свідомості та зниження рівня толерантності до економічних злочинів.

Виконання правоохоронної функції держави та політичні зміни, що відбуваються, зазвичай призводять до трансформації системи правоохоронних органів, що відбувається шляхом зміни діяльності або повної ліквідації одних правоохоронних органів та створення інших. В таких умовах на державу покладається важливе завдання з розробки та удосконалення правового регулювання діяльності існуючих та новостворених суб'єктів з реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності.

Найбільш ефективними процеси запобігання та протидії економічній злочинності будуть за умови налагодження комунікації між суб'єктами формування та реалізації державної політики в досліджуваній сфері, міжнародними поліцейськими організаціями та правоохоронними органами зарубіжних країн. Це можливо забезпечити через вироблення та впровадження комплексної інформаційно-комунікаційної системи. Її результативність залежатиме від правового регулювання, яке буде розроблене та реалізоване органами центральної виконавчої влади.

Важливого значення також набуває трансформація діючого законодавства щодо взаємодії правоохоронних органів та інших

суб'єктів реалізації правоохоронної функції з міжнародними поліцейськими організаціями та правоохоронними органами зарубіжних країн. Зокрема, в діючому законодавстві необхідно визначити форми такої взаємодії, встановити межі та відповідальність за реалізацію міжнародної співпраці.

Державна політика запобігання та протидії економічній злочинності буде результативна та гарантуватиме економічну безпеку держави лише за умови забезпечення безпеки інструментів її реалізації. Відповідно, актуалізується завдання розробки правового забезпечення кібербезпеки, безпеки правоохоронного органу, особистої безпеки правоохоронців, учасників слідчих дій та судового процесу в сфері запобігання та протидії економічній злочинності.

Для формування кадрового забезпечення правоохоронної системи необхідно удосконалити правове регулювання процесу підготовки та перепідготовки кадрів для правоохоронних органів у вітчизняних відомчих та цивільних закладах вищої освіти, а також можливість підготовки кадрів в закладах освіти зарубіжних країн.

В частині розробки організаційного механізму на органи центральної виконавчої влади, які реалізують державну політику в сфері запобігання та протидії економічній злочинності або в інших сферах, причетних до даних процесів, є потреба в наступному: 1) організація системи нагляду, контролю, аудиту та моніторингу за господарською діяльністю з позиції запобігання економічним злочинам; 2) організація заходів профілактичного, просвітницького характеру для оцінки формування мінімальної толерантності до економічних злочинів, а також оцінки рівня такої толерантності; 3) формування структури та організація діяльності правоохоронних органів та заходів з запобігання та протидії економічній злочинності; 4) розробка заходів з налагодження зв'язків, комунікаційних каналів, засобів та суб'єктів обміну інформацією між правоохоронними органами; 5) визначення форм взаємодії із міжнародними організаціями та правоохоронними органами зарубіжних країн в частині запобігання та протидії економічній злочинності; 6) розробка та реалізація заходів із забезпечення кібербезпеки, безпеки правоохоронного органу, особистої безпеки правоохоронців, учасників слідчих дій та судового процесу в сфері запобігання та протидії економічній злочинності; 7) організація системи взаємодії між закладами освіти та правоохоронними органами та заходів з підвищення якості освіти та моніторингу ефективності таких заходів. В свою чергу, інформаційний механізм має передбачати наступне: 1) удосконалення системи оприлюднення інформації про господарську діяльність суб'єктів господарювання з позиції ідентифікації злочинних намірів;

2) формування комунікації із громадянським суспільством щодо зниження рівня толерантності до економічних злочинів та формування свідомого громадянина; 3) організація інформаційно-комунікаційної системи взаємодії правоохоронних органів та інших органів з реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності; 4) формування порядку обміну інформацією та системи захисту інформації щодо процесів запобігання та протидії економічній злочинності; 5) визначення каналів зв'язку, суб'єктів передачі інформації, інформаційного захисту процесу взаємодії із міжнародними поліцейськими організаціями та іншими суб'єктами реалізації правоохоронної функції в сфері запобігання, протидії економічній злочинності; 6) налагодження інформаційно-комунікаційних зв'язків із суб'єктами забезпечення кібербезпеки, безпеки правоохоронного органу, особистої безпеки правоохоронців, учасників слідчих дій та судового процесу в сфері запобігання та протидії економічній злочинності; 7) налагодження інформаційно-комунікаційної системи між учасниками освітнього процесу. Формування просвітніх заходів щодо зменшення толерантності до злочинності та корупції в правоохоронній системі. Економічний механізм має розвиватися за наступними напрямами: 1) формування системи стимулів та санкцій щодо господарської діяльності для запобігання економічним злочинам та втрати мотивів їх здійснення; 2) формування фінансового забезпечення заходів профілактичного характеру для запобігання та протидії економічній злочинності; 3) формування фінансового забезпечення діяльності суб'єктів реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності; 4) формування фінансового забезпечення заходів з формування та функціонування інформаційно-комунікаційної системи взаємодії між правоохоронними органами; 5) формування фінансового забезпечення організації та комунікації щодо взаємодії із міжнародними поліцейськими організаціями та правоохоронними органами зарубіжних країн щодо запобігання та протидії економічній злочинності; 6) формування фінансового забезпечення заходів безпеки реалізації державної політики; 7) трансформація фінансового забезпечення закладів вищої освіти та заходів із забезпечення якості освітніх послуг.

Зазначенні напрями розвитку механізмів формування та реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки держави, визначає особливі напрями діяльності органів центральної виконавчої влади. В цілому суб'єктний склад та функціональну спрямованість в реалізації досліджуваної політики представлено в табл. 4.2.

Таблиця 4.2

Напрями діяльності центральних органів виконавчої влади в реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності

<table>
<tr><th colspan="3">ОРГАНИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ, ЩО БЕЗПОСЕРЕДНЬО РЕАЛІЗУЮТЬ ДЕРЖАВНУ ПОЛІТИКУ В СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ</th></tr>
<tr><td colspan="3">Функції в частині запобігання та протидії економічної злочинності: правоохоронна, регулювання, інформаційна, координуюча</td></tr>
<tr><th>Міністерство внутрішніх справ України</th><th colspan="2">Міністерство Юстиції України</th></tr>
<tr><td>Міністерство внутрішніх справ є центральними органом виконавчої влади, що реалізує правоохоронну функцію, а отже є основним регулятором системи запобігання та протидії економічній злочинності. Більшість правоохоронних органів мають пряму підпорядкованість даному міністерству або ж підпорядковуються Кабінету міністрів України, але координуються міністром внутрішніх справ</td><td colspan="2">Міністерство юстиції є центральними органом виконавчої влади, що формує правове поле реалізації правоохоронної функції держави в частині запобігання та протидії економічній злочинності. Крім того, міністерство юстиції виступає суб’єктом експертизи нормативно-правових актів щодо діяльності правоохоронних органів та власне їх діяльності в частині запобігання та протидії економічній злочинності</td></tr>
<tr><th colspan="3">ОРГАНИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ, ЯКІ Є РЕГУЛЯТОРАМИ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ</th></tr>
<tr><td colspan="3">Функції в частині запобігання та протидії економічної злочинності: регулювання, інформаційна, координуюча, соціальна</td></tr>
<tr><th>Міністерство економіки України / Міністерство фінансів України</th><th>Міністерство аграрної політики та продовольства України</th><th>Міністерство з питань стратегічних галузей промисловості України</th></tr>
<tr><td>Міністерство економіки виступає регулятором здійснення економічної діяльності в державі та є основним суб’єктом реалізації державної політики в сфері гарантування економічної безпеки держави. В свою чергу, міністерство фінансів регулює фінансову діяльність в державі. На дані міністерства покладається сукупність функцій щодо встановлення меж законної господарської та фінансової діяльності в державі, а також особливостей діяльності суб’єктів господарювання в різних галузях економічного розвитку.</td><td>Міністерство аграрної політики та продовольства України є суб’єктом регулювання господарської діяльності в сфері сільського господарства, тобто встановлює межі діяльності сільськогосподарських підприємств. Політика міністерства має враховувати особливості злочинності та напрями порушення законодавства щодо сільськогосподарської діяльності</td><td>Міністерство з питань стратегічних галузей промисловості України є суб’єктом регулювання господарської діяльності промислових підприємств та встановлює межі їх діяльності. В частині запобігання та протидії економічній злочинності міністерство має налагодити комунікацію із суб’єктами реалізації правоохоронної функції для вивчення економічної злочинності та встановлення напрямів трансформації промисловості держави</td></tr>
</table>

Продовження табл. 4.2

ОРГАНИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ, ЩО РЕАЛІЗУЮТЬ ДЕРЖАВНУ ПОЛІТИКУ В СФЕРАХ, ЩО ФОРМУЮТЬ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ		
Функції в частині запобігання та протидії економічної злочинності: *регулювання, інформаційна, координуюча, безпекова, просвітницька, забезпечуюча*		
Міністерство цифрової трансформації України	**Міністерство закордонних справ України**	**Міністерство культури та інформаційної політики України**
Міністерство є суб'єктом регулювання та забезпечення впровадження новітніх технології в процеси запобігання та протидії економічній злочинності, зокрема при реалізації правоохоронної функції держави. Крім того, на дане підприємство покладається функція гарантування інформаційної безпеки правоохоронної системи, правоохоронних органів та правоохоронних процесів	В контексті запобігання та протидії економічній злочинності на Міністерство закордонних справ покладається особлива функція представлення держави на міжнародній арені, в цілому, та в частині правоохоронної функції, зокрема. В контексті правоохоронної функції, важливим є налагодження співпраці із міжнародними поліцейськими організаціями та правоохоронними органами зарубіжних країн	На міністерство культури та інформаційної політики покладається завдання формування суспільної свідомості, що характеризується низьким рівнем толерантності до економічних злочинів та забезпечення прийняття населенням реформ, що відбуваються в правоохоронній чи іншій сфері (спрямовані на запобігання та протидію економічній злочинності)
Міністерство освіти і науки України	**Міністерство охорони здоров'я України**	**Міністерство фінансів України**
Міністерство освіти і науки реалізує державну політику в зазначених сферах. Відповідно, має забезпечити процес підготовки та перепідготовки кадрів для правоохоронної системи та інших забезпечуючих систем запобігання та протидії економічній злочинності. Крім того, на дане міністерство покладається завдання формування суспільної свідомості та відсутності толерантності до економічних злочинів та корупції. Також, дане міністерство має сформувати механізм науково вивчення економічної злочинності та підготовки наукових кадрів	Дане міністерство в більшій мірі виконує соціальну функцію в частині запобігання та протидії економічній злочинності, адже має сформувати механізм забезпечення надання медичних послуг службовцям правоохоронних органів	Виконує функцію фінансового забезпечення правоохоронної системи в цілому та правоохоронних органів, зокрема

Дослідимо особливості діяльності зазначених суб'єктів в контексті їх участі в реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки. Для цього є необхідність: по-перше, встановлення сучасного стану їх фінансування, що дасть можливість оцінити рівень фінансового забезпечення; по-друге, ідентифікувати завдання та розшити їх зміст в частині реалізації досліджуваної державної політики; по-третє, визначити їх місце в формуванні та реалізації механізмів державної політики запобігання та протидії економічній злочинності.

Оцінка фінансового забезпечення центральних органів виконавчої влади, що реалізують державну політику запобігання та протидії економічній злочинності. Дослідимо структуру видатків Державного бюджету України в розрізі різних міністерств за період 2019-2023 рр. На рис. 4.1 відображено загальну суму видатків Державного бюджету України на фінансування Міністерства внутрішніх справ України та його Апарату у 2019-2023 рр.

Рис. 4.1. Видатки Державного бюджету України у розрізі фінансування Міністерства внутрішніх справ України та Апарату на його утримання за 2019-2023 рр., тис. грн. (на основі [256; 257; 258; 259; 260])

Виходячи з даних рис. 4.1 та Додатку З, найбільша сума видатків для Міністерства внутрішніх справ України за досліджуваний період становила 218051241,5 тис. грн. у 2022 році, а найменша – становила 86150397,6 тис. грн. у 2019 році і ця сума поступово збільшувалась протягом 2020-2021 рр. до 98862822,4 тис. грн. Стрімке збільшення

суми видатків на Міністерство внутрішніх справ у 2022 році викликане повномасштабною агресією росії щодо України; в 2023 р. заплановано дещо меншу суму видатків на дане міністерство, зокрема 209785451,5 тис. грн. Варто зауважити, що суми на утримання апарату пропорційно зменшувались або збільшувались у відповідні роки залежно від загальної суми видатків і становили: 14383428,2 тис. грн. – у 2019 р., 14000544,2 тис. грн. – у 2020 р., 14913151,2 тис. грн. – у 2021 р., 20970461,9 тис. грн. – у 2022 р. та 17838983,4 тис. грн. – у 2023 р.

Проаналізуємо структуру загальної суми видатків на МВС України в розрізі бюджетів за 2019-2023 рр.: 1) 2019 р. – сума видатків із загального фонду Державного бюджету становила 73196964,8 тис. грн., із них 6501392,4 тис. грн. (8,88 % від загальної суми) спрямовувались на утримання апарату МВС України; сума видатків зі спеціального фонду Державного бюджету становила 12953432,8 тис. грн., із них 7882035,8 тис. грн. (60,85 % від загальної суми) спрямовувались на утримання апарату МВС України; 2) 2020 р. – сума видатків із загального фонду Державного бюджету становила 82461681,1 тис. грн., із них 7378048,8 тис. грн. (8,95 % від загальної суми) спрямовувались на утримання апарату МВС України; сума видатків зі спеціального фонду Державного бюджету становила 11730773,6 тис. грн., із них 6622495,4 тис. грн. (56.45 % від загальної суми) спрямовувались на утримання апарату МВС України; 3) 2021 р. – сума видатків із загального фонду Державного бюджету становила 86394689,1 тис. грн., із них 8478773,7 тис. грн. (9,81 % від загальної суми) спрямовувались на утримання апарату МВС України; сума видатків зі спеціального фонду Державного бюджету становила 12468133,3 тис. грн., із них 6434377,5 тис. грн. (51,61 % від загальної суми) спрямовувались на утримання апарату МВС України; 4) 2022 р. – сума видатків із загального фонду Державного бюджету становила 207141239,3 тис. грн., із них 16159056,1 тис. грн. (7,80 % від загальної суми) спрямовувались на утримання апарату МВС України; сума видатків зі спеціального фонду Державного бюджету становила 10910002,2 тис. грн., із них 4811405,8 тис. грн. (44,1 % від загальної суми) спрямовувались на утримання апарату МВС України; 5) 2023 р. – сума видатків із загального фонду Державного бюджету становила 195687819 тис. грн., із них 10971397,6 тис. грн. (5,61 % від загальної суми) спрямовано на утримання апарату МВС України; сума видатків зі спеціального фонду Державного бюджету становила 14097632,5 тис. грн., із них 6867585,8 тис. грн. (48,71 % від загальної суми) спрямовано на утримання апарату МВС України.

На наступному графіку (рис. 4.2) відображено суму видатків Державного бюджету України на фінансування Міністерства економіки України та його Апарату у 2019-2023 рр.

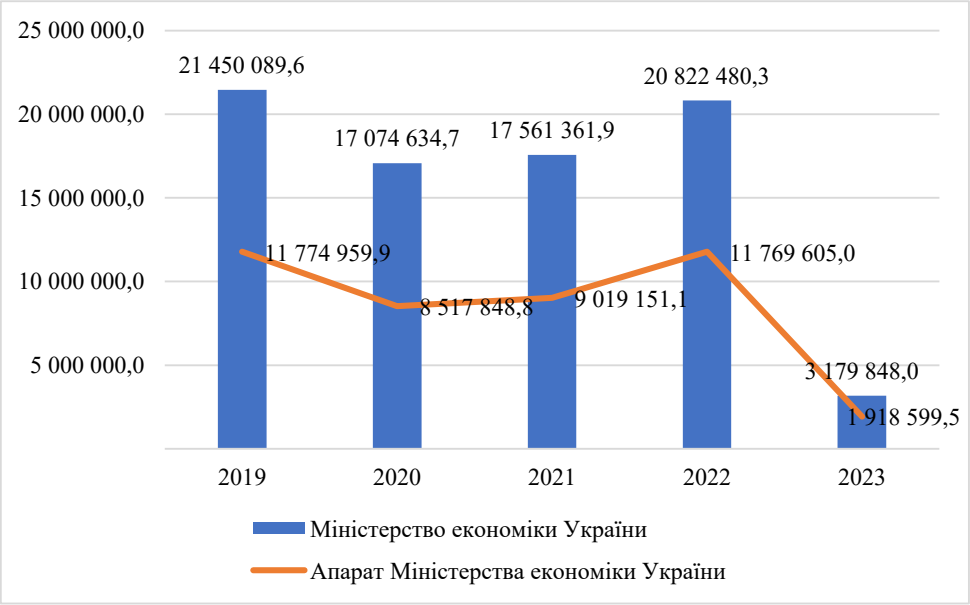

Рис. 4.2. Видатки Державного бюджету України у розрізі фінансування Міністерства економіки України та Апарату на його утримання за 2019-2023 рр., тис. грн. (на основі [256; 257; 258; 259; 260])

Отже, виходячи з даних рис. 4.2 та Додатку З, найбільша сума видатків для Міністерства економіки України за досліджуваний період становила 21450089,6 тис. грн. у 2019 році, а найменша – становила 3179848,0 тис. грн. у 2023 році. Стрімке зменшення суми видатків на Міністерство економіки спостерігається у 2023 році, зокрема 3179848,0 тис. грн. Варто зауважити, що суми на утримання апарату пропорційно зменшувались або збільшувались у відповідні роки залежно від загальної суми видатків і становили: 11774959,9 тис. грн. – у 2019 р., 8517848,8 тис. грн. – у 2020 р., 9019151,1 тис. грн. – у 2021 р., 11769605,0 тис. грн. – у 2022 р. та 1918599,5 тис. грн. – у 2023 р.

Проаналізуємо структуру загальної суми видатків на Міністерство економіки України в розрізі бюджетів за 2019-2023 рр.:
1) 2019 р. сума видатків із загального фонду Державного бюджету становила 15908167,3 тис. грн., із них 8773197,9 тис. грн. (55,15 %

від загальної суми) спрямовувались на утримання апарату Міністерства; сума видатків зі спеціального фонду Державного бюджету становила 5541922,3 тис. грн., із них 3001762,0 тис. грн. (54,16 % від загальної суми) спрямовувались на утримання апарату даного Міністерства; 2) 2020 р. сума видатків із загального фонду Державного бюджету становила 14583983,3 тис. грн., із них 8289665,1 тис. грн. (56,84 % від загальної суми) спрямовувались на утримання апарату Міністерства; сума видатків зі спеціального фонду Державного бюджету становила 2490651,4 тис. грн., із них 228183,7 тис. грн. (9,16 % від загальної суми) спрямовувались на утримання апарату даного Міністерства; 3) 2021 р. сума видатків із загального фонду Державного бюджету становила 14576001,5 тис. грн., із них 8812513,1 тис. грн. (60,46 % від загальної суми) спрямовувались на утримання апарату Міністерства; сума видатків зі спеціального фонду Державного бюджету становила 2985360,4 тис. грн., із них 206638 тис. грн. (6,92 % від загальної суми) спрямовувались на утримання апарату даного Міністерства; 4) 2022 р. сума видатків із загального фонду Державного бюджету становила 17632631 тис. грн., із них 11661193,8 тис. грн. (66,13 % від загальної суми) спрямовувались на утримання апарату Міністерства; сума видатків зі спеціального фонду Державного бюджету становила 3189849,3 тис. грн., із них 108411,2 тис. грн. (3,4 % від загальної суми) спрямовувались на утримання апарату даного Міністерства; 5) 2023 р. сума видатків із загального фонду Державного бюджету становила 2646156 тис. грн., із них 1918499,5 тис. грн. (72,5 % від загальної суми) спрямовано на утримання апарату Міністерства; сума видатків зі спеціального фонду Державного бюджету становила 533692 тис. грн., із них 100 тис. грн. (0,02 % від загальної суми) спрямовано на утримання апарату даного Міністерства.

Графік, відображений на рис. 4.3 відображає суму видатків Державного бюджету України виділену на фінансування Міністерства закордонних справ України та його Апарату у 2019-2023 рр.

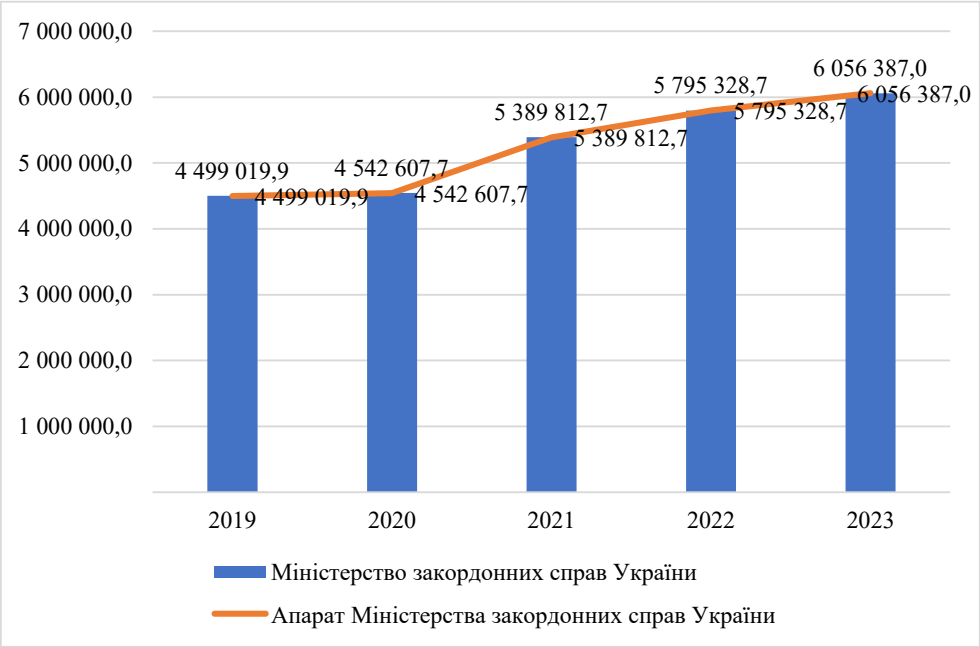

Рис. 4.3. Видатки Державного бюджету України у розрізі фінансування Міністерства закордонних справ України та Апарату на його утримання за 2019-2023 рр., тис. грн. (на основі [256; 257; 258; 259; 260])

Розглянувши дані рис. 4.3 та Додатку З, можна дійти висновків про те, що найбільша сума видатків для Міністерства закордонних справ України за досліджуваний період становила 6056387,0 тис. грн. у 2023 році, а найменша – становила 4499019,9 тис. грн. у 2019 році. Так, з 2019 р. сума видатків на Міністерство закордонних справ постійно зростає. Варто зауважити, що сума на утримання апарату в проаналізовані роки фактично дорівнює загальній сумі видатків на дане Міністерство та складає: 4499019,9 тис. грн. – у 2019 р., 4542607,7 тис. грн. – у 2020 р., 5389812,7 тис. грн. – у 2021 р., 5795328,7 тис. грн. – у 2022 р. та 6056387,0 тис. грн. – у 2023 р. Варто також зазначити, що структура видатків Державного бюджету України на фінансування Міністерства закордонних справ на 100 % складається з надходжень із загального фонду.

На наступному рис. 4.4 розкрито суму видатків Державного бюджету України на фінансування Міністерства освіти і науки України та його Апарату у 2019-2023 рр.

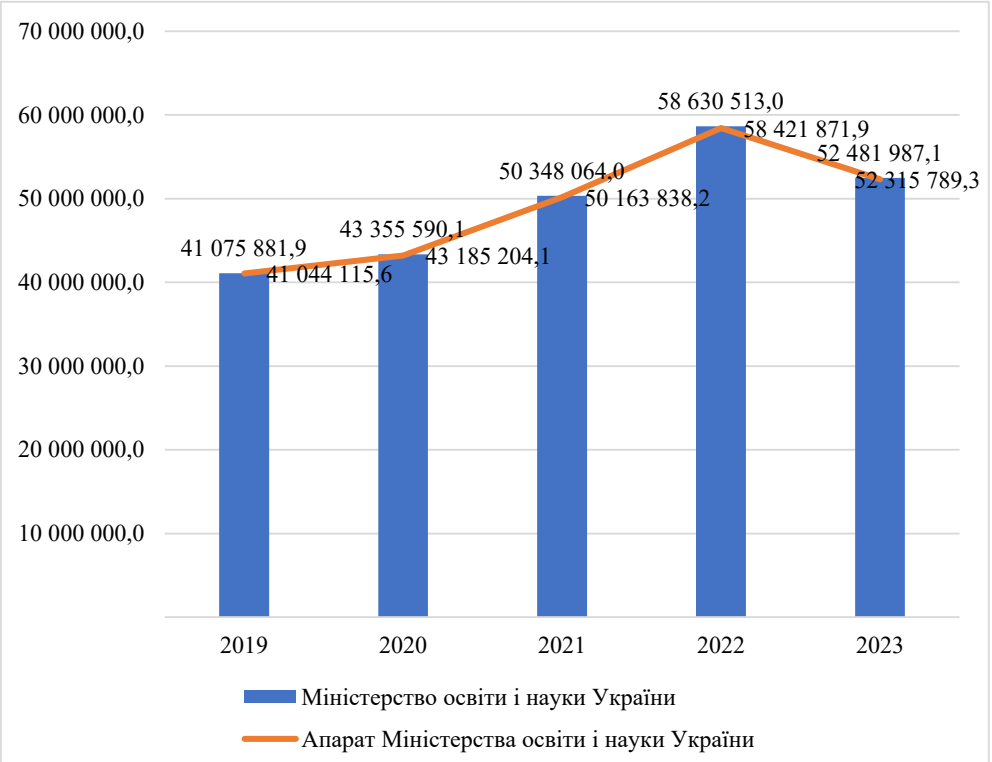

Рис. 4.4. Видатки Державного бюджету України у розрізі фінансування Міністерства освіти і науки України та Апарату на його утримання за 2019-2023 рр., тис. грн. (на основі [256; 257; 258; 259; 260])

Таким чином, виходячи з даних рис. 4.4 та Додатку З, найбільша сума видатків для Міністерства освіти і науки України за досліджуваний період становила 58630513,0 тис. грн. у 2022 році, а найменша – становила 41075881,9 тис. грн. у 2019 році. Зменшення суми видатків на дане Міністерство спостерігається у 2023 році, що становить 52481987,1 тис. грн. Варто зауважити, що загальна сума видатків майже стовідсотково спрямована на утримання апарату Міністерства та пропорційно зменшувались або збільшувались у відповідні роки, залежно від загальної суми видатків і становила: 41044115,6 тис. грн. – у 2019 р., 43185204,1 тис. грн. – у 2020 р., 50163838,2 тис. грн. – у 2021 р., 58421871,9 тис. грн. – у 2022 р. та 52315789,3 тис. грн. – у 2023 р.

Проаналізуємо структуру загальної суми видатків на Міністерство освіти і науки України в розрізі бюджетів за 2019-

2023 рр.: 1) 2019 р. сума видатків із загального фонду Державного бюджету становила 27809640,7 тис. грн., із них 27777874,4 тис. грн. (99,89 % від загальної суми) спрямовувались на утримання апарату Міністерства; сума видатків зі спеціального фонду Державного бюджету становила 13266241,2 тис. грн. та на 100 % спрямовувалась на утримання апарату даного Міністерства; 2) 2020 р. сума видатків із загального фонду Державного бюджету становила 29386488,5 тис. грн., із них 29216102,5 тис. грн. (99,42 % від загальної суми) спрямовувались на утримання апарату Міністерства; сума видатків зі спеціального фонду Державного бюджету становила 13969101,6 тис. грн. та на 100 % спрямовувалась на утримання апарату даного Міністерства; 3) 2021 р. сума видатків із загального фонду Державного бюджету становила 35480384,5 тис. грн., із них 35302358,7 тис. грн. (99,5 % від загальної суми) спрямовувались на утримання апарату Міністерства; сума видатків зі спеціального фонду Державного бюджету становила 14867679,5 тис. грн., із них 14861479,5 тис. грн. (99,96 % від загальної суми) спрямовувались на утримання апарату даного Міністерства; 4) 2022 р. сума видатків із загального фонду Державного бюджету становила 40907658,1 тис. грн., із них 40705417 тис. грн. (99,51 % від загальної суми) спрямовувались на утримання апарату Міністерства; сума видатків зі спеціального фонду Державного бюджету становила 17722854,9 тис. грн., із них 17716454,9 тис. грн. (99,96 % від загальної суми) спрямовувались на утримання апарату даного Міністерства; 5) 2023 р. сума видатків із загального фонду Державного бюджету становила 31802277,9 тис. грн., із них 31642580,1 тис. грн. (99,5 % від загальної суми) спрямовано на утримання апарату Міністерства; сума видатків зі спеціального фонду Державного бюджету становила 20679709,2 тис. грн., із них 20673209,2 тис. грн. (99,97 % від загальної суми) спрямовано на утримання апарату даного Міністерства.

На рис. 4.5 відображено загальну суму видатків Державного бюджету України на фінансування Міністерства охорони здоров’я України та його Апарату у 2019-2023 рр.

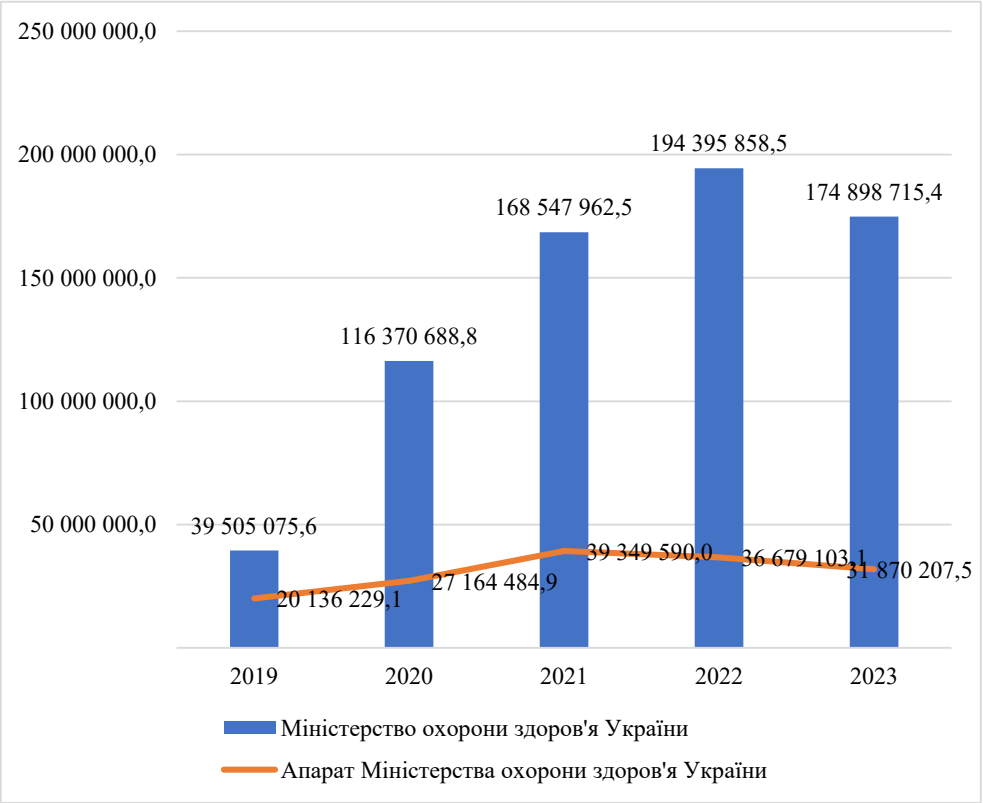

Рис. 4.5. Видатки Державного бюджету України у розрізі фінансування Міністерства охорони здоров'я України та Апарату на його утримання за 2019-2023 рр., тис. грн. (на основі [256; 257; 258; 259; 260])

Виходячи з даних рис. 4.5 та Додатку З, найбільша сума видатків для Міністерства охорони здоров'я України за досліджуваний період становила 194395858,5 тис. грн. у 2022 році, а найменша – становила 39505075,6 тис. грн. у 2019 році і ця сума досить стрімко збільшувалась протягом 2020-2022 рр. до 194395858,5 тис. грн. У 2023 р. спостерігається зменшення видатків на дане міністерство, зокрема 174898715,4 тис. грн. Варто зауважити, що суми на утримання апарату пропорційно зменшувались або збільшувались у відповідні роки залежно від загальної суми видатків і становили: 20136229,1 тис. грн. – у 2019 р., 27164484,9 тис. грн. – у 2020 р., 39349590,0 тис. грн. – у 2021 р., 36679103,1 тис. грн. – у 2022 р. та 31870207,5 тис. грн. – у 2023 р.

Проаналізуємо структуру загальної суми видатків на Міністерство охорони здоров'я України в розрізі бюджетів за 2019-2023 рр.: 1) 2019 р. сума видатків із загального фонду Державного бюджету становила 34713230,5 тис. грн., із них 15344384 тис. грн. (44,2 % від загальної суми) спрямовувались на утримання апарату Міністерства; сума видатків зі спеціального фонду Державного бюджету становила 4791845,1 тис. грн. та на 100 % спрямовувалась на утримання апарату даного Міністерства; 2) 2020 р. сума видатків із загального фонду Державного бюджету становила 109167128,5 тис. грн., із них 19960925 тис. грн. (18,28 % від загальної суми) спрямовувались на утримання апарату Міністерства; сума видатків зі спеціального фонду Державного бюджету становила 7203560,3 тис. грн. та на 100 % спрямовувалась на утримання апарату даного Міністерства; 3) 2021 р. сума видатків із загального фонду Державного бюджету становила 158052388 тис. грн., із них 28854024,5 тис. грн. (18,26 % від загальної суми) спрямовувались на утримання апарату Міністерства; сума видатків зі спеціального фонду Державного бюджету становила 10495574,5 тис. грн., із них 10495565,5 тис. грн. (99,99 % від загальної суми) спрямовувались на утримання апарату даного Міністерства; 4) 2022 р. сума видатків із загального фонду Державного бюджету становила 185325226,8 тис. грн., із них 27608480,4 тис. грн. (14,9 % від загальної суми) спрямовувались на утримання апарату Міністерства; сума видатків зі спеціального фонду Державного бюджету становила 9070631,7 тис. грн., із них 9070622,7 тис. грн. (99,99 % від загальної суми) спрямовувались на утримання апарату даного Міністерства; 5) 2023 р. сума видатків із загального фонду Державного бюджету становила 164690761,5 тис. грн., із них 21662269,3 тис. грн. (13,15 % від загальної суми) спрямовано на утримання апарату Міністерства; сума видатків зі спеціального фонду Державного бюджету становила 10207953,9 тис. грн., із них 10207938,2 тис. грн. (99,99 % від загальної суми) спрямовувались на утримання апарату даного Міністерства.

На рис. 4.6 продемонстровано динаміку видатків Державного бюджету України виділених на фінансування Міністерства цифрової трансформації України та його Апарату у 2019-2023 рр.

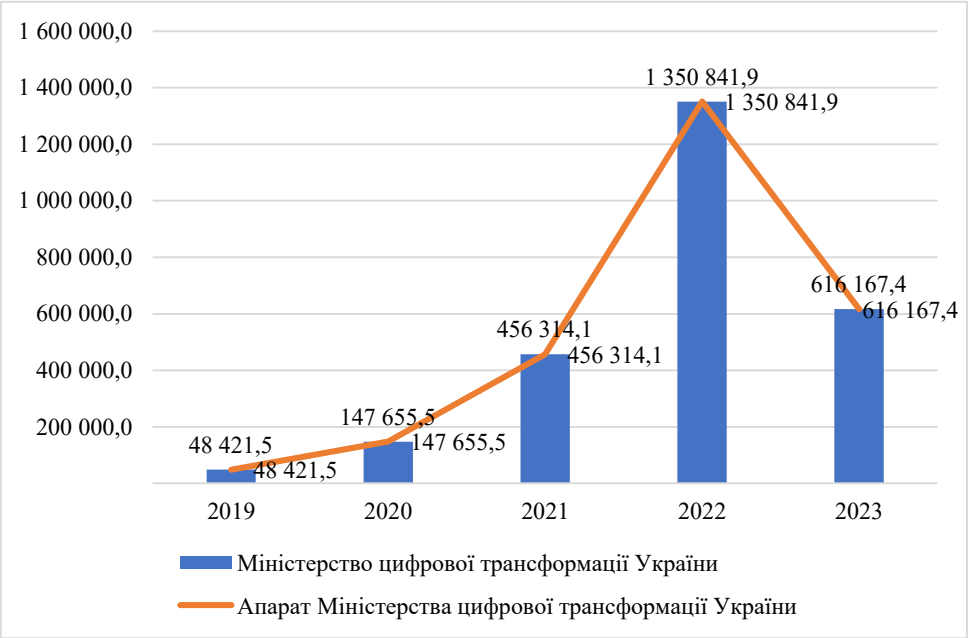

Рис. 4.6. Видатки Державного бюджету України у розрізі фінансування Міністерства цифрової трансформації України та Апарату на його утримання за 2019-2023 рр., тис. грн. (на основі [256; 257; 258; 259; 260])

Розглянувши дані рис. 4.6 та Додатку З, можна дійти висновків про те, що найбільша сума видатків для Міністерства цифрової трансформації України за досліджуваний період становила 1350841,9 тис. грн. у 2022 році, а найменша – становила 48421,5 тис. грн. у 2019 році. Так, з 2019 по 2022 рр. сума видатків на Міністерство цифрової трансформації постійно зростала та становила 1350841,9 тис. грн. у 2022 р. Щодо обсягу видатків на 2023 р., то він становить 616167,4 тис. грн. для даного Міністерства. Варто зауважити, що сума на утримання апарату в проаналізовані роки фактично дорівнює загальній сумі видатків на дане Міністерство та складає: 48421,5 тис. грн. – у 2019 р., 147655,5 тис. грн. – у 2020 р., 456314,1 тис. грн. – у 2021 р., 1350841,9 тис. грн. – у 2022 р. та 616167,4 тис. грн. – у 2023 р.

Варто також зазначити, що структура видатків Державного бюджету України на фінансування Міністерства цифрової трансформації України на 100 % складається з надходжень із загального фонду.

На рис 4.7 продемонстровано динаміку видатків Державного бюджету України виділених на фінансування Міністерства фінансів України та його Апарату у 2019-2023 рр.

Виходячи з даних рис. 4.7 та Додатку З, найбільша сума видатків для Міністерства фінансів України за досліджуваний період становить 34118115,4 тис. грн. у 2023 році, а найменша – становила 15106711,5 тис. грн. у 2019 році і ця сума постійно збільшувалась протягом 2020-2023 рр. Варто зауважити, що суми на утримання апарату пропорційно збільшувались у відповідні роки залежно від загальної суми видатків і становили: 746375,5 тис. грн. – у 2019 р., 2870473,9 тис. грн. – у 2020 р., 3187123,2 тис. грн. – у 2021 р., 8419970,9 тис. грн. – у 2022 р. та 16990482,1 тис. грн. – у 2023 р.

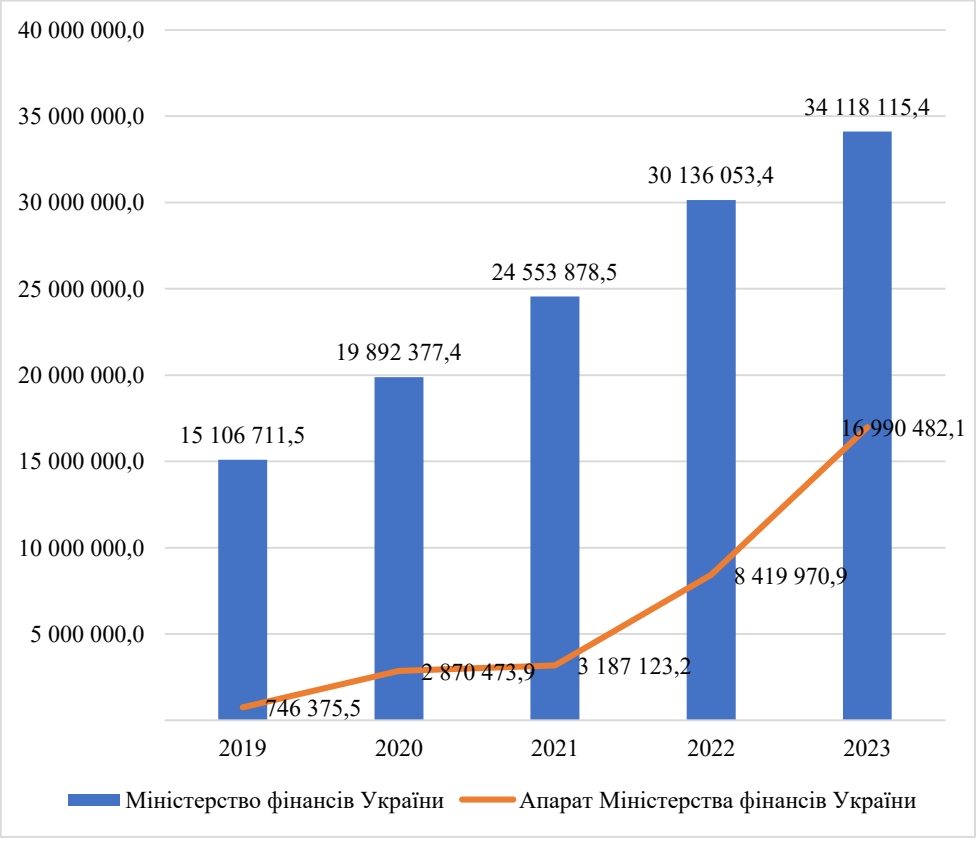

Рис. 4.7. Видатки Державного бюджету України у розрізі фінансування Міністерства фінансів України та Апарату на його утримання за 2019-2023 рр., тис. грн.
(на основі [256; 257; 258; 259; 260])

Проаналізуємо структуру загальної суми видатків на Міністерство фінансів України в розрізі бюджетів за 2019-2023 рр.: 1) 2019 р. сума видатків із загального фонду Державного бюджету становила 14405940,0 тис. грн., із них 711478,5 тис. грн. (4,94 % від загальної суми) спрямовувались на утримання апарату Міністерства; сума видатків зі спеціального фонду Державного бюджету становила 700771,5 тис. грн., із них 34897,0 тис. грн. (4,98 % від загальної суми) спрямовувались на утримання апарату даного Міністерства; 2) 2020 р. сума видатків із загального фонду Державного бюджету становила 17145001,1 тис. грн., із них 783213,2 тис. грн. (4,57 % від загальної суми) спрямовувались на утримання апарату Міністерства; сума видатків зі спеціального фонду Державного бюджету становила 2747376,3 тис. грн., із них 2087260,7 тис. грн. (75,97 % від загальної суми) спрямовувались на утримання апарату даного Міністерства; 3) 2021 р. сума видатків із загального фонду Державного бюджету становила 21831177,2 тис. грн., із них 1079406,7 тис. грн. (4,94 % від загальної суми) спрямовувались на утримання апарату Міністерства; сума видатків зі спеціального фонду Державного бюджету становила 2722701,3 тис. грн., із них 2107716,5 тис. грн. (77,41 % від загальної суми) спрямовувались на утримання апарату даного Міністерства; 4) 2022 р. сума видатків із загального фонду Державного бюджету становила 26421447,1 тис. грн., із них 5318466,6 тис. грн. (20,13 % від загальної суми) спрямовувались на утримання апарату Міністерства; сума видатків зі спеціального фонду Державного бюджету становила 3714606,3 тис. грн., із них 3101504,3 тис. грн. (83,49 % від загальної суми) спрямовувались на утримання апарату даного Міністерства; 5) 2023 р. сума видатків із загального фонду Державного бюджету становила 32903163,4 тис. грн., із них 16889636,1 тис. грн. (51,33 % від загальної суми) спрямовано на утримання апарату Міністерства; сума видатків зі спеціального фонду Державного бюджету становила 1214952,0 тис. грн., із них 100846,0 тис. грн. (8,3 % від загальної суми) спрямовувались на утримання апарату даного Міністерства.

Динаміку видатків Державного бюджету України виділених на фінансування Міністерства юстиції України та його Апарату у 2019-2023 рр. продемонстровано на рис. 4.8.

Виходячи з даних рис. 4.8 та Додатку З, найбільша сума видатків для Міністерства юстиції України за досліджуваний період становила 16355472,1 тис. грн. у 2022 році, а найменша – становила 13867143,8 тис. грн. у 2019 році і ця сума постійно збільшувалась протягом 2020-2022 рр. до 16355472,1 тис. грн. У 2023 р. спостерігається зменшення видатків на дане міністерство, зокрема загальна сума становить 15140814,8 тис.

грн. Варто зауважити, що суми на утримання апарату пропорційно зменшувались або збільшувались у відповідні роки залежно від загальної суми видатків і становили: 12908151,8 тис. грн. – у 2019 р., 12977097,3 тис. грн. – у 2020 р., 14379348,9 тис. грн. – у 2021 р., 15059071,7 тис. грн. – у 2022 р. та 14087784,9 тис. грн. – у 2023 р.

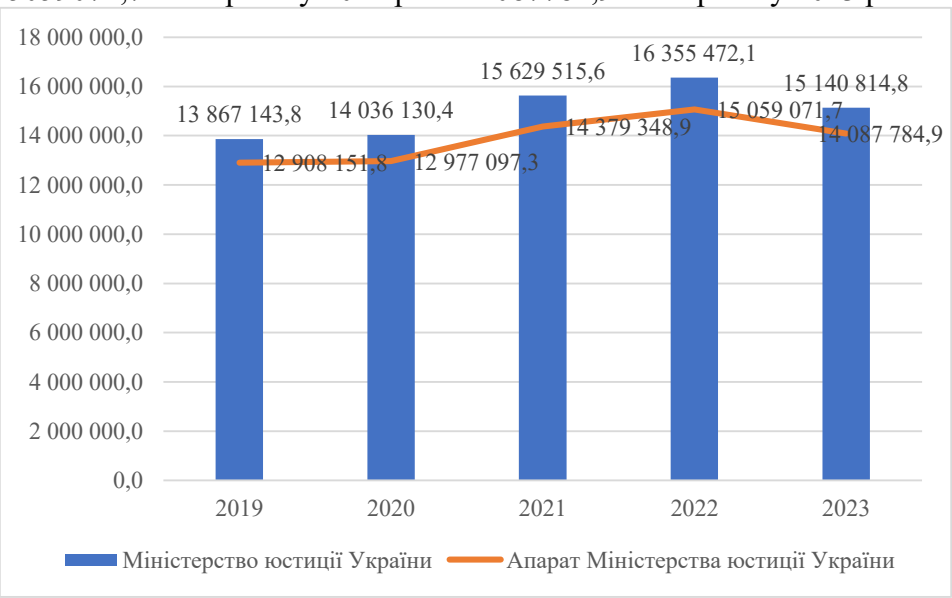

Рис. 4.8. Видатки Державного бюджету України у розрізі фінансування Міністерства юстиції України та Апарату на його утримання за 2019-2023 рр., тис. грн. (на основі [256; 257; 258; 259; 260])

Проаналізуємо структуру загальної суми видатків на Міністерство юстиції України в розрізі бюджетів за 2019-2023 рр.: 1) 2019 р. сума видатків із загального фонду Державного бюджету становила 12610951,7 тис. грн., із них 11673270,8 тис. грн. (92,56 % від загальної суми) спрямовувались на утримання апарату Міністерства; сума видатків зі спеціального фонду Державного бюджету становила 1256192,1 тис. грн., із них 1234881,0 тис. грн. (98,3 % від загальної суми) спрямовувались на утримання апарату даного Міністерства; 2) 2020 р. сума видатків із загального фонду Державного бюджету становила 12701216,1 тис. грн., із них 11664599,7 тис. грн. (91,84 % від загальної суми) спрямовувались на утримання апарату Міністерства; сума видатків зі спеціального фонду Державного бюджету становила 1334914,3 тис. грн., із них 1312497,6 тис. грн. (98,32 % від загальної суми) спрямовувались на утримання апарату даного Міністерства; 3) 2021 р. сума видатків із загального фонду Державного бюджету

становила 14061636,0 тис. грн., із них 12836516,0 тис. грн. (91,29 % від загальної суми) спрямовувались на утримання апарату Міністерства; сума видатків зі спеціального фонду Державного бюджету становила 1567879,6 тис. грн., із них 1542832,9 тис. грн. (98,4 % від загальної суми) спрямовувались на утримання апарату даного Міністерства; 4) 2022 р. сума видатків із загального фонду Державного бюджету становила 14767656,4 тис. грн., із них 13499214,4 тис. грн. (91,41 % від загальної суми) спрямовувались на утримання апарату Міністерства; сума видатків зі спеціального фонду Державного бюджету становила 1587815,7 тис. грн., із них 1559857,3 тис. грн. (98,24 % від загальної суми) спрямовувались на утримання апарату даного Міністерства; 5) 2023 р. сума видатків із загального фонду Державного бюджету становила 13658412,1 тис. грн., із них 12632189,0 тис. грн. (92,49 % від загальної суми) спрямовано на утримання апарату Міністерства; сума видатків зі спеціального фонду Державного бюджету становила 1482402,7 тис. грн., із них 1455595,9 тис. грн. (98,19 % від загальної суми) спрямовувались на утримання апарату даного Міністерства.

Динаміку видатків Державного бюджету України виділених на фінансування Міністерства культури та інформаційної політики України та його Апарату у 2019-2023 рр. продемонстровано на рис. 4.9.

Виходячи з даних рис. 4.9 та Додатку З, найбільша сума видатків для Міністерства культури та інформаційної політики України за досліджуваний період становила 12320299,2 тис. грн. у 2022 році, а найменша – становила 488841,3 тис. грн. у 2019 році і ця сума стрімко збільшувалась протягом 2020-2021 рр. до 12274680,9 тис. грн. У 2023 р. спостерігається зменшення видатків на дане міністерство, зокрема загальна сума становить 9171802,1 тис. грн. Варто зауважити, що суми на утримання апарату пропорційно зменшувались або збільшувались у відповідні роки залежно від загальної суми видатків і становили: 488841,3 тис. грн. – у 2019 р., 6097433,3 тис. грн. – у 2020 р., 9146407,5 тис. грн. – у 2021 р., 10094908,1 тис. грн. – у 2022 р. та 7515914,2 тис. грн. – у 2023 р.

Проаналізуємо структуру загальної суми видатків на Міністерство культури та інформаційної політики України в розрізі бюджетів за 2019-2023 рр.: 1) 2019 р. сума видатків із загального фонду Державного бюджету становила 488841,3 тис. грн. та в повному обсязі спрямовувалась на утримання апарату Міністерства; фінансування Міністерства зі спеціального фонду Державного бюджету не передбачалося; 2) 2020 р. сума видатків із загального фонду Державного бюджету становила 7886684,8 тис. грн., із них 5730790,6 тис. грн. (72,66 % від загальної суми) спрямовувались на утримання апарату Міністерства; сума видатків зі спеціального фонду Державного бюджету становила 374222,7 тис. грн., із них

366642,7 тис. грн. (97,97 % від загальної суми) спрямовувались на утримання апарату даного Міністерства; 3) 2021 р. сума видатків із загального фонду Державного бюджету становила 10740693,8 тис. грн., із них 8036207,4 тис. грн. (74,82 % від загальної суми) спрямовувались на утримання апарату Міністерства; сума видатків зі спеціального фонду Державного бюджету становила 1533987,1 тис. грн., із них 1110200,1 тис. грн. (72,37 % від загальної суми) спрямовувались на утримання апарату даного Міністерства; 4) 2022 р. сума видатків із загального фонду Державного бюджету становила 11829670,8 тис. грн., із них 9606985,8 тис. грн. (81,21 % від загальної суми) спрямовувались на утримання апарату Міністерства; сума видатків зі спеціального фонду Державного бюджету становила 490628,4 тис. грн., із них 487922,3 тис. грн. (99,45 % від загальної суми) спрямовувались на утримання апарату даного Міністерства; 5) 2023 р. сума видатків із загального фонду Державного бюджету становила 8686222,7 тис. грн., із них 7032214,0 тис. грн. (80,96 % від загальної суми) спрямовано на утримання апарату Міністерства; сума видатків зі спеціального фонду Державного бюджету становила 485579,4 тис. грн., із них 483700,2 тис. грн. (99,61 % від загальної суми) спрямовувались на утримання апарату даного Міністерства.

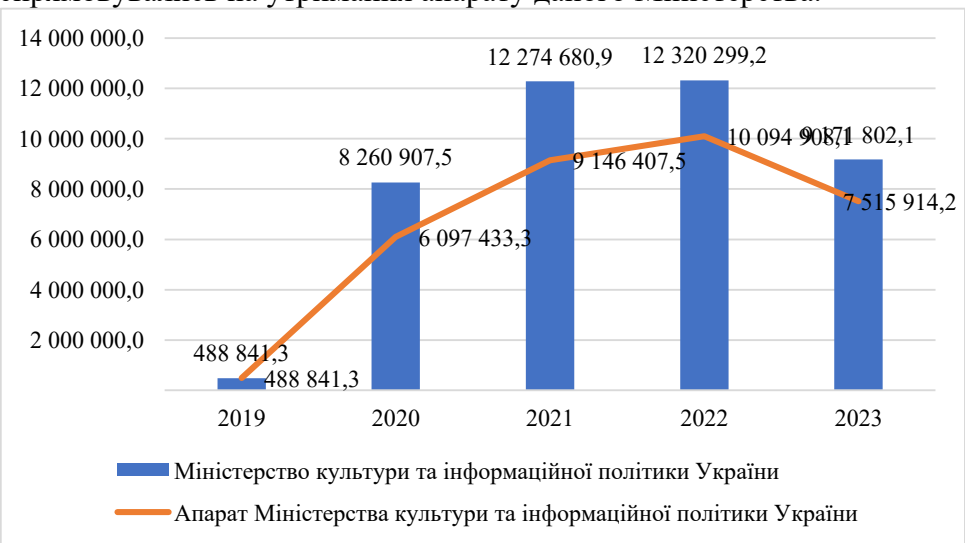

Рис. 4.9. Видатки Державного бюджету України у розрізі фінансування Міністерства культури та інформаційної політики України та Апарату на його утримання за 2019-2023 рр., тис. грн. (на основі [256; 257; 258; 259; 260])

На рис. 4.10 наведено загальні видатки Державного бюджету України на фінансування міністерств у 2019-2023 рр.

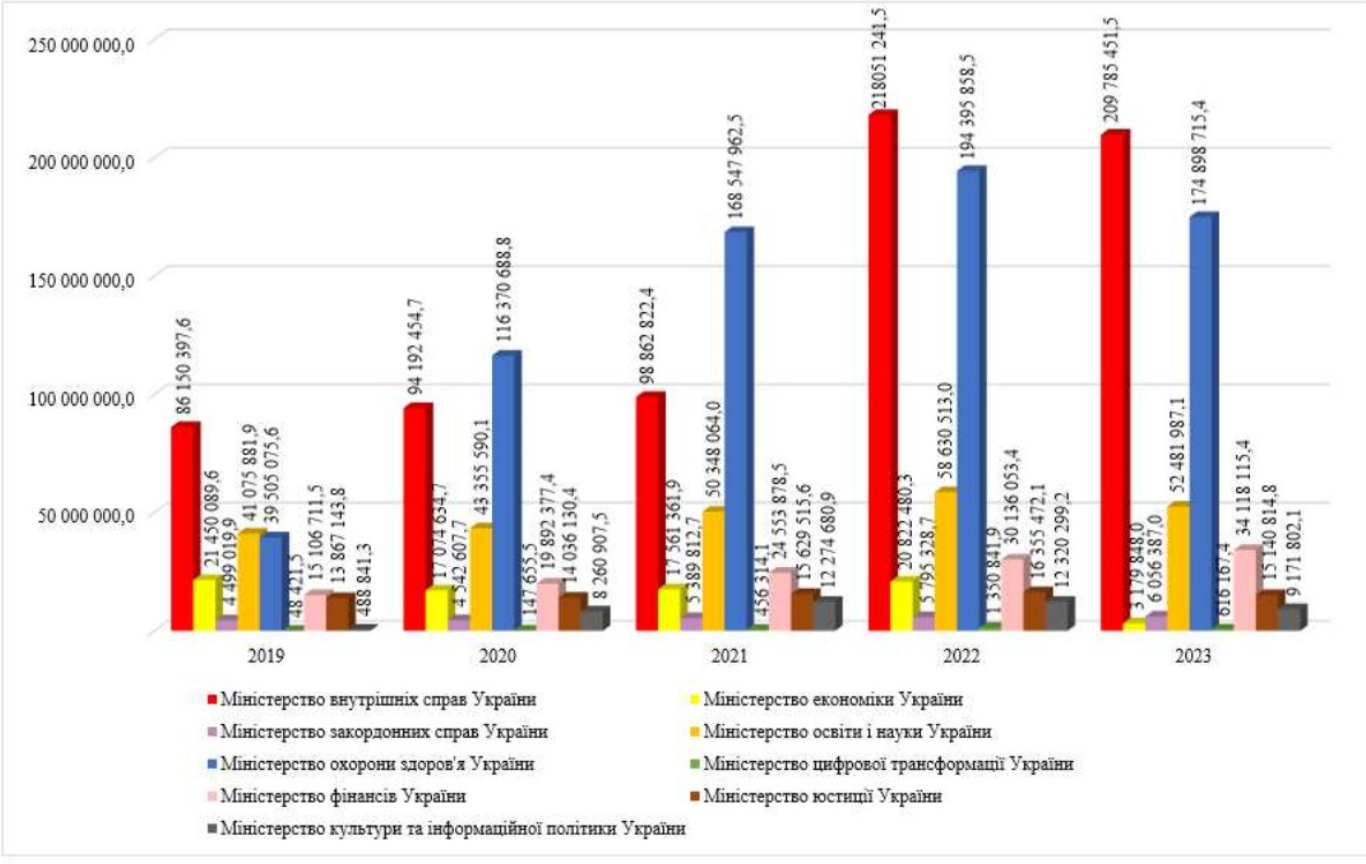

Рис. 4.10. Загальні видатки Державного бюджету України на фінансування міністерств у 2019-2023 рр., тис. грн. (на основі [256; 257; 258; 259; 260])

На основі інформації, представленої на рис. 4.10, зробимо наступні висновки:

– в 2019 р. в структурі видатків Державного бюджету України на фінансування представлених міністерств переважають видатки, пов'язані з діяльністю Міністерства внутрішніх справ України (86150397,6 тис. грн.); практично однакова сума виділялась на фінансування Міністерства охорони здоров'я України (39505075,6 тис. грн.) та Міністерства освіти і науки України (41075881,9 тис. грн.); найменшу суму видатків виділено для Міністерства цифрової трансформації України (48421,5 тис. грн.) та Міністерства культури та інформаційної політики України (488841,3 тис. грн.);

– в 2020 р. в структурі видатків Державного бюджету України переважають видатки на фінансування Міністерства охорони здоров'я України (116370688,8 тис. грн.); дещо меншу суму видатків виділено на фінансування Міністерства внутрішніх справ України (94192454,7 тис. грн.); майже вдвічі меншу суму видатків виділено на діяльність Міністерства освіти і науки України (43185204,1 тис. грн.); найменшу суму видатків виділено для Міністерства цифрової трансформації України (147655,5 тис. грн.) та Міністерства закордонних справ (4542607,7 тис. грн.);

– аналогічною виявилась ситуація в 2021 р., зокрема: в структурі видатків Державного бюджету України переважають видатки на фінансування Міністерства охорони здоров'я України (168547962,5 тис. грн.); дещо меншу суму видатків виділено на фінансування Міністерства внутрішніх справ України (98862822,4 тис. грн.); майже вдвічі меншу суму видатків виділено на діяльність Міністерства освіти і науки України (50348064,0 тис. грн.); найменшу суму видатків виділено для Міністерства цифрової трансформації України (456314,1 тис. грн.) та Міністерства закордонних справ (5389812,7 тис. грн.);

– в 2022-2023 рр. простежується схожа ситуація, оскільки найбільшу суму видатків було виділено на фінансування Міністерства внутрішніх справ (218051241,5 тис. грн. – у 2022 р. та 209785451,5 тис. грн. – у 2023 р.), дещо менша сума виділена для Міністерства охорони здоров'я (194395858,5 тис. грн. – у 2022 р. та 174898715,4 тис. грн.– у 2023 р.), для Міністерства освіти і науки України виділено приблизно 1/3 частину видатків Міністерства охорони здоров'я (58421871,9 тис. грн. – у 2022 р. та 52481987,1 тис. грн.– у 2023 р.), і традиційно найменша сума видатків розподілена на Міністерство цифрової трансформації України

(1350841,9 тис. грн. – у 2022 р. та 616167,4 тис. грн. – у 2023 р.) та Міністерство закордонних справ (5795328,7 тис. грн. – у 2022 р. та 6056387,0 тис. грн.– у 2023 р.).

Можемо стверджувати, що розподіл видатків Державного бюджету України має саме таку структуру у зв'язку з проведенням найвідчутніших реформ саме в представлених галузях функціонування держави.

На нашу думку, питання фінансування діяльності Міністерств варто удосконалити в наступному порядку:

– по-перше, проводити моніторинг використання бюджетних коштів Міністерства з позиції їх впливу на економічну безпеку держави та можливість виконання державних функцій;

– по-друге, здійснювати оцінку бюджету Міністерства перед його затвердженням на предмет впливу на економічну безпеку держави;

– по-третє, оцінювати бюджет Міністерства з позиції можливості виконання ним покладених особливих державних функцій в сфері державної безпеки.

Трансформація завдань та механізмів в контексті реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки держави.

Розглянемо особливості завдань кожного із вище представлених відомств та встановимо напрями їх розширення в контексті реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки держави.

В Положенні про Міністерство внутрішніх справ України [244] від 2006 р. наведено сукупність завдань, які покладаються на дане відомство: 1) організація і координація діяльності органів внутрішніх справ щодо забезпечення захисту прав і свобод людини та громадянина, інтересів суспільства і держави від протиправних посягань, охорони громадського порядку, забезпечення громадської безпеки; 2) участь у розробленні та реалізації державної політики щодо боротьби зі злочинністю; 3) забезпечення запобігання злочинам, їх виявлення, припинення, розкриття і розслідування, розшук осіб, які вчинили злочини; вжиття заходів до усунення причин і умов, що сприяють учиненню правопорушень; 4) організація охорони та оборони особливо важливих державних об'єктів; 5) забезпечення реалізації державної політики щодо громадянства; 6) забезпечення проведення паспортної, реєстраційної та в межах своїх повноважень міграційної роботи; 7) організація роботи, пов'язаної із забезпеченням безпеки дорожнього руху; 8) здійснення на договірних засадах охорони майна незалежно від форми власності [244]. Зазначені завдання визначають повноваження та специфіку діяльності Міністерства

внутрішніх справ України. В контексті проведеного нами дослідження та зважаючи на симптом проблеми досліджуваної державної політики та місце даного відомства в гарантуванні економічної безпеки, пропонуємо розшири напрями діяльності Міністерства внутрішніх справ за для підвищення ефективності правоохоронних системи в цілому. Пропонуємо доповнити представлене положення наступними положення, що характеризують виконання завдань Міністерства:

1. В частині удосконалення інформаційно-комунікаційної системи реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності:

– координує взаємодію між органами внутрішніх справ щодо виявлення, розкриття та розслідування злочинів, зокрема в сфері господарської діяльності;

– координує взаємодію правоохоронних органів з іншими центральними органами виконавчої влади для виявлення, розкриття та розслідування злочинів, зокрема в сфері господарської діяльності;

2. В частині міжнародної співпраці:

– організовує і забезпечує співпрацю правоохоронних органів з міжнародними поліцейськими організаціями;

– організовує і забезпечує співпрацю правоохоронних органів з правоохоронними органами зарубіжних країн;

3. В частині забезпечення інформаційної безпеки правоохоронної системи:

– здійснює організаційні, інформаційні, технічні, профілактичні, навчальні, забезпечуючі заходи щодо інформаційної безпеки правоохоронних органів та правоохоронців;

– формує систему протоколів щодо забезпечення кібребезпеки правоохоронних органів та правоохоронних процесів;

4. В частині міжвідомчої взаємодії:

– приймає участь в розробці заходів з підвищення рівня економічної безпеки держави.

Міністерство юстиції України в своїй діяльності керуються Постановою [271] від 2014 р., відповідно до якої завданнями є наступні: 1) забезпечення формування та реалізація державної правової політики, політики з питань банкрутства; 2) забезпечення формування державної політики у сфері архівної справи і діловодства та створення і функціонування державної системи страхового фонду документації; 3) здійснення загального управління у сфері надання безоплатної первинної правової допомоги та безоплатної вторинної правової допомоги; 4) забезпечення самопредставництва Мін'юсту як органу державної влади, який у випадках, передбачених законом, бере участь

у справах та дій у судах України від імені та в інтересах держави, зокрема через територіальні органи Мін'юсту; здійснення захисту інтересів України у Європейському суді з прав людини, під час урегулювання спорів і розгляду в закордонних юрисдикційних органах справ за участю іноземних суб'єктів та України; 5) експертне забезпечення правосуддя; 6) організація роботи нотаріату; 7) запобігання та протидія легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення (щодо адвокатських бюро, адвокатських об'єднань та адвокатів, які здійснюють адвокатську діяльність індивідуально; нотаріусів; суб'єктів господарювання, що надають юридичні послуги; осіб, які надають послуги щодо створення, забезпечення діяльності або управління юридичними особами); 9) здійснення міжнародно-правового співробітництва, забезпечення дотримання і виконання зобов'язань, узятих за міжнародними договорами України з правових питань [271]. В контексті реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності пропонуємо розширити напрями діяльності даного міністерства за наступними положеннями:

1. В частині удосконалення інформаційно-комунікаційної системи реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності:

– розробляє систему правового регулювання формування інформаційно-комунікаційної системи правоохоронної діяльності;

– здійснює експертизу нормативно-правових актів з налагодження взаємодії між правоохоронними органами та учасниками правоохоронних процесів;

– приймає участь у виявленні, розкритті та розслідуванні злочинів, зокрема в сфері господарської діяльності, в межах своїх повноважень;

2. В частині міжнародної співпраці:

– здійснює експертизу договорів про співпрацю правоохоронних органів з міжнародними поліцейськими організаціями та правоохоронними органами зарубіжних країн;

3. В частині забезпечення інформаційної безпеки правоохоронної системи:

– встановлює напрями розкриття інформації про правоохоронні процеси, зокрема запобігання та протидії економічній злочинності;

– формує систему правових протоколів та регламентів щодо забезпечення кібребезпеки правоохоронних органів та правоохоронних процесів;

4. В частині міжвідомчої взаємодії:

– приймає участь в розробці заходів з підвищення рівня економічної безпеки держави.

Таким чином, Міністерство внутрішніх справ України та Міністерство юстиції України є ключовими суб'єктами формування та реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності. Визначені напрями трансформації їх діяльності стосуються формування нових механізмів вирішення назрілих проблем, які дозволять підвищити ефективність та результативність правоохоронної системи.

Вагоме значення у формуванні комплексної системи запобігання та протидії економічній злочинності для гарантування економічної безпеки займає діяльність центральних органів виконавчої влади, що реалізують державну політику в економічній сфері та ключових галузях економіки. Вважаємо, що їх роль і значення в забезпеченні економічної безпеки в контексті подолання економічної злочинності є вкрай важливою. В контексті зазначеного пропонуємо визначити їх місце в даному процесі, що полягає в наступному:

– постійний моніторинг за економічною злочинністю в частині внесення змін в систему регулювання економічної діяльності в державі для криміналізації чи декриміналізації окремих правопорушень в господарській діяльності;

– здійснення оцінки впливу економічної безпеки держави за її складовими та встановлення впливу економічної злочинності;

– приймати участь в розробці заходів з підвищення рівня економічної безпеки держави;

– здійснювати експертизу нормативно-правових актів на предмет впливу на економічну безпеку держави;

– організовувати та забезпечувати співпрацю з правоохоронними органами щодо запобігання та протидії економічній злочинності.

Такі органи центральної виконавчої влади як Міністерство цифрової трансформації України, Міністерство закордонних справ України, Міністерство культури та інформаційної політики України, Міністерство освіти і науки України, Міністерство охорони здоров'я України, Міністерство фінансів України, виконують сукупність функцій забезпечення реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності, зокрема: забезпечення інформаційної безпеки та впровадження інформаційно-комп'ютерних технологій в правоохоронні процеси; забезпечення міжнародної співпраці; підготовка та перепідготовка кадрів для правоохоронної

системи; забезпечення громадського здоров'я; фінансове забезпечення реалізації правоохоронної функції.

Таким чином, на основі проведеного дослідження діяльності суб'єктів формування та реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки України, обґрунтовано напрями трансформації центральних органів виконавчої влади. Трансформація їх діяльності визначена в контексті запропонованих напрямів та об'єктів державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки: в сфері трансформації економічної діяльності; в сфері профілактики економічної злочинності; в сфері діяльності суб'єктів реалізації правоохоронної функції; в сфері формування інформаційно-комунікаційної системи; в сфері міжнародної співпраці; в сфері безпеки процесу реалізації державної політики; в сфері підготовки кадрів. Запропоновано, органи центральної виконавчої влади, що реалізують державну політику запобігання та протидії економічній злочинності, групувати наступним чином: органи центральної виконавчої влади, що безпосередньо реалізують державну політику в сфері запобігання та протидії економічній злочинності; органи центральної виконавчої влади, що регуляторами економічної діяльності; органи центральної виконавчої влади, що реалізують державну політику в сферах, що формують забезпечення реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності. Запропоновано напрями розширення їх діяльності в контексті їх місця та ролі в реалізації досліджуваної політики.

4.2. Система правоохоронних органів в сфері запобігання та протидії економічній злочинності

Основними суб'єктами реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності є правоохоронні органи та органи державної влади, що реалізують правоохоронну функцію. Сьогодні на дані суб'єкти покладається сукупність завдань із забезпечення державної безпеки в тому числі економічної. З 2014 р. комплексна реформа правоохоронної системи була направлена на повну зміну інституційної структури, що відобразилося на трансформації функцій існуючих правоохоронних органів та створення нових. Це знайшло своє

відображення й в економічній сфері, зокрема через створення Бюро економічної безпеки та ліквідації податкової поліції. Усе це актуалізує проблеми вивчення діяльності правоохоронних органів та органів державної влади, що реалізують правоохоронну функцію в контексті трансформації їх завдань, напрямів діяльності та участі в реалізації механізмів досліджуваної державної політики.

Серед вітчизняних вчених проблеми діяльності правоохоронних органів піднімали: А.І. Білас, О.В. Білоус, Д.О. Грицишен, В.О. Гусєва, С.О. Дмитренко, В.В. Євдокимов, О.О. Єрмак, С.В. Єрмолаєва-Задорожня, В.П. Коваленко, А.М. Кучур, Л.О. Мамчур, С.В. Медведенко, І.В. Серединський, Д.А. Савчук, О.В. Тарасенко, О.Г. Циганов, В.Г. Фатхутдінов та інші. Дане питання було висвітленно в працях зарубіжних вчених, зокрема: J.P. Kennedy, N.V. Khmelevska, O.G. Kozytska, I.Y. Haiur, H.B.H. Mash, M.R. Maher, O.M. Omelchuk, A.V. Prysiazhna, C.S. Fullerton, R.J. Ursano, A.Q. Campbell та інші. Зважаючи на вагомий внесок зазначених вчених та розвиток діяльності правоохоронних органів, їх діяльність має підлягати постійному удосконаленню. Відповідно, є потреба перегляду ознак правоохоронних органів, визначення напрямів їх фінансування, трансформування завдань в контексті запобігання та протидії економічній злочинності.

Основна проблема діяльності правоохоронних органів України на теоретичному рівні полягає в тому, що досі відсутні чіткі критерії визначення правоохоронного органу та органу, що реалізує правоохоронну функцію. «На відміну від інших систем державних органів система правоохоронних органів не має традиційної організаційної побудови, як, наприклад, система органів виконавчої влади, а являє собою цілісну сукупність, системоутворюючим чинником якої є функціональний критерій – безпосередньо правоохоронна діяльність, що визначено їх спільним функціональним призначенням, хоча це й не виключає наявності відповідних органів (чи повноважень у певних державних структур) координаційної спрямованості щодо діяльності правоохоронних органів. Так, в Україні відсутній такий державний орган, як, наприклад, міністерство правоохоронних органів України, але при цьому в нашій державі діють Рада національної безпеки і оборони України та Координаційний комітет при Президентові з боротьби із корупцією та організованою злочинністю, які перш за все здійснюють координаційну роль в діяльності правоохоронних органів України

з метою поліпшення реалізації правоохоронними органами завдань по забезпеченню та захисту прав громадян. Саме об'єднаність перш за все своїм функціональним призначенням та координаційний зв'язок між правоохоронними органами виступає особливістю організаційної побудови системи правоохоронних органів» [316]. Для вирішення зазначеної проблеми пропонуємо розглянути ознаки виділення правоохоронних органів та встановлення специфічних ознак, які характеризують їх роль та значення в запобіганні та протидії економічній злочинності; встановити особливості фінансування діяльності суб'єктів реалізації правоохоронних функцій; визначити стратегічні напрями реформування діяльності суб'єктів реалізації правоохоронних функцій в контексті назрілих проблем.

Досить ґрунтовно розкриває у своєму дослідженні ознаки правоохоронних органів К.В. Малишев, зокрема: «органи державної виконавчої влади, що реалізують одну або декілька правоохоронних функцій; володіє державно-владними повноваженнями в сфері реалізації завдань правоохоронної системи; діяльність направлена на забезпечення державної безпеки, охорони громадського порядку, запобігання та протидію злочинності; підпорядковується органам центральної виконавчої влади; наділений правом спеціальних повноважень, що залежить від призначення правоохоронного органу; може мати право на використання заходів примусу; відповідає принципу аполітичності в управлінні та основній діяльності; висуваються особливі умови до кадрового складу; діяльність правоохоронних органів має відповідати законодавству; має доступ до державної таємниці відповідного рівня; в окремих випадках може використовувати заходи щодо обмеження конфіденційності громадян, за умови необхідності забезпечення національних інтересів; діяльність правоохоронних органів не повинна порушувати публічних, суспільних та приватних інтересів» [202, с. 256].

Кучук А.М. пропонує серед ознак правоохоронних органів виокремлювати наступні: «діяльність зазначених органів має бути по суті правоохоронною та відповідати принципам охорони; ці органи мають здійснювати функції та виконувати завдання, покладені суспільством та державою на суб'єктів правоохоронної діяльності; питома вага правоохоронної діяльності у загальному обсязі діяльності таких органів має бути досить вагомою; зазначені органи мають бути наділені державно-владними повноваженнями та, відповідно, правом застосування державного примусу» [191, с. 12].

Слушними є пропозиції В.В. Євдокимова щодо визначення ознак правоохоронних органів, серед яких він відмічає наступні: «діє на основі спеціального закону та / або інших нормативних актів; здійснює повноваження на основі процесуальної форми; володіє державно-владними повноваженнями та правом на застосування примусу; потребує спеціального забезпечення; наділені правом державної таємниці та повноваженнями щодо здійснення спеціальних операцій» [135]. В своєму дослідженні автор досить чітко визначив вектори розвитку інституційного забезпечення правоохоронної системи (рис. 4.11).

Заслуговує на увагу бачення Н.С. Юзікової, яка зазначає, що до ознак правоохоронних органів потрібно віднести: «владний характер захисту суспільних відносин компетентними органами; визначеність діяльності у регламентованих законом процедурних межах і формах; можливість застосування заходів державного примусу; здійснення правоохоронної діяльності спеціально уповноваженими державою органами, які комплектуються кваліфікованими фахівцями, переважно юристами» [332].

Загуменна Ю. вказує на те, що при визначенні ознак правоохоронних органів необхідно керуватися наступними підходами: «зазначені органи законодавчо уповноважуються на здійснення правоохоронної діяльності, яку мають здійснювати із дотриманням встановлених законом правил та процедур; у своїй діяльності правоохоронні органи мають право застосовувати заходи державного примусу до осіб, які вчинили правопорушення; рішення, на законних підставах ухвалені такими органами, є обов'язковими для виконання посадовими особами та громадянами; призначенням таких органів є охорона і захист прав» [145, с. 147-148].

Розглядаючи структуру правоохоронних органів В.В. Ковальська характеризує їх за наступними ознаками: «уповноважуються законом для здійснення правоохоронної функції, у зв'язку з чим наділені відповідною правоохоронною компетенцією; здійснюють свою діяльність із дотриманням встановлених законом правил і процедур; мають право застосовувати заходи державного примусу відносно осіб, які вчинили правопорушення; законні та обґрунтовані рішення, прийняті державними правоохоронними органами, обов'язкові для виконання посадовими особами та громадянами, а їх невиконання призводить до відповідальності» [170, с. 12].

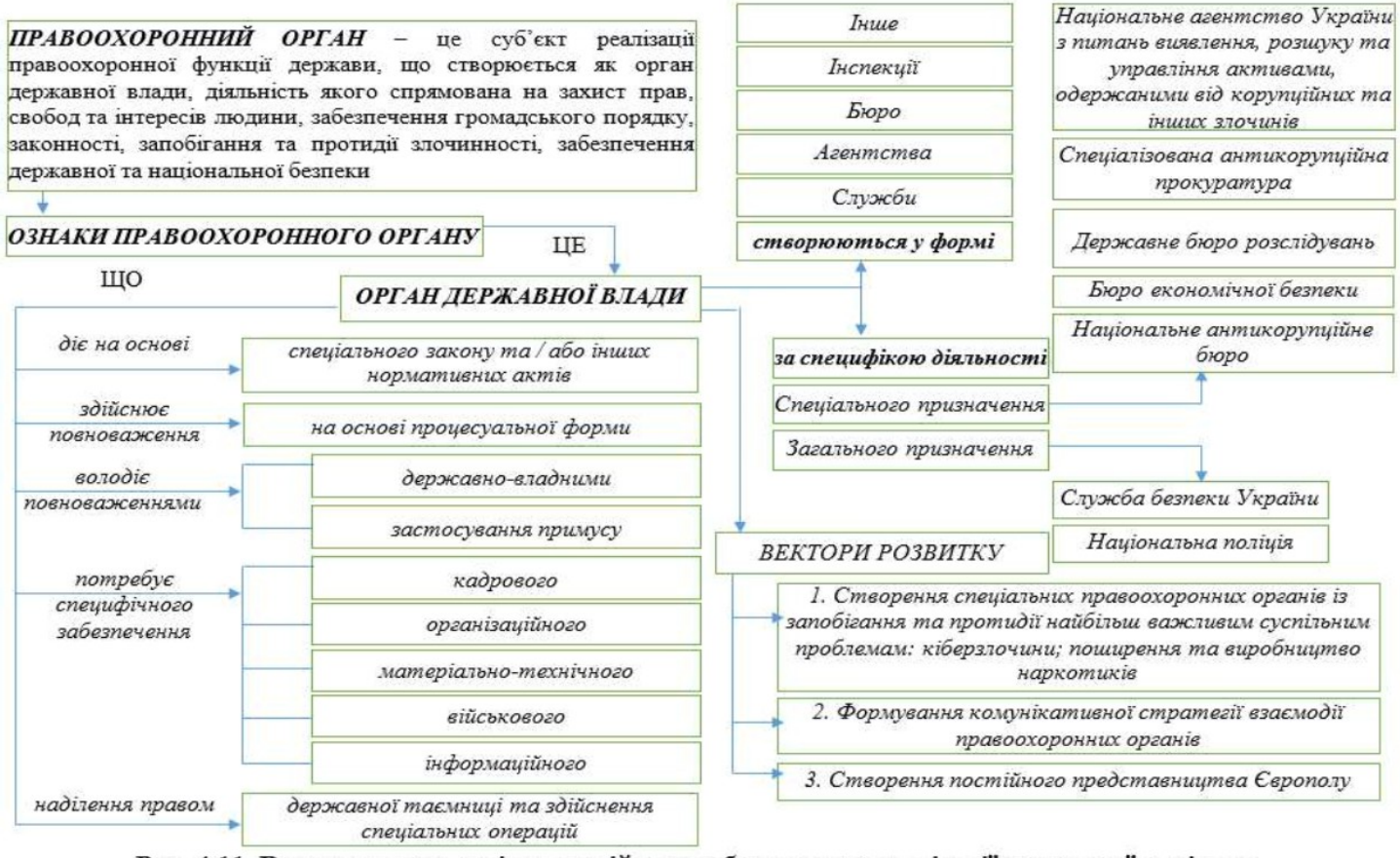

Рис. 4.11. Вектори розвитку інституційного забезпечення реалізації державної політики в сфері правоохоронної діяльності [138]

В свою чергу А.В. Лапкін вбачає, що серед основник ознак притаманних правоохоронним органам потрібно виділити наступні: «це державний орган, спеціально утворений для охорони права; організовується і діє на основі спеціального закону або інших нормативних актів; здійснює свої повноваження з додержанням встановлених законом процедур (процесуальної форми); наділений державно-владними повноваженнями; наділений повноваженнями із застосування державного примусу [193].

Відповідно до зазначеного, пропонуємо виділяти наступні ознаки суб'єктів реалізації правоохоронних функцій держави:

– суб'єкти реалізації правоохоронних функцій є органами державної виконавчої влади, що мають державно-владні повноваження в правоохоронній системі держави;

– суб'єкти реалізації правоохоронних функцій можуть діяти як правоохоронні органи, так і органи державної влади, що реалізують правоохоронну функцію;

– суб'єкти реалізації правоохоронних функцій підпорядковуються центральним органам виконавчої влади в залежності від їх функціонального призначення;

– реалізують одну або декілька правоохоронних функцій, що визначаються їх призначенням та специфікою діяльності в забезпеченні правопорядку, державної безпеки та запобігання і протидії злочинності;

– в своїй діяльності використовують право застосування засобів примусу та правом спеціальних повноважень, рівень яких залежить від повноважень суб'єкта реалізації правоохоронної функції;

– для кадрового забезпечення діяльності суб'єктів реалізації правоохоронних функцій застосовують спеціальні вимоги до підбору кадрового складу;

– в окремих випадках можуть застосувати доступ до державної таємниці, якщо це передбачено їхніми повноваження, або в окремих випадках є разовий доступ (наприклад, при діяльності спільних слідчих груп);

– в межах своїх повноважень або ж за наявності загроз національній безпеці, в цілому, або економічній безпеці, зокрема, може обмежувати право громадян;

– в своїй діяльності суб'єкти реалізації правоохоронних функцій мають забезпечити узгодження інтересів учасників суспільних відносин.

Щодо суб'єктів запобігання та протидії економічній злочинності, які реалізують правоохоронну функцію, пропонуємо виділяти такі специфічні ознаки:

– суб'єкти реалізації правоохоронних функцій із статусом спеціального призначення, зокрема в сфері запобігання та протидії економічній злочинності. До даних суб'єктів відноситься Бюро економічної безпеки;

– виконують функції в сфері виявлення, розслідування злочинів, що мають економічну мету або потребують економічного обґрунтування. Такими суб'єктами виступають: Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів; Служба безпеки України; Національна поліція України; Національне антикорупційне бюро України; Національне агентство з питань запобігання корупції, Державне бюро розслідувань;

– при формуванні кадрового потенціалу використовують специфічні вимоги до кадрового складу.

Стан системи фінансування правоохоронних органів, що реалізують процеси запобігання та протидії економічній злочинності.

Для оцінки рівня фінансового забезпечення правоохоронних органів та органів державної влади, які виконують правоохоронну функцію здійснено аналіз державних бюджетів за останні п'ять років.

Стан фінансування діяльності Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів представлено на рис. 4.12.

Рис. 4.12. Видатки Державного бюджету України у розрізі фінансування Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів та Апарату на його утримання за 2019-2023 рр., тис. грн. (на основі [256; 257; 258; 259; 260])

Виходячи з даних рис. 4.12 та Додатку К, найбільша сума видатків для Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (далі – НАУ) за досліджуваний період становила 273491,9 тис. грн. у 2021 році, а найменша становила 190450,0 тис. грн. у 2020 році. Сума видатків для НАУ скорочувалась протягом 2022 р. та 2023 р. і становила 232993,2 тис. грн. та 188724,5 тис. грн. відповідно.

Як бачимо з рис. 4.12, всі видатки, виділені для даної установи забезпечують діяльність її апарату. Окрім того, варто зазначити, що всі видатки для НАУ фінансуються із загального фонду Державного бюджету України.

На рис. 4.13 представлено видатки Державного бюджету України у розрізі фінансування Бюро економічної безпеки.

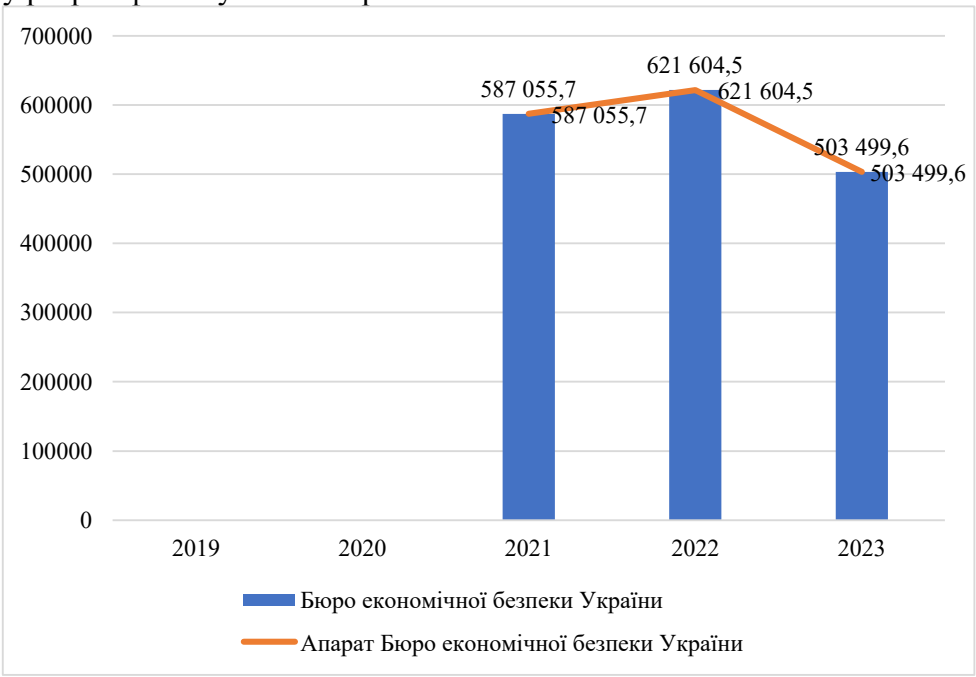

Рис. 4.13. Видатки Державного бюджету України у розрізі фінансування Бюро економічної безпеки та Апарату на його утримання за 2021-2023 рр., тис. грн. (на основі [256; 257; 258; 259; 260])

Позитивним є створення в Україні в 2021 р. Бюро економічної безпеки, основними завданнями якого є: 1) виявлення зон ризиків у сфері економіки шляхом аналізу структурованих і неструктурованих даних; 2) оцінювання ризиків і загроз економічній безпеці держави, напрацювання способів їх мінімізації та усунення; 3) надання

пропозицій щодо внесення змін до нормативно-правових актів з питань усунення передумов створення схем протиправної діяльності у сфері економіки; 4) забезпечення економічної безпеки держави шляхом запобігання, виявлення, припинення, розслідування кримінальних правопорушень, що посягають на функціонування економіки держави; 5) збирання та аналіз інформації про правопорушення, що впливають на економічну безпеку держави, та визначення способів запобігання їх виникненню в майбутньому; 6) планування заходів у сфері протидії кримінальним правопорушенням, віднесеним законом до його підслідності; 7) виявлення та розслідування правопорушень, пов'язаних з отриманням та використанням міжнародної технічної допомоги; 8) складання аналітичних висновків і рекомендацій для державних органів з метою підвищення ефективності прийняття ними управлінських рішень щодо регулювання відносин у сфері економіки [255].

Даний орган повністю фінансується із загального фонду Державного бюджету України. В 2021 р. сума видатків на утримання БЕБ становила 587055,7 тис. грн., у 2022 р. – дещо збільшилась та досягла суми 621604,5 тис. грн., а в 2023 р. – скоротилась до 503499,6 тис. грн.

На рис. 4.14 представлено видатки Державного бюджету України у розрізі фінансування Служби безпеки України.

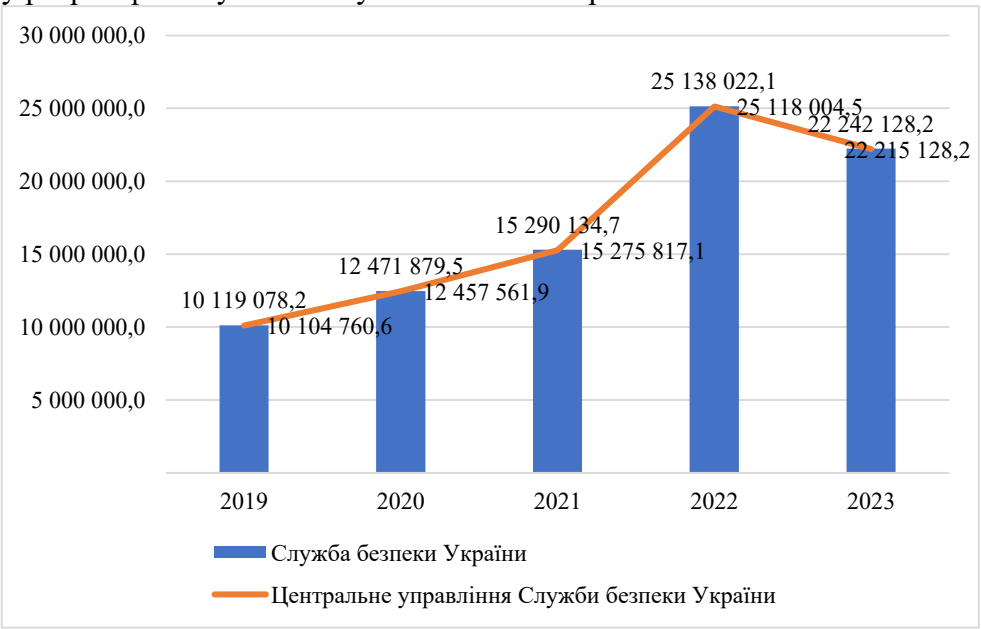

Рис. 4.14. Видатки Державного бюджету України у розрізі фінансування Служби безпеки України та Центрального управління за 2019-2023 рр., тис. грн. (на основі [256; 257; 258; 259; 260])

Керуючись даними рис. 4.14 та Додатку К, проаналізуємо інформацію щодо фінансування Служби безпеки України та її Центрального управління.

Отже найбільшу суму видатків було затверджено на фінансування СБУ в 2022 р. (25138022,1 тис. грн.), практично 100 % від якої було спрямовано на утримання Центрального управління СБУ та становить 25118004,5 тис. грн.

З досліджуваний період сума видатків зростала протягом 2019-2022 рр. і становила 10119078,2 тис. грн., 12471879,5 тис. грн., 15290134,7 тис. грн. та 25138022,1 тис. грн. відповідно. Різке зростання суми видатків для діяльності СБУ в 2022 р. (на 9847912,4 тис. грн.) викликане повномасштабним вторгненням росії на територію України, що спричинило необхідність посиленої роботи даної Служби.

Питома вага видатків спеціального фонду в структурі усіх видатків на СБУ становлять у 2019 р. – 2 % (205047,0 тис. грн.), у 2020 р. – 1,7 % (210084,1 тис. грн.), у 2021 р. – 1 % (213347,0 тис. грн.), у 2022 р. – 0,91 % (230736,0 тис. грн.) та в 2023 р. – 1,2 % (277347,2 тис. грн.). Варто зауважити, що 100 % видатків спеціального фонду йде на фінансування утримання Центрального управління СБУ.

На рис. 4.15 представлено видатки Державного бюджету України у розрізі фінансування Національної поліції України.

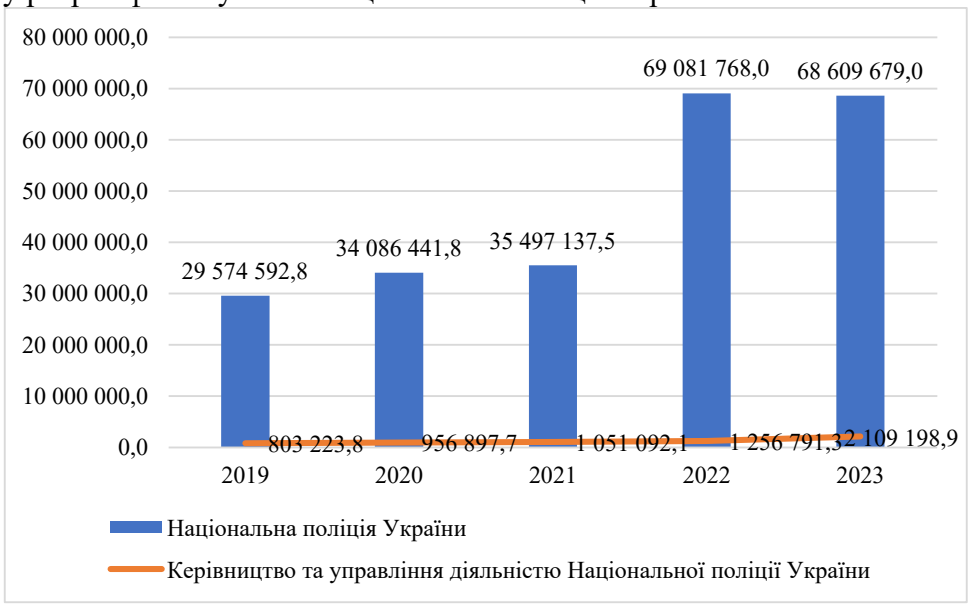

Рис. 4.15. Видатки Державного бюджету України у розрізі фінансування Національної поліції України та Керівництва та управління її діяльності за 2019-2023 рр., тис. грн. (на основі [256; 257; 258; 259; 260])

Виходячи з даних рис. 4.15 та Додатку К, слідує, що за досліджуваний період (2019-2023 рр.) видатки на фінансування Національної поліції України постійно зростають і становлять: у 2019 р. – 29574592,8 тис. грн., у 2020 р. – 34086441,8 тис. грн., у 2021 р. – 35497137,5 тис. грн., у 2022 р. – 69081768,0 тис. грн., у 2023 р. – 68609679,0 тис. грн..

Структура видатків спеціального фонду в структурі усіх видатків на Національну поліцію України виглядає наступним чином: у 2019 р. – 0,3 % (92655,2 тис. грн.), у 2020 р. – 1,3 % (470561,9 тис. грн.), у 2021 р. – 2,59 % (919073,4 тис. грн.), у 2022 р. – 0,85 % (586978,6 тис. грн.) та в 2023 р. – 0,31 % (212077,5 тис. грн.). Варто зауважити, що 100 % видатків спеціального фонду йде на фінансування утримання Керівництва та управління діяльністю Національної поліції України.

На рис. 4.16 представлено видатки Державного бюджету України у розрізі фінансування Національного антикорупційного бюро України.

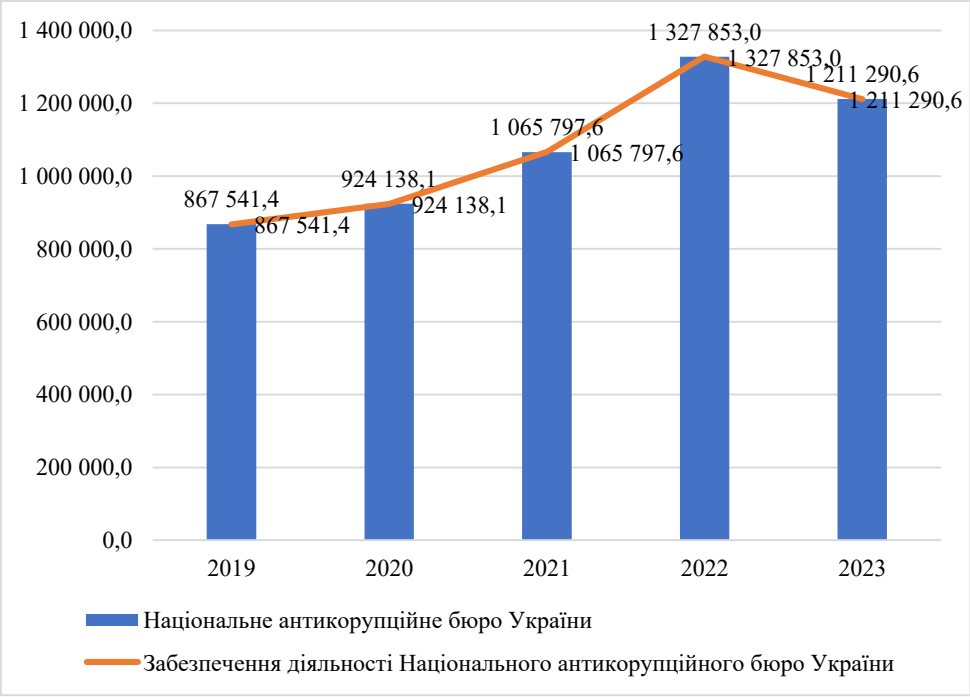

Рис. 4.16. Видатки Державного бюджету України у розрізі фінансування Національного антикорупційного бюро України та Забезпечення його діяльності за 2019-2023 рр., тис. грн. (на основі [256; 257; 258; 259; 260])

Дані рис. 4.16 та Додатку К, дають можливість стверджувати про наступне:

– всі видатки, здійснені з Державного бюджету України на користь НАБУ фінансують Забезпечення діяльності НАБУ;

– фінансування діяльності НАБУ зі спеціального фонду є мізерним та становить: у 2019 р. – 2,48 % (43,2 тис. грн.), у 2020 р. – 0,004 % (37,2 тис. грн.) та у 2022 р. – 0,02 % (262,4 тис. грн.). В 2021 та 2023 рр. фінансування зі спеціального фонду не відбувалось;

– за досліджуваний період (2019-2023 рр.) включно до 2022 р. обсяги видатків постійно збільшувались і становили у 2019 р. – 867541,4 тис. грн., у 2020 р. – 924138,1 тис. грн., у 2021 р. – 1065797,6 тис. грн. та у 2022 р. – 1327853,0 тис. грн., проте у 2023 р. відбулось зменшення видатків з державного бюджету на фінансування НАБУ і становить 1211290,6 тис. грн., що на 116562,4 тис. грн. менше, порівняно з 2022 р.

На рис. 4.17 представлено видатки Державного бюджету України у розрізі фінансування Національного агентства з питань запобігання корупції.

Рис. 4.17. Видатки Державного бюджету України у розрізі фінансування Національного агентства з питань запобігання корупції та його Апарату за 2019-2023 рр., тис. грн. (на основі [256; 257; 258; 259; 260])

Дані рис. 4.17 та Додатку К, дають можливість стверджувати про наступне:

– всі видатки, передбачені для фінансування НАЗК з Державного бюджету України фінансують Апарат НАЗК;

– за період з 2019 р. по 2023 р. фінансування діяльності НАЗК фінансується із загального фонду Державного бюджету, проте в 2021 та 2022 рр. також здійснювались фінансування зі спеціального форду та становили у 2021 р. – 6,94 % (795,2 тис. грн.) та у 2022 р. – 0,03 % (345,8 тис. грн.) в структурі всіх видатків;

– за досліджуваний період (2019-2023 рр.) обсяг видатків на фінансування НАЗК не мав певної тенденції або ж закономірності та становив у 2019 р. – 748373,2 тис. грн., у 2020 р. – 685315,4 тис. грн., у 2021 р. – 1145140,9 тис. грн., у 2022 р. – 1316807,8 тис. грн. та у 2023 р. – 1303389,6 тис. грн.

На рис. 4.18 представлено видатки Державного бюджету України у розрізі фінансування Державного бюро розслідування.

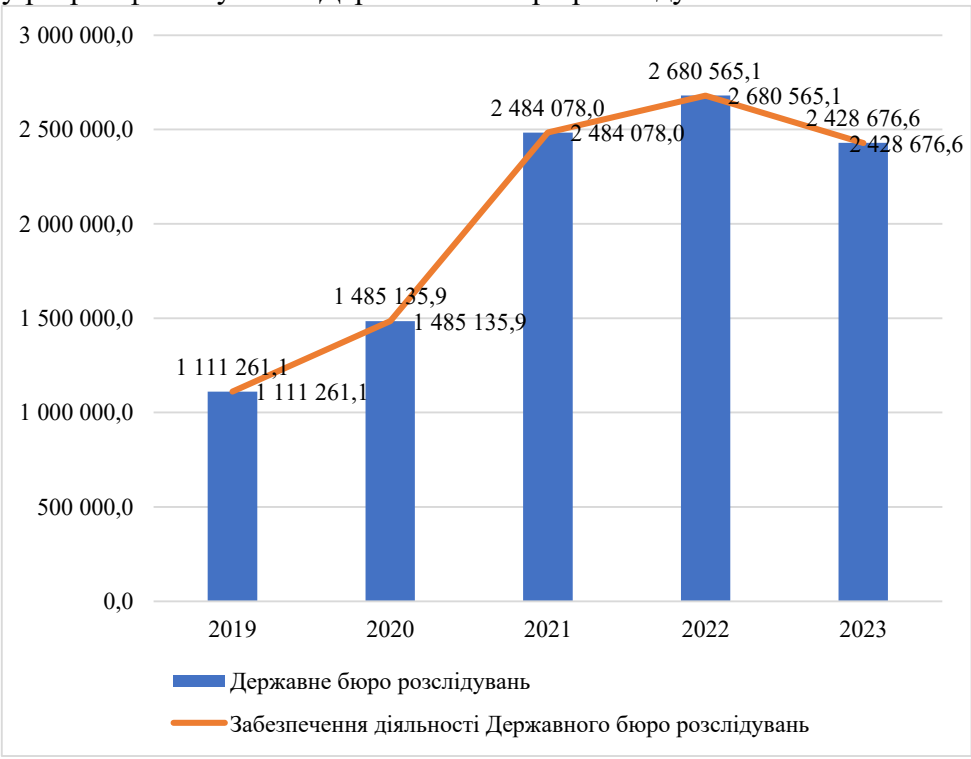

Рис. 4.18. Видатки Державного бюджету України у розрізі фінансування Державного бюро розслідування та Забезпечення його діяльності за 2019-2023 рр., тис. грн. (на основі [256; 257; 258; 259; 260])

Дані рис. 4.18 та Додатку К, дають можливість стверджувати про наступне:

– всі видатки, здійснені з Державного бюджету України на користь ДБР фінансують Забезпечення його діяльності;

– за досліджуваний період (2019-2023 рр.) включно до 2022 р. обсяги видатків постійно збільшувались і становили у 2019 р. – 1111261,1 тис. грн., у 2020 р. – 1485135,9 тис. грн., у 2021 р. – 2484078,0 тис. грн. та у 2022 р. – 2680565,1 тис. грн., проте у 2023 р. відбулось зменшення видатків з державного бюджету на фінансування ДБР і становить 2428676,6 тис. грн., що на 251888,5 тис. грн. менше, порівняно з 2022 р.

В контексті зазначеного, при формуванні фінансового забезпечення правоохоронних органів та органів, що реалізують правоохоронну функцію пропонуємо наступне:

– передбачати таємні видатки для здійснення спеціальних операцій, що стосуються економічних злочинів, які становлять особливо важливу загрозу економічній безпеці держави;

– звітування перед профільним комітетом Верховної Ради України при використанні бюджетних коштів, зокрема в частині використання таємних видатків;

– розробити механізм фінансування спільних операцій правоохоронних органів, що мають різне відомче підпорядкування;

– передбачити фінансування взаємодії правоохоронних органів з міжнародними поліцейськими організаціями, що здійснюється в різних організаційних формах;

– передбачати фінансування безперервної освіти правоохоронців на базі закладів освіти та правоохоронних органів зарубіжних країн;

– передбачити фінансування перепідготовки правоохоронців, які припиняють роботи в правоохоронній системі, але є працездатного віку;

– передбачати фінансування створення наукових лабораторій щодо моделювання стану, поширення економічної злочинності та її вплив на економічну безпеку держави;

– передбачати фінансування тимчасових спільних слідчих міжвідомчих груп щодо розслідування економічних злочинів держави-агресора;

– передбачити фінансування вивчення економічних та фінансових аспектів воєнних злочинів та розшуку воєнних злочинців.

Напрями трансформації діяльності правоохоронних органів в контексті реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки держави.

В контексті назрілих проблем в державі, що зумовлені російським повномасштабним вторгнення, є потреба в удосконаленні діяльності правоохоронних органів в частині виявлення та розслідування воєнних злочинів, які мають як економічну основу, так і інкримінуються як економічні. Відповідно для реалізації зазначеного є необхідність спільної діяльності суб'єктів реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності та суб'єктів правоохоронної системи, в цілому. Спільна діяльність правоохоронних органів в сфері економічної злочинності та загального призначення пропонуємо здійснювати в наступних складових:

– виявлення, розкриття та розслідування економічних злочинів держави-агресора, військово-службовців, політичних та суспільних діячів, засобів масової інформації держави агресора, що були здійснені в результаті повномасштабного воєнного вторгнення російської федерації;

– виявлення, розкриття та розслідування економічних злочинів, що були вчиненні громадянами України в результаті їх колабораційної діяльності, співпраці з окупаційними військами та державним агресором;

– виявлення, розкриття та розслідування економічних злочинів, що були вчинені іноземними громадянами, що були здійснені в результаті повномасштабного воєнного вторгнення російської федерації;

– виявлення, розкриття та розслідування воєнних злочинів держави-агресора, військово-службовців, політичних та суспільних діячів, засобів масової інформації держави агресора, що були здійснені в результаті повномасштабного воєнного вторгнення російської федерації та потребують встановлення фінансово-економічних зв'язків;

– виявлення, розкриття та розслідування воєнних злочинів, що були вчиненні громадянами України в результаті їх колабараційної діяльності, співпраці з окупаційними військами та державою-агресором та потребують встановлення фінансово-економічних зв'язків;

– виявлення, розкриття та розслідування державної зради, що потребують встановлення фінансово-економічних зв'язків;

– виявлення, розкриття та розслідування економічної співпраці, громадян України, суб'єктів господарювання України, громадян та суб'єктів господарювання інших країн (крім російської федерації) з резидентами держави-агресора;

– виявлення, розкриття та розслідування економічної співпраці політичних діячів України з резидентами держави-агресора.

Зазначений перелік напрямів співпраці може бути розширений в залежності від потреби. Організаційно-правові форми та зміст такої співпраці пропонуємо розглядати в контексті наступних складових (табл. 4.3).

Таблиця 4.3

Напрями розширення діяльності правоохоронних органів в контексті запобігання та протидії економічній злочинності

1. ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ СПІЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ В РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ	
1) виявлення, розкриття та розслідування економічних злочинів держави-агресора, військовослужбовців, політичних та суспільних діячів, засобів масової інформації держави-агресора, що були здійснені в результаті повномасштабного воєнного вторгнення російської федерації	2) виявлення, розкриття та розслідування воєнних злочинів, що були вчинені громадянами України в результаті їх колабораційної діяльності, співпраці з окупаційними військами та державою-агресором та потребують встановлення фінансово-економічних зв'язків
3) виявлення, розкриття та розслідування економічних злочинів, що були вчинені іноземними громадянами, що були здійснені в результаті повномасштабного воєнного вторгнення російської федерації	4) виявлення, розкриття та розслідування державної зради, що потребують встановлення фінансово-економічних зв'язків
5) виявлення, розкриття та розслідування воєнних злочинів держави-агресора, військовослужбовців, політичних та суспільних діячів, засобів масової інформації держави-агресора, що були здійснені в результаті повномасштабного воєнного вторгнення російської федерації та потребують встановлення фінансово-економічних зв'язків	6) виявлення, розкриття та розслідування економічних злочинів, що були вчинені громадянами України в результаті їх колабораційної діяльності, співпраці з окупаційними військами та державою-агресором

2. ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ СПІЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ В РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ		
Створення спільних слідчих груп	*Залучення фахівців*	*Спільне використання ресурсів*
Створюються для розслідування злочинів, що становлять загрозу національним інтересам	Правоохоронний орган може залучити фахівців іншого правоохоронного органу, за необхідності в розслідуванні певного злочину	За домовленістю правоохоронні органи можуть спільно користуватися ресурсами, які є специфічними та необхідними для розслідування певних злочинів
Обмін інформацією	*Консультування*	*Інші специфічні форми*
Обмін інформацією є особливою складовою формування інформаційно-комунікаційної системи реалізації державної політки запобігання та протидії економічній злочинності	Правоохоронні органи можуть надавати консультації іншим суб'єктам реалізації правоохоронної функції в межах своїх повноважень, але з обов'язковим зазначенням у відповідних слідчих документах	В разі потреби можуть застосуватися інші специфічні форми у випадках запобігання та протидії загрозам національним інтересам держави

Основними формами реалізації співпраці правоохоронних органів, що передбачає розширення напрямів їх діяльності є наступні:

– *створення спільних слідчих груп*: Створюються для розслідування злочинів, що становлять загрозу національним інтересам. Вперше питання створення спільних слідчих груп для розслідування воєнних злочинів запропонував колектив авторів монографії за загальною редакцією В.В. Євдокимова та Д.О. Грицишена. Зокрема, йдеться про створення наступних слідчих груп [183]: «1) створити тимчасово спільну слідчу групу щодо розслідування злочинів вчинених політиками, державними службовцями та правоохоронцями проти державного суверенітету та цілісності, які сприяли російській військовій агресії 24 лютого 2022 р. До даної групи пропонуємо залучити Службу безпеки України, Національне антикорупційне бюро України, Державне бюро розслідувань України та Бюро економічної безпеки України. Підпорядкувати дану слідчу групу необхідно Президенту України. Звітуватися керівник даної групи має Раді національної безпеки та оборони України та спеціально уповноваженому Комітету Верховної Ради України; 2) створити спеціальну слідчу групу щодо розслідування воєнних злочинів, що вивченні на території України збройними силами російської федерації. Дана слідча група має об'єднати зусилля Служби безпеки України, Збройних сил України, Державного бюро розслідувань України. Дана слідча група має налагодити співпрацю із міжнародними інстанціями, які уповноважені розслідувати воєнні злочини. Контроль за діяльністю покладається на Президента України, Голову Ради національної безпеки та оборони України. Керівник слідчої групи має періодично звітуватися перед спеціально уповноваженим Комітетом Верховної Ради України; 3) створити спеціальну слідчу групу щодо розвідувальної діяльності та розшуку осіб, яких підозрюються у скоєнні воєнних злочинів на території України та вжиття заходів щодо представлення їх перед міжнародним трибуналом в Гаазі. Для реалізації зазначених функцій є необхідність залучення ресурсів Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України, Бюро економічної безпеки, Державного бюро розслідувань, Головного управління розвідки Міністерства оборони». На нашу думку, варто розширити зазначені напрями діяльності спільними слідчими групами: 1) Спільна слідча група щодо виявлення розкриття та розслідування економічних злочинів військово-

службовців, політичних та суспільних діячів, засобів масової інформації держави-агресора та іноземних громадян (крім російської федерації), громадян України, яким висунута підозра в державній зраді, до складу якої мають увійти представники Бюро економічної безпеки, Служби безпеки України, Національної поліції та Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів; 2) Спільна слідча група з виявлення фінансово-економічних зв'язків особи та групи осіб, що вступали в співпрацю із представниками держави-агресора, до якої мають увійти Бюро економічної безпеки, Служби безпеки України, Національної поліції та Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, Державне бюро розслідувань, Національне антикорупційне бюро України. Створення зазначених слідчих груп передбачає формування правового забезпечення, що можливо здійснити через прийняття Закону України «Про формування, діяльність, забезпечення, управління та припинення діяльності тимчасових слідчих груп»;

– залучення фахівців. Правоохоронний орган може залучити фахівців іншого правоохоронного органу за необхідності в розслідуванні певного злочину. Такими напрямками співпраці можуть бути: залучення фахівців Бюро економічної безпеки для виявлення економічних наслідків, мотивів, слідів злочинів, що посягають на національні інтереси; залучення Національного антикорупційного бюро України для розслідування злочинів, до яких причетні політичні діячі, державні службовці;

– спільне використання ресурсів. За домовленістю правоохоронні органи можуть спільно користуватися ресурсами, які є специфічними та необхідними для розслідування певних злочинів. Зазвичай використання спільних ресурсів є необхідним при здійсненні оперативно-розшукової діяльності;

– обмін інформацією є особливою складовою формування інформаційно-комунікаційної системи реалізації державної політки запобігання та протидії економічній злочинності. Більш детальніше даний процес буде досліджений при розробці інформаційно-комунікаційної системи реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності;

– консультування: правоохоронні органи можуть надавати консультації іншим суб'єктом реалізації правоохоронної функції в межах свої повноважень, але з обов'язковим зазначенням у відповідних слідчих документах.

Відповідно до зазначеного, в положення, що регулюють діяльність досліджених суб'єктів реалізації правоохоронної функції необхідно внести зміни про можливість налагодження співпраці у вище визначених організаційних формах.

На основі вище представленого, можна зробити висновок про удосконалення діяльності суб'єктів запобігання та протидії економічній злочинності, що реалізують правоохоронну функцію. Зокрема, обґрунтовано нові підходи до ідентифікації ознак правоохоронних органів в цілому, та спеціального призначення в сфері запобігання та протидії економічній злочинності. Досліджено стан фінансування діяльності правоохоронних органів та запропоновано наступні напрями удосконалення даного процесу: передбачати таємні видатки для здійснення спеціальних операцій; звітування перед профільним комітетом Верховної Ради України; розробити механізм фінансування спільних операцій; передбачити фінансування взаємодії правоохоронних органів з міжнародними поліцейськими організаціями; передбачити фінансування безперервної освіти правоохоронців; передбачити фінансування перепідготовки правоохоронців, які припиняють роботу в правоохоронній системі, але є працездатного віку; передбачати фінансування створення наукових лабораторії; передбачати фінансування тимчасових спільних слідчих міжвідомчих груп; передбачити фінансування вивчення економічних та фінансових аспектів воєнних злочинів. Запропоновано напрями розширення діяльності правоохоронних органів, зокрема: визначено пріоритетні напрями спільної діяльності правоохоронних органів в реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності; обґрунтовано форми організації спільної діяльності правоохоронних органів в реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності. Реалізація зазначеного дозволить підвищити ефективність діяльності суб'єктів реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності, а також протидіяти сучасним загрозам національній безпеці України.

4.3. Місце суб'єктів державного фінансового контролю у системі запобігання та протидії економічній злочинності

Економічна безпека, як і будь-яка інша складна система, має певні базові основи, функціональні складові та забезпечувальний апарат. У складі останнього слід виокремлювати фінансово-контрольну компоненту, яка відграє важливу та унікальну превентивну та первинну роль у виявленні економічних злочинів.

Питання участі фінансово-контрольних суб'єктів різного спрямування у подоланні економічної злочинності розглядалось у поодиноких працях двох авторів: професора Д.О. Грицишена та науковця А.А. Опанасюка.

Перший автор в своєму ґрунтовному дослідженні розвинув позиції інституалізації «державної фінансово-контрольної діяльності як інструменту боротьби з економічною злочинністю через: формування власне дефініції останньої, під якою пропонується розуміти процес ідентифікації відповідних інститутів, формалізації та систематизації фундаментальних положень (об'єкт, мета, принципи, функції, завдання, форми, норми) такої діяльності цих інститутів, зокрема та загалом або в контексті відповідного фокусного запиту; ідентифікацію та систематизацію інституційних засад щодо кожного з виокремлених інститутів такої діяльності; генерування матриці інституалізації власне державної фінансово-контрольної діяльності як інструменту боротьби з економічною злочинністю, яка включає мету, предмет, об'єкти, суб'єкти, принципи, функції, завдання, форми та норми» [49].

Другий автор здійснив розвиток забезпечувальних фінансово-контрольних положень щодо запобігання та протидії економічної злочинності за такими напрямами в частині [231]: «дослідження економічної злочинності в контексті базової розбудови аудиту як дієвого практичного інструменту системи запобігання та протидії завдяки: доказу впливу економічної злочинності не тільки на правову, економічну сфери, соціальну, морально-етичну та політичну сфери; формування визначення економічної злочинності як тяжкого загрозливого та руйнівного для всього суспільства соціально-економічного та кримінально-правового явища, що формується унаслідок суспільно небезпечної позазаконної корисливої цілеспрямованої діяльності інституціональних суб'єктів в процесі економічних відносин з метою отримання злочинним шляхом різноманітних матеріальних та нематеріальних благ різних форм власності; сформованої розгорнутої класифікації економічних

злочинів; ідентифікації ролі аудиту як специфічного інструменту системи запобігання та протидії економічній злочинності в межах фінансового контролю, під яким пропонується розуміти сукупність різнорідних контрольних заходів, що здійснюються відповідними суб'єктами контролю в фінансовій, господарській, бюджетній, податковій, митній сферах економіки країни та її інституційних одиниць, з метою забезпечення дотримання вітчизняного законодавства та інших нормативно-правових актів відповідної сфери дії; він виступає одним з найважливіших інструментів системи запобігання та протидії економічній злочинності; при цьому останню визначено як сукупність видових заходів в межах загальносоціального, спеціально-кримінологічного, індивідуального та віктимологічного її сегментів, спрямованих на попередження, усунення і блокування економічної злочинності та механізмів і інструментів їх реалізації; при цьому до складу механізмів віднесено фінансово-економічний, організаційно-управлінський, кримінально-правовий, до складу інструментів – фінансові розслідування, фінансовий моніторинг, фінансовий контроль; інституалізації аудиту як практичного інструменту системи запобігання та протидії економічній злочинності на підставі: ідентифікації і таксономії інститутів вказаного напряму аудиту за мега-, макро-, мезо-, мікро- та наноекономічними рівнями; сегментарної розбудови кластерних позицій за кожною з інституцій; проведеного моніторингу спеціалізованих норм аудиту як практичного інструменту системи запобігання та протидії економічній злочинності на мега-, макро-, мезо-, мікро- та нано- економічних рівнях; умотивування внесення змін до проекту Закону України «Про основи запобігання та боротьби з економічними правопорушеннями і здійснення фінансового контролю» в частині термінологічної та змістовної складової».

Попри ґрунтовність проведених досліджень вищевказаних авторів залишились не чітко вираженими напрями функціонального впливу фінансово-контрольного забезпечення на процес боротьби з економічною злочинністю в контексті забезпечення економічної безпеки; окрім того, встановлений незадовільний рівень економічної злочинності, а отже і економічної безпеки потребує перегляду функціонального навантаження основних інститутів фінансово-контрольного забезпечення боротьби з економічною злочинністю в контексті забезпечення економічної безпеки.

Вивчення сегменту фінансово-контрольного забезпечення економічної безпеки в контексті боротьби та запобігання економічній злочинності потребує глибинного розуміння власне поняття

економічної злочинності, яке найбільш детально було представлено в працях професора Д.О. Грицишена та науковця А.А. Опанасюка. Перший характеризував економічну злочинність в багатоплощинному вимірі [49]. Другий, опанувавши широкий спектр підходів до економічної злочинності, на підставі інституційної теорії навів наступне визначення економічної злочинності: «тяжке, загрозливе та руйнівне для всього суспільства соціально-економічне та кримінально-правове явище, що формується унаслідок суспільно небезпечної позазаконної корисливої цілеспрямованої діяльності інституціональних суб'єктів в процесі економічних відносин з метою отримання злочинним шляхом різноманітних матеріальних та нематеріальних благ різних форм власності» [231, с. 38]. Слід зауважити, що вказаний автор запропонував цікавий розподіл інструментарію системи запобігання та протидії економічній злочинності, зокрема в межах фінансово-економічного, організаційно-управлінського, та кримінально-правового механізмів останньої, виокремлено фінансові інструменти, до яких автором віднесено фінансові розслідування, фінансовий моніторинг, фінансовий контроль [72, с. 78]. Розгляд та предметне опрацювання змісту такого інструментарію свідчить про те, що фінансові розслідування носять характер основного функціонального інструментарію, а фінансовий контроль та моніторинг – забезпечувального.

На підставі вищевказаного, під інструментальним фінансово-контрольним забезпеченням економічної безпеки в контексті боротьби та запобігання економічної злочинності пропонується розуміти сукупність заходів в межах фінансового контролю та моніторингу, спрямованих на суцільний перманентний контроль вартісних показників діяльності економічних суб'єктів з метою виявлення, припинення та запобігання економічної злочинності в країні.

Питання деталізації функціонального навантаження інструментального фінансово-контрольного забезпечення економічної безпеки в контексті боротьби та запобігання економічної злочинності потребує опрацювання функціональних положень основних його суб'єктів.

На сьогодні склад таких суб'єктів був успішно ідентифіковано представниками Житомирської наукової школи в сфері державного управління національною безпекою. Так, професори Д.О. Грицишен, С.В. Свірко, І.В. Супрунова в своїх працях обґрунтували розширений склад таких інституцій, а саме Рахункова палата України та відповідні органи в компетенції Міністерства фінансів України: Державна

аудиторська служба України, Державна податкова служба України, Державна митна служба України, Державна казначейська служба України, Державна служба фінансового моніторингу, суб'єкти первинного фінансового моніторингу. Опрацювання підходів до їх функціональних повноважень іншими авторами свідчить про такі підходи (табл. 4.4).

Таблиця 4.4

Функціональні повноваження державних органів фінансово-контрольної діяльності у боротьбі з економічною злочинністю

Державний інститути	Функції щодо боротьби та подолання економічної злочинності
Рахункова палата	контрольна, захисна, інформаційна
Державна аудиторська служба України	контрольна, захисна, інформаційна
Державна податкова служба України	контрольна, захисна, інформаційна
Державна митна служба України	контрольна, захисна, інформаційна
Державна казначейська служба України	контрольна, захисна, інформаційна
Державна служба фінансового моніторингу	забезпечувальна, захисна, аналітична, інформаційна

Джерело: на підставі [49; 73].

Ідентифікація суб'єктів державного фінансового контролю та моніторингу в межах діяльності із запобігання та протидії економічній злочинності має відбуватись в межах вітчизняного законодавства, при цьому визначальними в своїх первинних позиціях виступають Закони України: «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні», «Про Рахункову палату», «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», а також Податковий кодекс України [276; 278; 262; 243; 207]. Опрацювання цих нормативних документів свідчить про таку акцентну увагу вказаних документів на питаннях економічних правопорушень.

Перший нормативно-правовий акт – Закон України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні» – регламентує вищевказані засади, у тому числі підґрунтя діяльності органу державного фінансового контролю – Державної аудиторської служби України (табл. 4.5).

Таблиця 4.5

Положення щодо економічної злочинності в Законі України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні»

Структурний компонент	Зміст положень структурного компонента
1	*2*
Стаття 2	Визначено головні завдання органу державного фінансового контролю, а саме: здійснення державного фінансового контролю за використанням і збереженням державних фінансових ресурсів, необоротних та інших активів, правильністю визначення потреби в бюджетних коштах та взяттям зобов'язань, ефективним використанням коштів і майна, станом і достовірністю бухгалтерського обліку і фінансової звітності у міністерствах та інших органах виконавчої влади, державних фондах, фондах загальнообов'язкового державного соціального страхування, бюджетних установах і суб'єктах господарювання державного сектору економіки, а також на підприємствах, в установах та організаціях, які отримують / отримували кошти з бюджетів усіх рівнів, державних фондів та фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування або використовують / використовували державне чи комунальне майно, за дотриманням бюджетного законодавства, дотриманням законодавства про закупівлі, діяльністю суб'єктів господарської діяльності незалежно від форми власності, які не віднесені законодавством до підконтрольних установ, за судовим рішенням, ухваленим у кримінальному провадженні
Стаття 3	Наведено визначення державного фінансового аудиту як різновиду державного фінансового контролю, що полягає у перевірці та аналізі органом державного фінансового контролю фактичного стану справ щодо законного та ефективного використання державних чи комунальних коштів і майна, інших активів держави, правильності ведення бухгалтерського обліку і достовірності фінансової звітності, функціонування системи внутрішнього контролю
Стаття 4	Наведено визначення інспектування як ревізії, що полягає у документальній і фактичній перевірці певного комплексу або окремих питань фінансово-господарської діяльності підконтрольної установи, яка повинна забезпечувати виявлення наявних фактів порушення законодавства, встановлення винних у їх допущенні посадових і матеріально відповідальних осіб
Стаття 5	Визначено поняття перевірки закупівель, що полягає у документальному та фактичному аналізі дотримання замовником законодавства про закупівлі
Стаття 7	Встановлено міжінституційні зв'язки органу державного фінансового контролю, які включають координацію діяльності такого органу з органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади, фінансовими органами, центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику, центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну митну політику, іншими контролюючими органами, органами прокуратури, Національної поліції України, Служби безпеки України, Бюро економічної безпеки України. Орган державного фінансового контролю зобов'язаний надавати Бюро економічної безпеки України відомості про обставини, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення

Продовження табл. 4.5

1	*2*
Стаття 8	Визначено основні функції органу державного фінансового контролю, в тому числі в контексті об'єкту даного дослідження
Стаття 10	Визначено права органу державного фінансового контролю, у тому числі в контексті об'єкту даного дослідження
Стаття 11	Закріплено умови проведення позапланової виїзної ревізії і підконтрольних установах, у тому числі через доручення, отримане від Кабінету Міністрів України, Офісу Генерального прокурора, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну податкову політику, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну митну політику, Національної поліції України, СБУ, Національного антикорупційного бюро України, Бюро економічної безпеки України, в якому містяться факти, що свідчать про порушення підконтрольними установами законів України, перевірку додержання яких віднесено законом до компетенції органів державного фінансового контролю; Позапланова виїзна ревізія може здійснюватися лише за наявності підстав для її проведення на підставі рішення суду; Обмеження у підставах проведення ревізій, визначені цим Законом, не поширюються на ревізії, що проводяться на звернення підконтрольної установи, або ревізії, що проводяться після повідомлення посадовим особам підконтрольних установ, що ревізуються, про підозру у вчиненні ними кримінального правопорушення
Стаття 12	Описано обов'язки працівників органу державного фінансового контролю у випадках виявлення зловживань і порушень чинного законодавства, зокрема: передавати правоохоронним органам матеріали ревізій, повідомляти про виявлені зловживання і порушення державним органам і органам, уповноваженим управляти державним майном, повідомляти правоохоронні органи про вилучення документів у зв'язку з їх підробкою та виявленими зловживаннями

Джерело: на підставі [276].

Другий законодавчий акт – Закон України «Про Рахункову палату» – містить роз'яснення щодо повноважень вищого органу державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту) – Рахункової палати України (табл. 4.6).

Таблиця 4.6

Положення щодо економічної злочинності в Законі України «Про Рахункову палату»

Структурний компонент	**Зміст положень структурного компонента**
1	*2*
Стаття 4	Закріплено заходи державного зовнішнього фінансового контролю, як то фінансового аудиту, аудиту ефективності, експертизи, аналізу та інших контрольних заходів
Стаття 7	Визначено повноваження Рахункової палати, у тому числі в контексті об'єкту даного дослідження
Стаття 25	Описано порядок проведення засідань Рахункової палати у формі відкритих слухань, за винятком оприлюднення під час засідання інформації, що може завдати шкоди інтересам національної безпеки, оборони, розслідуванню чи запобіганню кримінальних правопорушень; за цих обставин можуть проводитися закриті засідання Рахункової палати

Продовження табл. 4.5

1	*2*
Стаття 30	Визначено порядок оприлюднення інформації про діяльність Рахункової палати в формі щорічної звітності, в якій, у тому числі, зазначається: проведені останньою контрольні заходи з обов'язковим зазначенням виявлених відхилень, недоліків і порушень, а також переданих до правоохоронних органів матеріалів щодо виявлених ознак кримінальних або адміністративних правопорушень і вжитих правоохоронними органами заходів реагування
Стаття 41	Закріплено комунікаційні зв'язки Рахункової палати з іншими правоохоронними органами, зокрема остання у наслідок заходів державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту) ознак кримінального або адміністративного правопорушення протягом семи днів повинна повідомити про них органи Бюро економічної безпеки України та інші відповідні правоохоронні органи

Джерело: на підставі [278].

Опрацювання положень Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» дозволило визначити такі положення щодо економічної злочинності в контексті спеціально уповноваженого органу державного фінансового моніторингу – Державної служби фінансового моніторингу, а також інших суб'єктів державного фінансового моніторингу (табл. 4.7).

Таблиця 4.7

Положення щодо економічної злочинності в Законі України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення»

Структурний компонент	**Зміст положень структурного компонента**
1	*2*
Стаття 1	Визначення термінів, у тому числі: державний фінансовий моніторинг – сукупність заходів, що вживаються суб'єктами державного фінансового моніторингу і спрямовуються на виконання вимог цього Закону та іншого законодавства у сфері запобігання та протидії: державний фінансовий моніторинг спеціально уповноваженого органу – сукупність заходів із збору, обробки та аналізу інформації про фінансові операції, що подається до спеціально уповноваженого органу суб'єктами первинного і державного фінансового моніторингу та іншими державними органами, відповідними органами іноземних держав, іншої інформації, що може бути пов'язана з підозрою в легалізації (відмиванні) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванні тероризму та / або фінансуванні розповсюдження зброї масового знищення та / або з іншими незаконними фінансовими операціями, а також заходів з перевірки такої інформації згідно із законодавством України та інших заходів, спрямованих на виконання вимог законодавства у сфері запобігання та протидії;

Продовження табл. 4.7

1	*2*
	державний фінансовий моніторинг інших суб'єктів державного фінансового моніторингу – сукупність заходів, що вживаються Національним банком України, центральний органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, Міністерством юстиції, Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку, Міністерством цифрової трансформації та спеціально уповноважений органом, і спрямовані на виконання вимог законодавства у сфері запобігання та протидії;
Стаття 2	Описано сферу застосування Закону та порядок інформування суб'єктами первинного фінансового моніторингу клієнтів про обробку першим персональних даних з відповідною метою
Стаття 3	Закріплено основні принципи запобігання та протидії економічним злочинам
Стаття 4	Визначено законодавство в сфері запобігання та протидії економічній злочинності
Стаття 5	Встановлено дії, що належать до легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом: будь-які дії, пов'язані із вчиненням фінансової операції чи правочину з доходами, одержаними злочинним шляхом, а також вчиненням дій, спрямованих на приховування чи маскування незаконного походження таких доходів, чи володіння ними, прав на такі доходи, джерел їх походження, місцезнаходження, переміщення, зміну їх форми (перетворення), а так само набуттям, володінням або використанням доходів, одержаних злочинним шляхом
Стаття 5.1	Визначено порядок фіксації інформації про кінцевих бенефіціарних власників та структуру власності у Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань
Стаття 6	Закріплено поняття системи та суб'єктів фінансового моніторингу
Стаття 7	Закріплено застосування ризик-орієнтованого підходу
Стаття 8	Визначено завдання, обов'язки та права суб'єкта первинного фінансового моніторингу
Стаття 10	Описано особливості діяльності спеціально визначених суб'єктів первинного фінансового моніторингу
Стаття 11	Прописано порядок належної перевірки
Стаття 12	Визначено посилені заходи належної перевірки клієнта
Стаття 13	Визначено спрощені заходи належної перевірки
Стаття 14	Ідентифіковано інформацію, що супроводжує платіжну операцію або переказ віртуальних активів
Стаття 15	Прописано умови відмови від встановлення (підтримання) ділових відносин, проведення фінансової операції
Стаття 16	Визначено порядок подання інформації з питань фінансового моніторингу спеціально уповноваженому органу
Стаття 17	Обмін інформацією з питань фінансового моніторингу в межах групи
Стаття 18	Повноваження та обов'язки суб'єктів державного фінансового моніторингу
Стаття 19	Комплексна адміністративна звітність у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення
Стаття 20	Визначено порогові фінансових операцій

Продовження табл. 4.7

1	*2*
Стаття 21	Ідентифіковано склад підозрілих фінансових операцій (діяльність)
Стаття 22	Прописано порядок замороження активів, пов'язаних з тероризмом та його фінансуванням, розповсюдженням зброї масового знищення та його фінансуванням
Стаття 23	Прописано порядок зупинення фінансових операцій
Стаття 24	Закріплено порядок формування переліку осіб, пов'язаних з провадженням терористичної діяльності або стосовно яких застосовано міжнародні санкції
Стаття 25	Визначено завдання та функції спеціально уповноваженого органу
Стаття 26	Закріплено політичну незалежність спеціально уповноваженого органу
Стаття 27	Прописано права спеціально уповноваженого органу
Стаття 28	Описано порядок проведення національної оцінки ризиків
Стаття 29	Визначено джерела інформації, необхідної для проведення національної оцінки ризиків
Стаття 30	Описано загальні засади міжнародного співробітництва у сфері запобігання та протидії
Стаття 31	Закріплено повноваження державних органів щодо забезпечення міжнародного співробітництва у сфері запобігання та протидії та порядок їх реалізації
Стаття 32	Визначено відповідальність за порушення вимог законодавства у сфері запобігання та протидії
Стаття 33	Визначено відповідальність за неподання інформації спеціально уповноваженому органу
Стаття 34	Визначено відповідальність за несвоєчасне подання інформації спеціально уповноваженому органу
Стаття 35	Закріплено порядок відновлення прав і законних інтересів
Стаття 36	Прописано контроль за виконанням законів у сфері запобігання та протидії

Джерело: на підставі [262].

Податковий кодекс України закріплює положення щодо ужиття відповідних «заходів контролюючими органами (податковими та митними органами) до виявлення, аналізу та перевірки фінансових операцій, які можуть бути пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму, щодо відповідності законодавству» [243].

Отже, прямими суб'єктами інструментального фінансово-контрольного забезпечення економічної безпеки в контексті боротьби та запобігання економічної злочинності слід визнати Державну аудиторську службу України, Рахункову палату, Державну службу фінансового моніторингу, Державну податкову службу України, Державну митну службу України. Щодо наведеного складу суб'єктів в таблиці 4.4, варто зазначити, що Державна казначейська служба України не виконує фінансово-контрольні функції, а здійснювані нею контрольні процедури під час реєстрації зобов'язань розпорядників

бюджетних коштів здійснюються в межах облікового процесу, який виконує крім управлінської та інформаційної функції, ще й контрольну [266; 248; 292; 136].

Розглянемо більше детально функціональні повноваження вищевказаних органів державної влади відповідно до нормативно закріплених їх функціональних положень [276; 278; 262; 243; 207; 265; 267; 268]. Внаслідок опрацювання вихідних положень останніх узагальнено коло завдань, повноважень, прав та обов'язків Державної аудиторської служби України, Рахункової палати, Державної служби фінансового моніторингу, Державної податкової служби України, Державної митної служби України (Додатки Л, М, Н, П, Р). Їх аналіз в контексті об'єкту дослідження вказує на необхідність посилення усталеного функціонального навантаження вказаних державних органів на виконання актуальних завдань із запобігання та боротьби з економічною злочинністю, як то: розширення та посилення інформаційних взаємозв'язків суб'єктів функціонального та забезпечувального інструментаріїв, їх кооперації з метою адресної взаємодії. Йдеться про необхідність налагодження перманентного оперативного процесно-інформаційного взаємозв'язку між вищевказаними контрольними суб'єктами та відповідними правоохоронними органами, як то: Національна поліція, Служби безпеки України, Національне антикорупційне бюро України, Державне бюро розслідувань, Бюро економічної безпеки України. Важливим в контексті захисту та забезпечення економічної безпеки також є формування стійких інформаційних каналів передачі закритих даних щодо економічних злочинців не тільки правоохоронним органам, а й головному координаційному органу з питань національної безпеки – Раді Національної безпеки та оборони України – для формування відповідних санкцій, у тому числі в умовах збройної агресії проти нашої країни. З цією метою доречним було б створення внутрівідомчого міждержавного реєстру економічних злочинців. З метою реалізації цих положень пропонується закріпити у функціональних нормативно-правових актах вищеперерахованих органів фінансового контролю та моніторингу, зокрема: Законах України «Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні», «Про Рахункову палату», «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», Податковому кодексі України, Постановах Кабінету Міністрів України «Про затвердження положення про Державну аудиторську службу України», «Про затвердження

Положення про Державну податкову службу України та Державну митну службу України», «Про затвердження Положення про Державну службу фінансового моніторингу України», положення щодо взаємодії з функціональними правоохоронними та безпековими органами в процесі виявлення економічних правопорушень у наслідок проведених контрольних дій на дієвому та інформаційному рівнях.

Отже, враховуючи виклики сьогодення, геополітичні тенденції, умови розвитку економіки країни, пропонується наступний склад функцій фінансово-контрольних інститутів в сфері запобігання та боротьби з економічною злочинністю задля забезпечення економічної безпеки (табл. 4.8).

Таблиця 4.8

Функції суб'єктів інструментального фінансово-контрольного забезпечення економічної безпеки в контексті боротьби та запобігання економічної злочинності

Державний інститути	Функції щодо боротьби та подолання економічної злочинності
Рахункова палата	контрольна, управлінська, захисна, безпекова, комунікаційна, кооперацийна
Державна аудиторська служба України	контрольна, управлінська, захисна, безпекова, комунікаційна, кооперацийна
Державна податкова служба України	контрольна, управлінська, захисна, безпекова, комунікаційна, кооперацийна
Державна митна служба України	контрольна, управлінська, захисна, безпекова, комунікаційна, кооперацийна
Державна служба фінансового моніторингу	контрольна, управлінська, захисна, безпекова, комунікаційна, кооперацийна

Джерело: на підставі [276; 278; 262; 243; 207; 265; 267; 268].

За цих умов функціонального навантаження інструментального фінансово-контрольного забезпечення економічної безпеки в контексті боротьби та запобігання економічної злочинності набуває наступного вигляду:

– контрольний функціональний вектор – забезпечує здійснення фінансового контролю та моніторингу, спрямованих на суцільний перманентний контроль вартісних показників діяльності економічних суб'єктів з метою виявлення, припинення та запобігання економічної злочинності в країні;

– управлінський функціональний вектор – забезпечує управління процесами як запобігання та боротьби з економічною злочинністю, так і економічною безпекою країни в цілому;

– захисний функціональний вектор – забезпечує захист державного та недержавного майна, що сприяє посиленню економічної безпеки країни;

– безпековий функціональний вектор – забезпечує посилення національної безпеки через досягнення оптимального рівня її складової – економічної безпеки;

– комунікативний функціональний вектор – забезпечує формування, опрацювання, обмін, передачу необхідної інформації щодо випадків правопорушень в сфері економічних злочинів, виявлених під час проведення контрольних дій;

– кооперацій ний функціональний вектор – забезпечує досягнення синергічного ефекту від встановлення стійкої міжвідомчої взаємодії суб'єктів функціонального та забезпечувального інструментарію;

Запропоновані положення відображають потреби практичної сфери запобігання, протидії та боротьби з економічною злочинністю в контексті фокусної уваги економічної безпеки та її запити до інструментальної забезпечувальної фінансово-контрольної складової. Реалізація на практиці обґрунтованих пропозицій сприятиме зміцненню системи запобігання, протидії та боротьби з економічною злочинністю, а отже призведе до оптимізації рівня економічної безпеки та подальшому його підвищенню.

Висновки до розділу 4

1. Обґрунтовано напрями діяльності суб'єктів реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в контексті вирішення наступних завдань: трансформація економічної діяльності; профілактика економічної злочинності; трансформація діяльності правоохоронних органів та органів, що реалізують правоохоронну функцію; формування інформаційно-комунікаційної системи реалізації державної політики; розвиток міжнародної співпраці щодо запобігання та протидії економічній злочинності; забезпечення безпеки процесу реалізації правоохоронної функції щодо запобігання та протидії економічній злочинності; підготовку кадрів для правоохоронних органів в контексті їх кваліфікації в сфері економічної злочинності. За кожним завданням визначено напрями трансформації правового, організаційного, економічного та інформаційного механізмів.

2. Органи центральної виконавчої влади, що реалізують державну політику запобігання та протидії економічній злочинності згруповано наступним чином: органи центральної виконавчої влади, що безпосередньо реалізують державну політику в сфері запобігання та протидії економічній злочинності; органи центральної виконавчої влади, які є регуляторами економічної діяльності; органи центральної

виконавчої влади, які реалізують державну політику в сферах, що формують забезпечення реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності.

3. В контексті фінансування центральних органів виконавчої влади, що реалізують державну політику запобігання та протидії економічній злочинності, запропоновано: 1) проводити моніторинг використання бюджетних коштів Міністерства з позиції їх впливу на економічну безпеку держави та можливість виконання державних функцій; 2) здійснювати оцінку бюджету Міністерства перед його затвердженням на предмет впливу на економічну безпеку держави; 3) оцінювати бюджет Міністерства з позиції можливості виконання покладених на нього державних функцій з огляду на особливості в сфері державної безпеки.

4. Обґрунтовано напрями розширення діяльності Міністерства внутрішніх справ України та Міністерства юстиції України за наступними складовими: удосконалення інформаційно-комунікаційної системи; розширення міжнародної співпраці; забезпечення інформаційної безпеки правоохоронної системи; розширення міжвідомчої взаємодії. Вагоме значення в формуванні комплексної системи запобігання та протидії економічній злочинності для гарантування економічної безпеки займає діяльність центральних органів виконавчої влади, що реалізують державну політику в економічній сфері та ключових галузях економіки. Вважаємо, що їх роль і значення в забезпеченні економічної безпеки в контексті подолання економічної злочинності є вкрай важливою. В контексті зазначеного, пропонуємо визначити їх місце в даному процесі, що полягає в наступному: постійний моніторинг економічної злочинності в частині внесення змін в систему регулювання економічної діяльності в державі для криміналізації чи декриміналізації окремих правопорушень в господарській діяльності; здійснення оцінки впливу економічної безпеки держави за її складовими та встановлення впливу економічної злочинності; приймати участь в розробці заходів з підвищення рівня економічної безпеки держави; здійснювати експертизу нормативно-правових актів на предмет впливу на стан економічної безпеки держави; організовувати та забезпечувати співпрацю з правоохоронними органами щодо запобігання та протидії економічній злочинності.

5. Обґрунтовано ознаки суб’єктів реалізації правоохоронних функцій держави: 1) суб’єкти реалізації правоохоронних функцій є органами державної виконавчої влади, що мають державно-владні повноваження в правоохоронній системі держави; 2) суб’єкти реалізації правоохоронних функцій можуть діяти як правоохоронні органи, так і в якості органів державної влади, що реалізують правоохоронну функцію;

3) суб'єкти реалізації правоохоронних функцій підпорядковуються центральним органам виконавчої влади в залежності від їх функціонального призначення; 4) реалізують одну або декілька правоохоронних функцій, що визначаються їх призначенням та специфікою діяльності в забезпеченні правопорядку, державної безпеки та запобігання і протидії злочинності; 5) в своїй діяльності використовують право застосування засобів примусу та право спеціальних повноважень, рівень яких залежить від повноважень суб'єкта реалізації правоохоронної функції; 6) для кадрового забезпечення діяльності суб'єктів реалізації правоохоронних функцій застосовують спеціальні вимоги до підбору кадрового складу; 7) в окремих випадках можуть застосовувати доступ до державної таємниці, якщо це передбачено їхніми повноваженнями, або в окремих випадках є разовий доступ (наприклад, при діяльності спільних слідчих груп); 8) в межах своїх повноважень або ж за наявності загроз національній безпеці, в цілому, або економічній безпеці, зокрема, може обмежувати право громадян; 9) в своїй діяльності суб'єкти реалізації правоохоронних функцій мають забезпечити узгодження інтересів учасників суспільних відносин. Щодо суб'єктів запобігання та протидії економічній злочинності, які реалізують правоохоронну функцію, пропонуємо виділяти наступні специфічні ознаки: суб'єкти реалізації правоохоронних функцій із статусом спеціального призначення, зокрема в сфері запобігання та протидії економічній злочинності виконують функції в сфері виявлення, розслідування злочинів, що мають економічну мету або потребують економічного обґрунтування; при формуванні кадрового потенціалу використовують специфічні вимоги до кадрового складу.

6. Для забезпечення ефективності бюджетного фінансування суб'єктів реалізації правоохоронної функції держави, запропоновано: передбачати таємні видатки для здійснення спеціальних операцій, що стосуються економічних злочинів, які становлять особливо важливу загрозу економічній безпеці держави; звітування перед профільним комітетом Верховної Ради України при використанні бюджетних коштів, зокрема в частині використання таємних видатків; розробити механізм фінансування спільних операцій правоохоронних органів, що мають різне відомче підпорядкування; передбачити фінансування взаємодії правоохоронних органів з міжнародними поліцейськими організаціями, що здійснюється в різних організаційних формах; передбачати фінансування безперервної освіти правоохоронців на базі закладів освіти та правоохоронних органів зарубіжних країн; передбачити фінансування перепідготовки правоохоронців, які припиняють роботу в правоохоронній системі, але є працездатного віку; передбачати

фінансування створення наукових лабораторій щодо моделювання стану, поширення економічної злочинності та її вплив на економічну безпеку держави; передбачати фінансування тимчасових спільних слідчих міжвідомчих груп щодо розслідування економічних злочинів держави-агресора; передбачити фінансування вивчення економічних та фінансових аспектів воєнних злочинів та розшуку воєнних злочинців.

7. Запропоновано порядок спільної діяльності суб'єктів реалізації правоохоронної функції в контексті протидії сучасним загрозам державній безпеці, що передбачає:

– напрями спільної діяльності: 1) виявлення, розкриття та розслідування економічних злочинів держави-агресора, військовослужбовців, політичних та суспільних діячів, засобів масової інформації держави агресора, що були здійснені в результаті повномасштабного воєнного вторгнення російської федерації; 2) виявлення, розкриття та розслідування економічних злочинів, що були вчинені громадянами України в результаті їх колабораційної діяльності, співпраці з окупаційними військами та державою-агресором; 3)виявлення, розкриття та розслідування економічних злочинів, які були вчинені іноземними громадянами в ході повномасштабного воєнного вторгнення російської федерації; 4) виявлення, розкриття та розслідування воєнних злочинів держави-агресора, військово-службовців, політичних та суспільних діячів, засобів масової інформації держави-агресора, що були здійснені в результаті повномасштабного воєнного вторгнення російської федерації та потребують встановлення фінансово-економічних зв'язків; 5) виявлення, розслідування та розкриття воєнних злочинів, що були вчинені громадянами України в результаті їх колабораційної діяльності, співпраці з окупаційними військами та державою-агресором та потребують встановлення фінансово-економічних зв'язків; 6) виявлення, розслідування та розкриття державної зради, що потребують встановлення фінансово-економічних зв'язків; 7) виявлення, розслідування та розкриття економічної співпраці, громадян України, суб'єктів господарювання України, громадян та суб'єктів господарювання інших країн (крім російської федерації) з резидентами держави-агресора; 8) виявлення, розкриття та розслідування економічної співпраці політичних діячів України з резидентами держави-агресора;

– форми організації співпраці: створення спільних слідчих груп; залучення фахівців; спільне використання ресурсів; обмін інформацією є особливою складовою формування інформаційно-комунікаційної системи реалізації державної політки запобігання та протидії економічній злочинності; консультування.

8. Економічна безпека, як і будь-яка інша складна система, має певні базові основи, функціональні складові та забезпечувальний апарат. У складі останнього слід виокремлювати фінансово-контрольну компоненту, яка відіграє важливу та унікальну превентивну та первинну роль у виявленні економічних злочинів. Доведено необхідність виокремлення в межах фінансово-контрольної компоненти функціонального та забезпечувального інструментарію системи економічної безпеки в контексті боротьби та запобігання економічної злочинності. Умотивовано під інструментальним фінансово-контрольним забезпеченням економічної безпеки в контексті боротьби та запобігання економічної злочинності пропонується розуміти сукупність заходів в межах фінансового контролю та моніторингу, спрямованих на суцільний перманентний контроль вартісних показників діяльності економічних суб'єктів з метою виявлення, припинення та запобігання економічної злочинності в країні.

9. Питання деталізації функціонального навантаження інструментального фінансово-контрольного забезпечення економічної безпеки в контексті боротьби та запобігання економічної злочинності здійснено через опрацювання та уточнення функціональних положень основних його суб'єктів. Доведено, що прямими суб'єктами інструментального фінансово-контрольного забезпечення економічної безпеки в контексті боротьби та запобігання економічній злочинності слід визнати Державну аудиторську службу України, Рахункову палату, Державну службу фінансового моніторингу, Державну податкову службу України, Державну митну службу України.

10. Внаслідок опрацювання вихідних положень останніх узагальнено коло завдань, повноважень, прав та обов'язків Державної аудиторської служби України, Рахункової палати, Державної служби фінансового моніторингу, Державної податкової служби України, Державної митної служби України. Їх аналіз в контексті об'єкту дослідження вказує на необхідність посилення усталеного функціонального навантаження вказаних державних органів на виконання актуальних завдань із запобігання та боротьби з економічною злочинністю, зокрема: розширення та посилення інформаційних взаємозв'язків суб'єктів функціонального та забезпечувального інструментаріїв, їх кооперації з метою адресної взаємодії. Доведено необхідність налагодження перманентного оперативного процесно-інформаційного взаємозв'язку між вищевказаними контрольними суб'єктами та відповідними правоохоронними органами, а саме: Національна поліція, Служби безпеки України, Національне антикорупційне бюро України, Державне бюро розслідувань, Бюро

економічної безпеки України. Важливим в контексті захисту та забезпечення економічної безпеки також є формування стійких інформаційних каналів передачі закритих даних щодо економічних злочинців не тільки правоохоронним органам, а й головному координаційному органу з питань національної безпеки – Раді Національної безпеки та оборони України – для формування відповідних санкцій, у тому числі в умовах збройної агресії проти нашої країни. З цією метою запропоновано створення внутрівідомчого міждержавного реєстру економічних злочинців. З метою реалізації цих положень необхідним є закріплення у функціональних нормативно-правових актах вищеперерахованих органів фінансового контролю та моніторингу положення щодо взаємодії з функціональними правоохоронними та безпековими органами в процесі виявлення економічних правопорушень внаслідок проведених контрольних дій на дієвому та інформаційному рівнях.

11. Враховуючи виклики сьогодення, геополітичні тенденції, умови розвитку економіки країни, запропоновано такий склад функцій фінансово-контрольних інститутів в сфері запобігання та боротьби з економічною злочинністю задля забезпечення економічної безпеки: контрольної, управлінської, захисної, безпекової, комунікаційної, кооперційної функцій. За цих умов функціонального навантаження інструментального фінансово-контрольного забезпечення економічної безпеки в контексті боротьби та запобігання економічної злочинності набуває наступного вигляду: контрольний функціональний вектор – забезпечує здійснення фінансового контролю та моніторингу, спрямованих на суцільний перманентний контроль вартісних показників діяльності економічних суб'єктів з метою виявлення, припинення та запобігання економічної злочинності в країні; управлінський функціональний вектор – забезпечує управління процесами як запобігання та боротьби з економічною злочинністю, так і економічною безпекою в країни; захисний функціональний вектор – забезпечує захист державного та недержавного майна, що сприяє посиленню економічної безпеки країни; безпековий функціональний вектор – забезпечує посилення національної безпеки через досягнення оптимального рівня її складової – економічної безпеки; комунікативний функціональний вектор – забезпечує формування, опрацювання, обмін, передачу необхідної інформації щодо випадків правопорушень в сфері економічних злочинів, виявлених під час проведення контрольних дій; кооперційний функціональний вектор – забезпечує досягнення синергічного ефекту від встановлення стійкої міжвідомчої взаємодії суб'єктів функціонального та забезпечувального інструментарію.

РОЗДІЛ 5
РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ В СИСТЕМІ ГАРАНТУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

5.1. Формування інформаційно-комунікаційної системи запобігання та протидії економічній злочинності

В умовах розвитку інформаційного суспільства та цифровізації усіх сфер суспільного життя, важливого значення набуває інформація та процеси комунікації. Це призводить до змін в правоохоронній системи, в цілому, та державній політиці запобігання та протидії економічній злочинності, зокрема. Сьогодні процеси запобігання та протидії економічній злочинності є особливими складовими гарантування економічної безпеки держави та повинні бути адаптивними до змін у внутрішньому та зовнішньому середовищах, що можливо забезпечити лише шляхом впровадження ефективної інформаційно-комунікаційної системи формування та реалізації досліджуваної державної політики. Питання розвитку інформаційно-комунікаційної системи в правоохоронній сфері є мало дослідженим та майже на піднімалися в контексті державної політики. В більшій мірі провал реформ в досліджуваній сфері обумовлений відсутністю комунікації між учасниками та стейкхолдерами державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності. Крім того, неефективність комунікації призводить до ряду системних проблем, які сьогодні потребують вирішення. Зазначене актуалізує науковий пошук, що стосується вирішення проблеми формування багаторівневої інформаційно-комунікаційної системи формування та реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності.

Питання комунікації та масових комунікацій значно зросло із початком формування теорії інформаційного суспільства. Сьогодні комунікація стала самостійною науковою дисципліною, поряд з економікою, політологією, соціологією, психологією, філософією, культурологією та іншими суспільними науками. «Сучасне комунікаційне суспільство характеризується постійним збільшенням та глобалізацією комунікацій. Кількість та якість комунікацій безперервно зростають, значна кількість людей залучається до комунікаційного процесу, взаємозв’язок між окремими комунікаціями

стає тісним, зростає дія комунікацій, мережа яких досягла глобальних масштабів. Зростання комунікацій відкриває нові можливості, які звільняють людей від певних обмежень, систем соціального контролю та примусу, створюють нові засади особистої репрезентації» [10, с. 171].

Будучи самостійною науковою, в той же час комунікація має міждисциплінарне значення, що зумовлює її роль в економічній системі та управлінні економічною безпекою різних рівнів економічних систем. «Комунікації як спосіб інформаційного обміну достатньо давно є об'єктом наукових досліджень і дискусій. Ускладнення лінгвістичних конструкцій, поява нових засобів зв'язку, удосконалення методів відображення інформації визначило необхідність формування наукової теорії комунікацій» [217]. Це визначає місце комунікації в реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки. Адже, ефективність державно-управлінських рішень буде залежати від якості інформаційно-комунікаційної системи.

«Теорія комунікації в значній мірі формується різноманітними прикладними областями, де комунікативний вплив відіграє визначальну роль. Тільки за допомогою ефективно проведеної комунікації в сучасному суспільстві здійснюється все більше і більше подій. Суспільство стало більш залежним від комунікації. Ні в одному столітті не розвивалося стільки різноманітних дисциплін, пов'язаних з впливом людини на людину» [249].

«Комунікативна теорія може бути описана в певних термінах системи правил. Зазначається, що люди роблять свій вибір в спілкуванні, ґрунтуючись на соціокультурних контекстах, а не на граматичних формах. При цьому, люди є користувачами символів, які відображають соціокультурне життя певної групи. Це допомагає будувати відносини, побудовані на ієрархії. Людське спілкування структуроване, що впливає на вибір зв'язків індивіда при побудові комунікації. У повсякденному житті у людини існує велика кількість послідовних зв'язків, які відбуваються через комунікації (спілкування, перемовини, виступи тощо). Всі ці зв'язки відрізняються методами, видами комунікації та її оцінювання у різних соціокультурних контекстах. Особливе значення мають ритуали повсякденного спілкування людей, які будують певні зв'язки та відносини. Це передбачає певні дії, які використовуються в культурному відношенні і передаються через комунікації. Люди можуть вільно змінювати і переглядати комунікативні моделі. Комунікативні акти відносяться до

використання мови задля певної діяльності. Мовні акти включають команди, обіцянки, побажання, попередження, погрози, компліменти, вибачення, пропозиції, плітки, сварку тощо. Мовні акти допомагають визначити значимі контексти для діяльності. Кожен з контекстів формує міжособистісні змісти. Учасники комунікації обмінюються вербальними і невербальними елементами, характерними для їх спільноти та системи цінностей» [129, с. 7-8].

Сучасна наука виділяє сукупність теорій комунікації та напрями їх групування, що є важливим з позиції формування комплексної інформаційно-комунікаційної системи в реалізації різних видів державної політики (рис. 5.1). Така сукупність теорій та міждисциплінарність комунікації визначає різноманітність підходів до її змісту, що представлено на рис. 5.2, 5.3.

Усі зазначені теорії та підходи до розуміння комунікації вказують на їх різносторонність, різновекторність та можливість застосування в різних сферах суспільного життя. В контексті формування та реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності комунікації займають вагоме місце в частині визначення векторів її розвитку як у взаємодії із суспільством, так і в частині її реалізації, результативність чого залежить від комунікації між суб'єктами реалізації та учасниками правоохоронних процесів. Формування якісної інформаційно-комунікаційної системи державної політики запобігання та протидії економічній злочинності, визначається наступними положеннями:

– інформаційно-комунікаційна система є вагомою складовою налагодження взаємозв'язків із стейкхолдерами та інститутами громадянського суспільства. «Комунікація між владою та громадськістю є однією з найважливіших складових системи державного управління. Однією з її головних функцій є забезпечення легітимності поширення повідомлень у інформаційному просторі, отримання підтримки і схвалення громадськістю управлінських рішень. Велике значення для реалізації цієї функції має налагодження ефективного діалогу між державою та громадськістю і отримання належного рівня довіри до органів влади» [130, с. 159]. Через налагодження ефективної комунікації з громадянським суспільством є можливість формувати суспільну свідомість та сприйняття реформ в сфері правоохоронної діяльності. Крім того, комунікація із громадянським суспільством дозволить визначити вектори формування суспільної свідомості із низьким рівнем толерантності до економічної злочинності;

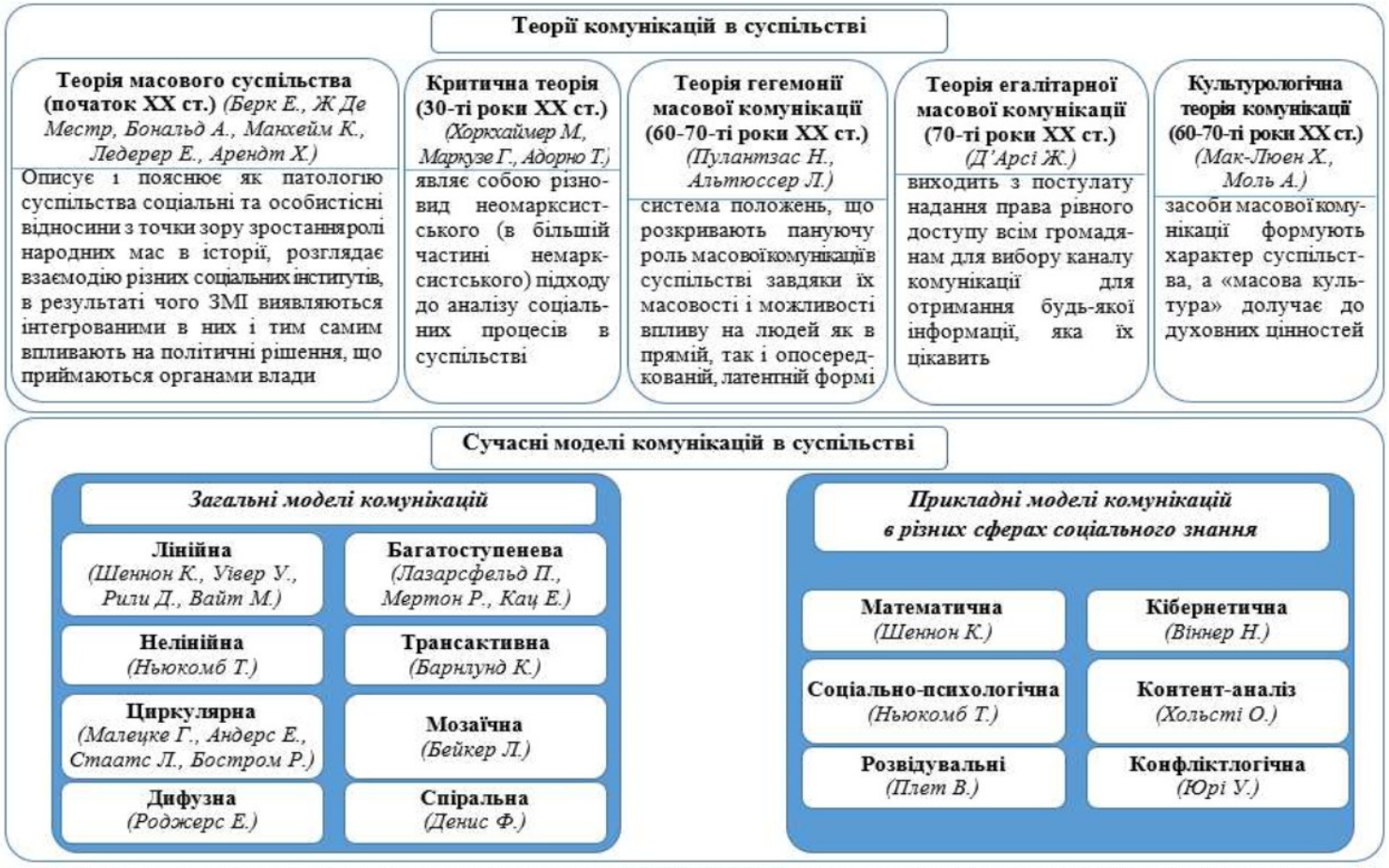

Рис. 5.1. Теорії комунікацій та їх сучасні моделі в інформаційному суспільстві (на основі [150], [249], [369], [186])

Рис. 5.2. Підходи різних авторів до визначення сутності комунікацій (початок) (на основі [217], [250], [131])

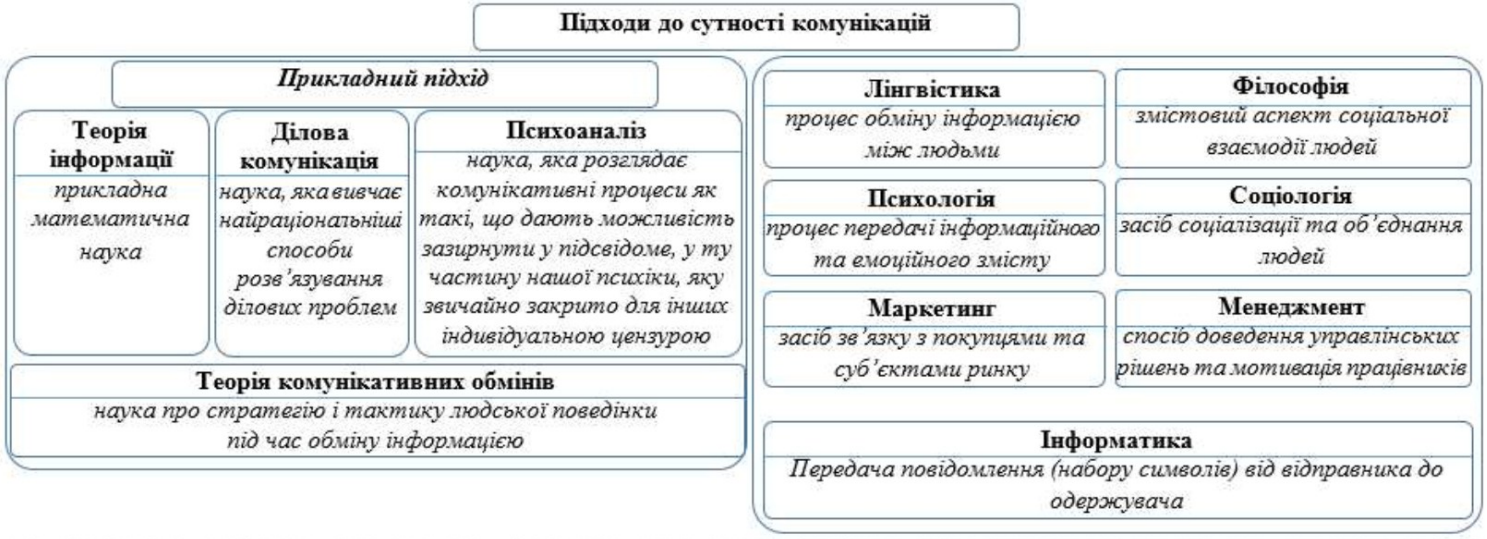

Рис. 5.3. Підходи різних авторів до визначення сутності комунікацій (закінчення) (на основі [217], [250], [131])

– реалізація державних функцій не можлива без налагодження комунікації між усіма учасниками державної політики. Адже, державна політика є складовою державного управління, що визначається як специфічний напрям соціального управління. «Багато фахівців засвідчують, що на сьогодні у світі активізується увага до комунікативної діяльності. Вважається, що це нова хвиля, спрямована на вироблення сучасних підходів щодо практики державних комунікацій. Головним у розумінні комунікацій вважається постулат, що державне управління є специфічним видом спеціально побудованої діяльності як особливого виду діяльності з соціального управління. Відповідно, і комунікативна діяльність має свої специфічні особливості і має бути спрямована на побудову міцних соціальних зв'язків» [129, с. 14].

– налагодження інформаційно-комунікаційних зв'язків між суб'єктами реалізації державної політики дозволить забезпечити ефективність усього процесу вироблення та реалізації державно-управлінських рішень. «Інформаційні потоки забезпечують прямий і зворотній зв'язки зі своїм генератором, що позитивно впливає на ефективність управлінського рішення. Дані сприймаються отримувачем як інформація у тому випадку, коли у його «пам'яті» закладено поняття і моделі, що дозволяють зрозуміти зміст отриманих відомостей» [209, с. 9]. «Сьогодення характеризується великою увагою багатьох урядів держав світу до комунікативної діяльності суб'єктів державного управління, оскільки завдяки цьому вирішується низка завдань щодо побудови взаємовідносин держави і суспільства, державної влади та громадськості. Виробляються нові підходи, методи та практики державних комунікацій. Йдеться про комунікативну діяльність, яка є складовою діяльності державного службовця і сприяє побудові міцних соціальних зв'язків» [129, с. 5].

Комунікаційна діяльність при реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності проявляється в двох складових: по-перше, інформаційно-комунікаційна система є складовою управлінського впливу; по-друге, держава є регулятором інформаційно-комунікаційної системи. Відповідно, на суб'єктів реалізації державної політики покладається завдання щодо організації усіх елементів інформаційно-комунікаційної системи, зміст яких представлено в табл. 5.1.

Таблиця 5.1

Елементи інформаційно-комунікаційної системи в сфері державного управління

№ з/п	Елементи комунікаційної системи	Характеристика елементів
1	комунікативний простір	середовище, в якому перебувають та взаємодіють суб'єкти комунікаційного процесу
2	комунікативний процес	процес, який передбачає взаємодію його суб'єктів через передачу, сприйняття та обмін інформацією
3	комунікант	один із суб'єктів комунікаційного процесу
4	комунікатор	ініціатор здійснення комунікаційного процесу, основною функцією якого є передача інформації, а також отримання відповіді на свій інформаційний масив
5	реципієнт	Суб'єкт комунікаційного процесу, першочергова функція якого сприйняття інформації від комунікатора та надання йому зворотного зв'язку
6	канали комунікації	Усі можливі засоби для передачі та отримання інформації в процесі комунікаційної взаємодії
7	бар'єри комунікації	сукупність умов, які створюють перепони щодо здійснення комунікаційного процесу між його суб'єктами з метою недопущення сприйняття інформації в первинному вигляді
8	верифікація інформації	процес, який передбачає ідентифікацію інформації на її достовірність
9	захист інформаційно-комунікаційних систем державного управління	заходи, спрямовані на забезпечення цілісності та конфіденційності інформації від впливу на них сторонніх осіб (як зовні, так і в середині органів державного управління)
10	інформаційний обмін	процес, який передбачає передачу однією стороною комунікаційного процесу інформації та отримання неї другою і навпаки (може бути як в усному, так і в письмовому вигляді)

Зазначені елементи мають бути організовані таким чином, щоб забезпечити постійний, систематичний, актуальний обмін інформацією між суб'єктами та об'єктами державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки держави. В цілому, інформаційно-комунікаційна система формування та реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки можна представити у вигляді багаторівневої ієрархічної системи, структура якої представлена в табл. 5.2.

Таблиця 5.2

Інформаційно-комунікаційна система державної політики запобігання та протидії економічній злочинності

Характеристика	Суб'єкти та форми взаємодії
1	*2*
МІЖНАРОДНИЙ РІВЕНЬ	
Формування державної політики має відбуватися у взаємодії із міжнародними інституціями та суб'єктами правоохоронної системи зарубіжних країн	
Взаємодія суб'єктів формування та реалізації державної політики із міжнародними політичними та безпековими інститутами	***Суб'єкти***: міжнародні політичні організації (ООН, ЄС); міжнародні поліцейські організації (Інтерпол, Європол); урядові та неурядові організації зарубіжних країн; правоохоронні органи зарубіжних країн. ***Форми взаємодії***: ратифікація міжнародних договорів, угод, конвенцій та інших правових документів; взаємодія в сфері протидії та запобігання економічній злочинності; обмін інформацією; спільні оперативно-розшукові та слідчі заходи; спільні наукові проекти; спільні навчальні та інформаційні проекти та інше
РІВЕНЬ ВЗАЄМОДІЇ З ІНСТИТУТАМИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	
Формування державної політики має відбуватися в тісному взаємозв'язку із інститутами громадянського суспільства для врахування приватних, суспільних та публічних інтересів учасників економічних відносин	
Взаємодія суб'єктів формування та реалізації державної політики із інститутами громадянського суспільства	***Суб'єкти***: громадські організації, органи державного управління, професійні організації, аналітичні центри, фонди, наукові та науково-дослідні організації; адвокаційні компанії; суб'єкти економічної діяльності ***Форми взаємодії***: соціологічні опитування; круглі столи; експертне оцінювання; інтерв'ю; інформаційні запити; науково-дослідні проекти та інше
МІЖСИСТЕМНИЙ РІВЕНЬ	
Формування державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності має комплексний характер, а тому враховує різні сфери суспільного життя та державного впливу, що визначає взаємодію із суб'єктами реалізації як правоохоронної функції держави так і інших функцій і складових державного управління	
Взаємодія суб'єктів, що реалізують державну політику в різних сферах суспільного життя та економічних відносин	***Суб'єкти***: органи центральної виконавчої влади, що реалізують державну політику в різних сферах; правоохоронні органи та органи державної влади, що реалізують правоохоронну функцію; органи місцевого самоврядування; контролюючі органи ***Форми взаємодії***: обмін інформацією, спільні державно-управлінські рішення; нормативно-правове регулювання; організаційні заходи; спільні операції; спільна діяльність та інше

Продовження табл. 5.2

1	*2*
МІЖСУБ'ЄКТНИЙ РІВЕНЬ	
Управлінський	
Взаємодія між суб'єктами керованої та керуючої системи державного управління в сфері запобігання та протидії економічній злочинності	
Комунікація відбувається між суб'єктами державного управління та правоохоронними органами, а також органами, що реалізують державну функцію	***Суб'єкти***: органи центральної виконавчої влади, що реалізують державну політику в різних сферах; правоохоронні органи та органи державної влади, що реалізують правоохоронну функцію; органи місцевого самоврядування; контролюючі органи ***Форми взаємодії***: комунікація на рівні керованої та керуючої системи
Правоохоронний	
Взаємодія між правоохоронними органами та органами, що реалізують правоохоронну функцію	
Комунікація відбувається в межах правоохоронної системи	***Суб'єкти***: правоохоронні органи та органи, що реалізують правоохоронну функцію ***Форми взаємодії***: обмін інформацією, спільні державно-управлінські рішення; нормативно-правове регулювання; організаційні заходи; спільні операції; спільна діяльність та інше

З метою ефективного налагодження функціонування інформаційно-комунікаційної системи формування та реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки, необхідною умовою є взаємодія та взаємоузгодженість дій суб'єктів формування та реалізації державної політики із міжнародними політичними та безпековими інститутами; інститутами громадянського суспільства; органами центральної виконавчої влади, правоохоронними органами та органами державної влади, що реалізують правоохоронну функцію; органами місцевого самоврядування; контролюючими органи.

Належна взаємодія суб'єктів щодо запобігання та протидії економічній злочинності створює позитивну тенденцію у напрямі ефективної взаємодії між суб'єктами забезпечення протидії економічній злочинності на міжнародному рівні. Серед таких суб'єктів доречно виокремити міжнародні політичні організації, міжнародні поліцейські організації, урядові та неурядові організації закордонних країн, правоохоронні органи зарубіжних країн. Ефективність взаємодії державних органів із закордонними партнерами дозволяє забезпечити наступні форми взаємодії між ними: обмін інформацією, спільні оперативно-розшукові та слідчі дії, спільні навчальні та інформаційні проекти щодо протидії та запобігання економічній злочинності.

Формування державної політики щодо запобігання та протидії економічній злочинності має враховувати приватні, суспільні та публічні інтереси учасників економічних відносин при взаємодії з інститутами громадянського суспільства шляхом проведення соціологічних опитувань, круглих столів, експертних оцінювань, науково-дослідних проектів тощо.

Також в процесі формування державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності слід брати до уваги взаємодію суб'єктів, що реалізують державну політику в різних сферах суспільного життя та економічних відносин. Так, ефективними формами взаємодії є: спільні державно-управлінські рішення, обмін необхідною інформацією, нормативно-правове регулювання, спільна діяльність тощо.

Міжсуб'єктний комунікаційний процес включає в себе управлінську та правоохоронну складові. Управлінський рівень являє собою взаємодію між суб'єктами державного управління та правоохоронними органами та органами, що реалізують державну функцію в сфері запобігання та протидії економічній злочинності. На

правоохоронному рівні має місце взаємодія між правоохоронними органами та органами, що реалізують правоохоронну функцію шляхом здійснення обміну інформацією, спільних державно-управлінських рішень; нормативно-правового регулювання; організаційні заходи; спільні операції; спільна діяльність та ін.

Одним із важливих чинників у сфері протидії як економічній злочинності зокрема, так і злочинності в цілому, є організація роботи відповідних органів із застосуванням сучасних інформаційних технологій, що є основою формування інформаційно-комунікаційної системи. Як і будь-яка інформаційно-аналітична система, інформаційна система правоохоронних органів включає в себе етапи, пов'язані зі збором, накопиченням, систематизацією та обробкою інформації про події, пов'язані із вчиненням різними особами злочинних дій.

З метою належної організації обміну інформацією між усіма підрозділами МВС України у 2009 р. затверджено Положення про Інтегровану інформаційно-пошукову систему (ІІПС) органів внутрішніх справ України. Згідно даного Положення «Метою створення ІІПС є об'єднання існуючих в органах та підрозділах внутрішніх справ України інформаційних ресурсів в єдиний інформаційно-аналітичний комплекс із використанням сучасних інформаційних технологій, комп'ютерного та телекомунікаційного обладнання для підтримки оперативно-службової діяльності органів і підрозділів внутрішніх справ, суттєвого зміцнення їх спроможності протидії та профілактики злочинності» [269]. Дане Положення визначало основну концепцію розвитку та діяльності ІІПС органів внутрішніх справ України до моменту втрати чинності 06.01.2022 р.

На рис. 5.4 наведено організаційну структуру Єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України (ЄІС МВС).

«Єдина інформаційна система МВС – це багатофункціональна інтегрована автоматизована система, що безпосередньо забезпечує реалізацію функцій її суб'єктів, інформаційну підтримку та супроводження їх діяльності і становить сукупність взаємозв'язаних функціональних підсистем, програмно-інформаційних комплексів, програмно-технічних та технічних засобів телекомунікації, які забезпечують логічне поєднання визначених інформаційних ресурсів, обробку та захист інформації, внутрішню та зовнішню взаємодію» [240].

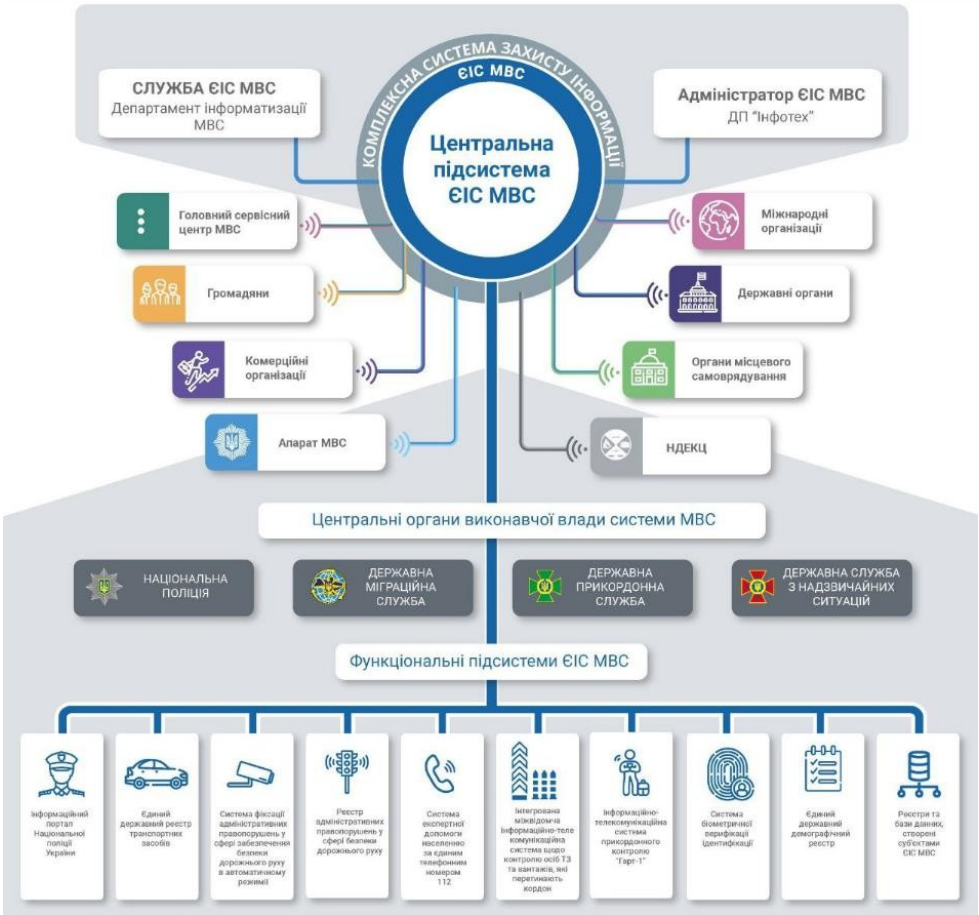

Рис. 5.4. Організаційна структура ЄІС МВС [240]

На даному етапі основні питання щодо використання інформаційних систем у роботі підрозділів Міністерства внутрішніх справ України покладено на Департамент інформатизації, який входить до загальної структури Міністерства внутрішніх справ та виконує наступні функції:

«– участь в організації та реалізації заходів з інформатизації, забезпечення діяльності системи МВС та за дорученням Міністра центральних органів виконавчої влади у сферах інформатизації, формування і використання електронних інформаційних ресурсів, інформаційної безпеки;

– забезпечення реалізації стратегії і політики інформаційної безпеки системи МВС та за дорученням Міністра центральних органів виконавчої влади;

– організація формування інформаційних ресурсів єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України та забезпечення контролю процесів їх наповнення та використання;

– організація та забезпечення експлуатації, розвитку, координації та функціонування системи зв'язку та електронних комунікацій МВС, контроль доступу та моніторинг ефективності використання ресурсів єдиної цифрової відомчої телекомунікаційної мережі МВС [247].

Так, згідно затвердженої Наказом МВС України № 301 від 22 квітня 2021 р. Концепції програми інформатизації системи МВС України та центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується і координується КМУ через міністра внутрішніх справ України, на 2021-2023 роки [175], першочерговим завданням на вказаний період є розвиток цифрової інфраструктури системи Міністерства внутрішніх справ та Центральних органів виконавчої влади.

В свою чергу, слід зауважити, що у розпорядженні Кабінету Міністрів України № 365-р від 17 лютого 2021 р. закріплено питання щодо реалізації галузевих проєктів інформатизації, серед яких є й проєкти цифрової трансформації системи МВС України, зокрема: ««Безпечна країна»; «Система 112»; Модернізація електронних інформаційних ресурсів у сфері безпеки дорожнього руху; Єдиний реєстр зброї; Реєстр відомостей про статус особи у кримінальному провадженні та судимості; Єдиний сервіс ідентифікації фізичних осіб; Єдиний Державний реєстр територіальних громад; Система планування та управління об'єднаними силами із забезпечення громадської безпеки та ліквідації надзвичайних ситуацій; Модернізація загальнодержавної автоматизованої системи централізованого оповіщення; Територіальна автоматизована система централізованого оповіщення; Єдина база сил цивільного захисту; Модернізація підсистеми Реєстрації місця проживання Єдиної інформаційно-аналітичної системи управління міграційними процесами в Україні; Створення підсистеми Статистики та аналітики Єдиної інформаційно-аналітичної системи управління міграційними процесами в Україні; Поліцейські послуги (My Pol); Розвиток сервісів для осіб, що перетинають державний кордон; Автоматизація ділових процесів працівників прикордонної служби» [100].

Отже, розроблена інформаційно-комунікаційна система державної політики запобігання та протидії економічній злочинності є багаторівневою ієрархічною системою, яка відображає взаємодію та взаємоузгодженість дій суб'єктів формування та реалізації політики на: міжнародному рівні (взаємодія із міжнародними інституціями та

суб'єктами правоохоронної системи зарубіжних країн); рівні взаємодії з інститутами громадянського суспільства (взаємозв'язок із інститутами громадянського суспільства для врахування приватних, суспільних та публічних інтересів учасників економічних відносин); міжсистемному рівні (врахування різних сфер суспільного життя та державного впливу, що визначає взаємодію із суб'єктами реалізації як правоохоронної функції держави, так і інших функцій і складових державного управління); міжсуб'єктному рівні (взаємодія між суб'єктами керованої та керуючої системи державного управління в сфері запобігання та протидії економічній злочинності, а також між правоохоронними органами та органами, що реалізують правоохоронну функцію). Визначено суб'єкти, характер та форму взаємодії на кожному з рівнів інформаційно-комунікаційної системи, що дає можливість забезпечення якісної та своєчасної комунікації з метою формування та реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності.

5.2. Механізми забезпечення інформаційної безпеки реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності

В процесі розвитку інформаційного суспільства та безмежного доступу до інформаційних джерел – як фізичних, так і віртуальних, особливо актуалізується потреба в якісній комунікації, що передбачає, насамперед, отримання достовірної інформації. Особливо актуальним дане питання є для органів правоохоронної діяльності та системи державного управління. Окрім отримання достовірної інформації з метою прийняття ефективних рішень, постає питання щодо її збереження. Вищезазначене актуалізує дослідження, пов'язані з удосконаленням забезпечення інформаційної безпеки реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки держави. Адже, все частіше, питання інформаційних загроз та кібератак стосується саме правоохоронної системи держави, що унеможливлює здійснення ефективних заходів та забезпечення ефективного управління економічною безпекою держави. «Кіберзагрози для держави в цілому та правоохоронної системи можуть проявлятися різними наслідками: соціальні, політичні, економічні, матеріальні, людські жертви,

психологічні та інші. Кіберзлочини чинять вплив як на соціально-економічні відносини в певній державі, так і на світову економіку» [183].

Окремі аспекти питання реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності розглядались в працях В.Т. Білоус, З.С. Варналії, Д.О. Грицишена, Д.В. Дубова, В.В. Євдокимова, О.М. Литвака, К.В. Малишева, Г.А. Матусовського, В.В. Ноніка, І.В. Супрунової та ін. Проте, ми вбачаємо за необхідне зосередити увагу саме на інформаційному забезпеченні механізму реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності.

«У сучасних умовах інформаційного світу особливе місце в наукових дослідженнях, які активізуються з кожним роком, посідає кібербезпека. Останнім часом кібербезпека і її окремі аспекти стали предметом численних робіт дослідників. Однак, проблема усвідомлення цього явища залишається відкритою, що є логічним і необхідним, враховуючи надвисокі темпи розвитку суспільних відносин в електронній сфері. Це пояснюється, в першу чергу, розширенням можливостей інформаційного впливу на суспільні відносини, що спричиняє виникнення нових загроз громадської безпеки та викликає необхідність оновлення та вдосконалення системи її забезпечення. Крім того, саме поняття кібербезпеки вимагає якісного переосмислення, викликаного швидкими сутнісними змінами феномена інформації і домінуючими тенденціями розвитку світового співтовариства, яке значною мірою отримує «інформаційний» вимір» [198].

«В епоху інформаційних технологій неможливо почуватися захищеним у кіберпросторі. З розвитком технологій стрімко зростає кількість злочинів у цій сфері, а тому з впевненістю можна стверджувати, що саме «кіберзлочини» у XXI ст. будуть одними з найчисельніших. Виникнення нових сфер суспільного життя породжує й нові загрози. Державна влада, в особі правоохоронних органів, повинна реагувати на суспільно небезпечні та протиправні дії. Тому необхідність в забезпеченні безпеки інтересів людини і громадянина, суспільства та держави, національних інтересів в кіберпросторі поступово набуває дедалі більшої ваги і стає одним із найважливіших елементів забезпечення національної безпеки держави. Кіберпростір – безмежний, а досвідчені хакери мають всі необхідні навички та засоби, щоб залишатися в ньому інкогніто. Сьогодні кібератаки шкодять не лише фізичним та юридичним особам, але й державам. Кібербезпека – один із ключових аспектів життя в інформаційну добу. Наші смартфони, соцмережі й інші онлайн-відбитки особи містять про

користувачів інформації більше, ніж вони самі знають про себе. При тому, вони можуть бути значно більш вразливими для атак зловмисників, ніж людина в реальному житті» [159].

Дубов Д.В. у своєму монографічному дослідженні, присвяченому питанням кіберзлочинності зосереджує увагу на тому, що: «Кіберзагрози Український державі та суспільству умовно можна розділити на два ключових рівні. Перший – «класичні» кіберзлочини – як абсолютно оригінальні, так і вже звичні для нас, для своєї реалізації вони потребують лише сучасних інформаційних технологій. Другий – злочини, характерні для геополітичної боротьби (або такі злочини на місцевому рівні, які мають потенціал вплинути на політичне становище держави): хактивізм, кібершпигунство та кібердиверсії. Водночас техніки здійснення атак в обох випадках демонструють чимало спільного. Наприклад, фішингові техніки можуть бути використані як для заволодінням коштами громадян, так і з кібершпигунською метою. Хоча, звичайно, ціла низка кіберзлочинів має на меті й може скоюватися виключно для збагачення злочинців» [133, с. 210].

Проаналізувавши кількість правопорушень у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку згідно даних, наведених у реєстрі кримінальних правопорушень та результати їх досудового розслідування Генеральної прокуратури України за період 2013-2022 рр. (табл. 5.3) можна прослідкувати наступну динаміку, яка вказує на те, що з 2013 р. до 2018 р. їх кількість збільшується або ж зменшується. Починаючи з 2019 р. до 2022 р. загальна кількість даних правопорушень має тенденцію до постійного зростання. Так, згідно даних реєстру загальна кількість таких правопорушень у 2019 р. становила 2204 випадки, а у 2022 р. зросла до 3415 випадків. Окрім того, в табл. 5.3 наведено кількість правопорушень у розрізі статей Кримінального кодексу України, що дає можливість детальніше прослідкувати наміри зловмисників у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку. Чинним законодавством передбачено відповідальність за скоєння кіберзлочину в межах статей Кримінального кодексу зазначених в табл. 5.3.

Таблиця 5.3

Кримінальні правопорушення у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку за 2013-2022 рр. (на основі [263])

Стаття Кримінального кодексу України	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Несанкціоноване втручання в роботу електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку, ст. 361	408	344	432	494	1795	1023	1183	1187	1679	1403
Створення з метою використання, розповсюдження або збуту шкідливих програмних чи технічних засобів, а також їх розповсюдження або збут, ст. 361-1	12	10	21	15	35	134	191	114	35	280
Несанкціоновані збут або розповсюдження інформації з обмеженим доступом, яка зберігається в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або на носіях такої інформації, ст. 361-2	20	11	59	28	64	52	57	131	141	60
Несанкціоновані дії з інформацією, яка оброблюється в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або зберігається на носіях такої інформації, вчинені особою, яка має право доступу до неї, ст. 362	152	73	75	311	670	1070	762	1047	1440	1664
Порушення правил експлуатації електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку або порядку чи правил захисту інформації, яка в них оброблюється, ст. 363	2	4	9	15	6	12	7	16	12	3
Перешкоджання роботі електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку шляхом масового розповсюдження повідомлень електрозв'язку, ст. 363-1	1	1	2	2	3	10	4	3	3	5
Всього	**595**	**443**	**598**	**865**	**2573**	**2301**	**2204**	**2498**	**3310**	**3415**

На підставі інформації (табл. 5.3) проведемо детальний аналіз кількості вчинених злочинів, до складу яких входять також і кіберзлочини, в розрізі статей Кримінального кодексу України.

На рис. 5.5 відобразимо інформацію за ст. 361 ККУ «Несанкціоноване втручання в роботу електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку» у 2013-2022 рр.

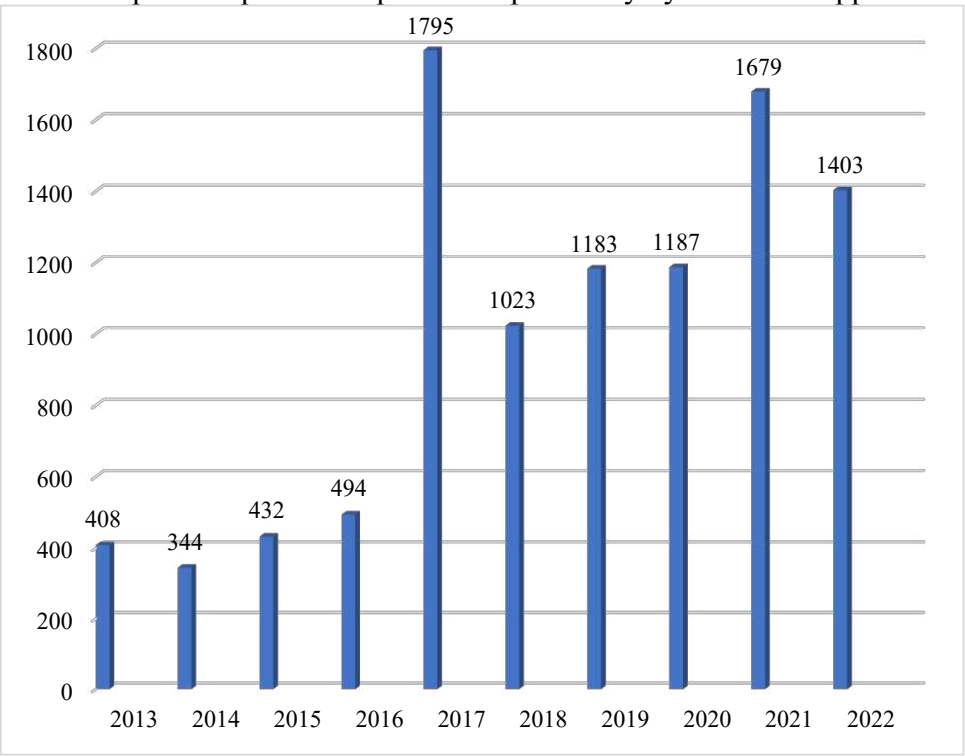

Рис. 5.5. Динаміка вчинених злочинів за ст. 361 ККУ «Несанкціоноване втручання в роботу електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку» у 2013-2022 рр. (на основі [263])

За інформацією наведеною на рис. 5.5 можна прослідкувати наступну динаміку вчинення злочинів у розрізі ст. 361 ККУ за досліджуваний період. Зокрема, найменшу кількість злочинів було зареєстровано у 2014 р., їх кількість становила 344 випадки, в свою чергу найбільшу їх кількість зафіксовано у 2017 р. – 1795 випадків. У 2018 р. зафіксовано дещо нижчий показник на рівні – 1023 випадки. Також спостерігається зростання випадків вчинення даного виду злочинів у період з 2018 р. до 2021 р. від 1023 до 1679 випадків

відповідно. У свою чергу у 2022 році можна спостерігати спадаючу тенденцію скоєння даного виду злочину, показник якого становить 1403 зареєстрованих правопорушення.

На наступному рис. 5.6 відобразимо динаміку вчинених злочинів за ст. 361-1 ККУ «Створення з метою використання, розповсюдження або збуту шкідливих програмних чи технічних засобів, а також їх розповсюдження або збут».

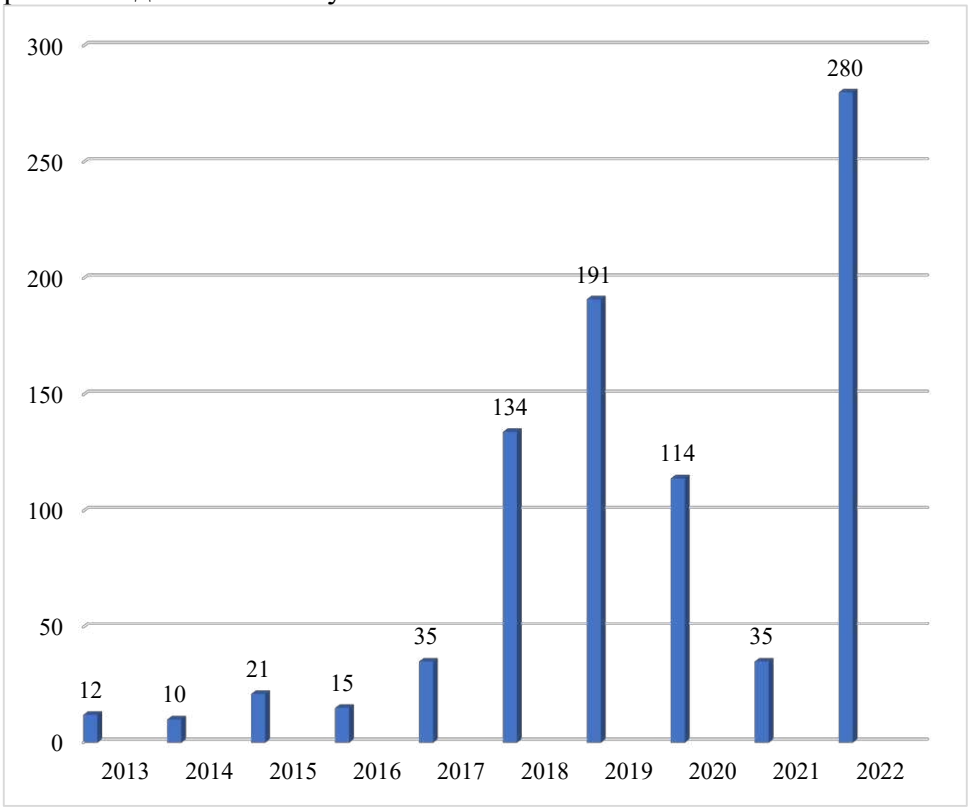

Рис. 5.6. Динаміка вчинених злочинів за ст. 361-1 ККУ «Створення з метою використання, розповсюдження або збуту шкідливих програмних чи технічних засобів, а також їх розповсюдження або збут» у 2013-2022 рр. (на основі [263])

Аналізуючи інформацію наведену на рис. 5.6 вочевидь можна стверджувати, що за даною статтею зареєстровано меншу кількість правопорушень, зокрема за 2013-2017 рр. їх кількість коливається від 10 у 2014 р. до 35 випадків у 2017 р. Значне зростання даних злочинів фіксується у 2018-2019 рр. на рівні 134 та 191 випадок відповідно, після чого спостерігається спадаюча динаміка до 35 випадків у 2021 р.

У 2022 р. суттєво зросла кількість зареєстрованих злочинів за даною статтею та зафіксована на рівні 280 випадків. Цей показник може свідчити про те, що у 2022 р. почалися активні прояви впливу на інтернет-ресурси з боку країни-агресора перед повномасштабним вторгненням на територію України.

В свою чергу, на рис. 5.7 продемонструємо динаміку вчинення злочинів, які були зареєстровані у період з 2013-2022 рр. за ст. 361-2 «Несанкціоновані збут або розповсюдження інформації з обмеженим доступом, яка зберігається в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або на носіях такої інформації».

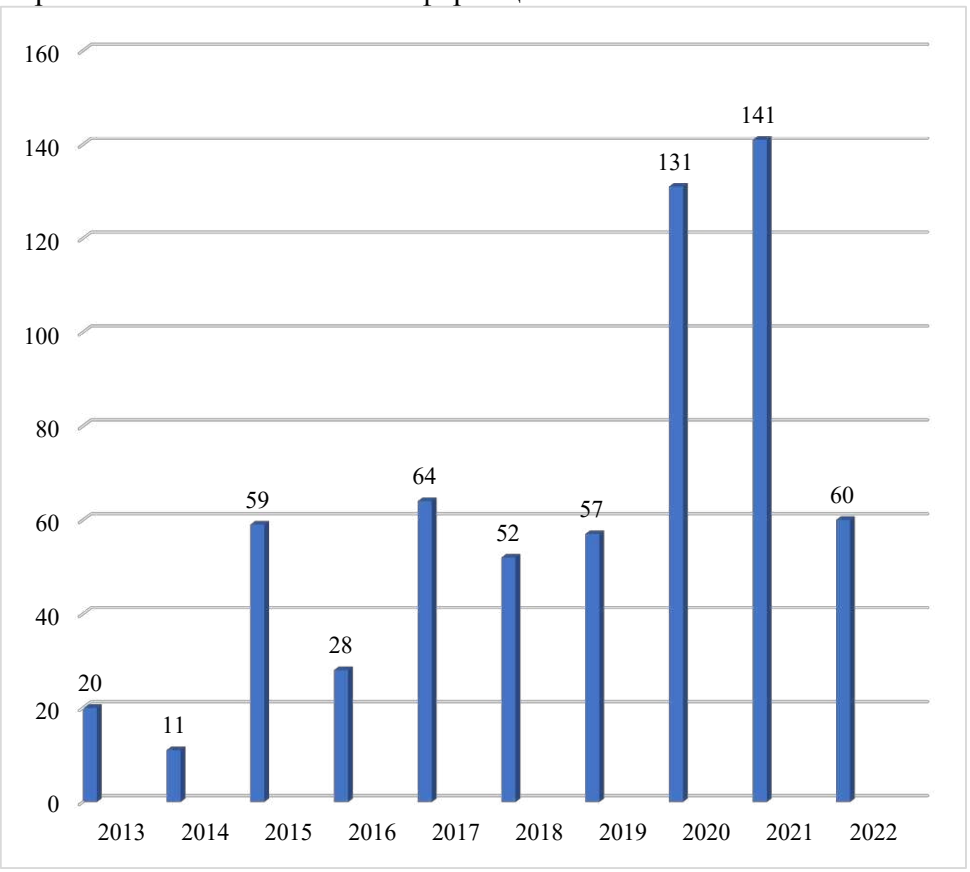

Рис. 5.7. Динаміка вчинених злочинів за ст. 361-2 «Несанкціоновані збут або розповсюдження інформації з обмеженим доступом, яка зберігається в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або на носіях такої інформації» у 2013-2022 рр. (на основі [263])

Згідно даних рис. 5.7 спостерігається наступна ситуація, яка описує рівень вчинення злочинів за ст. 361-2 «Несанкціоновані збут або розповсюдження інформації з обмеженим доступом, яка зберігається в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або на носіях такої інформації», зокрема, можна спостерігати наступну динаміку, згідно якої найменший рівень зафіксованих злочинів зафіксовано у 2014 р. на рівні – 11 випадків, найвищий – у 2021 р. – 141 випадок. У 2022 році спостерігається значне зменшення зареєстрованих випадків вчинення злочинів за даною статтею, що становить 60 випадків.

На наступному рис. 5.8 наведемо інформацію щодо кількості зареєстрованих злочинів за ст. 362 ККУ «Несанкціоновані дії з інформацією, яка оброблюється в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або зберігається на носіях такої інформації, вчинені особою, яка має право доступу до неї» за досліджуваний період.

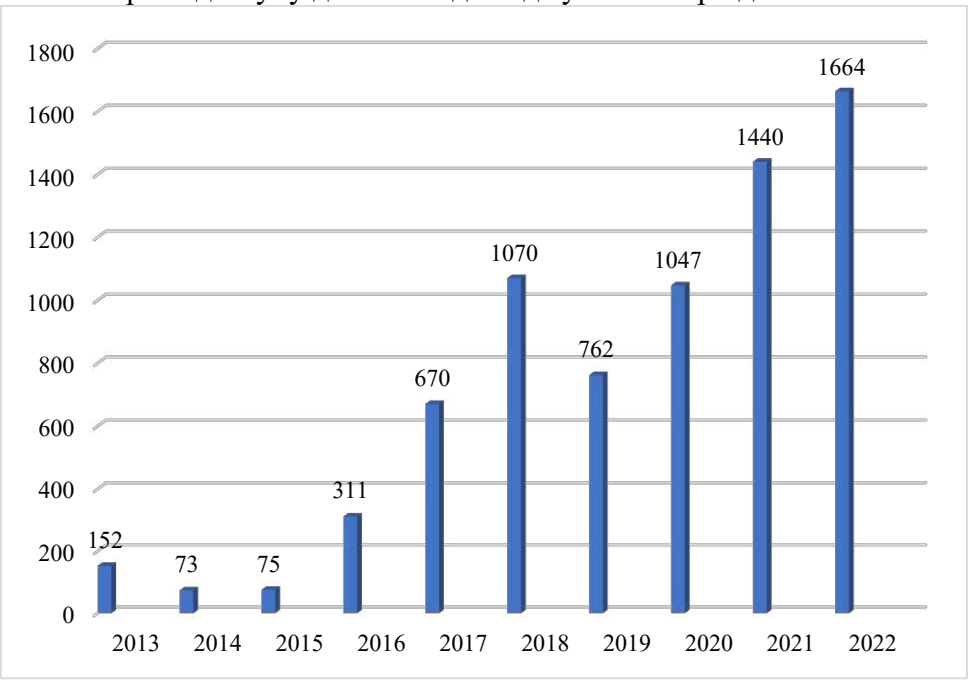

Рис. 5.8. Динаміка вчинених злочинів за ст. 362 ККУ «Несанкціоновані дії з інформацією, яка оброблюється в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або зберігається на носіях такої інформації, вчинені особою, яка має право доступу до неї» у 2013-2022 рр. (на основі [263])

Отже, за даними рис. 5.8 спостерігається наступна ситуація щодо динаміки рівня злочинності за ст. 362 ККУ «Несанкціоновані дії з інформацією, яка оброблюється в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або зберігається на носіях такої інформації, вчинені особою, яка має право доступу до неї», яка демонструє той факт, що найнижчий рівень злочинності за досліджуваний період зафіксовано у 2014 р. на рівні 73 випадки, а найвищий показник – 1664 випадки зареєстровано у 2022 р. Слід також зауважити, що впродовж 2014-2022 рр. спостерігалося поступове зростання кількісті злочинів, хоча й був зафіксований спад рівня злочинності у 2019 р. на рівні 762 випадки. Даний вид злочинів пов'язаний з шахрайськими діями зацікавлених користувачів комп'ютерних систем, який набуває неабиякої популярності в останні роки.

Розглянемо детальніше кількість зареєстрованих злочинів у досліджуваному періоді за ст. 363 «Порушення правил експлуатації електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку або порядку чи правил захисту інформації, яка в них оброблюється» та відобразимо їх у вигляді діаграми (рис. 5.9).

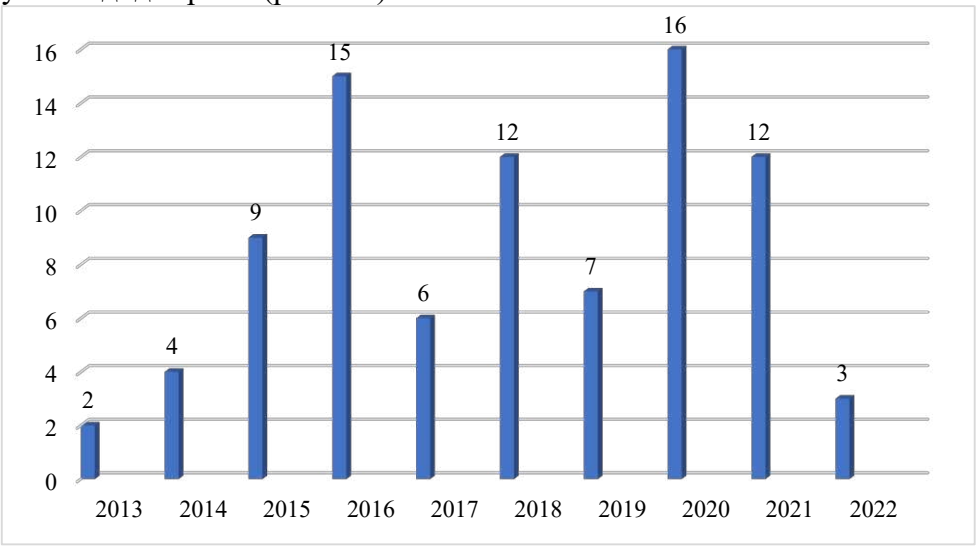

Рис. 5.9. Динаміка вчинених злочинів за ст. 363 «Порушення правил експлуатації електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку або порядку чи правил захисту інформації, яка в них оброблюється» у 2013-2022 рр. (на основі [263])

Аналізуючи дані викладені на рис. 5.9 прослідковується невелика кількість зареєстрованих злочинів у 2013-2022 рр. за ст. 363 «Порушення правил експлуатації електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку або порядку чи правил захисту інформації, яка в них оброблюється». Зокрема, найменшу кількість – 2 випадки зафіксовано у 2013 р., а найбільшу – 16 випадків у 2020 р. Разом з тим, у 2021 р. та 2022 р. прослідковується значне зменшення вчинення даного виду злочину на рівні 12 та 3 випадки відповідно.

На наступному рис. 5.10 розглянемо кількість зареєстрованих злочинів за ст. 363-1 «Перешкоджання роботі електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку шляхом масового розповсюдження повідомлень електрозв'язку» у розрізі 2013-2022 рр.

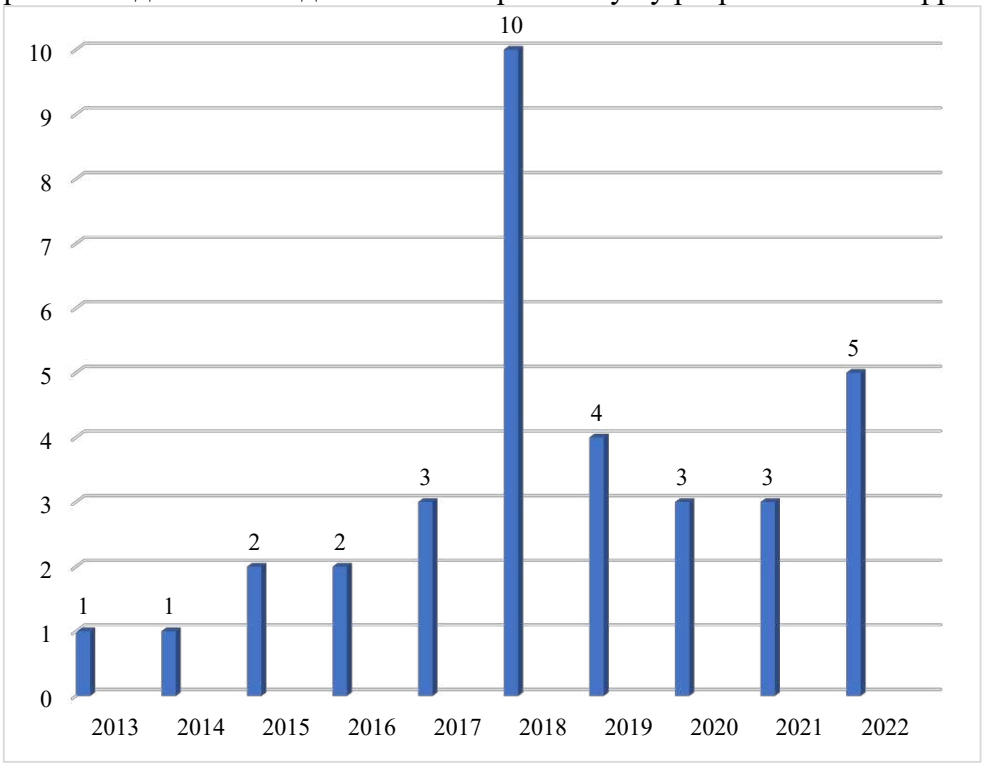

Рис. 5.10. Динаміка вчинених злочинів за ст. 363-1 «Перешкоджання роботі електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку шляхом масового розповсюдження повідомлень електрозв'язку» у 2013-2022 рр. (на основі [263])

Отже, як бачимо з рис. 5.10 за даною статтею спостерігається найменший рівень зареєстрованих злочинів. Так, найменшу кількість злочинів за досліджуваний період зафіксовану у 2013 та 2014 рр. по 1 випадку, найбільша кількість фіксується у 2018 р. – 10 випадків. В свою чергу, з 2019 до 2021 рр. спостерігається зменшення даного показника до 4 випадків у 2019 р., та по 3 випадки у 2020-2021 р. У 2022 р. фіксується незначне збільшення вчинення злочинів даного виду та становить відповідно 5 випадків.

Разом з тим, для об'єктивного розгляду питань, пов'язаних зі стороннім впливом на інтернет-ресурси різних органів державної влади та місцевого самоврядування, фінансово-кредитних установ, засобів масової інформації, закладів освіти та інших державних ресурсів, вважаємо за необхідне більш детальніше зупинитися на цьому питанні.

«У 2021 році в Україні зафіксовано 41 мільйон підозрілих подій інформаційної безпеки, опрацьовано 160 тисяч критичних подій, зареєстровано 147 кіберінцидентів, повідомляє Держспецзв'язку з посиланням на перший щорічний звіт Оперативного центру реагування на кіберінциденти Державного центру кіберзахисту (ДЦКЗ) за результатами виявлення вразливостей і реагування на кіберінциденти та кібератаки.

Найчастіше кіберінциденти стосувалися:

– шкідливого програмного коду (28 %);

– збору інформації зловмисниками (18 %);

– шахрайства (6 %) [99].

В свою чергу у «Звіті роботи системи виявлення вразливостей і реагування на кіберінциденти та кібератаки», який розміщено на офіційному сайті Оперативного центру реагування на кіберінциденти Державного центру кіберзахисту Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації наведено дані про кількість вчинених кібератак на сайти державних установ у 2021 р. Кількість зібраних та опрацьованих даних для виявлення підозрілих подій на об'єктах кіберзахисту, які спричинили певні кіберінциденти наведено на рис. 5.11. Всього за звітний період підсистемою оперативного центру реагування на кіберінциденти виявлено близько 41 млн. підозрілих подій інформаційної безпеки на об'єктах кіберзахисту. Для ефективного реагування на дані загрози усю сукупність підозрілих подій розподілено за трьома пріоритетами: високий (58 %), середній (19 %) та низький (23 %). Відповідно із загальної кількості виокремлено близько 160000 критичних подій інформаційної безпеки об'єктів кіберзахисту, в загальній сукупності яких найбільша частка критичних подій припадає на організації та підприємства (65 %), дещо

менше здійснювався сторонній вплив на інтернет-ресурси Обласних державних адміністрацій (33 %) та міністерств (1 %). Таким чином, протягом 2021 р. Оперативного центру реагування на кіберінциденти зареєстровано 147 кіберінцидентів.

Рис. 5.11. Кількість зібраних та опрацьованих даних для виявлення кіберінцидентів у 2021 р. [151]

На наступних рис. 5.12, рис. 5.13 представлено інформацію про категорії та типи подій при вчинені кібератак та кіберінцидентів.

Рис. 5.12. Категорії подій кібератак та кіберінцидентів у 2021 р. [151]

На рис. 5.12 відображено усю сукупність критичних подій інформаційній безпеці у розрізі категорій, за якими вчинявся вплив на об'єктів кіберзахисту, згідно Переліку категорій кіберінцидентів [238]. Таким чином, найбільший відсоток припадає на категорію 10 Інші невизначені інциденти (33 %), наступні категорії: 02 Шкідливий програмний код (28 %), 03 Збір інформації зловмисником (18 %). Незначний відсоток від загальної кількості припадає на такі категорії подій кібератак як: 08 Шахрайство (6 %), 07 Порушення властивостей інформації (4 %), 09 Відома вразливість (4 %), 06 Порушення доступності (3 %), 05 Втручання (2 %), 01 Шкідливий (образливий) вміст (1 %) та 04 Спроби втручання (1 %).

Також доречним є виокремлення типів подій кібератак та кіберінцидентів за якими зацікавлені особи здійснювали вплив на інтернет-ресурси об'єктів кіберзахисту (рис. 5.13).

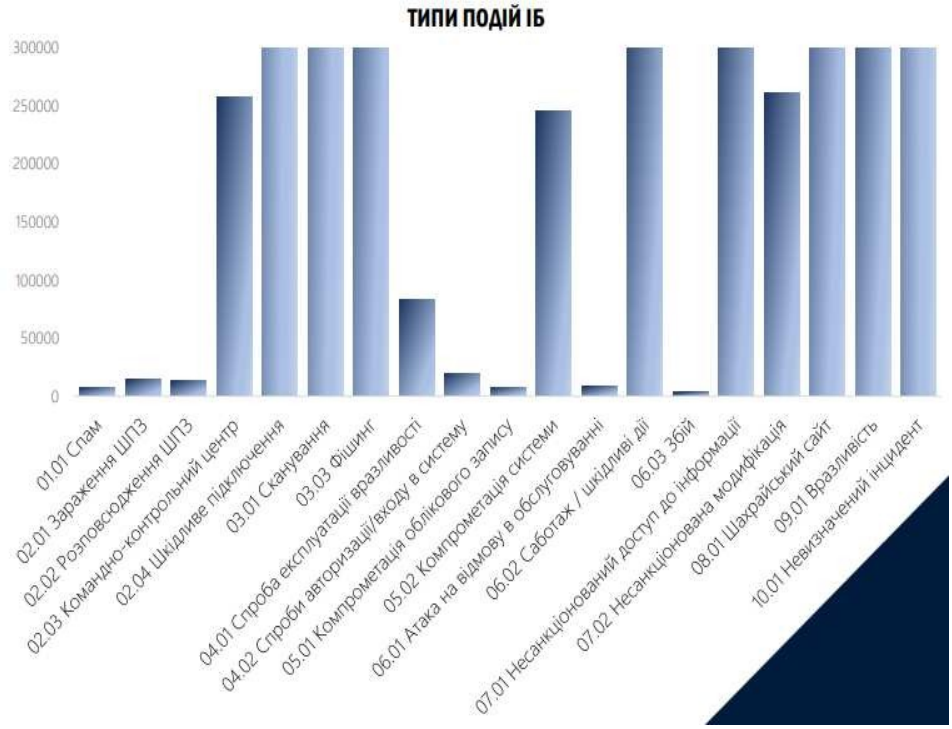

Рис. 5.13. Типи подій кібератак та кіберінцидентів у 2021 р. [151]

За даними рис. 5.13 спостерігається наступна динаміка прояву кібератак та кіберзлочинів у 2021 р. у розрізі їх типів. Так, згідно Переліку категорій кіберінцидентів [238], найчастіше із загальної кількості інцидентів вчиняються такі, показник яких зафіксовано на рівні 300000: 02.04 Шкідливе підключення; 03.01 Сканування; 03.03 Фішинг; 06.02 Саботаж/ шкідливі дії; 07.01 Несанкціонований доступ до

інформації; 08.01 Шахрайський сайт; 09.01 Вразливість; 10.01 Невизначений інцидент. Наступними за рівнем прояву (близько 250000) були інциденти: 07.02 Несанкціонована модифікація; 02.03 Командно-контрольний центр; 05.02. Компроментація системи. Майже 10000 інцидентів зафіксована за типом 04.01 Спроба експлуатації вразливості. Незначна кількість інцидентів, в межах до 2000 проявів, фіксувалася також за наступними типами: 04.01 Спроба експлуатації вразливості; 02.01 Зараження шкідливим програмним забезпеченням; 02.02 Розповсюдження ШПЗ; 01.01 Спам; 05.01 Компрометація облікового запису; 06.01 Атака на відмову в обслуговуванні; 06.03 Збій.

За даними опублікованими у «Звіті роботи системи виявлення вразливостей і реагування на кіберінциденти та кібератаки», який розміщено на офіційному сайті Оперативного центру реагування на кіберінциденти Державного центру кіберзахисту Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації можемо спостерігати ситуацію, що у 2021 р. виявлено та оброблено 1164 випадки кібератак на об'єктах кіберзахисту, які представлено у розрізі типів індикаторів та різновиду шкідливого програмного забезпечення (рис. 5.14).

Рис. 5.14. Прояви кібератак у розрізі індикаторів [151]

За типом індикаторів найбільша частка з кількості випадків, вказаної на рис. 5.14 припадає на кібератаки вчинені через ip-з'єднання (89 %). Значно менше випадків кібератак зафіксовано через domain та url-з'єднання – 7 % та 4 % відповідно. Якщо розглядати дані випадки з точки зору типу до якого відноситься шкідливе програмне забезпечення – переважають кібератаки вчинені за допомогою шкідливого мережевого програмного забезпечення, на зразок як Conficker та Trickbot, таких проявів зафіксовано до 500 випадків за кожним типом.

Як зазначає Н. Курочко: «За останній рік кількість кібератак у світі зросла в середньому на 50 %. Перша половина 2022 року демонструє значне зростання атак проти всіх галузей економіки – у середньому 605 на день. Найчастіше цілями хакерів ставали державний, фінансовий сектори та медіа – близько 2600 атак щотижня, що на 44 % більше, ніж у 2021 році» [190].

Так, у «Аналітичному довіднику «Війна у цифровому вимірі та права людини аналітичний звіт за період із 24 лютого по 30 квітня 2022 р.», який підготовлено ГО «Платформа прав людини», зазначаються наступні дані про кібератаки: «Всього за період із 24 лютого по 30 квітня 2022 р. зафіксовано 32 повідомлення про кібератаки на вебсайти державних органів, установ, організацій та ЗМІ. Серед них: 7 повідомлень стосувалося кібератак на офіційні вебсайти органів державної влади та органів місцевого самоврядування, 23 – на сайти ЗМІ та на соціальні мережі, 2 – на вебсайти ГО.» [29, с. 7].

Окрім кібератак досить розповсюдженими є також фішинг-атаки, за допомогою яких зацікавлені особи намагаються заволодіти особистою інформацією населення. Як зазначають О. Вдовенко, Є. Воробйов, Л. Опришко: «Всього за період із 24 лютого по 30 квітня 2022 р. зафіксовано 15 повідомлень про фішинг-атаки, які було націлено на широке коло осіб, зокрема й на органи державної влади, їхніх посадових і службових осіб» [29, с. 10].

Як зазначається в «Аналітичному документі Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України «Найбільше атак припало на початок року, ще до повномасштабного вторгнення, а протягом першого місяця війни Україна зазнала втричі більше кібератак, ніж рік тому у відповідний період. Кібератаки тривають і сьогодні, хоча їхня інтенсивність трохи знизилась.

З 24.02.2022 по 24.08.2022 було здійснено 1123 кібератаки.

Основні сектори, які атакують хакери: Уряд і місцеві органи влади – 260; Сектор безпеки та оборони – 154; Комерційні організації – 83; Фінансовий сектор – 72; Інше – 554.

Найпоширеніші методи кібератак: Збір інформації зловмисником – 306; Шкідливий програмний код – 267; Втручання – 149; Відома вразливість – 100; Інше – 301» [32].

Також за даними ГО «Платформа прав людини», які базуються на отриманій на запит від Держспецзв'язку статистичній інформації, можна спостерігати наступну ситуацію щодо кількості кібератак на державний сектор: «Якщо в лютому (з 1 по 23 лютого) на державний сектор здійснили близько 143 тисяч атак, то в наступні місяці ця цифра стрімко зросла:

– 3,2 мільйона атак за дві декади квітня,

– 42,7 мільйона атак у травні,
– 27,7 мільйона – в червні,
– 32,3 мільйона атак у липні,
– 28,7 мільйона атак у серпні,
– 25,1 мільйона у вересні» [28].

Останнім часом почастішали випадки прояву стороннього впливу на кіберпростір України, значною мірою це пов'язано із повномасштабним вторгненням російської федерації. Такі дії спрямовані на виведення з ладу електронних ресурсів органів державної влади та критичної інфраструктури з метою дестабілізації військово-політичної ситуації в Україні.

Відповідно до зазначеного, механізми забезпечення інформаційної безпеки процесів формування та реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки держави, мають ґрунтуватися на сукупності складових, до яких віднесемо наступні:

– по-перше, забезпечення системи захисту інформації на усіх етапах реалізації державної політики та реалізації правоохоронної функції держави в сфері економічної злочинності. Полягає в тому, що інформаційних захист має бути побудований таким чином, щоб врахувати специфіку діяльності кожного суб'єкта реалізації досліджуваної державної політики, а також встановити рівні безпеки для каналів передачі інформації між ним. Система захисту інформації повинна відповідати основним вимогам Конституції України та забезпечувати дотримання прав та свобод громадян та осіб без громадянства;

– по-друге, формування заходів з інформаційної гігієни усіх учасників реалізації державної політики та правоохоронної функції. Як показує практика, більшість інформаційних загроз пов'язані із необережністю учасників реалізації державної політики. Відповідно, є необхідність у здійсненні навчальних заходів із кібергігієни серед осіб, що задіяні в досліджуваних процесах;

– по-третє, впровадження системи запобігання та протидії кіберзлочинам та особливих санкцій, за злочини, здійснені в сфері реалізації правоохоронної функції;

– по-четверте, розробка системи оцінки кіберзагроз для державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки держави. Така система оцінки дозволить визначити критичні точки та сформувати таку систему захисту, яка буде протидіяти сучасним кіберзагрозам;

– по-п'яте, забезпечення кібербезпеки єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України;

– по-шосте, розробка системи моніторингу за кіберзагрозами в системі запобігання та протидії економічній злочинності. Система моніторингу має функціонувати на постійній основі як для попередження загроз так і для усунення їх наслідків.

Усі зазначенні положення мають стати складовими комплексної системи забезпечення інформаційної безпеки процесу формування та реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки держави. Комплексність такої системи можлива за умови врахування властивостей усіх складових процесу реалізації державної політики (рис. 5.15).

Вихідними положеннями механізму забезпечення інформаційної безпеки процесу реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки держави є наступні:

– принципи розробки та функціонування механізму: законності; приватності; незалежності; динамічності; ієрархічності; захисту даних; керованості; професійності; конфіденційності; комплексності; комунікативності; систематичності;

– завдання, які потрібно досягти через впровадження механізму: 1) протидії інформаційній злочинності; 2) забезпечення обмеженого доступу до даних; 3) забезпечення безпеки даних суб'єктів реалізації державної політики; 4) забезпечення безпеки особистих даних учасників реалізації державної політики; 5) формування системи моніторингу за системою захисту інформації; 6) формування забезпечення реалізації механізму; 7) здійснення оцінки ефективності системи інформаційного захисту;

– методи забезпечення інформаційної безпеки процесу реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності: психологічні методи спрямовані на психологічну оцінку учасників забезпечення інформаційної безпеки для визначення можливості виконання ними завдань, а також попередня оцінка впливу заходів інформаційної безпеки та психологічний стан учасників правоохоронних операцій та реалізації державної політики загалом; правові – формування правового поля забезпечення інформаційної безпеки, що враховує: режим доступу до інформації, порядок обміну інформацією, особливості зберігання та використання інформації, відповідальність за порушення процедур забезпечення інформаційної безпеки та інше; організаційні – розробка та реалізація заходів із забезпечення інформаційної безпеки; технологічні – впровадження інформаційних технологій та формування вимог до програмних продуктів; технічні – технічне забезпечення процесів зберігання, обміну, збору та використання інформації та налагодження комунікації між суб'єктами реалізації державної політики.

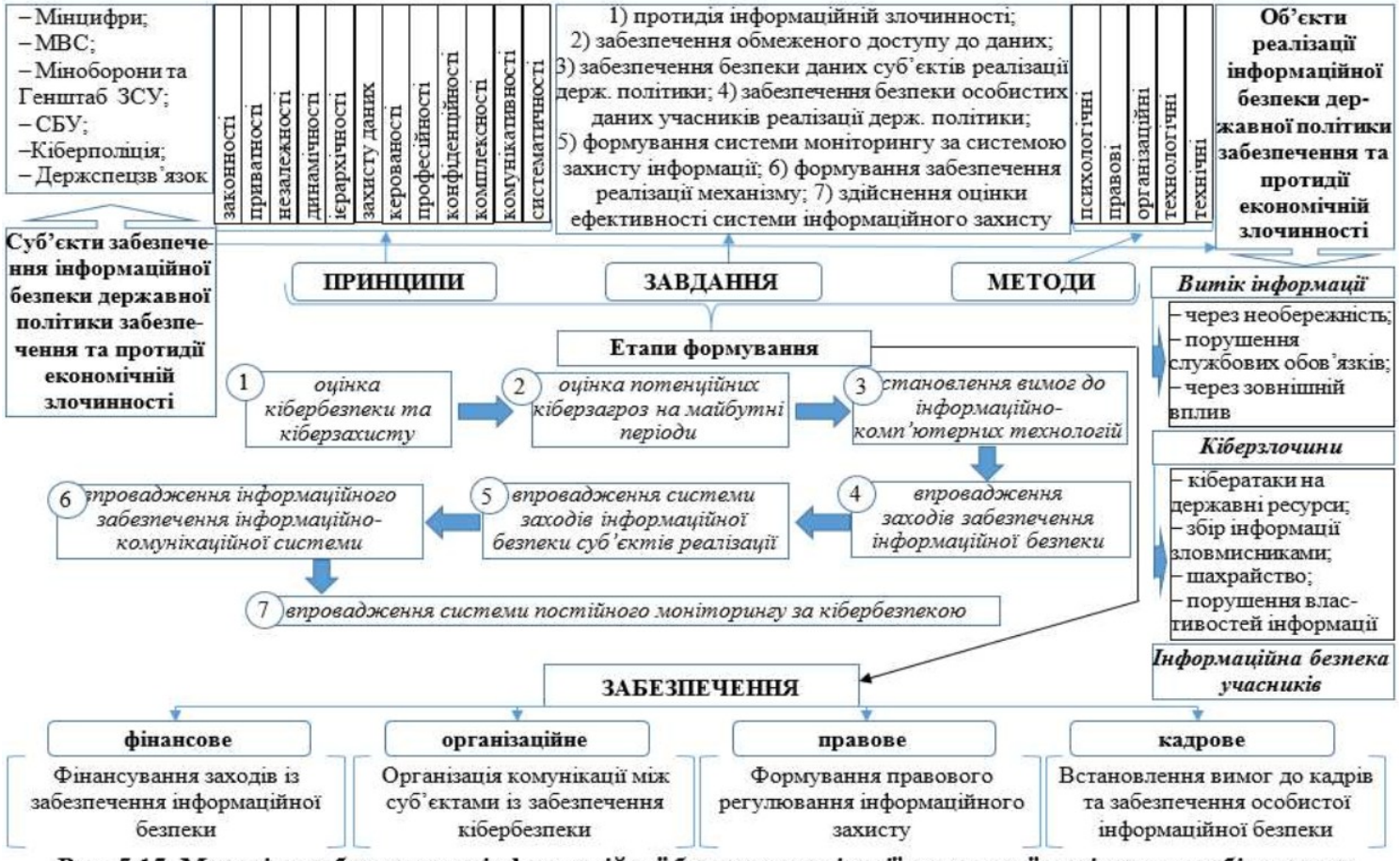

Рис. 5.15. Механізм забезпечення інформаційної безпеки реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності

Вважаємо, що механізм забезпечення інформаційної безпеки процесів реалізації досліджуваної політики має ґрунтуватися на системному підході в класичному розумінні змісту системи як впливу суб'єкту на об'єкт. Відповідно, суб'єктами системи інформаційного захисту державної політики є: Міністерство цифрової трансформації України; Міністерство внутрішніх справ; Міністерство оборони України та Генеральний штаб ЗСУ; Служба безпеки України; Кіберполіція; Держслужба спеціального зв'язку та захисту інформації України. В свою чергу, об'єктом забезпечення інформаційного захисту державної політики є: витік інформації, кіберзлочини та інформаційна безпека учасників реалізації державної політики та правоохоронних процесів.

Власне процес формування системи інформаційного захисту державної політики забезпечення та протидії економічній злочинності має складатися із наступних послідовних етапів: 1) оцінка кібербезпеки та кіберзахисту; 2) оцінка потенційних кіберзагроз на майбутні періоди; 3) встановлення вимог до інформаційно-комп'ютерних технологій; 4) впровадження заходів забезпечення інформаційної безпеки; 5) впровадження системи заходів інформаційної безпеки суб'єктів реалізації; 6) впровадження інформаційного забезпечення інформаційно-комунікаційної системи; 7) впровадження системи постійного моніторингу за кібербезпекою. Реалізація зазначених етапів потребує наступних видів забезпечення: фінансове, інформаційне, правове, кадрове.

Таким чином, розроблено механізм забезпечення інформаційної безпеки процесів запобігання та протидії економічній злочинності. Даний механізм включає вихідні положення, зокрема: встановлено суб'єкти забезпечення інформаційного захисту та виявлено властивості об'єктів. Визначено принципи, яким має відповідати система інформаційного захисту процесів реалізації державної політики. В контексті назрілих проблем інформаційного характеру запропоновано сукупність завдань механізму, а їх вирішення можливе через організаційні, правові, психологічні, технічні та технологічні методи. Встановлено, що зазначені методи мають відповідати запропонованим етапи формування і реалізації запропонованого механізму, до яких віднесено: 1) оцінка кібербезпеки та кіберзахисту; 2) оцінка потенційних кіберзагроз на майбутні періоди; 3) встановлення вимог до інформаційно-комп'ютерних технологій; 4) впровадження заходів забезпечення інформаційної безпеки; 5) впровадження системи заходів інформаційної безпеки суб'єктів реалізації; 6) впровадження інформаційного забезпечення інформаційно-комунікаційної системи; 7) впровадження системи постійного моніторингу за кібербезпекою.

5.3. Налагодження міжнародної співпраці в сфері запобігання та протидії економічній злочинності

Процеси глобалізації, які відбуваються у всьому світі, задоволення економічних потреб як законним, так і незаконним шляхом – призводять до того, що економічна злочинність давно перестала бути національною характеристикою, а натомість інтегрувалась у світовий економічний простір. Вона є явищем світового масштабу, що дає право стверджувати про зміну функціонального поля держави в процесі запобігання та протидії економічній злочинності. Погоджуємось з тезою Д.О. Грицишена щодо того, що "реалізація правоохоронної функції держави має відбуватися як з позиції реалізації внутрішньої політики, так і зовнішньої, зокрема в частині взаємодії із міжнародними правоохоронними організаціями" [56].

Це сприяє пошуку нових методів з удосконалення вже відомих щодо співробітництва правоохоронних органів з міжнародними правоохоронними організаціями у сфері запобігання та протидії економічній злочинності. У зв'язку з цим, виникає необхідність щодо удосконалення системи правоохоронної діяльності саме в ключі співпраці з міжнародними правоохоронними організаціями.

Питання співпраці правоохоронних органів з міжнародними організаціями піднімали в своїх дослідженнях: І.А. Алєксандрова, О.М. Бандурка, В.В. Бердиківський, В.Т. Білоус, А.В. Войціховський, Д.О. Грицишен, В.В. Євдокимов, І.М. Леган, І.В. Лєшукова. Враховуючи всі напрацювання, відомі з цієї тематики, вважаємо необхідне здійснити напрацювання щодо розробки механізму із запобігання та протидії економічній злочинності.

Інтерпол налічує 195 країн-членів, які створюють глобальну мережу поліції, співпрацюючи з Генеральним секретаріатом для обміну даними, пов'язаними з поліцейськими розслідуваннями. Конфіденційну інформацію з розслідування транснаціональних злочинів можна отримати з 19 баз даних, що містять близько 124 мільйони записів поліцейських. Через бази Інтерполу в світі щоденно здійснюється 20 мільйонів пошуків [374]. Для забезпечення взаємозв'язку між країнами-учасницями в кожній з них діє Національне центральне бюро Інтерполу.

Україна подала заяву для вступу в Інтерпол в 1992 році. Статус Національного центрального бюро в 1993 році було присвоєно Міністерству внутрішніх справ. Нині Департамент Інтерполу та Європолу Національної поліції України забезпечує представництво України в Міжнародній організації кримінальної поліції (Інтерполі) та

Європейському поліцейському офісі (Європол), а також здійснює повноваження Національної поліції України як Національного центрального бюро Інтерполу та Національного контактного пункту Європолу в Україні [96].

На цей робочий апарат покладено завдання з координації правоохоронних органів, а також взаємодії з генеральним секретаріатом Інтерполу та відповідними органами держав-членів. Аби забезпечити це, Національне центральне бюро Інтерполу:

– надсилає партнерам запити про злочини і злочинців, розшукуваних осіб, предмети, документи, нагляд за особами, які підозрюються у скоєнні злочинів;

– приймає і контролює реалізацію аналогічних запитів з-за кордону;

– проводить для іноземних правоохоронців оперативно-розшукові заходи в Україні;

– повідомляє центр та партнерів про затриманих іноземців та злочини, скоєні ними;

– формує за результатами своєї роботи банки даних, подає звіти до Генерального секретаріату Інтерполу.

Інтенсивність роботи національної поліції України з Інтерполом впродовж 2014-2021 років вимірюється високим ступенем звернення (рис. 5.16).

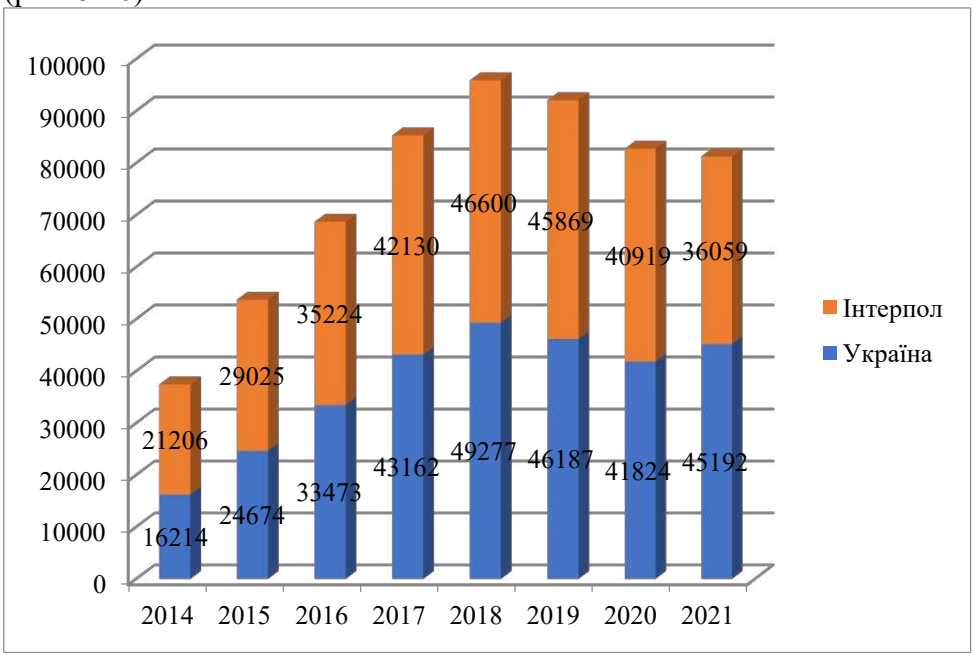

Рис. 5.16. Діяльність НЦБ Інтерполу в період з 2014 по 2021 рр. [128]

Відповідно до даних рис. 5.16 за 2021 рік було здійснено 81251 звернення, серед яких 45192 від правоохоронних органів України [128].

Найбільша співпраця за критерієм кількості опрацьованих документів здійснювалася з росією, Польщею, Німеччиною, Чехією та Молдовою (рис. 5.17).

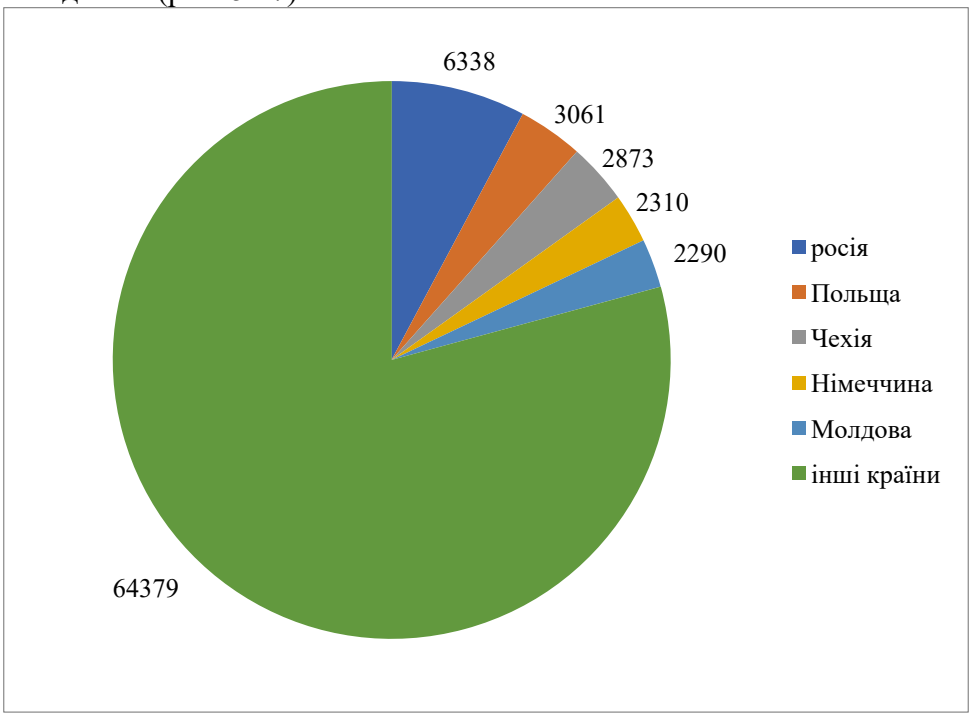

Рис. 5.17. Інтенсивність співробітництва України з іншими країнами за кількістю звернень [128]

Серед ключових напрямів співробітництва з даними країнами варто виокремити наступні:

– пошук осіб з метою затримання та їх подальшої екстрадиції;

– інформація щодо розслідування злочинів кримінального чи злочинного характеру в попередні роки;

– ідентифікація осіб чи невпізнаних трупів;

– проведення криміналістичних досліджень,

– пошук інформації з питань публічної безпеки і порядку;

– ідентифікація загроз, організованих груп та злочинних організацій, тенденцій розвитку злочинності.

Найпоширеніші злочини, інформацію щодо яких отримував чи надавав український НЦБ відображені на рис. 5.18.

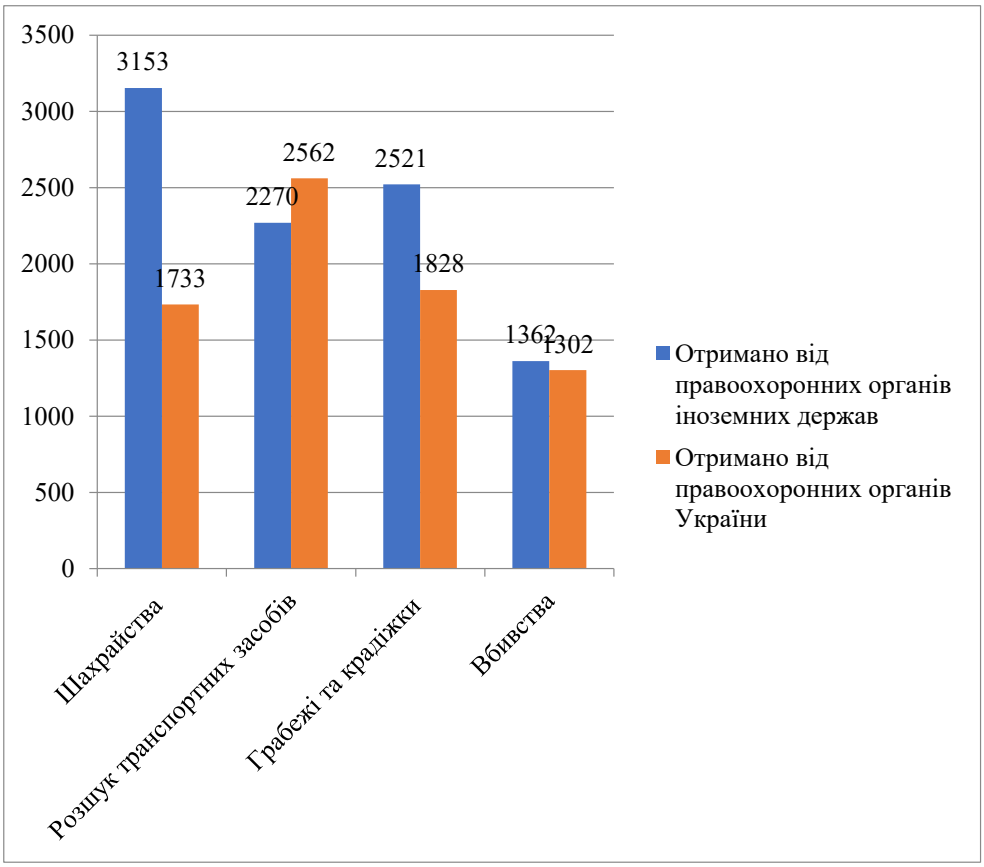

Рис. 5.18. Інформаційний обмін інформацією щодо найпоширеніших злочинів в 2021 році [128]

Так найбільший обмін інформацією в 2021 році здійснювався стосовно справ щодо шахрайства (5461 звернення), на півсотню звернень менше здійснили при розшуку транспортних засобів. Кількість звернень щодо розгляду справ із здійснення грабежів і крадіжок складає 4751, щодо з'ясування вбивств – 2804 звернень загалом.

Упродовж 2021 року встановлено 348 випадків викрадення транспортних засобів, серед яких в Україні знайдено 312 викрадених засобів автотранспорту, що розшукувались правоохоронними органами іноземних країн (рис. 5.19), 19 автотранспортних засобів, що розшукувались правоохоронними органами України та 17 автомобілів, що розшукувались за ініціативи правоохоронних органів України, установлено на території України.

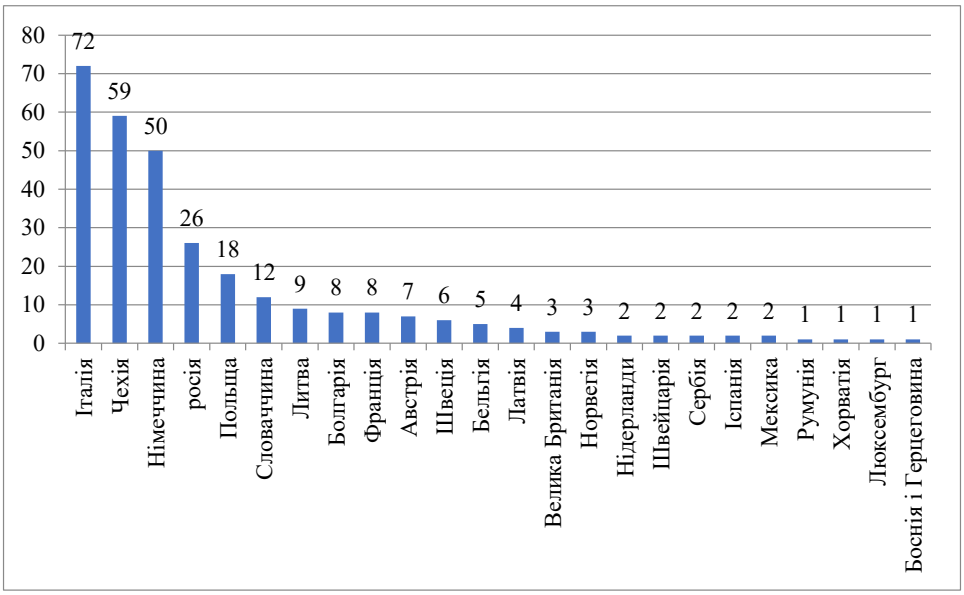

Рис. 5.19. Розподіл за країнами викрадених автотранспортних засобів, розшукуваних Інтерполом інших країн в Україні в 2021 році [128]

Згідно з довідкою про результати службової діяльності Національного центрального бюро Інтерполу в Україні станом на 2021 рік у сфері розшуку осіб на території України встановлено 419 осіб, що розшукувались правоохоронними органами іноземних країн та знайдено 111 осіб на території інших іноземних країн (рис. 5.20).

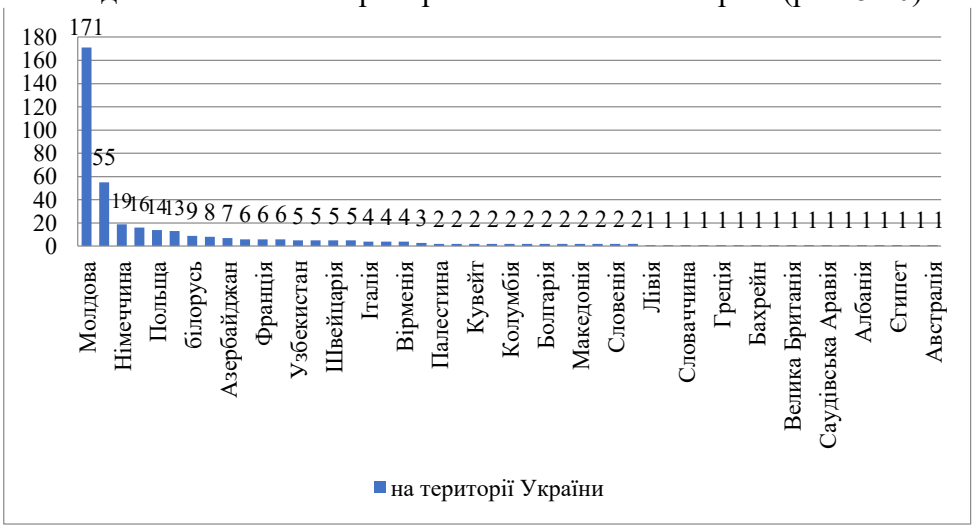

Рис. 5.20. Кількість осіб, розшукуваних правоохоронними органами України в 2021 році [128]

З території України на територію іноземних держав екстрадовано 78 осіб за 2021 рік, а саме: 16 до росії, 9 до Туреччини, 8 до Молдови, 7 до Німеччини, 4 до Азербайджану, по 3 особи до Грузії, Естонії, Румунії, Франції, Угорщини, по 2 осіб до білорусії, Австрії, Казахстану, Бельгії, Болгарії, Польщі та по 1 особі до Узбекистану, Швейцарії, Чорногорії, Чехії, Словаччини, Італії, Македонії.

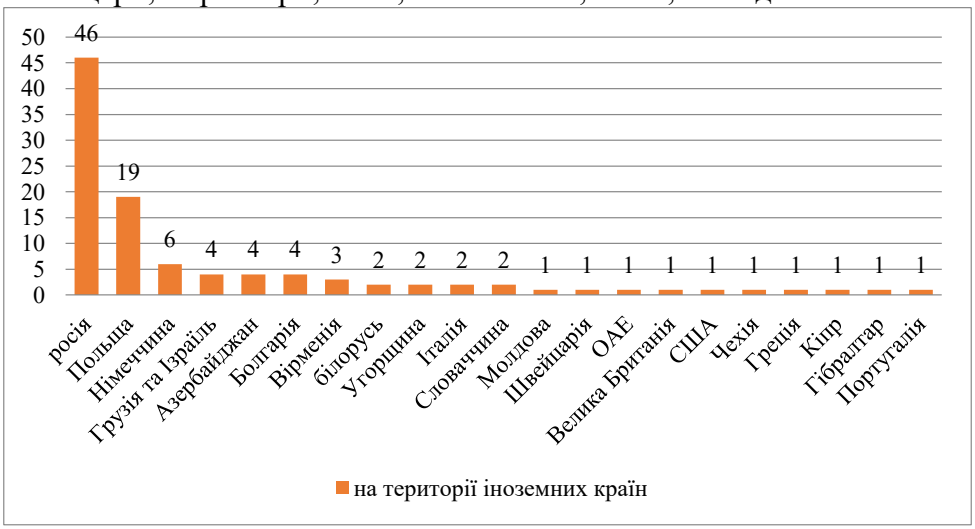

Рис. 5.21. Кількість осіб, розшукуваних правоохоронними органами на території іноземних країн в 2021 році [128]

За безпосередньої участі Департаменту Інтерполу здійснено екстрадицію в Україну 45 осіб: 22 з росії, 9 з Польщі, 3 з Чехії, 2 з Туреччини і по 1 особі з Данії, ОАЕ, Угорщини, Катару, Італії, Грузії, Болгарії, Великої Британії.

У сфері супроводження розслідувань за запитами НЦБ іноземних країн було ідентифіковано 2719 осіб, перевірено 307 ДНК-профілів, та перевірено за відбитками пальців 1004 дактокарт осіб.

Впродовж 2021 року відпрацьовано 726 повідомлення Держприкордонслужби України, щодо спрацювання банку даних Інтерполу «викрадених / втрачених проїзних документів»; проведено перевірку 1983 осіб за обліками Держприкордонслужби України; здійснено перевірку 405 суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності; здійснено сприяння проведенню депортації (транзитом через Україну) 19 осіб. За дорученням Міністерства юстиції України здійснено організацію процедури передачі-приймання 112 засуджених громадян

України для подальшого відбування покарання на території України з росії (108 засуджених), білорусії (3 особи), Словаччини (1 особу).

В звіті Інтерполу 2021 року Україна фігурує в секторі безпеки кіберпростору. Шістьох злочинців, підозрюваних у переказі готівки від імені сумнозвісної групи вимагачів, спрямованої проти корейських компаній і наукових установ США, заарештували в Україні в рамках операції «Циклон» після 30-місячного трансконтинентального розслідуваннях [334].

Європол також виступає установою забезпечення правопорядку серед країн-членів Європейського Союзу. Перш за все, дана установа виступає в якості інформаційного центру, який слугує банком даних для країн, що входять до ЄС, а за наявності спеціальних домовленостей може бути використана третіми країнам. Європол працює виключно у напрямі налагодження ефективної системи міжнародного обміну поліцейською інформацією та здійсненням аналізу криміногенної ситуації. Він позбавлений будь-яких виконавчих функцій, а його персонал не має права здійснювати кримінального переслідування, затримувати злочинців чи проводити слідчі дії [229].

Взаємодія компетентних органів України з Інтерполом та Європолом здійснюється через Департамент Інтерполу та Європолу Національної поліції України.

Україна здійснює співпрацю з Європолом за допомогою використання захищеної мережі для обміну інформацією – SIENA. Завдяки отриманій інформації українські правоохоронні органи можуть здійснювати перевірку фізичних та юридичних осіб, заводити оперативно-розшукові справи та ініціювати їх подальше кримінальне провадження.

Серед пріоритетних і дієвих напрямів співпраці України з Європолом можна виділити наступні:

– протидія у контрабанді зброї;

– незаконний обмін підроблених медикаментів;

– викриття організованих злочинних груп;

– боротьба з кіберзлочинністю та фінансовими злочинами;

– протидію незаконному виробництву, обігу та контрабанді тютюнових виробів та інші.

Для аргументації дієвості співпраці України з Європолом, доцільно навести приклади успішного розкриття злочинів. Так, в 2017 році була здійсненна міжнародна операція з протидії переміщення 578 одиниць вогнепальної зброї, 776 частин зброї, 5 вибухівок та 1 пакунку

з радіоактивним матеріалом через українсько-молдовський кордон. Окрім цього, за ініціації Європолу та спільної операції України та Молдови в рамках операції «ORION» в 2018 році, було вилучено 300 одиниць малої зброї, 1500 одиниць легкої зброї, більш як 140 тис. патронів до неї та понад 200 кг вибухівки.

В 2019 році в рамках постійно діючої операції «MISMED», за участі України, Польщі та Франції та підтримки Європолу та Євроюсту, було викрито злочинну групу та заарештовано 9 осіб, які займались міжнародними переміщеннями замінника героїну, вартістю 100 тис. дол. В 2020 році в рамках цієї ж операції було здійснено 165 арештів осіб, які займалися реалізацією підроблених медикаментів, викрадених протиракових і допінгових препаратів.

Результативною є співпраця України, Європолу та Євроюсту і в боротьбі з кіберзлочинністю та фінансовими злочинами. У липні 2018 р. вдалося викрити та заарештувати керівників мережі онлайн-шахрайств з платіжними картами, які за 6 років своєї діяльності зуміли завдати збитків в розмірі 18 млн євро. Одного з керівників було затримано в Україні. Цього ж року було викрито мережу xDedic, яка отримала незаконний дохід в розмірі 68 млн євро., продаючи доступ до нелегально отриманих даних з скомпрометованих комп'ютерів по всьому світу.

В 2019 році став відомий ще один випадок зі знешкодження кіберзлочинності. Цього разу Україна в рамках операції Європолу та США викрило злочинну мережу GozNym, яка займалась викраданням коштів з банківських рахунків користувачів їх програмного забезпечення, яке викрадало реквізити. Захищений хостинг для шкідливого програмного забезпечення надавався підпільною мережею Avalanche, адміністратор якої був мешканцем Полтави.

Українські правоохоронці брали участь у 5-й спеціальній операції Європолу, Євроюсту та Європейської банківської федерації European Money Mule Action щодо боротьби зі схемами відмивання коштів за участю «мулів» – звичайних громадян, що за винагороду надають свої банківські рахунки для відмивання коштів. Дана співпраця допомогла запобігти збиткам в розмірі 12,9 млн євро. За підсумками проведення операції виявлено 3833 «фінансових мулів» та 386 організованих злочинних груп, 228 організаторів яких було заарештовано. За підсумками операції було відкрито 1025 кримінальних проваджень, виявлено 7520 шахрайських транзакцій серед 650 банків країн-учасників операції.

В жовтні 2018 року завдяки співпраці між Європолом та Україною було заарештовано втікача з України в Бургундії, який був замішаний в корупційних та фінансових злочинах та підробці документів. В результаті проведеної операції було накладено арешт на майно вартістю в 4,6 млн євро [39].

Серед основних переваг співпраці України з Європолом можна виділити наступні:

– оперативний обмін важливою інформацією, щодо розслідування кримінальних проваджень з правоохоронними органами країн Європи;

– удосконалення професійних вмінь, поглинання міжнародного досвіду при спільній співпраці під час роботи в міжнародних слідчих групах;

– ефективне викриття і розшук особливо небезпечних злочинців, які переховуються на території країн Європейського Союзу.

Так, для здійснення ефективнішої спільної діяльності з 2018 року в Гаазі, офіційно працює представник Національної поліції України.

Практика показує, що взаємодія із міжнародними поліцейськими організаціями є найбільш ефективним механізмом запобігання та протидії економічній злочинності. У вітчизняній наукові літературі питання взаємодії із міжнародними поліцейськими організаціями на рівні державної політики в досліджуваній сфері було піднято Д.О. Грицишеним [49]. Так, автор вказав на потребу трансформації механізмів державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в контексті взаємодії із Інтерполом:

«– економічний механізм. Держава має визначати особливості фінансування: спільних операцій з INTERPOL; перебування та участь представників України в Генеральній Асамблеї; процесу реформування діяльності правоохоронних органів відповідно до цілей INTERPOL; фінансування Національного центрального бюро та інші заходи;

– правовий механізм має забезпечити гармонізацію національного законодавства в сфері запобігання та протидії економічній злочинності із процесуальними нормами INTERPOL, а також встановити правовий статус діяльності Національного центрального бюро INTERPOL;

– інформаційний механізм спрямований на поширення інформації в суспільстві про значення та роль INTERPOL в Україні та права і обов'язки Національного центрального бюро в процесах запобігання та протидії економічній злочинності;

– організаційний механізм. Важливе значення функціонування Національного центрального бюро INTERPOL в Україні має питання організаційної підпорядкованості, підзвітності та налагодження комунікаційних каналів щодо економічних злочинів. Організаційний механізм спрямований на підвищення ефективності комунікації між INTERPOL та правоохоронними органами щодо запобігання та протидії економічній злочинності;

– контрольний механізм. Для оцінки ефективності реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності в частині взаємодії із INTERPOL, необхідним є проведення контрольних заходів щодо діяльності правоохоронних органів як за окремими справами, так і усією діяльністю в цілому. Контрольна функція держави покликана виявити критичні точки та на основі їх аналізу встановити причинно-наслідкові зв'язки й сформувати пропозиції щодо удосконалення як окремого механізму, так і політики в цілому» [49].

Щодо взаємодії із Європолом Д.О. Грицишен визначив наступні напрями трансформації державної політики:

«– формування комунікаційного механізму взаємодії із Європолом щодо транскордонної злочинності, зокрема економічної;

– створити цілісний механізм формування кадрового резерву офіцерів зв'язку в Європолі, що дозволить забезпечити безперебійний процес використання можливостей та ресурсів Європолу для запобігання та протидії економічній злочинності;

– на рівні прийняття державно-управлінських рішень в сфері національної безпеки враховувати механізми взаємодії із Європолом;

– при підготовці фахівців для правоохоронних органів зважати на потребу у підготовці офіцерів зв'язку, а також формувати комплекс знань та навиків щодо діяльності Європолу» [49].

В контексті назрілих проблем та необхідності забезпечення економічної безпеки держави, пропонуємо наступні напрями трансформації співпраці правоохоронних органів із міжнародними поліцейськими організаціями в частині запобігання та протидії економічній злочинності (табл. 5.4).

Таблиця 5.4

Напрями трансформації співпраці правоохоронних органів із міжнародними поліцейськими організаціями в частині запобігання та протидії економічній злочинності

ВЗАЄМОДІЯ ІЗ ІНТЕРПОЛ	
Організаційні форми взаємодії	
Офіцери зв'язку	***Національне центральне Бюро Інтерпол***
Діючий підхід	
Направлення офіцерів зв'язку до керівних та оперативних підрозділів Інтерпол	В Україні національним центральним бюро Інтрепол визначено Міністерство внутрішніх справ
Запропонований підхід	
Направити офіцерів зв'язку від правоохоронних органів та органів, що реалізують правоохоронну функцію та мають спеціальне призначення і не підпорядковуються Міністерству внутрішніх справ України	Встановити, що Міністерство внутрішніх справ України, будучи Національним центральним бюро Інтерпол, має виконувати координаційну функцію, щодо взаємодії з правоохоронними органами, які не знаходяться в його підпорядкуванні
ВЗАЄМОДІЯ ІЗ ЄВРОПОЛ	
Діючий підхід	
Офіцери зв'язку	***Обмін інформацією***
Направлення офіцерів зв'язку до керівних та оперативних підрозділів Європол	Порядок обміном інформацією передбачений ратифікованою Верховною Радою України Угодою між Україною та Європейським поліцейським офісом про стратегічну співпрацю
Запропонований підхід	
Офіцери зв'язку	***Центр комунікації з Європол***
Направити офіцерів зв'язку від правоохоронних органів та органів, що реалізують правоохоронну функцію, та мають спеціальне призначення і не підпорядковуються МВС	Створення міжвідомчого центру комунікації з Європол в контексті реалізації державної політики інтеграції України в Європейський Союз

НАПРЯМИ ВЗАЄМОДІЇ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ		
В сфері протидії та запобіганню злочинам	*В сфері протидії тероризму*	*В сфері розвитку цифрового суспільства*
Удосконалення правового, фінансового, організаційного та інформаційного механізмів взаємодії спеціалізованих правоохоронних органів (в сфері економічної злочинності) з Інтерпол та Європол	Налагодження інформаційно-комунікаційної системи між Інтерпол, правоохоронними органами та інституціями фінансового моніторингу в контексті протидії фінансуванню тероризму	Впровадження заходів щодо інформаційної безпеки економічних відносин на міжнародних ринках товарів, робі та послуг та протидії кібрзагрозам національним економікам та глобальній економічній системі

Отже, запропоновані в табл. 5.4 напрями трансформації взаємодії правоохоронних органів міжнародними поліцейськими організаціями, дають можливість:

– розширити функції правоохоронних органів та органів, які реалізують правоохоронну функцію та не підпорядковуються МВС України, через формування кадрового резерву фахівців (офіцерів зв'язку) задля оперативної взаємодії з Інтерполом та Європолом з метою запобігання економічній злочинності;

– трансформувати функцію МВС Україні у взаємодії з Інтерполом через координацію діяльності органів, які йому не підпорядковуються, задля боротьби з економічною злочинністю;

– удосконалити процес комунікації з Європол через створення міжвідомчого центру комунікації з урахуванням особливостей та необхідності реалізації державної політики на шляху інтеграції до Європейського Союзу в частині боротьби з економічною злочинністю;

– досягти ефективної взаємодії правоохоронних органів з міжнародними поліцейськими організаціями з метою запобігання та протидії економічній злочинності: в сфері протидії та запобігання злочинів (зміцнення взаємодії спеціалізованих правоохоронних органів з Інтерполом та Європолом в частині удосконалення правового, фінансового, організаційного та інформаційного забезпечення); в сфері протидії тероризму (налагодження тристоронньої взаємодії між Інтерполом, спеціалізованими правоохоронними органами та інституціями фінансового моніторингу з метою здійснення заходів щодо протидії фінансування тероризму); в сфері розвитку цифрового суспільства (здійснення заходів щодо протидії кіберзагрозам для національних економік та глобальній економічної системи в цілому, а також забезпечення інформаційної безпеки економічних відносин на міжнародних ринках товарів, робіт та послуг).

Запропоновані шляхи трансформації правоохоронної системи з огляду на співпрацю з міжнародними правоохоронними організаціями полягають в удосконаленні: 1) організаційної форми взаємодії з Інтерполом та Європолом (удосконалення комунікаційної взаємодії з міжнародними правоохоронними організаціями, механізму формування офіцерів зв'язку з метою боротьби та протидії економічній злочинності); 2) напрямів взаємодії щодо запобігання та протидії економічній злочинності, реалізації яких спрямована на протидію та запобігання економічній злочинності, протидію тероризму та розвитку цифрового суспільства з огляду на актуальність забезпечення інформаційної безпеки економічних відносин.

Висновки до розділу 5

1. Ідентифіковано положення, що визначають формування якісної інформаційно-комунікаційної системи державної політики запобігання та протидії економічній злочинності: 1) інформаційно-комунікаційна система є вагомою складовою налагодження взаємозв'язків із стейкхолдерами та інститутами громадянського суспільства; 2) реалізація державних функцій не можлива без налагодження комунікації між усіма учасниками державної політики; 3) налагодження інформаційно-комунікаційних зв'язків між суб'єктами реалізації державної політики дозволить забезпечити ефективність усього процесу вироблення та реалізації державно-управлінських рішень. Визначено, що комунікаційна діяльність при реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності може виступати як складовою управлінського впливу, так і держава є регулятором інформаційно-комунікаційної системи. Обґрунтовано зміст та властивості наступних елементів комунікаційної системи: комунікативний простір, комунікативний процес, комунікант, комунікатор, рецепієнт, канали комунікації, бар'єри комунікації, верифікація інформації, захист інформаційно-комунікаційних систем державного управління, інформаційний обмін.

2. Розроблено багаторівневу структуру інформаційно-комунікаційної системи формування та реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки. З метою ефективного налагодження функціонування інформаційно-комунікаційної системи формування та реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки необхідною умовою є взаємодія та взаємоузгодженість дій суб'єктів формування та реалізації державної політики із міжнародними політичними та безпековими інститутами; інститутами громадянського суспільства; органами центральної виконавчої влади, правоохоронними органами та органами державної влади, що реалізують правоохоронну функцію; органами місцевого самоврядування; контролюючими органи.

Належна взаємодія суб'єктів щодо запобігання та протидії економічній злочинності створює позитивну тенденцію у напрямі ефективної взаємодії між суб'єктами забезпечення протидії економічній злочинності на міжнародному рівні. Серед таких суб'єктів доречно виокремити міжнародні політичні організації, міжнародні поліцейські організації, урядові та неурядові організації закордонних

країн, правоохоронні органи зарубіжних країн. Ефективність взаємодії державних органів із закордонними партнерами дозволяє забезпечити наступні форми взаємодії між ними: обмін інформацією, спільні оперативно-розшукові та слідчі дії, спільні навчальні та інформаційні проекти щодо протидії та запобіганню економічній злочинності.

3. Обґрунтовано, що механізми забезпечення інформаційної безпеки процесів формування та реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки держави, мають ґрунтуватися на сукупності складових, до яких відносимо наступні: 1) забезпечення системи захисту інформації на усіх етапах реалізації державної політики та реалізації правоохоронної функції держави в сфері економічної злочинності; 2) формування заходів з інформаційної гігієни усіх учасників реалізації державної політики та правоохоронної функції; 3) впровадження системи запобігання та протидії кіберзлочинам та особливих санкцій за злочини, що здійснений в сфері реалізації правоохоронної функції; 4) розробка системи оцінки кіберзагроз для державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки держави. Така система оцінки дозволить визначити критичні точки та формувати таку систему захисту, яка буде протидіяти сучасним кіберзагрозам; 5) забезпечення кібербезпеки єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України; 6) розробка системи моніторингу за кіберзагрозами в системі запобігання та протидії економічній злочинності. Система моніторингу має функціонувати на постійній основі як для попередження загроз, так і для усунення їх наслідків.

4. Механізм забезпечення інформаційної безпеки процесів реалізації досліджуваної політики має ґрунтуватися на системному підході в класичному розумінні змісту системи як впливу суб'єкту на об'єкт. Відповідно, суб'єктами системи інформаційного захисту державної політики є: Міністерство цифрової трансформації України; Міністерство внутрішніх справ; Міністерство оборони України та Генеральний штаб ЗСУ; Служба безпеки України; Кіберполіція; Держслужба спеціального зв'язку та захисту інформації України. В свою чергу, об'єктом забезпечення інформаційного захисту державної політики є: витік інформації, кіберзлочини та інформаційна безпека учасників реалізації державної політики та правоохоронних процесів. Власне процес формування системи інформаційного захисту державної політики забезпечення та протидії економічній злочинності має складатися із наступних послідовних етапів: 1) оцінка кібербезпеки та кіберзахисту; 2) оцінка потенційних кіберзагроз на майбутні

періоди; 3) встановлення вимог до інформаційно-комп'ютерних технологій; 4) впровадження заходів забезпечення інформаційної безпеки; 5) впровадження системи заходів інформаційної безпеки суб'єктів реалізації; 6) впровадження інформаційного забезпечення інформаційно-комунікаційної системи; 7) впровадження системи постійного моніторингу за кібербезпекою. Реалізація зазначених етапів потребує наступних видів забезпечення: фінансове, інформаційне, правове, кадрове.

5. Запропоновані напрями трансформації взаємодії правоохоронних органів міжнародними поліцейськими організаціями, дають можливість: 1) розширити функції правоохоронних органів та органів, які реалізують правоохоронну функцію та не підпорядковуються МВС України, через формування кадрового резерву фахівців (офіцерів зв'язку) задля оперативної взаємодії з Інтерполом та Європолом з метою запобігання економічній злочинності; 2) трансформувати функцію МВС Україні у взаємодії з Інтерполом через координацію діяльності органів, які йому не підпорядковуються, задля боротьби з економічною злочинністю; 4) удосконалити процес комунікації з Європол через створення міжвідомчого центру комунікації з урахуванням особливостей та необхідності реалізації державної політики на шляху інтеграції до Європейського Союзу в частині боротьби з економічною злочинністю; 5) досягти ефективної взаємодії правоохоронних органів з міжнародними поліцейськими організаціями з метою запобігання та протидії економічній злочинності: в сфері протидії та запобігання злочинів (зміцнення взаємодії спеціалізованих правоохоронних органів з Інтерполом та Європолом в частині удосконалення правового, фінансового, організаційного та інформаційного забезпечення); в сфері протидії тероризму (налагодження тристоронньої взаємодії між Інтерполом, спеціалізованими правоохоронними органами та інституціями фінансового моніторингу з метою здійснення заходів щодо протидії фінансування тероризму); в сфері розвитку цифрового суспільства (здійснення заходів щодо протидії кіберзагрозам для національних економік та глобальної економічної системи в цілому, а також забезпечення інформаційної безпеки економічних відносин на міжнародних ринках товарів, робіт та послуг).

ВИСНОВКИ

1. Здійснено аналіз дефініції економічні злочини в науковій літературі, на основі якого ідентифіковано наступні підходи: кримінально-карані корисливі діяння; вид злочинів; протиправна діяльність; соціально-економічне явище; умисні корисливі злочини; діяння у сфері економічних відносин; порушення інтересів; джерела тіньової економіки; корисливі зазіхання; навмисні або необережні діяння. За результатами дослідження обґрунтовано об'єктивність існування кожного підходу до змісту поняття економічних злочинів, зважаючи на специфіку наукових досліджень з позиції вивчення економічних злочинів як загрози економічній безпеці держави та запропоновано наступне тлумачення: економічні злочини – це загрози економічній безпеці держави, що полягають у здійсненні протиправної економічної діяльності (економічні процеси, відносини, операції) або порушення вимог щодо легальної економічної діяльності для задоволення корисливих інтересів особи або групи осіб.

2. В результаті аналізу дисертаційних досліджень з питань запобігання та протидії економічній злочинності, виявлено основні напрацювання з даної тематики та оцінено їхню значимість для сучасної теорії та методології науки, а також визначено питання, які залишились поза увагою і потребують дослідження та розробки теоретичних положень та методологічного інструментарію з питання протидії економічній злочинності задля забезпечення економічної безпеки України. Здійснений бібліометричний аналіз наукових публікацій, що індексуються в наукометричних базах даних з проблем економічної злочинності, дав можливість ідентифікувати сучасні тенденції та тренди публікацій. Це дає змогу розширити теоретичні знання про економічну злочинність як об'єкт економічного дослідження, а також дає поштовх до реалізації державної політики, зважаючи на напрацювання новітніх досліджень.

3. Ідентифіковано та структуровано наслідки економічної злочинності як загрози економічній безпеці держави. Зокрема, розроблено інформаційну модель структурування наслідків економічної злочинності, які запропоновано поділяти на прямі та опосередковані. Визначено, що наслідки економічної злочинності впливають на такі структурні складові економічної безпеки як: бюджетна, фінансова, інвестиційні, інноваційна, виробнича, демографічна, соціальна,

зовнішньоекономічна безпеки. Відповідно. від рівня економічної безпеки держави залежить реалізація державних функцій і, як наслідок, забезпечення таких видів безпеки як: політична, воєнна, зовнішньополітична, екологічна, енергетична, продовольча. Усі наслідки структуровано наступним чином: економічні, репутаційні, політичні, геополітичні, соціальні, екологічні. Вперше обґрунтовано склад та зміст репутаційних наслідків економічної злочинності, що впливають систему гарантування економічної безпеки держави, до яких віднесено зниження довіри міжнародних організацій до держави; відсутність довіри до органів державної влади та правоохоронних органів з боку населення, бізнес-структур та міжнародних акторів; зниження довіри інших держав; відсутність довіру іноземних інвесторів до економічної системи держави.

4. Розроблено методологічні положення формування та реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки держави, що ґрунтуються визначеному порядку, який передбачає сукупність послідовних етапів: 1) визначення та ідентифікація властивостей симптомів проблеми, що стосується економічної злочинності в суспільстві та неможливості гарантування економічної безпеки держави; 2) визначення та ідентифікація системних проблем реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки держави для трансформації її мети та ключових завдань; 3) обґрунтування змістовних характеристик державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в сфері гарантування економічної безпеки; 4) обґрунтування вихідних положень державної політики запобігання та протидії економічній злочинності, що включає: ідентифікацію властивостей об'єктно-предметного поля державної політики; визначення мети та завдань; встановлення принципів, на яких мають базуватися державно-управлінські рішення для гарантування економічної безпеки держави; 5) встановлення напрямів державної політики запобігання та протидії економічній злочинності, що передбачають механізми реформування сукупності в сфері державного управління, направлені на гарантування економічної безпеки держави; 6) визначення об'єктів впливу державної політики запобігання та протидії економічній злочинності, що визначають її комплексність для гарантування економічної безпеки держави; 7) встановлення напрямів трансформації діяльності суб'єктів формування та реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки держави; 8) визначення властивостей та встановлення напрямів розвитку методів, інструментів, засобів та складових забезпечення

формування та реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності, що є основою механізмів реалізації досліджуваної політики, спрямовані на реформування правоохоронної, економічної, правової, політичної та соціальної системи розвитку суспільства та дозволять забезпечити відповідний рівень економічної безпеки держави; 9) формування інформаційно-комунікаційної системи формування та реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності; 10) розробка механізмів забезпечення безпеки реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в частині: обмеження політичного впливу; зменшення рівня корупції; забезпечення інформаційного захисту; 11) розробка механізму оцінки ефективності реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності як основи гарантування економічної безпеки держави. Така оцінка має базуватися та вирішення симптомів проблеми, що ули ідентифіковані в попередніх дослідженнях.

5. Симптоми проблеми гарантування економічної безпеки економічного та неекономічного характеру зумовлені рівнем економічної злочинності, свідчать про високий рівень загроз для розвитку держави. Це вимагає комплексу заходів, що будуть реалізовані в процесів вироблення державної політики запобігання та протидії економічній злочинності. Виділення симптомів проблеми гарантування економічної безпеки є особливо важливою складовою методології формування та реалізації державної політики, що дозволить вирішити проблему в комплексі як в межах реалізації заходів із запобігання та протидії економічній злочинності, так і в межах реалізації інших видів державної політики (безпекова, соціальна, економічна, міжнародна, правоохоронна).

6. Виявлені системні проблеми державної політики запобігання та протидії економічній злочинності, до яких віднесено: 1) політична залежність процесу вироблення та реалізації реформ від олігархічних структур; 2) неефективне ресурсне забезпечення суб'єктів запобігання та протидії економічній злочинності; 3) низький рівень кадрового забезпечення системи запобігання та протидії економічній злочинності; 4) відсутності комунікації та наявність конфлікту між суб'єктами запобігання та протидії економічній злочинності; 5) високий рівень корупції в правоохоронній системі; 6) відсутність механізму притягнення до відповідальності суб'єктів реалізації реформ; 7) недієва система профілактики економічних злочинів; 8) відсутність просвітницького механізму населення щодо суспільної шкоди економічних злочинів; 9) низький рівень довіри населення до правоохоронних органів та несприйняття реформ; 10) відсутність

системи вивчення злочинів як суспільної загрози. Відповідно, зазначені системні проблеми мають стати ключовим фактором формування завдань державної політики запобігання та протидії економічній злочинності, що дозволить підвищити рівень економічної безпеки держави.

7. Рівень економічної злочинності в державі є незадовільним для надійного забезпечення її економічного розвитку, що також негативно впливає на рівень економічної безпеки. Про це свідчить наведена кількість злочинів, згідно статей Кримінального Кодексу України, вчинених за останні роки. Навіть зважаючи на позитивну динаміку щодо зменшення кількості економічних злочинів за окремими статтями ККУ, вбачаємо за необхідне здійснювати заходи щодо удосконалення належного рівня нормативного забезпечення та здійснення попереджувальних заходів відповідними установами у даному напрямі для підвищення рівня економічної безпеки країни в цілому. Проведений аналіз існуючої бази економічних злочинів дає можливість здійснити нормативні та організаційні напрацювання щодо напрямів усунення таких злочинів, а в окремих випадках, коли на даному етапі це є неможливим, – до мінімізації їх проявів.

8. Внаслідок проведеного кореляційного аналізу економічної безпеки та економічної злочинності зроблено висновок про незадовільний рівень економічної злочинності в державі для надійного забезпечення її економічного розвитку, що також негативно впливає на рівень економічної безпеки. Проведений аналіз існуючої бази економічних злочинів дає можливість здійснити нормативні та організаційні напрацювання щодо напрямів усунення таких злочинів, а в окремих випадках, коли на даному етапі це є неможливим – до мінімізації їх проявів. Проведене дослідження дало можливість ідентифікувати сукупність політико-правових наслідків економічної злочинності, серед яких: формування політичного режиму як варіанту розвитку суспільства (демократичного або авторитарного), який визначає рівень розвитку економічної злочинності, що загрожує економічній безпеці держави; вплив політичного керівництва як індикатор розвитку економічної злочинності, яка впливає на рівень економічної безпеки зокрема, та національної безпеки держави в цілому, та сприяє недієздатності держави як агента на міжнародній арені; вплив корупції в органах судової та виконавчої влади, які є основними гарантами забезпечення та дотримання норм права, на формування економічної злочинності через вироблення та впровадження завідомо корисливих норм права, що напряму загрожує економічній безпеці як складовій національної безпеки.

9. Найбільший вплив на рівень економічної безпеки держави чинять наслідки економічної злочинності, що проявляються в соціально-економічній сфері. В роботі проведено дослідження, що присвячене оцінці соціально-економічними наслідкам економічної злочинності крізь призму впливу на показники, які характеризують місце країни в світовий рейтингах, зокрема за: державним боргом, індексом конкурентоспроможності, індексом якості життя та індексом Джині. Останнє дало можливість ідентифікувати сукупність соціально-економічних наслідків економічної злочинності, серед яких: формування пакету боргових зобов'язань перед зовнішніми інституціями задля покриття дефіциту власних бюджетних коштів, який спричинений в тому числі різними видами економічних злочинів, що призводить до виникнення загроз в системі національної безпеки в цілому, та економічної безпеки, зокрема; зниження рівня конкурентоспроможності країни як міжнародного агента внаслідок невдалої економічної політики та діяльності уряду, що сприяє виникненню та розвитку деструктивних процесів в системі економічної безпеки країни; диференціація суспільства за рівнем доходів та доступністю до різних соціальних благ, що визначає якісний рівень життя населення, а отже формує рівень розвитку країни, який є основою для формування національної безпеки в цілому та економічної безпеки зокрема.

10. На основі проведеного дослідження діяльності суб'єктів формування та реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки України, обґрунтовано напрями трансформації центральних органів виконавчої влади. Трансформація їх діяльності визначена в контексті запропонованих напрямів та об'єктів державної політики запобігання та протидії економічній злочинності в системі гарантування економічної безпеки: в сфері трансформації економічної діяльності; в сфері профілактики економічної злочинності; в сфері діяльності суб'єктів реалізації правоохоронної функції; в сфері формування інформаційно-комунікаційної системи; в сфері міжнародної співпраці; в сфері безпеки процесу реалізації державної політики; в сфері підготовки кадрів. Запропоновано органи центральної виконавчої влади, що реалізують державну політику запобігання та протидії економічній злочинності групувати наступним чином: органи центральної виконавчої влади, що безпосередньо реалізують державну політику в сфері запобігання та протидії економічній злочинності; органи центральної виконавчої влади, що є регуляторами економічної діяльності; органи центральної виконавчої влади, що реалізують

державну політику в сферах, що формують забезпечення реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності. Запропоновано напрями розширення їх діяльності в контексті їх місця в реалізації досліджуваної політики.

11. Удосконалено діяльність суб'єктів запобігання та протидії економічній злочинності, що реалізують правоохоронну функцію. Зокрема, обґрунтовано нові підходи до ідентифікації ознак правоохоронних органів в цілому, та спеціального призначення в сфері запобігання та протидії економічній злочинності. Досліджено стан фінансування діяльності правоохоронних органів та запропоновано наступні напрями удосконалення даного процесу: передбачати таємні видатки для здійснення спеціальних операцій; звітування перед профільним комітетом Верховної Ради України; розробити механізм фінансування спільних операції; передбачити фінансування взаємодії правоохоронних органів з міжнародними поліцейськими організаціями; передбачати фінансування безперервної освіти правоохоронців; передбачити фінансування перепідготовки правоохоронців, які припиняють роботи в правоохоронній системі, але є працездатного віку; передбачати фінансування створення наукових лабораторій; передбачати фінансування тимчасових спільних слідчих міжвідомчих груп; передбачити фінансування вивчення економічних та фінансових аспектів воєнних злочинів. Запропоновано напрями розширення діяльності правоохоронних органів, зокрема: визначено пріоритетні напрями спільної діяльності правоохоронних органів в реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності; обґрунтовано форми організації спільної діяльності правоохоронних органів в реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності. Реалізація зазначеного дозволить підвищити ефективність діяльності суб'єктів реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності, а також протидіяти сучасним загрозам національній безпеці України.

12. На задоволення об'єктивної потреби у розвитку функціональних векторів суб'єктів державного фінансового контролю та моніторингу в запобіганні та протидії економічній злочинності умотивовано необхідність виокремлення та сформовано визначення поняття «інструментальне фінансово-контрольне забезпеченням економічної безпеки в контексті боротьби та запобігання економічної злочинності», під яким пропонується розуміти сукупність заходів в межах фінансового контролю та моніторингу, спрямованих на суцільний перманентний контроль вартісних показників діяльності економічних суб'єктів з метою виявлення, припинення та запобігання

економічної злочинності в країні. Проведено ідентифікацію складу суб'єктів інструментального фінансово-контрольного забезпечення економічної безпеки, оновлено склад функцій таких суб'єктів зокрема та інструментального фінансово-контрольного забезпеченням економічної безпеки в контексті боротьби та запобігання економічної злочинності в цілому на користь контрольної, управлінської, захисної, безпекової, комунікаційної, кооперaційної функцій. Реалізація на практиці обґрунтованих пропозицій сприятиме зміцненню системи запобігання, протидії та боротьби з економічною злочинністю, а отже призведе до оптимізації рівня економічної безпеки та подальшому його підвищенню. Запропоновані положення відбивають потреби практичної сфери запобігання, протидії та боротьби з економічною злочинністю в контексті фокусної уваги економічної безпеки та її запити до інструментальної забезпечувальної фінансово-контрольної складової. Реалізація на практиці обґрунтованих пропозицій сприятиме зміцненню системи запобігання, протидії та боротьби з економічною злочинністю, а отже призведе до оптимізації рівня економічної безпеки та подальшому його підвищенню.

13. Розроблена інформаційно-комунікаційна система державної політики запобігання та протидії економічній злочинності є багаторівневою ієрархічною системою, яка відображає взаємодію та взаємоузгодженість дій суб'єктів формування та реалізації політики на: міжнародному рівні (взаємодія із міжнародними інституціями та суб'єктами правоохоронної системи зарубіжних країн); рівні взаємодії з інститутами громадянського суспільства (взаємозв'язок із інститутами громадянського суспільства для врахування приватних, суспільних та публічних інтересів учасників економічних відносин); міжсистемному рівні (врахування різних сфер суспільного життя та державного впливу, що визначає взаємодію із суб'єктами реалізації як правоохоронної функції держави, так і інших функцій і складових державного управління); міжсуб'єктному рівні (взаємодія між суб'єктами керованої та керуючої системи державного управління в сфері запобігання та протидії економічній злочинності, а також між правоохоронними органами та органами, що реалізують правоохоронну функцію). Визначено суб'єкти, характер та форму взаємодії на кожному з рівнів інформаційно-комунікаційної системи, що дає можливість забезпечення якісної та своєчасної комунікації з метою формування та реалізації державної політики запобігання та протидії економічній злочинності.

14. Розроблено механізм забезпечення інформаційної безпеки процесів запобігання та протидії економічній злочинності. Даний

механізм включає вихідні положення, зокрема: встановлено суб'єкти забезпечення інформаційного захисту та виявлено властивості об'єктів. Визначено принципи, яким має відповідати система інформаційного захисту процесі реалізації державної політик. В контексті назрілих проблем інформаційного характеру запропоновано сукупність завдань механізму, а їх вирішення можливе через організаційні, правові, психологічні, технічні та технологічні методи. Встановлено, що зазначені методи мають відповідати запропонованим етапам формування і реалізації запропоновано механізму, до яких віднесено: 1) оцінка кібербезпеки та кіберзахисту; 2) оцінка потенційних кіберзагроз на майбутні періоди; 3) встановлення вимог до інформаційно-комп'ютерних технологій; 4) впровадження заходів забезпечення інформаційної безпеки; 5) впровадження системи заходів інформаційної безпеки суб'єктів реалізації; 6) впровадження інформаційного забезпечення інформаційно-комунікаційної системи; 7) впровадження системи постійного моніторингу за кібербезпекою.

15. Запропоновані шляхи трансформації правоохоронної системи з огляду на співпрацю з міжнародними правоохоронними організаціями полягають в удосконаленні: 1) організаційної форми взаємодії з Інтерполом та Європолом (удосконалення комунікаційної взаємодії з міжнародними правоохоронними організаціями, механізму формування офіцерів зв'язку з метою боротьби та протидії економічній злочинності); 2) напрямів взаємодії щодо запобігання та протидії економічній злочинності, реалізації яких спрямована на протидію та запобігання економічній злочинності, протидію тероризму та розвитку цифрового суспільства з огляду на актуальність забезпечення інформаційної безпеки економічних відносин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арделян Т.О. Кримінологічна характеристика та запобігання злочинності у сфері підприємницької діяльності: міжнародний досвід: дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.08; Приват. ВНЗ «Університет сучасних знань». Київ, 2020. 224 с.
2. Базярук І.М. Економічна злочинність та її ознаки. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2008. № 2. URL: https://www1.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/library/visnyky/nvsy/02_2008/ 08bimtyo.pdf
3. Балакірєва О.М., Черненко С.М. Нерівномірність доходів населення України як соціально-економічна проблема. URL: https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2009/07/49-64__no-3__vol-30__2009__UKR.pdf
4. Баранов Р.О. Формування та реалізація державної політики запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом: дис. … на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр.: 25.00.02. Київ, 2018 314 с.
5. Баранов С.О. Ухилення від сплати податків як основний чинник тіньової економіки. Інвестиції: практика та досвід. 2016. № 12. С. 102-106.
6. Барановський О.І. Економічні злочини. Енциклопедія Сучасної України: енциклопедія [електронна версія] / ред.: І.М. Дзюба, А.І. Жуковський, М.Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2009. Т. 9. URL: https://esu.com.ua/article-18798
7. Берізко В.В. Адміністративна відповідальність за порушення законодавства щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: дис. … на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.07; Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2017. 240 с.
8. Биков К.Г. Кримінально-правова характеристика корупційних злочинів, пов’язаних з незаконним заволодінням майном та іншими предметами: дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук (д-ра філософії): 12.00.08; МВС України, Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. 242 с.
9. Бисага К.В. Державне управління у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом: європейський досвід для України: дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр.: 25.00.01; Івано-Франківський нац. тех. ун-т. Івано-Франківськ, 2018. 219 с.

10. Білан Н.І. Соціальні комунікації в інформаційному суспільстві. URL: http://papers.univ.kiev.ua/12/Main/articles/bilan-nadiya-social-communications-in-the-information-society_22506.pdf

11. Біленко О.А. Адміністративно-правовий механізм застосування законодавства про адміністративну відповідальність за правопорушення, пов'язані з корупцією в Україні: дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.07; Дніпропетровський нац. ун-т ім. О. Гончара. Дніпро, 2021. 216 с.

12. Білецький А.В. Участь громадськості у запобіганні корупційним злочинам в Україні: автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня к. юрид. наук: 12.00.08; Нац. юрид. Ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2018. 23 с.

13. Білоус В.Т. Координація боротьби з економічною злочинністю: монографія. Ірпінь: Академія державної податкової служби України, 2002. 449 с.

14. Білоус В.Т. Координація управління правоохоронними органами України по боротьбі з економічною злочинністю (адміністративно-правовий аспект): дис. ... на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук: 12.00.07. Х., 2004.

15. Білько О.П. Кримінологічна характеристика та запобігання злочинності у кредитно-фінансовій сфері України: автореф. дис. … на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.08; Університет державної фіскальної служби України. Ірпінь, 2020. 20 с.

16. Богатирьов І.Г. Кримінологія: підручник / заг. ред. І.Г. Богатирьова, В.В. Топчія. Київ: ВД Дакор, 2018. 352 с.

17. Бойко А.М. Детермінація економічної злочинності в Україні в умовах переходу доринкової економіки (теоретико-кримінологічне дослідження): монографія. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2008. 380 с.

18. Бойко А.М. Теорія детермінації економічної злочинності в Україні в умовах переходу до ринкової економіки: дис. … на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук: 12.00.08. Львів, 2009. 492 с.

19. Бондаренко О.О., Юрчик І.О. Становлення та розвиток сучасних підходів до визначення поняття «економічна злочинність». Ефективна економіка. 2014. № 11. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3528

20. Борисенко О.П., Чернокалова К.О. Комунікація як інструмент державного управління: сучасні тенденції. Механізми публічного управління. Публічне управління та митне адміністрування. 2020. № 2 (25). С. 58-62.

21. Борисов В.І., Лопушанський Ф.А., Корж В.П. Боротьба зі злочинністю у сфері підприємницької діяльності (кримінально-правові, кримінологічні, кримінально-процесуальні та криміналістичні проблеми): монографія. Х.: Право. 2001. С. 186-210.

22. Бородін Д.І. Правоохоронні органи України: поняття та функції. Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. 2015. № 2. С. 47-51.

23. Браверман С.О. Юридико-психологічні засади процесуального інтерв'ю у кримінальному провадженні щодо корупційних злочинів: автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 19.00.06; Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2020. 19 с.

24. Бучко М.Б. Сучасна корислива економічна злочинність та заходи її попередження: автореф. дис. … на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право»; М-во освіти і науки України, Нац. ун-т внутр. спр. Х., 2002. 24 с.

25. Буяджи С.А. Тенденції розвитку правового регулювання боротьби з кіберзлочинністю в Україні. Вісник Чернівецького факультету Національного університету "Одеська юридична академія". 2017. Вип. 2. С. 21-32.

26. Вавриш А.В. Запобігання злочинам проти власності у сфері будівництва: дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.08; Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2018. 259 с.

27. Вальд Б. 10 наймасштабніших фінансових пірамід та найбільших аферистів у світовій історії. URL: https://ucap.io/10-najmasshtabnishyh-finansovyh-piramid-u-sviti/

28. Вдовенко О. 25 мільйонів кібератак щомісяця. Як Росія намагається зашкодити Україні в цифровому просторі. URL: https://detector.media/ infospace/article/204308/2022-10-29-25-milyoniv-kiberatak-shchomisyatsya-yak-rosiya-namagaietsya-zashkodyty-ukraini-v-tsyfrovomu-prostori/

29. Вдовенко О., Воробйов Є., Опришко Л. Аналітичний звіт «Війна у цифровому вимірі і права людини». К. 2022. 68 с.

30. Веклич В.О. Публічна політика щодо запобігання та боротьби з корупцією в Україні: визначення. Міжнародний науковий журнал "Інтернаука". Серія: "Юридичні науки". 2017. № 4. С. 7-11.

31. Височанський М.Р. Механізми державного регулювання сфери економічної безпеки України: автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ упр.: 25.00.02; МАУП. Київ, 2021. 23 с.

32. Війна в Україні. Пульс кібер захисту. Аналітичний документ. Серпень 2022 р. URL: https://www.ppl.org.ua/wp-content/uploads/ 2022/09/ 1662392024242416.pdf

33. Вінокуров Я. Державний борг України перевищить 100% ВВП. Що це означає? URL: https://www.epravda.com.ua/ publications/2022/10/25/692991/#:~:text=у%20формі%20грантів.-,Кому%20і%20скільки%20винна%20Україна%3F,2022%20році%20майже%20безперервно%20зростав.

34. Войтович І.І. Кримінологічні засади протидії корупції у сфері воєнної безпеки: дис. ... на здобуття наук. ступеня д-ра. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2021. Дніпропетровський держ. ун-т внутр. справ. Дніпро, 2021. 394 с.

35. Волобуєв А.Ф. Взаємодія слідчого з оперативними підрозділами при розслідуванні економічних злочинів. Форум права. 2006. № 1. С. 16-19.

36. Волошенко А.В. Державні регуляторні імперативи протидії системній корупції в національній економіці: автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук: 08.00.03; ВНЗ "Нац. акад. упр.". Київ, 2018. 40 с.

37. Волуйко О., Дручек О. Поняття правоохоронної діяльності та правоохоронних органів у світлі концепції національної безпеки України. Підприємництво, господарство і право. 2020. № 10. С. 95-100.

38. Гаврилюк В.І., Дубина В.І., Данилюк М.П. Актуальні аспекти міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ України на напрямку протидії торгівлі людьми: посібник. К.: Цифра, 2007. 175 с.

39. Гальчинський С. Як Україна співпрацює з Європолом та Євроюстом. Юридична газета Online. 2020. № 23 (729). URL: https://yur-gazeta.com/ publications/practice/mizhnarodne-pravo-investiciyi/yak-ukrayina-spivpracyue-z-evropolom-ta-evroyustom.html

40. Гарасимів Т.З. Економічна злочинність як органічна складова буття соціуму. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2011. № 2. С. 127-135.

41. Гарбовський Л.А. Протидія легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, як складова забезпечення економічної безпеки України. Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика). 2018. Вип. 1-2. С. 200-205.

42. Гейц О.О. Публічно-правовий механізм протидії корупції в Україні: дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук (д-ра філософії): 12.00.07; МВС України, Дніпропетр. нац. ун-т внутр. справ. Дніпро, 2019. 305 с.

43. Гель А.П., Семаков Г.С., Кондракова С.П. Судові та правоохоронні органи України : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ: МАУП, 2004. 272 с.

44. Герасимов О.В. Протидія злочинності у банківській сфері: дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.08; Харків. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна. Харків, 2019. 235 с.

45. Голова Верховної Ради підписав Закон про Бюро економічної безпеки України. URL: https://www.rada.gov.ua/news/Top-novyna/203215.html

46. Головкін Б.М. Поняття злочинності у сфері економіки. Форум права. 2013. № 3. С. 128-133.

47. Голота Н.П. Інформаційно-правове забезпечення антикорупційної діяльності в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07; Терноп. нац. екон. ун-т. Тернопіль, 2020. 216 с.

48. Горбань О. Злочини у сфері економіки. Юридичний вісник України. 2007. 156 с.

49. Грицишен Д.О. Державна політика в сфері запобігання та протидії економічній злочинності: монографія. Житомир: Вид. О.О. Євенок, 2020. 384 с.

50. Грицишен Д.О. Державна політика в сфері запобігання та протидії економічній злочинності: дис. … на здобуття наук. ступеня д-ра наук з держ. упр.: 25.00.05 – державне управління у сфері державної безпеки та охорони громадського порядку. Національний університет цивільного захисту України, Харків, 2021. URL: https://nuczu.edu.ua/images/topmenu/science/ spetsializovani-vcheni-rady/disHrytsyshen.pdf

51. Грицишен Д.О. Економічна злочинність як загроза державній безпеці: сутність та засоби протидії. Наукові праці МАУП. 2020. С. 74-86.

52. Грицишен Д.О. Засоби протидії економічній злочинності як загрози державній безпеці. Економічна безпека: держава, регіон, підприємство: Матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції з міжнародною участю, 21 грудня 2020 р. – 21 січня 2021 р. Полтава: НУПП. 2020. – 195 с.

53. Грицишен Д.О. Інформаційно-аналітична система управління сталим розвитком на мікрорівні. Ефективна економіка. 2016. № 5. Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/ ?op=1&z=4945.

54. Грицишен Д.О. Методологічні положення формування та реалізації державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності. Аспекти публічного управління. Видавництво «Грані». 2020. № 6. С. 41-63.

55. Грицишен Д.О. Методологія реалізації державної кримінальної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності в контексті взаємодії із іншими видами державної політики. Аспекти публічного управління. Видавництво «Грані». 2020. № 5. С. 97-106.

56. Грицишен Д.О. Міжнародна співпраця в сфері запобігання та протидії економічній злочинності: державно-управлінський аспект. Науковий вісник «Економічний вісник Дніпровської політехніки». Дніпро. 2020. № 4. С. 32-51.

57. Грицишен Д.О. Обліково-інформаційна система управління заходами з попередження та ліквідації економіко-екологічних наслідків надзвичайних ситуацій. Фінанси України. 2017. № 1. С. 90-110.

58. Грицишен Д.О. Оцінка довіри стейкхолдерів до України з позиції запобігання та протидії економічній злочинності. Вісник ХНАУ ім. В.В. Докучаєва. Серія "Економічні науки". 2020. № 4. Т. 1. С. 150-162.

59. Грицишен Д.О. Оцінка рівня безпеки України як середовища поширення економічної злочинності за міжнародними рейтингами. Науковий вісник Ужгородського університету. Секція Економіка. Ужгород. 2020. № 2. С. 10-21.

60. Грицишен Д.О. Передумови формування та реалізації державної політики в сфері запобігання та протидії економічній злочинності. Наукові перспективи. 2020. № 6. С. 32-42.

61. Грицишен Д.О. Сучасний стан поширення економічної злочинності в Україні як фактору загрози національній безпеці. Вісник ХНАУ. Серія: Економічні науки. Харків. 2020. № 3. С. 82-96.

62. Грицишен Д.О., Дикий А.П. Ідентифікація наслідків економічної злочинності для економічної безпеки держави. Актуальні проблеми економіки. 2021. № 6-7 (241-242). С. 41-51.

63. Грицишен Д.О., Лисак С.П. Економічна злочинність як загроза національній безпеці. Місцеве самоврядування в Україні: теорія та практика: матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції (з міжнародною участю), м. Полтава, 08 грудня 2020 року / за заг. ред. Т.М. Лозинської, О.В. Дорофєєва. Полтава : ПДАА. 2020. С. 35-37.

64. Грицишен Д.О., Ничипоренко Р.В. Теоретичні основи питання запобігання злочинам в сфері економічної діяльності в Україні. Тези Всеукраїнської науково-практичної on-line конференції аспірантів, молодих учених та студентів, присвяченої Дню науки (11-15 травня 2020 року). – Житомир : «Житомирська політехніка». 2020. С. 862.

65. Грицишен Д.О., Острогляд О.В. Важливість зв'язків з громадськістю в діяльності судових та правоохоронних органів. Правова політика України: історія та сучасність: матеріали І Всеукраїнського науково-практичного семінару (м. Житомир, 8 жовтня 2020 року). Житомир: Житомирська політехніка. 2020. С. 79-82.

66. Грицишен Д.О., Прокопенко Ж.В., Кочин Т.М. Розвиток аудиту як інструменту протидій фальсифікаціям. Літопис Волині. 2020. № 23. С. 42-56.

67. Грицишен Д.О., Прокопенко Ж.В., Кочин Т.М., Опанасюк А.А. Процедури отримання аудиторських доказів як засіб виявлення викривлень у фінансовій звітності та зниження її якості. Держава і регіони. Серія Державне управління. 2019. № 1. С. 31-59.

68. Грицишен Д.О., Прокопенко Ж.В., Кочин Т.М., Опанасюк А.А. Якість фінансової звітності як об'єкт аудиту: ідентифікація протиправних дій. Публічне управління і адміністрування в Україні. 2017. № 1. С. 63-89.

69. Грицишен Д.О., Прокопенко Ж.В., Кочин Т.М., Цепенда В.М. Оцінка потенціалу аудиторських фірм щодо встановлення якості фінансової звітності. Економічний простір. 2020. № 163. С. 57-73.

70. Грицишен Д.О., Прокопенко Ж.В., Савіцький В.В., Опанасюк А.А. Економічний аналіз фінансового потенціалу аудиторських фірм. Публічне управління і адміністрування в Україні. 2018. № 4. С. 36-54.

71. Грицишен Д.О., Прокопенко Ж.В., Савіцький В.В., Опанасюк А.А. Оцінка економічних ресурсів в господарській діяльності аудиторських фірм як об'єкту економічного аналізу. Економічний простір. 2020. № 162. С. 88-96.

72. Грицишен Д.О., Свірко С.В., Опанасюк А.А. Реформування аудиту як інструменту запобігання економічні злочинності: монографія. Житомир: Вид. О.О. Євенок, 2021. 220 с.

73. Грицишен Д.О., Свірко С.В., Супрунова І.В. Інституалізація державної фінансово-контрольної діяльності як інструменту бюджетної безпеки країни. Економіка, управління та адміністрування. 2021. № 2 (96). С. 77-84.

74. Грицишен Д.О., Світлишин І.І. Управління ризиками в діяльності суб'єктів господарювання. Менеджмент суб'єктів господарювання: проблеми та перспективи розвитку: тези виступів VI Міжнар. наук.-практ. конф. (19-21 грудня 2019 року). Житомир: Житомирська політехніка. 2019. С. 263-265.

75. Грицишен Д.О., Супрунова І.В. Економічна злочинність як суспільне явище, що полягає в задоволенні економічних інтересів. Тенденції розвитку економіки у 2020 році: аналітичний та теоретико-методологічний аспекти: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 12 грудня 2020 р.) / відп. за випуск д.е.н., проф. С.О. Якубовський. Одеса: ОНУ імені І.І. Мечникова. 2020. С. 35-39.

76. Грицишен Д.О., Супрунова І.В., Лисак С.П. Економічна злочинність як суспільне явище та загроза державній безпеці. Інвестиції: практика та досвід. 2020. № 24. С. 140-51.

77. Грицишен Д.О., Супрунова І.В., Лисак С.П. Класифікація економічної злочинності для цілей державного управління в контексті забезпечення державної безпеки. Центральноукраїнський науковий вісник. 2020. Вип. 4 (37). С. 9-25.

78. Грицишен Д.О., Супрунова І.В., Лисак С.П. Сутність економічної злочинності для цілей державного управління в контексті забезпечення державної безпеки. Інвестиції: практика та досвід. 2020. № 23. С. 98-104.

79. Грицишен Д.О. Еколого-економічний аналіз в забезпечення сталого розвитку як пріоритетного напряму державної політики. Інвестиції: практика та досвід. 2016. № 10. С. 50-57.

80. Грицишен Д.О. Нонік В.В. Еколого-економічна безпека як пріоритетний напрям реформування національної економіки. Глобальні проблеми економіки та фінансів: збірник тез наукових робіт V Міжнародної науково-практичної конференції (Київ-Прага-Відень, 29 квітня 2016 р.) / Фінансово-економічна наукова рада. 2016. С. 22-25.

81. Грицишен Д.О., Бевзенко С.Г., Горай О.С. Бухгалтерська оцінка наслідків бойових дій та окупації державних територій. Вісник ЖДТУ. Серія: економічні науки. 2018. №1 (83). С. 27-39.

82. Грицишен Д.О., Горай О.С. Розробка системи документування наслідків бойових дій та окупації державних територій. Агросвіт. 2018. № 2. С. 52-62.

83. Грицишен Д.О., Лисичко А.М. Принципи та класифікація еколого-економічного аналізу господарської діяльності. Принципи забезпечення розвитку підприємств в умовах змін ринкового середовища: збірник тез наукових робіт учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Одеса, 8-9 грудня 2017 р.) / ГО "Центр економічних досліджень та розвитку". У 2-х частинах. – О.: ЦЕДР, 2017. Ч. 2. С. 113-116.

84. Грицишен Д.О., Свірко С.В., Супрунова І.В. Бюджетна безпека як об'єкт аналітичних досліджень в умовах реформування системи управління місцевими бюджетами. Інвестиції: практика та досвід. 2019. № 24. С. 129-134.

85. Грищенко Т., Івахненко І. Причини та особливості кризових явищ на ринку цінних паперів. Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія: Економіка. 2009. № 112. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/prichini-ta-osoblivosti-krizovih-yavisch-na-rinku-tsinnih-paperiv

86. Гудков Д.В. Адміністративно-правові засоби запобігання і протидії корупції: дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.07; Сумський держ. ун-т. Суми, 2018. 249 с.

87. Гула Н.Л. Виявлення підрозділами ДСБЕЗ злочинів, що вчиняються у сфері цільових спеціалізованих державних фондів. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2013. № 4. С. 319-329.

88. Гусєва В.О. Основні напрями регулювання діяльності правоохоронних органів Україні в умовах її реформування. Сталий розвиток 2030: правова, економічна, соціальна, екологічна та політична складові : матеріали доповідей Міжнар. міждисципл. конф., Будапешт, Угорщина. Будапешт. 2017. С. 73-76.

89. Давидюк А.М. Правове забезпечення публічного адміністрування у сфері виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів: дис. ... на здобуття

наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.07; Відкритий міжнар. ун-т розвитку людини «Україна». Київ, 2020. 204 с.

90. Даниляк А.В. Особливості взаємодії під час розслідування економічних злочинів, вчинених організованими групами: автореф. дис. … на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.09; Харківський нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. 26 с.

91. Данько В. Рейтинг конкурентоспроможності: МІМ вкотре представив Україну в дослідженні IMD. URL: https://eba.com.ua/rejtyng-konkurentnospromozhnosti-mim-vkotre-predstavyv-ukrayinu-v-doslidzhenni-imd/#:~:text=У%20свою%20чергу%20Сінгапур%2C%20який,Володимир%20Данько.

92. Делегація Міністерства внутрішніх справ України перебуває в США для ознайомлення з системою підготовки та навчання поліції. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-society/2276040-ukrainski-policejski-poihali-do-ssa-zapozicuvati-dosvid.html

93. Дем'янчук В.А. Адміністративно-правові засади реалізації антикорупційної політики в Україні: дис. … на здобуття наук. ступеня док. юрид. наук: 12.00.07; МВС України, Дніпропетровський держ. ун-т внутр. справ. Дніпро, 2018. 489 с.

94. Денисенко В.І. Формування та функціонування в Україні політичного режиму Віктора Януковича (2010-2014 рр.): монографія. Вид. 2-ге. Запоріжжя: Видавничий дім "Гельветика". 2021. 896 с.

95. Денисов С.Ф., Денисова Т.А., Кулик С.Г. Кримінологія. Особлива частина: навчальний посібник. Запоріжжя: КПУ, 2012. 705 с.

96. Департамент Інтерполу та Європолу Національної поліції України. URL: http://interpol.np.gov.ua/?page_id=28.

97. Державний борг у 2019 році одночасно впав і зріс на 8%. URL: https://finclub.net/ua/news/derzhavnyi-borh-u-2019-rotsi-odnochasno-vpav-i-zris-na-8protsent.html

98. Державний борг України. Мінфін. URL: https://index.minfin.com.ua/ ua/finance/debtgov/

99. Держспецзв'язку назвало кількість зафіксованих у 2021 році кіберзлочинів. Дзеркало тижня. Україна. URL: https://zn.ua/ukr/TECHNOLOGIES/derzhspetszvjazku-nazvalo-kilkist-zafiksovanikh-u-2021-rotsi-kiberzlochiniv.html

100. Деякі питання цифрової трансформації: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.02.2021 р. № 365-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/365-2021-%D1%80#n14

101. Дикий А.П. Бібліометричний аналіз наукових публікацій, що індексуються в наукометричних базах даних, з проблем економічної злочинності. Економіка і регіони. 2022. № 4 (87). С. 26-44.

102. Дикий А.П., Городиський М.П., Захаров Д.М. Напрями вдосконалення систем автоматизації бухгалтерського обліку. Збірник

тез III Всеукраїнської науково-практичної конференції "Нові інформаційні технології управління бізнесом". Київ: Спілка автоматизаторів бізнесу, 2020. 230 с. С. 46-47.

103.Дикий А.П. Економічна злочинність як деструктивний фактор економічного розвитку держави. Наукові перспективи. 2023. № 1 (31). С 34-48.

104.Дикий А.П. Економічна злочинність як загроза економічній безпеці держави: понятійно-змістовні положення та властивості. Економіка, управління та адміністрування. 2022. № 4 (102). С. 3-17.

105.Дикий А.П. Ідентифікація загроз бухгалтерської інформації. Тези Всеукраїнської науково-практичної on-line конференції аспірантів, молодих учених та студентів, присвяченої Дню науки. Житомир, ЖДТУ. 2017. Т.ІІ. 296 с. С. 13.

106.Дикий А.П. Місце суб'єктів державного фінансового контролю в запобіганні та протидії економічній злочинності. Актуальні проблеми економіки. 2021. № 5 (239). С. 55-67.

107.Дикий А.П. Політичний режим як симптом прояву економічної злочинності та проблеми гарантування економічної безпеки держави. Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління. 2022. Том 21. № 2 (51). С. 18-32.

108.Дикий А.П. Розвиток теоретичного уявлення та методологічних положень державної політики запобігання та протидії економічній злочинності: огляд дисертаційних досліджень. Економіка та суспільство. 2022. Випуск 46. С. 28-42.

109.Дикий А.П. Симптоми проблеми гарантування економічної безпеки держави в контексті запобігання та протидії економічній злочинності. Бізнес-Інформ. 2022. № 11. С. 74-96.

110.Дикий А.П. Системні проблеми державної політики запобігання та протидії економічній злочинності. Інвестиції. Практика та досвід. 2023. № 11. С. 52-66.

111.Дикий А.П. Формування інформаційно-комунікаційної системи запобігання та протидії економічній злочинності. Наукові перспективи. 2021. № 11 (17). С. 486-499.

112.Дикий А.П., Барановська Т.В., Баришнікова О.М. Ідентифікація об'єктів соціальної складової звітності сталого розвитку. Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу : міжнар. зб. наук. пр. – Вип. 1 (36). Житомир: ЖДТУ, 2017. С. 3-14.

113.Дикий А.П., Барановська Т.В. Зміст поняття "економічна злочинність": огляд наукової літератури The 45th International scientific and practical conference "World Development of Science and Technology" (16-17 January, 2023) Pegas Publishing, Canada, Ottawa. 2023. 128 p. PP. 20-28.

114.Дикий А.П., Барановська Т.В. Методологія формування та реалізації державної політики запобігання та протидії економічній

злочинності в системі гарантування економічної безпеки держави. Наукові інновації та передові технології. 2023. 2 (16). С. 15-27.

115.Дикий А.П., Барановська Т.В. Міжнародна співпраця в сфері запобігання та протидії економічній злочинності. Наукові інновації та передові технології. 2022. № 5 (7). С. 272-285.

116.Дикий А.П., Барановська ТВ. Наслідки економічної злочинності як загрози економічній безпеці держави. "Розвиток науки та техніки: виклики сучасності". CXVII Міжнародна науково-практична інтернет-конференція. м. Вінниця, 23 січня 2023 р. 264 с. С. 68-73.

117.Дикий А.П., Дика О.С. Договірне регулювання у забезпеченні фінансової безпеки підприємства // Тези XXXVI-ої науково-практичної міжвузівської конференції, присвяченої Дню університету. Житомир: ЖДТУ. 2011. Т. II. 418 с. С. 231.

118.Дикий А.П., Дика О.С., Наумчук К.М., Тростенюк Т.М. Понятійно-категоріальний апарат інформаційної безпеки України в забезпеченні національної безпеки. Таврійський науковий вісник. Серія: Публічне управління та адміністрування. 2022. Вип. 4. С. 23-31.

119.Дикий А.П., Ковальчук В.В., Крикун О.Д., Петрик С.М. Інформаційна модель операцій з модернізації об'єкту концесії як форми реалізації державно-приватного партнерства. Інвестиції: практика та досвід. 2020. № 5-6. С. 135-140.

120.Дикий А.П., Наумчук К.М. Місце євроінтеграційного процесу у виявлені корупційних явищ в Україні. «Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернад-ського. Серія: Державне управління». 2020. Том 31(70). Вип. 5. С. 12-16.

121.Дикий А.П., Наумчук К.М., Соціальні прояви розвитку корупції в процесі становлення державної антикорупційної політики. Публічне управління та адміністрування у процесах економічних реформ: збірник тез III Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, 19 листопада 2019 р. Херсон: ДВНЗ «ХДАУ». 2019. 368 с. С. 131-133.

122.Дикий А.П., Наумчук К.М., Тростенюк Т.М. Аналіз сучасних загроз інформаційній безпеці держави. Економічний простір: збірник наукових праць. 2021. № 176. С. 155-158.

123.Дикий А.П., Наумчук К.М., Тростенюк Т.М. Особливості державного управління інформаційною безпекою в умовах воєнного стану. Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку: матеріали XXV Міжнародної науково-практичної конференції / за ред. І.В. Жукової, Є.О. Романенка. м. Рига (Латвія): ГО «ВАДНД», 07 жовтня 2022 р. 487 с. С. 41-46.

124.Дикий А.П., Самчук К.І. Ідентифікація витрат на підготовку та перепідготовку працівників. Розвиток обліку, аналізу і аудиту суб'єктів суспільного інтересу: міжнародна наукова конференція, 20-21 жовтня 2017 р. м. Житомир. Житомир: Видавець О.О. Євенок. 2017. С. 460-462.

125.Дикий А.П., Серветник Т.О. Поняття професіоналізації державної служби. Тези Всеукраїнської науково-практичної on-line конференції аспірантів, молодих учених та студентів, присвяченої Дню науки. Житомир, ЖДТУ. 2020. С. 725.

126.Дикий А.П., Чернецька Є.О. Вплив етики на ефективність державного управління. Тези Всеукраїнської науково-практичної on-line конференції аспірантів, молодих учених та студентів, присвяченої Дню науки. Житомир, ЖДТУ. 2019. С. 610.

127.Дмитрієв Ю.В. Причини виникнення корупційних ризиків у системі державного управління. Інвестиції: практика та досвід. 2016. № 4. С. 92-95.

128.Довідка про результати службової діяльності Національного центрального бюро Інтерполу в Україні у 2021 році. URL: https://dostup.pravda.com.ua/request/104660/response/365598/attach/4/21.pdf?cookie_passthrough=1

129.Драгомирецька Н.М., Кандагура К.С., Букач А.В. Комунікативна діяльність в державному управлінні: навч. пос. Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2017. 180 с.

130.Драчов Є.В. Сутність та функції комунікації в системі державного управління. Науковий вісник Академії муніципального управління: Серія «Управління». 2014. № 3. С. 159-167.

131.Дрешпак В.М. Комунікації в публічному управлінні: навч. посіб. Дніпропетровськ: ДРІДУ НАДУ, 2015. 168 с.

132.Доброва О.В. Криміналістична характеристика та розслідування шахрайства з фінансовими ресурсами : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09; ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіон. акад. упр. персоналом». Київ, 2020. 20 с.

133.Дубов Д.В. Кіберпростір як новий вимір геополітичного суперництва: монографія. К.: НІСД. 2014. 328 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2015-02/Dubov_mon-89e8e.pdf

134.Дудніков А.Л. Криміналістичне поняття та структура способу злочину у сфері економічної діяльності. Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. 2013. Вип. 13. С. 69-77.

135.Євдокимов В.В. Розвиток складових методології формування та реалізації державної політики в сфері правоохоронної діяльності. URL: http://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2020/5_2020/22.pdf

136.Євдокимов В.В., Грицишен Д.О., Свірко С.В. Бухгалтерський облік в секторі загального державного управління України. Том 1: бухгалтерський облік в бюджетних установах України: підручник. Житомир: Видавець О.О. Євенок, 2017. 1380 с.

137.Євдокимов В.В., Дикий А.П. Інформаційний механізм формування та реалізації державної політики в сфері правоохоронної діяльності. Матеріали І Міжнародної науково-практичної конференції

«Місцеве самоврядування в Україні: теорія та практика», 7 грудня 2021 року. Полтава : ПДАУ, 2021. С. 372-375.

138.Євдокимов В.В. Державна політика в сфері правоохоронної діяльності: монографія. Житомир: ФОП О.О. Євенок. 2021. 300 с.

139.Євдокимов В.В., Грицишен Д.О., Горай О.С. Інформаційна модель управління господарською діяльністю в умовах бойових дій та окупації державних територій: монографія. Житомир: ЖДТУ. 2018. 200 с.

140.Євдокимов В.В., Грицишен Д.О., Лисак С.П. Державна політика в сфері запобігання та протидії фінансуванню тероризму: монографія. Житомир: ЖДТУ. 2020. 200 с.

141.Євдокімова М.О. Кримінологічна характеристика жіночої злочинності в сфері економіки: автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.08 – Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право. Київ, 2020. 22 с.

142.Єренко Д.В. Місце та роль Національного антикорупційного бюро України в системі органів публічної влади. Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Право. 2015. Вип. 2. С. 57-62.

143.Жорж А.Ж. Стратегія мінімізації корупційних ризиків в системі забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання: дис. … на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 21.04.02; Харк. нац. ун-т міськ. госп. ім. О.М. Бекетова. Харків, 2019. 90 с.

144.За оцінками Світового банку (СБ), темпи економічного зростання в світі уповільнюються. URL: https://zn.ua/ukr/macrolevel/kriza-nacionalnogo-rinku-praci-stagnaciya-ta-trudova-vicherpnist-322188_.html

145.Загуменна Ю. Правоохоронні органи: поняття, ознаки, функції, особливості діяльності. Право і безпека. 2010. Вип. 3 (35). С. 145-150

146.Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: у 3 кн. Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. К: Ін Юре, 2007. 712 с.

147.Закон України «Про бюро економічної безпеки України» від 28.01.2021 р. № 1150-IX.

148.Заяць К.Д. Методика розслідування шахрайств: дис. ... на здобуття наук. ступеня д-ра філос.: 081, 08; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 196 с.

149.Звіт за II півріччя 2020 року Національного антикорупційного бюро. URL: https://nabu.gov.ua/sites/default/files/reports/zvit_ii_2020.pdf

150.Звіт Національної служби здоров'я України 2019. Національна служба здоров'я України. URL: https://nszu.gov.ua/storage/files/zvit-2019_1586443884.pdf?1610039976

151.Звіт роботи системи виявлення вразливостей і реагування на кіберінциденти та кібератаки Оперативного центру реагування на

кіберінциденти Державного центру кіберзахисту Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації. URL: https://cert.gov.ua/files/pdf/SOC_Annual_Report_2022.pdf

152.История взлета и падения компании Parmalat. URL: https://landlord.ua/news/istoriya-vzleta-i-padenia-kompanii-parmalat/

153.Індекс якості життя. URL: https://www.numbeo.com/quality-of-life/rankings_by_country.jsp?title=

154.Інтерпол: як працює міжнародна організація кримінальної поліції? URL: https://ukrainepravo.com/scientific-thought/legal_analyst/interpol-yak-pratsyuye-mizhnarodna-organizatsiya-kryminalnoyi-politsiyi

155.Іщук Д.О. Адміністративно-правовий статус спеціалізованих суб'єктів протидії корупції в Україні: дис. ... на здобуття наук. ступеня д-ра. юрид. наук: 12.00.07; ПУ «НДІПП». Київ, 2021. Дніпропетровський держ. ун-т внутр. справ. Дніпро, 2021.404 с.

156.Кабай В.О. Мотивація трудової міграції населення та механізми її регулювання в Україні: автореф. дис. … на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук за спец.: 08.00.07. Кропивницький, 2019. 23 с.

157.Кальман О.Г. Злочинність у сфері економіки України: теоретичні та прикладні проблеми попередження: автореф. дис. … на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2004. 48 с.

158.Кантор Н.Ю. Адміністративно-правовий механізм запобігання правопорушенням у сфері економіки як основа забезпечення економічної стабільності держави. Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія: Юридичні науки. 2015. № 824. С. 39-44.

159.Капля А.В. Кібербезпека як важливий аспект сьогодення. URL: https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/ uploads/2021/01/29-2.pdf

160.Каркач П., Копетюк М. Особливості нормативно-правового регулювання координації діяльності правоохоронних органів держав-членів Європейського Союзу. Історико-правовий часопис. 2015. № 1(5). С. 46-50.

161.Кирилко Н.М. Особливості та роль публічної комунікації в діяльності органів влади та їх посадових осіб. SCIENTIFIC HORIZON IN THE CONTEXT OF SOCIAL CRISES. InterConf. 2020. С. 18-24.

162.Кириченко Г.В. Інформаційно-комунікаційні механізми як інновації в системі формування позитивного іміджу органів державної влади. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління. Одеса, 2019. Т. 30(69), №6. С. 46-54.

163.Кікалішвілі М.В. Теоретико-прикладні засади формування та реалізації стратегії й тактики протидії корупційній злочинності: дис. ...

на здобуття наук. ступеня д-ра. юрид. наук: 12.00.08; Дніпропетровський нац. ун-т ім. МВС України. Дніпро, 2021. 474 с.

164.Кладченко А.О. Становлення та розвиток сучасного антикорупційного законодавства України: теоретико-правове дослідження: автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.01; Приват. ВНЗ "Ун-т Короля Данила". Івано-Франківськ, 2018. 16 с.

165.Клець М.В., Клець Д.В. Боротьба з економічною злочинністю: проблема ефективності. Економіка та держава. 2008. № 11. С. 40-42.

166.Клименко Н.І. Проблеми посилення боротьби з економічною злочинністю в Україні. Державно-правова реформа в Україні: матеріали наук.-практ. конф. К.: Ін-т законодавства Верховної Ради України. 1997. С. 291-296.

167.Клочко А.М. Теоретико-прикладні засади протидії злочинам у сфері банківської діяльності в Україні: дис. ... на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук (д-ра наук): 12.00.08; Сум. нац. аграр. ун-т. Суми, 2020. 563 с.

168.Коваленко В.В. Організація профілактики економічної злочинності в Україні: дис. … на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук : 12.00.07. Х. 2004. 398 с.

169.Ковальов Ю.Ю. Використання спеціальних знань під час розслідування корупційних злочинів: автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 081; Національний науковий центр «Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса. Харків, 2021. 20 с.

170.Ковальська В.В. Міліція в системі правоохоронних органів держави (адміністративно-правові аспекти) : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2009. 37 с.

171.Ковальчук М.О. Публічне адміністрування запобігання корупції в Україні: автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.07; НДІ публ. права. Київ, 2021. 18 с.

172.Ковальчук О.В. Методика розслідування шахрайства, пов'язаного з діяльністю кредитної спілки: дис. … на здобуття наук. ступеня д-ра філос.: 081, 08; Львівський держ. ун-т внутр. Справ. Львів, 2020. 236 с.

173.Колб Р.О. Банківська установа як суб'єкт запобігання злочинам: дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.08; Волинський нац. ун-т. ім. Лесі Українки, Класичний приват. ун-т. Запоріжжя, 2021. 289 с.

174.Колосовська І. Комунікативна складова в контексті модернізації управлінських підходів і механізмів. Ефективність

державного управління. 2016. Вип. 4(49). Ч. 1. С. 129-135. URL: http://www.lvivacademy.com/ vidavnitstvo_1/edu_49/fail/16.pdf

175.Концепція програми інформатизації системи МВС України та центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується і координується КМУ через міністра внутрішніх справ України, на 2021-2023 роки. URL: https://mvs.gov.ua/upload/document/wofKDy2dpxguC64WHt8e7crKUsx3WsaUGUElGH24.pdf

176.Корецка-Шукєвіч Д. Адміністративна відповідальність за правопорушення, пов'язані з корупцією: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07; ЗВО «Львівський ун-т бізнесу та права». Львів, 2020. 23 с.

177.Корж В.П. Теоретические основы методики расследования преступлений, совершаемых организованными преступными образованиями в сфере экономической деятельности: монография. Х.: Изд-во НУВД. 2002. 412 с.

178.Косілова О.І. Реалізація принципу верховенства права у забезпеченні політичної безпеки держави / Закарпатські правові читання. / Секція ІІ. Конституційне право та процес, муніципальне право, порівняльне правознавство. Матеріали Х Міжнародної науково-практичної конференції (19-21 квітня 208 р., м. Ужгород) / Ужгородський національний університет; За заг. ред. В.І. Смоланки, О.Я. Рогача, Я.В. Лазура. Ужгород: РІК-У, 2018. Т. 1. 432 с. С. 69-74.

179.Костенко Д.В. Система запобігання корупції в Україні: становлення та розвиток: дис. … на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр.: 25.00.01. Київ, 2020. 229 с.

180.Кравчук С.Й. Економічна злочинність в Україні: навчальний посібник. Київ: Кондор, 2009. 282 с.

181.Кравчук С.Й. Основні причини поглиблення економічної злочинності в Україні. Право України. 2002. № 11. С. 54-56

182.Крижановський О.М. Кримінологічні засади формування та реалізації стратегії запобігання злочинам у сфері господарської діяльності. дис. … на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.08; Дніпропетровський держ. ун-т внутр. справ. Дніпро, 2018. 203 с.

183.Криза правоохоронної системи України: монографія / За загальною редакцією Заслуженого діяча науки і техніки України, доктора наук з державного управління, доктора економічних наук, професора Віктора Євдокимова; Заслуженого економіста України, доктора наук з державного управління, доктора економічних наук, професора Димитрія Грицишена. Житомир: Книжковий дім «Бук-друк», 2023. 584 с.

184.Кримінологія. Особлива частина: навч. посібник / Нац. юридич. акад. України ім. Ярослава Мудрого; ред. І.М. Даньшин; укл.: І.М. Даньшин, В.В. Голіна, О.Г. Кальман. Х.: Право, 1999. 232 с.

185.Кримінологія: Загальна та Особлива частини: підручник / [В.В. Голіна, Б.М. Головкін, М.Ю. Валуйська, О.В. Лисодєд та ін.]; за ред. В.В. Голіни і Б.М. Головкіна. Х.: Право, 2014. 513 с.

186.Криничко Л.Р. Теорія та методологія державного управління в сфері охорони здоров'я: монографія. Житомир: Вид. О.О. Євенок. 2020. 348 с.

187.Кріцак І.В. Правоохоронна функція держави та її вплив на формування функції надання послуг населенню органами внутрішніх справ України. Форум права. 2009. № 3. С. 365-372.

188.Крутова А.С., Грицишен Д.О., Тарасова Т.О., Левіна М.В. Формування інформаційного забезпечення управління в системі національних рахунків. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2018. Том 2. № 25. С. 105-114.

189.Купрієнко В.М. Запобігання злочинам у сфері діяльності кредитних спілок в Україні: дис… на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право». Кривий Ріг, 2020. 209 с.

190.Курочко Н. Як росія та Україна воюють на кіберфронті. URL: https://www.epravda.com.ua/columns/2022/09/28/691925/

191.Кучук А.М. Теоретико-правові засади правоохоронної діяльності в Україні: автореф. дис… канд.юрид.наук:12.00.01- теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. Інс. законод. Верх. Рада України. Київ, 2007. 22 с.

192.Лаврентьєв Є.О. Відповідальність за адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією в Україні: дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.07; МВС України, Дніпропетровський держ. ун-т внутр. справ. Київ, 2021. 259 с.

193.Лапкін А. В. Організація судових та правоохоронних органів України: навч. посіб. у схемах. Вид. 5-те, змін. і допов. Х. : Право, 2016. 168 с.

194.Левчук А.О. Адміністративно-правовий механізм запобігання правопорушенням, пов'язаним з корупцією: дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук (д-ра філософії): 081; Нац. академ. внутр. справ МВС України. Київ, 2021. 260 с.

195.Лєшукова І.В. Процесуальні особливості міжнародного співробітництва органів внутрішніх справ України при розслідуванні злочинів: автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.09; Нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2004. 20 с.

196.Литвак О.М. Державний контроль за злочинністю (кримінологічний аспект): автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук. Харків, 2002. 216 с.

197.Лісова Н.В. Запобігання злочинам у сфері економічної діяльності. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2018. № 2 (107). С. 134-144.

198.Лісовська Ю.П. Кібербезпека: ризики та заходи: навч. посібник. К.: Видавничий дім «Кондор», 2019. 272 с.

199.Мазур В.Г. Комунікації як механізм взаємодії державних органів влади та громадськості на регіональному рівні. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2011. № 8. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/ ?op=1&z=313

200.Макаренков О.Л. Правова інституціоналізація антикорупційних трансформацій органів публічної адміністрації у відкритому суспільстві: дис. ... на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук: 12.00.07; Запорізький нац. ун-т. Запоріжжя, 2021. 482 с.

201.Маланчук О.Г. Вплив глобальних ініціатив на процеси запобігання корупції в системі публічного управління України: теоретико-прикладний аспект: дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр. (д-ра філософії): 281; ОРІДУ НАДУ при Президентові України. Одеса, 2021. 263 с.

202.Малишев К.В. Державна політика в сфері трансформації правоохоронної системи: теорія, методологія, організація: монографія. Житомир: Вид. О.О. Євенок, 2022. 300 с.

203.Малишев К.В., Хробуст О.О. Ідентифікація причин, бар'єрів та наслідків реформування правоохоронної системи України. Право та державне управління. 2019. №4. URL: http://pdu-journal.kpu.zp.ua/issue-4-2019.

204.Мамка Г. Провалена реформа поліції. Факти, які варто не забувати. Юридична Газета. 02 червня 2021. URL: https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/provalena-reforma-policiyi-fakti-yaki-varto-ne-zabuvati.html

205.Матусовский Г.А. Экономическая преступность: криминалистический анализ. Харьков : Консум, 1999. 480 с.

206.Медицький І.Б. Наслідки злочинності в Україні: теоретичні і прикладні аспекти: монографія. Івано-Франківськ: Супрун В.П., 2020. 314 с.

207.Митний кодекс України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text

208.Михайленко Д.Г. Концепція кримінально-правової протидії корупційним злочинам в Україні: дис. ... на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук: 12.00.08; Нац. ун-т «Одеська юридична академія». Одеса, 2018. 505 с.

209.Мізюк Б.М. Інформаційна природа управління. Економіка та держава. 2012. № 2. С. 8-13.

210.Мінфін: офіційний сайт. URL: https://minfin.com.ua/

211.Мороз К.В. Розподіл грошових доходів населення України: емпіричний аналіз з використанням логнормальної функції. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія: Економічна. 2016. Вип. 91. С. 110-117.

212.Московець В.І. Бюджетна безпека держави. Актуальні питання забезпечення фінансової безпеки держави в умовах глобалізації: зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 17 лют. 2022 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Харків: ХНУВС, 2022. 224 с. С. 39-41.

213.Мочкош Я.В. Проблеми боротьби з економічною злочинністю. Часопис Київського університету права. 2012. № 2. С. 299-304.

214.Мошнін А.А. Корупція в системі публічної влади України як фактор загрози державній безпеці: дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр.: 25.00.05; МАУП. Київ, 2020. 250 с.

215.Музичук О.М. Сучасний стан теоретичної розробки та законодавчого визначення поняття правоохоронних органів та їх переліку. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2009. № 44. С. 12-21.

216.Мулявка Д.Г., Рекуненко Т.А. Інформаційно-аналітична діяльність податкової міліції щодо протидії податковим злочинам. Кримінологічний журнал Байкальського національного університету економіки і права. 2013. № 2. С. 140-145.

217.Муравський В.В. Комп'ютерно-комунікаційна форма обліку: монографія. Тернопіль: ТНЕУ, 2018. 486 с.

218.Мягка І. Показовий крах: як історія американської Enron перекроїла корпоративне правове поле світу і на певний час приборкала аудиторів. URL: https://mind.ua/publications/20183712-pokazovij-krah-yak-istoriya-amerikanskoyi- enron-perekroyila-korporativne-pravove-pole-svitu

219.Найгучніші банкрутства лютого 2021 року. URL: https://bankruptcy-ua.com/articles/16265

220.Наумчук К.М. Механізм державної антикорупційної політики в забезпеченні економічної безпеки України: дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр. (д-ра філософії): 281, 28; Держ. ун-т «Житомирська політехніка». Житомир, 2021. 213 с.

221.Невмеженський Є.В. Правові проблеми боротьби з економічною злочинністю і корупцією: навч. посіб. Київ: АПСВ, 2005. 415 с.

222.Неволя В.В. Інтерпол та Європол: співвідношення діяльності міжнародних організацій в боротьбі з організованою злочинністю. Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). 2011. Вип. 24. С. 15-20. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/boz_2011_24_2

223.Новак А.М. Теоретико-методологічні засади формування та реалізації національної антикорупційної політики: автореф. дис. … на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 25.00.01; Дніпровський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентові України. Дніпро, 2019. 20 с.

224.Новіков О. Світовий досвід функціонування спеціалізованих антикорупційних органів. Ефективність державного управління: збірник наукових праць. 2015. Вип. 43. С. 52-57.

225.Новіков О.В. Публічно-правове забезпечення протидії корупції в умовах регіонального розвитку: дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук (д-ра філософії): 12.00.07; МВС України, Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ. Київ, 2020. 209 с.

226.Нонік В.В. Механізми формування та реалізації антикорупційної політики в Україні: дис. … на здобуття наук. ступеня д-ра наук з держ. упр.: 25.00.02; Чорноморський нац. ун-т ім. П. Могили. Харків, 2019. 402 с.

227.Нонік В.В., Дикий А.П., Дика О.С. Інформаційна модель управління економічною безпекою суб'єктів господарювання: монографія. Житомир: О.О. Євенок. 2017. 248 с.

228.Олійник Д.О. Запобігання корупційним злочинам, що вчиняються при здійсненні митних процедур: дис. … на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2018. 231 с.

229.Оніщик Ю.В. Міжнародне співробітництво у боротьбі з фінансовими правопорушеннями: навчальний посібник. К: Алерта, 2016. 422 с.

230.Опанасенко Н.О. Криміналістична характеристика та основні положення розслідування шахрайства, вчиненого організованими злочинними групами у сфері житлового будівництва: автореф. дис. … на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.09; Харківський нац. ун-т внутр. справ. Київ, 2018. 19 с.

231.Опанасюк А.А. Аудит в системі запобігання та протидії економічній злочинності: дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 08.00.09; Держ. ун-т «Житомирська політехніка». Житомир, 2021. 280 с.

232.Офіційна веб-сторінка Міністерства юстиції України. URL: https://minjust.gov.ua/pages/mission

233.Павлишина А.А. Криміналістичне забезпечення доказування у кримінальних провадженнях про злочини у сфері наркобізнесу: автореф. дис. … на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.09. Академія адвокатури України. Київ, 2017. 20 с.

234.Павлюх О.А. Кримінологічна характеристика та запобігання злочинності у сфері оподаткування: автореф. дис. ... канд. юрид. наук:

12.00.08; Університет державної фіскальної служби України. Ірпінь, 2021. 21 с.

235.Палешко Я.С., Кубецька О.М., Остапенко Т.М. Поняття та класифікація злочинів, пов'язаних з економічною сферою вчені записки таврійського національного університету імені В.І. Вернадського Серія: Юридичні науки. 2020. Том 31 (70) № 5. С. 70-75

236.Паньонко І.М. Причини та заходи щодо реформування правоохоронних органів України. Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Юридичні науки. 2014. № 801. С. 195-201.

237.Паутов В.О. Протидія корупції як структурна складова національної безпеки України: автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр.: 25.00.05; Ін-т підгот. кадрів держ. служби зайнятості України. Київ, 2020. 21 с.

238.Перелік категорій кіберінцидентів, схвалений Національним координаційним центром кібербезпеки при Раді національної безпеки та оборони України (Протокол № 18 засідання Національного координаційного центру кібербезпеки при Раді національної безпеки і оборони України від 25.10.2021 (від 28.10.2021 № 16/320/21дск)). URL: https://cert.gov.ua/ recommendation/16904

239.Петрушка О.В., Сидор І.П. Ризики шахрайства у сфері фінансових послуг: навчально-методичні матеріали. Тернопіль: Вектор, 2019. 31 с.

240.Півстоліття інформатизації: розвиток інформаційної служби МВС та її найбільші проєкти цифровізації. URL: https://mvs.gov.ua/uk/press-center/news/pivstolittya-informatizaciyi-rozvitok-informaciinoyi-sluzbi-mvs-ta-yiyi-naibilsi-projekti-cifrovizaciyi

241.Пісковець Л.А., Ведькал В.А. Економічна злочинність в системі міжнародно-правового регулювання. Наука и образование. Серия «Право». Днепропетровск. 2015. URL: http://www.rusnauka.com/47_NIO_2015/Pravo/ 6_205506.doc.htm

242.Піцик Ю.М. Кіберзлочини проти власності: кримінально-правова та кримінологічна характеристика: дис. … на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.08; ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіон. акад. упр. персоналом». Київ, 2018. 285 с.

243.Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text

244.Положення про Міністерство внутрішніх справ України від 04.10.2006 р. № 1383. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/50038495

245.Попович В.М. Економіко-кримінологічна теорія детінізації економіки: монографія. Ірпінь: Акад. держ. податк. служби України, 2001. 524 с.

246.Попович В.М., Трачук П.А., Андрушко А.В., Логін С.В. Актуальні проблеми кримінального права: навчальний посібник. Київ: Юрінком Інтер, 2009. 256 с.

247.Портал Міністерства внутрішніх справ України. URL: https://mvs.gov.ua/uk

248.Порядок реєстрації та обліку бюджетних зобов'язань розпорядників бюджетних коштів та одержувачів бюджетних коштів в органах Державної казначейської служби України: Наказ Міністерства фінансів України від 02.03.2012 р. № 309. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0419-12

249.Почепцов Г.Г. Теория коммуникации. К.: «Ваклер». 2001. 656 с.

250.Почепцов Г.Г. Теорія комунікацій. К.: Київський університет, 1999. 238 с.

251.Предборський В.А. Економічна безпека держави: монографія. К.: Кондор, 2005. 391 с.

252.Приходько А.А. Адміністративно-правове забезпечення запобігання та протидії корупції за умов євроінтеграції: дис. ... на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук: 12.00.07; Дніпропетровський держ. ун-т внутр. справ. Київ, 2020. 485 с.

253.Приходько Б. та його неефективний менеджмент у ДПЗКУ – розслідування.
URL: https://apostrophe.ua/ua/news/business/agriculture/2022-09-20/zhurnalisty-rasskazali-o-neeffektivnom-menedzhmente-borisa-prihodko-v-gpzku-i-skandalah-v-otrasli--rassledovanie/279878

254.Про боротьбу з економічною злочинністю : Проект Закону України № 269/5/26-1640 від 02.04.2002 ДПАУ. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=2013&skl=5.

255.Про бюро економічної безпеки України: Закон України від 28.01.2021 р. № 1150-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20#Text

256.Про Державний бюджет України на 2019 рік. Закон України від 23.11.2018 № 2629-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2629-19#Text

257.Про Державний бюджет України на 2020 рік. Закон України від 14.11.2019 № 294-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/294-20#Text

258.Про Державний бюджет України на 2021 рік. Закон України від 15.12.2020 № 1082-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1082-20

259.Про Державний бюджет України на 2022 рік. Закон України від 02.12.2021 № 1928-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1928-20#Text

260.Про Державний бюджет України на 2023 рік. Закон України від 03.11.2022 № 2710-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20#Text

261.Про Державну прикордонну службу України: Закон України від 03.04.2003 р. № 661-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15#Text

262.Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06.12.2019 р. № 361-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#n831

263.Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. URL: https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2

264.Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 р. № 1277. URL: https://zakon.rada.gov.ua/ rada/show/v1277731-13#Text

265.Про затвердження положення про Державну аудиторську службу України: Постанова КМУ від 03.02.2016 р. № 43. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/43-2016-п#Text

266.Про затвердження положення про Державну казначейську службу України: Постанова КМУ від 15.04.2015 р. № 215. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/215-2015-п#Text

267.Про затвердження Положення про Державну податкову службу України та Державну митну службу України: Постанова КМУ від 06.03.2019 р. № 227. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/227-2019-п#n15

268.Про затвердження Положення про Державну службу фінансового моніторингу України: Постанова КМУ від 29.07.2015 р. № 537. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-2015-п#Text

269.Про затвердження Положення про Інтегровану інформаційно-пошукову систему органів внутрішніх справ України МВС України: Наказ МВС від 12.10.2009 р. № 436. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1256-09#Text

270.Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 р. № 878. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2015-%D0%BF#Text

271.Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України: Постанова Кабінету Міністрів України від 02.07.2014 р.

№ 228. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2014-%D0%BF#Text

272.Про затвердження Положення про Національну поліцію: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 р. № 877. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/248607704

273.Про затвердження Порядку направлення офіцерів зв'язку до Європейського поліцейського офісу: Наказ Міністерства Внутрішніх справ України від 29.10.2019 р. № 905. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1158-19#Text

274.Про кримінальні правопорушення, вчинені на підприємствах, в установах, організаціях, за видами економічної діяльності. URL: https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-kriminalni-pravoporushennya-vchineni-na-pidpriyemstvah-v-ustanovah-organizaciyah-za-vidami-ekonomichnoyi-diyalnosti-2

275.Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14.10.2014 р. № 1698-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text

276.Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні: Закон України від 26.01.1993 р. № 2939-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-12

277.Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. № 1264-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text

278.Про Рахункову палату: Закон України від 02.07.2015 р. № 576-VIII. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/576-19.

279.Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України № 392/2020. URL: https://www.president.gov.ua/documents/ 3922020-35037

280.Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року «Про Стратегію воєнної безпеки України»: Указ Президента України № 121/2021. URL: https://www.president.gov.ua/ documents/1212021-37661

281.Протидія економічній злочинності: теоретичний, методичний та практичний аспекти: Матеріали науково-практичного семінару (м. Дніпро, 28 листопада 2019 р.). Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр.. справ. 2019. 232 с.

282.Пчеліна О.В. Механізм вчинення економічних злочинів. Право і безпека. 2009. № 4. С. 118-122.

283.Пчолкін В.Д. Проблеми визначення поняття та класифікації злочинів у сфері економіки. Право і Безпека. 2005. Т. 4. № 4. С. 104-107.

284.Рада ухвалила закон про терміни ліквідації податкової міліції. Економічна правда. URL: https://www.epravda.com.ua/news/ 2021/01/29/670498/

285.Рачинська О.А. Механізми реалізації комунікативної взаємодії у сфері публічного управління: автореф. дис. … на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр. спец. 25.00.02. Інститут підготовки кадрів державної служби зайнятості України. Київ, 2019. URL: http://ipk.edu.ua/wp-content/ uploads/2019/06/a-ref_Rachyns-ka2.pdf

286.Рейтинг конкурентоспроможності: MIM вкотре представив Україну в дослідженні IMD. URL: https://eba.com.ua/rejtyng-konkurentnospromozhnosti-mim-vkotre-predstavyv-ukrayinu-v-doslidzhenni-imd/

287.Рейтинг стран по уровню преступности: URL: https://nonews.co/directory/lists/countries/crime-index

288.Рогатинська Н.З. Загальна характеристика злочинності у митній справі. Актуальні проблеми правознавства. 2022. URL: http://app.wunu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/06/1-2022-1.pdf.

289.Рогов И.И. Экономика и преступность. Алма-Ата: Казахстан, 1991. 158 с.

290.Романенко Є.О. Державно-управлінська комунікація як механізм реалізації державної політики. Державне управління: удосконалення та розвиток. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2013. № 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2013_2_5

291.Самойлович А.А. Кваліфікація корупційних правопорушень: адміністративно-правовий аспект: автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.07; Університету митної справи та фінансів. Дніпро, 2019. 20 с.

292.Свірко С.В. Бухгалтерський облік у бюджетних установах: методологія та організація: монографія. К.: КНЕУ, 2006. 243 с.

293.Свірко С.В., Дикий А.П., Дика О.С., Тростенюк Т.М. Бюджетна безпека як динамічна детермінанта соціально-економічного розвитку України. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. 2022. Том 6 (47). С. 280-293.

294.Свірко С.В., Дикий А.П., Тростенюк Т.М. Управління бюджетною безпекою в контексті економічного розвитку країни: ризик та загрози. Східна Європа: економіка, бізнес та управління. 2022. Вип. 3 (36). С. 117-124.

295.Свірко С.В., Супрунова І.В. Тіньова економіка як загроза бюджетній безпеці: напрями дії державного управління. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2020. № 8. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/8_2020/4.pdf

296.Сергієнко Л.В. Державна політика гарантування безпеки урбанізованих територій : монографія. Житомир: ТОВ «Видавничий дім “Бук-Друк”», 2022. 432 с.

297.Сидоренко Т.О. Сутність та причини ухилення від сплати податків. Гроші, фінанси і кредит. 2010. №5-6. С. 48-52.

298.Скакун Т.О. Економічні злочини: сутнісні ознаки та криміналістичний аналіз їх вчинення. Ефективна економіка. 2008. № 3. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/3_2018/155.pdf

299.Скалозуб Л.П., Василинчук В.І. Проблеми визначення поняття економічної злочинності. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2011. № 1 (2). С. 223-233.

300.Содомора Р.О. Корупційні ризики: адміністративно-правові засади протидії: автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.07; Західноукр. нац. ун-т. Тернопіль, 2021. 20 с.

301.Сосков Р.М. Кримінологічна характеристика та запобігання органами прокуратури злочинам, пов’язаних із незаконним використанням бюджетних коштів: дис. … на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.08; Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ. Дніпро, 2019. 205 с.

302.Стеблянко А.В. Адміністративно-правові засади взаємодії правоохоронних органів з фінансовими установами щодо протидії легалізації злочинних доходів: дис. ... на здобуття наук. ступеня д-ра філософії: 081. Суми, 2021. 265 с.

303.Стрельцов Е.Л. Экономическая преступность в Украине: курс лекций. Одесса: АО БАХВА, 1997. 572 с.

304.Строїч В.В. Сучасні соціально-правові механізми протидії злочинності в Україні: дис. ... на здобуття наук. ступеня д-ра філос.: 081, 08; Нац. ун-т «Львівська політехніка». Львів, 2021. 231 с.

305.Сукач Н.К. Статистична оцінка рівня економічної злочинності: автореф. дис. … на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: 08.03.01. Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана. К. 2006. 20 с.

306.Супрунова І.В. Державна політика у сфері детінізації національної економіки як структурної складової державної безпеки: дис. … на здобуття наук. ступеня д-ра наук з держ. упр.: 25.00.05; НУЦЗУ. Харків, 2021. 443 с.

307.Супрунова І.В. Державна політика у сфері детінізації національної економіки як структурної складової державної безпеки: монографія. Житомир: Житомирська політехніка. 2021. 340 с.

308.Супрунова І.В. Сутність тіньової економіки як структурної складової державної безпеки. Інвестиції: практика та досвід. № 15-16. 2020. С. 153-157.

309.Таций В.Я. Ответственность за хозяйственные преступления: объект и система. Харьков, 1984. 319 с.

310.Титаренко О.О. Кримінологічна характеристика та протидія економічним злочинам у вугільній промисловості: монографія. Дніпропетровськ. 2008. 196 с.

311.Тіньова економіка: сутність, особливості та шляхи легалізації / за ред. З.С. Варналія. К.: НІСД, 2006. 576 с.

312.Толкач А.М. Сучасний погляд у кримінології на поняття та ознаки економічної злочинності. Юридичний науковий електронний журнал. 2020. № 4. С. 277-281.

313.Топчій В.В. Теорія та практика запобігання злочинам у сфері інтелектуальної власності в Україні: дис. ... на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук (д-ра наук): 12.00.08, 081; Ун-т держ. фіскал. служби України; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Київ, 2020. 499 с.

314.Трепак В.М. Теоретико-прикладні проблеми запобігання та протидії корупції в Україні: дис. … на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук: 12.00.08; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Львів, 2020. 481 с.

315.Трудові ресурси – ось що нині визначає долю країни. URL: https://uspp.ua/inicziativi/position/trudovi-resursi-os-shho-nini-viznachaie-dolyu-kraini

316.Тюріна О. В. Сучасні системи судових і правоохоронних органів (порівняльно-правова характеристика). Київ. 2006. 108 с.

317.Українська секція Міжнародної поліцейської асоціації. URL: https://www.lvduvs.edu.ua/ukrainska-sektsiia-mizhnarodnoi-politseiskoi-asotsiatsii

318.Унгурян П.Я. Комунікаційні процеси в державному управлінні сталим розвитком. Державне управління. Інвестиції: практика та досвід. 2012. № 5. С. 110-113.

319.Франчук В.В. Поняття злочинів у сфері економіки та їх класифікація. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2011. № 1 (2). С. 244-254.

320.Хамига Ю.Я. Фінансове шахрайство: критерії ідентифікації та напрями мінімізації: дис. ... на здобуття наук. ступеня д-ра філос.: 072; Тернопіль: ЗУНУ, 2020. 284 с.

321.Харко Д.М. Кримінологічні проблеми щодо визначення поняття та ознак сучасної економічної злочинності як фактора тінізації економіки України. Актуальні проблеми держави і права. 2010. Вип. 55. С. 597-601.

322.Хробуст О.О. Механізми державного управління в сфері реформування правоохоронної системи: дис. … на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр.: 25.00.02; Державний університет «Житомирська політехніка». Житомир, 2021.

323.Цабека К.Є. Адміністративно-правові засади відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією: дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук (д-ра філософії): 081 / Сум. держ. ун-т. Суми, 2020. 257 с.

324.Циганов О.Г. Правоохоронна діяльність та правоохоронні органи: сучасні підходи до визначення сутності та змісту. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. 2015. № 3. С. 314-323.

325.Чемерис І.М. Заходи забезпечення у кримінальних провадженнях про злочини, вчинені з використанням безготівкових операцій: дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук (д-ра філософії): 12.00.09; Херсонський держ. ун-т. Херсон, 2020. 263 с.

326.Чередник К.О. Розслідування шахрайства на ринку нерухомості, вчиненого злочинними угрупованнями: дис. канд. юрид. наук: 12.00.09; Відкритий міжнар ун-т. розв. людини «Україна». Київ, 2019. 268 с.

327.Чорний В.І. Формування та реалізація механізмів попередження та протидії корупції в органах державної влади (на прикладі країн ЄС та України): автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ управ: 25.00.02; МАУП. Київ, 2021. 21 с.

328.Шай Р.Я. Природа та сутність правоохоронної діяльності. Наше право. 2014. № 5. С. 10-16.

329.Швидкий Я.Ю. Механізми інституційного забезпечення протидії корупції: автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр.: 25.00.05; Ін-т підгот. кадрів держ. служби зайнятості України. Київ, 2020. 20 с.

330.Шкуропат О.В. Ефективність антикорупційної політики у сфері земельних відносин. Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Управління. 2013. Вип. 4. С. 371-384.

331.Шрамко О.М. Використання спеціальних знань під час розслідування корупційних кримінальних правопорушень: дис. ... на здобуття наук. ступеня д-ра філос.: 081, 08; МВС України, Нац. академ. внутр. справ. Київ, 2021. 272 с.

332.Юзікова Н. С. Судові та правоохоронні органи України: Навчальний посібник. Вид. четверте, пєреробл. і допов. К.: Істина, 2006. 320 с.

333.Як змінювалось місце в рейтингу. URL: https://www.slovoidilo.ua/ 2021/07/19/infografika/svit/indeks-yakosti-zhyttya-yak-zminyuvalosya-misce-ukrayiny-rejtynhu.

334.Annual Report 2021. URL: https://www.interpol.int/content/ download/17965/file/INTERPOL%20Annual%20Report%202021_EN.PDF

335.Baker W.E., Faulkner R.R. Diffusion of fraud: intermediate economic crime and investor dynamics. Criminology. 2003. Vol. 41. No. 4. P. 1173-1206. URL: https://doi.org/10.1111/j.1745-9125.2003.tb01017.x

336.Baker W.E., Faulkner R.R. Social networks and loss of capital. Social Networks. 2004. Vol. 26. № 2. P. 91-111. URL: https://doi.org/ 10.1016/ j.socnet.2004.01.004

337.Bernard E. Overcoming Barriers to Communication. URL: http://printfu.org/read/overcoming-barriers-to-communication-2085.html?f=1qeYpurpn6WihSUpOGumaunh7vFu7e3t7K5wLCOtqfHv6 6xwcmFyLeFs8G2u8m0vrCmwLjFs5aj2Kqko5Do2peo2Kagp5-W0trj5tb exLba2cqOqumfpaKH1pSk4a6cq6eH1OPq1a6XlNHXzdOix9yb1NTY5Z Ln3Mbk15fT2Nuk3crb3-LKo83X5tfXnKWVvb-ym9Ll0uHd09nVyuLd1e Ob1dDVmKDx

338.Category Archives: Fragile States Index Analysis. URL: https://fragilestatesindex.org/category/analysis/

339.Christensen J. The looting continues: tax havens and corruption. Critical perspectives on international business. 2011. Vol. 7. № 2. P. 177-196. URL: https://doi.org/10.1108/17422041111128249

340.Countries Scored by Overall Score. URL: https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/global/2015/Ukraine/

341.Crime. URL: https://www.numbeo.com/crime/

342.Dykyi A., Prokopenko Z., Shyrokopoias O., Kochyn T., Yaremchuk I. Current state of consulting service in Ukraine and in the world. Association agreement: driving integrational changes (vol. III). Ottava, Canada: Accent Graphics Communications & Publishing, 2020. (collective monograph). pp. 237-249.

343.Dykyi A., Dyka O., Naumchuk K. Analysis of current threats to the information security of the state. Socio world social research & behavioral sciences journal. 2021. V. 6. Is. 04 (02). P. 130-138. https://doi.org/10.5281/zenodo.5810442

344.Dykyi A., Voytsitskaya K., Kovalchuk I. The optimization of the capital structure of the enterprise in the modern conditions of the economy. Актуальні напрями досліджень молодих учених в іншомовному просторі: Тези IV Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів, молодих учених, 12 квітня 2017 р. 2017. 288 с. С. 217-219.

345.Enste D.H., Schneider F. Shadow Economy: An International Survey. Cambridge University Press, 2009.

346.Europol. URL: https://www.europol.europa.eu/

347.Ferraro K.J., Moe A.M. Mothering, Crime, And Incarceration. Journal of Contemporary Ethnography. 2003. Vol. 32. № 1. P. 9-40. URL: https://doi.org/ 10.1177/0891241602238937

348.Financial security management based on assessment of the financial plan of the enterprise / D. Grytsyshen, O. Dziubenko, A. Dykyi, G. Nord, Zh. Prokopenko // Association agreement: driving international changes (vol. II). Accent Graphics Communications Chicago, Illinois, USA, 2019. (collective monograph). pp. 450-468.

349.Fragile States Index 2022 – Annual Report. URL: https://fragilestatesindex.org/2022/07/13/fragile-states-index-2022-annual-report/

350.Fragile States Index. URL: https://fragilestatesindex.org/2017/ 05/13/fragile-states-index-and-cast-framework-methodology/

351.Fragile States Index. URL: https://fragilestatesindex.org/country-data/

352.Fundamental Rights. Austria. URL: https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/global/2017-18/ Austria/ Fundamental%20Rights/table

353.General government gross debt. URL: https://countryeconomy.com/ national-debt

354.Grytsyshen D., Lutska N., Dziubenko O., Petryk S., Krykun O. Evaluation of concession object modernization processes. Edited by: M. Dei, O. Rudenko, V. Lunov. Association agreement: driving integrational changes. Chicago: Accent Graphics Communications. 2020. P. 362.

355.Grytsyshen D., Svirko S., Yaremchuk I. Preliminary state audit of the accounting chamber as a tool for prevention of economic criminality in the general government sector. SOCIOWORLD-SOCIAL Research & Behavioral Sciences. 2020. Volume 01. Issue 02. P. 67-78.

356.Grytsyshen D., Rudenko O., Nonik V., Sergiienko L., Baryshnikova O. Efficiency evaluation of a socially responsible enterprise. Management Science Letters. 2021. Vol. 11(2). P. 391-400.

357.Grytsyshen D.O., Svirko S.V., Suprunova I.V. Public procurement as an object of analysis in the context of reforming the system of public finance management. Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу: міжнар. зб. наук. пр. Вип. 3 (41). Житомир: ЖДТУ. 2018. С. 25-32.

358.Grytsyshen D.O. Reforming of accounting for consequences of emergencies caused by hostilities as an element of state policy. Economic Annals-XXI. 2016. Volume 162, Issue 11-12. P. 104-108.

359.Grytsyshen D.O., Dziubenko O., Dykyi A., Nord G., Prokopenko Zh. Financial security management based on assessment of the financial plan of the enterprise. Association agreement: driving international changes: collective monograph. Accent Graphics Communications Chicago, Illinois, USA. 2019. P. 450-468.

360.Democracy index. URL: https://www.economist.com.

361.Ievdokymov V., Grytsyshen D., Polyak K., Tarasova T. System Development for Generating Information on the Consequence Influence of Emergency Situations on the Safety of Economic Activities of Enterprises in Ukraine. 7th International Conference on Modeling, Development and Strategic Management of Economic System (MDSMES 2019). Advances in Economics, Business and Management Research. Volume 99. URL: https://www.atlantis-press.com/proceedings/mdsmes-19/125919203

362.Ievdokymov V., Oliinyk O., Grytsyshen D.O., Ksendzuk V., Nord G. The new geological epoch «Anthropocene» as result of human economic activity. Comparative Economic Research. Central and Eastern Europe. 2018. T. 21. № 3. P. 131-149.

363.Ievdokymov V., Ostapchuk T., Lehenchuk S., Grytsyshen D., Marchuk G. Analysis of the impact of intangible assets on the companies' market value. Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Hirnychoho Universytetu. 2020. 2020(3). P. 164-170.

364.Ievdokymov V., Grytsyshen D., Oliinyk O., Dziubenko O., Yukhymenko-Nazaruk I. Financial Potential Analysis of Forestry Enterprises of Ukraine on the Taxonomy Method Basis. Management Systems in Production Engineering (March 2021). Volume 29. Issue 1. P. 3-13.

365.Ievdokymov V.V., Grytsyshen D.O. Dragan I.O., Polyak K.Y., Skakovska S.S. Emergency consequences information disclosure in the accounting system. Financial and credit activity-problems of theory and practice. 2019. Том 4. № 31. С. 125-135.

366.IMD World Competitiveness Online. URL: https://worldcompetitiveness.imd.org

367.IMD World Competitiveness Ranking 2021. URL: https://cedakenticomedia.blob.core.windows.net/cedamediacontainer/kentico/media/researchcataloguedocuments/pdfs/wcy2021_imd-ranking_2021.pdf

368.Income inequality: Gini coefficient, 2019. URL: https://ourworldindata.org/grapher/economic-inequality-gini-index?tab= chart&country=~UKR

369.Mallon D. Borderless Business Communication: Global English Supports Effective Global Communication. Research Bulletin. 2011. Vol. 6, No. 33. P. 1-20.

370.Morozov A., Loktikova T., Iefremov I., Dykyi A., Zabrodskyy P. Constructing an algorithm of quadratic time complexity for finding the maximal matching. Eastern-European Journal of Enterprise Technologies. 2019. Vol 6. No. 4 (102). PP. 21-28.

371.Myroslav Kryshtanovych, Iryna Gorban, Lesia Kornat, Anatolii Dykyi, Nadiia Marushko. Investment Support for the Digitalization of Socio-Economic Systems in the Context of Ensuring Security. 2022. Vol. 22. № 6. PP. 733-738.

372.Our World in Data. URL: https://ourworldindata.org/grapher/economic-inequality-gini-index?tab=table&time=1991..latest&country=UKR~BLR~RUS~DEU~GBR~USA~CHN~POL

373.Panzera D., Postiglione P. Measuring the spatial dimension of regional inequality: An approach based on the Gini correlation measure. Social Indicators Research. 2020. Vol. 148.2. P. 379-394. URL: https://link.springer.com/article/ 10.1007/s11205-019-02208-7

374.Police need up-to-date global data on criminals in order to carry out successful international investigations. URL: https://www.interpol.int/How-we-work/Databases

375.Post L.A. et al. The Rape Tax. Journal of Interpersonal Violence. 2002. Vol. 17. № 7. P. 773-782. URL: https://doi.org/10.1177/0886260502017007005

376.Reznik O. et al. Financial security of the state. Journal of Security and Sustainability Issues. 2020. P. 843-852. URL: https://doi.org/10.9770/jssi.2020.9.3(10).

377.Rudnytskyy W., Svirko S., Dykyi A., Dyka O., Trosteniuk T. Evaluation of the efficiency of state institutions of higher education in Ukraine: theoretical principles and general methodological approaches. Financial and credit activities: problems of theory and practice. 2021. Vol. 2 (37). PP. 161-170.

378.Schneider S. Privatizing Economic Crime Enforcement: Exploring the Role of Private Sector Investigative Agencies in Combating Money Laundering. Policing and Society. 2006. Vol. 16. № 3. P. 285-312. URL: https://doi.org/ 10.1080/10439460600812065.

379.Scopus preview. URL: https://www.scopus.com/term/analyzer.uri?sid=6dbb860933716f46ff664aa14dd3c4b5&origin=resultslist&src=s&s=TITLE-ABS-KEY

380.Solt F. Measuring income inequality across countries and over time: The standardized world income inequality database. Social Science Quarterly. 2020. Vol. 101.3 108. P. 1183-1199. URL: https://onlinelibrary.wiley.com/ toc/15406237/2020/101/3

381.The 2022 IMD World Competitiveness Ranking. URL: https://imd.cld.bz/IMD-World-Competitiveness-Booklet-2022/34/

382.The European Union is a key partner for us in fighting crime and terrorism. URL: https://www.interpol.int/Our-partners/International-organization-partners/ INTERPOL-and-the-European-Union

383.The Secretary General is the Organization’s chief full-time official. The current Secretary General is Jürgen Stock. URL: https://www.interpol.int/Who-we-are/General-Secretariat/Secretary-General

384.Ukraine Overall Score, 2022. URL: https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/country/2022/Ukraine/

385. Varma K.N., Doob A.N. Deterring economic crimes: The case of tax evasion. Canadian Journal of Criminology. 1998. Vol. 40. № 2. P. 165-184. URL: https://doi.org/10.3138/cjcrim.40.2.165

386. Wang F., Minor W.W. Where the Jobs Are: Employment Access and Crime Patterns in Cleveland. Annals of the Association of American Geographers. 2002. Vol. 92. № 3. P. 435-450. URL: https://doi.org/10.1111/1467-8306.00298

387. Web of Science. Clarivate. URL: https://www.webofscience.com/wos/woscc/analyze-results/83abd051-8bbc-4097-bf2a-67025354e283-6987baef

388. Williams J.W. Governability Matters: The Private Policing of Economic Crime and the Challenge of Democratic Governance. Policing and Society. 2005. Vol. 15. № 2. P. 187-211. URL: https://doi.org/10.1080/10439460500071671

389. Williams J.W. Reflections on the Private Versus Public Policing of Economic Crime. The British Journal of Criminology. 2004. Vol. 45. № 3. P. 316-339. URL: https://doi.org/10.1093/bjc/.

390. Willott S., Griffin C., Torrance M. Snakes And Ladders: Upper-Middle Class Male Offenders Talk About Economic Crime. Criminology. 2001. Vol. 39. № 2. P. 441-466. URL: https://doi.org/10.1111/j.1745-9125.2001.tb00929.x.

391. World Bank Poverty and Inequality Platform (PIP). URL: https://pip.worldbank.org/

392. World Competitiveness Ranking. URL: https://www.imd.org/centers/ world-competitiveness-center/rankings/world-competitiveness/

Додаток А

Дефініції поняття «економічні злочини» («злочини в економічній сфері») в науковій та навчальній літературі

Дефініція	Автор
1	*2*
Економічні злочини – це передбачені кримінальним законом діяння у сфері економічних відносин, спрямовані на порушення відносин власності та існуючого порядку здійснення господарської діяльності	Білоус В.Т. [13, с.72]
У криміналістичному аспекті під економічними злочинами розуміються кримінально-карані корисливі діяння, вчинені з використанням легальних форм і інститутів господарської діяльності, повноважень по регулюванню і контролю над цією діяльністю. Таким чином, економічними можуть бути визнані не всі злочини проти власності, а тільки ті з них, при здійсненні яких використовуються інструменти господарської (підприємницької) діяльності	Волобуєв А.Ф. [35]
Економічна злочинність – вид злочинності, що становить спричинену закономірностями розвитку суспільства кримінологічно-однорідну сукупність суспільно небезпечних і кримінально-караних проявів господарської діяльності, які посягають на механізм організації національної економіки і які вчиняють зазвичай суб'єкти господарської діяльності – фізичні особи або службові особи юридичних осіб – суб'єктів господарської діяльності у процесі здійснення ними фактичної чи фіктивної господарської діяльності через порушення порядку її здійснення з метою отримання економічної вигоди	Бойко А.М. [18, с. 70]
Економічний злочин – вчинене приватною або посадовою особою у сфері господарської діяльності навмисне або необережне діяння (дія або бездіяльність), що завдає істотної шкоди системі господарства	Тацій В.Я. [309, с. 19]
Злочинність у сфері економіки – порушення інтересів і цілей легальних учасників економічних відносин, а саме отримання у правомірний спосіб прибутку, доданої вартості	Закалюк А.П. [146, с. 97]
Економічні злочини – сукупність умисних корисливих злочинів, які вчиняються посадовими особами, іншими працівниками підприємств та установ, незалежно від форм власності, шляхом використання службового становища і місця роботи, а також так званих злочинних промислів	Бучко М.Б. [24, с. 9]
Під злочинністю у сфері економіки (іноді її називають економічною злочинністю) кримінологи розуміють сукупність умисних корисливих злочинів легальної і нелегальної економічної діяльності, основним безпосереднім об'єктом яких виступають господарські відносини	Голіна В.В., Головкін Б.М., Валуйська М.Ю., Лисодєд О.В. [185, с. 257]
Злочинність у сфері економіки – це корислива злочинна діяльність службових осіб та інших учасників економічних відносин, спрямована на заподіяння матеріальної шкоди підприємствам, установам., організаціям різних форм власності або суб'єктам господарювання	Головкін Б.М. [46, с. 130]

1	*2*
Економічні злочини – це корисливі діяння, що вчиняються особами, які виконують певні функції у сфері виробництва і послуг, а також особами, пов'язаними із регулюванням цієї діяльності та контролем за нею	Матусовський Г.А. [205, с. 15]
Економічна злочинність – сукупність економічних злочинів, вчинених у сфері цивільного обігу речей, прав, дій за певний період часу з протиправним використанням легітимних технологічно-облікових операцій, фінансово-господарських і цивільно-господарських інструментів, організаційно-регулятивних та контрольно-управлінських прав і повноважень	Попович В.М. [246, с. 32]
Злочинність у сфері економіки – злочини, які окрім господарського механізму національної економіки, посягають і на інші основні структурні елементи економічної системи, такі як власність, інтереси служби у сфері господарської діяльності тощо, а формулювання «злочини економічної спрямованості», охоплює будь-яку злочинну діяльність, спрямовану на отримання економічної вигоди	Бойко А.М. [17, с. 80-82]
Економічна злочинність визначається як протиправна діяльність, яка охоплює різні зловживання економічною владою, посягає на порядок економічного управління, завдає істотної економічної шкоди інтересам держави, приватній підприємницькій діяльності або груп громадян, здійснюється постійно в межах і під прикриттям законної економічної діяльності менеджера з метою отримання наживи як фізичними, так і юридичними особами	Предборський В.А. [251, с. 59]
Економічна злочинність – соціально-економічне деструктивне для економіки держави явище, що проявляється у вчиненні умисних корисливих злочинів у сфері легальної і нелегальної господарської діяльності, основним і безпосереднім об'єктом якої є майнові відносини і відносини у сфері виробництва, обміну, розподілу і споживання товарів і послуг з метою одержання злочинних доходів	Денисов С.Ф. [95, с. 124]
Економічні злочини – це сукупність (комплекс) злочинів, що вчиняються групою осіб з розподіленням ролей та об'єднані єдиною метою. Тому, зазначені особливості економічних злочинів обумовлюють специфіку механізму вчинення злочинів зазначеної категорії, а саме: механізм учинення економічних злочинів є складним, оскільки відображає технологічну сторону вчинення комплексу взаємопов'язаних злочинів (основного та підпорядкованих)	Пчеліна О.В. [282]
Економічні злочини включають протиправні діяння, спрямовані на порушення відносин власності та існуючого порядку здійснення господарської діяльності	Стрельцов Є.Л. [303, с. 121]
Економічна злочинність (злочини у сфері економіки) – це насамперед усі діяння, в яких прямим мотивом є економічна вигода суб'єкта, тобто мають корисливий характер, а метою таких злочинних посягань є привласнення не-дозволеного. Для того щоб злочин вважався економічним, він повинен мати тривалий, не-одноразовий характер, скоюватися систематично і в рамках економічної чи господарської діяльностей, які не є примітивними	Невмеженський Є.В. [221, с. 10]

1	*2*
Економічна злочинність – це деструктивне для економіки соціально-економічне явище, яке проявляється у вчиненні особами умисних корисливих злочинів у сфері легальної й нелегальної господарської діяльності, основним безпосереднім об'єктом яких виступають відносини у сфері виробництва та відносини власності, розподілу, обміну та споживання товарів і послуг з метою отримання доходу	Кальман О.Г. [157, с. 5].
Злочини у сфері економічної діяльності – складне системне поняття, яке охоплює злочини, що не обмежуються посяганням на лише один об'єкт, який охороняється кримінальним законом. Основою для таких злочинів є товари, власність, гроші, валюта, господарська діяльність та ін.	Дудніков А.Л. [134]
Економічні злочини – різновид злочинів, здійснюваних у процесі професійної діяльності в рамках і під прикриттям законної економічної діяльності з використанням легальних економічних інститутів (правил, форм, процедур). Економічні злочини є основою економіки тіньової і спрямовані на майнові та виробничі відносини, економічні права громадян, юридичних осіб, муніципальних і державних утворень	Барановський О.І. [6]
Злочинами у сфері економіки (економічними злочинами) визнаються передбачені кримінальним законом зумисні суспільно небезпечні діяння, вчинені на підприємствах будь-якої форми власності, що посягають на суспільні економічні відносини, засновані на принципах свободи економічної діяльності, здійснення її на законних підставах, сумлінної конкуренції її суб'єктів, їх добропорядності й заборони завідомо кримінальних форм їхнього поводження	Пчолкін В.Д. [283, с. 107]
Економічна злочинність – це складна інтеграційна система, що складається з умисних корисливих злочинів проти економічних відносин власності; умисних корисливих господарсько-економічних злочинів; злочинів посадових осіб, які завдають істотної шкоди у сфері економічної діяльності; злочинів, що скоюються організованими групами і злочинними співтовариствами, які завдають значної шкоди економічним відносинам власності	Білоус В.Т. [14]
Економічні злочини – різновид злочинів, здійснюваних у процесі професійної діяльності в рамках і під прикриттям законної економічної діяльності з використанням легальних економічних інститутів	Палешко Я.С., Кубецька О.М., Остапенко Т.М. [235, с. 70]
Злочин у сфері економіки – види злочинів, які здійснюють вплив на економіку країни, економічну свободу, інтереси та права суб'єктів економічних відносин, порушують функціонування економічної системи, спричиняючи різним цінностям шкоду	Палешко Я.С., Кубецька О.М., Остапенко Т.М. [235, с. 72]
Злочин у сфері економіки – сукупність умисних корисливих злочинів, які вчиняються посадовими особами, іншими працівниками підприємств і установ незалежно від форм власності шляхом використання службового становища та місця роботи, а також так званих злочинних промислів, здійснення яких не пов'язано з використанням службового становища	Литвак О.М. [196, с. 216]

1	*2*
Під економічною злочинністю слід розуміти соціально-економічне деструктивне для економіки держави явище, яке проявляється у вчиненні особами навмисних корисливих злочинів у сфері легальної і нелегальної господарської діяльності, основним безпосереднім об'єктом яких є відносини власності, відносини у сфері виробництва, обміну, розподілу і споживання товарів і послуг, а також встановлений порядок переміщення відповідних предметів через митний кордон держави з метою отримання доходу	Базярук І.М. [2]
Економічна злочинність – це злочини, вчинені в економічній сфері з використанням легітимних технічно-облікових, фінансово-облікових та контрольно-управлінських прав і повноважень	Кравчук С.Й. [180]
Економічний злочин – це протиправна дія, яка вчиняється у сфері економіки із зловживанням влади, що посягає на порядок здійснення економічного управління та має на меті одержання економічної вигоди	Скакун Т.О. [298]
Економічна злочинність – це протиправна діяльність в офіційно публічній сфері тіньової економіки, яка охоплює різні зловживання економічної влади, що посягають на порядок економічного управління; завдає суттєвої економічної шкоди інтересам держави, приватнопідприємницькій діяльності або групам громадян; скоюється постійно в межах та під прикриттям законної професійної діяльності менеджменту з метою вилучення наживи як фізичними, так і юридичними особами	Харко Д.М. [321, с. 600]
Злочини в сфері економіки – кримінально карані діяння, які посягають на економічну структуру продуктивних сил суспільства, систему економічних відносин та встановлений порядок управління ними (механізм господарювання)	Франчук В.В. [319, с. 249]
Економічна злочинність – це сукупність суспільно-небезпечних діянь, що посягають на валютно-фінансову систему країни, вчинених на певній території за певний період часу	Пісковець Л.А., Ведькал В.А. [241]
Економічна злочинність – це злочинність без фізичних жертв, оскільки вона не має насильницького характеру, але сучасні дослідження показали, що одним із масових видів економічної злочинності є свідоме порушення техніки безпеки та законів про охорону здоров'я й довкілля, а наслідки таких порушень у кілька разів перевищують смертність від насильницької злочинності	Скалозуб Л.П., Василинчук В.І. [299]
Економічна злочинність – це кваліфіковані та окремі злочини, що вчиняються у значних розмірах. Такі злочини, як показує судов практика, важко розкриваються в рамках кримінальних справ	Кравчук С.Й. [181, с. 55]
Економічний злочин – це корисливі діяння, які вчиняються особами, які виконують певні функції у сфері виробництва і послуг	Матусовський Г.А. [205, с. 27].
Злочинність в сфері економіки – це злочини, що спричиняють шкоду суспільним відносинам у виробничій, кредитно-фінансовій та торговій сферах	Горбань О. [48, с. 18].
Економічні злочини – умисні корисливі злочини, що вчиняються у сфері економіки службовими та іншими особами, які включені систему економічних відносин і посягають на ці відносини, а також на порядок управління економікою в різних галузях господарства, заподіюючи при цьому шкоду економічним інтересам громадян, суб'єктів господарювання та держави	Титаренко О.О. [310, с. 16]

1	*2*
Економічна злочинність – сукупність різних видів навмисних посягань на економічні відносини, що охороняються державою, незалежно від форм власності та видів діяльності суб'єктів, які виконують певні функції у сфері виробництва, обміну, обслуговування, а також осіб, пов'язаних із регулюванням цієї діяльності	Проект ЗУ «Про боротьбу з економічною злочинністю»[254]
Економічна злочинність – це сукупність кримінально караних діянь, які вчиняються в економічній сфері з використанням легітимних, техніко-облікових та контрольно-управлінських прав і повноважень, здійснюється систематично і мають довготривалий характер	Богатирьов І.Г. [16, с. 256]
Економічна злочинність – це сукупність протиправних діянь, вчинених спеціальними суб'єктами, шляхом використання власного становища і місця роботи, які спрямовані на порушення відносин власності та існуючого порядку здійснення господарської діяльності	Толкач А.М. [312, с. 280]
Економічна злочинність як соціально-економічне явище: економічна злочинність – це соціально-економічне явище, яке полягає в суспільно небезпечній діяльності, яка здійснюється учасниками економічних відносин через порушення законної діяльності або здійснення незаконної діяльності та призводить порушення інтересів економічних агентів (держава, суб'єкти господарювання, населення, міжнародні партнери та інші), принципів економічної свободи та дисбалансу в суспільних відносинах	Грицишен Д.О. [50, с. 114]
Економічний злочин – умисні корисливі злочини проти економічних відносин власності; умисні корисливі господарсько-економічні злочини; злочини посадових осіб, пов'язані із заподіянням істотної шкоди економічній діяльності; злочини, які вчиняються злочинними організованими групами та злочинними організаціями і завдають шкоду економічним відносинам власності, а також комерційній, фінансовій, банківській та іншій господарсько-економічній діяльності	Даньшин І.М., Голіна В.В., Кальман О.Г. [184, с. 127-130]
Економічний злочин – це суспільно небезпечна діяльність, або бездіяльність, що зумовлює погіршення соціально-економічного стану країни, призводить до порушення прав власності та інтересів суб'єктів господарювання	Варналія З.С. [311, с. 37]
Економічний злочин – корисливі діяння, вчинювані особами, як виконують певні функції у сфері виробництва, товарообігу чи фінансової діяльності і спрямовані на отримання незаконного прибутку; – високий ступінь їх поширеності, тривало і поширено розвивається під прикриттям економічної діяльності; – здатність до швидких змін на ґрунті професійної діяльності з використанням необхідних фахівців; – енергійний перехід до нових організаційних та структурних перетворень та активна протидія правоохоронним органам	Мочкош Я.В. [213, с. 301]

1	*2*
Економічний злочин розглядається як одне з джерел утворення тіньової економіки в межах розробки спеціальної теорії детінізації економіки, її категоріального апарату, придатного об'єктивно відобразити та дати наукове пояснення економічним, криміногенним та іншим юридично значимим аспектам технологій тіньового фінансово-господарського обороту речей, прав, дій	Попович В.М. [245, с. 89-92]
Економічна злочинність – украй небезпечне явище, яке вкоренилося в усіх сферах функціонування держави та є негативним чинником на шляху до розбудови країни європейського зразка	Лісова Н.В. [197, с. 134]
Економічна злочинність – сукупність передбачених кримінальним законом кримінологічно-однорідних, суспільно небезпечних діянь, що посягають на економічну систему держави і вчиняються особами, які виконують економічні, господарські функції на підприємствах, в організаціях або у відносинах між громадянами	Рогов І.І. [289]
Економічна злочинність – сукупність корисливих зазіхань на власність, на привласнення частини результатів діяльності підприємств, організацій і установ, що сприяє формуванню та здійсненню кримінальних та корупційних дій, в результаті яких формуються грошові потоки, які використовуються злочинними елементами з метою збагачення	Сукач Н.К. [305]
Економічна злочинність – вчинення злочинів у сфері економічної діяльності створеними в структурі підприємництва та фіктивного підприємництва організованими злочинними утвореннями, тобто організованими злочинними групами, злочинними організаціями, спільнотою, що мають корумповані зв´язки зі службовими особами державних органів, що мають закономірні цілі – отримання злочинних доходів та їх легалізацію	Корж В.П. [177]
Економічна злочинність – поняття комплексне, воно є сукупністю корисливих посягань на економічні відносини, що охороняються законом, незалежно від форм власності та видів діяльності її суб'єктів	Клименко Н.І. [166]
Економічна злочинність – це кримінально карні винні і суспільно небезпечні діяння, при вчиненні яких для одержання матеріальної вигоди використовуються легальні економічні інститути (правила, форми, процедури, механізми економічної діяльності)	Коваленко В.В. [168]
Економічний злочини – це винне каране діяння (дія чи бездіяльність), здійснене з протиправним використанням легітимних технологічно-облікових операцій, фінансово-правових інструментів, організаційно-регулятивних та контрольно-управлінських прав і повноважень, які з корисливих чи інших протиправних мотивів посягають на фінансово-економічну безпеку соціальних систем	Бондаренко О.О., Юрчик І.О. [19]

Додаток Б

Індекс демократії країн Європейського Союзу 2007-2021 р. (на основі [360])

Країни	Індекс демократії за роками та режими									
	2021		2020		2014		2011		2007	
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*	*10*	*11*
Австрія	8.07	Повноцінна демократія	8.16	Повноцінна демократія	8.54	Повноцінна демократія	8.49	Повноцінна демократія	8.49	Повноцінна демократія
Бельгія	7.51	Недосконала демократія	7.51	Недосконала демократія	7.93	Недосконала демократія	8.05	Повноцінна демократія	8.05	Повноцінна демократія
Болгарія	6.64	Недосконала демократія	6.71	Недосконала демократія	6.73	Недосконала демократія	6.78	Недосконала демократія	6.84	Недосконала демократія
Греція	7.56	Недосконала демократія	7.39	Недосконала демократія	7.45	Недосконала демократія	7.65	Недосконала демократія	7.92	Недосконала демократія
Данія	9.09	Повноцінна демократія	9.15	Повноцінна демократія	9.11	Повноцінна демократія	9.52	Повноцінна демократія	9.52	Повноцінна демократія
Естонія	7.84	Недосконала демократія	7.84	Недосконала демократія	7.74	Недосконала демократія	7.61	Недосконала демократія	7.68	Недосконала демократія
Ірландія	9.00	Повноцінна демократія	9.05	Повноцінна демократія	8.72	Повноцінна демократія	8.56	Повноцінна демократія	8.79	Повноцінна демократія
Іспанія	7.94	Повноцінна демократія	8.12	Повноцінна демократія	8.05	Повноцінна демократія	8.02	Повноцінна демократія	8.16	Повноцінна демократія
Італія	7.68	Недосконала демократія	7.74	Недосконала демократія	7.85	Недосконала демократія	7.74	Недосконала демократія	7.83	Недосконала демократія
Кіпр	7.43	Недосконала демократія	7.56	Недосконала демократія	7.40	Недосконала демократія	7.29	Недосконала демократія	7.29	Недосконала демократія
Латвія	7.31	Недосконала демократія	7.24	Недосконала демократія	7.48	Недосконала демократія	7.05	Недосконала демократія	7.05	Недосконала демократія
Литва	7.18	Недосконала демократія	7.13	Недосконала демократія	7.54	Недосконала демократія	7.24	Недосконала демократія	7.24	Недосконала демократія
Люксембург	8.68	Повноцінна демократія	8.68	Повноцінна демократія	8.88	Повноцінна демократія	8.88	Повноцінна демократія	8.88	Повноцінна демократія

Продовження Додатку Б

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Мальта	7.57	Недосконала демократія	7.68	Недосконала демократія	8.39	Повноцінна демократія	8.28	Повноцінна демократія	8.28	Повноцінна демократія
Нідерланди	8.88	Повноцінна демократія	8.96	Повноцінна демократія	8.92	Повноцінна демократія	8.99	Повноцінна демократія	8.99	Повноцінна демократія
Німеччина	8.67	Повноцінна демократія	8.67	Повноцінна демократія	8.64	Повноцінна демократія	8.34	Повноцінна демократія	8.38	Повноцінна демократія
Польща	6.8	Недосконала демократія	6.85	Недосконала демократія	7.47	Недосконала демократія	7.12	Недосконала демократія	7.05	Недосконала демократія
Португалія	7.82	Недосконала демократія	7.90	Недосконала демократія	7.79	Недосконала демократія	7.81	Недосконала демократія	8.02	Повноцінна демократія
Румунія	6.43	Недосконала демократія	6.40	Недосконала демократія	6.68	Недосконала демократія	6.54	Недосконала демократія	6.60	Недосконала демократія
Словаччина	7.03	Недосконала демократія	6.97	Недосконала демократія	7.35	Недосконала демократія	7.35	Недосконала демократія	7.35	Недосконала демократія
Словенія	7.54	Недосконала демократія	7.54	Недосконала демократія	7.57	Недосконала демократія	7.76	Недосконала демократія	7.69	Недосконала демократія
Угорщина	6.5	Недосконала демократія	6.56	Недосконала демократія	6.90	Недосконала демократія	7.04	Недосконала демократія	7.21	Недосконала демократія
Фінляндія	9.27	Повноцінна демократія	9.20	Повноцінна демократія	9.03	Повноцінна демократія	9.06	Повноцінна демократія	9.19	Повноцінна демократія
Франція	7.99	Недосконала демократія	7.99	Недосконала демократія	8.04	Повноцінна демократія	7.77	Недосконала демократія	7.77	Недосконала демократія
Хорватія	6.5	Недосконала демократія	6.50	Недосконала демократія	6.93	Недосконала демократія	6.73	Недосконала демократія	6.81	Недосконала демократія
Чехія	7.74	Недосконала демократія	7.67	Недосконала демократія	7.94	Недосконала демократія	8.19	Повноцінна демократія	8.19	Повноцінна демократія
Швеція	9.26	Повноцінна демократія	9.26	Повноцінна демократія	9.73	Повноцінна демократія	9.50	Повноцінна демократія	9.50	Повноцінна демократія

Додаток В

Індекс демократії країн пострадянського простору 2007-2021 р. (на основі [360])

Країни	Індекс демократії за роками та режими									
	2021		2020		2014		2011		2007	
Азербайджан	2.68	Авторитарний режим	2.68	Авторитарний режим	2.83	Авторитарний режим	3.15	Авторитарний режим	3.15	Авторитарний режим
білорусь	2.41	Авторитарний режим	2.59	Авторитарний режим	3.69	Авторитарний режим	3.16	Авторитарний режим	3,34	Авторитарний режим
Вірменія	5.49	Перехідний режим	5.35	Перехідний режим	4.13	Перехідний режим	4.09	Перехідний режим	4.09	Перехідний режим
Грузія	5.12	Перехідний режим	5.31	Перехідний режим	5.82	Перехідний режим	4.74	Перехідний режим	4.59	Перехідний режим
Естонія	7.84	Недосконала демократія	7.84	Недосконала демократія	7.74	Недосконала демократія	7.61	Недосконала демократія	7.68	Недосконала демократія
Казахстан	3.08	Авторитарний режим	3.14	Авторитарний режим	3.17	Авторитарний режим	3.24	Авторитарний режим	3.3	Авторитарний режим
Киргизстан	3.62	Авторитарний режим	4.21	Гібридний режим	5.24	Гібридний режим	4.34	Гібридний режим	4.31	Гібридний режим
Латвія	7.31	Недосконала демократія	7.24	Недосконала демократія	7.48	Недосконала демократія	7.05	Недосконала демократія	7.05	Недосконала демократія
Литва	7.18	Недосконала демократія	7.13	Недосконала демократія	7.54	Недосконала демократія	7.24	Недосконала демократія	7.24	Недосконала демократія
Молдова	6.1	Недосконала демократія	5.78	Перехідний режим	6.32	Недосконала демократія	6.33	Недосконала демократія	6.33	Недосконала демократія
росія	3.24	Авторитарний режим	3.31	Авторитарний режим	3.39	Авторитарний режим	3.92	Авторитарний режим	4.26	Перехідний режим
Таджикистан	1.94	Авторитарний режим	1.94	Авторитарний режим	2.37	Авторитарний режим	2.51	Авторитарний режим	2.51	Авторитарний режим
Туркменістан	1.66	Авторитарний режим	1.72	Авторитарний режим	1.83	Авторитарний режим	1.72	Авторитарний режим	1.72	Авторитарний режим
Узбекистан	2.12	Авторитарний режим	2.12	Авторитарний режим	2.45	Авторитарний режим	1.74	Авторитарний режим	1.74	Авторитарний режим
Україна	5.57	Перехідний режим	5.81	Перехідний режим	5.42	Перехідний режим	5.94	Перехідний режим	6,30	Недосконала демократія

Додаток Г

Склад уряду та вищих керівних посад в Україні за правління В. Януковича

№ з/п	Політик	Посада	Характеристика зв'язків з правлячою верхівкою
1	*2*	*3*	*4*
1	*А. Клюєв*	Перший Віцепрем'єр-міністр	один із ключових комунікаторів Партії регіонів та ключових архітекторів парламентської коаліції
2	*В. Семиноженко*	Віцепрем'єр-міністр з гуманітарних питань	займав посаду очільника Партії Регіонів, яку отримав у спадок від М. Азарова
3	*В. Сівкович*	Віцепрем'єр-міністр з питань силових структур	колишній співробітник КДБ та СБУ, якого неодноразово пов'язували з А. Клюєвим
4	*В. Слаута*	Віцепрем'єр-міністр з питань аграрної політики	багаторічний заступник В. Януковича в Донецькій обласній державній адміністрації
5	*С. Тігіпко*	Віцепрем'єр-міністр з економічних питань	призначення мало чисто політичний мотив, тобто з'явився політик в образі реформатора
6	*В. Тихонов*	Віцепрем'єр-міністр з регіональної політики	організатор сепаратистського з'їзду у Сєвєродонецьку в 2004 році
7	*Б. Колесніков*	Віцепрем'єр-міністр з питань інфраструктури (з опікою до підготовки до Євро 2012, екологією, Антимонопольним комітетом та Фондом державного майна)	близькі до оточенні найбагатшої людини України Р. Ахметова
8	*Д. Колесніков*	Міністр промислової політики	
9	*Р. Сафіуллін*	Міністр молоді та спорту	
10	*Ф. Ярошенко*	Міністр фінансів	в минулому – колега М. Азарова в Державній податковій адміністрації України наприкінці 1990-х – на початку 2000-х рр.
11	*З. Митник*	Міністр охорони здоров'я	особисто рекомендований Головою уряду, що було дуже несподівано для політичного істеблішменту
12	*Н. Шуфрич*	Міністр з надзвичайних ситуацій	мав тісний зв'язок з братами Клюєвими та активно конфліктував з їхніми опонентами
13	*Ю. Ященко*	Міністр вугільної промисловості	працював разом з А. Клюєвим в Донецькій обласній раді та обласній державній адміністрації

1	*2*	*3*	*4*
14	*Ю. Бойко*	Міністр палива та енергетики	близький друг та кум Д. Фірташа (з його іменем пов'язують велику кількість високопосадовців режиму Януковича)
15	*О. Лавринович*	Міністр юстиції	близька людина до В. Януковича, претендував на посаду голови Адміністрації Президента України
16	*М. Присяжнюк*	Міністр аграрної політики та продовольства	бізнес-партнер та кум В. Януковича
17	*М. Кулиняк*	Міністр культури та туризму	близький знайомий особистого "завгоспа" В. Януковича"
18	*В. Бойко*	Міністр охорони навколишнього природного середовища	Квота для однопартійців В. Литвина дало змогу контролювати видачу ліцензій на розробку природних надр
19	*К. Єфименко*	Міністр транспорту та зв'язку	близька людина олігарха В. Хмельницького, якого вважали спонсором "Литвинівців"
20	*В. Надрага*	Міністр праці та соціальної політики	пов'язаний з Д. Фірташем та Ю. Бойком спільною роботою у Федерації роботодавців України
21	*В. Цушко*	Міністр економіки	близька до регіоналів людина
22	*Д. Табачник*	Міністр освіти і науки	Призначення було пролобійовано особисто президентом з метою здійснення впливу всередині країни
23	*М. Єжель*	Міністр оборони	
24	*К. Грищенко*	Міністр закордонних справ	Мав підтримку в кремлі, пов'язаний з групою Льовочкін-Фірташ
25	*В. Яцуба*	Міністр регіонального розвитку та будівництва	Досвід роботи в уряді В. Януковича
26	*О. Попов*	Міністр житолово-комунального господарства	
27	*І. Калетнік*	Голова Державної митної служби	син відомого вінницького "регіонала" Г. Калетніка

Джерело: складено на основі [94, с. 127-132].

Додаток Д

Показники індексу недієздатності держав світу 2018-2022 рр. (на основі [338])

Країна	2018 р.		2019 р.		2020 р.		2021 р.		2022 р.	
	Позиція в рейтингу	Оцінка	Позиція в рейтингу	Оцінка	Позиція в рейтингу	Оцінка	Позиція в рейтингу	Оцінка	Позиція в рейтингу	Оцінка
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*	*10*	*11*
Австралія	170	20,8	174	19,7	169	19,7	170	21,8	168	22,7
Австрія	165	26,2	165	25,0	164	24,1	166	26,1	166	25,4
Азербайджан	78	74,6	76	73,2	78	71,3	71	75,1	73	73,1
Албанія	122	60,1	121	58,9	119	58,8	119	59,0	121	56,7
Алжир	73	75,8	72	75,4	71	74,6	74	73,6	77	72,2
Ангола	33	89,4	35	87,8	34	87,3	34	89,0	35	88,1
Антигуа та Барбуда	127	55,6	127	54,4	127	52,1	127	54,9	127	54,2
Аргентина	141	46,1	140	46,0	138	46,1	137	50,1	138	47,9
Афганістан	9	106,6	9	105,0	9	102,9	9	102,1	8	105,9
Багамські острови	135	50,0	135	48,8	132	49,9	131	52,4	135	50,6
Бангладеш	32	90,3	36	87,7	39	85,7	39	85,0	38	84,5
Барбадос	139	48,2	136	48,0	137	46,4	140	47,0	141	45,9
Бахрейн	113	64,4	113	63,8	110	63,9	104	66,7	100	66,6
Беліз	115	63,7	114	62,5	114	60,8	110	64,2	112	62,1
Бельгія	163	29,7	161	28,6	161	27,1	162	31,0	160	31,9
Бенін	74	75,7	75	73,6	77	72,5	78	72,8	76	72,5
білорусь	97	70,5	99	68,2	103	65,8	98	68,0	91	68,7
Болгарія	133	51,7	132	50,6	133	49,2	133	51,6	131	51,6
Болівія	76	75,2	80	72,9	70	75,0	73	74,9	72	73,4
Боснія і Герцеговина	95	71,3	86	71,3	84	70,2	77	72,9	74	73,0
Ботсвана	120	62,0	120	59,5	121	57,1	122	57,0	123	56,1
Бразилія	106	68,7	83	71,8	75	73,0	70	75,8	71	73,9
Бруней Даруссалам	124	59,8	124	57,5	122	56,6	124	56,3	125	55,1
Буркіна Фасо	45	86,5	47	83,9	37	85,9	36	87,1	29	90,5
Бурунді	17	97,4	15	98,2	11	97,9	16	97,1	19	95,4
Бутан	81	74,3	81	72,0	88	69,5	96	68,3	96	67,4

Продовження Додатку Д

1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*	*10*	*11*
Венесуела	46	86,2	32	89,3	28	91,2	25	92,6	26	91,6
В'єтнам	107	68,4	109	66,1	110	63,9	114	63,3	115	60,9
Вірменія	102	69,5	105	66,7	108	64,2	91	69,8	97	67,0
Габон	88	72,5	92	70,5	90	69,1	101	67,4	99	66,7
Гаїті	12	102,0	12	99,3	13	97,7	13	97,5	11	99,7
Гамбія	42	87,1	47	83,9	51	82,2	55	80,5	59	78,6
Гана	108	68,1	110	65,9	108	64,2	113	63,9	108	63,0
Гаяна	98	70,4	99	68,2	101	66,0	106	66,1	107	64,2
Гватемала	59	81,8	57	81,4	58	79,2	59	79,4	64	77,5
Гвінея	13	101,6	11	99,4	15	97,2	14	97,4	12	99,6
Гвінея-Бісау	16	98,1	19	95,5	23	92,9	27	92,0	27	91,3
Гондурас	68	77,3	64	77,8	64	76,8	59	79,4	58	78,7
Гренада	123	59,9	123	57,6	125	55,2	126	56,1	126	54,3
Греція	128	55,3	129	53,9	127	52,1	128	54,5	124	55,8
Грузія	83	74,0	81	72,0	80	71,2	79	72,6	80	71,8
Данія	175	19,8	175	19,5	175	17,2	175	18,8	175	18,1
Демократична Республіка Конго	6	110,7	5	110,2	5	109,4	5	108,4	6	107,3
Джибуті	42	87,1	43	85,1	47	82,7	49	82,4	48	81,3
Домініканська республіка	104	69,2	108	66,2	107	64,4	107	64,7	110	62,8
Еквадор	82	74,2	87	71,2	89	69,4	86	71,2	89	69,1
Екваторіальна Гвінея	55	83,4	53	82,6	45	83,0	44	84,1	39	84,1
Еритрея	19	97,2	17	96,4	18	95,8	17	97,0	18	95,9
Естонія	145	43,0	146	40,8	148	38,5	152	39,5	155	37,7
Ефіопія	15	99,6	23	94,2	21	94,6	11	99,0	13	99,3
Єгипет	36	88,7	34	88,4	35	86,0	39	85,0	42	83,6
Ємен	3	112,7	1	113,5	1	112,4	1	111,7	1	111,7
Замбія	41	87,2	40	85,7	41	84,5	42	84,9	42	83,6
Зімбабве	10	102,3	10	99,5	10	99,2	10	99,1	15	97,8
Ізраїль та Західний берег річки Йордан	66	78,5	67	76,5	69	75,1	148	43,0	146	42,6
Індія	72	76,3	74	74,4	68	75,3	66	77,0	69	75,3

Продовження Додатку Д

1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*	*10*	*11*
Індонезія	91	72,3	93	70,4	96	67,8	99	67,6	100	66,6
Ірак	11	102,2	13	99,1	17	95,9	20	96,2	23	93,8
Іран	52	84,3	52	83,0	44	83,4	43	84,5	39	84,1
Ірландія	173	20,7	168	20,6	168	19,9	169	22,2	171	20,8
Ісландія	174	20,3	173	19,8	174	17,8	177	18,0	177	17,1
Іспанія	149	41,4	147	40,7	146	40,4	142	44,8	142	44,4
Італія	143	43,8	143	43,8	143	42,4	141	45,2	143	43,4
Йорданія	70	76,8	69	75,9	67	75,4	67	76,8	67	76,6
Кабо-Верде	110	68,0	106	66,6	106	64,8	171	21,7	172	20,1
Казахстан	117	63,4	116	61,6	117	59,8	116	61,2	118	59,5
Камбоджа	53	84,0	54	82,5	55	80,3	110	64,2	114	61,4
Камерун	23	95,3	16	97,0	11	97,9	54	80,6	50	80,5
Канада	168	21,5	172	20,0	171	18,7	15	97,2	17	96,0
Катар	140	48,1	141	45,4	141	43,7	144	44,1	147	42,3
Кенія	17	97,4	25	93,5	29	90,3	32	89,2	33	88,2
Киргизстан	65	78,6	68	76,2	73	73,9	68	76,4	66	77,1
Китай	89	72,4	88	71,1	86	69,9	95	68,9	98	66,9
Кіпр	121	60,3	122	57,8	123	56,1	121	57,4	120	56,9
Колумбія	71	76,6	70	75,7	65	76,6	61	79,3	60	78,4
Коморські острови	57	82,6	56	81,7	53	81,2	47	82,5	47	82,3
Коста Ріка	144	43,2	145	42,0	147	40,2	149	42,5	149	41,0
Кот д'Івуар	25	94,6	29	92,1	32	89,7	28	90,7	31	89,6
Куба	119	62,9	118	60,8	118	59,2	118	59,5	117	60,1
Кувейт	126	55,9	130	53,2	131	50,9	129	52,9	130	52,2
Лаос	60	80,7	62	78,7	63	76,9	69	76,0	68	75,5
Латвія	142	44,9	142	43,9	144	42,3	146	44,0	145	42,8
Лесото	61	80,1	61	79,7	60	78,3	64	77,9	65	77,4
Литва	152	39,4	152	38,1	154	36,5	155	38,7	153	38,6
Ліберія	30	92,6	30	90,2	31	90,0	31	89,5	33	88,2
Ліван	44	86,8	44	85,0	40	84,7	34	89,0	27	91,3
Лівія	25	94,6	28	92,2	20	95,2	17	97,0	21	94,3
Люксембург	170	20,8	169	20,4	170	18,8	173	21,1	173	20,0

Продовження Додатку Д

1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*	*9*	*10*	*11*
Маврикій	151	40,5	150	38,9	153	37,2	156	38,1	154	37,9
Мавританія	31	92,2	31	90,1	33	88,7	33	89,1	36	87,9
Мадагаскар	54	83,6	58	80,9	57	79,5	58	79,5	52	80,4
Македонія	112	64,8	111	64,6	113	62,1	108	64,5	111	62,6
Малаві	47	85,5	49	83,3	43	84,0	46	83,2	45	83,0
Малайзія	116	63,6	119	60,5	120	57,6	123	56,9	122	56,4
Малі	27	93,6	21	94,5	16	96,0	19	96,6	14	98,6
Мальдіви	89	72,4	96	69,8	99	66,2	99	67,6	105	64,5
Мальта	155	36,2	156	34,5	156	33,6	157	36,2	158	34,7
Марокко	83	74,0	78	73,0	80	71,2	83	71,5	85	70,1
Мексика	94	71,5	98	69,7	98	67,2	90	69,9	84	70,3
Мікронезія	80	74,4	78	73,0	79	71,2	81	71,7	81	71,0
Мозамбік	36	88,7	33	88,7	27	91,7	22	93,9	21	94,3
Молдова	102	69,5	103	67,1	101	66,0	103	67,0	105	64,5
Монголія	130	54,9	128	54,1	129	51,9	132	52,3	131	51,6
М'янма	22	96,1	22	94,3	22	94,0	23	93,8	10	100,0
Намібія	105	68,8	107	66,4	105	65,1	109	64,3	109	62,9
Непал	39	87,9	45	84,7	49	82,6	51	82,2	49	80,6
Нігер	21	96,2	18	96,2	19	95,3	21	96,0	20	95,2
Нігерія	14	99,9	14	98,5	14	97,3	12	98,0	16	97,2
Нідерланди	165	26,2	166	24,8	167	22,9	168	24,1	169	22,1
Нікарагуа	75	75,3	63	78,1	62	77,1	65	77,1	63	77,7
Німеччина	167	25,8	167	24,7	166	23,2	167	24,8	167	23,6
Нова Зеландія	169	20,9	171	20,1	173	17,9	176	18,4	176	17,5
Норвегія	177	18,3	177	18,0	177	16,2	178	16,6	178	15,6
Об'єднане Королівство	159	34,3	155	36,7	149	38,3	150	41,5	150	40,6
Об'єднані Арабські Емірати	146	42,8	149	40,1	152	38,1	151	40,3	152	39,1
Оман	132	52,6	133	50,0	134	48,0	136	50,4	136	49,5
Пакистан	20	96,3	23	94,2	25	92,1	29	90,5	30	89,7
Палестина	–	–	–	–	–	–	37	86,0	37	85,6
Панама	136	49,5	139	47,0	140	46,0	139	48,7	139	47,5
Папуа-Нова Гвінея	51	84,8	50	83,1	50	82,3	52	80,9	55	79,5

Продовження Додатку Д

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Парагвай	101	69,8	104	67,0	104	65,2	105	66,4	103	65,4
Перу	100	70,1	99	68,2	97	67,6	85	71,4	87	69,8
Південна Африка	85	72,9	88	71,1	85	70,1	89	70,0	79	72,0
Південна Корея	156	35,7	159	33,7	159	32,0	159	32,5	159	32,7
Південний Судан	1	113,4	3	112,2	3	110,8	4	109,4	3	108,4
Північна Корея	28	93,2	26	92,7	30	90,2	30	90,0	32	89,1
Польща	148	41,5	144	42,8	145	41,0	147	43,1	148	42,2
Португалія	164	27,3	164	25,3	165	23,5	164	26,8	164	27,5
Республіка Конго	29	93,1	27	92,5	25	92,1	26	92,4	24	92,2
росія	69	77,2	73	74,7	76	72,6	74	73,6	75	72,6
Руанда	34	89,3	37	87,5	35	86,0	39	85,0	41	83,7
Румунія	137	49,4	137	47,8	136	46,7	135	51,0	133	50,8
Сальвадор	96	71,2	96	69,8	93	68,9	82	71,6	82	70,8
Самоа	111	65,5	112	64,2	112	63,3	110	64,2	104	64,8
Сан-Томе і Принсіпі	92	72,1	88	71,1	83	70,3	83	71,5	83	70,4
Саудівська Аравія	99	70,2	93	70,4	94	68,8	93	69,7	95	67,5
Свазіленд	40	87,5	–	–	45	83,0	–	–	52	80,4
Сейшельські острови	125	56,8	126	55,2	126	54,7	124	56,3	127	54,2
Сенегал	62	79,6	66	77,2	71	74,6	76	73,4	78	72,1
Сербія	108	68,1	102	68,0	100	66,1	101	67,4	94	67,8
Сирія	4	111,4	4	111,5	4	110,7	3	110,7	3	108,4
Сінгапур	161	30,4	162	28,1	162	26,3	165	26,6	165	25,8
Словацька Республіка	147	42,5	148	40,5	151	38,2	154	39,0	156	37,1
Словенія	162	30,3	163	28,0	163	25,8	163	28,2	163	27,7
Соломонові острови	56	83,1	55	81,9	56	79,7	61	79,3	52	80,4
Сомалі	2	113,2	2	112,3	2	110,9	2	110,9	2	110,5
Сполучені Штати Америки	154	37,7	153	38,0	149	38,3	143	44,6	140	46,6
Судан	7	108,7	8	108,0	8	104,8	8	105,2	7	107,1
Суринам	114	64,0	115	61,9	115	60,1	115	61,5	116	60,8
Східний Тимор	38	88,3	41	85,5	47	82,7	52	80,9	56	79,3
Сьєрра Леоне	35	89,1	39	86,8	42	84,4	45	83,4	46	82,4
Таджикистан	63	79,5	65	77,7	66	75,5	71	75,1	70	75,0

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Таїланд	77	75,0	77	73,1	82	70,8	87	70,9	86	70,0
Танзанія	64	79,4	60	80,1	61	78,1	61	79,3	61	78,2
Того	49	85,2	38	87,4	38	85,8	38	85,1	42	83,6
Тринідад і Тобаго	131	54,6	131	53,0	129	51,9	129	52,9	129	52,4
Туніс	92	72,1	95	70,1	95	68,1	94	69,2	93	68,2
Туреччина	58	82,2	59	80,3	59	79,1	57	79,7	62	78,1
Туркменістан	86	72,6	85	71,4	90	69,1	97	68,2	102	66,5
Уганда	24	95,1	20	95,3	24	92,8	24	92,9	25	92,1
Угорщина	134	50,2	134	49,6	135	47,6	134	51,1	133	50,8
Узбекистан	67	79,1	70	75,7	74	73,1	80	72,0	88	69,6
Україна	86	72,6	91	71,0	92	69,0	91	69,8	92	68,6
Уругвай	157	35,4	158	34,0	157	33,4	158	35,9	157	35,2
Фіджі	79	74,5	84	71,7	86	69,9	88	70,4	90	68,9
Філіппіни	47	85,5	50	83,1	54	81,0	49	82,4	50	80,5
Фінляндія	178	17,9	178	16,9	178	14,6	179	16,2	179	15,1
Франція	160	32,2	160	32,0	160	30,5	159	32,5	162	30,9
Хорватія	138	48,7	138	47,5	138	46,1	138	49,8	137	49,3
Центральноафриканська Республіка	5	111,1	6	108,9	6	107,5	6	107,0	5	108,1
Чад	8	108,3	7	108,5	7	106,4	7	105,8	9	105,7
Чеська Республіка	153	39,0	154	37,6	155	35,7	153	39,3	151	39,9
Чилі	150	40,7	150	38,9	142	42,5	144	44,1	144	43,2
Чорногорія	128	55,3	125	55,3	124	55,5	120	58,5	119	57,9
Швейцарія	176	19,2	176	18,7	176	17,1	174	19,9	174	18,9
Швеція	170	20,8	170	20,3	172	18,2	172	21,4	170	20,9
Шрі Ланка	50	84,9	46	84,0	52	81,8	55	80,5	56	79,3
Ямайка	118	63,1	117	61,2	116	60,0	116	61,2	112	62,1
Японія	158	34,5	157	34,3	158	32,3	161	32,2	161	31,0

Додаток Е

Рейтинг світової конкурентоспроможності за роками (на основі [381])

Країна	2018	2019	2020	2021	2022
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*
Данія	6	8	2	3	1
Швейцарія	5	4	3	1	2
Сінгапур	3	1	1	5	3
Швеція	9	9	6	2	4
САР Гонконг	2	2	5	7	5
Нідерланди	4	6	4	4	6
Тайвань, Китай	17	16	11	8	7
Фінляндія	16	15	13	11	8
Норвегія	8	11	7	6	9
США	1	3	10	10	10
Ірландія	12	7	12	13	11
ОАЕ	7	5	9	9	12
Люксембург	11	12	15	12	13
Канада	10	13	8	14	14
Німеччина	15	17	17	15	15
Ісландія	24	20	21	21	16
Китай	13	14	20	16	17
Катар	14	10	14	17	18
Австралія	19	18	18	22	19
Австрія	18	19	16	19	20
Бельгія	26	27	25	24	21
Естонія	31	35	28	26	22
Велика Британія	20	23	19	18	23
Саудівська Аравія	39	26	24	32	24
Ізраїль	21	24	26	27	25
Чехія	29	33	33	34	26
Республіка Корея	27	28	23	23	27
Франція	28	31	32	29	28
Литва	32	29	31	30	29
Бахрейн	-	-	-	-	30
Нова Зеландія	23	21	22	20	31
Малайзія	22	22	27	25	32
Таїланд	30	25	29	28	33
Японія	25	30	34	31	34
Латвія	40	40	41	38	35
Іспанія	36	36	36	39	36
Індія	44	43	43	43	37
Словенія	37	37	35	40	38
Угорщина	47	47	47	42	39
Кіпр	41	41	30	33	40

Продовження Додатку Е

1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*
Італія	42	44	44	41	41
Португалія	33	39	37	36	42
Казахстан	38	34	42	35	43
Індонезія	43	32	40	37	44
Чилі	35	42	38	44	45
Хорватія	61	60	60	59	46
Греція	57	58	49	46	47
Філіппіни	50	46	45	52	48
Словацька Республіка	55	53	57	50	49
Польща	34	38	39	47	50
Румунія	49	49	51	48	51
Туреччина	46	51	46	51	52
Болгарія	48	48	48	53	53
Перу	54	55	52	58	54
Мексика	51	50	53	55	55
Україна	59	54	55	54	–
Йорданія	52	57	58	49	56
Колумбія	58	52	54	56	57
Ботсвана	-	-	-	61	58
Бразилія	60	59	56	57	59
Південна Африка	53	56	59	62	60
Монголія	62	62	61	60	61
Аргентина	56	61	62	63	62
Венесуела	63	63	63	64	63

Додаток Ж

Коефіцієнт Джині за 1991-2021 рр. (на основі [391;372])

Країна або регіон	1991 р.	2005 р.	2010 р.	2015 р.	2021 р.	Абсолютне відхилення	Відносне відхилення
1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*
Австралія	1995 – 0.33	2008 – 0.35	2010 – 0.35	2016 – 0.34	2018 – 0.34	+0.02	+5%
Австрія	1994 – 0.31	2005 – 0.29	2010 – 0.30	2015 – 0.31	2019 – 0.30	-0.01	-4%
Албанія	1996 – 0.27	2005 – 0.31	2012 – 0.29	2015 – 0.33	2019 – 0.31	+0.04	+14%
Алжир	1995 – 0.35	1995 – 0.35	1995 – 0.35	2011 – 0.28	2011 – 0.28	-0.08	-22%
Ангола	2000 – 0.52	2008 – 0.43	2018 – 0.51	2018 – 0.51	2018 – 0.51	-0.01	-1%
Аргентина	1991 – 0.47	2005 – 0.48	2010 – 0.44	2016 – 0.42	2020 – 0.42	-0.04	-9%
Бангладеш	1991 – 0.28	2005 – 0.33	2010 – 0.32	2016 – 0.32	2016 – 0.32	+0.05	+17%
Бельгія	1992 – 0.25	2005 – 0.29	2010 – 0.28	2015 – 0.28	2019 – 0.27	+0.02	+9%
Бенін	2003 – 0.39	2011 – 0.43	2011 – 0.43	2015 – 0.48	2018 – 0.38	-0.01	-2%
білорусь	1993 – 0.22	2005 – 0.28	2010 – 0.29	2015 – 0.26	2020 – 0.24	+0.03	+13%
Болгарія	1992 – 0.31	2006 – 0.36	2010 – 0.36	2015 – 0.39	2019 – 0.40	+0.10	+31%
Болівія	1997 – 0.58	2005 – 0.59	2011 – 0.46	2015 – 0.47	2020 – 0.44	-0.15	-25%
Боснія і Герцеговина	2001 – 0.30	2007 – 0.33	2007 – 0.33	2011 – 0.33	2011 – 0.33	+0.03	+10%
Ботсвана	1993 – 0.61	2009 – 0.60	2015 – 0.53	2015 – 0.53	2015 – 0.53	-0.07	-12%
Бразилія	1992 – 0.53	2005 – 0.56	2011 – 0.53	2015 – 0.52	2020 – 0.49	-0.04	-8%
Буркіна Фасо	1994 – 0.48	2009 – 0.40	2014 – 0.35	2018 – 0.47	2018 – 0.47	-0.01	-2%
Бурунді	1992 – 0.33	2006 – 0.33	2006 – 0.33	2013 – 0.39	2013 – 0.39	+0.05	+16%
Бутан	2003 – 0.41	2007 – 0.38	2012 – 0.39	2017 – 0.37	2017 – 0.37	-0.03	-8%
Вануату	2010 – 0.37	2010 – 0.37	2010 – 0.37	2019 – 0.32	2019 – 0.32	-0.05	-13%
В’єтнам	1992 – 0.36	2006 – 0.36	2010 – 0.39	2016 – 0.35	2018 – 0.36	+0.00	+0%
Вірменія	1996 – 0.44	2005 – 0.36	2010 – 0.30	2015 – 0.32	2020 – 0.25	-0.19	-43%
Габон	2005 – 0.42	2005 – 0.42	2017 – 0.38	2017 – 0.38	2017 – 0.38	-0.04	-10%
Гамбія	1998 – 0.49	2010 – 0.44	2010 – 0.44	2015 – 0.36	2015 – 0.36	-0.13	-26%

Продовження Додатку Ж

1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*
Гана	1991 – 0.38	2005 – 0.43	2012 – 0.42	2016 – 0.44	2016 – 0.44	+0.05	+13%
Гватемала	2000 – 0.54	2006 – 0.55	2006 – 0.55	2014 – 0.48	2014 – 0.48	-0.06	-11%
Гвінея	1991 – 0.47	2007 – 0.39	2012 – 0.34	2018 – 0.30	2018 – 0.30	-0.17	-37%
Гвінея-Бісау	1993 – 0.44	2010 – 0.51	2010 – 0.51	2018 – 0.35	2018 – 0.35	-0.09	-20%
Гондурас	1991 – 0.52	2005 – 0.60	2010 – 0.53	2015 – 0.49	2019 – 0.48	-0.04	-7%
Греція	1995 – 0.37	2005 – 0.35	2010 – 0.34	2010 – 0.34	2019 – 0.33	-0.04	-10%
Грузія	1996 – 0.37	2005 – 0.37	2010 – 0.39	2015 – 0.36	2020 – 0.34	-0.03	-7%
Данія	1992 – 0.25	2005 – 0.25	2010 – 0.27	2015 – 0.28	2019 – 0.28	+0.03	+12%
Джібуті	2002 – 0.40	2012 – 0.45	2012 – 0.45	2017 – 0.42	2017 – 0.42	+0.02	+4%
Домініканська республіка	1992 – 0.51	2005 – 0.50	2010 – 0.47	2015 – 0.45	2020 – 0.40	-0.12	-23%
Еквадор	1994 – 0.53	2005 – 0.53	2010 – 0.49	2015 – 0.46	2020 – 0.47	-0.06	-11%
Естонія	1993 – 0.40	2005 – 0.33	2016 – 0.55	2016 – 0.55	2019 – 0.31	-0.09	-22%
Ефіопія	1995 – 0.45	2010 – 0.33	2010 – 0.32	2015 – 0.33	2015 – 0.35	-0.10	-21%
Єгипет	1995 – 0.30	2008 – 0.31	2010 – 0.30	2015 – 0.35	2017 – 0.32	+0.01	+5%
Ізраїль	1992 – 0.36	2005 – 0.42	2010 – 0.43	2015 – 0.40	2018 – 0.39	+0.03	+9%
Індія	1993 – 0.32	2009 – 0.35	2011 – 0.36	2015 – 0.35	2019 – 0.36	+0.04	+13%
Індія – міська	1993 – 0.34	2009 – 0.39	2011 – 0.39	2015 – 0.38	2019 – 0.39	+0.05	+14%
Індія – сільська	1993 – 0.29	2009 – 0.30	2011 – 0.31	2015 – 0.31	2019 – 0.31	+0.02	+8%
Індонезія	1993 – 0.33	2005 – 0.34	2010 – 0.37	2015 – 0.33	1991 – 0.38	+0.05	+14%
Ірак	2006 – 0.29	2006 – 0.29	2006 – 0.29	2006 – 0.29	2012 – 0.30	+0.01	+3%
Іран	1994 – 0.43	2005 – 0.44	2013 – 0.37	2015 – 0.39	2019 – 0.41	-0.02	-5%
Ірландія	1994 – 0.37	2005 – 0.34	2010 – 0.32	2015 – 0.32	2018 – 0.31	-0.06	-17%
Ісландія	2003 – 0.27	2005 – 0.29	2010 – 0.26	2015 – 0.27	2017 – 0.26	-0.01	-3%
Іспанія	1995 – 0.37	2005 – 0.32	2010 – 0.35	2015 – 0.36	2019 – 0.34	-0.02	-6%
Італія	1991 – 0.31	2005 – 0.34	2010 – 0.35	2015 – 0.35	2018 – 0.35	+0.04	+12%

Продовження Додатку Ж

1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*
Йорданія	1992 – 0.43	2006 – 0.34	2010 – 0.34	2010 – 0.34	2010 – 0.34	-0.10	-22%
Йти	2006 – 0.42	2006 – 0.42	2011 – 0.46	2015 – 0.43	2018 – 0.42	+0.00	+0%
Кабо-Верде	2001 – 0.52	2007 – 0.47	2015 – 0.42	2015 – 0.42	2015 – 0.42	-0.10	-19%
Казахстан	1993 – 0.33	2005 – 0.40	2010 – 0.28	2015 – 0.27	2018 – 0.28	-0.05	-15%
Канада	1991 – 0.31	2007 – 0.34	2010 – 0.34	2015 – 0.34	2017 – 0.33	+0.02	+7%
Кенія	1992 – 0.57	2005 – 0.46	2015 – 0.41	2015 – 0.41	2015 – 0.41	-0.17	-29%
Киргизстан	1998 – 0.46	2005 – 0.33	2010 – 0.30	2015 – 0.29	2020 – 0.29	-0.17	-37%
Китай	1993 – 0.28	2005 – 0.41	2010 – 0.44	2015 – 0.39	2019 – 0.37	+0.09	+30%
Кіпр	2004 – 0.30	2005 – 0.30	2010 – 0.31	2015 – 0.34	2019 – 0.31	+0.01	+4%
Кірібаті	2006 – 0.37	2006 – 0.37	2019 – 0.28	2019 – 0.28	2019 – 0.28	-0.09	-25%
Колумбія	1992 – 0.51	2005 – 0.54	2010 – 0.55	2015 – 0.51	2020 – 0.54	+0.03	+5%
Косово	2003 – 0.29	2005 – 0.31	2010 – 0.33	2015 – 0.26	2017 – 0.29	+0.00	+0%
Коста-Ріка	1991 – 0.47	2005 – 0.48	2010 – 0.48	2015 – 0.48	2020 – 0.49	+0.03	+6%
Кот д'Івуар	1992 – 0.39	2008 – 0.43	2015 – 0.41	2015 – 0.41	2018 – 0.37	-0.02	-6%
Лаос	1992 – 0.34	2007 – 0.35	2012 – 0.36	2018- 0.39	2018 – 0.39	+0.04	+13%
Латвія	1993 – 0.27	2005 – 0.39	2010 – 0.35	2015 – 0.34	2019 – 0.34	+0.07	+28%
Лесото	1994 – 0.63	2017 – 0.45	2017 – 0.45	2017 – 0.45	2017 – 0.45	-0.18	-29%
Литва	1993 – 0.34	2005 – 0.35	2010 – 0.34	2015 – 0.37	2019 – 0.35	+0.02	+5%
Ліберія	2007 – 0.36	2007 – 0.36	2014 – 0.33	2016 – 0.35	2016 – 0.35	-0.01	-3%
Люксембург	1991 – 0.27	2005 – 0.31	2010 – 0.31	2015 – 0.33	2019 – 0.34	+0.07	+28%
Маврикій	2006 – 0.36	2006 – 0.36	2012 – 0.38	2017 – 0.37	2017 – 0.37	+0.01	+3%
Малаві	1997 – 0.66	2010 – 0.45	2010 – 0.45	2016 – 0.45	2019 – 0.39	-0.27	-41%
Малайзія	1992 – 0.48	2006 – 0.45	2011 – 0.44	2015 – 0.41	2015 – 0.41	-0.07	-14%
Малі	1994 – 0.50	2006 – 0.39	2018 – 0.36	2018 – 0.36	2018 – 0.36	-0.14	-28%
Мальдіви	2002 – 0.41	2009 – 0.38	2016 – 0.31	2016 – 0.31	2019 – 0.29	-0.12	-29%

Продовження Додатку Ж

1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*
Мальта	2006 – 0.28	2006 – 0.28	2010 – 0.29	2015 – 0.29	2019 – 0.31	+0.03	+11%
Маршаллові острови	2019 – 0.35	2019 – 0.35	2019 – 0.35	2019 – 0.35	2019 – 0.35	+0.00	+0%
Мексика	1992 – 0.53	2005 – 0.50	2010 – 0.47	2016 – 0.48	2020 – 0.45	-0.07	-14%
Молдова	1997 – 0.37	2005 – 0.36	2010 – 0.32	2015 – 0.27	2019 – 0.26	-0.11	-30%
Монголія	1995 – 0.33	2007 – 0.36	2010 – 0.33	2016 – 0.32	2018 – 0.33	-0.00	-1%
М’янма	2015 – 0.38	2015 – 0.38	2015 – 0.38	2015 – 0.38	2017 – 0.31	-0.07	-19%
Намібія	2003 – 0.63	2009 – 0.61	2015 – 0.59	2015 – 0.59	2015 – 0.59	-0.04	-7%
Непал	1995 – 0.35	2010 – 0.33	2010 – 0.33	2018 – 0.37	2010 – 0.33	-0.02	-7%
Нігер	1992 – 0.36	2005 – 0.44	2011 – 0.31	2015 – 0.36	2018 – 0.37	+0.01	+3%
Нігерія	1992 – 0.45	2010 – 0.36	2010 – 0.36	2015 – 0.28	2018 – 0.35	-0.10	-22%
Нідерланди	1993 – 0.30	2005 – 0.29	2010 – 0.28	2010 – 0.28	2019 – 0.29	-0.01	-4%
Нікарагуа	1993 – 0.49	2005 – 0.41	2014 – 0.46	2015 – 0.32	2014 – 0.46	-0.03	-6%
Німеччина	1991 – 0.29	2005 – 0.32	2010 – 0.30	2015 – 0.27	2018 – 0.32	+0.02	+8%
Норвегія	1991 – 0.25	2005 – 0.31	2010 – 0.26	2015 – 0.33	2019 – 0.28	+0.03	+10%
Об’єднане Королівство	1991 – 0.36	2005 – 0.34	2010 – 0.34	2010 – 0.34	2017 – 0.35	-0.01	-2%
Об’єднані Арабські Емірати	2013 – 0.33	2013 – 0.33	2013 – 0.33	2015 – 0.31	2013 – 0.33	+0.00	+0%
Пакистан	1996 – 0.29	2005 – 0.31	2010 – 0.29	2016 – 0.34	2018 – 0.30	+0.01	+3%
Палестина	2004 – 0.34	2005 – 0.35	2010 – 0.35	2015 – 0.51	2016 – 0.34	-0.00	-1%
Панама	1991 – 0.58	2005 – 0.54	2010 – 0.52	2015 – 0.48	2019 – 0.50	-0.08	-14%
Парагвай	1995 – 0.58	2005 – 0.51	2010 – 0.51	2015 – 0.43	2020 – 0.43	-0.15	-25%
Південна Африка	1993 – 0.59	2005 – 0.65	2010 – 0.63	2016 – 0.31	2014 – 0.63	+0.04	+6%
Південна Корея	2006 – 0.32	2006 – 0.32	2010 – 0.32	2016 – 0.44	2016 – 0.31	-0.00	-1%
Південний Судан	2009 – 0.46	2009 – 0.46	2016 – 0.44	2015 – 0.36	2016 – 0.44	-0.02	-5%
Північна Македонія	1998 – 0.28	2005 – 0.39	2010 – 0.40	2015 – 0.32	2018 – 0.33	+0.05	+17%
Польща	1992 – 0.29	2005 – 0.34	2010 – 0.33	2015 – 0.36	2019 – 0.30	+0.01	+3%

Продовження Додатку Ж

1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*
Португалія	2003 – 0.39	2005 – 0.38	2010 – 0.36	2015 – 0.38	2019 – 0.33	-0.06	-16%
росія	1993 – 0.48	2005 – 0.41	2010 – 0.40	2016 – 0.44	2020 – 0.36	-0.12	-26%
Руанда	2000 – 0.49	2005 – 0.52	2010 – 0.47	2015 – 0.36	2016 – 0.44	-0.05	-10%
Румунія	1992 – 0.25	2005 – 0.30	2010 – 0.28	2015 – 0.41	2019 – 0.35	+0.09	+37%
Сан-Томе і Принсіпі	2000 – 0.32	2010 – 0.31	2010 – 0.31	2017 – 0.41	2017 – 0.41	+0.09	+27%
Сейшельські острови	1999 – 0.43	2006 – 0.43	2013 – 0.47	2018 – 0.32	2018 – 0.32	-0.11	-25%
Сенегал	1991 – 0.54	2005 – 0.39	2011 – 0.40	2018 – 0.38	2018 – 0.38	-0.16	-30%
Сент-Люсія	1995 – 0.43	2016 – 0.51	2016 – 0.51	2016 – 0.51	2016 – 0.51	+0.09	+20%
Сербія	2002 – 0.33	2005 – 0.36	2010 – 0.29	2015 – 0.29	2019 – 0.29	-0.04	-12%
Словаччина	1992 – 0.20	2005 – 0.30	2010 – 0.27	2015 – 0.26	2019 – 0.23	+0.03	+15%
Словенія	1993 – 0.29	2005 – 0.25	2010 – 0.25	2015 – 0.25	2019 – 0.24	-0.05	-16%
Сомалі	2017 – 0.37	2017 – 0.37	2017 – 0.37	2017 – 0.37	2017 – 0.37	+0.00	+0%
Сполучені Штати	1991 – 0.38	2005 – 0.41	2010 – 0.40	2015 – 0.41	2019 – 0.42	+0.03	+9%
Сьєрра-Леоне	2003 – 0.40	2011 – 0.34	2011 – 0.34	2018 – 0.36	2018 – 0.36	-0.04	-11%
Таджикистан	1999 – 0.30	2007 – 0.32	2015 – 0.34	2015 – 0.34	2015 – 0.34	+0.04	+15%
Таїланд	1992 – 0.48	2006 – 0.42	2010 – 0.39	2015 – 0.36	2020 – 0.35	-0.13	-27%
Тайвань	1991 – 0.30	2005 – 0.32	2010 – 0.33	2016 – 0.31	2016 – 0.31	+0.02	+5%
Тимор	2001 – 0.36	2007 – 0.28	2014 – 0.29	2015 – 0.38	2014 – 0.29	-0.07	-20%
Тувалу	2010 – 0.39	2010 – 0.39	2010 – 0.39	2015 – 0.33	2010 – 0.39	+0.00	+0%
Туніс	1995 – 0.42	2005 – 0.38	2010 – 0.36	2015 – 0.43	2015 – 0.33	-0.09	-21%
Туреччина	1994 – 0.41	2005 – 0.43	2010 – 0.39	2016 – 0.43	2019 – 0.42	+0.01	+1%
Уганда	1992 – 0.41	2005 – 0.43	2012 – 0.41	2015 – 0.30	2019 – 0.43	+0.01	+3%
Угорщина	1991 – 0.30	2005 – 0.30	2010 – 0.29	2010 – 0.29	2019 – 0.30	+0.00	+1%
Україна	1992 – 0.30	2005 – 0.29	2010 – 0.25	2015 – 0.25	2020 – 0.26	-0.04	-14%
Уругвай	2006 – 0.46	2006 – 0.46	2010 – 0.44	2015 – 0.40	2020 – 0.40	-0.06	-13%

Продовження Додатку Ж

1	*2*	*3*	*4*	*5*	*6*	*7*	*8*
Фіджі	2002 – 0.38	2008 – 0.40	2013 – 0.37	2019 – 0.31	2019 – 0.31	-0.07	-19%
Філіппіни	1991 – 0.44	2006 – 0.43	2012 – 0.42	2015 – 0.40	2018 – 0.38	-0.06	-14%
Фінляндія	1991 – 0.23	2005 – 0.28	2010 – 0.28	2015 – 0.27	2019 – 0.28	+0.05	+21%
Франція	1994 – 0.32	2005 – 0.30	2010 – 0.34	2015 – 0.33	2018 – 0.32	+0.00	+0%
Хорватія	1998 – 0.29	2008 – 0.34	2010 – 0.27	2015 – 0.31	2019 – 0.29	+0.00	+1%
Чад	2003 – 0.40	2011 – 0.43	2011 – 0.43	2018 – 0.37	2018 – 0.37	-0.02	-6%
Чехія	1992 – 0.21	2005 – 0.27	2010 – 0.27	2015 – 0.26	2019 – 0.25	+0.05	+22%
Чилі	1992 – 0.55	2006 – 0.47	2011 – 0.46	2015 – 0.44	2020 – 0.45	-0.10	-18%
Чорногорія	2005 – 0.30	2005 – 0.30	2010 – 0.29	2015 – 0.39	2018 – 0.37	+0.07	+22%
Швейцарія	1992 – 0.34	2006 – 0.34	2010 – 0.33	2015 – 0.32	2018 – 0.33	-0.01	-2%
Швеція	1992 – 0.25	2005 – 0.27	2010 – 0.28	2015 – 0.29	2019 – 0.29	+0.04	+18%
Шрі Ланка	1995 – 0.35	2006 – 0.40	2012 – 0.39	2016 – 0.39	2016 – 0.39	+0.04	+11%
Японія	2008 – 0.35	2008 – 0.35	2010 – 0.32	2010 – 0.32	2013 – 0.33	-0.02	-6%

Додаток 3

Розподіл видатків Державного бюджету України, тис. грн. (на основі [256; 257; 258; 259; 260])

Найменування згідно з відомчою і програмною класифікаціями видатків та кредитування державного бюджету	2019 р.			2020 р.			2021 р.			2022 р.			2023 р.		
	Загальний фонд	Спеціальний фонд	Всього	Загальний фонд	Спеціальний фонд	Всього	Загальний фонд	Спеціальний фонд	Всього	Загальний фонд	Спеціальний фонд	Всього	Загальний фонд	Спеціальний фонд	Всього
Міністерство внутрішніх справ України	73196964,8	12953432,8	86150397,6	82461681,1	11730773,6	94192454,7	86394689,1	12468133,3	98862822,4	207141239,3	10910002,2	218051241,5	195687819,0	14097632,5	209785451,5
Апарат Міністерства внутрішніх справ України	6501392,4	7882035,8	14383428,2	*7378048,8*	*6622495,4*	*14000544,2*	8478773,7	6434377,5	14913151,2	16159056,1	4811405,8	20970461,9	10971397,6	6867585,8	17838983,4
Міністерство економіки України	15908167,3	5541922,3	21450089,6	14583983,3	2490651,4	17074634,7	14576001,5	2985360,4	17561361,9	17632631,0	3189849,3	20822480,3	2646156,0	533692,0	3179848,0
Апарат Міністерства економіки України	8773197,9	3001762,0	11774959,9	*8289665,1*	*228183,7*	*8517848,8*	*8812513,1*	*206638,0*	*9019151,1*	*11661193,8*	*108411,2*	*11769605,0*	1918499,5	100,0	1918599,5
Міністерство закордонних справ України	4499019,9	0,0	4499019,9	4542607,7	0,0	4542607,7	5389812,7	0,0	5389812,7	5795328,7	0,0	5795328,7	6056387,0	0,0	6056387,0
Апарат Міністерства закордонних справ України	4499019,9	0,0	4499019,9	*4542607,7*	0,0	*4542607,7*	5389812,7	0,0	5389812,7	5795328,7	0,0	5795328,7	6056387,0	0,0	6056387,0
Міністерство освіти і науки України	27809640,7	13266241,2	41075881,9	29386488,5	13969101,6	43355590,1	35480384,5	14867679,5	50348064,0	40907658,1	17722854,9	58630513,0	31802277,9	20679709,2	52481987,1
Апарат Міністерства освіти і науки України	27777874,4	13266241,2	41044115,6	*29216102,5*	*13969101,6*	*43185204,1*	*35302358,7*	*14861479,5*	*50163838,2*	40705417,0	17716454,9	58421871,9	31642580,1	20673209,2	52315789,3
Міністерство охорони здоров'я України	34713230,5	4791845,1	39505075,6	109167128,5	7203560,3	116370688,8	158052388	10495574,5	168547962,5	185325226,8	9070631,7	194395858,5	164690761,5	10207953,9	174898715,4
Апарат Міністерства охорони здоров'я України	*15344384,0*	*4791845,1*	*20136229,1*	19960925,0	7203559,9	*27164484,9*	*28854024,5*	*10495565,5*	*39349590,0*	27608480,4	9070622,7	36679103,1	21662269,3	10207938,2	31870207,5
Міністерство цифрової трансформації України	48421,5	0,0	48421,5	147655,5	0,0	147655,5	456314,1	0,0	456314,1	1350841,9	0,0	1350841,9	616167,4	0,0	616167,4
Апарат Міністерства цифрової трансформації України	48421,5	0,0	48421,5	147655,5	0,0	*147655,5*	456314,1	0,0	456314,1	1350841,9	0,0	1350841,9	616167,4	0,0	616167,4
Міністерство фінансів України	14405940,0	700771,5	15106711,5	17145001,1	2747376,3	19892377,4	21831177,2	2722701,3	24553878,5	26421447,1	3714606,3	30136053,4	32903163,4	1214952,0	34118115,4
Апарат Міністерства фінансів України	711478,5	34897,0	746375,5	*783213,2*	*2087260,7*	*2870473,9*	*1079406,7*	*2107716,5*	*3187123,2*	5318466,6	3101504,3	8419970,9	16889636,1	100846,0	16990482,1
Міністерство юстиції України	12610951,7	1256192,1	13867143,8	12701216,1	1334914,3	14036130,4	14061636,0	1567879,6	15629515,6	14767656,4	1587815,7	16355472,1	13658412,1	1482402,7	15140814,8
Апарат Міністерства юстиції України	*11673270,8*	*1234881,0*	*12908151,8*	*11664599,7*	*1312497,6*	*12977097,3*	12836516,0	1542832,9	14379348,9	13499214,4	1559857,3	15059071,7	12632189,0	1455595,9	14087784,9
Міністерство культури та інформаційної політики України	488841,3	0,0	488841,3	7886684,8	374222,7	8260907,5	10740693,8	1533987,1	12274680,9	11829670,8	490628,4	12320299,2	8686222,7	485579,4	9171802,1
Апарат Міністерства культури та інформаційної політики України	488841,3	0,0	488841,3	*5730790,6*	*366642,7*	*6097433,3*	8036207,4	1110200,1	9146407,5	9606985,8	487922,3	10094908,1	7032214,0	483700,2	7515914,2

Додаток К

Розподіл видатків Державного бюджету України, тис. грн. (на основі [256; 257; 258; 259; 260])

Найменування згідно з відомчою і програмною класифікаціями видатків та кредитування державного бюджету	*2019 р.*			*2020 р.*			*2021 р.*			*2022 р.*			*2023 р.*		
	Загальний фонд	*Спеціальний фонд*	*Всього*	*Загальний фонд*	*Спеціальний фонд*	*Всього*	*Загальний фонд*	*Спеціальний фонд*	*Всього*	*Загальний фонд*	*Спеціальний фонд*	*Всього*	*Загальний фонд*	*Спеціальний фонд*	*Всього*
Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління акти-вами, одержаними від корупційних та інших злочинів	239728,4	0,0	239728,4	190450,0		190450,0	273491,9	0,0	273491,9	232993,2	0,0	232993,2	188724,5		188724,5
Апарат Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління акти-вами, одержаними від корупційних та інших злочинів	*239728,4*	*0,0*	*239728,4*	190450,0		*190450,0*	273491,9	0,0	273491,9	232993,2	0,0	232993,2	188724,5		188724,5
Бюро економічної безпеки України							587055,7	0,0	587055,7	621604,5	0,0	621604,5	503499,6	0,0	503499,6
Апарат Бюро економічної безпеки України							587055,7	0,0	587055,7	621604,5	0,0	621604,5	503499,6	0,0	503499,6
Служба безпеки України	9914031,2	205047,0	10119078,2	12261795,4	210084,1	12471879,5	15076787,7	213347,0	15290134,7	24907286,1	230736,0	25138022,1	21964781,0	277347,2	22242128,2
Центральне управління Служби безпеки України	9899713,6	205047,0	10104760,6	*12247477,8*	*210084,1*	*12457561,9*	15062470,1	213347,0	15275817,1	24887268,5	230736,0	25118004,5	21937781,0	277347,2	22215128,2
Національна поліція України	*29481937,6*	*92655,2*	*29574592,8*	*33615879,9*	*470561,9*	*34086441,8*	34578064,1	919073,4	35497137,5	68494789,4	586978,6	69081768,0	68397601,5	212077,5	68609679,0
Керівництво та управління діяльністю Національної поліції України	803223,8	0,0	803223,8	956897,7	0,0	956897,7	1051092,1	0,0	1051092,1	1256791,3	0,0	1256791,3	2109198,9	0,0	2109198,9
Національне антикорупційне бюро України	867498,2	43,2	867541,4	924100,9	37,2	*924138,1*	1065797,6	0,0	1065797,6	1327590,6	262,4	1327853,0	1211290,6	0,0	1211290,6
Забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України	*867498,2*	*43,2*	*867541,4*	924100,9	37,2	924138,1	1065797,6	0,0	1065797,6	1327590,6	262,4	1327853,0	1211290,6	0,0	1211290,6
Національне агентство з питань запобігання корупції	748373,2		748373,2	685315,4		685315,4	1144345,7	795,2	1145140,9	1316462,0	345,8	1316807,8	1303389,6	0,0	1303389,6
Апарат Національного агентства з питань запобігання корупції	748373,2		748373,2	685315,4		*685315,4*	1144345,7	795,2	1145140,9	1316462,0	345,8	1316807,8	1303389,6	0,0	1303389,6
Державне бюро розслідувань	*1111261,1*	*0,0*	*1111261,1*	*1485135,9*		*1485135,9*	2484078,0	0,0	2484078,0	2680565,1	0,0	2680565,1	2428676,6	0,0	2428676,6
Забезпечення діяльності Державного бюро розслідувань	1111261,1	0,0	1111261,1	1485135,9		1485135,9	2484078,0	0,0	2484078,0	2680565,1	0,0	2680565,1	2428676,6	0,0	2428676,6

Додаток Л

Завдання, повноваження та права Державної аудиторської служби України (на основі [265])

Завдання	Повноваження	Права та обов'язки
1	*2*	*3*
1) реалізація державної політики у сфері державного фінансового контролю; 2^{-1}) внесення на розгляд Міністра фінансів пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у сфері державного фінансового контролю; 3) здійснення державного фінансового контролю, спрямованого на оцінку ефективного, законного, цільового, результативного використання та збереження державних фінансових ресурсів, необоротних та інших активів, досягнення економії бюджетних коштів; 4) надання у передбачених законом випадках адміністративних послуг.	1) узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до її компетенції, розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів міністерств та в установленому порядку подає їх Міністру фінансів; 2) здійснює контроль у: міністерствах, інших органах виконавчої влади, державних фондах, фондах загальнообов'язкового державного соціального страхування, бюджетних установах, суб'єктах господарювання державного сектору економіки, в тому числі суб'єктах господарювання, у статутному капіталі яких 50 і більше відсотків акцій (часток) належать суб'єктам господарювання державного сектору економіки, а також на підприємствах, в установах та організаціях, які отримують (отримували у періоді, який перевіряється) кошти з бюджетів усіх рівнів, державних фондів та фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування або використовують (використовували у періоді, який перевіряється) державне чи комунальне майно (далі – підконтрольні установи); суб'єктах господарської діяльності незалежно від форми власності, які не віднесені законодавством до підконтрольних установ, за судовим рішенням, ухваленим у кримінальному провадженні;	1) залучати в установленому порядку вчених і фахівців, працівників центральних та місцевих органів виконавчої влади, державних фондів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій за погодженням з їх керівниками до виконання окремих робіт, а також для проведення контрольних обмірів будівельних, монтажних, ремонтних та інших робіт, контрольних запусків сировини і матеріалів у виробництво, контрольних аналізів сировини, матеріалів і готової продукції, інших перевірок; 2) отримувати безоплатно (зокрема шляхом тимчасового доступу до інформаційно-телекомунікаційних систем підконтрольних установ з урахуванням вимог до забезпечення захисту інформації, яка є власністю держави, або інформації з обмеженим доступом, вимога щодо захисту якої встановлена законом) від державних органів та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності та їх посадових осіб, фізичних осіб – підприємців, а також громадян та їх об'єднань інформацію, документи і матеріали, необхідні для виконання покладених на неї завдань, у тому числі відомості, необхідні для проведення аналізу фінансово-господарської діяльності підконтрольних установ;

1	2	3
	3) реалізує державний фінансовий контроль через здійснення: державного фінансового аудиту; перевірки закупівель; інспектування (ревізії); моніторингу закупівель; 4) здійснює контроль за: цільовим, ефективним використанням і збереженням державних фінансових ресурсів, необоротних та інших активів; досягненням економії бюджетних коштів і результативності в діяльності розпорядників бюджетних коштів; цільовим використанням і своєчасним поверненням кредитів (позик), отриманих під державні (місцеві) гарантії; достовірністю визначення потреби в бюджетних коштах під час складання планових бюджетних показників та відповідністю взятих розпорядниками бюджетних коштів бюджетних зобов'язань відповідним бюджетним асигнуванням, паспорту бюджетної програми (у разі застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі); відповідністю взятих розпорядниками бюджетних коштів довгострокових зобов'язань за енергосервісом затвердженим в установленому порядку умовам закупівлі енергосервісу; дотриманням законодавства на всіх стадіях бюджетного процесу щодо державного і місцевих бюджетів; дотриманням законодавства про закупівлі;	3) отримувати інформацію про стан та рух коштів державного бюджету від Казначейства; 4) скликати наради, утворювати комісії та робочі групи, проводити наукові конференції, семінари з питань, що належать до її компетенції; 5) користуватися відповідними інформаційними базами даних державних органів, державною системою урядового зв'язку та іншими технічними засобами; 6) перевіряти в ході державного фінансового контролю грошові та бухгалтерські документи, звіти, кошториси та інші документи, що підтверджують надходження і витрачання коштів та матеріальних цінностей, документи щодо проведення процедур закупівель, дані на електронних носіях, проводити перевірку фактичної наявності цінностей (коштів, цінних паперів, сировини, матеріалів, готової продукції, устаткування тощо); 7) безперешкодного доступу в ході державного фінансового контролю на склади, у сховища, виробничі та інші приміщення, що належать підприємствам, установам та організаціям, що контролюються; 8) вимагати від керівників підконтрольних установ проведення інвентаризації основних фондів, товарно-матеріальних цінностей, коштів і розрахунків;

1	2	3
	веденням бухгалтерського обліку, а також складенням фінансової і бюджетної звітності, паспортів бюджетних програм та звітів про їх виконання (у разі застосування програмно-цільового методу в бюджетному процесі), кошторисів та інших документів, що застосовуються в процесі виконання бюджету; станом і достовірністю бухгалтерського обліку і фінансової звітності; виконанням функцій з управління об'єктами державної власності; станом внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту у розпорядників бюджетних коштів, станом внутрішнього контролю в інших підконтрольних установах; усуненням виявлених недоліків і порушень; реалізацією інвестиційних проектів; законним та ефективним використанням публічних коштів та інших активів для використання (впровадження) інформаційних технологій (систем, процесів, ресурсів); законністю та правомірністю витрат бенефіціарів (партнерів) у межах виконання спільних операційних програм прикордонного та транскордонного співробітництва; 5) проводить оцінку управління бюджетними коштами, досягнення їх економії, стану фінансової і господарської діяльності, ефективності і результативності в діяльності підконтрольних установ; 6) проводить оцінку достовірності фінансової звітності підконтрольних установ;	9) отримувати від службових і матеріально відповідальних осіб об'єктів, що контролюються, письмові пояснення з питань, які виникають під час здійснення державного фінансового контролю; 10) отримувати від підприємств, установ та організацій, що контролюються, завірені копії, витяги з документів (у тому числі електронних), які свідчать про порушення законодавства; 11) вилучати під час проведення ревізій у підприємств, установ і організацій копії фінансово-господарських та бухгалтерських документів, які свідчать про порушення, а на підставі рішення суду – вилучати до закінчення ревізії оригінали первинних фінансово-господарських та бухгалтерських документів із складенням опису, який засвідчується підписами представника органу Держаудитслужби та керівника відповідного підприємства, відповідної установи, організації, та залишенням копій зазначених документів таким підприємствам, установам, організаціям; 12) отримувати від Національного банку і його установ, банків та інших кредитних установ необхідні відомості, копії документів, довідки про банківські операції та залишки коштів на рахунках об'єктів, що контролюються, а від інших підприємств і організацій, в тому числі недержавної форми власності, що мали правові відносини із зазначеними об'єктами, довідки і копії документів про операції та розрахунки з підприємствами, установами, організаціями. Отримання від банків інформації, що становить банківську таємницю, здійснюється у порядку та обсязі, встановлених законом;

1	2	3
	7) сприяє забезпеченню законного та ефективного використання державних і комунальних коштів та/або майна, інших активів держави, правильності ведення бухгалтерського обліку та складення фінансової звітності суб'єктами господарювання державного сектору економіки, визначеними в установленому порядку; 7-1) на підставі результатів аналізу інформації щодо використання державних ресурсів планує заходи державного фінансового контролю за високоризиковими операціями; 8) вживає в межах повноважень, передбачених законом, заходів до усунення виявлених недоліків та запобігання їм у подальшому, а саме: проводить аналіз стану дотримання фінансової та бюджетної дисципліни, виявляє причини та умови, що призвели до недоліків і порушень, готує рекомендації та пропозиції щодо їх усунення і запобігання їм у подальшому; подає зазначені рекомендації та пропозиції Кабінету Міністрів України, міністерствам, іншим центральним органам виконавчої влади, іншим державним органам, органам місцевого самоврядування та керівникам підконтрольних установ; здійснює контроль за станом врахування і впровадження поданих рекомендацій та пропозицій; 9) вживає в установленому порядку заходів до усунення виявлених під час здійснення державного фінансового контролю порушень законодавства та притягнення до відповідальності винних осіб, а саме: вимагає від керівників та інших осіб підприємств, установ та організацій, що контролюються, усунення виявлених порушень законодавства; здійснює контроль за виконанням таких вимог;	13) звертатися в установленому порядку за наявності відповідних міжнародних договорів до контролюючих чи правоохоронних органів іноземних держав за додатковою інформацією про порушення фінансової дисципліни на підприємствах, в установах та організаціях; 14) проводити на підприємствах, в установах та організаціях зустрічні звірки з метою документального та фактичного підтвердження виду, обсягу і якості операцій та розрахунків для з'ясування їх реальності та повноти відображення в обліку підприємства, установи та організації, що контролюється; 15) ініціювати проведення перевірок робочими групами центральних органів виконавчої влади; 16) пред'являти керівникам та іншим особам підприємств, установ та організацій, що контролюються, обов'язкові до виконання вимоги щодо усунення виявлених порушень законодавства; 17) надавати міністерствам, іншим центральним органам виконавчої влади, державним органам, іншим підконтрольним установам обов'язкові до розгляду пропозиції та рекомендації щодо усунення причин і умов, які призвели (можуть призвести) до вчинення порушень та виникнення недоліків у діяльності підконтрольних установ, а також отримувати від зазначених органів інформацію про розгляд таких пропозицій та рекомендацій;

1	2	3
	звертається до суду в інтересах держави у разі незабезпечення виконання вимог щодо усунення виявлених під час здійснення державного фінансового контролю порушень законодавства з питань збереження і використання активів; застосовує заходи впливу за порушення бюджетного законодавства, накладає адміністративні стягнення на осіб, винних у порушенні законодавства; передає в установленому порядку правоохоронним органам матеріали за результатами державного фінансового контролю у разі встановлення порушень законодавства, за які передбачено кримінальну відповідальність або які містять ознаки корупційних діянь; 10) забезпечує участь представників Держаудитслужби в ревізійних комісіях господарських організацій, у яких корпоративні права держави перевищують 50 відсотків статутного капіталу; 11) здійснює розгляд листів, заяв і скарг про факти порушення законодавства з фінансових питань та бюджетного законодавства, вживає згідно із законодавством відповідних заходів для їх усунення; 12) подає щомісяця Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України і Мінфіну звіти про узагальнені результати контролю за дотриманням бюджетного законодавства; 14) здійснює управління об'єктами державної власності, що належать до сфери управління Держаудитслужби; 15) інформує громадськість про свою діяльність та стан реалізації державної політики у визначеній сфері;	18) призупиняти в межах повноважень, передбачених законом, бюджетні асигнування, зупиняти операції з бюджетними коштами в установленому законодавством порядку, а також застосовувати та ініціювати застосування відповідно до закону інших заходів впливу в разі виявлення порушень законодавства; 19) вилучати в судовому порядку до бюджету виявлені під час проведення ревізій приховані, занижені валютні та інші платежі, порушувати перед відповідними органами питання про припинення бюджетного фінансування і кредитування у разі, коли отримані підприємствами, установами та організаціями кошти і позички використовуються з порушенням законодавства; 20) порушувати перед відповідними державними органами питання про визнання недійсними договорів, укладених з порушенням законодавства, у судовому порядку стягувати у дохід держави кошти, отримані підконтрольними установами за незаконними договорами, без установлених законом підстав та з порушенням законодавства; 21) накладати у випадках, передбачених законом, адміністративні стягнення; 22) порушувати перед керівниками відповідних органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій питання про притягнення до відповідальності осіб, винних у допущених порушеннях;

1	2	3
	16) здійснює розгляд звернень громадян з питань, пов'язаних з діяльністю Держаудитслужби, підприємств, установ та організацій, що належать до сфери її управління; 17) здійснює міжнародне співробітництво з питань, що належать до компетенції Держаудитслужби; 17[-1]) бере участь у проведенні перевірок на місцях (інспектувань) Європейським бюро з боротьби з шахрайством з метою захисту фінансових інтересів ЄС від шахрайства та інших порушень на території України відповідно до положень Регламенту Ради (Євратом, ЄС) № 2185/96 від 11 листопада 1996 р. та законодавства України; 17[-2]) забезпечує самопредставництво в судах України без окремого доручення через державних службовців юридичної служби та інших структурних підрозділів Держаудитслужби відповідно до положень про такі структурні підрозділи Держаудитслужби, через державних службовців структурних підрозділів міжрегіональних територіальних органів відповідно до положень про такі органи; 17[-3]) здійснює функції Національного контактного пункту з організації взаємодії з Європейським управлінням з питань запобігання зловживанням та шахрайству (OLAF) та Європейським судом аудиторів (ЄСА) з питань виконання розділу VI "Фінансове співробітництво та положення щодо боротьби із шахрайством" Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, та додатків до нього; 18) здійснює інші повноваження, визначені законом.	23) у разі виявлення збитків, завданих державі чи підприємству, установі, організації, що контролюється, визначати їх розмір в установленому законодавством порядку; 24) брати в установленому порядку участь у засіданнях колегій міністерств, інших центральних та місцевих органів виконавчої влади з питань стану фінансово-бюджетної дисципліни. 25) взаємодіяти з іншими державними органами, допоміжними органами і службами, утвореними Президентом України, тимчасовими консультативними, дорадчими та іншими допоміжними органами, утвореними Кабінетом Міністрів України, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, громадськими спілками, профспілками та організаціями роботодавців, відповідними органами іноземних держав і міжнародних організацій, а також підприємствами, установами та організаціями.

Додаток М

Завдання, повноваження та права Рахункової палати (на основі [278])

Завдання	Повноваження	Обов'язки
1	*2*	*3*
Рахункова палата від імені Верховної Ради України здійснює контроль за надходженням коштів до Державного бюджету України та їх використанням.	1) здійснює фінансовий аудит та аудит ефективності щодо: надходжень до державного бюджету податків, зборів, обов'язкових платежів та інших доходів, включаючи адміністрування контролюючими органами таких надходжень; проведення витрат державного бюджету, включаючи використання бюджетних коштів на забезпечення діяльності Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, Конституційного Суду України, Верховного Суду України, вищих спеціалізованих судів, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, Вищої ради правосуддя, Офісу Генерального прокурора та інших органів, безпосередньо визначених Конституцією України; використання коштів державного бюджету, наданих місцевим бюджетам та фондам загальнообов'язкового державного соціального і пенсійного страхування; здійснення таємних видатків державного бюджету; управління об'єктами державної власності, що мають фінансові наслідки для державного бюджету, включаючи забезпечення відрахування (сплати) до державного бюджету коштів, отриманих державою як власником таких об'єктів, та використання коштів державного бюджету, спрямованих на відповідні об'єкти; надання кредитів з державного бюджету та повернення таких коштів до державного бюджету; операцій щодо державних внутрішніх та зовнішніх запозичень, державних гарантій, обслуговування і погашення державного та гарантованого державою боргу;	1) регулярно інформує Верховну Раду України, Президента України про результати здійснення заходів державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту), включаючи факти порушень бюджетного законодавства; 2) подає Верховній Раді України висновки щодо проекту закону про Державний бюджет України; 3) щокварталу подає Верховній Раді України висновки про стан виконання закону про Державний бюджет України, а також пропозиції щодо усунення виявлених відхилень і порушень; 4) подає Верховній Раді України висновки і пропозиції щодо річного звіту про виконання закону про Державний бюджет України. надавати в межах компетенції консультації Верховній Раді України, Президенту України, Кабінету Міністрів України, міністерствам, іншим державним органам та органам місцевого самоврядування; взаємодіяти з ВРУ, Президентом України, КМУ, органами державного фінансового контролю та правоохоронними органами (Рахункова палата у разі виявлення при здійсненні заходів державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту) ознак кримінального або адміністративного правопорушення протягом семи днів повідомляє про них органи Бюро економічної безпеки України та інші відповідні правоохоронні органи)

1	2	3
	використання кредитів (позик), залучених державою до спеціального фонду державного бюджету від іноземних держав, банків і міжнародних фінансових організацій, виконання міжнародних договорів України, що призводить до фінансових наслідків для державного бюджету, у межах, які стосуються таких наслідків; здійснення закупівель за рахунок коштів державного бюджету; виконання державних цільових програм, інвестиційних проектів, державного замовлення, надання державної допомоги суб'єктам господарювання за рахунок коштів державного бюджету; управління коштами державного бюджету центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів; стану внутрішнього контролю розпорядників коштів державного бюджету; інших операцій, пов'язаних із надходженням коштів до державного бюджету та їх використанням; виконання кошторису адміністративних витрат Національного банку України; надходжень закріплених за місцевими бюджетами загальнодержавних податків і зборів або їх частки та використання коштів місцевих бюджетів у частині видатків, які визначаються функціями держави і передані на виконання Автономній Республіці Крим та місцевому самоврядуванню; 2) проводить експертизу поданого до Верховної Ради України проекту закону про Державний бюджет України (включаючи матеріали, що додаються до цього проекту закону) та готує відповідні висновки; 3) аналізує виконання Державного бюджету України та готує відповідні висновки, а також пропозиції щодо усунення виявлених відхилень і порушень;	

1	2	3
	4) аналізує річний звіт про виконання закону про Державний бюджет України, поданий Кабінетом Міністрів України, та готує відповідні висновки з оцінкою ефективності управління коштами державного бюджету, а також пропозиції щодо усунення виявлених порушень та вдосконалення бюджетного законодавства; 5) аналізує ефективність використання суб'єктами господарювання пільг із сплати до державного бюджету податків, зборів, обов'язкових платежів, доцільність функціонування пільгових режимів оподаткування та їх вплив на загальний стан надходжень державного бюджету; 6) здійснює попередній аналіз, до розгляду на засіданнях комітетів Верховної Ради України та на пленарних засіданнях Верховної Ради України, звіту Антимонопольного комітету України та звіту Фонду державного майна України в частині, що впливає на виконання державного бюджету; 6^{-1}) здійснює попередній аналіз, до розгляду на засіданнях комітетів Верховної Ради України та на пленарних засіданнях Верховної Ради України, щорічного звіту, що містить аналіз функціонування системи публічних закупівель та узагальнену інформацію про результати здійснення контролю у сфері закупівель, протягом трьох місяців з дня його оприлюднення; 7) здійснює за зверненням органів місцевого самоврядування, фондів загальнообов'язкового державного соціального і пенсійного страхування, державних підприємств та інших суб'єктів господарювання державного сектору економіки заходи державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту) щодо відповідних місцевих бюджетів та діяльності суб'єктів звернення;	

1	2	3
	8) направляє за результатами заходів державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту) обов'язкові для розгляду рішення Рахункової палати; 9) аналізує реалізацію наданих Рахунковою палатою рекомендацій (пропозицій) з метою оцінки їх результативності; 10) звертається до суду у разі порушення об'єктами контролю повноважень членів Рахункової палати та посадових осіб апарату Рахункової палати, зокрема щодо усунення перешкод у реалізації таких повноважень; 11) у разі виявлення ознак кримінального або адміністративного правопорушення інформує про них відповідні правоохоронні органи; 12) здійснює співробітництво з вищими органами фінансового контролю інших держав, міжнародними організаціями, укладає з ними угоди про співробітництво, проводить з органами фінансового контролю інших держав спільні та паралельні аудити; 13) здійснює методичну та методологічну роботу з питань державного зовнішнього фінансового контролю (аудиту); 14) забезпечує проведення для посадових осіб апарату Рахункової палати навчання та підвищення кваліфікації; 15) здійснює інші повноваження, визначені законом	

Додаток Н

Завдання, повноваження та права Державної служби фінансового моніторингу України (на основі [268])

Завдання	Повноваження	Права та обов'язки
1	*2*	*3*
1) реалізація державної політики у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення; 2) внесення на розгляд Міністра фінансів пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;	1) узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до компетенції Служби, розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів міністерств та в установленому порядку подає їх Міністрові фінансів; 2) надсилає посадовим особам, державним органам (крім Національного банку), в тому числі правоохоронним органам, органам прокуратури та судам, органам місцевого самоврядування, органам державної виконавчої служби, підприємствам, установам, організаціям запити щодо одержання відповідно до закону інформації (у тому числі копій документів), необхідної для виконання покладених на Держфінмоніторинг завдань; 3) співпрацює з органами виконавчої влади, Національним банком, іншими державними органами, включеними до системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму чи фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення; 4) подає в разі наявності достатніх підстав вважати, що фінансова операція або сукупність пов'язаних між собою фінансових операцій можуть бути пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму чи фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення, до правоохоронних та розвідувальних органів відповідні узагальнені матеріали (додаткові узагальнені матеріали) та одержує від них інформацію про хід їх розгляду;	1) залучати в установленому порядку до виконання окремих робіт, участі у вивченні окремих питань вчених і фахівців, працівників центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій (за погодженням з їх керівниками) для розгляду питань, що належать до компетенції Держфінмоніторингу; 2) одержувати безоплатно в установленому законодавством порядку від державних органів, правоохоронних органів, судів, Національного банку, органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання, підприємств, установ та організацій інформацію (довідки, копії документів), у тому числі інформацію з обмеженим доступом, необхідну для виконання покладених на Держфінмоніторинг завдань;

1	2	3
3) збирання, оброблення та проведення аналізу (операційного і стратегічного) інформації про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу, інші фінансові операції або інформації, що може бути пов'язана з підозрою в легалізації (відмиванні) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванні тероризму чи фінансуванні розповсюдження зброї масового знищення; 4) забезпечення функціонування та розвитку єдиної інформаційної системи у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення; 5) проведення національної оцінки ризиків;	5) подає в разі наявності достатніх підстав підозрювати, що фінансова операція або клієнт пов'язані із вчиненням суспільно небезпечного діяння, визначеного Кримінальним кодексом України як злочин, що не стосується легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму, інформацію до відповідного правоохоронного або розвідувального органу як узагальнені матеріали або додаткові узагальнені матеріали; 6) бере участь у міжнародному співробітництві з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, зокрема: бере участь за дорученням Кабінету Міністрів України у підготовці відповідних міжнародних договорів України; здійснює міжнародне співробітництво з відповідними органами іноземних держав у частині обміну досвідом та інформацією про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення; забезпечує співробітництво з міжнародними, міжурядовими організаціями, діяльність яких спрямована на забезпечення міжнародного співробітництва у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, у тому числі з Групою з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF), Комітетом експертів Ради Європи з оцінки заходів протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму (MONEYVAL), ЄС, Світовим банком, Міжнародним валютним фондом, Егмонтською групою підрозділів фінансових розвідок, ООН;	3) отримувати від суб'єкта первинного фінансового моніторингу в разі потреби за результатами проведеного аналізу відомості щодо відстеження (моніторингу) фінансових операцій, що можуть бути пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванням тероризму або фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення; 4) одержувати в установленому порядку від Мін'юсту відомості про смерть фізичних осіб; 5) здійснювати в установленому законодавством порядку доступ, у тому числі автоматизований, до інформаційних та довідкових систем, реєстрів та банків даних органів державної влади (крім Національного банку) та інших державних інформаційних ресурсів; 6) одержувати від суб'єктів первинного фінансового моніторингу на запит додаткову інформацію;

1	2	3
6) налагодження співпраці, взаємодії та інформаційного обміну з державними органами, Національним банком, компетентними органами іноземних держав та міжнародними організаціями у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення; 7) забезпечення в установленому порядку представництва України в міжнародних організаціях з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення.	7) проводить аналіз методів та фінансових схем легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму чи фінансування розповсюдження зброї масового знищення; 8) проводить щороку узагальнення інформації про стан запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення в державі; 9) погоджує в установленому порядку проекти нормативно-правових актів суб'єктів державного фінансового моніторингу з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення; 10) забезпечує в установленому порядку взяття на облік та зняття з обліку/поновлення на обліку суб'єктів первинного фінансового моніторингу; 11) вимагає від суб'єктів первинного фінансового моніторингу виконання вимог законодавства, що регулює відносини у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, і в разі виявлення порушень вимог законодавства вживає заходів, передбачених законами, а також повідомляє відповідним суб'єктам державного фінансового моніторингу, які відповідно до Закону України "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення" (далі – Закон) виконують функції з державного регулювання і нагляду за суб'єктами первинного фінансового моніторингу;	7) розробляти та вносити на розгляд Мінфіну проекти нормативно-правових актів, необхідних для виконання завдань і функцій, передбачених статтею 25 Закону; 8) одержувати від правоохоронних та розвідувальних органів, до яких згідно із Законом подано узагальнені матеріали (додаткові узагальнені матеріали), інформацію про хід опрацювання та вжиття відповідних заходів на підставі одержаних матеріалів в установленому законодавством порядку; 9) укладати міжнародні договори міжвідомчого характеру з відповідними органами інших держав з питань співробітництва в установленому законом порядку; 10) приймати у випадках, передбачених Законом, рішення про зупинення (подальше зупинення, продовження зупинення) фінансових (фінансової) операцій (операції) на строк, установлений Законом;

1	2	3
	12) здійснює типологічні дослідження у сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму чи фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення; 13) забезпечує координацію діяльності державних органів у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення; 14) забезпечує в установленому порядку організацію та координацію роботи з перепідготовки та підвищення кваліфікації спеціалістів органів державної влади з питань фінансового моніторингу та відповідальних працівників суб'єктів первинного фінансового моніторингу, а також працівників, залучених до проведення фінансового моніторингу, щодо боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванням тероризму та фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення на базі відповідного навчального закладу, що належить до сфери управління Держфінмоніторингу; 15) надає відповідно до законодавства суб'єктам державного фінансового моніторингу інформацію для підвищення ефективності здійснення нагляду за додержанням суб'єктами первинного фінансового моніторингу вимог законодавства з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення; 16) повідомляє суб'єкту первинного фінансового моніторингу після надходження інформації від судів або правоохоронних органів, уповноважених приймати рішення відповідно до Кримінального процесуального кодексу України, про вручення особі письмового повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, про закриття кримінального провадження, яке розпочато за повідомленням такого суб'єкта, яке надійшло до Держфінмоніторингу відповідно до вимог статей 8, 14, 15, 16, 23 Закону, а також надає йому інформацію про ухвалені судами рішення за такими кримінальними провадженнями з одночасним надісланням повідомлення відповідному суб'єкту державного фінансового моніторингу;	11) брати участь за погодженням з відповідними суб'єктами державного фінансового моніторингу, які відповідно до Закону виконують функції з державного регулювання і нагляду за суб'єктами первинного фінансового моніторингу, у підготовці та/або проведенні перевірок суб'єктів первинного фінансового моніторингу (крім перевірок суб'єктів первинного фінансового моніторингу, які проводяться Національним банком) у сфері додержання вимог законодавства з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення; 12) інформувати суб'єктів державного фінансового моніторингу, які відповідно до Закону виконують функції з державного регулювання і нагляду за суб'єктами первинного фінансового моніторингу, про можливі порушення такими суб'єктами первинного фінансового моніторингу вимог Закону;

1	2	3
	17) забезпечує ведення обліку: інформації про фінансові операції, що стали об'єктом фінансового моніторингу; узагальнених матеріалів і додаткових узагальнених матеріалів, наданих правоохоронним або розвідувальним органам, а також прийнятих за результатами їх розгляду процесуальних рішень; інформації про результати досудового розслідування та ухвалені судові рішення у кримінальних провадженнях, у яких використовувалися (використовуються) надані узагальнені матеріали, та про кількість осіб, які вчинили кримінальні правопорушення або підозрюються в їх вчиненні, а також осіб, засуджених за вчинення злочинів; інформації про конфісковані активи та активи, на які накладено арешт у кримінальних провадженнях, у яких використовувалися (використовуються) надані узагальнені матеріали, та про кількість осіб, стосовно яких судом ухвалено рішення про конфіскацію активів та на активи яких накладено арешт; надісланих і виконаних міжнародних запитів про співробітництво у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення; суб'єктів первинного фінансового моніторингу; 18) забезпечує доведення до відома суб'єктів первинного фінансового моніторингу переліку осіб, пов'язаних із провадженням терористичної діяльності або стосовно яких застосовано міжнародні санкції, та оприлюднює на офіційному веб-сайті Держфінмоніторингу перелік держав (юрисдикцій), що не виконують чи виконують неналежним чином рекомендації міжнародних, міжурядових організацій, задіяних у сфері боротьби з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму чи фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення;	13) надавати суб'єктам державного фінансового моніторингу дані відповідно до законодавства в межах, визначених частиною третьою статті 25 Закону; 14) скликати наради, утворювати комісії та робочі групи, проводити наукові конференції, семінари з питань, що належать до компетенції Держфінмоніторингу; 15) користуватися державною системою урядового зв'язку та іншими технічними засобами. 16) взаємодіяти в установленому порядку з іншими державними органами, допоміжними органами і службами, утвореними Президентом України, тимчасовими консультативними, дорадчими та іншими допоміжними органами, утвореними Кабінетом Міністрів України, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, громадськими спілками, профспілками та організаціями роботодавців, відповідними органами іноземних держав і міжнародних організацій, а також підприємствами, установами та організаціями.

1	2	3
	19) забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, надання методологічної, методичної та іншої допомоги суб'єктам первинного фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення (в тому числі надання рекомендацій та роз'яснень з питань застосування законодавства у зазначеній сфері); 19^{-1}) забезпечує захист та зберігання інформації, що надійшла від суб'єктів первинного і державного фінансового моніторингу та інших державних органів, відповідних органів іноземних держав; 20) здійснює управління об'єктами державної власності, що належать до сфери управління Служби; 21) здійснює розгляд звернень громадян з питань, пов'язаних з діяльністю Держфінмоніторингу, підприємств, установ та організацій, що належать до сфери управління Служби; 22) забезпечує взаємодію із засобами масової інформації та громадськістю; 23) здійснює інші повноваження, визначені законом.	

Додаток П

Завдання, повноваження та права Державної податкової служби України (на основі [267])

Завдання	Повноваження	Права та обов'язки
1	*2*	*3*
1) реалізація державної податкової політики, здійснення в межах повноважень, передбачених законом, контролю за надходженням до бюджетів та державних цільових фондів податків, зборів, платежів, державної політики у сфері контролю за виробництвом та обігом спирту, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, рідин, що використовуються в електронних сигаретах, пального, державної політики з адміністрування єдиного внеску, державної політики у сфері контролю за своєчасністю здійснення розрахунків в іноземній валюті в установлений законом строк, дотриманням порядку проведення готівкових розрахунків за товари (послуги), проведення розрахункових операцій, а також за наявністю ліцензій на провадження видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню відповідно до закону; 2) внесення на розгляд Міністра фінансів пропозицій щодо забезпечення формування: державної податкової політики; здійснення контролю за надходженням до бюджетів та державних цільових фондів податків, зборів, платежів;	1) вносить в установленому порядку на розгляд Міністра фінансів пропозиції щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів центральних органів виконавчої влади, наказів Мінфіну, а також подає Міністрові фінансів на погодження позицію щодо проектів нормативно-правових актів, розробниками яких є інші центральні органи виконавчої влади; 2) розробляє проекти законів України, проекти актів Президента України, Кабінету Міністрів України, проекти наказів Мінфіну та пропозиції щодо інших нормативно-правових актів з питань, що належать до сфери діяльності ДПС, та в установленому порядку подає їх Міністру фінансів; 3) розробляє та подає пропозиції щодо форм податкових декларацій (розрахунків), звітності та інших документів; 4) здійснює контроль за дотриманням вимог податкового законодавства, законодавства щодо адміністрування єдиного внеску та законодавства з інших питань, контроль за дотриманням якого покладено на ДПС; 5) здійснює контроль за правомірністю бюджетного відшкодування податку на додану вартість; 6) здійснює податковий контроль за встановленням відповідності умов контрольованих операцій принципу "витягнутої руки";	1) проводити у визначеному законодавством порядку перевірку показників, пов'язаних із визначенням об'єктів оподаткування та із своєчасністю, достовірністю, повнотою нарахування та сплатою всіх передбачених Податковим кодексом України податків, зборів, платежів, а також єдиного внеску, дотриманням вимог законодавства з інших питань, контроль за дотриманням якого покладено на ДПС; 2) проводити перевірку правильності та повноти визначення фінансового результату до оподаткування згідно з бухгалтерським обліком відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку або міжнародних стандартів фінансової звітності; 3) визначати у передбачених Податковим кодексом України випадках суми податкових та грошових зобов'язань платників податків; 3^{-1}) аналізувати фінансовий стан платника податків, що має податковий борг, та стан забезпечення такого боргу податковою заставою;

Продовження Додатку П

1	2	3
державної політики у сфері контролю за виробництвом та обігом спирту, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, рідин, що використовуються в електронних сигаретах, та пального; державної політики з адміністрування єдиного внеску, а також у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування законодавства з питань сплати єдиного внеску; державної політики у сфері контролю за своєчасністю здійснення розрахунків в іноземній валюті в установлений законом строк, дотриманням порядку проведення готівкових розрахунків за товари (послуги), проведення розрахункових операцій, а також за наявністю ліцензій на провадження видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню відповідно до закону. 3) реалізація заходів до виявлення, аналізу та перевірки фінансових операцій, які можуть бути пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму, щодо відповідності законодавству	7) здійснює реєстрацію та веде облік платників податків, платників єдиного внеску, об'єктів оподаткування та об'єктів, пов'язаних з оподаткуванням, проводить диференціацію платників податків; 8) забезпечує достовірність та повноту ведення обліку платників податків (платників єдиного внеску), об'єктів оподаткування та об'єктів, пов'язаних з оподаткуванням; 9) забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, формування та ведення Державного реєстру фізичних осіб – платників податків, інших реєстрів, банків і баз даних, ведення яких покладено законодавством на ДПС, а також реєстру страхувальників Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування; 10) здійснює контроль за дотриманням виконавчими комітетами сільських, селищних рад та рад об'єднаних територіальних громад, що створені згідно із законом та перспективним планом формування територій громад, порядку прийняття та обліку податків і зборів від платників податків, своєчасністю і повнотою перерахування зазначених сум до бюджету; 11) забезпечує ведення обліку податків, зборів, платежів; 12) здійснює адміністрування податків, зборів, платежів, єдиного внеску, у тому числі проводить відповідно до законодавства перевірки та звірки платників податків (платників єдиного внеску);	4) запрошувати платників податків (платників єдиного внеску) або їх представників для перевірки правильності нарахування та своєчасності сплати податків, зборів, платежів, єдиного внеску; 5) під час проведення перевірок у платників податків – фізичних осіб, а також у посадових осіб платників податків – юридичних осіб та платників єдиного внеску перевіряти документи, що посвідчують особу, а також документи, що підтверджують посаду посадових осіб та/або осіб, які фактично здійснюють розрахункові операції; 6) отримувати від платників податків (платників єдиного внеску) та надавати в межах, передбачених законом, документи в електронному вигляді; 7) запитувати та вивчати під час проведення перевірок первинні документи, що використовуються в бухгалтерському обліку, регістри, фінансову, статистичну та іншу звітність, пов'язану з обчисленням і сплатою податків, зборів, платежів, виконанням вимог законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на ДПС;

1	2	3
	13) контролює своєчасність подання платниками податків (платниками єдиного внеску) передбаченої законом звітності (декларацій, розрахунків та інших документів, пов'язаних з обчисленням і сплатою податків, зборів, платежів), своєчасність, достовірність, повноту нарахування та сплати податків, зборів, платежів, єдиного внеску; 14) застосовує до платників податків (платників єдиного внеску) передбачені законом фінансові (штрафні) санкції (штрафи) за порушення вимог податкового законодавства чи законодавства з інших питань, контроль за дотриманням якого покладено на ДПС; 15) складає стосовно платників податків – фізичних осіб та посадових осіб платників податків – юридичних осіб протоколи про адміністративні правопорушення та виносить постанови у справах про адміністративні правопорушення у порядку, встановленому законом; 16) застосовує до фінансових установ, які не подали відповідним контролюючим органам ДПС в установлений законом строк повідомлення про відкриття або закриття рахунків платників податків чи розпочали здійснення видаткових операцій за рахунком платника податків до отримання повідомлення відповідного територіального органу ДПС про взяття рахунка на облік у ДПС, фінансові (штрафні) санкції (штрафи) в установлених Податковим кодексом України розмірах;	8) вимагати під час проведення перевірок виготовлення і надання засвідчених підписом платника податків (платника єдиного внеску) або його посадовою особою та скріплених печаткою (за її наявності) копій первинних документів, які свідчать про порушення податкового законодавства та законодавства з інших питань, контроль за дотриманням якого покладено на ДПС, та отримувати їх у платників податків (платників єдиного внеску) у встановленому Податковим кодексом України порядку; 9) вимагати під час проведення перевірок від посадових або службових осіб платника податків залучення повноважних осіб для спільного з працівниками ДПС зняття показань внутрішніх та зовнішніх лічильників, якими обладнані технічні пристрої, що використовуються у процесі провадження діяльності, яка перевіряється; 10) вимагати під час проведення перевірок від платників податків, що перевіряються, проведення інвентаризації основних засобів, товарно-матеріальних цінностей, коштів, зняття залишків товарно-матеріальних цінностей, готівки;

Продовження Додатку П

1	2	3
	17) організовує роботу та здійснює контроль в межах повноважень, передбачених законом, за погашенням заборгованості з інших платежів, контроль за справлянням яких віднесено до компетенції ДПС; 18) здійснює погашення податкового боргу, стягнення своєчасно ненарахованих та/або несплачених сум єдиного внеску та інших платежів; 19) організовує роботу та здійснює контроль за проведенням роботи з розстрочення, відстрочення та реструктуризації грошових зобов'язань та/або податкового боргу, а також недоїмки із сплати єдиного внеску; 20) приймає рішення про розстрочення, відстрочення грошових зобов'язань та/або податкового боргу, а також про перенесення строків сплати розстрочених, відстрочених сум або їх частки, повідомляє Мінфіну про прийняті рішення та здійснює їх погодження з Мінфіном у випадках та порядку, визначених законодавством; 21) здійснює в межах повноважень, передбачених законом, списання безнадійного податкового боргу та недоїмки із сплати єдиного внеску; 22) організовує роботу та здійснює контроль за застосуванням арешту майна платників податків, що мають податковий борг, та/або зупинення видаткових операцій на їх рахунках у банках, фінансових санкцій до платників єдиного внеску; 23) організовує роботу з виявлення, обліку, зберігання, оцінки, розпорядження безхазяйним майном, а також іншим майном, що переходить у власність держави, та з обліку, попередньої оцінки, зберігання майна, вилученого та конфіскованого за порушення податкового законодавства;	11) вилучати в установленому законодавством порядку під час проведення перевірок у підприємств, установ, організацій, фізичних осіб – підприємців та фізичних осіб, які провадять незалежну професійну діяльність, копії документів, що підтверджують заниження розміру заробітної плати (доходу) та інших виплат, на які нараховується єдиний внесок; 12) доступу під час проведення перевірок до територій, приміщень (крім житла громадян) та іншого майна, що використовуються для провадження господарської діяльності та/або є об'єктами оподаткування або використовуються для отримання доходів (прибутку) чи пов'язані з іншими об'єктами оподаткування та/або можуть бути джерелом погашення податкового боргу в порядку, передбаченому Податковим кодексом України; 13) надсилати платникам податків (платникам єдиного внеску) у межах повноважень, передбачених законом, у разі виявлення порушень вимог податкового законодавства чи законодавства з інших питань, контроль за дотриманням якого покладено на ДПС, письмові запити щодо надання засвідчених належним чином копій документів;

Продовження Додатку П

1	2	3
	24) забезпечує стягнення сум простроченої заборгованості суб'єктів господарювання перед державою (Автономною Республікою Крим чи територіальною громадою міста) за кредитами (позиками), залученими державою (Автономною Республікою Крим чи територіальною громадою міста) або під державні (місцеві) гарантії, а також за кредитами з бюджету в порядку, визначеному Податковим кодексом України та іншими законами; 25) організовує роботу та здійснює контроль за застосуванням до платників податків (платників єдиного внеску) процедур банкрутства відповідно до законодавства з питань банкрутства; 26) звертається до суду у випадках, передбачених законом; 27) здійснює ліцензування діяльності суб'єктів господарювання з виробництва спирту, алкогольних напоїв, тютюнових виробів і рідин, що використовуються в електронних сигаретах, з оптової торгівлі спиртом, оптової та роздрібної торгівлі алкогольними напоями, тютюновими виробами і рідинами, що використовуються в електронних сигаретах, та контроль за таким виробництвом; здійснює ліцензування діяльності суб'єктів господарювання з виробництва пального, з оптової, роздрібної торгівлі та зберігання пального і контроль за таким виробництвом;	14) вимагати під час проведення перевірок від керівників та інших посадових осіб підприємств, установ, організацій, а також фізичних осіб - підприємців та фізичних осіб, які провадять незалежну професійну діяльність, усунення виявлених порушень законодавства; 15) порушувати в установленому законом порядку питання про притягнення до відповідальності осіб, винних у порушенні податкового, бюджетного законодавства, законодавства про єдиний внесок та законодавства з інших питань, контроль за дотриманням якого покладено на ДПС; 16) отримувати безоплатно від державних органів та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності та їх посадових осіб, а також від громадян та їх об'єднань інформацію, документи і матеріали, необхідні для виконання покладених на неї завдань, а також фінансову і статистичну звітність у порядку та на підставах, визначених законом;

1	2	3
	28) організовує роботу, пов'язану із замовленням марок акцизного податку, їх зберіганням, продажем, відбором зразків з метою проведення експертизи щодо їх автентичності та здійсненням контролю за наявністю таких марок на пляшках (упаковках) з алкогольними напоями і пачках (упаковках) тютюнових виробів, ємностях (упаковках) з рідинами, що використовуються в електронних сигаретах, під час їх транспортування, зберігання і реалізації; 29) здійснює контроль за виробництвом, обігом та реалізацією підакцизних товарів, за їх цільовим використанням, забезпечує міжгалузеву координацію у цій сфері; 30) здійснює прийняття декларацій про максимальні роздрібні ціни на підакцизні товари (продукцію), встановлені виробником або імпортером, та узагальнення відомостей, зазначених у таких деклараціях, для організації роботи та контролю за повнотою обчислення і сплати акцизного податку; 31) здійснює заходи щодо запобігання та виявлення порушень вимог законодавства у сфері виробництва та обігу спирту, алкогольних напоїв, тютюнових виробів та пального, погоджує норми втрат та виходу спирту, виноматеріалів, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, рідин, що використовуються в електронних сигаретах, порядок їх розроблення і застосування;	17) отримувати від органів виконавчої влади необхідну інформацію, пов'язану з обчисленням та сплатою податків, зборів, платежів, єдиного внеску, у випадках, передбачених законодавством, а також відомості, необхідні для проведення аналізу фінансово-господарської діяльності підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності; 18) отримувати безоплатно від платників податків, а також від установ Національного банку, банків та інших фінансових установ довідки у порядку, встановленому Законом України "Про банки і банківську діяльність" та Податковим кодексом України, довідки та/або копії документів про наявність банківських рахунків, а на підставі рішення суду – інформацію про обсяг та обіг коштів на рахунках, зокрема про ненадходження в установлені строки валютної виручки від суб'єктів господарювання, інформацію про договори боржника про зберігання цінностей або надання боржнику в майновий найм (оренду) індивідуального банківського сейфа, що охороняється банком;

1	2	3
	32) здійснює контроль за дотриманням суб'єктами господарювання, які провадять роздрібну торгівлю тютюновими виробами, вимог законодавства щодо максимальних роздрібних цін на тютюнові вироби, встановлених виробниками або імпортерами таких виробів; 33) здійснює контроль за дотриманням суб'єктами господарювання, які провадять оптову або роздрібну торгівлю алкогольними напоями, вимог законодавства щодо мінімальних оптово-відпускних або роздрібних цін на такі напої; 34) проводить роботу, пов'язану з боротьбою з незаконним виробництвом, переміщенням, обігом спирту, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, пального та інших підакцизних товарів (продукції); 35) організовує реєстрацію та облік реєстраторів розрахункових операцій, що застосовуються для реєстрації розрахункових операцій за товари (послуги), реєстрацію розрахункових книжок, книг обліку розрахункових операцій; 36) проводить контрольні розрахункові операції до початку перевірки платника податків щодо дотримання ним порядку проведення розрахункових операцій та застосування реєстраторів розрахункових операцій; 37) здійснює контроль за дотриманням встановлених законом строків проведення розрахунків в іноземній валюті, за додержанням порядку приймання готівки для подальшого переказу (крім приймання готівки банками), порядку проведення готівкових розрахунків за товари (послуги), проведення розрахункових операцій, а також за наявністю ліцензій на провадження видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню відповідно до закону;	19) отримувати безоплатно від органів державної влади, Національного банку, органів місцевого самоврядування, інших суб'єктів під час виконання ними владних управлінських функцій відповідно до законодавства, зокрема на виконання делегованих повноважень, від юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців, самозайнятих осіб, податкових агентів, фізичних осіб інформацію, необхідну для забезпечення реєстрації та обліку платників податків (платників єдиного внеску), об'єктів оподаткування та об'єктів, пов'язаних з оподаткуванням, для формування та ведення реєстрів, банків і баз даних, ведення яких покладено законодавством на ДПС; 20) отримувати від нотаріусів на письмові запити інформацію про вступ фізичної особи у права спадкоємця з обов'язковим зазначенням повних даних про таку особу та даних про майно, отримане за правом спадкування; 21) стягувати з установ банків та інших фінансових установ пеню за несвоєчасне виконання ними рішень суду та доручень платників податків про сплату податків, зборів, платежів;

1	2	3
	42) вживає заходів для виявлення, аналізу та перевірки фінансових операцій, які можуть бути пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму у випадках та межах повноважень, передбачених законом; 50) підтверджує статус податкового резидента України; 51) організовує взаємодію та обмін інформацією з державними органами інших держав згідно із законодавством, міжнародними договорами України, здійснює міжнародне співробітництво у податковій сфері; 52) укладає в установленому порядку міжвідомчі договори з податковими органами іноземних держав, проводить в межах повноважень, передбачених законом, переговори та консультаційну роботу з підготовки міжнародних договорів з питань, що належать до компетенції ДПС, готує пропозиції щодо укладення таких договорів, а також припинення та/або зупинення їх дії; 53) здійснює контроль та забезпечує надання допомоги у стягненні податкового боргу в міжнародних правовідносинах за запитами компетентних органів іноземних держав; 54) забезпечує виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, з питань, що належать до компетенції ДПС;	22) вчиняти правочини, спрямовані на забезпечення виконання функцій, передбачених законодавством; 23) здійснювати щоденну обробку даних та інформації електронного кабінету, необхідних для виконання покладених на ДПС функцій з адміністрування податкового законодавства, законодавства щодо адміністрування єдиного внеску та законодавства з інших питань, контроль за дотриманням якого покладено на ДПС, що включає, зокрема, прийняття, обробку та аналіз документів і даних платників податків (платників єдиного внеску), здійснення повноважень, передбачених законом, які можуть бути реалізовані в електронній формі за допомогою засобів електронного зв'язку; 24) залучати в установленому порядку міжнародно-технічну допомогу відповідно до міжнародних договорів України; 25) залучати в установленому порядку до виконання окремих робіт, участі у вивченні окремих питань вчених і фахівців, працівників центральних та місцевих органів виконавчої влади, а також підприємств, установ, організацій (за погодженням з їх керівниками);

Продовження Додатку П

1	2	3
	55) проводить аналіз та здійснює управління ризиками з метою визначення форм і обсягів податкового контролю; 56) здійснює перегляд рішень територіальних органів ДПС у встановленому законодавством порядку; 57) виконує функції з управління об'єктами державної власності, що належать до сфери її управління; 58) погоджує рішення НКЦПФР щодо встановлення ознак фіктивності емітента цінних паперів, а також щодо встановлення порядку визначення емітента цінних паперів таким, що відповідає ознакам фіктивності; 59) здійснює сервісне обслуговування платників податків (платників єдиного внеску), зокрема надає адміністративні послуги; 60) забезпечує розвиток, впровадження та технічне супроводження інформаційно-телекомунікаційних систем і технологій, автоматизацію процедур, організовує впровадження електронних сервісів для суб'єктів господарювання, забезпечує функціонування електронного кабінету; 61) взаємодіє та здійснює обмін інформацією з органами державної влади та отримує інформацію, документи і матеріали від державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності та їх посадових осіб, зокрема від органів, які забезпечують ведення відповідних державних реєстрів (кадастрів);	26) скликати наради, утворювати комісії та робочі групи, проводити наукові конференції, семінари з питань, що належать до компетенції ДПС; 27) користуватися відповідними інформаційними базами даних державних органів, державною системою урядового зв'язку та іншими технічними засобами; 28) звертатися у передбачених законом випадках до суду; 29) користуватися у службових справах засобами зв'язку, що належать платникам податків, з їх дозволу або з дозволу посадових осіб таких платників; 30) залучати у разі потреби фахівців, експертів та перекладачів, застосовувати під час здійснення податковим керуючим повноважень, визначених Податковим кодексом України, фотозйомку та відеозапис;

1	2	3
	62) бере в установленому порядку участь у наданні електронних довірчих послуг та електронної ідентифікації; 63) забезпечує взаємодію інформаційних систем ДПС та Держмитслужби в режимі реального часу в установленому порядку; 64) бере участь у проведенні аналізу надходжень податків, зборів, платежів, визначених Податковим кодексом України, Законом України "Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування", вивченні впливу макроекономічних показників і змін законодавства на надходження податків, зборів, платежів, розробленні пропозицій щодо збільшення їх обсягу та зменшення втрат бюджету; 65) здійснює моніторинг виконання показників розрахунків з бюджетом та державними цільовими фондами, затверджених фінансовими планами державних підприємств, господарських організацій, у статутному капіталі яких є корпоративні права, що належать державі, їх дочірніми підприємствами; 66) подає Мінфіну пропозиції до Бюджетної декларації та проекту закону про Державний бюджет України на відповідний рік та їх реалізації, а також прогнозних надходжень єдиного внеску; 67) складає звітність щодо стану розрахунків платників податків із бюджетом та сплати єдиного внеску, а також інших показників роботи за напрямами діяльності ДПС; 68) інформує органи державної влади про стан розрахунків платників з бюджетами та сплати єдиного внеску;	31) одержувати безоплатно для ведення Єдиного реєстру податкових накладних, Єдиного реєстру акцизних накладних, формування інформаційного фонду Державного реєстру фізичних осіб – платників податків від платників податків, а також Національного банку та його установ необхідні відомості про суми доходів, виплачених фізичним особам, та утриманих з них податків, зборів, платежів; від органів, уповноважених проводити державну реєстрацію суб'єктів, видавати ліцензії на провадження видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню відповідно до закону, - про державну реєстрацію та видачу ліцензій суб'єктам господарської діяльності; від органів, що здійснюють реєстрацію фізичних осіб, – про громадян, які прибули на проживання до відповідного населеного пункту чи вибули з нього; від органів державної реєстрації актів цивільного стану - про фізичних осіб, які померли; а також одержувати безоплатно інформацію, необхідну для забезпечення реєстрації та обліку платників податків, об'єктів оподаткування та об'єктів, пов'язаних з оподаткуванням;

1	2	3
	69) здійснює прийом громадян, розгляд звернень (запитів) громадян, платників податків (платників єдиного внеску), органів державної влади, правоохоронних органів, органів судової влади та інших суб'єктів права на звернення з питань, пов'язаних із діяльністю ДПС, та запитів на отримання публічної інформації; 70) надає індивідуальні податкові консультації, інформаційно-довідкові послуги з питань податкового законодавства та законодавства з інших питань, контроль за дотриманням якого покладено на ДПС; 71) надає Мінфіну пропозиції щодо необхідності підготовки узагальнюючих податкових консультацій; 72) подає Мінфіну узагальнену практику застосування законодавства з питань оподаткування, законодавства з питань сплати єдиного внеску та законодавства з інших питань, контроль за дотриманням якого покладено на ДПС; 73) формує інформаційну політику ДПС та її територіальних органів, інформує суспільство про показники роботи, напрями та підсумки діяльності ДПС у порядку та способи, передбачені законодавством; 74) оприлюднює на офіційному веб-сайті ДПС акти та інші офіційні документи та інформацію з питань, що належать до її компетенції, зокрема інформацію, яка підлягає оприлюдненню відповідно до законодавства; 75) виступає засновником засобів масової інформації з питань, що належать до компетенції ДПС;	32) одержувати безоплатно від органів статистики дані, необхідні для використання під час проведення аналізу фінансово-господарської діяльності підприємств, установ, організацій усіх форм власності; 33) надавати відповідно до закону інформацію з Державного реєстру фізичних осіб - платників податків та реєстру страхувальників органам державної влади, Пенсійному фонду України та фондам загальнообов'язкового державного соціального страхування; 34) одержувати безоплатно від органів, що забезпечують ведення відповідних державних реєстрів (кадастрів), інформацію, необхідну для здійснення повноважень контролюючими органами щодо забезпечення погашення податкового боргу платника податків, у встановленому законом порядку; 35) приймати рішення про зміну основного та неосновного місця обліку великих платників податків, зняття їх з обліку та переведення до територіального органу ДПС, що здійснює податкове супроводження великих платників податків (його структурних підрозділів), та інших територіальних органів ДПС;

1	2	3
	76) організовує у засобах масової інформації роз'яснювальну роботу, пов'язану із застосуванням законодавства з питань, що належать до компетенції ДПС; 77) забезпечує оприлюднення (оновлення) наборів даних, які підлягають оприлюдненню у формі відкритих даних на офіційному веб-порталі ДПС та єдиному державному веб-порталі відкритих даних, в установленому законодавством порядку; 78) співпрацює з інститутами громадянського суспільства, забезпечує проведення консультацій з громадськістю, зокрема через громадську раду, з питань реалізації державної податкової політики; 79) провадить дослідження і експертну діяльність у податковій сфері; 80) організовує наукову, науково-технічну, інвестиційну, інформаційну, видавничу діяльність, є засновником державних підприємств, навчальних закладів та науково-дослідних установ; 82) здійснює прогнозування та планування видатків на матеріально-технічне забезпечення і розвиток діяльності ДПС; 83) здійснює відомчий контроль за додержанням вимог законодавства, виконанням службових, посадових обов'язків в апараті ДПС, її територіальних органах, на підприємствах, в установах, організаціях, що належать до сфери її управління;	36) під час проведення перевірки та розгляду результатів перевірки отримувати письмові пояснення від посадових (службових) осіб з питань, що стосуються предмета перевірки, та їх документальне підтвердження, зокрема щодо провадження особою господарської діяльності без державної реєстрації; 37) одержувати пояснення від роботодавців та/або їх працівників, та/або осіб, праця яких використовується без документального оформлення, під час проведення перевірок стану дотримання роботодавцем законодавства щодо укладення трудового договору, оформлення трудових відносин з працівниками (найманими особами), дотримання податковим агентом податкового законодавства щодо оподаткування виплаченої (нарахованої) найманим особам (зокрема без документального оформлення) заробітної плати, пасивних доходів, додаткових благ, інших виплат та відшкодувань, що підлягають оподаткуванню, зокрема внаслідок неукладення платником податків трудових договорів з найманими особами згідно із законом;

1	2	3
	84) здійснює внутрішній аудит, спрямований на удосконалення системи управління, внутрішнього контролю, запобігання фактам незаконного, неефективного та нерезультативного використання бюджетних коштів, виникненню помилок чи інших недоліків у ДПС, її територіальних органах, на підприємствах, в установах, організаціях, що належать до сфери її управління; 84^{-1}) інформує органи місцевого самоврядування про стан розрахунків з місцевими бюджетами; 84^{-2}) здійснює контроль за своєчасністю, достовірністю, повнотою нарахування та сплати частини чистого прибутку (доходу) до бюджету державними та комунальними унітарними підприємствами та їх об'єднаннями, а також господарськими товариствами, у статутному капіталі яких є державна та/або комунальна власність, а також стягнення заборгованості із зазначених платежів до бюджету в порядку, встановленому Податковим кодексом України; 84^{-3}) здійснює контроль за своєчасністю, достовірністю, повнотою нарахування та сплати до бюджету дивідендів на державну частку господарськими товариствами, у статутному капіталі яких є корпоративні права держави, а також господарськими товариствами, 50 і більше відсотків акцій (часток, паїв) яких перебувають у статутних капіталах господарських товариств, частка держави в яких становить 100 відсотків; 84^{-4}) подає органам місцевого самоврядування звітність, визначену підпунктом 12.3.3 пункту 12.3 статті 12 Податкового кодексу України, у тому числі щодо платників податків – юридичних осіб; 85) здійснює інші повноваження, визначені законом.	38) здійснювати інші права, передбачені законом. 39) взаємодіє в установленому порядку з іншими державними органами, допоміжними органами і службами, утвореними Президентом України, тимчасовими консультативними, дорадчими та іншими допоміжними органами, утвореними Кабінетом Міністрів України, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, громадськими спілками, профспілками та організаціями роботодавців, відповідними органами іноземних держав і міжнародних організацій, а також підприємствами, установами, організаціями.

Додаток Р

Завдання, повноваження та права Державної митної служби України (на основі [207; 267])

Завдання	Повноваження	Права та обов'язки
1	*2*	*3*
1) забезпечення реалізації державної митної політики, зокрема забезпечення митної безпеки та захисту митних інтересів України і створення сприятливих умов для розвитку зовнішньоекономічної діяльності, збереження належного балансу між митним контролем і спрощенням законної торгівлі; 2) забезпечення реалізації державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування законодавства з питань митної справи, запобігання та протидії контрабанді, боротьби з порушеннями митних правил;	1) узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до компетенції Держмитслужби, вносить в установленому порядку на розгляд Міністра фінансів пропозиції щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, нормативно-правових актів центральних органів виконавчої влади, наказів Мінфіну, а також подає Міністрові фінансів для погодження позицію щодо проектів нормативно-правових актів, розробниками яких є інші центральні органи виконавчої влади; 2) розробляє проекти законів, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, наказів Мінфіну з питань, що належать до компетенції Держмитслужби, та в установленому порядку подає їх Міністрові фінансів; 3) забезпечує та здійснює контроль за дотриманням вимог законодавства з питань митної справи та в межах повноважень, визначених законом, законодавства з інших питань, контроль за дотриманням якого покладено на Держмитслужбу, під час переміщення товарів через митний кордон України та після завершення операцій з митного контролю та митного оформлення; 4) забезпечує та здійснює контроль за дотриманням вимог законодавства з питань митної справи на всій території України, у тому числі у вільних митних зонах, територіальному морі, пунктах пропуску через державний кордон, прикордонній смузі та контрольованих прикордонних районах, виключній (морській) економічній зоні України та прилеглій зоні України; 5) забезпечує та здійснює контроль за дотриманням підприємствами і громадянами установленого законодавством порядку переміщення товарів, транспортних засобів через митний кордон України; 6) забезпечує та здійснює контроль за застосуванням митних режимів, цільовим використанням товарів, поміщених у відповідний митний режим; 7) вживає заходів щодо сприяння захисту прав інтелектуальної власності під час провадження зовнішньоекономічної діяльності, недопущення переміщення через митний кордон України контрафактних товарів;	1) одержувати безоплатно в установленому порядку від державних органів та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності та їх посадових осіб інформацію, документи і матеріали, що стосуються законодавства з питань митної справи; 2) проводити, зокрема у взаємодії з іноземними органами та державними органами України, що мають право провадити оперативно-розшукову діяльність, спеціальні заходи, у тому числі контрольовані поставки щодо виявлення, попередження, припинення контрабанди наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, а також заходи з переміщення товарів під негласним контролем;

Продовження Додатку Р

1	2	3
3) внесення пропозицій щодо забезпечення формування державної митної політики на розгляд Міністра фінансів. 4) реалізація заходів до виявлення, аналізу та перевірки фінансових операцій, які можуть бути пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму, щодо відповідності законодавству	8) забезпечує та здійснює в межах повноважень, визначених законом, контроль за дотриманням підприємствами і громадянами вимог законодавства з питань здійснення державного контролю за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання; 9) надає статус гаранта та веде реєстр гарантів; здійснює допуск перевізників-резидентів до перевезень згідно з Митною конвенцією про міжнародне перевезення вантажів із застосуванням книжки МДП (Конвенції МДП) 1975 року; 10) забезпечує та здійснює контроль за наданням територіальним органам гарантій забезпечення сплати митних платежів, організовує та здійснює стягнення коштів у разі невиконання забезпечених гарантіями зобов'язань із сплати митних платежів, взаємодіє з гарантами; 11) здійснює, зокрема разом з іншими державними органами та митними органами іноземних держав, заходи щодо інтегрованого управління кордоном, вдосконалення процедури пропуску через державний кордон товарів і транспортних засобів, виконання митних формальностей відповідно до вимог законодавства з питань митної справи; 12) впроваджує спрощені митні процедури відповідно до законодавства та сприяє створенню умов для полегшення торгівлі, сприяння транзиту, збільшення товарообігу та пасажиропотоку через митний кордон України; 13) забезпечує та здійснює контроль за доставкою товарів, які перебувають під митним контролем, до митниць призначення; формує перелік місць доставки; 14) надає дозволи на провадження митної брокерської діяльності, відкриття та експлуатацію митних складів, складів тимчасового зберігання, магазинів безмитної торгівлі, вантажних митних комплексів, вільних митних зон комерційного або сервісного типу; 15) забезпечує та здійснює контроль за дотриманням правил переміщення валютних цінностей через митний кордон України;	3) брати участь у перевірках та інших заходах, що здійснюються державними органами; 4) залучати у випадках, визначених законодавством, фахівців, експертів, спеціалістів центральних і місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій (за погодженням з їх керівниками), вчених, представників інститутів громадянського суспільства (за згодою) до розгляду питань, що належать до компетенції Держмитслужби; 5) скасовувати повністю або змінювати рішення територіальних органів Держмитслужби або їх посадових осіб, а також вживати передбачених законом заходів за фактами неправомірних рішень, дій або бездіяльності зазначених органів або посадових осіб;

1	2	3
	16) здійснює разом з іншими органами виконавчої влади відповідно до законодавства контроль за переміщенням через митний кордон України культурних цінностей та бере участь у вирішенні питань щодо їх безоплатної передачі для постійного зберігання в державну частину музейного, бібліотечного та архівного фондів або релігійним організаціям; 17) забезпечує здійснення заходів офіційного контролю у формі попереднього документального контролю в пунктах пропуску (пунктах контролю) через державний кордон, організовує міжвідомчу взаємодію з органами державної влади; 18) здійснює відповідно до закону державний контроль за нехарчовою продукцією під час її ввезення на митну територію України; 19) організовує та здійснює допуск дорожніх транспортних засобів та контейнерів до перевезення товарів під митними печатками і пломбами; 20) розробляє сучасні технології здійснення митного контролю і митного оформлення, впроваджує нові види технічних та спеціальних засобів митного контролю, здійснює контроль за їх застосуванням територіальними органами; 21) проводить оцінку відповідності (повторну оцінку відповідності) підприємств критеріям авторизованого економічного оператора; надає, зупиняє дію та анулює надану підприємству авторизацію авторизованого економічного оператора; 22) координує діяльність митниць із здійснення моніторингу відповідності підприємств критеріям авторизованого економічного оператора та застосування підприємствами спеціальних спрощень, передбачених Митним кодексом України; 23) організовує та забезпечує виконання територіальними органами митних формальностей відповідно до вимог законодавства з питань митної справи; 24) організовує та вирішує відповідно до Митного кодексу України питання щодо застосування процедури компромісу;	6) вчиняти правочини, спрямовані на забезпечення виконання функцій, передбачених законом; 7) скликати наради, утворювати комісії та робочі групи; 8) користуватися в установленому законодавством порядку відповідними інформаційними базами даних державних органів, державними, у тому числі урядовими, системами зв'язку і комунікацій, мережами спеціального зв'язку та іншими технічними засобами; 9) надавати державним та правоохоронним органам інформацію з реєстрів та баз даних Держмитслужби у порядку, передбаченому законом; 10) залучати міжнародну технічну допомогу відповідно до міжнародних договорів України в установленому порядку;

1	2	3
	25) організовує та здійснює провадження у справах про порушення митних правил, контролює дотримання вимог законодавства під час провадження у справах про порушення митних правил; 26) запобігає та протидіє контрабанді, здійснює боротьбу з порушеннями митних правил на митній території України; 27) бере участь у міжнародному співробітництві з питань протидії контрабанді та порушенням митних правил, у тому числі шляхом: обміну інформацією з митними, правоохоронними органами та іншими органами іноземних держав з питань протидії незаконному переміщенню наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів; надання взаємної адміністративної допомоги у запобіганні, виявленні та розслідуванні порушень вимог законодавства з питань митної справи на підставі міжнародних угод та обміну інформацією з митними, правоохоронними органами та іншими органами іноземних держав і міжнародних організацій тощо; надіслання запитів до уповноважених органів іноземних держав для встановлення автентичності документів, поданих митницями Держмитслужби під час переміщення товарів, транспортних засобів через митний кордон України; 28) організовує та провадить відповідно до закону оперативно-розшукову діяльність та здійснює контроль за її провадженням оперативними підрозділами Держмитслужби та її територіальних органів, які ведуть боротьбу з контрабандою; взаємодіє в межах повноважень, визначених законом, з іншими органами, що провадять таку діяльність; вживає в межах повноважень, визначених законом, заходів до відшкодування завданих державі збитків; 29) виявляє причини та умови, що сприяли вчиненню контрабанди та інших правопорушень у сфері митної справи, вживає заходів до їх усунення; 30) подає Мінфіну пропозиції щодо складення бюджетної декларації, проекту закону про Державний бюджет України на відповідний рік, у тому числі щодо визначення прогнозних (індикативних) показників доходів державного бюджету на основі макроекономічних показників та тенденцій розвитку світової економіки;	11) проводити адміністративне затримання осіб, які вчинили порушення митних правил, у визначеному законом порядку; 12) проводити процесуальні дії у справах про порушення митних правил; 13) звертатися до суду у випадках, передбачених законодавством. 14) взаємодіє з іншими органами виконавчої влади, консультативними, дорадчими та іншими допоміжними органами, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями, відповідними органами іноземних держав і міжнародних організацій та об'єднань, а також підприємствами, установами та організаціями, всеукраїнськими об'єднаннями профспілок і всеукраїнськими об'єднаннями організацій роботодавців, зокрема шляхом обміну електронними документами у визначеному законодавством порядку.

1	2	3
	31) організовує та здійснює ведення обліку і адміністрування митних та інших платежів, контроль за справлянням яких законом покладено на Держмитслужбу, забезпечує контроль за своєчасністю, достовірністю, повнотою їх нарахування та сплати у повному обсязі платниками податків до відповідного бюджету під час переміщення товарів через митний кордон України та після завершення операцій з митного контролю та митного оформлення; 32) забезпечує та здійснює контроль за правильністю визначення митної вартості товарів відповідно до законодавства з питань митної справи, а також за правильністю класифікації та визначення країни походження товарів, що переміщуються через митний кордон України, в тому числі після завершення операцій з митного контролю та митного оформлення; взаємодіє з митними адміністраціями та іншими уповноваженими органами іноземних держав з питань проведення перевірки автентичності документів, які надавалися для підтвердження заявленої митної вартості, класифікації та країни походження товарів; 33) організовує та проводить верифікацію (встановлення достовірності) документів про походження товарів з України та здійснює у випадках, визначених міжнародними договорами, видачу сертифікатів про походження товару з України та надання статусу уповноваженого (схваленого) експортера; 34) проводить відповідно до законодавства документальні перевірки дотримання вимог законодавства з питань митної справи, у тому числі своєчасності, достовірності, повноти нарахування та сплати у повному обсязі митних платежів, і зустрічні звірки; 35) забезпечує та здійснює контроль за проведенням роботи та надає в межах повноважень, визначених законом, розстрочення сплати митних платежів під час ввезення товарів на митну територію України в установленому законодавством порядку; 36) визначає у передбачених Митним та Податковим кодексами України випадках суми податкових та грошових зобов'язань платників податків;	

1	2	3
	37) застосовує до платників податків передбачені законом штрафні (фінансові) санкції за порушення вимог законодавства з питань митної справи та законодавства з інших питань, контроль за дотриманням якого покладено на Держмитслужбу, інші санкції та обмеження у торгівлі з окремими країнами відповідно до міжнародних актів; 37^{-1}) виконує в межах компетенції рішення Ради національної безпеки і оборони України щодо застосування, скасування та внесення змін до спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій) до юридичних та/або фізичних осіб, прийнятих і введених у дію відповідно до Закону України "Про санкції"; 38) здійснює ведення митної статистики; проводить аналіз та оцінку товаропотоків у розрізі країн-партнерів та окремих країн експорту, імпорту та транзиту; 39) здійснює ведення Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності; 40) забезпечує та здійснює контроль за застосуванням відповідно до закону заходів тарифного та нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності під час пропуску товарів через митний кордон України, випуску їх у відповідний митний режим, а також після такого випуску; 41) організовує та здійснює ведення обліку осіб, які здійснюють операції з товарами; 42) організовує та здійснює ведення обліку, зберігання, проведення оцінки вилучених, прийнятих на зберігання, розміщених у митний режим відмови на користь держави товарів, а також товарів, які були виявлені (знайдені) під час здійснення митного контролю в зонах митного контролю та/або у транспортних засобах, що перетинають митний кордон України і власник яких невідомий, та розпорядження ними; 43) розробляє пропозиції до проектів міжнародних договорів України та забезпечує дотримання і виконання зобов'язань, взятих за міжнародними договорами України, з питань, що належать до компетенції Держмитслужби;	

1	2	3
	44) укладає в установленому порядку міжнародні міжвідомчі договори з митними органами іноземних держав, проводить у межах повноважень, визначених законом, переговори та консультації щодо підготовки міжнародних договорів з питань митної справи, готує пропозиції щодо укладення таких договорів, а також припинення та/або зупинення їх дії; 45) організовує та здійснює адміністрування міжнародних договорів про вільну торгівлю, тарифних квот; 46) організовує, налагоджує, здійснює міжнародне співробітництво та заходи щодо виконання зобов'язань у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції з питань, що належать до компетенції Держмитслужби; 47) взаємодіє та здійснює обмін інформацією з державними органами, митними та іншими органами іноземних держав, міжнародними організаціями згідно із законодавством; 48) представляє Україну у Всесвітній митній організації, Підкомітеті з питань митного співробітництва Комітету асоціації України – ЄС у торговельному складі, інших міжнародних організаціях, до компетенції яких належать питання співробітництва в митній сфері; 49) забезпечує розвиток, здійснює впровадження та технічне супроводження інформаційних, телекомунікаційних та інформаційно-телекомунікаційних систем і технологій, автоматизацію процедур, зокрема контролю за повнотою та правильністю виконання митних формальностей; організовує та здійснює впровадження електронних сервісів для суб'єктів господарювання; забезпечує функціонування єдиного державного інформаційного веб-порталу "Єдине вікно для міжнародної торгівлі"; 50) проводить аналіз та здійснює управління ризиками з метою визначення форм та обсягів митного контролю, забезпечує проведення моніторингу ризикових зовнішньоекономічних операцій з метою управління ризиками, у тому числі шляхом таргетингу, та ініціювання проведення додаткових заходів щодо митного контролю із залученням мобільних груп, до складу яких входять посадові особи та працівники апарату Держмитслужби та її територіальних органів;	

1	2	3
	51) здійснює в межах повноважень, визначених законом, формування та ведення реєстрів і баз даних, ведення яких покладено законодавством на Держмитслужбу; 52) збирає, узагальнює та аналізує інформацію щодо динаміки цін на світових товарних ринках та забезпечує митниці ціновою інформацією; 54) забезпечує в межах повноважень, визначених законом, реалізацію державної політики щодо державної таємниці та захисту інформації, контроль за її збереженням в Держмитслужбі, а також мобілізаційну підготовку, мобілізацію та контроль за здійсненням таких заходів; 55) забезпечує взаємодію інформаційних систем Держмитслужби та ДПС у режимі реального часу в установленому порядку; 56) формує інформаційну політику Держмитслужби та її територіальних органів, інформує суспільство про показники роботи, напрями та підсумки діяльності Держмитслужби у порядку та способи, передбачені законодавством; 57) оприлюднює на офіційному веб-сайті Держмитслужби акти, інші офіційні документи та інформацію з питань, що належать до її компетенції, у тому числі інформацію, яка підлягає оприлюдненню відповідно до законодавства; 58) організовує провадження наукової, науково-технічної, інвестиційної, інформаційної, видавничої діяльності, виступає засновником навчальних закладів, науково-дослідних установ, засобів масової інформації з питань, що належать до компетенції Держмитслужби; 59) організовує роз'яснювальну роботу щодо застосування законодавства з питань, що належать до компетенції Держмитслужби; 60) надає консультації з питань практичного застосування окремих норм законодавства з питань митної справи відповідно до Митного кодексу України; 61) співпрацює з інститутами громадянського суспільства, забезпечує проведення консультацій з громадськістю, зокрема через громадську раду, з питань митної справи;	

1	2	3
	62) здійснює прийом громадян, розгляд звернень (запитів) громадян, народних депутатів України, платників податків, органів державної влади, правоохоронних органів, органів судової влади та інших суб'єктів права на звернення з питань, пов'язаних з діяльністю Держмитслужби, та запитів щодо отримання публічної інформації; 63) організовує та здійснює кінологічне забезпечення діяльності територіальних органів Держмитслужби; 64) організовує в установленому законодавством порядку проведення митних експертиз та дослідження і провадження експертної діяльності у Держмитслужбі та її територіальних органах; 65) здійснює відповідно до законодавства функції з управління об'єктами державної власності, що належать до сфери управління Держмитслужби; 66) вживає заходів з метою будівництва, реконструкції, облаштування, технічного переоснащення, утримання і проведення ремонту інфраструктури міжнародних і міждержавних пунктів пропуску для автомобільного сполучення через державний кордон та адміністративних будівель, у тому числі із залученням міжнародної технічної допомоги; 67) забезпечує охорону територій, будівель, споруд та приміщень Держмитслужби та її територіальних органів, охорону зон митного контролю; 67^{-1}) забезпечує співпрацю з проектами міжнародної технічної допомоги, іноземними донорськими, міжнародними фінансовими організаціями щодо залучення і використання міжнародної технічної та фінансової допомоги; 67^{-2}) забезпечує та організовує здійснення контролю за дотриманням порядку застосування митних декларацій, що використовуються під час декларування товарів, які переміщуються через митний кордон України; 67^{-3}) надає адміністративні послуги у встановленому законодавством порядку; 67^{-4}) здійснює стягнення митних платежів у порядку та строки, визначені Податковим кодексом України, у разі несплати або неповної сплати таких платежів у встановлений строк;	

1	2	3
	67-5) провадить в порядку, встановленому законодавством, діяльність, пов'язану із зберіганням та розпорядженням вилученими, прийнятими на зберігання, розміщеними у митний режим відмови на користь держави, а також виявленими (знайденими) під час здійснення митного контролю в зонах митного контролю та/або у транспортних засобах, що перетинають митний кордон України і власник яких невідомий, військовою, мисливською вогнепальною, пневматичною та холодною зброєю, боєприпасами до зброї, засобами самооборони, зарядженими речовинами сльозоточивої та дратівної дії, а також провадить зазначені види діяльності з іншими товарами, що потребують спеціальних дозволів та/або ліцензій; 67-6) провадить в порядку, встановленому законодавством, діяльність, пов'язану із зберіганням наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, вилучених, а також виявлених (знайдених) під час здійснення митного контролю в зонах митного контролю та/або у транспортних засобах, що перетинають митний кордон України	

Наукове видання

ДИКИЙ Анатолій Петрович

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ В СИСТЕМІ ГАРАНТУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

МОНОГРАФІЯ

В авторській редакції

Технічний редактор *Т.М. Тростенюк*
Коректор *А.А. Ковпака*

Віддруковано з готових оригінал-макетів

Підписано до друку 03.01.2023 р.
Папір офсетний. Формат 70х100 1/16
Гарнітура "Таймс". Друк офсетний. Ум. др. арк. 23,5
Наклад 300 прим. Зам. № 165

ТОВ «Видавничий дім "Бук-Друк"»
м. Житомир, вул. М. Бердичівська, 17А.
тел.: 063 101 22 33

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції України серія ДК №7412 від 27.07.2021 р.

Друк та палітурні роботи ФОП О.О. Євенок
м. Житомир, вул. Мала Бердичівська, 17А
тел.: 063 101 22 33, e-mail: printinzt@gmail.com

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції України серія ДК №3544 від 05.08.2009 р.